UNA AMISTAT GENEROSA I NOBLE
Cartes de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó
(1908-1919)

Transcripció, estudi preliminar i notes
a cura de
Annie UNLAND

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes

Alicante, 2006

UNA AMISTAT GENEROSA I NOBLE

Cartes de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó (1908-1919)

Transcripció, estudi preliminar i notes

a cura de

Annie UNLAND

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes

Alicante, 2006

Crèdits

© Text: Annie Unland
© Glossari: Xavier Rocas Gutiérrez
Correcció: Anna Pascual
Il·lustració de la portada: Joan Baptista Coromina, Ocells, s/d. Sanguina i guix/paper. Fotografía Jean Luc Dajon. Col·lecció particular.

Per a l'elaboració d'aquest treball s'ha disposat d'un ajut econòmic de la Dermarcació de Girona del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya.

Pour toi, Max
Où que tu sois,
Tu es toujours auprès de moi.

SUMARI

SUMARI 1

PRÒLEG 3

AGRAÏMENTS 7

INTRODUCCIÓ 9

Un tresor conservat a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Girona 9

"Perquè era ell, perquè era jo" 10
Rafael Masó, abans de la trobada amb Joan Baptista Coromina: 1880-1907 10
Joan Baptista Coromina, abans de la trobada amb Rafael Masó: 1890-1907 11
L'entorn familiar de Joan Baptista: crònica d'una vocació anunciada 11
Eclosió d'un jove artista 13
"Presència d'una absència": 1908-1919 18
1908-1910: els anys iniciàtics 18
Un somni fet realitat: La Gabarra 22
Projectes culturals i vocacions pedagògiques 25
1916-1919: canvis i continuïtat 27

Quin interès té la correspondència de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó per al lector d'avui? 32
L'arquitectura i la ceràmica 33
Una visió privilegiada de Joan Baptista Coromina i de Rafael Masó 36
L'univers de Joan Baptista Coromina 38
Una finestra oberta al món 40
L'amenitat de l'estil 41

CARTES DE JOAN BAPTISTA COROMINA A RAFAEL MASÓ 45

EL PUNT SOBRE… 221

Farmàcia Masó-Puig 223
Joan Baptista Coromina, artista pintor 224
Exposició d'artistes gironins 229
Casa Batlle 231
Escoles de Sarrià de Ter 233
Farinera Teixidor 234
Altar i retaule de l'església de Sant Salvador de Bianya 235
Casa de la Campana 236
Casa Masó 237
Cafè Unió Republicana 239
Casa Masó-Bru 240
Ajuntament de Vilablareix 242
Església del Carme 243

Casa Comella 244
Nomenament de Joan Baptista Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Indústries de Palafrugell 245
Església de Lloret de Mar 246
Athenea 248
Casa Oller 250
Casa Masramon 252
L'Escola d'Arts i Oficis de Girona 253
Casa Cases 255

ANNEX: CARTES D'ALFONS COROMINA A RAFAEL MASÓ 257

Matasegells: 10 de juliol de 1912 265
[1913] 277

GLOSSARI 283

CATÀLEG COROMINA & MASÓ 289

FONS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA 291

FONS DOCUMENTALS i HEMEROTEQUES *291*

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA *292*

ESTUDIS I TREBALLS CONSULTATS *294*

PRÒLEG

Aquest llibre digital que es publica a la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, és el resultat de cinc anys d'investigació —1997–2003— durant els quals vaig ser "*immersa en la recerca de dades sobre […] Joan B. Coromina (la Bisbal 1890-1919) i en l'estudi de la copiosa correspondència que va mantenir amb Rafael Masó*", tal com escrivia Narcís Jordi Aragó (El Punt, 30 d'octubre de 1998, pàg. 15).

Una gestació tan dilatada s'explica per tot un seguit de circumstàncies que a continuació exposo. He viscut aquesta experiència com una mena d'aventura, un llarg i ric camí que m'ha portat a descobrir una persona molt peculiar i molt interessant i a treballar sobre els moviments artístics i culturals del principi del segle XX a Catalunya.

Tot va començar amb una recerca que l'Arxiu Municipal de Palafrugell em va demanar que fes l'any 1997, poc després de la publicació del meu llibre *Llafranc entre la tradició i la modernitat* (Quaderns de Palafrugell, núm. 4, 1996). Es tractava de resoldre un dubte que tenia l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Girona sobre l'existència o no d'una casa feta per l'arquitecte gironí Rafael Masó a Llafranc: la casa Plaja. Els resultats d'aquest treball es troben publicats a la Revista de Girona núm. 184 (set. - oct. 1997), i no és el cas d'exposar-los aquí. Però va ser així com vaig començar a interessar-me en la ceràmica feta a Can Coromina de la Bisbal.

D'altra banda —casualitats felices de la vida— a la mateixa època, estava llegint *El Quadern Gris* de Josep Pla i em vaig adonar que Joan Baptista Coromina, cofundador amb Rafael Masó de la fàbrica de ceràmica de la Bisbal que havia fet les peces per la casa Plaja de Llafranc, tenia un protagonisme molt destacat en l'obra cabdal de l'escriptor palafrugellenc. Tot llegint el famós i deliciós dietari, intuïa a poc a poc que Coromina, per a Pla, no era un contertulià com els altres, cosa que va confirmar l'anàlisi dels fragments en els quals apareix Coromina. Em vaig adonar de la voluntat constant de l'escriptor de posar en escena Joan Baptista Coromina de manera que es destaqui dels altres personatges del llibre i que el lector s'assabenti de la seva excepcionalitat. Per assolir el seu objectiu, utilitza tot un seguit de recursos literaris: maneja amb destresa els jocs subtils dels contrastos gràcies als quals posa de relleu els antagonismes, les diferències i les divergències entre els uns i els altres, fa ús de l'estil directe o indirecte i alterna els angles d'aproximació a la manera d'un fotògraf i, casi gosaria dir, d'un cineasta. Quedava palès que per a Pla Coromina era una persona molt important que el captivava i que apreciava.

La curiositat meva va ser tan despertada i el meu desig de saber encara més coses sobre aquesta persona tant peculiar va ser tan fort que vaig decidir consultar les cartes que Joan Baptista Coromina havia escrit a Rafael Masó, a les quals sovint fan referència Tarrús i Comadira al seu llibre *Rafael Masó, arquitecte noucentista* i que es conserven a l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Girona. Ben aviat, em van semblar tant interessants com per merèixer ser publicades.

Ja tenia la certesa que Joan Baptista Coromina havia estat una persona molt sensible, molt culta, molt complexa, fet que es va confirmar encara més quan vaig poder entrar en contacte amb els seus descendents i en descobrir bona part de la seva obra pictòrica, l'any 1999.

Ja havia començat la transcripció i l'anàlisi de la correspondència de Coromina a Masó quan l'Arxiu Històric del COAC, l'any 2002, em va proposar acabar el meu treball de recerca amb l'objectiu de publicar-lo amb totes les cartes, fins i tot les del germà de Joan Baptista, Alfons Coromina, també conservades a l'Arxiu. Em van demanar que ampliés el contingut del futur llibre amb l'estudi de documents complementaris que van posar a la meva disposició com col·leccions fotogràfiques, documents del fons Masó i els fragments d'una correspondència d'un fons privat relatius a la relació entre Masó i Coromina. Aquesta proposta s'acompanyà d'un ajut econòmic i de la col·laboració del personal de l'Arxiu.

La voluntat expressada pel COAC que enfoqués una part de les meves recerques sobre el tema de l'arquitectura i la ceràmica em va portar a demanar al Terracotta Museu de la Bisbal si acceptaria encarregar-se de tractar aquest aspecte que requereix la intervenció d'especialistes amb coneixements tècnics. La proposta va ser acceptada tot seguit. Vaig seleccionar i trametre els fragments de les cartes que tracten de les qüestions tècniques així com les referències que he trobat als dietaris de l'empresa conservats a l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà. Tot plegat aquest material reuneix informacions sobre les peces de ceràmica i els dibuixos que en fa Coromina, els procediments de fabricació, els forns, les màquines i les eines que s'utilitzaven i el tema tant important dels vernissos i dels colors. Xavier Rocas conservador del Terracotta Museu va identificar totes aquestes dades i va redactar un glossari molt exhaustiu i didàctic que explica tot el procés de fabricació de les peces des de la creació del motlle fins a la cocció.

A fi de documentar les notes que havien d'acompanyar la publicació de les cartes i de preparar les il·lustracions que havien de figurar-hi, he fet, entre altres coses, un buidatge del fons Coromina i de la premsa de l'època conservats a l'arxiu comarcal de la Bisbal d'Empordà. També he fet moltes consultes a arxius i biblioteques i he fet visites a la Bisbal, a Lloret de Mar, a Vic, a Vilanova i la Geltrú, a Barcelona, a Sant Feliu de Guíxols, a Girona, per no citar-ne només uns quants exemples. He fet un inventari de les obres de Joan Baptista Coromina com a pintor amb l'ajut de l'Eduard Punset, fotògraf i especialista en Belles Arts. M'han rebut amb molta amabilitat i molt bona disposició tant la família de Rafael Masó com la de Joan Baptista Coromina, com l'aleshores gerent de la fàbrica a la Bisbal i molts particulars i estudiosos. Espero que no m'hagi descuidat de ningú en els agraïments que trobareu a continuació. Estic molt agraïda a tots els que m'han ajudat a redactar-lo.

A mesura que anava fent les recerques i gràcies a la col·laboració dels uns i dels altres que em permetien copsar millor la personalitat de Joan Baptista Coromina, m'adonava de la riquesa extraordinària del personatge que anava descobrint i em reafirmava en la idea que donar a conèixer les seves cartes i la seva obra era participar a la conservació i a la difusió d'una part del nostre patrimoni cultural. Recordo l'entusiasme que vaig sentir en veure un quadre de Joan Baptista Coromina, conservat al Museu d'Art de Girona, cosa que havia sabut per un membre de la família Coromina. El Museu va decidir exposar-lo com a peça del mes, al desembre del 2003 i

em va encarregar de redactar el text que acompanyà l'exposició (Joan Baptista Coromina, Església de Canapost, La peça del mes: desembre del 2003 / MD'A 2003 – 228).

Al mes de setembre de 2003, vaig lliurar al COAC el meu treball i es va decidir que es publicaria al gener de 2004. No va ser així i, a principi de l'any següent, l'aleshores cap de servei de l'Arxiu Històric del COAC i jo vam revisar el text del llibre i les galerades, a petició del Col·legi d'Arquitectes que tenia la intenció de publicar el llibre l'any 2005, tal com s'anunciava al meu article *Joan Baptista Coromina, l'home dotat d'una "facultat d'amistat que es produia en circols concèntrics fins al infinit"* (Publicacions dè l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, 2005, pàg. 168). Tampoc es va concretar aquesta publicació.

Enguany es celebren l'Any Masó i el vinticinquè aniversari de la mort de Josep Pla. Per tant, em sembla important que el públic tingui l'oportunitat de llegir les cartes d'aquest bisbalenc digne del més gran interés, personatge-clau de l'itinerari vital tant de l'arquitecte gironí com de l'escriptor palafrugellenc.

Llafranc, 3 de maig de 2006

AGRAÏMENTS

A la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Universitat d'Alacant,

A Xavier Rocas Gutiérrez conservador del Terracotta Museu de la Bisbal d'Empordà, pel seu assessorament i el destacable glossari del qual és autor,

A Coromina i Cia., per la seva molt bona disposició i per el material iconogràfic facilitat,

A l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona, per la seva col·laboració,

Als organismes el personal dels quals m'ha ajudat amb les seves competències: Arxiu Administratiu de Barcelona, Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Barcelona, Arxiu Comarcal d'Osona, Arxiu Històric Comarcal d'Olot, Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal, Arxiu Històric Comarcal de Vilanova i la Geltrù, Arxiu Històric de Girona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Arxiu Històric de Sabadell, Arxiu Municipal d'Olot, Arxiu Municipal de Begur, Arxiu Municipal de Cassà de la Selva, Arxiu Municipal de Girona, Arxiu Municipal de Lloret de Mar, Arxiu Municipal de Palafrugell, Arxiu Municipal de Palamós, Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, Arxiu Municipal de Tossa de Mar, Arxiu Municipal de Vic, Arxiu Parroquial de Santa Maria de la Bisbal d'Empordà, Biblioteca Municipal de Girona, Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Nacional de España Madrid, Biblioteca Pública de Palafrugell, Institut des Études Catalanes de Paris, Museu d'Art de Girona, Museu d'Història de la Ciutat de Girona, Terracotta Museu de la Bisbal d'Empordà.

A totes les persones que, amb molta amabilitat, m'han donat el seu suport i m'han ajudat amb els seus coneixements: Alfredo Almeda Costa, Mercedes Almeda Martínez de Cantullera, Narcís Jordi Aragó, Ana Maria Audouart Boix, Miquel Bosch Puig, Pepi Carreras, Dolors Casadevall Cruañas, Joan Casellas Xirgu, Josep Maria Castellà i Marcet, Aleix Catasus i Oliart, Centre de formació ocupacional de Sant Feliu de Guíxols, José Maria Claparols Pericas, Lluis Cornellà, Antoni Coromina Costa, Joan Baptista Coromina Costa, Joaquín Coromina Costa, Ma. Concepció Costa i Torró, Lluis Farraró, Manel Feliu de Cendra, Sr. Figueras de la Fundació Casa d'Empara de Vilanova i la Geltrù, Josep Fontanet, Jordi Frigola i Arpa, Joan Frigola Jordà, Rosita Horta Valentí, Juani López Nofuentes, Mariana Lozano Soto, Montserrat Lunati, Esperança Masó Bru, Jordi Masó Bru, Montserrat Masó Bru, Rafael Masó Bru, Rosa Masó Bru, Teresa Matller, Marta Ministral i Masgrau, Isabel Monegal, Xavier Montsalvatge Perez, Maria Palol, Pare Costa del Convent de Sant Sebastià de la Bisbal d'Empordà, Parròquia de Lloret de Mar, Anna Pascual Vissa, Família Pons, Eduard Punset Bosch, Aurora Ribera, Josep Maria Rierola de la Parròquia Mare de Déu del Carme de Barcelona, Xavier Rocas Gutiérrez, Carles Sapena, Maria Concepció Saurí, Jordi Serra i Moragas del Museu Serra de Cornellà, Jordi Serra i Nadal, Iolanda Sevillano, Santi Soler, Teresa Soler, Sor Maria Trinitat Cabrero del Monestir de Sant Maties, Monges Jerònimes, de Barcelona, Sor Reyes de la Fundació Casa d'Empara de Vilanova i la Geltrù, Ana Maria Torres, Joan Turbau Coromina, Albert Vancells i Noguer, Oscar Vidal Coral, Agustí Maria Vilà i Galí, Montserrat Villaverde Rey, Xavier Xargay,

A Colette i Gérard Dufour amb tota la meva amistat,

I amb una infinita tendresa a Denise i Roger Unland, i a Jean-Luc Dajon.

Siguiente >>

INTRODUCCIÓ

Joan Baptista Coromina i Figueras té disset anys quan coneix Rafael Masó. L'arquitecte gironí, que buscava un fabricant de ceràmica per a una de les seves obres, va anar a la Bisbal a fer una visita al pare del jove, Joan Coromina i Pujol, director de l'Escola de Belles Arts de la vila, aficionat reconegut de l'art de la ceràmica. De seguida l'assumpte queda entès: els Coromina s'encarregaran de la feina.

D'aleshores ençà, Joan Baptista i Rafael estableixen uns lligams que molt aviat ultrapassaran l'àmbit purament professional i es transformaran en una profunda amistat. Tot seguit comencen a intercanviar una correspondència abundant i així s'inicia una relació epistolar que durarà onze anys i només s'acabarà amb la mort prematura de Joan Baptista Coromina.

Emili Casas, Retrat de Joan Baptista Coromina. Col·lecció particular.

Un tresor conservat a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Girona

Una part d'aquesta correspondència es pot consultar avui a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes de Girona i forma part del fons Masó. Es tracta de les cartes de Joan Baptista Coromina, llegades per la família Masó. Troben el seu lloc en aquest santuari de la memòria i de la conservació del patrimoni ja que constitueixen un recull en el qual abunden unes informacions d'un gran valor sobre el paper de la ceràmica en l'arquitectura modernista i noucentista i sobre la concepció de l'art i de la cultura que prevalia a l'època.

Aquest corpus conté dues-centes catorze cartes manuscrites, redactades entre el 19 de gener de 1908 —o sigui uns quinze dies després de la trobada dels dos homes— i el 24 de juliol de 1919 —és a dir, tot just dos mesos abans de la mort sobtada de Coromina.[1]

En primer lloc, la diversitat dels suports és per si mateixa una font d'informació. Coromina, com era habitual a l'època, alterna el simple paper ceba, que plega per la meitat per poder escriure quatre pàgines per full, i el plec postal amb una cara reservada a l'adreça del destinatari. De vegades utilitza un senzill tros de paper per trametre un missatge que s'intueix urgent. Quan el lloc on es troba s'hi presta, envia al seu amic targetes postals il·lustrades amb fotografies que avui tenen el valor de documents d'arxiu. Utilitza un ampli ventall de papers de carta amb diferents capçaleres, veritables indicis que subtilment suggereixen el seu itinerari vital, els seus costums, les seves ocupacions i les persones amb les quals freqüentava.

Després descobrim l'ús que Coromina fa de la ploma. L'escriptura —ara petita i atapeïda, adés rodona i allargada— i la presentació, gairebé sempre molt pulcra però de vegades totalment descurada, ens fan adonar que l'humor o l'estat d'ànim de l'escriptor traspuen en els escrits. Coromina subratlla els termes que considera particularment importants o que vol matisar, com si s'adrecés de viva veu al destinatari. Estructura les idees separant els paràgrafs

[1] També hi ha quaranta-set cartes que el germà petit de Joan Baptista, Alfons Coromina, va adreçar a Rafael Masó i que són estrictament professionals. Tanmateix aporten informacions complementàries i il·lustren de manera interessant el funcionament del món dels artesans ceramistes de principi del segle XX i la història particular de les dues famílies. És per això que, amb una voluntat d'exhaustivitat, hem considerat pertinent d'incloure-les a la publicació com a annex.

amb una línia que sovint embelleix, tot creant petits dibuixos decoratius que adornen la missiva. Fins i tot, de vegades posa títol a les diferents parts de la carta i, com un tipògraf, troba la manera de ressaltar-los artísticament. Tots aquests petits senyals expressen l'evolució del seu pensament i contribueixen a donar vida als mots que posa sobre el paper.

A més, i aquesta és segurament una de les principals riqueses d'aquesta correspondència, les cartes que Joan Baptista Coromina adreça a Rafael Masó són cartes il·lustrades. L'àmbit és extens ja que hi inclou models de peces ceràmiques –petites o més elaborades–, croquis de màquines i de forns, dibuixos ornamentals i humorístics, caricatures i fins i tot un esbós de quadre, peça mestra d'aquest tresor indiscutible en què es manifesta amb una espontaneïtat sorprenent el talent del qui apareix d'aleshores ençà com un artista.

El recull de cartes de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó captiva per les nombroses qualitats que hem descrit i que conviden a conèixer-les detalladament, la qual cosa ens porta a trobar-nos en la dinàmica no només d'una vida, sinó també de tota una època. Assistim a la trobada i a l'evolució de dos homes d'horitzons diferents, els destins dels quals es creuen l'any 1908. A continuació ens proposem d'explicar-ne la història abans de plantejar amb quina mesura aquestes cartes poden interessar al lector actual.

"Perquè era ell, perquè era jo"

Si Masó o Coromina haguessin hagut de donar alguna explicació sobre l'amistat que els unia, potser s'haurien apropiat de la cèlebre frase de Montaigne. Efectivament, com veurem més endavant, no hi ha millor manera de descriure els motius de la seva simbiosi. Tanmateix, qui vulgui entendre la gènesi de la seva relació s'ha de plantejar una pregunta prèvia: la trobada va ser fortuïta o es pot considerar fruit de l'acció deliberada d'un dels dos? Per tal d'aportar ni que sigui una resposta parcial a aquest interrogant, cal conèixer el camí que havien recorregut tots dos anteriorment.

RAFAEL MASÓ, ABANS DE LA TROBADA AMB JOAN BAPTISTA COROMINA: 1880-1907

El 16 d'agost de 1880, Rafael Masó i Valentí neix a la casa que la família té al carrer Ballesteries de Girona. El seu germà gran, Santiago, té dos anys. De la unió dels seus pares, Rafael Masó i Pagès i Paula Valentí i Fuster, naixeran nou fills més: Artur, Joan, Francesc, Maria dels Àngels, Josep, Alfons, Narcís, Maria de la Bonanova i Paula. Però Artur, Josep i Alfons no sobreviuran i Francesc morirà el 1902 als set anys.

Tal com destaquen Joan Tarrús i Narcís Comadira, la forta personalitat de Rafael Masó i Pagès, pintor aficionat, jurista i director del *Diario de Gerona*, tindrà una gran influència en els fills, especialment en Santiago i Rafael, imbuïts com ell d'"*una forta religiositat, una voluntat d'intervenció en la vida pública, i una inclinació a les belles arts i a una certa mística de la vida de la llar*".[2]

Tots els germans Masó són estudiants brillants: Santiago s'especialitzarà en l'àmbit jurídic, Joan es farà farmacèutic i Narcís es dedicarà a la pedagogia.

Rafael, batxiller el 1895, escull l'arquitectura. Fins al 1900 continua residint a Girona, on estudia els cinc anys de preparació per a l'ingrés a l'escola d'arquitectura. Llavors, el 1900, entra a l'escola de Barcelona en un moment en què els arquitectes capdavanters són Domènech i Montaner, Gaudí, Puig i Cadafalch, Font i Gumà, i Gallissà.

Aquest llarg període estudiantil està marcat per la implicació política de Rafael Masó i el seu compromís en la vida cultural. Es fa membre de la Joventut Catalana i de la Congregació Mariana que agrupava aleshores la joventut catòlica i catalanista. A Barcelona freqüenta el grup dels futurs noucentistes organitzat a l'entorn de Josep Carner i s'adhereix als ideals ex-

[2] TARRÚS, Joan i COMADIRA, Narcís, *Rafael Masó, arquitecte noucentista*, pàg. 18.

pressats a la revista *Catalunya*, de la qual és un col·laborador molt actiu. Atret per l'escriptura, compon poemes, els publica i els presenta a partir de 1903 als Jocs Florals de Girona i als d'Arenys de Mar, Capellades, Cardedeu, Moià, Sabadell, Sant Cugat del Vallès i Viladrau. A Girona, funda amb els seus germans i uns quants amics la revista *Vida* l'any 1902, amb la voluntat de fomentar la literatura i l'art. El 1903 treballa amb èxit en la promoció dels primers Jocs Florals de Girona.

Durant l'estiu de 1905 fa una estada a Mallorca, on té temps d'exercitar el seu talent com a dibuixant: anota minuciosament en un quadern les escenes del món rural que l'illa li presenta. De tornada, prepara el projecte de final de carrera i obté el títol el 7 d'abril de 1906.

Primer treballa essencialment en el camp de les arts aplicades. El 1907 Tomàs Cendra li proposa de fer obres a la seva propietat de Sant Hilari Sacalm. Masó s'envolta d'artesans —un forjador i un ebenista— i opta per una decoració basada en la ceràmica, mètode que ben aviat es convertirà en habitual, però que aleshores és la primera expressió d'una concepció artística que ha anat modelant durant els anys de reflexió i de formació. És, doncs, a partir d'aquell moment que es dedica plenament al seu ofici i que inicia pròpiament la carrera d'arquitecte.

Joan Baptista Coromina, abans de la trobada amb Rafael Masó: 1890-1907

Joan Baptista Coromina i Figueras neix a la Bisbal l'11 de maig de 1890. La seva germanastra, Judit Coromina i Ferrant, té onze anys. Havia quedat òrfena de mare el 19 gener de 1881, quan María Concepción Ferrant i Ganiguer va morir de resultes del part del seu segon fill, David. L'infant només viurà tretze mesos. El pare de Joan Baptista, Joan Coromina i Pujol, colpit per aquestes dues morts cruels, viu uns quants anys amb els sogres, Carmen Ganiguer i el terrissaire Baudilio Ferrant, a la *calle Ancha*. Es casa en segones núpcies amb Concepción Figueras i González i tenen tres fills: Joan Baptista, Alfons —nascut el 17 de març de 1892— i Leonci —nascut el 12 de setembre de 1894—. S'instal·len en primer lloc al número quatre de la *calle Arcos* i després al número 6 de la *calle Caballeros*, rebatejada *calle del Doctor Robert* la primera dècada del segle XX.

L'entorn familiar de Joan Baptista: crònica d'una vocació anunciada

Concepción Figueras i González, nascuda el 1860 a Girona, pertany a una família gironina de soca-rel. Els seus pares, el banquer Pedro Figueras i Casellas i Josefa González de Magarola, tenen molta cura de l'educació dels sis fills. *L'avi Pere*, com se l'anomena encara avui amb molt d'afecte i emoció, es presenta com un veritable patriarca. El 1910 comparteix el domicili, al número 4 de la plaça de l'Oli, amb quatre fills, la nora i tres néts: té vuitantados anys. Segons les converses recollides amb el seu besnét, apreciava especialment la música: durant vint-i-cinc anys és organista de l'església de Sant Feliu i les seves filles, igual com ell, formen part del cor. Cada any compra un abonament per a la temporada de concerts i lloga una llotja al teatre municipal de Girona per poder anar-hi amb els seus a escoltar les òperes més importants.

S'esforça perquè la primogènita, Concepción, sigui educada tal com correspon a una noia de bona família. És per això que s'està a la capital castellana, a casa de l'oncle Emilio, militar de carrera que freqüenta la bona societat madrilenya. Després, per tal d'aprendre francès, resideix durant un temps a Montpeller. Finalment, va a Olot, on assisteix a classes de pintura i escultura. Al costat de la seva tia Vicenta, que té el taller i la botiga al xamfrà del carrer Ciutadans i de la plaça de l'Oli de Girona, aprèn també a brodar. El seu nét recorda que hi tenia molta traça i que es va convertir en una experta en la matèria: és per això que, quan s'estableix a la Bisbal, no exerceix el seu ofici de mestra d'escola, sinó que es dedica a instruir tot un seguit de noies en l'art del brodat.

La família paterna de Joan Baptista, d'origen rural, té les arrels a Olot. Joan Coromina i Pujol neix el 31 d'agost 1850 a Sant Cristòfor les Fonts. La seva mare, Catalina Pujol, és nascuda a Batet i el seu pare, l'olotí Antonio Coromina i Sitjar, és jornaler.

A la Bisbal, Joan Coromina i Pujol participa en la vida pública proposant, per exemple, a l'Ajuntament un pla d'urbanització de la plaça del Castell o pintant les decoracions del teatre. També forma part d'un grup d'excursionistes que reuneix bisbalencs interessats com ell per l'arqueologia. Aquesta és una veritable passió: apareix com un precursor ja que descobreix jaciments de l'Empordà molt abans que se n'iniciïn les excavacions oficialment. Es mostra fascinat pels objectes de terrissa que contenen, procura descobrir incansablement el secret de la ceràmica antiga i multiplica els experiments per aconseguir-ho amb l'ajuda d'un amic terrissaire. Ell mateix es converteix en un ceramista expert i de renom. El 1907 el seu nom apareix diverses vegades a la premsa local. Al juny elabora un plat decorat sobre el tema del descobriment d'Ariadna per Bacus, que ofereix com a premi per als Jocs Florals de la Bisbal; al setembre rep la medalla de plata per la seva instal·lació de Ceràmica Artística Catalana a l'Exposició de Mineria i Treballs Hidràulics de Barcelona.

Joan Coromina i Pujol, decoracions de teatre. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Coromina i Pujol, imitacions de plats clàssics. Fotos Antoni Coromina i Annie Unland.
Col·lecció particular.

La seva vida professional revela també el seu amor per l'art: inicia la carrera de mestre amb la creació d'una escola de dibuix a la Bisbal el 1878. Amb molta empenta, s'esforça per posar en pràctica la seva concepció de la pedagogia. Promou especialment les excursions amb els alumnes fora del seu horari laboral i les exposicions de treballs de final de curs. El 1891, gràcies a les seves gestions a l'Ajuntament i al suport que en rep de resultes dels seus mèrits,

l'escola passa a ser considerada Escuela Menor de Bellas Artes de segunda clase i la subvenciona la Diputació. Un any més tard, Enrique de Carreras firma un article a *El Nuevo Palafrugellense*, després d'haver assistit a la sessió d'exàmens dirigida per Joan Coromina. No hi falten elogis i subratlla: "[la] *inteligencia, celo y laboriosidad del Sr Corominas y excelencia del método que tiene aplicado.*"[3]

El 1907 intenta convertir l'escola en una Escuela elemental de Artes e Industrias, però el projecte no reïx.

Decidit a desenvolupar l'ensenyament professional a la Bisbal, presenta de nou la sol·licitud el 1916. El seu objectiu és oferir als obrers la possibilitat d'adquirir, sense sacrificis econòmics, els coneixements teòrics i pràctics necessaris per perfeccionar l'ofici. A més de les assignatures científiques i artístiques, proposa d'impartir nocions bàsiques d'arqueologia i d'arquitectura i d'afavorir l'aprenentatge de les tècniques manuals emprades en la terrisseria. L'alcalde dóna suport a la proposta, però, un cop més, la sol·licitud acaba en lletra morta.

El 1921 l'escola compta vuitanta alumnes: ja que la llei preveu un professor per cada cinquanta alumnes, sol·licita que es nomeni un ajudant.

Mor el 24 de setembre de 1922, després d'haver dedicat tota la seva carrera a millorar l'ensenyament i a adaptar-lo al món del treball.

Eclosió d'un jove artista

Joan Baptista Coromina neix i creix en el si d'una família bastant modesta, però cultivada i propícia al desenvolupament de la seva personalitat i de les seves predisposicions artístiques.

De la seva època escolar en sabem poques coses. Sembla que va ser alumne, almenys durant un temps, en una institució religiosa. Podria ser que fos a Girona, ja que mentre estudiava es va allotjar a casa de l'avi matern, que el va introduir amb les seves explicacions en la història de la Catalunya del segle XIX i amb el qual va mantenir sempre un lligam estret fruit d'una gran estimació.

Entre els nou anys —edat mínima fixada per a la inscripció— i els tretze fa cursos de dibuix a l'Escola Menor de Belles Arts de la Bisbal. Sota el guiatge del seu pare, adquireix coneixements bàsics i aprèn les tècniques que figuren al programa oficial:

"*- Dibujo general obligatorio en todos los casos,*
- Copia de contornos y sombra sobre láminas,
- Copia de bajo relieves,
- Copia de figuras enteras de yeso, con estudios de pliegues o ropajes,
- Elementos de historia aplicada a las bellas artes,
- Teoría del colorido,
- Elementos de geometría aplicado al dibujo lineal."[4]

Joan Baptista posa en pràctica regularment el que ha après i dibuixa estàtues, bustos, rostres i retrats, al llapis, al guix, a l'aiguada i a la tinta xinesa. Algunes escenes infantils i alguns esbossos de monuments de Girona, com ara la catedral, s'incorporen a poc a poc a la seva producció.

[3] *El Nuevo Palafrugellense*, Palafrugell, 25/9/1892.
[4] *Expedient de l'Escola de belles arts de la Bisbal: 1891-1930.*

Joan Baptista Coromina, Estudi, 1904.
Llapis, guix/paper.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Detall del
claustre de la Catedral de Girona, 1905.
Llapis/paper.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Estudi, 1905.
Tinta xina/paper.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Ullastret*, 1908.
Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Si bé sap aprofitar l'educació que li prodiga la família, l'amistat té també un paper fonamental i poc comú en la formació intel·lectual del jove. En una edat en què, habitualment, els infants comparteixen activitats purament lúdiques amb els companys, Joan Baptista prefereix la companyia de Bonaventura Casadevall i Costa, cinc anys més gran que ell, autodidacta destacable, i n'esdevé un company inseparable. Bonaventura queda orfe de pare molt aviat i la família el destinaria a la indústria tapera. Però de seguida mostra molt d'interès per la lectura i els estudis literaris. Amb un do especial per les llengües, es converteix en un autèntic poliglot: aprèn pel seu compte francès, llatí, grec, italià, portuguès, anglès, àrab i esperanto. Acabarà dominant perfectament l'alemany i, després d'una estada a Nuremberg, obrirà una escola d'idiomes a la Bisbal.

Plegats, Bonaventura i Joan Baptista exploren amb una curiositat insaciable fins a l'últim racó dels voltants de la seva ciutat natal: "*Coneixiem pam a pam tota la nostra co-*

marca, per a nosaltres el Petit Empordà no tenia secrets. No hi ha muntanya que nosaltres no haguessim escalat, no hi ha bosc l'ombra del qual no haguessim seguit el curs, ni poble ni masia on no tinguessim coneguts".[5] D'aquestes excursions en sorgeixen dibuixos, croquis i quadres que Coromina crea sovint al llapis, de vegades a l'oli. Alguns dels paratges més emblemàtics de la Bisbal i dels pobles de la rodalia queden reunits en una col·lecció que data del 1905: el campanar del convent de Sant Sebastià de la Bisbal, la capella del Remei de Castell d'Empordà, Peratallada, Vulpellac, Torroella de Montgrí. El lloc predilecte d'aquests dos amants de la natura i de les pedres es troba en un petit turó prop de Canapost, al peu de la capella del Socós, que inspirarà a Joan Baptista un quadre magnífic: "*Ell [Joan], amb el seu refinat temperament d'artista, va comprendre tota la bellesa d'aquell puig covert de ginesteres i herba seca, coronat per aquells venerables xiprers que semblen vetllar l'agnia de l'hermita ruinosa. Mes d'una vegada, a l'hora de la posta del sol, quan el pla i el mar i les montanyes van desapareixent sota la penombra baix un cel roent d'hivern, jo l'havia vist extàtic, insensible a les influències immediates com anegat en aquell occeà de bellesa*".[6]

Joan Baptista Coromina, Convent de Sant Sebastià de la Bisbal d'Empordà, s/d. Carbó/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Peratallada*, 1905. Llapis/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Aquestes llargues passejades infonen a Joan Baptista el sentit de la reflexió, de la meditació i de la contemplació, però també fomenten llargues converses en què els dos amics aborden nombrosos temes que els preocupen especialment: l'art, la ciència, l'amor, els temes filosòfics i religiosos. La complicitat és incommensurable; comparteixen els mateixos ideals i les mateixes passions, com la dels llibres.

Troben companys amb interessos semblants i es crea així un petit grup que renova la tradició del que Casadevall anomena *els diàlegs platònics*. Jaume Donato que dirigirà la companyia teatral de la Bisbal el 1909, Josep Albert i Narcís Serradell que té una intel·ligència que admira tothom i que dedicarà la vida a recórrer món, s'interroguen sobre els misteris de la vida, inicien discussions interminables a totes hores i es lliuren al plaer de la lectura i als debats que en deriven. Aquest cercle de joves delerosos de saber declama els versos del *Romancero*, llegeix Ruskin, Shakespeare, Llull, Unamuno, Pere Corominas, i professa una veritable adoració per la Bíblia.

[5] Casadevall i Costa (Bonaventura), *Record d'En Joan B. Coromina en el primer aniversari de la seva mort*.
[6] *Ibid.*

Pere Lloberas, tot reconeixent les qualitats intel·lectuals del grup, evoca per la seva banda el caràcter bohemi dels seus components i la seva tendència a la provocació. Posa de relleu les seves extravagàncies i fa referència a la "*tabola sorollosa, animada per la gràcia de Joan B. Coromina*".[7] Les facècies habituals de Coromina i la seva afició a fer bromes el convertien en un company agradable i apreciat i, de fet, eren l'expressió d'una de les nombroses facetes de la seva personalitat.

Joan Baptista Coromina, Caricatura, s/d. Tinta i aquarel·la/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *A en Vasquez mon amic*, s/d. Tinta i aquarel·la/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Als setze anys, Joan Baptista descobreix nous horitzons. El 1906 i el 1907 fa diverses estades a Mallorca, on té familiars, i completa la seva formació amb els professors de l'Escola d'Art de Palma. A l'illa amplia el registre temàtic i de la seva paleta en neixen aquarel·les, sanguines i olis que representen marines, escenes rurals com ara la sega, i paisatges amb oliveres i molins de vent.

Entre viatge i viatge, quan torna a la Bisbal, exposa les seves obres i la premsa local sovint se'n fa ressò.

El febrer de 1907 l'Exposició local d'Art, iniciativa de l'associació catalanista l'Escut Emporità, marca la vida cultural de la Bisbal. L'organització és a càrrec de Joan Coromina i Pujol. D'aquesta manifestació, que reuneix un gran nombre d'expositors de diferents àmbits artístics, en parla amb detall *l'Avenç de l'Empordà* del 16 de febrer de 1907. Els alumnes dels pares de Joan Baptista presenten les seves obres: "*maquinaria*" per als nois de l'Escola de Belles Arts, "*labors*" per a les noies. Concepción Figueras i Judith Coromina exposen els seus treballs: "*mocador artístich, coixí pintat*" la primera, "*coixí, marqueteria*" la segona. Els germans de Joan B. es presenten a la secció "*dibuixos*". El pare exposa una "*colecció de plas y jerros d'istilt grech; fayence, rajoles decorades, tabaqueres afumades, plats per pintar*". Alfons, per la seva banda, va crear "*baixos relleus, en fanch*". Pel que fa a Joan Baptista, és sense dubte l'artista que reuneix el nombre d'obres més elevat: vint pintures a l'oli, set aquarel·les i un àlbum de dibuixos.

L'*Avenç de l'Empordà* del 27 de juliol de 1907 li dedica un article molt elogiós que fa èmfasi en la seva sorprenent maduresa: "*en Joan B. Coromina ha avensat cap a la perfecció, salvant, per imposició del voler y de la seva joventut, els obstacles que l'estética, la perspec-*

[7] Lloberas (Pere), *La Bisbal en la història i el record*, pàg. 188.

tiva, la mecánica del clar-obscur, el dibuix, l'adquisició del gust artistich, la manera de fer, en fi, agombolaven a son pas triomfant, y per això el públich no pogué menys qu'admirar l'esforç que, en xicot tant jove, representa la presentació dels quadros exposats, més propis d'un veterá que d'un adolescen"".[8]

També ressalta el domini de diferents tècniques i l'aptitud en el tractament de la ceràmica: "*Pró lo més admirable en el jove Coromina no está en la part pictórica solzament; lo qu'es més d'admirar está en la pluralitat de coneixements artístichs ja que, tant en la decoració de la notable cerámica sortida del taller de son pare, com en les sanguinees, aquerales y academies s'hi observa, valenta y sense defalliments la meteixa factura desinvolta y segura del mestre fet que domina tots els recursos y secrets de l'Art*".[9]

El 30 setembre, havent tornat de Mallorca, Joan Baptista exposa unes seixanta creacions recents al Cinematògraf Model del Casino dels Archs, a la Bisbal. El públic, nombrós, cuita a descobrir el treball remarcable efectuat durant els set mesos que han transcorregut des de la darrera exposició i l'Avenç de l'Empordà fa dos tiratges successius de l'article titulat "L'Exposició Coromina". El talent i els mèrits del jove artista susciten admiració i entusiasme: "*Cridaven en primer lloch l'atenció dels visitants un retrat de gran tamany que, per la semblansa ab la persona retratada, per l'atreviment en la factura y per lo ben encertat de l'entonació dels fons del qual sorgeix valenta la figura, constituhia el clou de l'exposició. Prop dels ánguls superiors del retrat de gran tamany dé que acabém de parlar, hi figuraven dos quadrets ab estudis d'aygua que si per les sues dimensions poden calificarse com els havém qualificat, en quant á execusió son dos grans quadros*".[10]

Després el periodista destaca les qualitats dels pastels, dels estudis de nus, de les marines i dels paisatges: "*tot un devassall d'impresions traduhides en notes de coler brillants, encertadíssimes, destacantse en el pany de la dreta una colecció de 16 pastels tractats de ma de mestre: cada un de dits pastels resulta una veritable preciositat*".[11]

Joan Baptista Coromina, Estudi de nu, s/d. Carbó/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Racó mariner, 1907. Llapis/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, 1907. Sanguina/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

[8] M. S., "Galeria d'industrials y artistes bisbalenchs. En Joan B. Coromina Figueras", a *Avenç de l'Empordà*, (27/7/1907), pàg. 2.
[9] *Ibid.*
[10] M. S., "L'Exposició Coromina", a *Avenç de l'Empordà*, (12/10/1907), pàg. 2.
[11] *Ibid.*

Finalment dirigeix l'atenció del lector vers una reproducció de la Solidaritat Catalana, en baix relleu que, al seu parer, revela en Coromina un "*expertíssim modelador de fanch*".[12]

Més endavant, el 19 d'octubre de 1907, es ret un altre homenatge al jove ceramista per la perfecció de la reproducció de la medalla de la Solidaritat Valenciana: "*Aquesta nova producció, fa pendant ab l'altre de Solidaritat Catalana que figura en la seva darrera exposició. Es un trevall acabadíssim pel qual felicitem al ceramista Coromina*".[13]

Havia llegit aquests articles Rafael Masó? N'havia sentit a parlar d'aquesta família de la Bisbal que atreia l'atenció de l'opinió pública? És realment l'atzar el que va fer coincidir Masó i Coromina?

Rafael Masó era un catalanista convençut i s'interessava pel món de la premsa, d'una banda a causa de la professió del seu pare i, d'altra banda, per la seva pròpia implicació. L'*Avenç de l'Empordà* era l'òrgan de l'Escut Emporità que defensava els mateixos ideals. Interessat per l'art en totes les formes, en cas de tenir el diari de la Bisbal a les mans, segur que va llegir amb atenció els articles que es dedicaven a aquest tema.

Per la seva formació i per la seva concepció de l'arquitectura, Rafael Masó procura envoltar-se no pas de persones que es limiten a executar les obres, sinó d'artesans, fins i tot d'artistes: ha treballat amb la cèlebre Casa Pujol i Bausis de Barcelona per a la ceràmica de la propietat de Tomás Cendra. Ara bé Joan Baptista Coromina ha adquirit un cert renom en el món artístic i el seu pare gaudeix d'una fama excel·lent, com a pedagog i també com a ceramista, sense oblidar la seva coneguda passió per l'arqueologia.

Fruit de l'atzar o no —la qüestió queda oberta—, la trobada entre el jove arquitecte acabat de sortir de l'Escola de Barcelona i l'artista encara adolescent es produeix el gener de 1908 als locals de l'Escola Menor de Belles Arts de la Bisbal, a iniciativa de Rafael Masó. "*Recordo molt be a n'aquell Senyor de nus de corbata gros i de cara afable que aparegué als meus ulls a l'Escola de Dibux de La Bisbal demanantme terriça, amb belles paráules i uns plánols que jo no entenia pas gaire...*",[14] escriuria Joan Baptista sis anys després. Se'n derivaria una relació plena de connivència, de complicitat, d'intensitat, una amistat "*tant generosa i tant noble*",[15] tal com es plau a qualificar-la Joan Baptista. Els dos homes no s'abandonaran mai realment ja que les cartes ompliran l'absència quan estaran físicament separats l'un de l'altre.

"PRESÈNCIA D'UNA ABSÈNCIA": 1908-1919

Malgrat que els separen deu anys, Masó i Coromina tenen punts en comú quan es coneixen: el primer fa les primeres passes en el món de l'arquitectura i el segon, en el de la pintura i de la ceràmica. Tots dos evolucionen en el mateix camp: l'art. El futur que s'obre davant seu estarà marcat per diverses etapes que adés els aproparan ara els allunyaran, però l'amor i l'interès per l'art, aquesta passió omnipresent al llarg de la seva relació, malgrat els atzars de la vida, seran com un fil d'Ariadna que res no podrà trencar.

1908-1910: els anys iniciàtics

Després de l'entrevista amb el pare de Joan Baptista, Rafael Masó decideix deixar en mans dels Coromina la fabricació de les peces de ceràmica que ha projectat per a la farmàcia que el seu germà i un amic obren a Girona. Aquesta primera experiència acosta immediatament Joan Baptista i Rafael que s'adonen de les seves afinitats. Es troben diverses vegades,

---

[12] M. S., *Op. cit.,* pàg. 3.
[13] "Nova Producció", a *Avenç de l'Empordà*, (19/10/1907), pàg. 3.
[14] Carta de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó, 4/3/1914. (AHCOAC Fons Rafael Masó, reg. 2273).
[15] *Ibid.*

intercanvien correu molt regularment i de seguida tenen projectes extraprofessionals. A principi de febrer atesa la petició de Rafael, Joan Baptista es compromet a fer un quadre per oferir-se'l. Un mes després, preveuen una excursió. A principi de maig Joan Baptista accepta la proposta de Rafael de participar en l'Exposició d'Artistes Gironins que se celebrarà a Girona els mesos de novembre i desembre següents.

A final de l'estiu de 1908 Joan Baptista passa uns dies a Girona. Aquesta estada permet als dos joves de conèixer-se més a fons i d'abordar temes molt personals. La vida sentimental de Rafael és caòtica, ja que l'amor que sent per Esperança Bru topa amb l'oposició categòrica del futur sogre, el terratinent Camil Bru. La de Joan Baptista no és gaire més sortosa, ja que la dona que ocupa els seus pensaments, la identitat de la qual desconeixem, no li fa gens de cas.

Rafael aprofita la presència de Coromina a Girona per introduir el seu nou company en el cercle d'intel·lectuals gironins. Uns quants mesos després, el febrer de 1909, els retrats que Joan Baptista ha fet a Xavier Montsalvatge, Carles Rahola, Miquel de Palol i Rafael Masó s'exposen a la galeria "Arte Moderno" de Girona. Masó encoratja fortament el seu amic pintor a seguir en aquesta direcció: "*Que continui En Coromina y que fassi més Montsalvatjes, testes y enters— com fortificats per un bany de excepticisme— entre un ambent tot or, de relativa fredor; y més Raholes ensombrits dins d'un ambent de dupte y de sentimental caritat; y més Palols que diguin romanticismes y coses esborrades, com els seus mateixos ulls, els aires clássichs que l'envoltin, y més Masós que s'inclinin y mirin ab una férvida y religiosa visió, totes les coses! Endevant!*".[16]

Joan Baptista Coromina, *Retrat de Miquel de Palol*, *1909*. Oli/tela.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Coromina simpatitza especialment amb Xavier Montsalvatge, la família del qual també apreciarà molt.

Amb Carles Rahola comparteix l'amor per la literatura i per la filosofia. S'apressa a fer llegir als seus amics de la Bisbal, Casadevall i Donato, els assajos de Rahola. Es deixen o es regalen llibres i intercanvien opinions en cartes en què surten els noms de Cervantes, Miguel de Unamuno i Jean- Marie Guyau.[17] En una d'aquestes cartes Coromina felicita efusivament Rahola pel seu "*Llibre d'August d'Alzina*" que el va emocionar particularment: "*Hi ha en les seves planes - jo l'hi he ben sentit - el Girona trist, am tota la grisor, am tota la pobresa dels pobles d'agónica inercia... i en aquest escenari, una Anima llumisona de pensador-sentimental que hi viu la intensa vida dels solitaris*" .[18]

---

[16] R. M. V., "Els retrats d'En Joan B. Coromina", a *Avenç de l'Empordà*, (6/2/1909), pàg. 1 i 2.
[17] Jean-Marie GUYAU (1854-1888), filòsof francès a qui Jordi Riba, investigador de la Universitat de Girona, ha dedicat recentment una obra: *La morale anomique de Jean-Marie Guyau*, París, L'Harmattan, col.lecció "La philosophie en commun", 1999.
[18] Carta de Joan Baptista Coromina a Carles Rahola, 2/6/1909 (Fons Carles Rahola. Arxiu Municipal de Girona).

El desig de conèixer les riqueses patrimonials de Catalunya afavoreix l'organització d'excursions, molt instructives, adés amb els amics de Girona ara amb els de la Bisbal. A final de desembre de 1908 Coromina va a Besalú amb Rafael i el seu germà Joan. El mes següent, Rafael explica a Esperança que juntament amb Joan Baptista, han fet ciratges —o sigui dibuixos fets amb llustre de botes— d'alguns elements de Domeny dignes d'interès i insisteix en el fet que Coromina és algú que, de debò, sap dibuixar i pintar.

Quan Masó s'ha de desplaçar per visitar uns clients, a les Guilleries, a Borrassà, convida Coromina que l'acompanyi. Igualment, quan va a la Bisbal a ocupar-se de les comandes de ceràmica, Joan Baptista li fa descobrir els indrets més interessants que li agrada pintar: el convent de Sant Sebastià de la Bisbal, l'església de Canapost, el poble de Peratallada, la Molera, els dòlmens de Fitor, els paisatges muntanyosos de les Gavarres.

Joan Baptista Coromina, Paisatge, s/d. Oli/tela.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

El maig de 1909 Rafael Masó, Xavier Montsalvatge, Diego Ruiz i Joan Baptista Coromina van al Bassegoda: visiten les esglésies romàniques de la regió de Besalú i de Beuda, on Coromina tornarà tot sol l'estiu de 1910. Tots aquests magnífics llocs que contempla l'inspiren profundament i els plasma en diverses teles, com la Mare de Déu del Mon,. Aquestes obres entusiasmen Masó.

Empúries, objecte recentment d'excavacions fetes sota els auspicis de la Junta de Museus i de l'Institut d'Estudis Catalans, atreu els visitants. Joan Baptista hi va amb el seu germà, Bonaventura Casadevall i Narcís Serradell. Carles Rahola participa en l'excursió organitzada per l'Escut Emporità de la Bisbal d'Empordà.

La tardor de 1909 el cercle d'amics gironins s'amplia quan Masó coneix un jove pintor català, Martí Gimeno. Igual com Coromina, Gimeno esdevé un dels col·laboradors de l'arquitecte i pren part en l'espiral de les activitats del grup. En companyia d'un germà de Joan Baptista, visita les ruïnes del monestir i de l'església de Cruïlles. Gimeno, Masó i Coromina —melòmans tots tres— assisteixen a un concert de piano, violí i violoncel ofert per Vives, Perelló i Rabentós al Coliseu Imperial de Girona.

Joan Baptista Coromina, *Ex-libris: musica Jordi Montsalvatje*, s/d. Tinta/paper.
Fotografia Annie Unland. Col·lecció particular.[19]

Amics, artistes i artesans es reuneixen regularment a l'estudi de Masó, on regna un ambient bulliciós i alegre: "*doncs si, com te deia, ahir erem la friolera de set i sinó contals! Coromina, Ximeno, Bertrana, el picapedrer, la Margarideta, la Pilar, mon germà Siset i jo (…). En Bertran pintava, en Ximeno dibuxava també i embabiecat amb els pintors hi tenia el picapedrer. En Coromina i en Narcís… no sé què feien amb un fluviol: vinga voler parlar de les Montanyes Regalades!*"[20]

Durant aquest període que abasta uns tres anys —el 1908, el 1909 i el 1910—, Coromina fa estades freqüents a Girona, més o menys llargues, per adquirir els coneixements que Masó li vol transmetre, per ajudar-lo en la feina o per substituir-lo si s'ha d'absentar. Junts treballen en diverses obres, en les quals també participa el germà de Joan Baptista, Alfons: la Casa Batlle, el Mas el Soler, les escoles de Sarrià de Ter. El 1910 el volum de feina és tan gran a la Farinera Teixidor que Rafael Masó proposa a Joan Baptista que treballi durant uns quants mesos com a ajudant d'arquitecte. Joan Baptista col·labora també en els treballs d'escultura i fa motlles al claustre de la catedral de Girona per reproduir-los i adaptar-los a un moble per a la família Montsalvatge. Fa una sanguina per decorar l'escriptori d'Esperança Bru. A principi de 1911 Rafael el fa participar en les seves recerques per a la Casa Salieti. Ben aviat tots dos emprenen la restauració de l'església de Sant Salvador de Bianya, que esdevindrà, des del punt de vista artístic, un dels seus èxits més destacables.

La vida professional i la vida privada s'entrelliguen constantment en aquests anys iniciàtics durant els quals Rafael i Joan Baptista tenen una relació cada vegada més pròxima i comparteixen un ampli ventall de passions de les quals parlen durant hores i hores: les feines, els projectes, la pintura, l'escultura, la preparació d'exposicions, la literatura, la filosofia…

S'adonen que tenen sensibilitats i gustos idèntics. És interessant notar que Masó revela a Esperança que, a tots dos, els avorreixen els mateixos espectacles, que, tot mirant una revista d'art, tenen la mateixa reacció d'entusiasme davant un mateix tema o motiu, que interpreten un quadre o que valoren una cançó de la mateixa manera. Masó també li fa remarcar que la influència que s'exerceixen mútuament es fa palesa fins i tot en la correspondència que intercanvien.

---

[19] Carmilla Illa Mune: "Autor ex libris: J.B. Coromina. Realitzat per a Jordi Montsalvatje i Castanys, col·leccionista important de l'època juntament amb el seu oncle Josep Montsalvatje, tots dos banquers a Figueres, però oriünds d'Olot. [...]". (Informació facilitada per l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà, el 22/6/2003).

[20] Carta de Rafael Masó a Esperança Bru, publicada a Catllar (Bernat), Doménech (Gemma) i Gil (Rosa M.), *Masó explica Masó*, pàg. 24.

Masó, que rep una correspondència abundant, la classifica segons la importància que atorga al remitent. Coromina forma part del petit grup d'escollits —al costat de Carner, Bofill, Alzina, Pecanins, López Picó, Pericas, Reventós, Aragó— les cartes dels quals són per a Masó un tresor en què "*hi són latents, problemes, afeccions, doctrines, fantasíes, confessions, amors, tristas i joioses emocions de la vida…*" i que desa en un raconet reservat "*a les bellesa les grans, a les hermoses amistats*".[21]

A principi de l'any 1911 la bona entesa i la confiança mútua són tan grans que decideixen unir esforços en un projecte professional important en què dipositen moltes esperances: la creació d'una fàbrica de ceràmica a la Bisbal.

Un somni fet realitat: La Gabarra

La idea de muntar una fàbrica se li acudeix a Masó en el decurs de l'hivern de 1909, quan s'adona que les peces de ceràmica que ha concebut per revestir la façana de la Casa Batlle de Girona i que Joan Baptista i el seu germà Alfons han fabricat donen un resultat molt satisfactori. Tot i això, li dol que els Coromina no puguin coure's ells mateixos les peces que fabriquen, conscient que això representa una trava per al bon desenvolupament de la feina i un risc considerable.

D'altra banda, els seus amics arquitectes estan meravellats per les seves creacions i pensen, com ell, que la terrissa pot convertir-se en un dels millors elements decoratius aplicats a la construcció. Masó no solament sap que amb les seves necessitats és capaç de donar feina a una petita fàbrica, sinó que també té la certesa que els amics li passaran comandes. N'hi ha que fins i tot s'hi han compromès, convençuts de la qualitat artística dels productes que se'ls oferiran.

Així, doncs, la fàbrica podria anar-se engrandint, esdevenir una font d'ingressos complementaris per a Masó i garantir una situació professional estable als Coromina. De comú acord decideixen provar-ho: "*es amb ells [aquests meus bons amics de la Bisbal] i al calor de la nostra joventut q^e^ la idea ha pres cos i hem determinat portarla a cap*".[22]

La posada en marxa del projecte implica la formació d'Alfons, la cerca d'un local, el seu condicionament i la presa de contacte amb els proveïdors.

Durant l'any 1910, i fins al març de 1911, Alfons treballa amb els millors ceramistes amb la finalitat d'aprendre l'ofici: malgrat la seva habilitat com a terrissaire, ha d'omplir certes llacunes. En primer lloc, Masó demana a Antoni Serra i Fiter que agafi Alfons sota la seva tutela a la fàbrica La Carmelitana que dirigeix a Olot, de la qual és propietari Pere Lloses. L'objectiu d'Alfons és d'adquirir els coneixements indispensables sobre el funcionament dels forns i sobre les tècniques d'envernissat. Després, Alfons fa una estada breu amb Sebastià Ribó a Barcelona, però no n'obté els beneficis esperats. Finalment, acaba l'aprenentatge a Esplugues de Llobregat, a la fàbrica Pujol i Bausis, on passa uns quants mesos. Arriba a ocupar una bona plaça i és nomenat segon de l'equip. Té accés a tots els secrets de fabricació i, quan marxa de Barcelona el març de 1911, domina perfectament l'ofici i ha adquirit unes habilitats que tindran repercussions immediates a la fàbrica que s'obrirà de manera imminent.

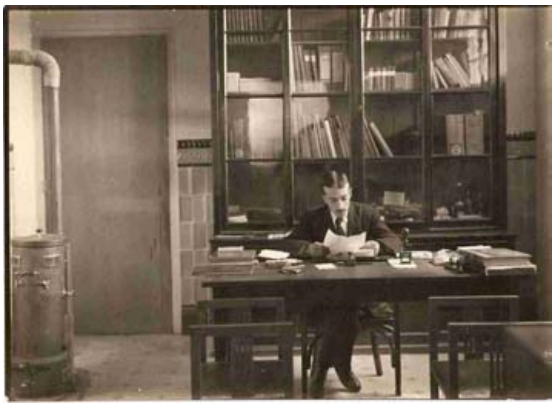
Durant aquest temps, Joan Baptista i Rafael han iniciat els tràmits necessaris per dur a terme el projecte. Masó, convençut que els dos germans es complementen i que arribaran comandes, té una fe absoluta en l'èxit de l'empresa: comenta a la seva promesa que Joan Baptista és capaç de fer miracles des d'un punt de vista artístic i creatiu i que Alfons és un model

[21] *Ibid.*, pàg. 10.
[22] Carta de Rafel Masó a Antoni Serra i Fiter, 10/1/1910 (Museu Serra de Cornellà).

d'home pràctic i organitzador, qualitats imprescindibles per dur a terme una empresa d'aquesta mena.

El 20 de març de 1911 la fàbrica obre les portes en un local de lloguer al carrer Indústria a la Bisbal. Signen el contracte Joan Baptista Coromina i el propietari de la casa, D. Eleoterio Codolà i Rabassa. Una clàusula estipula que el forn que el llogater té intenció de construir-hi serà propietat de l'arrendador. Després de la defunció de Codolà, es firmarà un nou contracte, l'1 de febrer de 1912, amb la vídua, Trinidad Duixans y Marsillach, per un període de cinc anys.

Els deu primers dies els dediquen a equipar i adequar l'obrador, a instal·lar el torn i a preparar la zona on s'emmagatzemarà la terra. La fabricació comença ben aviat, concretament el 21 de març, tal com mostra l' *Agenda de Bufete* que porta Alfons des del primer dia. S'hi descriu la creació i el dia a dia de l'empresa fins al detall més mínim: petit utillatge i materials de primera necessitat, matèries primeres i noms dels proveïdors i designació del producte acabat amb menció del destinatari, dels obrers que l'han realitzat i de les diferents etapes de fabricació.

Alfons Coromina al seu despatx de la fàbrica. Fotografia Fons Terracotta Museu.

Tota una xarxa d'artesans i de petits comerciants es va teixint al voltant de la jove empresa, que compromet els fusters, serrallers, forjadors, droguers, llauners i estorers de la Bisbal. La fusta, la terra —blanca o vermella— i els vernissos es compren en poblacions properes o a companys, de vegades a Barcelona.

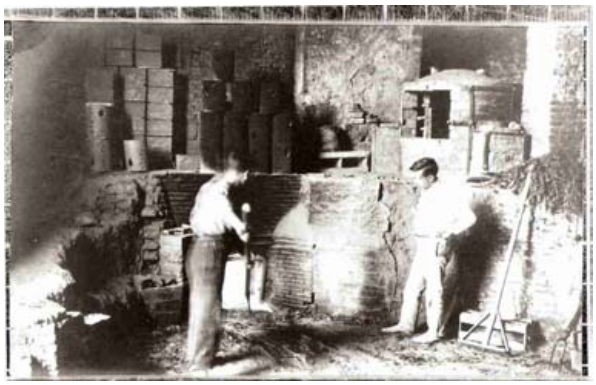
Les primeres factures s'emeten a nom de La Gabarra Faiences Emporitanes, nom comercial que la fàbrica conservarà fins al 1914. Després, fins a l'estiu de 1916, s'anomenarà La Gabarra, Coromina i Masó. Per bé que anecdòtic, el dibuix triat per a la capçalera és molt representatiu del caràcter un xic bonhomiós que uneix Masó i Coromina en una època en què el futur sembla ple de promeses. Descobreixen i compren un plat decorat amb fruita i caramels: "*[…] el plat també [té] el seu especial encant! Si precisament tant en Coromina com jo mateix n'estem enamoradissims i per axó ens el vàrem comprar. Ficsthi am la caricatura de pollet que hi ha retratada al bell mitj. És una maravella de simplicitat i de intenció… Aquell caparrassó que fa i aquel posat de satisfet i de tranquil… Tant ens agrada […] que ja hem decidit adoptar-lo com a marca de fábrica de la nostra terrisseria*".[23] Aquest pollet que va seduir els fundadors de l'empresa encara n'és l'emblema actualment.

[23] Carta de Rafael Masó a Esperança Bru, publicada a Catllar (Bernat), Doménech (Gemma) i Gil (Rosa M.), *Masó explica Masó*, pàg. 76.

Joan Baptista Coromina, Projecte per al logotip de la Gabarra, *s/d*. Llapis/paper vegetal.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Al principi, La Gabarra compleix totes les característiques d'una petita empresa artesana i familiar. Totes les feines les duen a terme Alfons i Joan Baptista Coromina, el treballador Emili Puignau i l'aprenent Rosendo Frascisca i Angila. El volum de feina és enorme: cal fabricar les peces i coure-les tot rellevant-se dia i nit al costat del foc ja que cal vigilar-lo diversos dies. És gràcies als esforços i a la participació de tots que la producció de les peces arriba a bona fi. Cal instal·lar progressivament noves màquines que provoquen problemes complexos que Joan Baptista s'esforça a resoldre i cal dur també els llibres de comptes, feina de la qual Alfons s'encarrega. L'estiu següent Leonci, el benjamí de la família —que aleshores té disset anys i tenia intenció de fer-se sastre—, canvia d'orientació i es posa a treballar també a La Gabarra. Es contracta un altre treballador, Josep Fortuny, i un segon aprenent.

Joan Baptista Coromina controlant un forn de tipus morú. Fotografia Fons Terracotta Museu.

Galetera, Can Coromina, 1914.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Coromina i Cia – la Bisbal d'Empordà.

A força de treballar, el somni es fa realitat: les comandes abunden i la clientela es comença a diversificar ja que els amics de Masó compleixen la seva paraula. Joan Baptista compagina la feina tècnica i absorbent de la Bisbal amb altres realitzacions que l'acosten a Masó i a les seves disciplines predilectes: la pintura i l'escultura. Rafael, que està a punt de casar-se amb Esperança, condiciona la finca dels seus pares per instal·lar-hi un pis per a la seva futura parella. Confia aquests treballs de precisió que requereixen destresa i sensibilitat artística a Joan Baptista. Així, referint-se al Somni de Jacob que adornarà el capçal del llit dels joves esposos, Rafael assegura a Esperança que aquesta reproducció d'una escena representada en un capitell de la catedral de Girona "*acavará de resultar més hermós am les esquisedeses de pátina i de color que n'hi sabrá fer el bon Coromina*".[24] La restauració de l'església de Sant Salvador de Bianya s'acaba a final de l'any 1911 i tant la premsa de Girona —amb la ploma de Francisco Montsalvatge al *Diario de Gerona*— com la de Barcelona —amb la de Joaquim Folch i Torres a *La Veu de Catalunya*— lloen la perfecció de l'obra de Masó i de Coromina.

Però un nou projecte d'una naturalesa ben diferent ja va agafant forma: Masó i Coromina s'interessen per la transmissió del saber i s'orienten cap al món de l'ensenyament.

Projectes culturals i vocacions pedagògiques

Hom pot estranyar-se que Coromina, l'artista que, a causa de l'activitat frenètica en què es troba immers, no disposa del temps que desitjaria per pintar, tingui l'ànim d'afegir una nova faceta professional en la seva vida. Tanmateix a l'agost de 1911, es decideix a iniciar la carrera docent.

És un món que no li és desconegut pel seu entorn familiar. La seva germana Judit ha seguit la tradició i fa de mestra al sector públic.

El seu amic Bonaventura Casadevall també treballa en aquest camp, analitza la situació i conclou que cal la intervenció de l'Estat en la reorganització de l'ensenyament. Tal com testimonia l'article "Cultura",[25] que dedica a Coromina, creu que només una escola laica, dotada de professors ben formats, serà capaç de promoure la divulgació de la cultura i de fer-la arribar a tothom.

Joan Baptista també es planteja aquest tema i aprofita un article sobre l'escultor Ricard Guinó per denunciar les limitacions de la formació donada a les escoles clàssiques i mostrar el paper fonamental que tenen els grans mestres: "*Jovenissim, el nostre esculptor ha sapígut deslligarse de tot prejudici académich: aixó es ben digne d'admirar en qui ha tingut la dissort d'estar tancat en els frets magatzems l'art de Llotja… Y potser l'ha deslliurat molt de la influencia aclaparadora del ambent d'academia, el ponderós recort de les primeres lliçons que ell tingué la sort de rébrer de l'excellent Bertrana. Agrahimli al autor de Náufrechs el padrinatje moral dels nostre jove esculptor*".[26]

Malgrat això, Coromina no se sent preparat per adoptar el paper d'ensenyant, potser per la seva joventut, potser pel seu temperament artístic o potser per la seva gran modèstia, qualitat que tothom sempre li reconeixerà: "*Advers per norma natural a tota vanitat inútil i ridícula, professava un culte a la modèstia, qualitat que acabava d'empenyer son talent i sos coneixements cap a una alçaria superior a molts intel-lectuals pedants que al parlar s'escolten amb estudiades maneres i esguarden als demés amb aires de Sobre-homes. ¡Si n'era d'oposada a n'aixó la seva senzillesa insuperablement planera, franca i noble que com a bon empordanès conserbava sempre integrament!*".[27]

---

[24] *Ibid.*, pàg. 61.
[25] Casadevall (Bonaventura), "Cultura", a *Avenç de l'Empordà*, (5/2/1910), pàg. 1 i 2.
[26] Coromina (Joan Baptista), "D'ART - L'esculptor gironí Ricart Guinó", a *Avenç de l'Empordà*, (16/4/1910), pàg. 2.
[27] Piera (Xavier.), "La recança d'una mort", a *Baix-Empordà*, (19/10/1919), pàg. 2.

És Rafael Masó qui l'incita a presentar-se al concurs per a la plaça de professor director de l'Escola d'Arts i Oficis de Sant Feliu de Guíxols, Palamós i Palafrugell. En l'ideal noucentista que Masó defensa amb força i convicció, l'educació hi ocupa un lloc prominent i fins i tot es pot considerar la pedra angular del sistema. Narcís Masó, el germà petit de Rafael, ja s'ha implicat en aquesta via, igual que el seu gran amic Joan Llongueras. No sabem tots els arguments a què Rafael recorre per convèncer Joan Baptista, però segur que l'exemple de Llongueras a Terrassa influeix en la seva decisió. A més, sembla evident que Masó sap encoratjar el seu amic tot garantint-li que l'ajudarà tant com pugui en aquesta tasca.

Un altre punt probablement determinant per a Joan Baptista quan s'inscriu al concurs per a les escoles de Palamós i de Palafrugell, el setembre de 1912, és que el seu objectiu, en cas que el guanyi, és obtenir ràpidament el trasllat a l'escola de la Bisbal: el seu pare s'acosta a l'edat de la jubilació i Joan Baptista el podria succeir i tindria més facilitats per assumir una doble funció, a l'escola i a la fàbrica. Però aquestes esperances no es concretaran i sentirà una gran decepció.

Per presentar-se al concurs en les millors condicions possibles, Joan Baptista es reserva cada dia unes quantes hores per repassar, al marge de les seves obligacions professionals.

Hi ha dues proves d'admissió que permeten un control dels coneixements. La primera inclou assignatures teòriques:"*[…] Aritmética elemental con la extensión del 1.er curso de la 2.a enseñanza.[…] Geometría elemental id. […] Rudimentos de Historia de las Bellas Artes*".[28] Els candidats tenen tres hores per redactar el tema per escrit, sense cap material d'ajuda, i després el llegeixen al jurat. La segona part és pràctica: "*El Tribunal escogerá una figura humana, en yeso, la cual, después de sorteados los puestos entre los opositores, habrán de copiar y sombrear en el tiempo que se les conceda para este ejercicio*".[29]

El segon grup de proves permet avaluar les aptituds del candidat pel que fa a l'ensenyament, d'una banda, i pel que fa a les qualitats artístiques, de l'altra. La lliçó tracta de "*Nociones de Mecánica, Física y Química, aplicadas á las Artes é Industrias*".[30] El temps de preparació és de tres hores i es pot fer servir material auxiliar. La presentació dura de trenta a seixanta minuts. Al final de l'exercici, els altres candidats plantegen preguntes que l'examinand ha de respondre. Els dos últims exercicis són de dibuix i escultura: "*el Tribunal designará varios modelos de proyectos decorativos aplicados á la Artes é Industrias […]. Para ello en el término de tres horas é incomunicados,[los señores opositores] harán un croquis en color de lo que haya de ser su composición y al cual se habrán de ceñir, y en días sucesivos, dentro del plazo que designe el Tribunal, desarrollarán su trabajo. […]. El quinto ejercicio consistirá en modelar un objeto de barro. Para la práctica de este ejercicio se seguirá un criterio semejante al del anterior, sorteándose el tema entre varios*".[31]

Joan Baptista Coromina supera les proves amb èxit i la Diputació Provincial de Girona, reunida el 13 de gener de 1913, el nomena oficialment professor director de l'Escola Menor d'Arts i Indústries de Palafrugell.

Coromina ocupa el càrrec i s'adona ben aviat que tindrà molta feina per organitzar i habilitar el local que l'Ajuntament de Palafrugell posa a la seva disposició. Emprèn aquesta tasca decidit a oferir unes bones condicions de treball als alumnes.

Paral·lelament a la presa del nou càrrec, telefona regularment als seus germans per solucionar els temes relacionats amb la fàbrica i va i ve constantment de Palafrugell a la Bisbal, on la feina continua augmentant. Alfons, que l'any anterior va començar a buscar clients a Barcelona, ara multiplica els desplaçaments, que donen fruit. Joan Baptista s'ha d'ocupar del

[28] "Convocatoria á oposiciones", a *Boletin Oficial de la Provincia de Gerona* (18/8/1912).
[29] *Ibid.*
[30] *Ibid.*
[31] *Ibid.*

manteniment, la reparació i l'enllestiment de maquinària nova, la preparació de pressupostos amb el seu germà, el seguiment dels encàrrecs i la participació en feines de producció. A principi de 1913 comencen diverses obres dirigides per Masó: la Casa Cendra a Anglès, la Casa Oller a Sant Martí Sapresa, la Casa Masramon a Olot, la Casa Ensesa a Girona. Els arquitectes Josep Maria Pericas, Bonaventura Cunill i Josep Renom també demanen pressupostos i fan encàrrecs a La Gabarra.

Per la seva banda, Rafael Masó es continua implicant en la vida cultural de Girona i crea l'edifici Athenea, que serà la seu durant quatre anys d'actes de prestigi: conferències, lectures, concerts, recitals, espectacles, exposicions de pintura i d'escultura. Joan Baptista Coromina participa en l'exposició inaugural, el juliol de 1913, i també el 1916, quan se celebrarà *L'Any Nou dels Artistes*, destinat a reunir fons per a la societat. Col·labora en l'organització de l'exposició *d'Art Japonès antic* presentada per les festes de Sant Narcís de 1913 i fins i tot n'és l'instigador, quan a la tardor es posa en contacte amb el diputat Bonaventura Sabater que resideix a Begur i el seu amic el col·leccionista Francisco Farriols. Descobreix objectes propietat de Farriols, en jutja la qualitat i la quantitat, els considera dignes de ser exposats a l'Athenea i comunica les seves conclusions a Rafael Masó.

Quan Rafael Masó decideix participar en el concurs obert per la ciutat de Palma de Mallorca per a la construcció d'un monument dedicat a Jaume I, convida el seu amic a realitzar-ne la part escultòrica. Quan emprèn les obres de restauració de la capella de Sant Narcís a l'església de Sant Feliu a Girona, Joan Baptista s'implica en el projecte i proposa que hi participin dos dels millors alumnes de l'escola de Palafrugell.

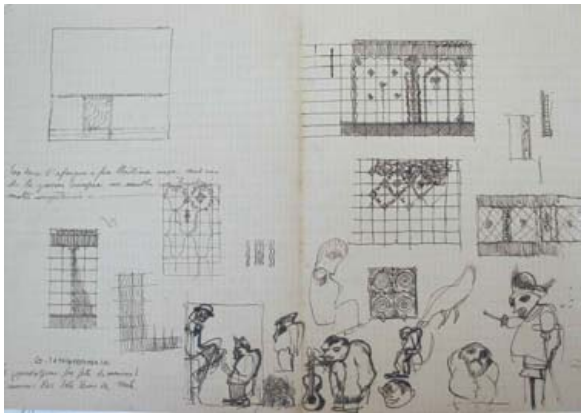
Masó i Coromina continuen treballant conjuntament pel bé de la causa artística i cultural que els apassiona. El 1914 Masó es vol implicar encara més en la vida pública. Vol implantar a Girona una escola d'arts i oficis, que dirigiria ell, i hi vol associar una escola de ceràmica de la qual s'encarregaria Coromina. D'aquesta manera els dos amics culminarien la seva col·laboració: podrien unir els seus esforços per dur a terme la missió pedagògica amb la qual se senten compromesos, tot instruint els futurs artesans, i podrien continuar fent prosperar la fàbrica ja que la proximitat geogràfica i la llibertat per organitzar-se els ho facilitarien.

Per primera vegada des que es coneixen, Masó i Coromina s'enfronten a un fracàs: el projecte d'escola de ceràmica és rebutjat el 1915. El de l'escola d'arts i oficis s'accepta, però no es concretarà: el nou Ajuntament de Girona, constituït el 1916, s'hi oposarà.

1916-1919: canvis i continuïtat

Joan Baptista Coromina no havia tingut mai la intenció de fer carrera a Palafrugell, on li costava adaptar-se, i la possibilitat de treballar a Girona, en un entorn més pròxim a les seves aspiracions culturals i intel·lectuals, en col·laboració estreta amb el seu amic, l'atreia moltíssim.

Quan s'assabenta que aquesta porta s'ha tancat, s'ho replanteja tot, analitza la situació i pren mesures. La decepció actua de detonant. Li dol haver-se introduït en el món comercial en detriment de la seva passió per la pintura: continuarà treballant a la fàbrica amb els seus germans, però es fixarà nous objectius més compatibles amb el seu caràcter.

Esbossos de peces ceràmiques i dibuixos de Joan Baptista Coromina, s/d.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

La vocació pedagògica roman intacta i du a terme la seva tasca a Palafrugell amb molt d'interès. Tot i que durant un temps pensa que no s'integrarà mai a la vida de la petita població, hi acaba fent bons amics i hi és molt estimat.

Després d'un llarg període de silenci, reprèn el contacte amb Rafael Masó per confiar-li el seu estat d'ànim, tal com havia estat habitual entre ells dos.

Aparentment, podríem pensar que ha nascut un home nou, un home que a partir d'aleshores adopta el pseudònim ple d'ironia de "Senyor Surós". Però en realitat Coromina no renuncia a les seves conviccions —ben al contrari— i, encara que això l'obligui a prendre decisions vitals, continua fidel al que estima: la família i els amics de sempre.

El 1916, es conclouen els treballs de ceràmica per a la Casa Cases de Sant Feliu de Guíxols: és l'última gran obra de Masó en què participa La Gabarra. Les comandes següents seran menys importants i Masó cada vegada estarà menys implicat en l'empresa. La fàbrica s'orienta cap a la comercialització de peces produïdes en sèrie i canvia de raó social.

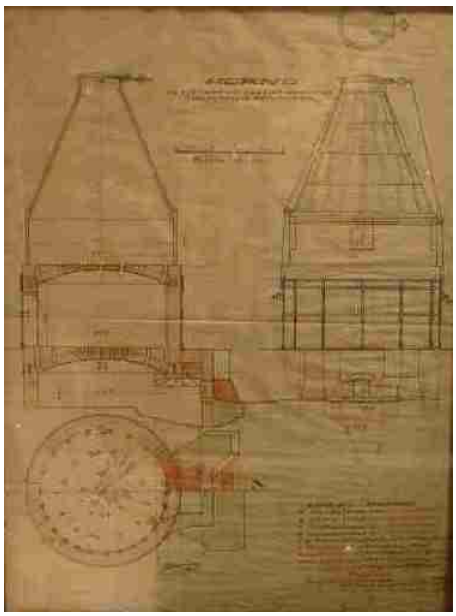
Mitjançant una acta notarial del 3 de juny de 1916, els tres germans Coromina s'associen i creen la societat Coromina Hermanos. Tots tenen el títol de gerent i fan una funció ben definida. Joan Baptista és nomenat director artístic, Alfons s'encarrega de la direcció tècnica i de la gestió comercial, i Leonci, de la direcció i de l'organització de la producció. L'1 de febrer de 1917, el contracte d'arrendament de la fàbrica del carrer Indústria venç i es prorroga un any i mig més, fins a l'1 d'agost de 1918.

L'11 de febrer de 1918, els Coromina s'associen amb els Butsems i Cia., una societat barcelonina fundada el 1912. El contracte de la societat Coromina-Butsems, en la qual Masó no participa, dóna la gerència a Butsems i Cia. i la direcció de la fàbrica als Coromina.

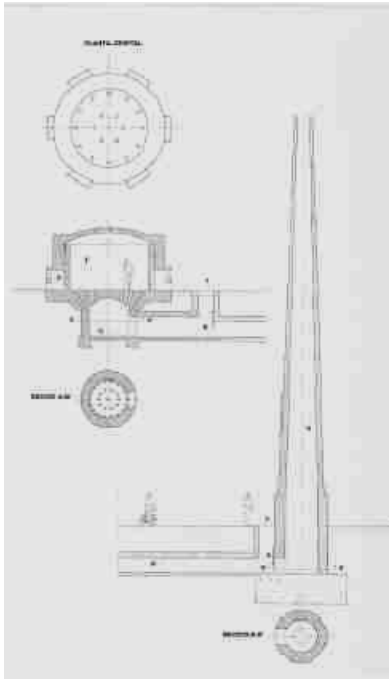
La societat Coromina-Butsemsha compra un terreny als afores de la Bisbal, a la carretera de Girona a Palamós, per construir-hi una fàbrica nova. El 1917 les obres ja estan en marxa. L'1 d'agost de 1918, acabat el contracte d'arrendament, Coromina Hermanos deixa de llogar el local del carrer Indústria. S'instal·len a la fàbrica nova l'últim trimestre de 1918, però les obres encara no estan acabades. És el 1919 que comença l'activitat productiva a la nova fàbrica i que es posa en funcionament el forn nou. En un document específic s'anoten observacions sobre cada fornada: data, llista de peces classificades en diverses categories, durada de la cocció, combustible utilitzat i diferents remarques sobre la qualitat obtinguda.

Des del mes d'octubre de 1916, Joan Baptista estudiava la viabilitat d'un forn de flama invertida.[32] De fet, s'havia implicat del tot en la concepció de la nova fàbrica, tant pel que feia a la construcció dels edificis com pel que feia a les màquines que calia instal·lar-hi.

[32] Vegeu "Forn de flama invertida" a *Glossari*.

Projecte *Horno de eje vertical y llama ascendente. Tipo 1915-1918 REFORMADO.*
Signat *Joan B. Coromina, 1917.*
Fotografia Jean-Luc Dajon.
Fons Coromina i Cia – la Bisbal d'Empordà.

Esquema d'un forn de flama invertida (Can Coromina).
Dibuix Joan Carreras.

Les qualitats artístiques, els dots manuals i les aptituds en matèria de recerca i desenvolupament li permeten d'intervenir en diversos àmbits d'activitat de l'empresa: "*Se'l tenia de veure a n'En Joan Coromina planejant —com cap enginyer ho fa als 28 anys— el notable forn de flama invertida de la seva fàbrica nova; construin amb més perfecció i pulcritut que un palet professional, el d'oxidació de la primitiva; modelant; pastant, dibuixant; montant i perfeccionant la maquinaria; estudiant les condicions geològiques de les muntanyes veïnes; resolguent embrollats problemes d'estabilitat i resistències; dirigint la cocció dels fenomenals testos decoratius destinats als jardins de la futura Exposició internacional de Barcelona; analitzant terres i barniços com un químic expertíssim; ensenyant a despiessar motllos difícils […]*".[33]

Tot assumint amb passió el seu paper a la fàbrica, Coromina prossegueix la carrera d'ensenyant amb un gran dinamisme.

Els alumnes que té a Palafrugell es divideixen en dos grups diferents: d'una banda, nens de dotze a quinze anys que fan les assignatures de dibuix en el marc d'una formació general i, de l'altra, joves aprenents, d'una mitjana d'edat que abasta dels quinze als vint anys, que han d'adquirir coneixements específics de dibuix per dur a terme un ofici.

El 1916, en resposta a la petició feta per la Diputació de Girona, Coromina descriu l'estat de l'escola. En la memòria que redacta, opina sobre les conseqüències del sistema educatiu vigent, expressa la seva concepció de l'ensenyament, defineix els objectius per assolir i proposa solucions concretes per atènyer-los en el marc de l'escola de Palafrugell.

Denuncia la mediocritat de l'acció educativa en el si de les escoles tant privades com públiques i constata que, amb alguna excepció, els alumnes, víctimes d'un sistema escolar inadaptat, no treuen profit de l'ensenyament que reben. Aquesta situació és deguda, segons Coromina, al nombre insuficient de professors, a la deficiència del material i a l'absència d'un

[33] Vasquez (Francisco de P.), *Baix-Empordà*, (19/10/1919), pàg. 1.

mètode imposat, savi i just, fruit d'una reflexió madura. Coromina considera que sense la intervenció enèrgica de l'Estat, l'acció duta a terme per certs professors per "*infóndrer un carácter civilitzat en les seves escoles*"[34] fracassarà.

Conscient de l'acció duta a terme per les diputacions catalanes per lluitar contra aquest flagell i delerós de participar en aquest esforç de reconstrucció de l'escola catalana des de l'escola que dirigeix a Palafrugell, Coromina explica com ha actuat fins aleshores i quines millores s'hi podrien fer.

Pel que fa als infants, el seu objectiu és desvetllar-ne la sensibilitat artística i educar-ne el gust. Creu que això serà beneficiós per al conjunt de la indústria espanyola, que, segons ell, comet errors artístics greus. D'altra banda, vol contribuir a la revelació i a la puixança de talents joves que puguin ser l'orgull de la nació.

Coromina té una visió global del sistema escolar i insisteix en el paper fonamental del mestre d'escola, que ha d'aconsellar i orientar els alumnes. És una condició imprescindible perquè l'ensenyament s'adapti a l'alumne i doni fruits.

El mètode de treball que aplica a Palafrugell es basa en un programa estructurat en tres nivells: "*dibux d'intuició per a noys de 12 a 13 anys, […] dibux decoratiu per a deixebles de 12 a 14 anys, […], dibux de formes i cossos naturals, de 13 a 16 anys*".[35] S'estudien totes les tècniques: "*el carbó, el guix, el llapiç plom, l'aiguada, el pastell, la pintura al oli, etc…*",[36] fins i tot estudis de paisatge a l'aire lliure. Els resultats són sovint satisfactoris, però podrien ser encara millors si l'escola disposés d'una sala de treballs manuals, matèria que desenvolupa la intuïció perceptiva de l'infant: "*estudís en cartró, fusta, metalls filats i en lámina, fanc, guix, pedra etc…*".[37]

Pel que fa a la formació de joves adults en procés d'aprenentatge, Coromina destaca en l'informe que envia a la Diputació que s'ha vist forçat a incloure al programa assignatures que no hi haurien de ser si el nivell dels alumnes quan entren a l'escola fos adequat i denuncia d'aquesta manera una manca de formació anterior.

Dins d'aquest grup també, hi ha tres seccions: "*adultes de 14 a 16 anys, […] adultes de 14 a 17 anys, […], adultes de 16 a 20 anys*".[38] Els dos primers anys, les matèries fonamentals es completen amb dibuix general i lineal. El darrer any els alumnes aprenen dibuix industrial: "*execució de planols complerts; a escala, elevacións, plantes i seccións de máquines, construccións en fusta, edificis, mobles etc…, nocións de perspectiva i sombres*".[39]

Gràcies a l'experiència adquirida a la seva pròpia fàbrica i al despatx d'arquitectura de Rafael Masó, Coromina coneix les mancances del món del treball i les conseqüències nefastes que tenen per a la salut econòmica del país. El seu objectiu és adequar el món de l'ensenyament al de l'empresa.

Segons Coromina, el paper del professor de les escoles professionals és garantir una formació de qualitat als joves per tal de defensar l'interès de la nació i dotar-la d'indústries rendibles. L'exemple que cal seguir es troba en països estrangers que han sabut elevar el nivell cultural del poble: Alemanya, Bèlgica, el nord de França, els Estats Units d'Amèrica i Anglaterra. Més que un simple informe, Coromina redacta en realitat un manifest on exposa el concepte tan apreciat pels noucentistes de "l'obra ben feta".

Els mitjans que proposa són simples: incrementar el nombre de professors i millorar els locals. Adjunta a la memòria dos projectes realitzats per l'arquitecte Joan Bordás. El primer

---

[34] *Memòria-informe sobre l'Escola Menor d'Arts i Oficis de Palafrugell presentat per Joan B. Coromina al President de la Diputació de Girona*, 2/12/1916.
[35] *Ibid.*
[36] *Ibid.*
[37] *Ibid.*
[38] *Ibid.*
[39] *Ibid.*

representa l'escola actual i el segon, un projecte de condicionament de l'antic edifici de la fàbrica de gas, al carrer Ample de Palafrugell, propietat de l'Ajuntament, que podria ser la seu de l'escola d'arts i oficis.

La proposta relativa a les noves instal·lacions no és acceptada, però, en canvi, la Diputació Provincial acorda la creació d'una plaça suplementària el setembre de 1917 i el 2 d'octubre de 1917 Joan Baptista Coromina nomena Lluís Medir Jofra professor auxiliar de l'escola d'arts i oficis de Palafrugell. Medir havia participat en els treballs de restauració de l'església de Sant Feliu de Girona i havia treballat amb Rafael Masó. L'obra de pedagog que realitzarà durant quaranta anys a Palafrugell, el seu talent com a pintor i el seu domini del dibuix industrial fan que encara ara sigui una de les personalitats més il·lustres d'aquesta petita ciutat del Baix Empordà.

A més de Medir, amb qui s'entén perfectament, Coromina estableix relacions excel·lents amb els seus companys Tomás Gallart i Enric Frigola, directors successius de l'escola de llengües, i Josep Barceló i Matas, director fins al 1917 de l'escola pública on posa en pràctica una pedagogia moderna i renovadora, basada en l'obertura de l'escola a l'exterior i en el diàleg entre els alumnes i els professors. Amb Gallart i Frigola sovinteja el cafè del Centre Fraternal de Palafrugell, on retroba tot un grup d'amics.

Coromina coneix el jove Josep Pla, l'escriptor Josep Ferrer i Mascort i el periodista Josep Ganiguer Ros. Gràcies a la seva "*facultat d'amistat que's produia en circols concèntrics fins al infinit*",[40] gaudeix en companyia seva de llargues passejades a peu, amb vaixell de vela i amb tartana. També esdevé un habitual de les platges de Llafranc i de Calella, i dels turons de les Gavarres que dominen Calonge on un amic seu té una finca.

Joan Baptista Coromina, Cap de Sant Sebastià, Palafrugell, *s/d*. Oli/tela.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Baix-Empordà*, 1916.
Llapis/paper.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Al seu costat també s'implica en la vida cultural de Palafrugell tot escrivint al setmanari *Baix-Empordà*, que publica els poemes de Josep Barceló i Matas i les "*Instantànies*" que Josep Ferrer signa amb el pseudònim d'Anco Marcio. Joan Baptista col·labora en l'homenatge fet a Bonaventura Sabater per Josep Ganiguer, Tomás Gallart i Josep Pla amb un article titulat "*A l'entorn de Sa Tuna i a l'ensemps de Bagur*".[41]

Descobrim un Joan Baptista poeta, ja que escriu uns quartets plens de sensibilitat en què aflora el seu anhel d'una vida pacífica: "*Hom és content d'una vida tranquil.la/com una plana d'aufals vert i tou/sense una rosa i sense una espina/marxant sumís com el bou en el jou*".[42]

[40] Albert (Josep), *Baix-Empordà*, (19/10/1919), pàg. 1.
[41] *Baix-Empordà* núm. 409 (6/10/1918).
[42] Ganiguer Ros (Josep), "El poeta", a *Baix-Empordà*, (19/10/1919), pàg. 3.

Es mostra bromista quan, amb el títol d'"*Epistolari*", entaula un diàleg fictici sobre l'amor entre *El Senyor Curós* i el *Senyor Surós.*[43] Josep Ganiguer Ros ressalta que la ironia que traspuen els escrits descobreix en realitat la seva personalitat: "*Aquella ironía era Ell. L'home qui somriu, i fa xistes, i posa cara rillera per a amagar al vulgus la profonda dolor que és a dins*".[44]

Els nous amics coneixen bé Coromina, tal com demostra el retrat magistral que Josep Pla en fa amb una gran agudesa a *El quadern gris*. Tot i això, és curiós que davant seu Joan Baptista continua sent força discret pel que fa a la seva passió per la pintura i, quan Rafael Masó li proposa de participar en l'Exposició d'Artistes Gironins que organitza a Barcelona el 1918, Coromina posa dues condicions: que només hi figuri el seu pseudònim, per por que una mala crítica no el desacrediti davant dels nous conciutadans, i que només s'exposin els seus darrers quadres. Efectivament Coromina havia tornat a agafar els pinzells per expressar els seus sentiments més profunds: el terror que li provoca l'horror de la Primera Guerra Mundial, l'angoixa existencial, però també la fascinació que li desvetlla la majestuositat de la natura, la serenitat que troba en la contemplació i l'admiració que sent per sant Francesc d'Assís.

Joan Baptista Coromina, *Ecce Homo MCMXX*, s/d. Pastel/paper.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

El setembre de 1919, després d'una última excursió pel mar entre amics, de sobte cau malalt. El porten urgentment a casa de la seva família a la Bisbal on intenten curar-lo, però mor víctima del tifus el 27 de setembre. Les mostres de condol i d'amistat abunden i els homenatges retuts per mitjà de la premsa donen fe del caràcter original i complex de Joan Baptista Coromina, un home dotat d'una vivacitat d'esperit i d'una sensibilitat poc comunes, capaç d'una generositat excepcional, i amb una intel·ligència i un talent que només iguala la seva qualitat humana.

Aquesta personalitat es revela en la correspondència que intercanvia amb Rafael Masó des de jove fins als darrers instants de la seva vida.

Quin interès té la correspondència de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó per al lector d'avui?

De vegades la descoberta d'una correspondència intriga perquè permet una aproximació íntima a la personalitat de l'escrivent, que considera el destinatari un confident al qual lliura reflexions i sentiments.

---

[43] *Baix-Empordà* núm. 475 (17/11/1918) i núm. 477 (1/12/1918).
[44] Ganiguer Ros (Josep), *Op. cit*., pàg. 2.

De vegades la correspondència té una funció pràctica, ja que és l'instrument de comunicació entre diversos membres d'una mateixa empresa. Aleshores esdevé un document que conté informació valuosa sobre el món del treball i sobre el seu funcionament en un moment determinat.

L'originalitat de les cartes de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó prové precisament del fet que pertanyen a tots dos tipus de correspondència, ja que, tal com hem vist, la vida professional i la vida privada estan íntimament lligades.

Tot i que les cartes de Rafael Masó a Coromina no s'han pogut trobar, la part de la correspondència que tenim constitueix una font d'informació de primera mà sobre l'autor, però també sobre el destinatari, i es pot analitzar des de diverses perspectives.

En l'àmbit professional, ofereix al lector actual un instrument per conèixer l'expansió de la ceràmica aplicada a l'arquitectura de l'època i els mitjans emprats per Coromina per respondre a les peticions de Masó i d'altres clients, també arquitectes. Des d'un punt de vista privat, aporta una visió privilegiada del tàndem Coromina-Masó i de l'univers personal de Joan Baptista, un personatge amb una presència que colpia tots els que el van conèixer per la mirada viva, pel rictus quasi permanent, per la manera de gesticular mentre parlava i per la manera de caminar a grans camades i amb un lleuger moviment del cap enrere.[45]

L'ARQUITECTURA I LA CERÀMICA

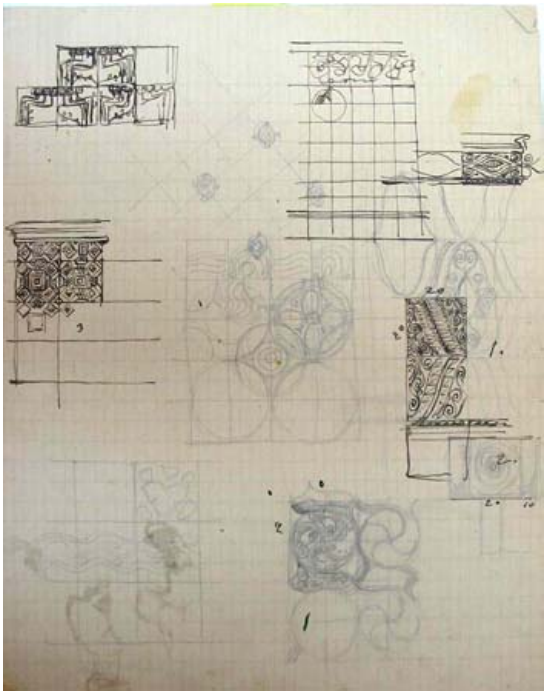
Les cartes de Coromina permeten fer un seguiment dels treballs amb una precisió extraordinària ja que pretenen tenir Rafael informat de la progressió dels encàrrecs i després, de la vida a l'empresa quan es funda La Gabarra.

Les obres s'hi descriuen d'una en una, i se n'indica la situació geogràfica, la identitat del mestre d'obres i l'ús a què es destinarà l'edifici en construcció o en restauració. Es pot tractar d'habitatges al centre de la ciutat, als afores —quan es creen nous barris— o en zones rurals. Masó també treballa en el condicionament de locals comercials i d'edificis públics. Alguns amics seus arquitectes, com Josep Maria Pericas i Bonaventura Cunill, clients de la fàbrica, a més dirigeixen obres en construccions religioses. En tots els casos, la ceràmica té una importància cabdal en el projecte arquitectònic.

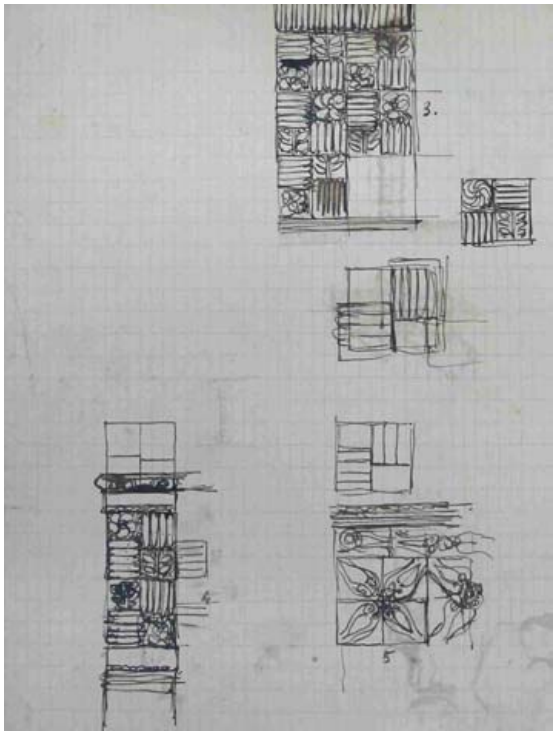
Gràcies a les cartes de Coromina, disposem alhora de la descripció de les peces de ceràmica, de la funció que els atribueix l'arquitecte i de les dificultats a què s'enfronta el ceramista.

Ens adonem que, per treballar la ceràmica, cal una gran dedicació de l'artesà. Joan Baptista es queixa sovint del caràcter rutinari de les feines que cal dur a terme. Al contrari, la fabricació de la ceràmica tal com la conceben Rafael Masó i els seus col·legues —que la utilitzen com a revestiment interior i exterior amb finalitats decoratives— exigeix un treball de creació i d'innovació que apassiona Coromina. Cada vegada que s'idea una nova aplicació de la ceràmica per satisfer la voluntat d'un arquitecte, Coromina estudia la viabilitat del projecte, resol els problemes de forma plantejats per les noves creacions, multiplica les proves i els experiments per obtenir el color exacte desitjat i explica quina tècnica decorativa utilitzarà per aconseguir un determinat motiu. Confecciona motlles de guix, utilitza trepes i llanterna, lliurant-se a un autèntic treball d'investigador, tot analitzant terres de diferents qualitats, comparant les fórmules recomanades per altres ceramistes, adaptant-les i estudiant els manuals d'autors de prestigi.

[45] Hem pogut reconstruir aquest retrat a partir de les dades donades per Josep Pla (*Retrats de Passaport*, pàg. 31) i Bonaventura Casadevall (*Op. cit.*).

Joan Baptista Coromina, Esbossos de peces ceràmiques. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Esbossos de peces ceràmiques. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

L'arquitecte imagina diferents models de rajoles de ceràmica amb motius ornamentals variats, que després realitza l'artesà per compondre plafons decoratius o simbòlics.

Els Coromina fabriquen teules, canals, pinacles, balustrades, mènsules, columnes, passamans. Les façanes dels edificis estan adornades amb garlandes amb motius vegetals i engalanades amb elements decoratius l'elaboració dels quals demana una investigació formal, ja siguin medallons, figures esfèriques o representacions d'animals com els cèlebres mussols de la Casa Batlle de Girona.

Arrimador. C/ Sis d'Octubre núm. 46 de. la Bisbal. Fotografia Eduard Punset.

Bola, la Gabarra. Fotografia Jean-Luc Dajon. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Rajoles de l'arrimador del Centre de l'Escut Emporità de la Bisbal d'Empordà, la Gabarra.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Rajoles amb decoració vegetal, la Gabarra.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Fragment d'un model de balustre en guix, la Gabarra.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Balustre, la Gabarra. Escata, la Gabarra. Fris, la Gabarra.
Fotografias Jean-Luc Dajon. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Mitjançant els informes que Coromina envia per correu al seu amic, assistim a la diversificació del ventall de colors tan característic de l'arquitectura de l'època i a l'enriquiment progressiu del repertori cromàtic de Can Coromina . Tota una gamma de verds, de grocs i de blaus dóna resposta a la voluntat estètica de l'arquitecte que pot combinar els matisos obtinguts i decorar tant les façanes dels edificis com les habitacions interiors.

D'altra banda, Coromina informa el soci de la instal·lació del taller i de l'adquisició progressiva de diverses màquines necessàries per millorar la producció: la cilindradora, la màquina de tallar, la premsa, la galetera. És un àmbit en què Joan Baptista mostra iniciativa i tenacitat. Quan s'adona que certes peces surten defectuoses per culpa del mal funcionament del forn, s'encarrega de posar-hi remei. Després, en vista dels problemes de capacitat, cal construir-ne un altre de més gran. Se succeeixen les proves, les modificacions i els ajustos, cosa que demostra que l'art del foc és qüestió d'experiència i de paciència. Les seves observacions, els seus dubtes, les seves satisfaccions i decepcions que confia a Rafael ens fan reviure les investigacions, les descobertes i els progressos que van permetre que la fàbrica es desenvolupés i, més enllà, que l'art de la ceràmica es perfeccionés.

Les cartes de Coromina tenen el mèrit d'oferir una aproximació molt realista i molt concreta al món de l'arquitectura i de la ceràmica en una època en què aquests dos oficis no es podien deslligar per raó dels corrents artístics que s'imposaven a poc a poc. Lluny de teoritzacions formals, tenim accés a les activitats quotidianes descrites amb molta simplicitat i objectivitat ja que l'experiència és nova tant per a Masó com per a Coromina. Els uneixen els mateixos interessos i l'amistat, fruit d'una comprensió mútua absoluta, és la base de la seva activitat professional.

Una visió privilegiada de Joan Baptista Coromina i de Rafael Masó

Quan coneix Rafael Masó, Joan Baptista, un jove en plena formació intel·lectual, considera la trobada amb l'arquitecte una oportunitat inaudita. Conscient de la qualitat dels consells que li prodiga Masó i feliç de poder comptar amb un "mestre" tan competent, Joan Baptista no deixa d'expressar felicitat i gratitud en les primeres cartes. Els agraïments que adreça a Rafael Masó per la confiança que li mostra ens fan adonar que l'actitud que Masó adopta és la d'un pedagog que sap transmetre el seu saber i que sap exigir progressos sense decebre o desanimar mai el seu "alumne".

La rapidesa amb què aborden nous temes en les cartes —la pintura, la lectura, l'art…— mostra l'evolució de la relació entre els dos homes. L'amistat que es fa entre Masó i Coromina per les afinitats intel·lectuals es substitueix ràpidament a la relació una mica acadèmica que havia caracteritzat els primers moments.

Masó pren consciència de les qualitats de Coromina i el vol ajudar a desenvolupar el potencial que hi endevina. Li dóna suport perquè agafi més seguretat. Li deixa llibres i revistes i l'acull a Girona per ajudar-lo i formar-lo més quan s'adona que pot esdevenir un veritable col·laborador.

D'altra banda, com que Rafael i Joan Baptista no tenen secrets l'un per l'altre, penetrem en la seva vida privada i descobrim les facetes més íntimes de les seves personalitats. Joan Baptista se'ns presenta com un jove romàntic, fràgil i sensible que es compadeix de les sorts i dissorts de Rafael. L'afecte profund que neix entre els dos homes, la reciprocitat dels sentiments i l'altruisme trasllueixen en els mots amables i reconfortants que s'adrecen.

Joan Baptista, víctima malgrat la joventut de cert mal viure crònic, considera l'amistat de Rafael un autèntic regal que li fa recuperar l'esperança. La dualitat del seu caràcter es fa palesa de manera permanent en les cartes: idealista obligat a afrontar la realitat de la vida, d'una naturalesa riallera i alhora trista, aquest home ple de contradiccions tant té accessos d'entusiasme i d'optimisme com d'abatiment i d'intensa malenconia.

Aquests trets del caràcter es reafirmen quan ha d'afrontar les obligacions d'una vida professional cada vegada més activa i absorbent. Com més s'implica en la feina, més li agrada, per bé que sovint es queixa de la fatiga física que resulta del ritme sostingut que ha de mantenir sempre. Enfrontat a nombroses dificultats tècniques, cada victòria és una font de felicitat que comparteix amb Rafael.

Absorts per les feines respectives, sovint Rafael i Joan Baptista no tenen temps per escriure's tant com voldrien i tots dos s'inquieten pel silenci de l'altre.

Tanmateix, tot llegint les cartes de Coromina, ens adonem que de vegades el to puja: Masó es mostra exigent, impacient, irritat i fins i tot colèric quan les coses no van al seu gust. Coromina es mostra afligit, es justifica i multiplica les explicacions perquè Masó s'adoni dels esforços fets, però el pèl d'humor que sap posar en les respostes ens mostra que no es disgusta mai pels excessos de l'amic.

Quan la feina s'intensifica, Coromina tem no poder absorbir-la. Experimenta un gran nerviosisme que arriba al paroxisme quan pren possessió de la plaça a l'escola de Palafrugell. El seu caràcter, que probablement es pot qualificar de ciclotímic, es reforma progressivament i les sortides amb Rafael i Esperança li donen un suport moral i cada visita va seguida d'una carta que evoca la felicitat d'aquells moments d'esbarjo.

Per cert, els dos amics no tenen el mateix destí i les seves opinions de vegades divergeixen: Rafael formarà una família, en canvi Joan Baptista continuarà, de grat o per força, solter. Rafael presenta poemes als Jocs Florals que Joan Baptista diu que detesta, malgrat l'existència el 1913 i el 1914 d'un "premi de D. Joan Baptista Coromina" i el 1918 d'un "premi dels Srs Coromina, Butsems i Cia" als jocs florals de Girona. Rafael s'implica en política mentre que Joan Baptista afirma que no li interessa. Sembla que Rafael no posa en dubte la seva opció professional, mentre que Joan Baptista, conscient de la diferència fonamental entre l'ofici de ceramista que li agrada i l'activitat comercial de l'empresa que menysprea, no acceptarà mai la seva situació.

Aquesta constatació provoca una greu crisi de consciència a Joan Baptista. Sembla que coincideix, d'una banda, amb la reorganització de la fàbrica —que, tal com hem dit, l'estiu de 1916 s'orienta més aviat cap a la comercialització d'una producció menys artesana— i, de l'altra, amb la decepció viscuda quan el projecte de l'escola d'arts i oficis de Girona fracassa a principi de 1917. De fet, una carta del juliol de 1916 mostra que subsisteix una esperança de treballar a l'escola que havia de dirigir Masó tot i que fa més d'un any que han rebutjat el projecte de l'escola de ceràmica. El dos d'agost encara parla de la construcció de l'escola. Després, la correspondència s'atura brutalment durant catorze mesos.

Ens hem plantejat si aquesta interrupció podria ser deguda al fet que la col·lecció conservada al Col·legi d'Arquitectes de Girona sigui incompleta, hipòtesi que no s'ha de descartar mai. Però el contingut de la carta de l'1 d'octubre de 1917 sembla confirmar que Coromina va deixar d'escriure durant un llarg temps. En parla a Rafael i li revela els sentiments de vergonya i de culpabilitat que sent per haver traït els seus ideals. Desitja reprendre el contacte amb Rafael i Esperança sobre una nova base en què solament l'art i l'amistat hi tindran lloc. Però, d'aleshores ençà gairebé no parlarà mai més de la feina a la fàbrica i a l'escola i es nota un cert desfasament entre els fets objectius de la vida de Coromina i els temes tractats en la correspondència. Aquests silencis també tenen un significat important.

Tal com demostren les cartes següents, Masó accepta la proposta i respecta la decisió de Joan Baptista donant així una última prova de l'estimació que professa a aquest amic que ha esdevingut un germà espiritual.

La correspondència de Coromina a Masó té un valor autobiogràfic indiscutible; també posa en escena el destinatari de les cartes i permet copsar l'evolució de la relació. El lloc de les confidències i l'expressió del jo s'acosten al diari íntim on es revelen, a través de temes

abordats de manera recurrent, els sentiments, les passions, les conviccions i les angoixes de Joan Baptista Coromina.

L'UNIVERS DE JOAN BAPTISTA COROMINA

Molt unit als membres de la seva família, Coromina els evoca sovint en les cartes, ja sigui per lloar-ne les qualitats quan elogia la feina que fan, per evocar records agradables o per amoïnar-se pel seu estat de salut. Dóna una gran importància a l'amistat, sense la qual no sabria viure, i molt sovint els pares o els germans dels seus amics formen part del seu cercle i en comparteix les alegries i els maldecaps. En una cerca permanent de l'amor, viu experiències doloroses o efímeres, però admira la parella formada per Rafael i Esperança, que considera exemplar. En certa manera, la felicitat dels seus amics el consola ja que li demostra que el sentiment amorós pot ser afortunat i que és possible tenir una vida sentimental reeixida.

Joan Baptista Coromina, Dona i paisatge, s/d. Oli/cartó.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Família, amistat i amor constitueixen els valors essencials de Joan Baptista que viu de manera exacerbada tot el que hi té relació. L'altre punt de referència és l'art en les formes més diverses: la pintura, evidentment, però també la música i la literatura.

A les cartes diu que estima els seus quadres com si fossin els seus propis fills. Sense cap dubte la correspondència amb Rafael ens permet de conèixer les seves emocions i els seus dubtes, cosa que ens ajuda en la interpretació del seu art. Assistim al naixement de les obres quan explica al seu amic en quines circumstàncies li va venir la inspiració i coneixem l'opinió que té de les seves creacions com també la seva concepció de l'art. Finalment, i sobretot, descobrim que l'artista manté una relació vital i carnal amb la seva passió.

Joan Baptista Coromina, Capella, s/*d*. Oli/tela.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Gran amant de la música, a vegades Joan Baptista ens fa sentir darrere els mots que escriu unes quantes notes de grans músics com Schumann, Chopin o Beethoven. En altres ocasions, ens introdueix en ambients festius on la dansa brolla a través del que descriu i dóna veu a cançons populars entonades alegrement en els cafès que li agrada sovintejar.

Segons l'estat d'ànim, Coromina ens emporta en la ronda de les seves lectures. El seu univers literari no té cap frontera, ni espacial ni temporal. De Khayyam, el persa, a Gorki, el rus, de la Grècia antiga a l'Espanya contemporània, de Dante a Shakespeare, amb tanmateix una predilecció pels herois de Cervantes, tots els gèneres atreuen aquest gran lector: la filosofia, la poesia, les novel·les, les faules, els contes, les tragèdies…

Joan Baptista Coromina, Don Quixot i Sanxo Pança, s/d. Llapis color/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *La vida nova de Dant*, 1909. Tinta/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Més que res aprecia la *Bíblia*, el *Càntic dels Càntics* i el *Llibre de Job* que llegeix amb alegria i delectació. La vida de sant Francesc d'Assís i els valors franciscans són el model per excel·lència que Coromina pren de referència, fervor compartit per Rafael Masó. Joan Baptista llegeix les Fioretti, en rememora escenes a les seves teles i estableix amistat amb els germans franciscans del convent de Sant Sebastià de la Bisbal. Confessa una atracció pel misticisme i la contemplació que podrien —tot i que no ho formula clarament en cap moment— aportar respostes a les qüestions metafísiques i existencials que el turmenten: manifesta una veritable obsessió per la mort, ja sigui per témer-la, ja sigui per anhelar-la.

Joan Baptista Coromina, Dansa de la Mort, s/d. Tinta/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Sant Francesc, s/d. Llapis i tinta/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Aquesta consciència aguda del caràcter precari de la vida, aquesta cerca de serenitat abocada al fracàs en un ésser tan sensible i angoixat, no l'empenyen tanmateix, en cap moment, a recollir-se en si mateix i recloure's en un univers interior. Ben al contrari, Joan Baptista analitza els fets de la seva vida, observa el món en què viu i expressa en les cartes les seves impressions i reaccions. Per tant la seva correspondència té un gran interès documental.

UNA FINESTRA OBERTA AL MÓN

La correspondència de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó ofereix un testimoni indiscutible de la situació del cos de docents i de la vida quotidiana dels artesans i dels empresaris en la Catalunya de principi del segle XX. A més, reflecteix el panorama sociocultural i polític que ha presenciat l'expansió del Noucentisme i evoca els esdeveniments crucials que van marcar aquesta època tant a Catalunya com més enllà dels Pirineus.

Abans d'abordar les condicions de treball dels professors d'una institució professional, les cartes de Coromina ens informen sobre el tipus de concurs: qui són els membres del jurat? Els candidats poden assistir a cursos per preparar-se per a les proves? Quant de temps passa entre la publicació del concurs al butlletí oficial i l'inici dels exàmens? Quin temari hi ha? Hi ha gaires candidats per a una mateixa plaça? Quina estratègia cal seguir per aprovar? El joc de relacions pot influir en el resultat? Totes aquestes preguntes troben resposta a les cartes de Coromina.

El relat de la presa de possessió del seu càrrec ens ofereix un retrat costumista eloqüent. L'acollida que se li dóna i les relacions que s'estableixen amb els notables de la ciutat del suro i amb els companys de feina fan palès el funcionament i la mentalitat d'una societat de la qual ja forma part.

Els escrits de Coromina permeten copsar amb exactitud els elements necessaris per conèixer a fons la situació dels mestres i les seves condicions de treball: les dificultats d'allotjament que comporta l'obtenció d'una plaça lluny de casa, el calendari de l'any escolar, els mitjans oferts per les autoritats responsables de l'escola, les relacions entre els professors i els alumnes, la participació de l'escola en la vida col·lectiva.

També són molt valuoses les ensenyances que podem obtenir de la lectura de les cartes de Coromina quant a la vida de l'artesà ceramista al capdavant d'una petita empresa familiar.

Penetrem a l'obrador de l'artesà, enmig de forns i màquines: cada treballador s'ocupa d'una tasca. La jornada diària i els horaris que cal adaptar quan arriba el moment de coure la ceràmica, els dies festius en relació amb el calendari religiós, les condicions climàtiques que faciliten o dificulten la progressió de la feina, i el proveïment de matèries primeres amb vista a la temporada baixa, marquen el ritme de la vida de l'artesà.

L'artesà pot dependre de la disponibilitat o de la bona voluntat dels companys de tallers propers, als quals ha de recórrer de vegades. El mateix passa amb els transportistes, privats o públics, quan cal vigilar perquè les trameses es facin en el temps indicat i sense danyar la mercaderia.

La proposta de productes nous i el desenvolupament d'una clientela ben definida requereixen la intervenció dels que aleshores s'anomenaven viatjants. L'elaboració de pressupostos és un tema delicat i les relacions amb la clientela esdevenen conflictives en cas de retard o de rebuig del pagament ja que la legislació vigent protegeix poc els creditors. Les dificultats econòmiques d'una empresa petita amb poques disponibilitats en efectiu i que ha d'afrontar despeses irreductibles poden resultar fatals, i és per això que les relacions amb la banca adquireixen una importància cabdal.

Guardianes de la memòria d'una corporació, les cartes de Coromina permeten aplegar una gran quantitat d'informacions sobre la vida quotidiana de l'artesà ceramista i sobre la

gestió de petites empreses entre els anys 1910 i 1920, tot detallant-ne els aspectes tècnics, comercials i financers.

La correspondència de Coromina és, a més, representativa de la trajectòria de la Catalunya de la segona meitat del segle XIX i de les dues primeres dècades del segle XX en l'àmbit polític, cultural, econòmic i social.

La rememoració dels fets de l'octubre de 1869 a la Bisbal mostra el republicanisme federal que oposava Catalunya al poder central de Madrid. A més, els noms dels dirigents més influents i més actius suggereixen l'organització del nou mapa polític i l'acció dels diferents partits en què el catalanisme es reforma amb força. El món dels intel·lectuals i el paper que tenen a Catalunya i a la resta de la península són temes que Coromina aborda a partir d'un comentari que li inspira l'actualitat.

La lectura de les cartes permet una aproximació al Noucentisme del tot original. En cap moment Joan Baptista no fa una exposició acadèmica del tema sinó que de manera impressionista, amb petites pinzellades successives, ens posa en contacte amb els teòrics d'aquest moviment que dicta les noves lleis de la cultura i de l'art al servei de l'ambiciós projecte de renovació de Catalunya.

Es refereix a personalitats tan conegudes com Eugeni d'Ors, Feliu Elias, Santiago Segura. L'evocació de pedagogs de renom, de l'organització dels Jocs Florals, dels pintors que atreuen l'interès de la crítica, dels propietaris de galeries d'art on es fan exposicions i dels òrgans de premsa que tenen una acció decisiva a l'hora d'estimular l'opinió pública ens endinsa en l'ambient del moviment noucentista.

El desenvolupament de la indústria catalana després de la implantació a Barcelona de pròsperes fàbriques metal·lúrgiques i tèxtils i l'arribada, a l'albada del nou segle, de noves tecnologies revolucionàries, com l'electricitat, es presenten no pas explícitament sinó en filigrana, de manera que davant els nostres ulls va desfilant de mica en mica el panorama de tota una època.

En aquesta societat en plena mutació, Coromina és testimoni de l'escalada de conflictes socials, de les conseqüències de la guerra del Marroc i de la violència de la Setmana Tràgica del juliol de 1909 que omple Barcelona de foc i de sang.

1908-1919: el període pot semblar breu però, tanmateix, tot Europa va ser l'escenari de convulsions que marcarien la història per sempre més. Coromina, testimoni atent i inquiet, reconeix el terror que li provoca el conflicte mundial que esclata el 1914 i ofereix una mirada interrogativa sobre la neutralitat mantinguda per Espanya i, principalment, sobre el futur de la humanitat que ha sofert una guerra tan devastadora que aleshores ningú no en pot mesurar l'impacte, i que replanteja els valors previs a la guerra.

Gràcies a les seves reflexions i a la seva capacitat de reacció davant la realitat del món en què viu, Coromina, sense pretendre mai ser un teòric o un analista, actua de cronista del seu temps. Gran observador dotat d'un esperit crític molt agut, apareix com el testimoni d'un període clau de la història catalana, espanyola i europea.

L'AMENITAT DE L'ESTIL

La correspondència de Coromina a Masó suscita interès en molts aspectes a causa de la diversitat de temes de què tracta. Fruit d'una necessitat imperiosa de pal·liar l'absència i de mantenir l'intercanvi, pren la forma d'un diari, de vegades íntim, en què es descriuen les activitats quotidianes, es rememoren esdeveniments importants i es confien els estats d'ànims fins a convertir-se en veritables "confessions", per dir-ho en paraules de Joan Baptista

Home cultivat i nodrit de lectures heteròclites, Joan Baptista exposa pensaments i reflexions fent nombroses referències a filòsofs i escriptors antics o contemporanis. Per descriure's millor, s'identifica amb personatges de ficció que redescobrim gràcies a ell. Per ex-

pressar millor la intensitat dels seus sentiments, es deixa endur per un cert lirisme i evoca l'emoció que li provoca la lectura d'un text sagrat o l'audició d'una simfonia.

Amant de les lletres, sembra els seus escrits de citacions, sovint en la llengua original, sigui per donar més èmfasi a una explicació, sigui a tall de salutació, com si volgués oferir un petit regal al seu amic. Aquest amor per les llengües estrangeres es palesa en les petites locucions, preferentment en francès o en italià, a vegades en llatí, que deixa anar amb malícia i subtilitat, com si volgués picar l'ullet al destinatari per atreure'n l'atenció.

Però aquesta erudició sense pretensió no li impedeix de cometre alguns errors quan el pensament li corre més que la ploma i omet una lletra en algun mot i s'equivoca en la data de l'any nou.

També sap manejar el llenguatge popular dels proverbis i les dites populars que utilitza sempre amb molt d'encert, adaptant l'estil a les circumstàncies.

Enemic de la monotonia, gaudeix jugant amb els mots, els conceptes i la sintaxi: la imaginació i la creativitat en aquest camp l'empenyen a modelar una llengua viva feta d'associacions d'idees i de metàfores.

Interpel·la el seu lector amb exclamacions, interjeccions, frases el·líptiques enriquides a vegades amb onomatopeies per tal d'acostar-se més al to de la conversa quotidiana.

L'escriptura no el priva, ni de bon tros, del seu sentit de l'humor natural i Joan Baptista bromeja i ironitza, donant així a les cartes una dimensió a vegades còmica, a vegades tragicòmica, quan l'acudit dóna pas al sarcasme i a l'autoirrisió.

Els dibuixos que s'insereixen al bell mig de l'escriptura puntuen els relats i completen els escrits dels quals no es poden deslligar: són per a aquest artista un mitjà d'expressió de ple dret del qual no sabria prescindir. Si de vegades hi recorre per motius purament tècnics i pràctics, la majoria de vegades és una manera de somriure, d'oferir un obsequi, d'ornamentar el que seria un senzill full de paper, d'il·lustrar un relat o de posar al descobert la part més pregona d'ell mateix. Les cartes de Joan Baptista recreen les circumstàncies d'una conversa i, quan dibuixa —sempre amb molta cura—, uneix el gest amb la paraula, de manera que les pàgines ens el fan reviure.

L'escriptura, acte de comunicació per excel·lència, substitueix la paraula i tenim la impressió de llegir un diàleg del qual, per cert, només sentim una veu, però això ens desvetlla encara més la curiositat, ja que tendim naturalment a mirar de reconstruir la part que ens falta. Les cartes són plenes de personatges que no sempre hem pogut identificar: encara hi resten molts misteris que el lector potser sabrà elucidar. Joan Baptista, dotat d'un domini sorprenent de la fórmula, fa al·lusions amb un sentit que se'ns escapa i que cadascú pot interpretar lliurement. Algunes expressions que s'intueix que neixen d'una conversa a què no tenim accés ens fan testimonis de la complicitat que uneix aquests dos homes. A mesura que llegim les cartes de Coromina, ens endinsem en el seu univers fins al punt que de vegades, fins i tot, ens sentim els destinataris de la missiva.

Aquesta màgia, fruit tant de l'estil de l'autor com del seu caràcter —ja que la cèlebre fórmula "l'estil és l'home" s'aplica perfectament a Joan Baptista Coromina— ens allunya del simple epistolari per acostar-nos a una obra literària en la qual cadascú apreciarà, segons el seu punt de vista, el valor documental, la riquesa cultural o el pes autobiogràfic que la converteixen veritablement en el llibre d'una vida.

Les normes ortogràfiques sorgides de la reforma de Pompeu Fabra el 1911 a través de l'Institut d'Estudis Catalans es van publicar el 1913 i van ser adoptades oficialment per la Mancomunitat el 1916. Per tal de respectar l'ortografia de Coromina, no hem portat a terme cap actualització.

Quan la data de les cartes figura entre claudàtors significa que aquesta no apareix en el document original i que ha estat fixada a posteriori:

sigui durant la catalogació realitzada per l'Arxiu Històric del COAC,

sigui durant la recerca com a deducció a partir del contingut de la carta o del seu context, amb l'ajuda de calendaris religiosos i d'informacions complementàries contingudes en els dietaris de l'empresa Coromina.

CARTES DE JOAN BAPTISTA

COROMINA A RAFAEL MASÓ

19 de gener de 1908

reg. 2054

19-Janer-1908

Molt Sr meu i distinguidissim amich:

Després de llegir am plaher la lletre que á mon pare i á mi ha tingut la bondat de dirigir-nos i complascuts en extrem per les paraules tan afalagadores que en ella nos endreça en nom de mon pare y meu contesto amb aquesta, desitjan enterarlo, lo mellor que jo sápiga de lo que en en la seva d'ahir ens demana.

L'encárrec que va fernos[46] -en lo seu pas (de bona recordança) per aquesta, tinc la satisfacció de poguerli dir que va envant: Las rajolas[47] del sócol i arrimaders[48] i marc dintre pocs dies (8 ó 9 com á máxim) casi podría asegurar-li que per nostra part (trevall de construcció) quedarán llestes; pero, com que bé sab vosté, que las terras avàns de la cocció deuen estár ben seques, dependéix del bon temps (¡baldament ens siga propici!) l'avenç ó retraç d'uns pocs díes, per poguer-los courer.

Els cocis ó gresóls aquells, amb relació à lo demès també aváncen pro també es dificil, si no imposibble, ficssar un plaç determinat, perque siguin tres els que's necesiten deuen construirsen cuatre, donç el foc te unes grácies molt tristes...

Pro no passi cap mena d'ánsia: nosaltres farém tot lo humanament possib.ble per poguerlo compláurer tal com se mereix i jo no dubto mica de que ho farem amb la major brevetat.

Com veurá l'incloc en aquesta la "planta" i mides i el gresol amb llur diámetre (44 centímetres) que es lo que he entés que en la seva em demana, i á més com que he entés que el diámetre avant dit el necesita —i perdoni l'atreviment— per fer forjar les argolles que han de sostenir el coci, li donc un dato que crec podrá serli útil aquest es: (F.2) lo que surt la nança (6 centímetros) que hem passat an els cocis.

I are no cal que li diga lo molt que ens han complascut els elogis quins no ens mereixém i la bona ideia que de nosaltres ha, tan generosament formada, com tampoc cal que vulga demostrarli am mes mal girbades lletres que de vosté me'n he format el mes alt i bon concepte i que espero amb afany el dia que podré véurel entre nosaltres.

Ah! crega que tin com á una honra imerescuda, el poguerlo contar com à un dels meus escassos amics!...

Amb els saludos del mon pare prenc comiat per avuy de vosté desitjanli salut i inspiració per continuar i mellorar l'art que tan acertadament conrreua.

Mani i disposi del seu servidor i amich en

Joan B[a] Coromina

La Bisbal

****

1 de febrer de 1908

reg. 2055

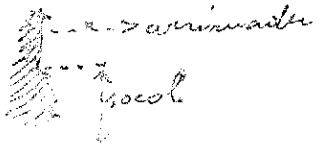
1-Febrer-1908

Apreciadissim amic:

Desseguida d'haber rebut la seva lletre m'hi afanyat à complir lo que'n aquella em demana ço es: a dibuixar-li en paper de peça i de tamany natural (sobre la basse d'els regols ja secs) la planta d'el sócol:

i he cregut convenient pera vosté q[e] li servirá també la que li he senyalt més amunt, que es la meteixa curva pro reentrada per lo que ix el sócol mes que l'arrimader, com vosté va indicarnos en el seu projecte ço es:

Mes are! haurá de tenir la bondat de dispensarme una distracció quina vaig á esplicarli: Al llegir per primera vegada la lletra de Vte no me he adonat que aixis com me demana la planta del sócol, ho fá també de la ondulada del arrimader i com que al contestar am mos gargots, a sa apreciada ja he en-

[46] Les relacions professionals entre Rafael Masó i la família Coromina van començar amb aquest encàrrec de peces de ceràmica destinades a la farmàcia. Vegeu *infra* "Farmàcia Masó-Puig" a *El punt sobre…*

[47] Vegeu "Rajola" a *Glossari.*

[48] Vegeu "Arrimador" a *Glossari.*

tregat el paquet per vosté al tartaner, no he pogut ja recullir-lo sent aixis que tindrá que conformarse á esperar á demá á tenir l'avant dita ondulada (Perdónimho! La distracció es un mal que'm conéc i del qual pateixo!)

Esperém que dintre un plaç aproximat alque Vte ens senyala podrém satisferlo enviant-li llesta la terrissa, gracies á que em trescat molt i gracies tambe á uns benefactor calorífic[49] qu'ens ajúda, á manca de bon temps, á aixugar força depreça.

No passi ansia que las observacións que ha tingut la bondat de fernos, serán complertas lo mellor que sapiguem.

Ha! un díe d'aquestos (cuan la feina no em trabi com are) li pintaré aquella tela que vaig prometrer regalar-li[50] donç no descuido mai lo que prometo!

També li prometo que no deixaré de estrenyer la seva ma cuan acabém de la feina empressa.

Amb una estreta de ma mon pare, li envio una recordança d'afecte d'aquet seu honorat amic á qui pot manar com mellor li plagui en

Joan B[a] Coromina

****

11 de febrer de 1908

reg. 2056

Sr Dn en R. Masó - Girona

Estimadissim amic

Cuan li adresso aquestes ratlles, contestan á sa última d'ahir: gairebé tinc la seguretat que demá traurém les rajoles d'el forn ja bonas i cuitas i si podém ferho (perque el forn estiga ja prou fret) les empaquetarém desseguida i les hi enviarem cuan avans.

¿El complau aquesta nova? Aixis ó desitjo i espero.

Ara bé, no estranyi que en lo anterior parragraf li diga no més les rajoles donç com qu'hem cregut que per vosté es lo mes necesari (ó millor, indispensable) hem apressat tot lo humanament posible la cuita de elles: no hem pogut en cambi, fer lo meteix amb els cocis que, donadas las condicións d'el fornet que hem utilissat, no hem pogut cóureles en aquesta fornada[51].

Pro desseguida que poguem... descuidi que ja ens ne passarém ansia de cóurels i d'enviárlos-hi!

Es molt probab.ble que jo li fassi una visiteta (em prenc eixa llibertat) per cuidar en el trajecte de que les rajoles vagin ben conduides, donç si á cas vinc, sera pera seguir la pista del género veientlo á Flassá i etc.

I ara no més espero que Deu hagi protejit la fornada i per sa bondat hagi fet que quedi im.millorab.blement.

Sens més per avui i esperant poguer estrényerli la má li envio un afectuos saludo d'el meu pare i l'afecte de l'seu S. S. i amic en

Joan B[a] Coromina.

La Bisbal 11/2-07 *[sic per 08]*

****

12 de febrer de 1908

reg. 2057

Sr Dn R. Masó - Girona

Benvolgut amic:

Hem desenfornat ja! Pro si es veritat que podém estar contents de la cuita, no tan que siga complerta nostra satisfacció, donç una bona part de les rajoles han resultat cruenques i haurém de tornarles á cóurer indispensab.blement. No obstan i aixo perque puga vosté convéncerse de que hem fet tots els esforços pera servirlo i perque vegi ben á les clares que no es culpa nostra el ferli retardar uns pocs dies la col.locació de la

[49] Vegeu "Calorífic" a *Glossari.*

[50] Joan Baptista Coromina dibuixava i pintava sempre que li venia de gust. Aquesta promesa no és, doncs, sorprenent, però prova la precocitat dels vincles extraprofessionals que van unir els dos homes. Vegeu *infra* "Joan Baptista Coromina, artista pintor" a *El punt sobre….*

[51] Vegeu "Fornada" a *Glossari*

terriça, li enviem una bona part d'ella en els caixonets que hem encarregat al portador de la present, perque els deixes ahont era avans farmacia "Garriga" i promtament será de son Sr germá[52].

Al meteix temps podra jutjar de l'execució del seu projecte que, no dubto que la seva benebolença veurá amb bons ulls el nostre treball.

Si Deo vol tindrém el forn á punt de recourer les rejoles (sens brill ó llustre per lo crues) á últims d'aquesta setmana i les courém junt amb els cocis ó jerros, tot junt; aixis és que per mica que la sort ens protejesca á primers de l'altre ho tindrá tot en son poder.

Amb expressions per voste el mon pare i del seu amic Sr Vasquez[53] queda seu Af^{n}, á qui pot manar com vulga en

Joan B^{a} Coromina.

La Bisbal, 12/2/07 *[sic per 08]*

****

19 de febrer de 1908

reg. 2058

Sr Dn R. Masó - Girona -

Distinguidissim amic:

Bon descans ha sigut pera mi, que estigan en son poder les caixes que várem enviar-li: suposo les haurá rebudes en bon estat.

No tinga cap mica d'intranquilitat, per lo que en lo segon parragraf de sa lletre em diu de les rajoles; no, no es més que la falta de foc lo que tenen donçs la fornada (respecte al tórcerse ó esquerdar-se) ha resultat immi-llorab.ble; han sortit tal com les hi posarém sens móures pera res i ni gens mica.

Les courém desseguida qu'els cocis estigan bé i aixis podrém enviarli tot junt. I ens hi donarem préssa! molta presa!

De la seva impressió i de lo que'm diu respecte de la meteixa dec dirli en primer lloc que he sentit (i mon pare lo meteix) no haver interpretat am prou justesa lo seu pensament; pro li donc les gracies més expresives per la seva absoluta franquessa. Aquesta hens servirá d'esperó perque una altre vegada interpretém les seves obres segons el criteri que te Vte d'el Art, el quin molt just considero. Vosté amb sinceritat, em senyala els defectes i es precisament lo que necesito. ¡Coneixént-los els evitaré!

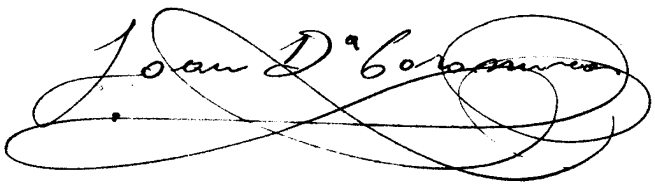
L'única cosa que'm sab greu es que el sócol no servesca peque el dibuix d'ell haguera fet, segons una apreciació meva, molt bon joc amb els cocis ó jerros quin dibuix del coll, encar que mes reduit és semblant amb el del sócol.

I are sols em resta prométrer-li que si alguna cosa haig de fer per Vte, posaré en ella tot el meu seny i cui-dado.

Cuan tindrém lo que resta de terriça ben cuit, tindré com li vaig prometrer molt gust en ferli una visita, quina, encar en la seva última em demana.

Sempre á ses ordres i de Vte son honorat amic en,

Joan B^{a} Coromina

La Bisbal 19-2-08

---

[52] Joan Masó i Valentí, germà petit de Rafael, tenia aleshores 25 anys. Exercirà, efectivament, la seva professió de farmacèutic durant alguns anys, però en morir el seu pare, el 1915, deixarà l'oficina per tal de succeir-lo a la impremta i al *Diario de Gerona*.

[53] Francisco de P. Vasquez era un amic de Joan Coromina, pare de Joan Baptista. Procurador i membre de l'equip de redacció del setmanari *L'Avenç de l'Empordà*, serà nomenat secretari de l'Ajuntament de la Bisbal, un mes després d'aquesta carta.

P.D. Li prego que un día d'aquets (si no li es inconvenient) retorni per conducte d'en Caña [54] (qués qui va portarli les rajoles) l'embalatje de les matéixes, donçs aixis no haurem d'atquirine de nou.

Val

****

24 de febrer de 1908 - Matasegells: 25 de febrer de 1908

reg. 2059 - Tarja postal sense il·lustrar

Distinguidissim amic:

Per lo bon amic S. Vasquez hem sabut que dimecres vinent, tindrém el gust de tenir-lo entre nosaltres. Esperém sa vinguda am desitj per poguer esplicarli verbalment lo contratemps que'ns ha privat d'enviarli, com li haviam promés, la terriça la setmana passada. Amb l'ajuda del bon Deu i amb nostre esforç creyém poguer ferho à fins d'aquesta.

Sens mes quedém de V^t per mon pare i per mi Af.ss.

Joan B^a Coromina

La Bisbal 24/2/1907 *[sic per 1908]*

****

29 de febrer de 1908

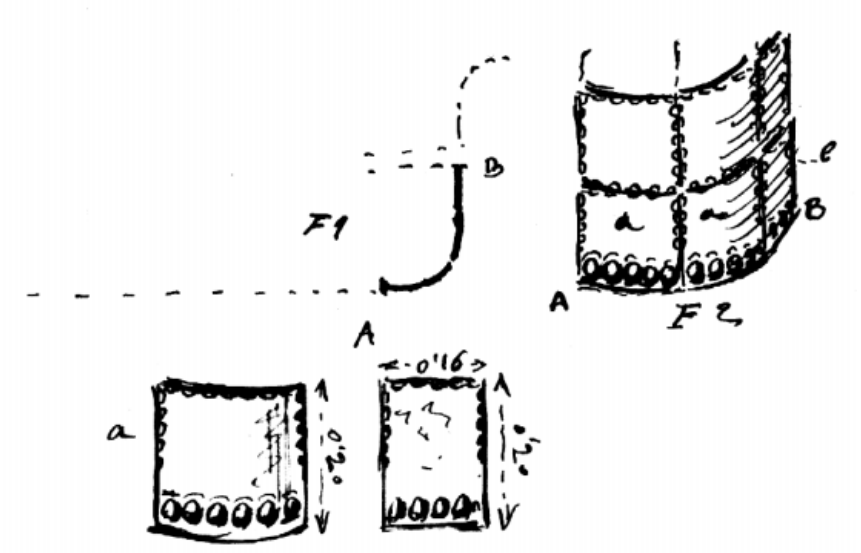
reg. 2060 - Hi ha proves a llapis de lletres en l'últim full

Sr Dn R. Masó - Girona

Estimadissim amic:

M'afanyo á posar-lo al corrent de lo que he fet segons les instruccions que Vte vá donar-me al anar-sen ahir, i en la estació ont varem despedir-nos.

Pera espresarme mellor ho faré graficament dibuixant-li á segir lo que he fet, i vaig entendrer que Vte em demaná:

55

Ja m'enten be?

[54] Ramón Caña Rotllan, transportista instal·lat a la plaça de Salmeron y Alonso de la Bisbal, va assegurar regularment els lliuraments per als Coromina.

[55] Croquis de les rajoles del sòcol de la façana de la farmàcia Masó Puig, amb impressions digitals en els seus costats i cuites amb la tècnica de la ceràmica fumada (dada facilitada per Xavier Rocas del Terracotta Museu de la Bisbal d'Empordà).

Si veu algun inconvenien ó cosa que no sia lo que Vte va demanarme fassa el favor de dirmo cuan mès prest mellor pera que jo puga esmenarho avans no sia á punt d'enfornar que ja no podría ferse.

I are dispensi la meva brevetat, donçs la malura de mon pare s'es tornada una pulmonia i figuris com tinc el cap!

Mani com vulgui a son s. i afm amich en

Joan B^a^ Coromina

La Bisbal 29/2/07 *[sic per 08]*

****

1 de març de 1908

reg. 2061

Sr Dn R. Masó Girona

Estimat amic:

El portador d'aquesta li entregará un dels jerros que vejé Vte cuan va fernos sa última visita.

No ha pogut en aquet viatje portarne més que un á cáusa de tenir el carro massa ple de materials. Al proper li enviará els altres dos quins ja te a ne la agencia.

Dispensi ma brevetat donç el meu pobre pare va empijorant molt, i no puc deixarlo.

Ab afectes de ma familia per Vte mani a son s. afm

Joan B^a^ Coromina

La Bisbal 1/3-08

****

7 de març de 1908

reg. 2062 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic:

El meu pare continua encar en gravetat i en perill d'una complicació, aixi és que si li plau á Vte aplaçarém l'excursió per un altre dia que la sort ens sia mes faborab.ble.

Ja li escriuré mes llarc demá.

Seu afm.

Joan B^a^ Coromina

La Bisbal 7/3-1908

****

10 de març de 1908

reg. 2063 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic:

La terriça ha sortit immillorab.ble! En el primer viatje de l'ordinari (que no sé si sera avui ó demá) li enviarém.

Estic conforme en lo que'm diu en sa última, sobres l'aplaçament de nostra desitjada excursió! Deu vulga que l'estat de mon pare (avui tan poc afalagador encar) permeti que poguém ferla ben aviat!

Am respectuossos afectes de ma fa^lia^ pera vosté queda s aff á qui pot manar a son pler en

Joan B^a^ Coromina

La Bisbal 10/3-1908

****

14 de març de 1908
reg. 2065

Sr Dn R. Masó - Gerona -

Estimat amic: Suposo ja en lo seu poder tota la terriça, i crec que ha arribat bé; aixis ó desitjo, com també que la cuita sia de son gust.

Ara bé, dec dirli am la franquessa que deu fer-ho l'amic qui es honorat per la amistat amb que voste em fa'l pler d'honrrarme, l'objecte principal de la meva lletre. Aquest es: demanarli un favor, potser un chic inconvenient, més crega, que ben obligat per les maleides circunstáncies. Li expossaré:

A cáusa de la greu malura de mon estimat pare (el qui, grácies a Deu sembla que tendeix á mellorar) no hem pogut pagar ni la cocció, ni els materials encar, de les rajoles. ¡Hi ha tan gasto amb el pare al llit... i nosaltres no som pas gens rics cregui! Doncs com li dic, no hem pogut pagar ni forns ni material i la gent com que també necesiten, pobres, s'han d'esperar i sembla que hi posan mala carota.

A aquest objecte, sentint-ho per lo prematur, li envío la present acompanyada de lo que importan treballs i material contant com ja veurá lo mes just que ens ha sigut posib.ble. Are be si de lo que importa, no li ve be pagarho tot de moment, li agrahiré que ho fassa de la mitat, del terc, ó de lo que vulga, mentres ne tinguem pera començar à sortir de compromissos, i si tampoc li ve be de pagar deseguida, li quedaré igualment obbligat si te l'amabilitat d'aceptárnos una lletra de cambi, de la cantitat que ens diga previament i al plaç de 15, 20 ó dels dies que voste dispossi.

Pera mellor enténdrens sobre el particular dongui ses ordres al meu germá[56] (que demá per asumptes de familia será á eixa de Gerona) i qui ja li fará una visita.

Li acompanyo en aquesta com ja li he dit, una nota del impor especificat de les rajoles.

I are, bon amic, no mes me resta que excusar la meva ob-ligada impertinencia i anticiparli el nostre agrahiment donatli per avant les gracies.

Disposi donç, de nosaltres i molt especialment del seu ver amich que l'aprecia com se mereix vostè, en

Joan B[a] Coromina

La Bisbal 14-3-08

Material i treball de les
rejoles i dels jerros. _____

Terra preparada 2 carros á 7 ptas un	----------	14'00
3 coccions de rajoles i jérros	---	55'00
Treball de peóns i color negre pe'l llustre gris d'els objectes		10'00
Guix p'els motllos[57] 2 quitas á 2'50 quintár	----------	5'00
Má d'obra (uns 90 jornals de treball)	----------	352'00
		436'00
Descompte de 2 fornades que donaren mal resultat de cocció	----------	37'00
Total gral liquit		399'00 ptes

****

[56] Tal com demostra aquesta frase, Alfons, el germà petit de Joan Baptista, va ser implicat molt ràpidament en els assumptes professionals que van unir la família Masó a la família Coromina.

[57] Vegeu "Motlle" a *Glossari*.

21 de març de 1908
reg. 2066

Sr Dn Rafel Masó - Gerona
Estimat amic: Dispensi que no li hagi escrit mes aviat perque, segons ha anat mellorant l'estat de salut del meu pare, han crescut bon chic mas ocupacións. Perdónimho.
Mercés per lo que va fer amb motiu de ma anterior: créga que de debó li agraieixo.
Si (com va dir Vte á mon germà) demá diumenge vol arrivarse an aquesta per fer nostra desitjada excursió i amb les condicións en que quedárem en nostra derrera vista ó amb les que mes hagin de compláureli, ja tindrem temps de parlar de lo que'm diu en la seva última. Estiga ben segur que vull compláurel en tot lo que'm siga posib.ble.
L'espero donç amb els braços oberts, que ja mon pare gracies á Deu esta relativament mellor i el seu estat permet que jo puga sens recança, per algunes hores deixarlo.
Sens mes per avui i esperant demá poguer-lo véurer queda de Vte af^im i s. s. i amic en
Joan B^a Coromina

La Bisbal 21/3/1908

****

[Primers d'abril de 1908]
reg. 2067

S. Dn Rafel Masó - Gerona
Estimadissim amic: He vist á nostre distinguit amic Sr Vasquez quin m'ha fet l'encárrec que Vte li ha comanat.
De les sis rajoles planas i encorvades d'un cap i de les que Vte va demanarme cuan va esser aqui, no en passi cuidado: mes li prego que ja en una postal ó pe'l medi que crega Vte mes convenient m'envii la forma gráfica, nombre i dimensións de las que son (segons he entés) del acabament del socol, ço es de las que acaben amb boles, com aquesta:
Aixís podrem anar segurs.
Sens més per avui i esperant se dignará contestarme á volta de correu perque puga complir amb lo que Vte em demana, queda de Vte af i humilt servidor
Joan B^a Coromina

****

7 d'abril de 1908
reg. 2068 - Tarja postal sense il·lustrar

La Bisbal 7/4/08
Estimat amich: Rebuda sa postal i lletre anterior. Les rajoles ja son fetes i secas pro no crec que per divendres vinent puga tenirles (i ho sento molt) perque fins aquell dia no hi ha cap forn an aquesta d'"afumat" que fassan foc. Al primer que coguin les ficarem i les hi enviaré desseguida. De totes maneres les tindrá força avancs de la inauguració.
El meu pare, a Deu gracies, va molt mellor. Gracies per l'interes que per ell se pren.
Slut li desitja per Vte i sa fam^a el qui es son bon amic i mellor humilt servidor en
Joan B^a Coromina

****

10 d'abril de 1908
reg. 2069

Sr Dn Rafel Masó
Estimat amic: Segons quedárem en nostra última entrevista, m'he permes la llibertat de girar-li una primera de cambi á vint dies, d'el rest de nostre compte (199 ptes) que no dubto aceptará. Perdoni que ho hagi fet sens previ avis, donc ha sigut ob.bligat per la maleida necesitat.
Are pasant á un altre asumte dec ferli avinent qu'el forn en al quin deviem córer les rajoles no han cuit avui. Será (del cert) dilluns: jo desseguida que puga tréureles, inmediatament les hi portaré pera que pugan col·locarles avans de Pascua s a dir que no hagi de quedar malament per nosaltres.
¡Ja em sab prou greu d'haver-lo fet esperar tan: crégui!...
El meu pare ba rapidament a restaurar-se. Encar perço no pot valguerse de les cames, resentit de la flaquessa que li ha deixat sa enfermetat. Si Deu vol per Pascua podra sortir al carrer.
Sens mes per avui esperant que'm perdoni l'exés de llibertat que m'he prés, i desitjan estrenyerli la ma per saludar la seva obra queda seu afim i s.s. amic
Joan B[a] Coromina

La Bisbal 10/4/08

****

1 de maig de 1908
reg. 2070

Sr Dn R. Masó
Estimat amic: El portador de la present li entregará una mostra[58] de lo que, si á Vte complau, podrá ferse respecte á lo que parlárem del retaule (meravellos per cert) dels Sants Metjes.
Podrém en la execució interpretar mellor encar las bellissimas i expressívas caras d'els Sants; aixis com tocar l'or de las coronas i mil altres cossas que Vte si á cas, m'asenyelará. El procediment, com ja observará, no pot esser mes ajustat á la técnica d'els quatrecentistes; per ço hi tingut interes en enviarli la mostra atjunta.
Recordo encar am goig i li agraieixo, l'haberme tan amab.blement mostrat la seva obra (l'última per ara) i estic creient que á horas d'ara ja deu esser inaugurat el precios establiment quin me plaurá, el día que puga, véurer acabat.
Mon respectuos saludo per tota sa amab.ble familia i una estreta de ma per vosté de son ver amich á qui pot manar á voler.en
Joan B[a] Coromina

La Bisbal 1 Maig-08

****

Maig de 1908
reg. 2071

Sr Dn Rafel Masó - Girona
Bon amic meu: Perdonat i encar, disculpat sobrerament, esteu per vostra tardança i també dec remerciarvos la contesta seguida de la meva anterior.
No m'ha pas sorprés la decisió de vostre germá i de son company retardant la construcció d'el retaule doncs ja em faig cárrec d'els crescudissims gastos que li ha ocasionat el portar á cap l'execució de vostre bellisim i atrevit progecte per el qual novament vos felicito, vos felicito amb el cap i amb el cor!
Coneguda del cert una decisió vostra; he tirat els meus plans decidint marchar cap a França de diumenge en vuit si m'es possible que crec que ho será si Deu vol.
Compteu en mi pera la "Exposició d'artistes Gironins"[59] i creieu que trevallaré per cumplir vostras ¡ay! massa afalagadoras esperanças! ...

---

[58] Vegeu "Mostres" a *Glossari*.
[59] Vegeu *infra* "Exposició d'Artistes Gironins" a *El punt sobre….*

La poética i bella interpretació que doneu al valent asumpte de Canepost[60] es la meteixa i amb igual intensitat, l'impresió que vaig sentir quan, al proposarme pintar aquella armoniosa creació de Natura i dels homes, vivia fora de la vida material pera allunyárme i enfonzarme á les cálides regions de vida contemplativa.

Adeusiau amic meu: trevalleu força

Ja us escriuré desde França.

Vostre sencer amic

Joan B[a] Coromina

La Bisbal - Maig 1908

****

28 de juliol de 1908

reg. 2072

Sr Dn Rafel Masó - Girona

Benvolgut amic: Inútil, crec demanarli perdó per ma escesiva tardança á cumplir am vosté escriguentli com vaig prométrer-li avans d'anar-men á França, donç suposo que'l bon amic Sr Vasquez va dirli que jo habia hagut de tornar per manca de salut. Aixo sabut, suposo que'm perdona.

Are que l'aire de la Patria ha restaurat ja molt les meves forces, es cuan he vist que he faltat, i em poso á esmenar, en lo posible la meva falta:

L'altre dia va venir á véurens el Sr Vasquez i va parlar-nos molt de voste i entre altres cosas va dir-me que voste no ha pas deixat la idea de la "Exposició d'Artistes Gironins"" Espero que si te la bondat d'escriurema, en parlará força d'aixo; jo, no cal que li amagui lo molt que'm plau aixis com li prometo novament lo meu humil concurs i amb totes mes forces. ¡Aveurer si podrem donar una bella mostra de que l'art no es pas ben mort en nostra terra! També va dir el referit Sr Vasquez que s'haura de fer el "retaule" pera la farmacia, jo suposo que per las Firas de Snt Narcis: mani sobre el particular com vulgui.

No puc ser per avui mes extens donçs com no estic pas encar bo del tot, no tinc pas humor pera escriurer, com ja haurá pogut véurer per aquestes mal girbadas lletras.

Amb recorts de la meva familia i amics pera vosté i mon respectuos afecte á'ls seus pares i germans es despedeix per avui l'amic á qui pot manar segons son pler en

Joan B. Coromina

La Bisbal, 28/7/08

****

Matasegells: 29 d'agost de 1908

reg. 2073 - Tarja postal sense il·lustrar

Bon amic: Vaig complir vostres encárrecs i vaig llegir vostra postal am imensa alegria, veig que sou ben fecont i em plau dirvos, que secondaré amb totes les meves forces vostre projecte d'Exposició.

Ja gairebé puc prometrervos el "Saló de regulars dimensions" que em demaneu.

Dilluns vinent si Deu vol vindré á passar vuit dies a Girona i ja tindrém temps de parlar.

Salut per vos i els vostres i no defalliu!

Vostre afm

Joan B. Coromina

****

[60] Els temes de *Canapost*, *Peratallada*, *Darò Mort*, *el Convent de San Francesc* i del *Pintor a la Terrera* van estar tractats com a poesies per Rafael Masó i com a pintures per Joan Baptista Coromina.

[Anterior a novembre de 1908]
reg. 2074

Estimat amic: Començo pera remerciar-li sa última, quina m'ha omplert de goig al véurer que am tan bona fé i ferma constancia, ha arrivat á solucionar —podém ja dir per complert— l'enutjos asumpte de "'ls ostacles". La solució que ha pogut donar-hi, la veig no gens disbaratada i si molt encertadota. Es a dir: ho ha fet Vosté?: donç no pot estar malament!

El company d'exposició[61] l'acepto incondicionalment i amb gusts, més! desitjo ja veurer els seus treballs. Aixis tindrem en nostra exposició l'Art en tres de ses mes hermoses manifestacións.

Veus aquí el meu últim cuadro que per la exposició he pintat.
Vos agrada l'idea?

[61] Aquest "*company d'exposició*" és l'escultor Ricard Guinó (Girona, 1890 – Anthony (França), 1973) destinat a una gran carrera artística. El 1908 va acabar els estudis a l'Escola de Belles Arts de Girona i els va continuar a l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona. Del 1910 al 1913 va ser alumne d'Aristide Maillol, després, assistent de Pierre Auguste Renoir alguns dibuixos i quadres del qual passarà a escultura. Després de la mort de Renoir el 1919, va afegir al seu talent d'escultor el de ceramista i treballarà per la Manufactura de Sèvres.

Es el jardí antic d'el castell de Peratallada[62].
JBC

Jo ja he comensat de ferm els treballs d'ultimació es á dir: = He comensat á acabar tot lo comensat, que no ho es dacabat.

Poc será molta la feina que aixo m'ocasionará i deseguida que estiga! En marcha!! Cap á rebrer la terrib.ble tormenta de pedregada i llamps de la crítica, am els meus dos bons amics martres!!

Dalit bon amic are hi som!

Mos respectes a sa apreciab.ble familia i vosté mani á son amic afim
Joan B. Coromina

Dels croquis retrats que m'envia el que més m'agrada es aquell á bust en un angle del cual hi ha el cap de chai i la venerable Creu Bisantina[63].
JBC

****

[Novembre de 1908]
reg. 2075

Ver amic!

Gran plaher m'ha produit la vostra última, que com totes vostres lletres sembla que'm portin escalf i llum.

Voldría tenir ales pera poguer volar á vostre costat; aci, a aquesta bella Ciutat de Girona que tan estimo i força anyoro!

Pro amic meu, sembla que amés d'els llassos de familia que'm lliguen a La Bisbal hi hagi quelcom de negre i de fatal que'm priven d'eixirne. El meu pare —i consti que aquesta vegada haveu estat profeta— ha molt mellorat de sa malaltía; tan que fins he vesllumat que per Nadal podré —si Deu vol i Ell ho fassa!— venir i sortir aixis d'el compromís que'm lliga am en Rahola i en Montsalvatje[64] . I llavors gaudirem am vos, Oh mon mellor company! la reconfortadora solitut d' "aquells carrers estrets" i d'aquells claustres sublims que jo somnio...

Novament dec repetir vos el meu agraiment! Creieu que es d'aquell que poc s'expressa am lletres. Jo al menys, me trobo feixuga la ploma als dits i poc se com ferho.

Em demanéu que posi preu á les meves obres i em poséu al demanarm-ho, am un compromis més intrincat, pera mi, que no ho fou el laberinte de Creta. Feu i desfeu á vostre gust car tot cuan feu vos, jo faig; la vostra voluntat sera la meva voluntat! No se pas dirvos res mes. Jo crec que'ls meus cuadros no valen res mes que lo que val un esforç.

Cuidéusen vos ¡per Deu! i perdonéume!

M'havéu fet glatir de bon de veres am vostra descripció de la romántica pasejada, de que'm parleu. ¡Com m'hauria plagut eserhi! Cuanta tendresa i amor em porten les vostres lletres! ...

Jo ara per aqui també goso una miqueta: Estic pintan un quadro pera donarlo á la tómbola benéfica que han organisat aquí, a favor de las víctimas de las inundacións últimas[65]; aixo ho faig robant temps á la pintura de boix cullera de fusta (portas i finestras) la quina executo, pera guanyarme aquesta trista vida. Si amic meu, la meva vida es trista ¡i tan com l'estimo la vida!

Am l'unic amic que tinc aqui, ahír várem llegir el vostre teball "La balada d'el ferrer" que ha pub.blicat "Lletres"[66]. En Casadevall[67] s'hi entussiasmá i m'encarrega que vos feliciti.

---

[62] Gràcies als treballs de Dolors Oller, sabem que el poema "Peratallada" va ser escrit per Rafael Masó al 1907 (OLLER (Dolors), *La poesia de Rafael Masó*, pàg. 58).

[63] El retrat de Rafael Masó que pintarà Coromina i que s'exposarà al carrer Ciutadans el novembre de 1908, respectarà aquest model.

[64] Carles Rahola i Llorens (Cadaqués, 1881, Girona, 1939) i Xavier Montsalvatge i Iglésias (Olot, 1881? - 1921) formaven part de les persones properes a Masó, a l'igual que Miquel de Palol i Prudenci Bertrana. (Vegeu *supra* "1908-1919: els anys iniciàtics" a *Introducció*). Coromina serà molt amic de Montsalvatge i, a les cartes, a partir d'ara la majoria de vegades el designarà només amb el nom.

[65] Segons Pere Lloberas, aquesta crescuda memorable del riu Daró assolirà el seu punt màxim durant la nit del 16 al 17de novembre. (Lloberas (Pere), *La Bisbal en la història i el record*, pàg. 165).

[66] El poema de Rafel Masó, "La Balada d'el ferrer", va ser publicat el novembre de 1908 a la pàgina 21 del número 2 de "*Lletres, suplement mesal de La Crónica. Periódic Catalanista d'Avisos y Noticies*", a Palafrugell .

Per conèixer millor l'essència d'aquesta revista, la voluntat de la qual era la de publicar només treballs inèdits, és interessant citar les paraules de Xavier Xargay i Oliva "*els redactors i l'origen és gironí; [el] "Suplement Mesal de La Crònica.*

Espero que estaréu curat d'aquell sotrac ennuvolador de vostra felicitat. Penséu que teníu en vostres mans el mes gran tresor de la terra. Posseíu tot l'amor d'una gran dona!

Jo desitjo que aquesta afirmació constant haja sigut bálsem, car el remei és d'els mes poderosos.

Tin por de cansarvos i no tinc pas temps pera continuar, aixis, prenc comiat de vos i am vos, de tot això que vaig veient tan gran, que'n diem l'Amistat.

Adeusiau!

Joan B. Coromina

Recorts afectuosos pera vostre familia i saludeu als amics

****

[Novembre de 1908]
reg. 2076

Sr Dn Rafel Masó - Gerona

Amic! Voldría que mes pobres lletres fossen bálsem glorios i triomfal que curesen depreça la llaga oberta i recent de vostre ánima; no espero tant, pro Deu dongui vitalitat i forsa al meu desitj! ... Consoléuvos i resigneuvos i penséu que tots tenim un cor! i vos sou poseidor de dos; del vostre, tan bo, i del Seu, tan admirab.ble. No ha pas arribat á vos —(i no voldria que vos arribes, ans Deu fará lo contrari, car vos sou bó)— lo mes horroros de una vida: l'isolament d'Un esperit; la solitut d'esperit, l'aplanament d'esperit que de si sols ha de viurer. ¡Oh! Sortós vos en mitj de vostra desgracia! Teniu una afirmació —i gran afirmació!— teniu una seguretat —bella seguretat— de vostra Esperança! ... No vos queixeu amic! i deixeu miséres massa terrenals i massa d'els crustácis arrapats al sól i compadíu als pobres que no saben mirar Enlaire:

El vostre consol, el trovareu am vos mateix i am vostre seguretat.

Jo, si pogues envejar á un amic, vos envejaría encare. Envejaría am vos vostra intima felicitat, vostra intima seguretat, maldament siga cuberta per una capa de llot el quin podeu destruir triomfant si, pensánto bé, obreu am fermesa.

Tinc mitj conquestat á mon pare pera venir dilluns al vespre i destruir aixis l'efecte desastros que deu haver ocasionat en vos la meva lletre d'ahir. Faré un esforç de flaquesa pera acompanyarvos á l'excursió, que la melangia de vostra carta. ¡Perque no confesarvosho! ha fet mes atractivola. Perdoneumeho pero tots tenim un cor i el meu també ha sufert molt encar que sia jove! ...

Espero abraçarvos amic, bon amic i si jo ¡pobre de mi! puc servir per res i si jo puc en quelcom fervos d'inexpert metje i ajudarvos á sanar vostre anima... disposeu d'un amic, d'un germa com dieu tan be en la vostre.

Joan B. Coromina

La Bisbal disabte XI/08

****

[Novembre de 1908]
reg. 2077

Sr Dn Rafel Masó - Girona

Estimadissim amic:

M'haig de desdir de la promesa: No puc venir á la projectada excursió! ...

No puc venir perque tinc el pare que ja velleja, i haig d'ajudarlo á acabar un trevall en que's va comprométre. Una altra vegada será si Deu ens presenta una ocasió mellor.

De totes maneres jo á últims de la vinent setmana seré aqui pera si puc ajudarvos á desguarnir l'exposició, de quina (vagi dit de pas) á casa n'estan contentissims i jo també.

Remercieu á vostre germá l'envio de "Studi"[68] . L'hi agraieixo molt.

I á vos i a vostre familia Deu vos dó salut. Jo á tots els hi envío els meus afectes i á vós, vos desitjo feina grosa i inspiració.

Periòdic catalanista d'Avisos i Notícies" és la continuació de la revista del mateix nom que es publicava a Girona. Componen la redacció els mateixos personatges (Prudenci Bertrana, Xavier Montsalvatge, Miquel de Palol, Joaquim Pla i Carles Rahola) que exposen el mateix ideari" (Xargay i Oliva (Xavier), *Escriptors a Palafrugell*, pàg. 31).

[67] Bonaventura Casadevall i Costa (La Bisbal d'Empordà, 1885 – 1945) era el millor amic de Coromina a la Bisbal. Vegeu *supra* "Eclosió d'un jove artista" a *Introducció*.

[68] La família Masó era subscriptora de la revista mensual anglesa "*The Studio, An Illustrated Magazine of Fine & Applied Art*" de la qual Rafael i Joan Baptista n'apreciaven molt la lectura.

Joan B. Coromina
La Bisbal divendres XI/1908

****

[Novembre de 1908]
reg. 2078

Sr Dn Rafel Masó
Bon amic!
¿Que fem? Jo estic ja preparat pera la nostra desitjada! No mes me falta que vos me manéu que vinga.
Espero que'm treuréu d'ansia posántme cuatre lletres, donçs si val á dir-ho m'hi teniu. ¿No vos haveu pas posat malalt; ó teniu una causa prou grossa pera fer suspensio? No ho espero pas ni ho crec. ¡Aquest diab.ble de temps en te la culpa!
Digueume de tots modos quelcom, vos ho demano.
Res mes tinc pera dirvos si no es las moltas ganas de véureus i de portar á terme nostre progecte.
Ah! i l'Exposició! Digueu-men tambe alguna cosa.
Recorts á la familia i amics (?) i una forta estreta de ma del vostre
Joan B. Coromina

La Bisbal divendres XI/08

Si no tinc de venir molt aviat, os agrairé molt que feu portar la capça de pintures al ordinari (en Sidro) (qui passa á les voltes de ca'en Rosés i á la posada de la Rossa). pera que me la dongui, car tinc fam de pintar i a Gerona les eines!

****

2 de desembre de 1908
reg. 2079

Estimadissim!
Bona, boníssima impresió m'ha causat la rebuda de la meva capça. Vos no sabeu lo que s'estimen aquelles quatre fustes que son tan bones amigues de temps llunyans. Guárden tans recorts i tanquen tantes il·lusións! Pro vos enganyaría, si no vos digues que la vera sensació de goig ha sigut pera mi, l'obrir aquell paperet vert que tancava vostra lletre. Diu pera mi quelcom de massa viu perque deixés d'impresionarme. La vostra, amic, bon amic, m'ha parlat á cau d'orella i les paraules que tan generosament hi havéu escrit, son d'aquelles que cáuen deleitosamen a l'anima, com suau perfum de roses.
Un agraiment, gairebé no sentit, ha esclatat en mi, que hauria besat aquell fil de tinta, que delicadament, ha deixat en el paper blanc la ploma, per vostra ma impulsáda.
Perque, amic, bon amic meu, el tracte amb els homes —la majoria d'els homes— m'havía ja acostumat á no comptar amb ells. Llurs pasións baixes i ses petitéses, m'en havien fet orfe de llur tracte. I are (ho dire valdament siga am perill d'oféndrer vostra bondat-modestia) i are, dic, un fill d'en Llull, un boci de Deu, vos; haveu progectat en mon camí —mon trist i humil cami per la vida— una clapa de llum que' m escalfa.
Dintre 'l meu cor hi haurá - pera vos quelcom que sols pot compararse am l'amor á la dona estimada.
Amb agraiment sols puc pagarvos jo, que soc pobre de riqueses!
Disposeu com vulgau d'el meus quadros pro quedéusen alguns per vos, els que vulguéu, si es que pugan agradárvos i servirvos de recort.
Apressaré, tot quan pugan mes forces, el meu treball pera correr á abrassarvos.
Entre tan, vinga nova pau en vostre cor i que la ferida que hi haveu rebuda se clogui prest!
Disposéu de vostre ver amic
Joan B. Coromina

Els meus afectes i respectuós recort á vostra familia
Adeusiau!
La Bisbal - 2 XII-08

****

26 de febrer de 1909
reg. 2080

Estimat amic Rafel:

¡Cuátas cosas tinc per contarvos desde que he sortit d'aquet Girona que are anyoro!

Sembla que hagi transcorregut ja, una infinitat de temps. Jo crec que'l temps, a vegadas, passa per les ánimes am molta mes de celeritat, que altres. Veus aquí el meu cas present: per mi han passat més cosas, aquestos últims díes, que las que acostuman á passari ordinariament. La meva arrivada á casa, i el content d'els de casa, la pérdua repentina de l'únic amic que comptava aqui, produida per la seva marcha inesperada, la visió d'amor ¡oh! la potenta i sempre nova visió d'amor! i nostra separació i la mes bella visió, que crec que han adquirit els meus ulls i el meu cervell, d'els colors i de la naturalesa...

Tot aixó ha produit en la meva ánima una revolució silenciosa, quin burgit espero que aplacará l'acció poderosa d'el Temps.

Ja he comensat a trevallar, força encoratjat, en l'esbos d'el pinácul[69] aquell que m'encomanáreu. Per ara n'estic molt content; las linias pújan fermas i seguras, gracies a l'educació que de vos he rebuda. Lo que tinc fet crec (inmodestament!) que vos agradará, si las mevas grolleras mans vólen créurer...

I vos? I la vostra "Esperansa"? Trametéuli la meva afectosa recordança, cuan li escrigueu. Oh! essers felissos: si jo vos digués que á abdos no vos estimo molt, mentiría; com mentiria també, si vos digues que la vostra infinita felicitat, no es per mi, ingenuament envejada!

Adeusiau bon amic, exelent amic. Recomanéume á vostra bona familia i rebeu un fort abraç d'amistat i d'amor d'aquest vostre

Joan B. Coromina

La Bisbal 26-II-09

****

8 i 9 de març de 1909
reg. 2081

Estimadíssim Rafel:

Cuan jo tinga un aplec de lletres, com la que acabo de rébrer i aquestes, sigan totes vostres, ne faré un bel llibre am tapes daurades, en les cuals pintaré am roig de sang, lletres que diran: "Llibre de Vida i d'Amistat".

I es, que vostres escrits, als meus ulls, no son pas fulls de paper blanc am ratlles de tinta, pintades al cant barroher de la ploma metálica, no: Esperit, vitalitat, sang! ... no se que d'hermos, de viu, evocan en mi, que, tot jo, desde mon esperit als meus múscols vibro intensament de goig. Un goig semblant al que s'experimenta després de la lectura delectosa d'el divi "Cántic déls Cántics"; ó de sublim audició d'una simfonía de Beethoven.

Be, amic, bon amic meu: l'amistat que'm demanéu, la quantitat i intensitat de lo que no te mesura que m'exigíu, ¿creiéu, que no fa ja molt temps, que en vos, es secretament per mi dipositada?

Vos no'n teniu pas necesitat, com jo, d'aixo: Amistat, car teniu a Amor, que si vos manqués Amistat, ploraría, ploraría, acaronantvos..... i aixó fora un gran conçol!

Jo la acepto tota l'amistat que vos, tan generosament m'oferiu!

Si, no dubto pas gens de vos; sé que sou bo, sé que sou mellor que jo, car n'en nostra semblança anímica, hi ha quelcom d'eterogeni, jo soc, qui faig cáure la balança d'el mal. Els acits d'el massa víurer en poc temps d'existéncia, resumits, jo crec —en excessos de mentalitat— avegadas insana, —les lectures boges, d'afamat, en llibres estranys i la lluita tremenda am l'art, sens un ferm braç director qui m'hagi guiat serenament, han deixat en mi gotes amargues, que son forts corrosius mortificadors d'el meu esperit. I el dubte de si'l que he fet es ó no es bô, es qui'm fa véure á vos —que haveu tingut més plácida vida— tot ple de llum, de bondat!

Més, molta més, puresa i bondat que la que hi ha en mi!

Parlém un chic de la "Morta"[70], are?

"Apartéuvos de la esclavitud material en que haviaho caigut" diéu vos en un dels mes bells parragrafs de vostra hermosa i encoratjadora lletre. I avans que tot, (perdonéume!) vull permétrem una rectificació d'el vostre concepte: No es pas el seu cos lo que principalment fou cáusa de que la estimés á la "Morta" car si be va contribuirhi molt la seva bellesa, la ingenuitat d'els seus quince anys i la meva equivocació, foren la palanca que

[69] Vegeu *infra* "Casa Batlle" a *El punt sobre…*.

[70] Les cartes de Joan Baptista fan pensar que estava molt enamorat d'una noia de la Bisbal que no mostrava per ell cap mena d'interès. Aquest sobrenom de *la Morta*, adoptat per Masó i Coromina, simbolitzaria aquest amor impossible i la indiferència de la qual el jove era víctima.

m'aixecá a regións ideals, de quines, mes tart, he hagut de cáure dolorosament. Aixis!: Dolorosament; am el seu nom als llabis...

Resurecció! Jo vos remercio aquesta paráula que ha anat dreta al meu cervell. Deixéu que s'apagui en el meu esperit i en el meu cor lo que hi queda d'ella, com s'apaga i fon en la nit, el grog-vert, crepuscular; que cuan siga fos aquest recort jo intentaré fer víure aquest mot: Resurecció! Actualment el pensar-hi me sembla pecat. El cercar aquesta anima semblanta, (que dubto de trobar) deurá esser si a cas, obra de mes tart ó de Providencia. Are, jo dic, me sembla blasfémia l'idea d'intentarho. ¡Figuréuvos que encara'm plau la visió de la seva casa! Aixo vos ho escric en un lloc nomenat la "Terrera"[71]. Aixecant els ulls d'el paper, la veig la seva casa; allí, derrera'ls xiprers d'el cementiri[72]... ¿no la veiéu, vós també?

Me preguntéu per aquell bon amic meu, l'únic am qui comptava aqui, a la meva terra. Sí, se n'es anat á Barcelona á estudiar, á perfeccionar els seus coneixements filológics: Tot ho fá per amor també aquest bon amic, aquest sabi i escelent home!

Del pinacle[73] aquell de la casa d'el Carrer Nou are vos n'explicaré l'historia: Després d'haver-ne fet un esbos-idea, vaig començarne un estudiantlo bé; cuan vaig tenirlo llest que vaig anar pera ferlo de guix, ja tenia el motllo llest, cuan aquest vá cáurem d'els dits fent-se mil bocins. Are n'estic acabant un altre d'estudi. Ja hi aniré am mes compte. N'estic content, perque espero el dia d'ensenyárvosel, que m'hi senyalaréu forces defectes!

No he pas pintat gaire aquestos díes, car am aixó he tingut força feina; pro aqui ont vos escric (á la Terrera) he descubert un cuadro ¡Noy quin cuadro! Cap al tart hi ha una riquesa de color... una subtilesa de linies! En faré un esbos, si puc, avans de venir per anar al Solé[74] , i ja veuréu!

Merces per la notificació de l'exit d'el jardí[75]. Jo no hi crec pas en las mevas obras encare. A vos os cega la amistat ... pro merces repeteixo.

Ah! Espero que avans d'anar á les Guilleríes tornaréu á escríurem dientme definitivament el día que vulgau que siga á Girona. Esculliulo. Vos mateix!

Diguéu - (¡sobretot!) á l'Esperança, que'l recordarse de mi i la seva "pura atracció" (del vostre text) m'omplen de joia. ¡No'm mereixo tant! Diguéuli també, que jo la admiro; perque es hermosa, perque es bona i forta i perque sab estimarvos tan á vos! *

* Que li donguéu á llegir les meves lletres, no m'faria res si aquestes fossen ben escrites: Pro jo, no'n se d'escriure, ni d'ortografía, ni de gramática, ni de res ...! i francament: me feu tornar bermell cuan hi penso!

Adeusiau! Jo no acabaria mai.

Recomanéume als vostres i tingueu la seguretat de que hi ha un amic que vos estima mol qui vos abraça efusiu.

Joan b. Coromina

No vos parlo de la vostra malatia, perque vos faig ja curat. Vaig sentirho molt, i perdonéu que atribuis vostra tardança en contestar á la molta de feina que sé que teniu car si ho hagues atribuit á la verdadera causa, ja vos hauria tornat a escriure.

La Bisbal - Dies 8 i 9 del III -1909 -

****

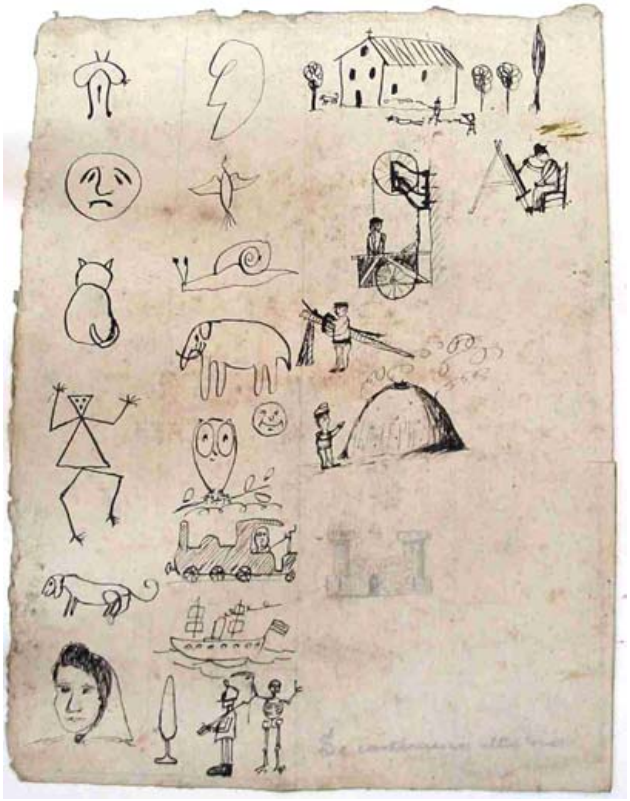
[71] La Terrera és un barri de La Bisbal que Joan Baptista apreciava particularment. Lloc de meditació i font d'inspiració, en farà un quadre *El pintor a la Terrera*.

[72] L'antic cementiri de La Bisbal, d'estil neoclàssic, es va tancar el 1918 quan el nou, prop de la carretera de Fonteta, va ser inaugurat.

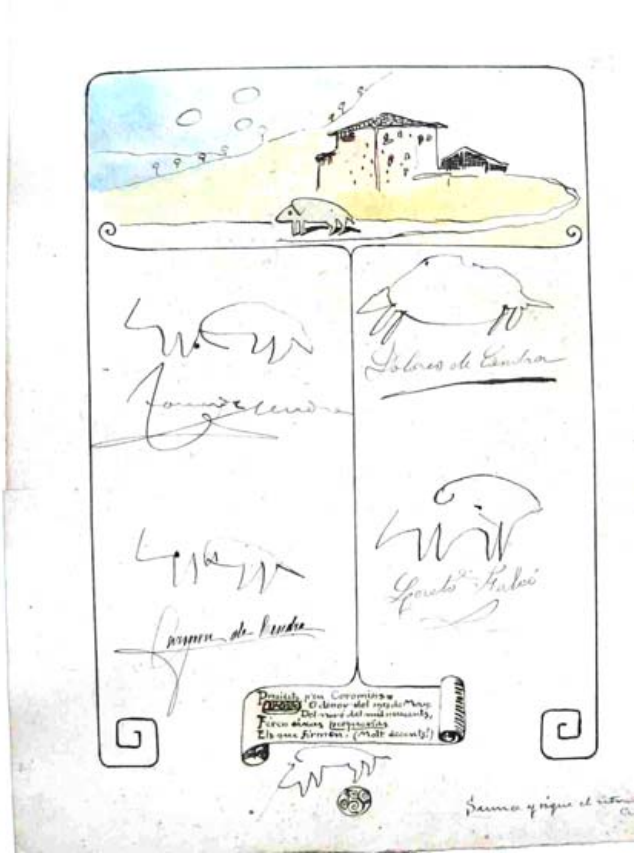
[73] Vegeu "Pinacle" a *Glossari*.

[74] La visita es va concretar com l'il·lustren els dibuixos que reproduïm a continuació, conservats a l'arxiu de la família Coromina.
El Mas El Soler està situat a la carretera d'Anglès, en el terme de Sant Hilari Sacalm, principal centre urbà del massís muntanyós de les Guilleries. El 1906 Masó havia fet algunes transformacions en aquest habitatge del segle XVIII propietat de Tomàs de Cendra.
A la primavera de 1909 va començar una segona fase de treballs. Masó hi va crear un pati interior que farà les funcions de hall. La ceràmica destinada a aquesta nova part de la casa serà executada en part pels Coromina.

[75] Coromina probablement fa al·lusió a l'èxit obtingut pel seu quadre a l'exposició que s'estava fent en aquell moment a la Galeria *Arte Moderno* de Girona. Vegeu *infra* "Joan Baptista Coromina, artista pintor" a *El punt sobre…*

Anvers

Tomàs Cendra – Dolores de Cendra

Carmen de Cendra – Loreto Falcó

Presidits p'en Coromina –
El dinou del mes de març
Del nové del mil noucents,
Féren aixas porquerias
Els que firmen! (Molt decents!)
El Soler, 19 de març de 1909.
Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Matasegells: 1 d'abril de 1909
reg. 2083 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat: no'm facis mal am cartes de desconçol com la que m'evíes! ...

Jo'l compartéixo am tu aquest dolor i el veig naturalissim pro crec que deus procurar dominartel amic! ... tu serás feliç encare. Que no't roségui'l dolor. La desesperació fa als homes inútils pera viurer la Gran Vida que Deu ha posat á tots els sers i á totes les coses. ¡Sigau egoista tu d'aquesta cosa sublima!

Jo vindré diumenge a pasar el día á Girona, parlarém de tot. Portaré aquell estudi de la terrera pera ferne humil present a la teva santa voluntat. ¡Per Sant Lluc, metje i artista!

Saluda als teus, carinyosament de part meva i tu rébne amor d'aquest amic que tan t'estima.

Joan B. Coromina

****

4 d'abril de 1909
reg. 2084

Rafel estimat!

Podría avui començarte això, am la máxima aquella d'Aristóbil[76] que diu: "Trevall començat, es mes de mitj fet". Jo, avui he començat el trevall. L'argila encimbellada jau tota manyaga als peus del pedestal, á punt de que á grapádes se l'hi donga forma; sembla demanar un cop de jonoll com aquell del roc que llepa l'aigua de la riera d'Usó[77], ó que unes mans dignes d'ella l'acariciin pera ferla víurer. Avans de començar, he fet oració d'humil ... m'he confessat am mi mateix.

¡I a treballar!

També al arrivar vaig preocuparme desseguida de cumplir al peu de la lletra tots els teus encárrecs: Las provas de vernissos[78], groc i vert, les faré desseguida. Ja ho he dit á mon pare, qui m'ha assegurat l'éxit. Hi confío.

He vist al terrisser qui ha de fer els mahons: m'ha dit que estudiará lo que poden costar cada un i aixi, jo podré dirtho á la vinénta lletre.

He enbestit sens poder resistir-ho, la construcció d'el pergamí d'el pinácul[79] , car m'ha semblat lo mes difícil. Axís, solucionat això, trobaré molt més fácil lo altre i m'hauré tret un feixuc pes d'el cor.

El meu presupost es de difícil concretar; hi he pensat també i he vist que hauré d'estudiar-lo am temps.

I are Rafel, deixém a part l'arquitecte que fa cases p'els altres i el rejoler que fa rajoles també p'els altres, deixémlos dic, i aném al amic que estima al amic.

¿Que, per ventura no preferirás tu, que't parli d'una mirada d'esperança de la teva Esperança, que no d'unes rajoles d'un Adroguer Pobre[80] que no es sino un pobre Droguer?

Oh! si jo't veitj somriure... si jo't sento somriure! ...

Si si, parlém, parlém d'aquella dama gentilissima, que am unes ratlles seves, ratlles compasives, ha aixugat una llágrima d'els meus ulls. Parlém-ne i llohem-la á la dona qui sab fer una felicitat estimant!

Ah! ¿No ho saps? Jo hi tinc un dret sobre d'aquesta joia. No sé com explicar-me: Des d'el dia que váres llegir-me aquelles ratlles que cobçáren una llagrima meva (¡cuant temps féia que jo no havía plorat!), que sento que li dec quelcom, si! L'hi dec agraiment etern. Pro jo, el meu agraiment el faig pagar.

¿T'hauré semblat paradoxal, i ridícul fins aqui? Are t'esplicaré, per no ferte passar mes ánsia, el dret meu:

Cuan siga beneít el vostre amor, cuan la Felicitat, vos haurá ensenyat á pler el seu enigmátic rostre i vos hajau banyat en aigues del seu domini, i cuan *Ella*, santament fecondada porti el gérmen Sant d'una Vida Nova: llavors un pelegri, que obre els ulls en rodo, i estira les mans per agafar lo sublim, com el nin clou els ditets per agafar el fum; un pintor un ... rejoleret, trucará la vostre porta i vos demanará unes hores de molesta pôse.

Pintará. No haurá pas plorat des d'alashores i ... tornará á plorar!

... Ja haurá cobrat el seu dret.

---

[76] Sic per Aristòtil.
[77] Osor, poble a les Guilleries.
[78] Vegeu "Vernís" a *Glossari*.
[79] Vegeu *infra* "Casa Batlle" a *El punt sobre…*.
[80] Semblaria que Masó i Coromina havien denominat així a Tomàs de Cendra, propietari del Mas El Soler.

Perdona Rafel amic que jo't diga aquestes coses; potser et molesto am aquestas tevas intimitats. ¿Perque no haig de parlarte de la Terrera, d'el "Solé", de la Morta ... de coses passades de céndres.. Eh? ¿Perque no haig de ferho?

No avorréixo pas en absolut la mort; ella es descans. Estimo, pro, molt i molt més la Vida. Si et parlo de tu i de coses teves, será per aixó. Si d'humá, hi ha víu quelcom en mi, es com un calíu que dorm...

Tu ets bo, jo ho sé, tu'm perdones.

Avui al dematí he visitat als bons frares Franciscans[81] que m'han rebut molt amab.blement.

He paseijat un cuart d'hora per el Calvari-laberint i he demanat permís pera tornarlos á véurer, per cuant tu vingas. Han estat molt contents i m'han promés ensenyarnos tot el convent. Ja veurás, ja veurás; es una delicia. Sobre tot el Calvari. Avui cuan jo hi he anat feia molta tramontana i els xipres torçaven melangiosament el coll. ¡Era mes bonic! Jo divendres vull tornar-hi. Hi haurá la Morta.

Bé are jó vull plegar que es molt tart; are tocan las dos de la nit i el meu pobre cos sent necesitat de descans. Tú també, ja deus estar amohinat de llegir. No't pensis! t'he escrit am molt bona intenció: -Figurat —m'he dit— que demá es diumenge de Rams. En Rafel, á la tarde anirá á Domeny[82] i tindrá que fer-ho tot sol ¿qui sab si t'anyorará? (Aixo ho he pensat perque jo am seguretat sentire isolament). I vet aqui que per passar camí t'he fet aquestes ratlles. Si elles lógran fertel passar mes agradab.blement, hauré lograt el fi que'm proposava.

Jo avui á la tarde (si avui que are ja som al dematí de Rams) aniré tot sol ¡tot sol! á véurer els meus "homes prehistórics", els meus estimats men-hirs i dolmens que jáuen per Fitó[83]. Pensaré am vosaltres. Si gires els ulls á les Gabarres, convergirán nostras miradas.

El meu pare, la máma i en Fonsitu m'encarrégan que't saludi. Tu fesho de part meva als de casa teva i si véus á algun amic també.

A l'Esperança, recórdamhi i dígali —avec beaucoup du politésse— si estará conforme á pagarme el dret i que Deu fassa que siga aviat.

I tu amic meu reb una abraçada forta, forta forta! d'aquest amic teu

Joan B. Coromina

La Bisbal 4 IV 1909

****

17 d'abril de 1909
reg. 2085

Estimat, acabo de llegir, am els ulls ben oberts, la teva lletre que m'ha semblat una alucinació! ...

Jo vull probar d'encoratjarte... i sento cáurer la ploma d'els meus dits i maleieixo el meu pobre ingeni que m'impossibilita la comunicació de lo que sento, privantme d'exteriorisarho am lletres.

L'invocació ferventa d'el Seu nom: Vetaqui la solució. Jo hi veig en el Seu nom —nom de bellesa de símbol— la solució transitoria pera'l teu esperit. ¡Vulgali véurer tu, també!

[81] Els frares franciscans vivien al Convent de Sant Sebastià de La Bisbal. Joan Baptista, enamorat d'aquest lloc, del seu jardí i del seu calvari, gaudia dibuixant-los.
[82] Domeny és el poble on la família de l'Esperança Bru té la casa pairal.
[83] El poble de Fitor és un terme de poblament a la serra de les Gavarres.

Pro; que en la teva obra futura hi hagi acció! Pósa en moviment tots els teus múscols anímics (car l'anima també te múscols valents) i totes les teves venes i artéries d'el cos. ¡Déixa les llágrimes per cuan ne pugas dolçament saboreijar llur amargor pretérita! ... Are sies valent. Jo no soc pas prou inconscient pera aconsellarte car t'estimo molt i't conec un poc. Si;

't demano que sia ferma la teva resolució!

Un burell francescá, pot esser temptador; tu tens que véuri més al present, una dona teva, un cel blau, una terra fecónda pintada am raigs de sol! ...

¡Sies valent!

La teva obra passada (la teva gran obra d'educació i asimilació d'Ella) es massa gran perque els teus ultims esforços sían febles. La feblesa podria ser l'esxplossíu que capgirés ta bella construcció ...

¡¡Síes valent!!

Si'm nececites, si puc en quelcom serte útil (¡pobre de mi!) desitjo que m'ho digas.

Res mes puc dirte avui, el traidor temps m'escaceija!

Conçolala força á l'Esperança ¿sents? i encorátjala. Havéu nescut l'un pera l'altre: M'ho ha dit la mirada d'un Crist que tinc en el retáule que ultimament he salvat de les mans de l'inconsciencia.Devant de la intensa mirada d'aquest bon Crist, que are dicta lo que jo en gargots tradueixo, t'escric aquestes ratlles.

A l'Esperança, evío una sencera mirada d'afecte... al seu recort! Del Seu nom m'en quedo la força simbólica al cor.

A tu Rafel una forta abraçada, palit reflexe de lo molt que t'estimo.

Teu

Joan B. Coromina

La Bisbal Dissabte17-IV-09

Cuan tingas un moment, escríume; necesito saber noves vostres. La missiva d'avui m'ha omplert d'angunia i de tristesa.

****

10 de maig de 1909

reg. 2086 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat!

Perdona que no t'hagi contestat la teva. Un aire pesimista ha tocat en el meu esperit aquestos dies... i tu que n'has patit, ja sabs pla be lo que aixo es. Perdónam!

Sort d'una postal d'en Montsalvatje que m'anoncia l'anada al Bassegoda per dijous vinent! Jo aquest día al mati seré a Girona i espero poguer marchar plegats à la tarde d'el mateix día. Tu vindras no fa?

Per llavores déixo una pila de coses que tinc per dirte i una pila d'abraçades que tinc per ferte.

De'n Bentura i dels de casa molts afectes. Pera'ls teus un afectuos recort i per tu un abraç nescut al cor d'aquest teu amic

Joan B. Coromina

La trista Bisbal 10.V.1909

****

22 de maig de 1909

reg. 2087

La Bisbal 22 de Maig de 1909

Estimat!

Dominical hauria d'esser la meva lletre d'avui; aixo es: de Pau, Conçol, Fortalesa Repos. No podra serho, car després de la depressió d'els dies que sortosament passaren, l'agradabilissim "recort", viatje, escursió ó digueu com vulgas, que am tu i en Monsalvatje havem fet, ha deixat en mi un estat de febre, que privará que aquestes ratlles sian d'amables ideologíes per el teu esperit.

No obstan jo'l desitjo per tu també un estat febros com el meu, car jo'l crec sâ: no es pas la negror del Pessimisme, ans be es febre creadora, de rebec contra lo gris, de necesitat de producció, de necesitat d'estimar...!

Ah! necesitat d'estimar! A ne tu am qui puc amplement confessarme, sens pôr de que un somriure de burla dilati els teus llabis, ja puc dirto: Sento la meva vida incomplerta i lo que es pitjor que com divergents se separen les nostres vides, la meva i la d'Ella Ens allunyem l'un de l'altre à grans passes i es absolutament imposib.ble que no sia aixis. Pro jo no soc pas mort i mira! cuan veig una parella vulgar d'enamorats que agafada la ma de l'un á la ma de l'altre, es miren en els ulls, sento evéija!

¡Pro que! Are ja no soc el pessimista de deu ó dotze dies enrrera: tinc confiança.

Mira, jo crec que un home no viu pas una sola vida; una cuantitat de temps viscuda am alegria, fa una petita vida, com una altre cuantitat viscuda am tristicia ne fa una altre: aixis el nostre temps es format d'una colla de petites vides que subjugades al carácter fan de un home un roser de moltes flors.

I tu, que fas, amic meu; estimaré mes de lo que estimo a en Montsalvatje i al Bassegoda si el sol d'aquest, ha aventat les boires que reposáven en el teu esperit. Jo cuan recordo lo que hi vaig veurer per aquells mons i penso en lo que hi faré si Deo vol, me poso tot content. Suposo que tu'n serves un recort ben agradable eh?

Ah! Ja llegeixes la "Jóconda"84? Fesho per l'amor de Deu! Si ho fas, cuan m'escriguis dígam si t'agrada; es un llibre que jo crec que't fara molt bé.

I la Esperanceta? Dígamen quelcom també d'aquesta gran dona tota bondat, amor i bellesa! Cuan li escriguis, fesli saber que jo també'm recordo molt d'Ella pera admirarla i beneirla: d'Ella la salvadora d'un gran amic!

Suposo que haurás rebut ó rebras, per l'ordinari, les proves d'el vert que tan temps ha'm tens demanat ¿Quéden força distingits eh? El rejolet que te pintat am tinta negre un 1 derrera es el que vaig ensenyarte cuan les primeres proves i que va quedar malament; ens va agradar el color contrastantlo am el groc i várem quedar en ferne una altre prova am les mateixes quantitats de components: aquesta es la que am tinta porta al dors un 2. Jo he fet les altres de entonació parescuda variant la intensitat de color per si ni ha alguna que t'agradi mes. Si acas esculleixla i pots enviarla á Barna perque assaigin el tô. Apuntat avans d'eviarla el numero que porti al derrera ratllat i fons i dígamel cuan m'escriguis.

Avui he començat á enmotllar les roses del pinacle85 que tan ens ha fet patir - Gracies á Deu!

Adeu Rafel, es la una de la nit en el meu tallerdes d'ont t'escric i jo estic cançat de treballar tot el dia - Adeu!

Tres ó cuatre dotzenes d'abraçades d'aquest teu sencer

Joan B. Coromina

****

[Primers de juny de 1909]

reg. 2088

Estimadissim Rafel!

Que fas que no m'escrius?

He fet ja tota mena de pensaments i no puc pas endavinar la causa d'el teu silenci. Potser semblare indiscret am aquest preambul, pro es l'inquietut qui me fa escríuret. No t'ha pas passat res dolent? ... Vet aqui la meva preocupació. Jo no ho voldria pas que altre cop una espina hagués vingut de nou á clavarse al cor de l'amic. No! no vui ni pensarho! Donçs qué?:

Deus estar ocupadissim i jo soc un maniátic, vethoaqui!

Després de tot, no es pas tampoc la sola inquietud la que fa que t'escriga; tinc una pila de coses pera dirte que tampoc vui que's quedin en el tinter.

La primera d'aquestes es que't desitjo un "Corpus" feliç: que si no pots gosar de suau visió i agradable conversa am la teva Esperança, cuan menys estigas content d'els teus actes i de les teves accions pera endreçarli am goig els pensaments d'aquest día de Gloria; que siau aquests suaus i dolsos com els "Sonets d'el Dant"... com aquell que comença així: "Tanto gentile e tanto onesta pare - la donna mia, ..."

Una altre de les coses que tinc necesitat de comunicarte, es el cambi ó evolució mental que he sofert aquestos díes; Preparant l'estudi que de la pintura d'el "Greco" vos tinc promés (i que segurament no faré per manca d'atreviment i perque veig massa grossa la tasca) he vist una pila de coses que han fet cambiar molt la meva visió de les coses de Natura: Poc ni ha prou —m'he dit— am l'estudi que'n faig de la forma perque dongui clara visió als homes de les gran coses existents no vistes. Es precis estudiar mes á fons per cercarne l'escencia

[84] Es tracta, sens dubte, de la tragèdia *La Gioconda* de l'italià Gabriele d'Annunzio.

[85] Vegeu *infra* "Casa Batlle" a *El punt sobre…*.

harmónia. "Res s'asembla tan á un home com un altre home" diu Sakespehare[86] Res s'assembla tan a la naturalesa com la naturalesa mateixa dic jo i nosaltres ne som possehidors, amic, de la naturalesa. Lo que falta es la clarividencia d'els Génis i la ingenuitat d'els Genis. Som massa homes i poc nois; la picardia artística ens fa veurer, lo que es rosa pera un infant de metas, blau als nostres ulls. Massa picardia! Poca ingenuitat i bona fé!... Demá comença pera mi, una nova manera. Día de Gloria!

Desitjo que cuan m'escrigas, parlis de l'efecte que ha produit al teu esperit la imposanta visió d'el Bassegoda i Pirineu, recorregut en la nostra deliciosa excursió am en Monsalvatje. Pera mi ha sigut un tónic espatarrant. Talvolta hi influeixi força la vinguda de l'istiu, pro jo semblo tot un altre: are estic content de viure, de pintar (cosa que faig poquissim, car les teves rajoles no'm déixan pas un moment) i fins estic content d'estimar sens esser correspost; jo també puc dir am el Dant "E par qhe della sua labbia si muova —un spirito soave pieu d'amore— che va dicendo all'anima: sospira".

Trevallo molt i molt en la terriça: Tenim ja tots els motllos fets del pinacle (à la garlanda[87] sols, ni ha 40) fets, nets i polits tots desde'l cim fins à l'ultima rosa ¡M'ha donat uns mals ratos aquest ditxos pinacle! Poc pots figurartho. Espero que la construcció de les pesses será molt mes sencilla que l'original i motllos, pro també tindrém que lluitar am unes dificultats que poc se véuen fins que un hi es posat p'el mitj. Are am el meu germá, fem l'original d'el mussol[88]; aixó, noy, ja es altre cosa! espero aquesta setmana ó a començaments de l'altre enllestírlo, motllos i tot. Quedará molt bonicot el mussol!

Cuan me contestis, fesho á aixó: vols que els mahons grossos els faci el terricer d'aqui? Jo no sé si tu haurás mirat preus á Barna, recordat que en "Peret de la Josepa"[89] si acás els fará á 0'25 cada un. Convé que contestis á aixó aviat car si no l'any may els tindríes cuits. Son molt gruixuts i tarden á secarse. Si els ha de fer recordat que váres dirme que n'hi entren 500.

Digam també quines son les pesses de terra de la cuita que primer necesitaras i de quin color han d'esser. Suposo que váres reber les mostres de vert que vaig enviarte i la carta de fa dues ó tres setmanes.

Prou terriça avui!

Adeu Rafel, cuan escriguis à l'Esperanceta dígalhi que jo'm recordo molt d'ella i que, mes que mai, desitjo la vostra felicitat que tan teniu guanyada! ...

Saluda als de casa teva i si algun amic gironí de mi's recorda digas que pera tots tinc un pensament.

A tu, d'els meus, recorts af^{os} i unes cuantes efusives abraçades d'aquest teu sincer amic

Joan B. Coromina

D'aqui á uns pocs dies t'enviaré aquell album que vaig emportarme i la noveleta d'en Francés que m'ha agradat moltissim. Que tal la Gioconda? L'has llegida ja?

****

[Finals de juny de 1909]
reg. 2089

Amic estimat!

"Deu i ton nom" de la teva última lletra vestit de festa!... Les cintes hi vólen, els paperets hi dancen! Jo creya, cuan vaig obrir el delicios paquetet, que en tu, hi regnava la alegria cuan dibuixáres el teu lema. No era aixis, car lo que en les teves últimes ratlles me dius, té melangía de Swiburne[90] i amagor hamlética. Jo sé que'ls grans esperits son mes grans cuan el dolor els atormenta i que'l despreci d'un mateix fa mes grans als homes; sé també que á mida que't conec, mes i mes intimament, mes i mes t'estimo i admiro. No hi fa res que'l dolor (força brutal pro també profitosa) mortifiqui nostres esperits joves, ell és esperó que fa móure el Pensament aquesta "força viva", dignissima i mare d'els pervindres: Tenim per murada resistent la joventut i am ella devém ferli cara á l'enemic dolor. Com á tu, tampoc á mi m'ha esvahit les inquietuts i les tristeses la pujada al Bassegoda: ja ho suposava que una rápida excursió (per deliciosa que hagi sigut) no tindria prou força curativa pera lliurarme d'el meu mal, pro cuan desde la meva Terrera veig á la montanya que violeta (i com nosaltres am

[86] Sic per Shakespeare.
[87] Vegeu "Garlanda" a *Glossari*.
[88] Vegeu "Mussol" a *Glossari*.
Vegeu *infra* "Casa Batlle" a *El punt sobre…*.
[89] El taller de Pere Martí era una de les petites fàbriques de terrissa envernissada de la Bisbal.
[90] Algernon Charles Swinburne (Londres, 1837 - 1909), autor de poemes, de tragèdies i de novel·les.

mussols al cap) derrera la Mare de Deu del Mont sembla una evocació; tinc pera ella en el meu cor i en els meus llabis uns mots d'agrahiment. El recort, el recort!

No se pas com agrahirte la teva generosa amistat. La confiança que't meréixo perque'm comfiis les intimitats de que es teixida la carta teva, fa que no tinga conciéncia de si'n soc digne de posseir el secret d'una altre vida. Es pera mi tan bo el tenir un amic com tu, que't comparo á massa intensitat de llum que fa baixar les parpelles...! Mercés! Creu que en el fons del meu cor procuro correspondret. Mira: Si jo fos al reves de lo que soc, es á dir, si jo fos feliç; si la Morta en comptes de tenir cara d'Esfinx, tingues pera mi, cara d'Amor i m'estimés i ens estiméssim, la teva poc complerta vida de felicitat seria núvol que projectaría sombra en la meva ánima. Jo voldría que'l "Jorn de felicitat" hagués arrivat pera tu i la Esperansa; per egoisme! aixis del mon de tristeses que am mi porto a sobre, podría tréuren una part, i alegrarme un poc!

He estat malalt uns cuans dies d'una forta neurálgia al cap, i aquest mal feía que anyorés molt unes ratlles teves. Per Snt Joan les esperava am una seguretat ilimitada i figurat la meva sorpresa, cuan á l'hora del correo entre les postals i cartes rebudes no hi havia cap sobre d'en Rafel! Vaig llegir, lo primer de tot, la postal que en Narcis, el teu germá va tenir l'amabilitat d'enviarme; "No en parla" vaig dirme. Pro la meva sorpresa aná de crescéndo cuan vaig véurer entre la correspondencia aquell sobre d'en Babot! "Jo no conec á en Babot". "Potser será un acreedor, á véurer!" A Rafel diable!!

Remercía al teu germá Narcis la seva simbólica postal i digues á en Joan que perdoni que no m'hagi recordat de felicitarlo; ho faig ara que encáre dura la vuitava. No ho estranyéu que'm pasés desapercebut car am la remalehida neurálgia no tinc sino idees fixes que'm priven de pensar en lo que voldria.

Are mateix hauré de plegar de escriuret contra la meva voluntat. Estic molt millor que dies endarrera pro en aquest moment el mal de cap m'apreta el crani com un cercle de ferro.

Adeu Rafel cuan escrigas á la teva estimada recórdamhi humilment. Fesho tambe am els de casa teva i als amics d'aqui si de mi algun se recorda, expressions.

Adeu! A tu i al pensament d'amor que viu en tu jo vos saludo am l'estrofa del Dant que diu aixis:

Tanto gentile e tanto onesta pare
la donna mia quan della altrui saluta,
qu'ongi lingua divieu tremando muta
e gli ochi non l'ardiscou disguardare,
.....
E par que della sua lab.bia si muova
uno spirito soave, pieu d'amore
que va discendo a l'anima "sospira!"
Dant.

Joan B. Coromina

Escriu aviat i cuan ho fassis parlam dels rejols: digas quines han d'esser les pesses grogues i quines les verdes i quin vert has escullit. Envía alló que resa en el cuadern "Aixó vindrá esplicat" "Caps". Si ho creus necesari i jo no'm trobo mes malament que are, escriu i vindre á passar Snt Pere á Girona.

JB

****

[Juliol de 1909]
reg. 2091

Rafel!

Perdonam i fes que també ho fássan els de casa teva, la meva fugida de Girona. El propósit de marchar era fet i el treball me cridava á La Bisbal. La teva absolució la tinc mes que segura, i sé la bondat dels de casa teva i en ella confio perque com tu, m'absólguin.

Jo no sé perque avui me sento una alegria al cor de la que (pobret!) acostuma estar orfe.

Potser estic content perque una meva vehina ha tocat en el piano coses de Chopin i Schumann; potser perque cuan ha caigut el crepúscle he anat al bosc; he trobat flors i que sé jo!...

El cas es que avui he passat un dels dies mes bonics de la meva vida de desde que m'he fet el proposit de no estimar á aquella dona, que com l'Esfinx, te una gran bellesa d'enigma que fa estimbar al que li pregunta el seu secret.

Tornant á parlar de l'alegria, de que avui m'ha fet mercé Deu, vull preguntarte si tu l'has sentit aquest goig sens cáusa que omplena tot el ser i que fa véurer totes les coses hermoses i santes. Si tu has gosat d'aquest

plaher, oh amic!, trobarás agradable aquesta lletra que jo t'envio, escribintla am tan poca traça com gran desitj de delectarte.

He tornat, fa poc, d'el meu paseig cuotidiá portant flors á les mans; pa i mel me dieren el nostres pagesos. El meu viciot de soliloquiar fent filosofia, no ha pas desaparegut en mi; aixis es, que á la tornada per las montanyetes gregues cubertas ara de pampols verts, he començat à enfilar uns pensaments tan profons que "no son para contados"; pro no diríes en que ha parat la furiosa lógica que m'anava empescant jo mateix fent un paralel entre "el Mal de las teorias pesimistas desarrolladas per el filosof Strindberg[91] , i el Be predicat per Snt Agustí en el seu auster llibre "Confessións"?. Donçs la lógica s'ha convertit en psicologia-lliure primer, i mes tart ha degenerat (?) (ficsat en la paraulota) en Amistat i pensaments d'Amistat.

Ara bé: tu i la Amistat estéu tan estretament lligats en el meu cor, que us veig i sento com una meteixa cosa. Potser hi ha influit un chic l'agraiment i la admiració, en que jo t'estimi com ho faig, car una cosa i altre sento envers tu, amic! Vull parlarten un chic d'aquesta admiració que envers tu sento, encara que siga á pesar d'oféndret en la teva modestia. Jo no t'habia pas conegut may tan, com cuan tu váres haberme esplicat els teus ultims progectes d'"Exposició d'Art antic"[92] . Sentiria molissim que la prosa imposibilites el que tu portesis á cap aquest bell pensament-somni teu, pro si aixis ho volguessin els homes, pera mi seria igual que si s'hagués realitzat la teva esplendida pensada, car jo admiro mes en tu la voluntat i el desitj d'acció, que no admiraria en els pobres rics el que's fiquin els dos dits a la butxaca, del guardapit i en tréguin... qué! ... unes miserables monedes!... engrúnes sobréres d'el sumptuós banquet de la riquesa.

Deu fassa (tocantlos hi el cor —que'l tenen no gaire mes amunt de la butxaca d'els centims) que tinguém "Exposició, la teva hermosa" Exposició d'art antic! Pro si Ell no'ls hi toca el cor i ens envia un angel que'ls hi esprémi la butxaca, jo'm contentaré veient la teva exposició, com se véuen les coses al cáure la tarde: Cuan hi pensi, clouré els ulls hi veuré "Snt Pere de Galligan"" vestit de festa; al cim de la fatxada hi haurán aquelles banderes i aquells colors, mes avall la porta daurada i policromada, me semblará una visió, entraré, am el pensament dintre l'Iglesia i els retáules vells sobre les parets romániques serán, am el seu or vell del fons, els miralets d'agafar animes que estimin la bellesa. I les Mare de Deu romániques, i les Magestats!... Obriré els ulls; ja hauré visitat la teva obra! Pro clouré el puny i maleiré! ... es dir, no, perdonarém al pobre ric i el coleccionarém junt am el botiguer de la ullera...

El que jo estiga content no vol pas dir que tinga dret á cançarte fente llegir fins á demá. Acabaré desseguida:

Si sabs quelcom definitiu, d'aixó de que tan t'he parlat, escríume. Me plauhen tan les teves lletras, que fins m'atrevéixo á demanarte que m'escrigas encare que no'n sápigues res de difinitiu!

Plégo! La feina que tinc am els rejols es inmensa i demá m'haig d'aixecar á les sis i si perdés la nit diénte tot lo que voldría la terriça'n valdría menys.

Ah! Cuan escrigas à l'Esperanceta dígali que jo encare penso molt am ella. A véurer si Ella's recorda també encare d'aquell tap de cóssi de pintor, de l'amic del seu Rafel!

Adeu, saluda molt afectuosa i humilment als teus pares, recórdam als teus bons germans i tu ... náda náda ... Viva l'Epoca d'en Pitarra[93] !

Adeu amic!

Es ben teu en Joan B. Coromina

****

[Entre el 10 i el 15 d'agost de 1909]

reg. 2093

Rafael estimat!

Vetaqui que cuan estaba á punt d'acabar una lletra llarguissima que t'escribia díes enrrera, váres trencarme les oracións i no'm deixáres acabarla!

[91] Johann August Strinberg (Estolcom, 1849 - 1912), pamfletari, novel·lista i dramaturg.

[92] Per a la commemoració del centenari del setge de Girona per part de l'exèrcit napoleònic, Masó havia proposat muntar una exposició al Monestir de Sant Pere de Galligants de Girona. Però la Setmana Tràgica va impedir que el projecte es portés a terme.

[93] Serafí Pitarra, pseudònim de Frederic Soler i Hubert (Barcelona 1839 - 1895), fou dramaturg i promotor a la seva època del teatre català a Barcelona.

La rebuda de la teva última fóu sorpresa agadable pera mí: "Sonets"!; Mágica paraula evocadora de marbres grecs, de jardins, de vents purs i intensos, de Cristos románics, de dones estimades .. que han cantat Homer i Virgili, Dant i Tâsso, Lluis de León i Santa Teresa, Göethe i Heine!...
Mercés; mercés amic!!

Si un dubte de la germanor intima de la teva anima i la meva, quedaba en el meu pobre cor destruit á força de pessimisme del meu pensament, si un dubte de la nostra germanor espiritual (digali Amistat) quedaba en mi, ha tingut d'esvahirse com una calitja pesánta, que ofegaba tota una esplossió de sentiments intims que servaba pera tu, á la llegida de las poesies que dediques als meus embrionaris fills; perque tens de saber amic, que jo estimo als cuadros que pintaré com á una mena de fills meus. Potser serán tota la meva vida els meus cuadros! Figurat que coneixent á tota conciencia que la meva obra fins avui, es tan poca cosa que's pert en la negror del no res, estimo també en els meus intents de cuadros, la intenció de santa activitat que tanquen. Que vols? Comparem á un pare beneit que tinga un fill esguerradet!

Despres de lo apuntat, no cal pas que't diga una colla de paraules, elogiant els teus versos, pera satisfer la vanitat que sé que no tens; pro en cap manera puc deixar sense lloança aquell "Canepost" tan hermos !

I el de Peratallada? ... Tu tens l'atreviment de posarlo (junt am els "Daró Mort" i "El Pintor á la Terrera") sots un calificatiu detestable: els hi dius bunyols!... Podrán no tenir ni la força emotiva de "Convent Francescá" ni la lluminositat de "Canepost"; pro jo hi he apreciat moltes belleses! ... Vaja Rafelet! retira el calificatiu, t'ho mano!

La única cosa que no m'ha complascut prou dels teus versos es que anésin á parar á mans d'un Jurat de Jocs florals. Ni les teves rahons me convencen del tot ni puc sofrir que donguis á jutjar les teves obres á una colla de neules presuntuosos (que si tornen gairebé tots els homes en el moment que son Jurats de Jocs Florals) i que pera fer goig el dia de la remalehida Festa s'untarán els mostatxos am cosmétic i estrenarán vestit i barret d'intel·lectuals. ¿Qué?! Potser no t'hauria agrait jo am tot el meu cor de bon amic els teus cinc sonets?... Perdónam amic! No puc veurer els Jurats ni els Jocs Florals i aixó potser fa que't digui aquestes coses.....

Altrament tampoc necesitáves guanyar cap premi (?) pera venir á passar la festa major á La Bisbal. Tu ja sabs que cuan ens vejérem á Girona la última vegada me prometéres que vindríes i jo hi he comptat sempre am la teva promesa.

Si't premien als jocs, seras el mateix Rafel pera mi, seras el meu amic, l'home superior á tots els Jurats de tots els jocs i el poeta superior á tots els poetas que's prenen la cosa en sério, i si tinguessin la mala sombra de no premiarte (al menys La Balada d'el Jerrer!)[94] llavors renegaré d'els Jocs..... i vaja!! no vull parlarne mes perque m'hi posso frenétic!

Cuan escribia la carta que no t'he enviat, t'hi posava algunes intimes confessions que necesito que conéguis; aixis es que (am perill d'enutjar-te fente llegir coses que potser tu may haurás sentit) ten copiaré els parragrafs mes interesants. Deia aixis el meu esperit dies enrrera:

"Un nuvol prenyat de totes les desgracies de la terra he sentit pesar avui sobre meu: Am tu qui ets l'amic meu per excelencia he tingut l'atreviment de fer un paralel de vides.

He evocat el teu pit que rima á perfecció am el teu esperit inflat d'amor que es sana i vigorosament alimentat per la correspondencia perfecta d'aquella Dona admirable, t'he recordat, t'he sentit sadoll d'inspiració i de talent pera portar á cap la teva obra artistica, t'he vist sâ i de naturalesa espléndida; ni una taca fatalment heredada, ni la corrupció personal i culpab.ble han enlletjit el teu cos i, malgrat el meu pessimisme fatidic ¡t'ho dic sincerament, am tot el meu cor! he vist en tu á l'home encaminat á la felicitat i á la veritat.

Jo, pobre de mi, soc un dubte inmens. Esser insignificant, també tinc anima que Deu m'ha donat perque llegéixi en ella una relativa clarividencia: avui per exemple un raig de llum Shakesperiana m'ha sigut concedit. ¿vols que't diga que hi som vist mirant al fons de la meva vida?

Un dubte inmens vetho aquí; Devegades un mistic, devegades un vital; cuan l'ascetisme domina en mi, una lluita diabólica s'estableix entre ell i el Grec que porto tancat en la meva sang, sens que'm siga possible definir quin dels dos elements es el dominant. Llagrimes semblants á les que devía plorar Llull, han eixit dels meus ulls en contemplació d'aquest miracle etern, dit Natura, i, ajonollat he caigut adorant al Creador imprescindible; llavors gairebé he maleit el meu cos am totes les seves passións, i la meva voluntat ha volat al desitj de contemplació sempiterna, convergent directa del art que tan m'estimo. Pera la realisació d'aquest ideal he trobat una solució: el claustre. Ell s'hem presenta misteriosament amable i santament gran i quiet, am la quietut i la pau de les grans montanyes. Pro per aixó, cal l'absolut i voluntari renonciament dels plahers de la carn i de la sang. Be es veritat que també es posible la vida de relatiu ascetisme espiritual, sens que a un esperit (prou fort pera resistir las tentacións i vanitat humanas) el tanquin i aclaparin les austeres parets claustrals; sí, es veritat, pro a mi en tot cas me serian imprescindibles, car jo que'm veig capaç pera lluitar am els meus prejudicis i crearme un mon, soc un covart devant del problema económic.

---

[94] Rafael guanyarà el premi Marqués de Camps per "La Balada del gerrer" als Jocs Florals de Girona l'octubre de 1909 (Oller (Dolors), *Op. cit.*, pàg. 19).

I, eco il problema: Realitzaria el meu ideal (o iria en via directa de realisació) si comptés am medi de viurer, altrament la vida conventual la veig també impossible.

Ah! cuan am el pensament he probat de trametrer la sensació de reclosió al meu cos! El meu Grec m'ha mostrat la bellesa de la voluntat, de l'Acció, de l'Amor als vius... una onada salvadora d'aire Mediterrá ha fet entrar als meus inactius pulmons i m'ha renyat fortament am aquestes afirmacións: "La obra de Deu no es pas estéril; cal que estimis la vida, Deu te l'ha donada per aixó i estimantla, honores la seva obra. Obra de bellesa es la seva car belles son Voluntat dominadora, Acció creadora, Amor fecond.....

Bartholomê[95] feu un bell monument als morts que la meva anima llatina, paternisada p'el Grec que porta la meva sang, sembla haber carregat demunt meu cuan he reflecionat les meves anteriors idées. Qui ha guanyat la lluita? L'asceta mistic ó el vital grec? Vetaqui el dubte que com la madéixa de Venus[96] no aclariran pas ni Amor ni Pshiquis car l'amor sembla haber deixat l'hostatje del meu cor i Pshiquis... pobret! L'aclapára la continua lluita i sembla obstinat á negarme un raig de llum i un poc de seguretat.

I á l'ultim, que'n treuria, amic, d'aclarir el meu problema actual? Una definició mes de la cual naixería un altre dubte, sens comptar am l'impossibilitat de realisació del meu ideal fos quin fos. El problema de víurer! ... les onze hores de treballs forçats pera satisfer al tirá estómac!... Soc pobre, amic meu, soc pobre! No tinc res que asseguri ni la probabilitat de la subsistencia material i cuan aquesta es dificil, la vida espiritual: d'estudi, contemplació, creació, amor... es gairebé imposible!

Ah! si'm fos posible solucionar el material problema! si la pobresa de medis s'allunyes de mí, si el Medi (padastre injust de les mes grans obres) vingues a mi! Llavors l'Art, un art relligiosament científic seria el fi de la meva vida i, qui sab? potser un esser estimat, una Dona "muy pobre y muy bella" (com diu l'esquisit Juan Ramón[97]) vindria à enrriquir i completar la meva vida, fentmela estimar am generos egoisme. Grecia mater!"

"Aqui fineix el parragraf, que á manera de confessió he tingut necessitat de transcriuret (de la meva lletre no enviada)"

Com que compto am que vindrás á passar la festa Major (tristissima!) d'enguany á La Bisbal, m'abstinc de parlarte de dugues coses molt interessants pera abdós: La "Exposició d'Art antic" i la terriça de Câl Adroguer pobre. De lo primer m'estranya força que no me n'hagis parlat ¿Que potser son frustrats els teus plans per no haber sigut secundats per ningú am interés?... ¡Al diable el meu pessimisme!...

La terriça encar que mes poc á poc del que jo'm figurava marcha inmillorablement. Es lo mes hermos que s'ha fet en els forns bisbalencs desde que l'hermos art cerámic-terriser es conegut en aquesta infortunada terra. Ja ho veurás. Estic mes que segur que lo que hi ha fet, t'agradará. En parlarem llargament d'aixó á la propera vista!

Ah! de lo que parlarém mol i mol, més que de tot!... de que't creus avéurer? ... No ho endevines!!" de la gojosa tornada de la meua Amor!" dius tu en la teva carta...

Fins á nostre abraç!
Es l'amic que t'estima teu sempre

---

[95] Paul-Albert Bartholomé, escultor i pintor francès (Thiverval, Seine-et-Oise, 1848 – Paris, 1928) va edificar un monument als morts, presentat el 1895 al saló d'escultura. Aquest monument es troba avui en dia al cementiri del *Père Lachaise*, a París.

[96] La prova del cabdell de llana que Psyché ha de portar a la deessa Venus és un episodi del conte de Psyché, dins *Les Metamorfosis*, de l'escriptor llatí Apuleu. L'amor n'és el tema central.

[97] Juan Ramón Jiménez (Moguer, 1881 – Puerto Rico, 1957) va rebre el Premi Nobel de Literatura el 1956, fet que va permetre al món sencer conèixer el seu *Platero y yo*, publicat el 1914.

Joan B. Coromina

El meu germà m'encarrega un fort abraç; en Casadevall també.
De part meva, saluda molt af. ment a en Diego Ruiz[98].

Addenda: Si l'etzar te concedeix ocasió pera parlar á la teva Esposa, digali que jo he admirat am tota la meva ánima, la seva fermesa de voluntat i la força d'el seu amor envers tu, tan hermosament demostrats en el seu recent passat calvari.

Ja fará aviat un any, amic de meu cor, que per primera vegada vaig véurer á la Dona! Erem á les fires, t'en recordes? i tu'm diguéres: "Aquella!" I mostráres als meus ulls tota la perfecció d'aquell cos hermosissim que tanca un tan bell esperit.

¡Un any! Un any menys de cautivéri pera vosaltres! Un any mes de dubtes i vacilacións pera mi. Vosaltres veiéu acostarse la Vida; jo veig allunyarse de mi: amor, il·lusións, ...

Estrenyli les mans en nom meu! Recordéu á l'amic vostre si teniu un moment de vertiginosa felicitat!

¡¡Sigan felissos!!

****

23 d'agost de 1909
reg. 2094 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat:
Trevallo com un desesperat en lo de la ceramica i no'm queda pas un moment meu!
Aixis es que: no estranyís que ni t'haga remerciat les delicioses "Fioretti"[99] ni contestat la teva tarja ni acceptat el teu galan convit. Com m'hauria complagut fert-hi companyia á l'excursió!...
Dissabte dedicaré la nit á escriuret una lletra... No soc pas gens gandul... com tu!
Adeu es ton afim amic del
Joan B. Coromina

La Bisbal 23-VIII-09

****

[28 i 31 d'agost de 1909]
reg. 2095

Estimadissim:
Dissabte!... Jo'm créia poguerte escriure coses ben plahentes avui; ne tenia una pila de ordenades tot treballant que t'hauria complascut llegirles. Pro avui t'escric sots l'impresió depriment que produeix tenir malalta á una persona á qui s'estima, i no crec que pugui ferte gustar de les coses vives que s'han esgarriat del meu pensament i alllunyat de mi.
Tinc el meu germa petit am una fortissima febre que l'hi produieix una ma inflada i plena de pus extraordinariament. D'aqui ahont estic, sento el seu feixuc respirar malalt i tot vetllantlo, al pobre germanet meu, he pensat dedicar lo que'm resta de nit, á dir-te quelcom de lo molt que tinc per tu.
Primerament vull demanarte indulgencia per si aquesta lletre no resulta girbada com jo voldria: pensa que será feta entre el despertarse sobtat i les angunioses cures del malaltet!...
De que mellor podria parlarte are, que de les meravelloses "Fioretti", si el meu esperit no fos agitat per coses momentánies que disgustan i desballestant? Despres de tot tampoc vull fer un sacrilegi crític, parlante á lo lleuger d'aquesta magnifica "obra d'art tan plena d'ensenyances"

---

[98] Diego Ruiz (Málaga, 13 gener 1881 - Tolosa de Llenguadoc, 24 febrer 1959 era metge a l'hospital psiquiàtric de Salt. Apassionat de la literatura, Pere Lloberas el descriu com un "*filòsof i autor de contes al·lucinants*" (Lloberas (Pere), *La Bisbal, anys enrera 1900-1939*, pàg. 81). Amb Prudenci Bertrana, va publicar *La Locura de Alvarez de Castro. Ensayo sobre la psicología patológica de un episodio heróico* (Imprenta Dalmau Carles. Gerona, 1910), pamflet que va provocar un escàndol i va conduir Bertrana a la presó. El 1925, aquest últim va publicar *Jo! Memòries d'un metge filòsof* (Barcelona, Llibreria Catalònia) on feia el retrat de Diego Ruiz.

[99] Es tracta dels *Fioretti di Sant Francesco*. Segons Antonio Palau y Dulcet *(Manual del librero hispanoamericano*, 2a ed., Barcelona, 1948 - 1977), la versió catalana de Josep Carner, *Les floretes del gloriós senyor Sant Francesc i dels seus frares*, va ser publicada a les Edicions Balmes el 1909, sota la responsabilitat de Luis Gili.

Axis debía haber acabat el no acabat parragraf anterior; i aix per l'estil hauría continuat la meva lletra de dret als camins de l'anima, si no m'hagués cridat la feble veu del petit malalt, cuan vaig arribar en l'interromput punt, pera que l'ajudés á vestirse!... Pobret! Va volguer vestirse... Després vaig entretenir-lo llegintli quelcom del llibre del Pobriço Snt Francesc que la febre no li deixáva sentir: Mirárem mes tart il-lustracións que ell no véia!... I aixís passa la nit poc à poc, fins á la matinada.
Avui que'l malalt no'm priva d'escriurer car está molt mellorat, avui la son s'hem posa al cor. Una son dolça... dolça...
He trevallat tot el sant dia en la terriça d'en Batlle que m'ha donat mes maldecaps que ella no val, i are, naturalment estic molt cançat. Mira!: cada dia cuan arriven les nou del vespre m'arriba á mi lo que'n dic "l'invasió de la son"; sembla un exército de plomes que't cobreix tot tu amb una dolcesa!
Pro va! Avui m'he imposat la obligació d'escriuret, i tinc de ferho, al menys pera remerciarte am tot el meu cor aquella meravella de les "Fioretti" i perque no't pugas créurer que m'oblido may de tu. Si, Rafel, si, m'agrada tant el teu present que poc sabria com remerciartel; vúlgas véurer els sentiments que's mouhen dintre meu, cuan llegéixo pensant am tu, la filigrana esquisida d'aquells admirables capítols de sacrifici, de renunciament i d'obediencia suprema, i potser endevinis un chic com t'ho estimo i com t'estimo! Llástima que una lectura atenta i reflexiva, encare es hora que de tot el llibre no l'he poguda fer. Figúrat el temps que'm queda pera llegir: a les cinc un quart de sis d'el mati, am el meu germá ens n'aném á fer terrissa fins á les dotze d'el mitj día; á dos quarts de dos, hi torném fins qu'es fosc que m'en vaig tot sol á donar un vol per fora; llavores á la escassa claror d'el crepuscle, llegéixo unes planes... i ja es nit... "l'exercit de la so" ha arribat...

Prou! No puc mes.
Tindras una lletre meva ben original! jo crec que escric com un sonámbul: dormint!
Ah! (m'en descuidáva) Envíem si't plau avui mateix, per l'ordinari, la rajoleta aquella verda, de quin color decidirem fer totes les pesses que verdes han d'esser. La necesito de precis.
Ja acabo d'enllestir els dos pinácles. No mes me falta cóuren unes 25 ó 30 pesses!
Els mussols "dificilissims". Les mil rejoletes que han de cobrir els pinácles ja son fetes i cuites. Els mahons van endavant!
Jo'm móro de son!!
No't descuidis d'enviárme la rejoleta verda.
Adeu, recorts afectuosos á la teva Estimada i á la teva familia.
Fortissimes abraçades d'el teu amic de debó
Joan B Coromina
D'en Casadevall
d'el meu germa
i de tots els de casa
recorts!
La Bisbal
Nits del dissabte i dimars últims d'Agost de 1909

****

[3 de setembre de 1909]
reg. 2096

Estimadissim amic Rafel:
M'han sorprés, de veres m'han sorprés, les lloances i l'agraiment que'm dediques en la teva lletre hermosa del primer de mes, am motiu de les confessións intimes que vaig ferte dies passats i en els quals me sentía ple d'inquietuts, víves espines de la meva vida.
Jo no sé com agrair la gran mercé que'm fas honrantme am la teva sencera amistat car en ella hi trobo gran conçol de les meves penes i descans d'el meu esperit qui ha trobat en tu, el Germa á qui podrá contar totes les seves coses. Déu esser el gran amor que't porto i la correspondencia generosa d'aquest amor, lo que fa que necesiti contarte lo essencial de la meva vida en moments que el guardarse tancats els Sentiments, sería pecat. Aixis es, que ja pots figurarte lo que m'has fet content am lo que'm dius en la teva lletre á lo qual sols dec objectarhi lo seguent: No soc pas jo qui t'he despertat ó mellor, desvellat la riquesa de Sentiments de que dius estar tot tu vibrant; mes aviat jo crec que'l tresor d'el teu cor, s'ha escampat com dolç perfum pera inondar al amic d'olors

quan ell espatega i lluita en una vall de doloroses amargors. Veus! tots dos hi haurém guanyat! Oh! Sinceritat com t'estimo, com t'estimo! Tu qui ets aportadora de goigs i de felicitat amable, síes la meva encaminadora, que am tu per companya ja no es molt dificil el trionf sobre un mateix!

Vetaquí, amic estimat que mentres passaven els meus ulls per sobre el teu últim escrit, he cregut descobrir en tu semblants dubtes atormentadors (que semblen d'una altre mena pro que en el fons jo crec que son els matéixos) als que tenen tiranisat el meu viurer. No creus tu que la llum que à intervals ens es concedida per Deu no es pas la plenitud desitjada? A mi, al menys, m'es ben insuficient i un anhel, un desitj fons de mes enllá, de mes Perfecció, omplena tot el meu ser. No obstant sembla que are he començat à vesllumar una hermosa ruta que potser me porti à una tranquilitat santa d'esperit de la qual tranquilitat ja comença à sentir la meva anima els sanitoses efectes.
Avans de que't parli de lo que boirosament t'he indicat, me permeterás que prologant la questió, t'apunti unes cuantes coses que t'aclariran el camí de les meves iniciades conviccións.
Primerament vull dirte que jo crec que deuríam eforçarnos en fer trevallar la nostra mentalitat tot lo possible, pera no perdre el temps precios que Deu ens te destinat víurer sobre la terra car jo crec que si tots els homens aprofitessin de llurs facultats intel·lectuals tan sols la meitat de lo que d'inteligencia ténen, fora la terra una mansió paradissíaca en la qual sabrien gosarsi plahers sants i no gustats encara que omplirien de beatitut les vides.
Segonament vull ferte esment del concepte que jo tinc de la paraula Sentiment perque ella no puga esser obstacle desencaminador en el curs de les meves idées:
Al cor referim els sentiments i aixis diem que l'amor, la passió, l'esperança, etc son coses de'l cor, pressentides ó sentides i referim al cap els pensaments aixó es: les mateixes coses del cor portades à la reflecció. Pera mi hi ha una armonia superior à aquestes burdes definicións i aquesta armonia no definida, pera mi es el Sentiment. A aquesta cosa espontánia, sortida de la totalitat de vida d'els essers, deixa que jo li dongui el nom de Sentiment. Perque, que existeix aquesta super-armonia, no seras pas tu qui ho dubti: Perque estimes à la teva Esposa? No es pas péls ulls ni per la boca ni per els diferents muscols que componen llur cos, ni per el cor que tanca aquest, car aixo, será hermosa, pro de totes maneres es materia que no contentaria pas per si sola la teva anima, si fos mancada d'aquesta cosa superior que la fa móurer graciosament, que la fa viva, que fa que irradi gloria el seu geste... que fa que la estímis! D'aixó jo'n dic Sentiments perque cap mes paraula m'ha semblat prou profonda ni prou bella.
I are començaré, si puc, á mostrarte la claror esdevinguda, primerament feble i que are s'ha anat afermant en mí:
Cuan se llegeix un llibre meravellós com el que tinguéres la generositat d'enviarme, un s'hi sent encadenat am ell en molts punts i malgrat totes les propies imperfeccións, en aquells moments ets absorbit per la magnitud d'els sentiments que en ell hi dominan. Benehimlo aquest misteriós lligam! Ell serveix pera ferte entrar de ple en l'unitat de conceptes vritat que regéixen aquesta inmensa armonia que'n diem Vida. Aixis es, que am el teu llibre als dits vaig perdre dolçament el camí de lo que llegía i am els ulls fits en les lletres que no véia, passáren per mi tota una pila d'idées lluminoses que dificilment s'esborrarán de la meva memoria:
Snt Francésc, aquesta figura potentíssima, dominant i esclavisant les seves passions, i oferint al Deu únic tota la seva Voluntat i tots els actes trascendentals de la seva vida, m'ha portat (com porta la contemplació d'un astre brillant á la admiració d'ell, i de les constelacións que'l volten) m'ha portat dic, à perilloses consideracións.
"Vritat —dius tu— que aquell Deu es el verdader Deu?" Oh! Si amic meu, si! Aquell Deu jo'l crec el Deu excels, es el Deu únic que senten (conféssos ó no) tots els grans esperits cuan, lliurantse d'exteriorismes, se concentren en si mateixos pera volar lluny de si i fer pregaries intenses que's converteixen en obres, accións, sentiments...
Ell es qui ha posat l'adoració con el mes gran d'els Sentiments en el cor de tots els homes i aixis ha fet blincar el genoll d'els primitius Brahamans[100] i per Ell els idólatres han adorat als astres. Ell es qui ha allargat el braç caritatiu de Snta Isabel d'Hongría[101] i qui ha vestit els hábits de les Germanes de Caritat. Qui ha posat la paraula à Davit, qui ha inspirat al Homer sublim, i à llohança d'Ell Beethoven ha estargit les mes grandioses armoníes.
Oh! L'Unic Deu com es en tots els esperits! I com son inútils i vans tots els esforços d'els esperits pera assolir el seu coneixement..... Lloances à Ell! Que nostres sentiments s'amárin be de sa preséncia en totes les coses i llavores serém dignes creacións d'Ell i com à Snt Francesc, creixerá vers Ell nostra admiració i pressentirém, ja en aquesta, una Vida Nova mes lluminosa i perfecte.
Qui si no Aquest Deu Etern i Universal mouría tots els cors que estimen? Qui escalfaria els grans pensaments? Adorem-lo!!

---

[100] Un *braman* és un "*individu pertanyent a la primera de les quatre castes orig. de l'Índia*". (*Diccionari Enciclopèdic*, pàg. 210).

[101] Santa Elisabet d'Hongria, (1207 – 1231) va dedicar la seva vida a tenir cura dels malalts a l'hospital que havia fundat a Marburg.

Demá passat t'enviaré probes del vert que m'enviáres pera que mirés si te'n podria fer de semblant. M'ha agradat tant que en tinc una vintena de probes al forn. Cuan las envíi et parlaré de la cerámica extensament.

Molt hermos el relat de la excursió à la que no'm fou possible acompanyarte, no perque estes enfadat perque ... vája! ... perque no tenía gaires quartos! Oh i que vaig sentirho!

Recorts d'els meus i de l'amic Casadevall.
Respectuosa i afectuosa salutació à la teva Estimada i als teus. I un abraç d'aquest af.im teu Joan B. Coromina

Diada de la M. de Deu de Septbre 1909[102]

****

[6 de Setembre de 1909]
reg. 2097

Estimadissim, no he pas tingut fins avui, un moment lliure pera parlarte de la terriça. Tot el temps se'm passa trevallanthi i son ben escaços els díes, en que com avui, al arribar a la nit tinc humor pera escriurer. Si fins quedo malament am els meus amics! ...
Parlemne de la nostra terriça:
Suposo que cuan rebrás aquestes ratlles, serán arribades als teus dits unes proves de colors verts que avui he donat al ordinari. N'hi han pera triar eh! Totes les he fetes pera lograr tréure'n un d'igual que la mostra que váres enviarme. Sortosament entre elles (la que trobarás embolicada en un paper de diari) n'hi ha una que no pot esser mes semblant. Va senyalada am un rudimentaríssim número 7 (l'hi féu el meu germá!) i es cuadrada i petitota. ¡Véijas si és lo que'm demánas!
Are una advertencia: No facis cas de'l crivell d'el barniç car les proves les he fetes gráces de vidriat pera assegurarme be d'el color de transparencia; aixis es que cuan sigui á la construcció de les pesses verdes donantli el tremp convenient, evitaré les diminutes esquerdes que tan enlletjeixen la superficie.
Les altres proves te les envío per si acas n'hi ha alguna que t'agradi mes de color que la rajola de mostra i perque vejís lo que'm ha costat fer de quimic práctic barato el trobar el desitjat color.
A mi va agradarme tant el susdit color, hi vaig véurer desseguida una tan discreta entonació am el vibrant groc d'el coronament de fatxada i una distinció tan ciutadana, que jo, francament Rafel! no'm pensaría pas gens á posarlo sobre les parets d'el teu edifici. Si tu ho creus aixis, envíem dues ratlles, com mes aviat millor pera que puga posarme á construir la inmensa cuantitat de pesses que han d'anarne recubertas. Deias en la teva última lletre que t'hauria agradat un poc mes obscur de tô. ¡Deu t'en guart desgraciat! ¡Que potser no l'has contrastat am la mostra groga que déus tenir?... Si hi va tant be!... Míratho altre vegada i'm penso que'm donarás raho!
De totes maneres jo'm poso sots la teva autoritat que acáto i reconec absolutament, aixis es que si alguna observació ó correcció d'alguna idea equivocada meva, vols fer-me, l'espero, pera compláuret, i compláurem complaguente.
Tot lo groc ja es cuit, menys els mussols que son tan terriblement dificils de construcció que'm ténen am un cap com un tabal. Ja en tinc 8 de fets perxó, no t'espantis! que si las dificultats son grosses posanthi grans esforços, la cosa está arretglada i es mes plena la satisfacció d'el véncer cuan es mes difícil la lluita!
N'hi ha no mes que un de cuit pro si els botóns resulten com la mostra (que es com resultarán á pesar seu) ja estaré content car... vaija! ...(modéstia ont ets?! ...) es bonic! molt bonic!... Perdónam!
I per avui prou terriça! i gairebé prou escriurer... Aixô no es una carta d'amic, aquí no s'hi conta res d'intim!
Jo voldría dirten de coses que tinc pera tu, amic, pe exemple: voldria contarte una excursió que férem el día de la Mare de Deu à Empúries que a no ser la manca de la teva companyia amical i franca, res hi faltá pera ferne un día dels que's recorden tota la vida. L'excelent companyia d'uns bons amics meus (en B. Casadevall, en N. Serradell[103] , un al que tu no conéixes i el meu germá érem els excursionistes) la Grecia revivint, el Mediterrà, la passeijada p'el mar, Natura expléndida aquell jorn, i l'emoció que va produirme la presentació d'en Victor Catalá (¡! elegant i distingidíssima senyoreta!!) son coses que voldria contarte i que hauré de deixar per un altre día.
Escriume tu que tant be sabs ferho! - i parlem, parlem de quelcom hermos!
Tinc de deixar d'escriuret, sinó demá ja m'aixecaría á les vuit i aixó no pot esser!

[102] Nostra Senyora de la Consolació se celebra el 3 de setembre.
[103] Narcís Serradell, membre del grup dels amics de joventut de la Bisbal. Vegeu *supra* "Eclosió d'un jove artista" a *Introducció.*

Adeu! El meu respectuos afecte á la teva Amor i una abraçada ben forta pera tu d'el teu amic que de cor t'estima.

Joan B. Coromina

La Bisbal, 1° Dilluns de Setbre de 1909

****

[Setembre de 1909]
reg. 2098

Molt estimat amic!
Potser te semblará impertinent aquesta, massa rápida i successiva correspondencia meva. Es necesaria no obstant, car de no ser aixis, jo't prometo que res es tan lluny del meu pensament com el causárte la mes petita molestía.
Jo tinc de parlarte avui d'un assumpto que perque no es meu, hi tinc mes interés. Bé! ja'n parlarém mes avall... Are, se m'estan escapant de la ploma tres ó cuatre coses boniques que tinc pera dirte i... que dimoni! la nit es prou llarga ... i primer es lo bonic.
Figurat véurem á mi, tornant el diumenge passat d'una "festa major" de poble de les Gabarres, am el mai prou agrahit present que'm féres hi ha díes; les "Fiorretti" als dits. Ja había gustat l'impressió d'una pila de coses belles: de l'iglesia, á la tarde, n'había sortit la professó de la Reliquia; figurat el temple daurat pels raigs d'un sol esmortuit, la porta gran ben oberta, ample i majestuosa am el seu Sant barroc, curt de proporcións, aixafat, demunt i al fons el pa d'or brunyit de l'altar major que riquissim, de tonalitats verdoses de penombra, semblava un tapiç vell del cual començáren á destacarsen figures vives: els capellans de poblet, de colrades testes color de pa de casa ó de rajol am llurs casulles blanques, els homes dels penons i banderes, els portants ferrenys del "Tabernacle" de fortissimes espatlles, i les velletes, les pobres velletes tot darrera, encar am caputxes d'aquell temps netes de l'ultima bugada... també hi anaven á la professó! Cuan va sortir el Tálam un núvol d'incens ho cobrí tot deixant transparencies de sol, de testes, d'or... com en els cuadros, Domenicos Teothocopuli, sabía dexarhi.
A la plaça, poc vaig estarhi gáire; d'un cop d'ull tota la vida, tota la hermosor de les dones joves de montanya, de testos pits i amples caderes, fou pressentida jo hi era un pobre allá, no era estimat, no estimava! Devía deixárla lluny de mi, derrera meu, la vida aquella en que s'hi sublima i s'hi santifica la matéria. No era estimat, no estimava!
Avall! El crepuscle vespertí s'acostava i avans no's fes fosc volía llegir algunes ratlles d'el Pobriço Sublim. Obro el llibre i vetaqui que l'obro en aquell punt que tracta d'el sermó que féu Snt Francesc als aucells del cel ¡¡Qu'es bonic!! Com es suau el burell del Sant, cuan toca les dolces plomes de les aus pacífiques, com es simbólic i hermos l'acotar el coll á l'obrir el bec dels aucells selvatjes devant el magre parlar de l'esperit. Fou tan intensa la emoció que'm produí, que va semblarme, al llegir-ho, que tota la terra s'omplía de perfum, que totes les coses s'agermanaven respirant una meteixa vida harmónica i dolça: la Pau del Mon!
Solsament llavors vaig entendre aquestos mots de Novalis[104] "La Pau, l'Harmonía del mon" i desperta i viva s'aparesqué a mí la definició que de l'Univers feia en Papus[105] que considerant la terra i els astres com organismes immensos, dels cuals els mars ne son la sang, les montanyes els ossos i les terres planes i les prades la flonga carn. Merces! noves merces per el llibre que fá náixer nous sentiments i que tan bé aconçóla!

Are (am fonda pena) hauré de parlarte de lo que ha motivat que, cançat i tot com estic, t'escrigués aquestes ratlles.
Es el cas que en "Peret de la Josepha", el fabricant que ens cou i barniça totes les pesses de terriça que fém pera en Batlle, té finida ja la construcció dels 500 mahons i de les 1000 rajoletes que han de coronar la casa i cubrir els pinacles respectivament de l'edifici que construeixes.
Diu el bon home (i ja veurás te rahó el pobre!) que l'obra bona i cuita al magatzem no li guanya res i, com que ell no lliga pas els goços am llonganices (paraules textuals perque has de saber que aquí tots els terricers, amos i moços, tots som pobres) necesita enviárvosla i cobrarla com mes aviat mellor. Per l'envío, m'ha aconcellat fer-lo

[104] Friedrich Von Hardenberg, anomenat Novalis (1772 - 1801), poeta i filòsof alemany influït pel teòleg Von Franz Xaver Baader, la visió del món del qual feia pensar en la filosofia de Sant Martí i la filosofia del qual barrejava l'estudi de la natura i les especulacions esotèriques.
[105] Gérard Encausse, anomenat Papus (La Corogne, 1865 – Paris, 1916), doctor en medicina. Fou cofundador de l'Ordre Martinista, va defensar l'ocultisme i els valors de l'esoterisme occidental i va publicar el *Traité élémentaire d'occultisme* el 1898 a París.

am carros, doncs resulta més practic í mes barato. Am el tren tindría els seguents inconvenients: Pagar 6 toneladas de tarifa mínima, per l'impossibilitat d'enbalar els mahons (que pésen la friolera de 9 lliures cada un), pagar el jornal de un home qui trasbordés la mercadería á Flassá pera no exposarte,am el poc compte que hi ténen els empleats de la línia, á rébrels tots trencats, i per últim més gastos pera descarregárlos á Girona i portarlos al carrer Nou.
Am els carros (am dos n'hi haurá prous, car no pesa tot plegat mes que 50 quintars catalans), tenim en cambi, les següents ventatjes: Els carreguém á peu de fábrica i vos els descarrégueu á peu d'obra, i el cost máxim no crec que passi de 9 ptas per carro. Digues com voléu que ho fem.
Are per la qüestió pecuniaria.
T'estimaré molt que diguis á el Sr Batlle (no á l'Adroguer Pobre per l'amor de Deu!) si m'autoriza pera que li giri una lletra á tres mesos ó si s'estima mes enviar els cuartos en metálic. Els mahons válen á raho de 0,25 pta un, 125 ptas preu que l'hi ha resultat mes curt de lo que en Peret no's creia dons hi ha tingut un 15 % de trencadelles á cáusa de la grúixa exorbitant d'els mahons. Ego vidi!
Les rejoletes les ha fetes á 0,05 ptas una. Total 50 ptas! Ja veus! Total gral son 175 (¿no't fá riurer que jo hagi de fer aixó?)
Ahora bien: No m'he pas atrevit á demanárli un tant per cent á favor teu car el pobret, créu que s'ha ajustat molt, pro si tu vols (i com que ho válen de sobres els mahons sols) posarém en el compte 25 peles més que t'enviaré desseguida que les cobrí et voilà tout.
Et demano (are si que per favor) que'm contéstis lo més aviat possible com tinc de ferho pera enviar aixó aviat i pera pagar á en Peret Martí (que aquest es el seu verdader nom)
Nosaltres anem fent mussols que't prometo que es el mamífer mes revés que existeix cuan se tracta de ferlos de terra cuita i barniçada.
Esperém am ánsia la mostra de vert pera poguer començar el futral de pesses que caldrá fer-hi. Envíala aviat per l'amor de Deu, sino s'acabará l'any mai!
M'agradaría molt que vinguéssis si et fos possible un día d'aquestos. Aixis tindria el plaher d'abraçarte i parlaríem de moltes coses interessants que es fa impossible dirles escrites. Veurias la terriça lo cual es molt convenient!
Me déus 4 cartes!
Adeu estimat, am aquesta febre de negoci ni'm queda espai per un recort á la teva Esperança i un á la teva familia ni hores pera dormir. Son les 2 de matinada i demá á les 8 ja tinc de ser al trevall. Adeu! fortissim abraç! Un altre abraç!

Joan B. Coromina

****

Setembre de 1909 - Matasegells: 22 de setembre de 1909
reg. 2099 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimadisim!
Necesito que tot lo mes aviat possible, me posis cuatre mots diguent-me quin color tens determinat posar á les rajoles verdes car tenim tot lo altre molt avançat i aviat no podrém prescindir de començar lo vert. Envía la mostra del color que determines fer aquestes pesses.
I escríume! ... Es dir: deus tenir tanta feina! ... Veus, jo avui també, si no fos per aixó, t'hauria parlat de l'obra magna, les "Fioretti"; pro noy... no puc! Are, no faig res, ... trevallant.
Adeu Escríume, Escríume!
Adeu
Joan B^{a} Coromina

La Bisbal IX 09

****

[Setembre de 1909]
reg. 2100

Estimadissim amic del cor!
Si l'entussiasme (aquesta guspira de Divinitat) no mor en mi, es imposible que mori en el meu cor l'amor-amistat que vers tu sento, i am aquest amor hi es compresa també una il·limitada confiança. Aixis es que podíes ben excusarte de posar aquell rengle de disculpas en el començament de la teva lletra última car jo havia ja pressentit ocupacións, motius, ó coses superiors que t'havíen impedit l'escríurem avans. Mira! ... Jo tinc la seguretat absoluta de que, si t'era imposible dedicarme un rengle de lletres escrites, algún pensament me dirigies... i am això n'hi ha de sobras pera que ni la inquietut ni la desconfiança entressin en el meu pensament!
Figurat amic, si are, coneguts els motius, t'hauré absolt per complert de lo que mai t'havía culpat!...
En comptes de recordar una obligació complerta, sembla el teu escrit, respirar una joia i una vida, que de tan intensa ha cobert de tristesa el meu esperit, malalt encare, de recorts que ja van siguent llunyans, pro que encare son vius en mi. Un goig semblant al que déus haber experimentat tu al oferir la Viola d'or[106] à la teva Estimada, sentía jo á dotze anys, cuan ignocent i pur, duïa un grapat de sangnants clavells pera el pit d'aquella nena hermosa que encare "no tenia pit" ont ferlos reposar...!
Sí, sí, tu devíes fer-ho lo que has fet! Era necessaria una prova mes d'Amor, un nou conçol á les vostres penes, una nova anella d'or á la vostra cadena de somriures... Aprofitéula aquesta alegria santa, que com el sol en les grans boires dáura clapes de montanyes, en la vostra vía de llágrimes, vos fa mercé d'un esclat de somriures purs que son lligams fortissims de les vostres germanes vides; I penséu que el vostre purissim amor será sol prou potent pera desfer-la aquesta injusta filagarça de nuvolets insans que enfosquéixen el blau pur de vostra felicitat "Avette féde!" diu el Poeta, si, tinguéu fé, tinguéula la Fé que salva! Confiéu en la vostra absoluta victoria, i ella será vinguda á vosaltres feta una gracia de Deu i per Ell benehida.
Jo hi tinc una confiança il·limitada en el vostre triomf, car (t'ho dic am el cor) amdós ne son mereixedors d'una miqueta de felicitat! ...
Pro que dic? Acás no es felicitat la vostra? Si jo pogués dir, com tu Rafel, am el Dant:
"Amor porta en sos ulls ma benvolguda:
Perçó se fa gentil ço que ella mira; ..."
creume!: sería ben feliç. Pensa en lo petites que son les inquietuts i angóixes produides per coses tan poc trascendentals, si les compáres al buit inmens que sento jo en el meu cor, qui s'inflamaría d'amor á la primera guspira!...
No fa que en el fons me compadéixes?

Suposo que havéu rebut la terriça d'en Peret de la Josepha i que ja l'has vista també tu. Com que el meu germá Anfós dimars vindrá á Girona per arreglarhi un altre asumpto, podréu arretglar això d'aquets mahons. Ell ja portará factura d'en Peret pera si es posible (i en comptes de girar lletres emfadoses) cobrarla, pera que nosaltres poguém pagarlo, al bo d'el Peret, car el pobre fabricant sembla que no te gaires rals i havém de procurar que no desconfii de nosaltres perque falten córer moltes pesses encare!
També't portará el meu germà una nova mostra que d'el color vert n° 7 he fet pera véurer si'm dona el resultat que tu'm demánes. Res puc dirten encare car es dintre el forn aparedat.
Les mostres (aquelles que m'enviáres) les portará també i jo li encarrégo que't parli d'una altre cosa molt interesant, que anirá molt millor que vos entenguéu enráhonant que no que ho fessim ecrivint-mos. I aixís si tu tens alguna observacó á fer ó quelcom pera dir-me, fesho á n'ell que será com si ho fessis á mi. Es un chicot de bona voluntat, més ceramista que jo, i no es pas tonto. Aixis es que ja vos arretglaréu; jo li faré els encárrecs necesaris pera tu i estic segurissim de que cumplirá el seu comés á la perfecció.
Adeu amic, adeu!
Avéure quin será el día que tindré repos pera poguerte escríurer am claretat alguna de les moltíssimes coses que tinc pera tu! Are m'es impossible, no tinc temps, no tinc temps ...!
Com son lluny encare les fires d'Octubre. Llavors potser tindre el goig d'abraçarte ja que tu no pots deixar Girona! ...
Ah! dolent!
Fortissim abraç d'aquest teu amic de cor
Joan B Coromina

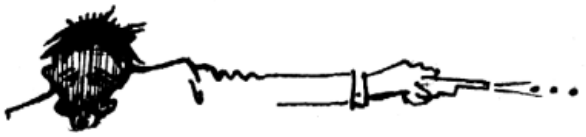
Espero am ánsia els teus "Retaules Francescans"[107]

****

[106] En els Jocs Florals la Viola d'or o bé d'argent premia la millor composició de caràcter religiós.
[107] Sota el títol *Retaules Franciscans Tríptic*, Rafael Masó va reunir els seus poemes "Destra", "Sinestra" i "Retaule central", subtitulats respectivament "Fra Joan de la Vernia (Mística)", "Fra Masseu (Obediencia)" i "San Francesc (Amor)".

[Setembre de 1909]
reg. 2101

Amic meu:
El molt treballar fent poca féina, déixa com un aclaparament (accablement) d'esperit que impossibilita i sembla conduir á la mort de l'exercici individual ideológic. Aixó m'esta passant á mí en l'actualitat, i perque't servéixi d'esperiéncia ó de nou coneixement (si es el cas de que no ho hagís esperimentat) t'ho apunto aquí. Tu potser no sabs lo que és, fer tot el sant día, desde las sis del matí fins á les set del vespre, rajoles totas iguals! No sé si es la monotonía d'aquest endiablat treball, que al vespre, quan acostumo á pensar en alguna cosa, un cúmul d'idéas cómic-pessimistas, vénen á mi com un exército de mals esperits: Té!, are me les he donades á fer un análissis mental de l'estat interior de la nostra pobrissima patria: Gairebé me fa pô parlarten, perque si hagués de dirte am franquesa lo que'n penso, potser t'espantaría... o't faría plorar la nostra Catalunya, si per dissort nostra, es com jo la veig are, á través del meu prisma potser mes d'intuitiu que d'analític.
¿Pro, perqué tinc de parlarte d'aquestas cosas?
No ho sé; sembla que existéixi am nosaltres quelcom que com la "convicció íntima" d'Emmerson, faci exteriorisarnos lo que pensém de veritat, i aixis jo no puc passar avui, sens dirten dues paráules del, pera mi, trascendental problema catalá: Valor amic i llegéix lo que no sabré pas esplicar am prou claretat!
Conegudissim es l'anarquista que cada un dels catalans portém dintre nostre: sembla que va descobrirlo en Maragall, i que en ell ha fiat en Diego Ruiz pera esperançar de Catalunya la dictadura espiritual de Espanya. Pro desgraciadament algo hay podrido en Dinamarca i el nostre anarquista s'ha convertit en déspota idividualista, tornantse covart. Aixó es, la covardia sera i esta siguént nostre dimoni de perdició. Sembla que'l vent s'hagi emportat el sant esperit de sacrifici que inspirá en altres temps als fills d'el Pirineu; no quéda ja entre nosaltres ni el grotesc tartarinisme i bona fé, que féia lluitar per l'ideal als últims carlins i als últims republicans d'el 69[108] ! Fíxat en els tragics malfets d'el passat Juliol[109] i t'aportarán prous datos pshicológics pera afermarte en el meu concepte: Per una part egoisme i mala fé, i per l'altre part covardía i egoisme. Els incendiáris fent el mal per el sol goig de ferlo, i si acás anant á buscar un mesquí benefici pecuniari, fent servir el pillatje com á finalitat positiva: es á dir afirmant, la no existencia d'Ideal. Per l'altre part, la covardia sembla haber sigut senyora d'els esperits: Ahont es el redemptor que hagi dit als mónjos: —Heus aqui el meu braç i el meu pit: jo vull defensarvos.— Ahont es la generositat, dic, que solsament dóna la fé en les coses bones? En els dies de garbuitx, quan era necesaria una voluntat, tothom estaba bé á casa seva i si el vecino sufre ... que reviénte!
Aixó no és més que un cas, manifest, clar i visible á tots els ulls, pro mes alarmants son als ulls del observador, els cassos petits que forman la totalitat i que repetintse á tota hora, fan que patéixi fortament la médula de la comunitat. Afortunadament, encáre quedan indivíduus, isolats heroícament, que fan els possibles pera mantenir l'equilibri impossible.
I no dic: Póbre Pátria, perque ja ho ha dit tothom; fins els botiguers de robes!

Perdónam, amic del meu cor, les molesties, morals i materials, que púga haber produit en tu, la llegida d'els anteriors parragrafs, que dec suposar que no serán póques, si tens la desgracia de que quan llegéixis aixó, l'esmorzá siga en el teu estómac i el teu estómac treballi la dijestió; perque es necesari ó fer rajols —tots iguals— i tot el dia, ó no ser tan estimat com tu ets —oh! afortunat mortal!— perque algúnes veritats (que no mes poden entrar á les fosques) éntrin á les iteligencies. Perdó, perdó ...!

[108] El 6 d'octubre de 1869, la Bisbal va ser escenari de violents enfrontaments entre les tropes governamentals i els insurgents del partit republicà federal. La premsa local rememorà aquestes jornades tràgiques durant molt de temps, que van ser reportades amb precisió per Pere Caimó. (Caimó (Pere), *Reseña histórica de los sucesos de la Villa de La Bisbal y su distrito en la insurrección republicana-federal del mes de octubre de 1869*).

[109] La vaga general i la insurrecció popular contra la política colonial del govern espanyol i la guerra al Marroc, severament reprimides per l'exèrcit, van tenir lloc la darrera setmana del juliol de 1909, coneguda amb el nom de Setmana Tràgica.

Parlém are un chic de la terriça? Apa! Está força adelantat i próxim á finir, el plaç que váres concedirme pera que portés á Girona el coronament de la casa Batlle. Está també força adelantat el coronament; tant que lo que tu'm demánes ho tenim tot fet ja, i tansolsament falta córer 7 mussols (els últims G. á Deu!) i les pesses de la garlanda indispensables pera el primer cop de bastida. Si Deu vol que faci uns quants dies de bon temps, que permétin assecar l'obra molla, el dimars, dimécres ó dijous vinent, courém tot lo necesari i aixis, á últims de setmana entrant, ja ens tindrás á mí i al meu germa á punt de venir á montar els pinácles. ¿Que't sembla hi ha diligencia! ... La garlanda queda bé. No será pas gens monótona, malgrat guardi la matéixa amplada á dalt que á baix; jo crec que anirá bé aixó, car li treurá aquell caracter de garlanda com totes que, es sabut i regla fixa, que han de començar estretes i acabar amples. La novetat li perdonará la rigidesa que puga tenir; ja ho veurás com sa fermesa (rigidesa per alguns) no es gens antipática. Lo que es mes antipátic es que el terricer que ens cóu la terriça, valguentse de les circumstancies, ens faci pagar de córer i barniçar, un Ral per cada rejola de las que la compónen!
El vert triat, resulta deliciós sobre les pesses cúytes: Tenim cuatre pánxes (les indispensables) que á pesar de no haber quedat espatarrants de cocció, fan molt bonic. Ja ho veurás!

Com que no crec que puga enquibir totes les pesses en un sol evío, dilluns ó dimars començaré á donar obra cuyta al ordinari pera que la porti cap á l'obra. Estigas al tanto! Jo las embalaré bé les pesses perque no's trenquin. Tu procura que no's trenquin al desembarcarlas ¡Ojo!

Els gossos coméncen el seu lladruc.... Els gossos coméncen el seu lladruc!!... Aixó vol dir que el terricer, qui diu que necesita pagar barniços, llényes... obrers i que se jo, que ha tingut l'exel·lent pensada de demanarme si li podia pagar lo que m'ha cuyt perque "Jo ja ho veía —ha dit— que ell tant de temps sense tocar un quarto... es molt dificil!... Oh! i que sembla que vosaltres per acabar ne teníu per díes ... enfin! ... Ja ho veiéu vosaltres matéixos ....."
Que't sembla? La canción del Náufrago, eh! Rafel!
Tú que conéixes la meva situació económica, ja haurás vist ont vaig á parar: Com que no tinc cap diner (*), i soc partidari de donar beure á qui te fam i menjar á qui te set, me pendré la llibertat de demanarte lo que segueix á l'altre full:

(*) I que haig de tenír!

(L'altre full citat)
N. del A.
Cuan tinga l'obra del coronament á Girona á véurer si el Sr Batlle (Dn Lluís) será tan generós que'm permeti girarli una lletra de cambi al plaç que ell tinga á bé fixárme, del import del valor de la cuenta d'el terricer de Marras, perque jo puga pagar al bo del home. Aixis el Sr Batlle (Dn Lluís) tindrá la seguritat de que no l'enganyo (!) i el terricer també tindrá una altre seguritat de que no l'enganyo (!) Ay Mare de Deu!
I com s'ha de véurer un pobre pintor en aquesta vall de llágrimes!
Contesta ben aviat (i aixó va de sério) pera tréurem d'inquietuts económiques!

Jo per aixó, ving a somiar que cuan acabi la terriça (si la mort de pura vellesa no m'hi atrapa) pintaré quadros bonics.
Tinc uns cuants assumptos mes macos!

Saluda als teus efusivament, cománam i pósam als peus de la teva Amor i tu germá meu, reb una abraçada, forta com deu abrassades d'aquest teu bon amic

Joan B. Coromina

****

Matasegells: 18 de setembre de 00 [1909]
reg. 2103 - Tarja postal sense il·lustrar

Rafel! L'Anfos m'ha aparescut com un cometa! ... no com un cometa; com un torballí... M'ha obligat a acompanyarlo a cercar un jassement de silícia indispensable pera els nostres projectes.
Porta una riquesa de treballs que ja comensen a pintar quelcom.
Ja veurás.
Recorts de part seva amb un gran desitj d'abraçarte.
Els meus afectes mes sincers.
Joan.

****

19 de setembre de 1909 - Matasegells: 30 de setembre de 1909
reg. 2102 - Tarja postal sense il·lustrar

1909
Estimadíssim!
M'es imposible avui contestar les teves estimades ratlles i agrahirteles (ó mellor, ferte véure'l meu agrahiment) car no disposo de temps pera escriuret. Dissabte ho faré.
Demá passat, si no hi ha res de nou, rebrás un carro am la meitat d'els mahons i rejoletes, i al dia següent tindrás l'atre meitat. Encarrégo al carreter, que ho descarrégui á l' "obra" d'el carrer Nou? T'está bé?
T'estimaré molt que (cuan el material siga á Girona) me diguis si aceptará el Sr Batlle una lletra de cambi del import de la terriça, i á quin plaç li es convenient. Aixis es de la manera que evitarém gastos i ens vindrá millor pera que el fabricant puga cobrar aviat la seva factura. Me posarás dugues ratlles eh!

Me moro de ganes de escriuret pera contarte el bé que m'ha fet la teva última... Avui m'es impossible!
Ah! La meva mes coral felicitació per el teu triomf. T'en parlaré.
En Casadevall m'encarréga que't diga si't será posible enviarli el cartell d'els "Jocs Florals" que han de celebrarse enguany á Girona. Un abraç de part seva. Adeu estimat Rafel Adeu! Am recança déixo aquesta ploma!...
Joan

La Bisbal 19-IX-09

****

5 d'octubre de 1909
reg. 2104

Estimat amic meu!
El meu germá acaba d'arribar agrahidíssim de la rebuda que l'hi has dispensat.
Parla entussiasmat de les vostres converses de vostres proyectes.... En el meu cor, l'agrahiment á aquesta providencial amistat que's diu Rafel, i pren mes amples proporcións cada día!

Aquesta nit am el meu bon germá habém tingut la pesada féina de comptar aproximadament lo que valdrá la terriça: Es impossible, fins que estiga llesta saber el seu preu exácte, pro de totes maneres pots comptar sobre uns 400 $ (10, ó 12 més o menys) i aixó treballant á preus de manobre i perdent aquella mesada que necesitárem pera fer i desfer el pergamí que había de enrrotllarse entorn d'el pinacle.

M'ha parlat també l'Alfons de que tenies ganes de venir á passar el vinent diumenge á La Bisbal; que Deu te toqui el cor! Aixis podríes véurer moltes coses, parlaríem de moltes i á mi'm cabría el pler —l'inmens plaher— d'abraçarte...!
Adeu!
A la propera i somniada vista.
Adeu! es ton amic de l'ánima en
Joan B. Coromina.

La Bisbal 5-X-09

****

21 d'octubre de 1909
reg. 2105

Estimat!
Estic cançat i no'm trobo gens bé! Sería envá que provés de contestar la teva lletra ... Sintetisém:
Dácort en lo de la condició humana. Be ho sabs tu! ...
Hermossísima la simplicitat de les garlandes. Les faré am fruició si no m'opriméixes exijintme que les faci am un buf. Dóneu temps (diners tan me fa!) i tindrás les garlándes com las has concebudes, per la sencilla rahó de que am el teu dibuix es com si fossen fetes... Etá admirable de claretat i de factura l'he trobat espatarrant. No vull dirte res de la racionalitat de que en el pensament decoratiu existeixin les garlándes de relleu. Han de serhi! En Casadevall (l'hi he ensenyat el teu dibuix) s'hi ha entussiasmat.
M'agrada el Mussol d'el Sr Cendra[110]; podrém fer-ho mes endavant.
No puc enviarte les proves de vert perque un maleit cobalt fals m'ha alterat tot el color. Per les Fires les portaré (ja'n faig de noves am un altre cobalt bo) Potser encare probi el mateix tô, pro una mica mes lluminós. Peta una mica am el groc, aquest vert tan fret de la mostra barcelonina!
Portaré allavores també el croquis de les panxes. Si'l necesites de precís mes aviat, pósa, á volta de correu, una postal i el tindrás desseguida.

El Retaule! ... Oh aquell Snt Francesc i aquell Fra Masseu!... Ja'n parlarém: falten vuit díes. Res!
I, aquell Núvol! ...
I aquell abraç à la Amor!! Rafel ets l'home mes felic de la terra!
Lo que m'en dius, es una plana d'exelsa poesia.
Adéu, no estic gens bo, el cap sembla que m'el trenquin á destralades!
Am Deu! amic!!
Joan B Coromina

La Bisbal 21-X-09

****

[110] Fa referència al mussol que corona el plafó ceràmic del vestíbul del Mas El Soler.

[24 d'octubre de 1909]
reg. 2106

Germá Rafel!
Que podré dirte jo avui que afegéixi alegría al teu dolç esperit?
El teu cor será complert de les mes amables sensacións, cuan rebrás les meves pobres lletres:
El petó i el sant abraç maternals, s'haurán posat com un perfúm demunt de la teva ánima; ¡Am quina unció ho haurás rebut! ... Potser el somriure pur de la teva Esposa t'haurá ubriagat, fente vibrar d'amor; potser en fugitiu i esborrat moment, les teves mans hágin trobat Ses mans, tebiónes, blanques... i un calfret haurá seguit tot el teu cos portant al teu esperit p'els camins d'el mes puríssim Jardí de la terra. Tu deus rellegir, besántles, les belles coses per Ella escrites en la serena nit! ...
Que podrá dirte l'amic, rústec pelegrí d'anima germana, que am ses amargors, no trontolli i véssi gotes del sagrat licor de felicitat que omplena la copa del teu cor?
Jo sé la cabuda inmensa del cor dels éssers cuan son estimats; s'estima á tot i á tothom, l'Amor se fa gran, ample, i en aquest sentiment = única guspira de divinitat que es concedida als homes = s'hi resumeix el mon. Ah! tu avui, també tindrás pera mi un somriure de recordança i de simpatía, que pressentintlo, jo t'agrahiré am tota l'ánima desde la solitut d'aquet poble mitjocre i trist.
No sé perque, com un somni, com un pressentir llunyá, s'ha aferrat una idea en el meu cervell:
Me sembla véuret en assoleyat matí de Snt Rafel, vibrants els múscols i seré l'esguart en una nova llart; una llart teva, que l'has creada tu. Entrará ta dolça Esposa á desitjarte noves felicitats; dú un infant al braç qui fa "ball manetes" am ses manetes blanques. Are estira dolçament el llabi demanant el dolç mugró d'aquell pit blanc! ...
Deu fará realitat aquet meu somni. Si, germa meu, Deu es Gran i Bo i vosaltres també sou bons...
No puc dirte res més. No vull esser cáusa de que'l teu pensament siga per mes temps allunyat de la Esperança, i robarli moments que sols á Ella deus dedicar per complert.
Avui es á Ella á qui déus donar el día.
Am Deu siáu i beneits sigan els vostres pensaments!
Un abraç ben fort d'aquest amic teu
Joan B. Coromina

La Bisbal - nit de Sant Rafel de 1909[111]

Tots els de casa (inclús el petit, que mes malalt que may, enfebrat, també m'ho encarréga) m'han pregat que't felicités en nom seu.
Tu fesho de part meva al teu bon pare i per la part que els hi toca á tots els teus.
Joan

****

[1909]
reg. 2107

Estimadissim!
Estic passant un fort disgust. He perdut una carte que ahir vaig escríurer pera tu. Unes 10 planas!
Aquéixa devía acompanyar el paper que t'incloc.
Maleída la meva pega!
Si la trobo ja te la enviaré dema mateix.
Are estic disgustadissim
Adeu i perdónam!
Joan B. Coromina

****

[111] La festivitat de Sant Rafel se celebrava aleshores el 24 d'octubre.

13 de novembre de 1909
reg. 2064 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat!
Vols perdonarme?
Cuan tinga temps ja parlaré; are necesito callar i trevallar pera cumplir amb tu i ... am l'Adroguer!
Quin recort mes hermos guardo de la meva última estada á Girona ! I que n'es de curt el temps passat al costat d'un excel·lent amic...
Res, ja escriuré cuan no estiga tan cançat.
Are un fortissim abraç pera tu i pera els teus afectuos recort d'aquest teu germanot.
Joan

La Tristissima 13-XI-09

****

24 de novembre de 1909
reg. 2109

Ja t'escriuré el día de la meva arrivada. He calculat que será dimars al 1er tren, perque com que á cáusa de les passades plujes, totjust avui han posat foc al forn, necesiten tot demá pera deixar que el forn refredi, i diumenje destaparán. Aixis es que fins dilluns no'ns será possible á nosaltres tréurer l'obra i embalar-la.
Avui no tinc pas mes temps i lo que tinc es molta son i fort cançament de el passat día.
Adeu!
Fortissim abraç d'aquest amic que tan t'estima.
Joan B. Coromina

La Bisbal 24=XI 09

****

[17 de desembre de 1909]
reg. 2082 - Sembla que falta el primer full de la carta

Estimadissim!!!
2 Dema es el Sant de la teva Amor[112]! ... i jo parlante de el Sr Batlle.... Ay! Deu meu, Deu meu!...
Dígali á l'Esperança que desde dintre del meu pobre cor (rebregat un chic per la grapa multicolor qui's diu interessos, tacto de codos, olor de multituts (baf! ...) ....Si, que jo tinc un moment pera pensar en que demá es el Seu Sant, pera pensar que os estiméu, pera felicitarla! pera felicitarvos!!
Rafel! digas am Eschil: "Colui il quale canta al Dio un canto di Speranza, vedrá compiersi il suo voto"
J.B.C.

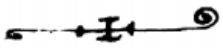
3 Ah! m'en descuidaría!:
L'Anfos esta molt atropellat; avui ha vingut el metje i li ha dit que no fumés, que no surtis, i que s'habia de cuidar molt, perque sino li aniría mes malament de lo que no's pensa.
En Leonci, el petit, te la ma enarcada que no pot fer trevallar cap articulació! Are l'haurém d'enviar á Snta Coloma.
Figurat Rafel si'm convé cobrar algun centim! Que'l Bon Jesus i tu, toquéu el cor á L'Adroguer Pobre (Gracies á Deu que li puc dir are!!)
Ay! Deu meu, Deu meu! Am Deu Rafel
Un abraç fortissim d'aquest teu germa
Joan

****

[112] Santa Esperança se celebrava aleshores el 18 de desembre.

Desembre de 1909
reg. 2110

Bonissim Rafel!
Teníes sobrada rahó: jo vull esser el primer en reconéixeho! No m'ha estranyat pas gens, després de llegit el primer parragraf de la teva, de que, fins ahír no hagis tingut teps pera escriurer. L'angúnia i el neguit son pessims companys... jo ho sé pla bé! Lo únic que'm sab greu que't disculpis, es lo de "sense poguerme dir que he quedat per complert complascut" Sapigués, amic meu, que devant dels meus ulls l'interés es una bestieta raquítica que no te sino el do de tocarme el sentit d'el fástic i que al compararlo am el teu gran amor se torna d'un ridícol invisible...
De totes manéres, si que t'agrahire molt que arretglis aviat l'asumpto (i sobre tot en lo referent á la meva irónica P.D.) car el meu pobre germa petit te la ma que fa llástima, i per falta d'unes quantes pessetes, no puc enviárlo á Snta Coloma ont guarirá, segons ha dit el metje.
Ja pots pensarte donçs, am quina alegría, llegire les ratlles teves que m'autorísin... i am quin agrahiment les rebrá el pobre petit!
Fesho Rafel! Passa la febrada que m'anoncies, am tota la resignació que't permeti el teu excel·lent cor! Jo t'estimaré mes encar de lo que t'estimo. Ja ho veus perque t'ho demano... Comprenc que envégis als bons matxos que dúen al Bassegoda i á les Guilleries, devant d'un miracgle d'home com el nostre Pobre droguer...

Sembla, per lo que'm dius, que tampoc contrasta el mal efecte que forçosament te produeix el botiguer, la dolçor que podrian portarte els teus amors am la bonissima Esperança; el senyor Brú[113] ha d'esser una altre espina que faci d'el teu cor, el blanc de ses impertiencies. Sort de les dolces llagrimes!..
No't creguis perxó, tothom ne te un de Sr Brú en aquest mon. El meu es la maleida vida física. Jo empenyat en despreciarla i trepitjarla, donant solsament importancia á la meva pobrissima vida moral, i ella, la física, vinga menjársem carn. Tinc por que de tanta rábia que li porto, un dia's canci d'estar am mi i deixi al meu malgirbat esperit vagant per aquestos ayres del Bon Deu. Potser seria lo millor pera mi: L'amor de la meva mare, la teva amistat i poques coses mes, me recaría deixárles (si es que els grans afectes de l'ánima se déixen cuan la carn desapareix) per lo demes, allá fóssim!
I torném als negocis... "Aquests estalvis s'ens méngen les estovalles". Aixís ho díen al meu poble; pro per are deixém que se las méngin!
Tenia 80 rejoles de la garlanda á córer en aquesta última fornada que han sortit un pitafi. Es el cas que á Barna (que tot ho fan be) váren enviarme bióxit de cobalt[114] en comptes de zafrá-cobalt que te el mateix color, i el fer la mescla am les mateixes quantitats ha donat per resultat una ben notoria inexactitut de color en les peces cuites darrerament. Demá t'enviare una rejola de la garlanda pera que vegis si es possible aprofitarles. Si no't servéixen pera la casa Batlle mira si pots posarles á la obreta aquella de que'm parles[115]. Aquestes pesses de la garlanda les guardo, les altres (plats de remat, alguna cartela[116], etc.) les he llençades car eren mes cuytes i també fetes am el malehit color; eren encare mes diferentes. Negoci pur!
Els mussols que falten, ja son fets, falta solsament córels. A últims de setmana entrant els courém.

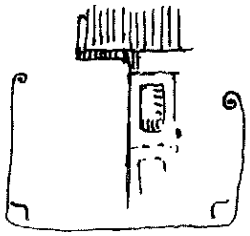

El meu germa Anfós va fent carteles d'aquestes .
Are ja'n te 10 de fetes; son 26 las que hi han veritat? Cuan contestis (t'estimaré que si tens temps ho facis demá mateix encar que sia en una postal i parlantme solsament d'aixó) digas si es aixis: si son 26 les avant dites,

quantes d'aquestes grosses n'hi han i cuantes de petites (jo crec que son 4 de grosses i 8 de petites) no ho sé del cert. Envia tambe un petit croquis de la pessa que várem quedar que hi afegirem pera que pugan tenir

[113] Camil Bru, pare d'Esperança.
[114] Vegeu "Bióxit de cobalt" a *Glossari*.
[115] Potser fa referència a l'Escola de Sarrià de Ter. Aquest projecte, en estudi des del mes d'octubre, utilitzarà elements de ceràmica i, entre d'altres coses, una garlanda. Vegeu *infra* "Escoles de Sarrià de Ter" a El punt sobre…
[116] Vegeu "Cartel·la" a *Glossari*.

aquesta forma posi les mides. Les panxes son totes fetes ja. També no mes falta cóureles.
L'original pera la pessa que sustituieix els pergamins, are l'estic acabant; queda molt i molt be. Cuan estiga llest d'això me tornaré dedicar á fer garlanda, fins que sia acabada. En fin me sembla que á últims de Febrer tindrém el peu al coll de la féina!

M'agradaría inmensament véurer la font d'en Coll. Ja suposo que haurás fet una cosa bonica! Ah! A en Jimeno[117] estirali una mica les orelles de part nostre. Encara l'esperém! Fesli un bon abraç de part meva i del meu germá.
L'Anfós esta molt content i jo també per les noves que'ns dónes del teu viatje á Barna. Diu que li agradaría molt saber que es això d'els d'Olot. Diu que ja's cuida (pro no es pas veritat; treballa molt) i que t'agraheix molt el paperet; que li perdonis aquesta molestia.[118]
Jo amic meu, bon Rafel, quan voldría començarte á parlar d'alguna cosa agradable es quan sóna la hora d'anarmen á deixar reposar aquets óssos que no's vólen acostumar á dormir menys de cinc hores cada día am gran pesar meu. Son les dues i á les 7 (ja hauré fet tart!) es indispensable que sigui á la taleya.
Cománem á la teva excel·lent Companya i...ploréu amics! Les llagrimes d'amor son la pluja d'or que ferán que síen ben feconds els díes de esdevenidora felicitat!
Adeusiau
Un bon abraç d'el teu amic
Joan

La Bisbal no se cuans de Desembre 1909

Deu i ton nom
10 Jan. 10

Amadissim Serra!

[…]anem a la part principal de aq^{ta} meva carta o sea a la ecsplicacio del vertader motiu pel que tant i tant desitjava veuros a Girona!…

Esa: mon estimat amic q^{e} en aquella ocasio jo tenia al costat meu un xicot al cual vos volia encarescudamt acomanar… aquet xicot te ganes de aprender de debo de ceramica. El meu empenyo era q^{e} vos el cone-

[117] Martí Gimeno (1889 - 1971) formava part del cercle d'amics de Masó i de Coromina (Vegeu *supra* "Els anys iniciàtics" a *Introducció*"). El seu pare, el pintor Francesc Gimeno Arasa, tenia plena confiança en el seu talent com a pintor i com a escultor, però el 1911, va marxar a Argentina, des d'on enviarà regularment articles a *Emporion* publicada a Torroella de Montgrí. Del desembre de 1909 al setembre de 1910, treballa amb Masó en el projecte de la font destinada als jardins de la Casa Coll, a Borrassà.

[118] Coromina fa al·lusió aquí a la carta de recomanació —un fragment de la qual reproduïm a continuació— dirigida per Masó al seu amic Serra, a casa del qual volia que l'Alfons anés a aprendre. (Vegeu *supra* "Concretisació d'un somni" a *Introducció*).
Antoni Serra i Fiter (1869 - 1932), conegut per ser "*un dels peoners del renaixement de la ceràmica artística a Catalunya*" (Puig Rovira (Francesc Xavier), *Els Serra i la ceràmica d'art a Catalunya*, pàg. 18), era molt apreciat per Masó. Havia fabricat els pots de la farmàcia Masó-Puig. El 1910 participarà a les obres de la Farinera Teixidor, realitzant les peces de les quals Joan Baptista Coromina en farà els models a partir dels dibuixos de Masó. La confiança s'establirà també amb en Joan Baptista, que no dubtarà a demanar-li consell quan hagi d'equipar La Gabarra.

guessiu per habervose jo matex presentat i q^e^ […] desde aquell moment vos ens diguessin quines eren les probabilitats q^e^ hi havia per a que els nostres desitjos quedessin satisfets…

Ja ho veureu lo q^e^ hi ha! Aqt xicot desitja aprender de cerámica i soc jo qui l'he empenyat a n'axo per les combinacions q^e^ porto de cap… ¡A vos qui sou un bon i excel.lentissim amic vos les puc ben dir!!

[…] la q^e^ vull dir es ceramica aplicada a la costruccio i en axo hi van un sens fi de coses. De desde els cairons vulgars als mes refinat atreviment com seria el de revestirne tota una fatxada. La idea a ne mi me va venir al veure la gran cantitat de cosa q^e^ jo sol faig fabricar. [?] arrivare a dir q^e^ podria ben be fer viure a una modesta fabriqueta… Aquest ha sigut precisamt el meu pensament. Es a dir: ferme jo, lo q^e^ faig fer a n'els altres. Molta cosa la dono a fer a Barna pro ja alguna la he encomanada a aquests meus bons amics de la Bisbal, i es amb ells i al calor de la nostra joventut q^e^ la idea ha pres cos i hem determinat portarla a cap.

Vaig afervos una senzilla presentacio, are, de qui son aquestos dos meus bons amics. Son germans i mentre l'un es un esquisit l'altre es d'un magnific caracter mercantilista. L'ecsquisit, es pintor ¡aquesta es la seva déria i pinta be de debo!. (Quin greu de no habervos pogut mostrar cosa seva). Cuan no pot pintar - perque no te cuartos- trevalla per mi el fanc… El segon, es aqt q^e^ jo vos volia recomanar. Aquet ja n'ha fet ¡i força! De terrisser i conex be la pasta. Lo unic en q^e^ no esta gens fort es en la cuestio dels barnissos, i axo es lo q^e^ jo voldira ferli apprendre. No os penseu perxo!

El gran es tan i tan despert q^e^ per si sol i sense res de quimica ha lograt fer maravelles al foc. (¡Quin greu tambe de que no'ls hi pogueu veure).

Bueno! La meva intencio era aprofitar la vostra vinguda pera habervos presentat a aqt xicot q^e^ está disposat a anar alli ont li digui pera apprendre…

En aquells dias, precisament, era a aqui, doncs habien vingut pera montar un trevall ben hermos de cerámica q^e^ jo'ls hi he fet fer. Presentat q^e^ hagues sigut, l'haguereu conegut i haguera sigut llavors q^e^ jo os haguera parlat p^a^ veure de la manera q^e^ mes bona de portar a aquet xicot a Olot al vostre costat… […] jo vos el recomaria efiscament i el recomanaria a n'En Lloses… Ell veuria funcionar els forns, entendria els vernissos, vos li fariaho notar tot lo q^e^ fos necessari i amb una mitja anyada (am lo llest q^e^ es ell) jo confio q^e^ podia sortir ensenyat.

[…]

Fragment d'una carta de Rafael Masó a Antoni Serra, 10 de gener de 1910. Museu Serra de Cornellà.

[Desembre de 1909]
reg. 2111

Estimat amic i arquitecte!

Res!...Que hi farém si aixó del pessimisme i del optimisme son coses relatives? "Una vegada era un noy que tenia empresa una obra de terriça i un seu germá l'ajudava á treballar"... Pro no, no: la cosa no es pera péndrerla rient. "El seu germa se li enllitegá d'una malaltia..." i...i...vetaqui que'l pessimisme sembla esser senyor del meu esperit. No es pas greu el mal del meu pobre germa; pro me fá molta pena véurel á ell, qui es tant débil, en mitj dels llensols blancs. Ja hi ha cinc ó sis dies que jau, i sembla que tindrá encare d'estarhi uns quants mes... Jo treballo tot sol i figúrat, oh! Rafel, si tinc temps en la quieta solitut del taller, de fer tota classe de pensaments i reflecciónsl En moments escassos de clarividencia, he vist l'espectre de la meva vida: á tu qui m'estimes, vull mostrártela sintetisant i fent el mes petit us possible del calificatiu —aquesta malura que s'ha aferrat à la nostra literatura— i que la perdrá, indiscutiblement: = Vetaqui —m'he dit— que la consecuencia llógica del néixer es l'estimar i el víurer; pera víurer es necessari un ideal: vetaquí les dues coses nescudes am mi: l'Amor i l'amor á lo bell; á l'art. Aquestes dues cosses equiválen á la unitat Ideal i quan manca aquest ¿que es el víurer? ... Tu ja sabs, bon Rafel, que en amor no he estat pas afortunat. Ah! com tremola el meu cor quan emportat tot jo, p'els poemes d'aquesta joya que ha nom "Romancero Castellano" lleigéixo quelcom que toca la meva llaga! ¿Que'm dius d'aquest dolç estribillo:
"Mas vale trocar
placer por dolores
que estar sin amores !"
¿Es pera mi?... I lo mes terrible es que no'm veig am cor d'estimar á cap dona... per are!
Per altre part, de les meves aficións artístiques, ja començo á desenganyarme: No ho fotaré may bé (com deya aquell ase, que por llamarse algo, se diu Estruc) i no será pas per falta de condicións ni per manca de voluntat, no, car aixó (i perdona el meu orgull!) podríen envejar-mho mes de cuatre Querols i mes de set Morenos y Carboneros, per exemple... pro noy... res que Madame Circumstáncies, no s'admet de rahons, i am aixó de la pintura no trevallanthi pas tota la vida, acaba un pera morirse vell, sens haberhi entés pilota en vida!
Veus, are, ben clara la meva vida —tot lo que podia esser bo de la meva vida— ¿Soc com l'arbre á qui la terra li ha mort les arrels? No! Les arrels no! Si á cas les glaçades haurán mort branques i fruit, en un hivern interminable, pro lo escencial, será viu en mi fins que jo vulga morirme.
Rellegeix, amic, rellegeix el grandiós "Llibre de Job". De primer tot es felicitat pera aquell varó just i recte de la terra d'Hus, pro quan el dolor, en sa manifestació mes trágica i mes intensa, fá néixer en el seu cor, la queixa, la maledicció del seu dia i la blasfemia gairebé feta extásis no esta pas perdut del tot el pacient de tots els mals. Am prous feines li resta, al gran pacient, claror d'Esperança, aquesta vesllumada estrelleta verda será la seva salvadora. Encare viurá feliç! ... encare les seves tres filles serán les dones mes hermoses del mon! Esperança! Oh foc sagrat que guardes la escalfor dels cors, ont sens Tu, seria gebre l'amor!
Esperança! "Aquell quin canta al Deu un cant d'esperança, veurá el seu vot complert"
Esperança! Amable recés de las tempestats de la meva vida. Rafel! Nom de la teva Amor!

"Llibre de Job" Benehit sigas -

I are aquesta miséria de temps pera el pobre Adroguer, que, si tot el dia treballo com un esperitat pera ell, no es pas licit que li regali també tota la nit:
Es el cas que he passat un altre disgust: El mateix día que vaig rebrer la teva, vaig proposar á en Peret la construcció d'els mahons que'm demanes "Be, Be" —va dirme— i quan els vólen aquests mahons?"Jo: "D'aquí á un mes tot lo mes tart." Una rialleta va florirli alls llabis, (que jo vaig estar temptat d'afogarli am un cop de puny). "Dígals-hi —va tornar á dirme— que sería molt comprométrem, si'ls hi assegurés pera d'aqui á cuatre de

mesos".
No hi valguéren súplicas ni proméses: Li vaig proposar que tansols els verts... que tansols els grocs... "No puc ni pensarhi". Aquesta fóu la seva última paráula.
He apurat els recursos fent cap á un altre terricer (l'únic que descomptant en Peret podía ferho, i am prous féines!) i... Nones "que no pot ser" que nosaltres no estem pas acostumats á fer, no mes que lo de rutina, que son massa gruixuts, les terres son graces i s'ens reventarían i que... fins a l'istiu"! En fi m'allargáven la plantilla am el mateix geste que molts fan caritat: pera tréures la miséria del devant. No hi va valguer ni el mireu que paguen molt be! I cuan no hi val aixó, ...
La veritat es que no es pas fácil ferlos en aquest temps no tinguent calorífers[119] —que no ni ha cap— en aquests porxos-fábricas, dels pobres terricers d'aquest poble!

Lo relatiu á la meva féina, está complertament entés. Les vintisis pesses d'aquesta fatxa eren ja fetes! M'ha sabut molt greu perque aixó significa un temps perdut que podíem aprofitar per altre cosa. El meu germá diu que tu li vares assegurar. Ja esta, are. No deguéreu enténdreos.
I figúrat are am el braç dret al llit com dec estar. Me dona força ansia la salut de l'Anfós. Desde el llit á l'hora de la medicína (les dues de la matinada) m'encarréga que't saluda molt carinyosament. Diu que li perdonis que no t'hagi escrit agrainte alló del Fes de taper. Ja ho fas eh!
Tinc unes grans ánsies de véurer la font. Fésmen un croquis cuan escrigas! Apa, no mes que dues ratlles home! Saluda molt afectuosament á en Gimeno i al gran D. Ruiz si es cas que'l veus.
El meus souvenirs á tots els de casa teva i á la Esperança... cuan li escrigas preguntali si encare se recorda de mi.
Adeu jove un abraç ben fort d'en Joan
Ah! Un abraç i una plantilla home!

****

Matasegells: 31 de desembre de 1909
reg. 2112 - Tarja postal sense il·lustrar - Conté diverses anotacions a llapis de mesures i preus de rajoles.

Estimat!
Ets un héroe...!
Mercés!!
No't descuidis de dírme les peces que falten i que't demano.
Espero, pera devorarla, la teva lletra.
Jo te'n escriuré una que apenes parli de negocis!
Adeu es ton Afim
Joan

****

[Desembre de 1909]
reg. 2113

Estimat Rafel:
Te la passes molt be, segons veig! Autos, fondes i carrils; festes majors, xefles i sopars de duru. Axo va be home! Ara que ets jove, aprofitat.
Si tornes a Olot i veus a la KANDELARIA Dígali que jo, si be es veritat que no he pas plorat mai encara, l'anyoro un xich mes que no pas ella a les llangonisses, que s'han perdut per culpa teva Rafel, donç el mallorquí be estava prou ben disposat a pagarles. Ah! t'agrahiré que quan me parlis d'ella no li tiris gaires requiebros: tu no tens d'embolicarte en si es blanca o negra o de color: Ho xerraré a l'Esperança i serém dos els gelosos!

xx
x

[119] Vegeu "Calorífic" a *Glossari*.

Ja veus que més puntualitat que la que gasto no pot ser: Amb aquet correu, vénen les plantilles[120] que tant urgéxen. La línia de llapiç es la bona, donç está calculada per a lo que's contraurá la terra.
Ja t'avisaré la 1ª fornada[121] .
Adeu! Avui es diumenge i no's pot trevallar. T'estima el teu
Joan

¡Ojo! El meu germá'm diu que't pregui de genolls per terra que envíis el plat aquell de ferro; Diu que sens alló no podém fer res de bo i la fornada entran s'en han de cóurer un grapat de cents trossos.
A volta de correu no pot ser?

****

Matasegells: 26 de gener de 1910
reg. 2114 - Tarja postal sense il·lustrar

Rafel!
Ahont dec dirigirte les rajoles de vert esguerrat?
Quantes rajoles garlanda de cán Batlle, teniu aqui Girona? Pósam, com mes aviat millór, una postal diéntme, las que teniu de la dreta i las de l'altre mâ.
Ho necesito de precís!
L'Anfós vindrá diumenge pera que'l metje li torni véurer la gargamella. Ha millorat molt, gracies a Deu, aquests últims díes.
Trevallém com uns desesperats! Fortissim abraç d'el teu
Joan

****

[2 de febrer de 1910]
reg. 2115

Estimadíssim amic!
Mai tinc temps pera contarte les meves cabóries!...
Avui faré de bon llatí empaltát de tarasconés: Aquesta epístola sentirá á café de poble, á tarda de gris día de festa... á tot lo que vulguis menys á factura comercial. ¿Perque habém de negar á la dolça germanô dels nostres esperits un poc de escaforeta d'intimitat i d'amor?
Ah! Jo'm guardaré prou de parlarte de cap cosa que pugui relacionarse am res que tinga l'amargor de lo desagradable. Perque, oh bon Rafel! fins en el treball cuotidiá, que pera mi te el seu bon chic d'encís, com que serveix pera omplir el sac inmond de l'estómac (l'orgue mes vilment inútil del cos humâ) — hi ha pera mi, certa repugnancia no reconeguda. No parlarém, doncs de l'Adroguer Pobre!!

El meu germá va portarme de Girona aquelles labors de l'Esperança i aquell Poverello d'el genial Gimeno.
Com ho faré pera demostrarte el meu agrahiment? Potser diente la veritat: M'ha fet l'efecte la rebuda d'aquestes joies, de que aixamplava els braços prera estrényer á una trinitat que jo estimo verament: La gentilíssima Esperança, tu i el Gimeno de les meves inquietuts. Merces bones gents que m'estimén! Mercés, amples mercés, á vosaltres quins poséu an el meu víurer generosament l'amor que envá cerca el meu cor trobar en Esser que es feliç qui troba...
Are m'atreviré á fer de crític de lo que he admirat, gracies á la teva generosa intervenció: D'aquelles puntes ó encaixos ó no se que Inglés que son pera una camisa de la teva Esposa, no m'atrevéixo á dirten gaire res, i no

[120] Vegeu "Plantilla" a *Glossari*.
[121] En aquesta època els Coromina encara no tenen el seu propi forn, i dónen les peces a coure a d'altres artesans, en particular a Peret Martí i a Eudald Fortuny.

goso parlárten, per pô de que el meu flamant llatinisme em porti á certes consideracións sobre la Carn de la Grecia clásica que potser tindríen la dissort de ser mal interpretades i aixis portaríen á les teves galtes una rojor ben poc escaienta al teu tipu d'árabe convertit!
Aixis es, que per lo que toca á les randes, precisa que'm concreti á una lloança ben sincéra: Que bonica la somrosada pell d'el pit sota d'aquell blanc purissim! Prou, prou... i aném á la pantalla: Es necesari que per sobre d'el correctissim i armoniós dibuix que'n fa una obra d'art, t'ellogíi la concepció, la creació, del Colom simbólic: ¡Com es manifesta la superioritat d'el teu Esperit á la dels creadors de tan bé de deu de Esperits Sants com corren penjats per les nostres iglesies! Sentint la gentilesa d'aquell coll, evocadora del pressentit Creador dels pensaments, resulten una colla d'aucellets d'arroçada els altres simbols fets per la generalitat d'els artistes anteriors, que han probat de donar forma á un tan espléndit pensament. Amb aixo crec haberte dit prou per lo que toca á la teva féina! I are: ¿Com parlaré, póbre de mi, de l'interpretació, per part de la teva Esposa, d'una feina tan difícil? Quan encantat en la contemplació del exquisit brodat, tremolava en les meves mans la finissima roba, vaig girarme á preguntar á la meva mare quin era el seu parer respecte á tecnicisme, me contestá amb aquestes matéixes paráules —"No's pot pas fer més be. Té les mans d'or"—
Jo no crec pas que una compenetració tan perfecta puga existir fora del regnat d'Amor. Ell, solsament ha fet florir en els seus dits una rosa tan bella! L'amor qui muove il sole e l'altro stelle!
Are deixa que't parli un poc del Sant Francesç del genial Gimeno: Es una obra mestra; es dir una obra mestra, segons se consideri. Tota la sencillesa d'ánima del que será el nostre il·lustre amic, hi es allí retratada. No concebéixo una visió mes neta d'el Poverello d'Assisi; la trobo paralela (si no superior) al Snt Francesch d'en Clapés: es el Snt Francesch ideal, el Sant qui, de mirar solsament als germans, infondía en ells l'ansia santa de gosar la companyía de Deu.
El Snt Francesch es pera mi una obra d'art acabada, pro en la composició fracmentaria ja hi ha iniciat un capitalissim defecte. Te demano que't ficsis molt en lo que are vaig á dirte, car aixó constitueix, al present, la norma de les meues conviccióǹs. (I no dic pas doctrina!) Anemhi donçs!
Snt Francesch bésa la ma de Jesús Crist, i es natural que'n rebi d'ell la Llum á cambi de la mes gran expanció assimilatriu del seu esperit. Aixis se vol desprendrer d'el dibuix del exelent Gimeno. Pro vosaltres, (perdonéu el meu desmesurat orgull) teniu una concepció un poc raquitica d'el Redemptor d'els homes. ¿Perque en la font dibuixes tu á Jesús amb el cap cot i humiliat? (no humil) ¿Perque en Gimeno concebeix el braç d'el Diví, flac, caigut i incapas d'acció? No nois, no, Jesus no es aixó, Jesus es quelcom mes! ¿Com esplicaréu que un débil (no interpretem malament car aixó es molt delicat) siga font de vida? ... La extrema humilitat de Crist no es pas en el seu geste de caigut! ¿No la veus mes aviat en la seva obra de Redenció?
Hi han pocs pintors i poquissims esculptors que l'hagin interpretat per lo que es. Aquella postal que tu tens demunt la táula de treball, de fra Bartolomeo, i el Crist treiént als marchants d'el temple d'en Theotocópuli, son pálits reflexes de la Dignitat Divina de la obra de Jesús.
Alerta donçs, Rafel! Refecciona molt sobre la humilitat de Jesús avans de ferlo difinitivament pera aquesta obra d'art, que al present ja es acreedora de tota la meva confiánça.
Adeu! i perdóna la llauna que t'he donat. La meva intenció es ben noble! Créume!
Un abraç ben fort d'el teu Joan

La Bisbal, día de la Candelera del 1910.

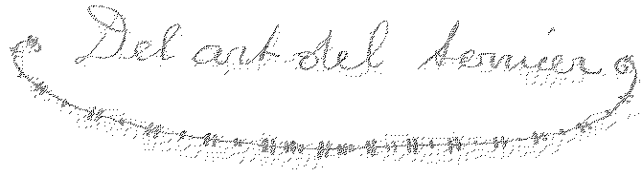
****

[Febrer de 1910]
reg. 2108

Rafel! Quan vaig tenir les ratlles frenétiques d'ahi, al corréu, m'aparesque en una butxaca, tota masegada, la lletra que había escrit el día de la Candelera. Aquí la tens; ha sigut escrita entre'ls aucells del bosch —tot placidesa al exterior— pro aixó no priva que el meu pobre esperit fos refractari à l'influencia de les coses, i conservés una tensió enérvant que jo crec que es la inquietut que m'ha privat de fer may res de bó... i fins potser de créixer!
Amb el desitj de veuret, t'abraço des d'aquí
Joan

****

[1910]
reg. 2116

Del art del terricer

L'Anfós desseguida d'arribar, va parlarme de'l blau encarregat: No he pogut enviarlo desseguida perque no'n tinc pas gens mes que'l que necesito pera anar fent lo de'n Batlle.
Aquets dies he enviat á buscar els ingredients necesaris pera ferne de nou el qual t'enviare desseguida que'l tinga fet, esplicante sa manipulació. Amb el color rebrás l'engalba[122] necesaria.
En Cañá (l'ordinari) dema á la nit s'emportará les garlandes d'en Texidor[123] que ja son embalades. No l'hi ha sigut possible (aixo ho diu ell) durles mes aviat.
Demá a les nou, deurás tenir á la farmacia un paquet el qual conte les labors i el Snt Francesch.
La terriça va á 50 kl. per minut!
Es teu en
Joan i el seu Frai Anfós

****

[1910]
reg. 2117

Estimat Rafel!
M'he quedat de pedra quan á casa m'han dit que havia vingut un home am recado "del Sr Masó que li enviessim el cabaç..."!...
Jo l'havia donat, al mateix ordinari qui degué portar lo d'en Batlle, el mateix día que els sarrións ...!
Pera assegurarme que no somiava he anat a casa l'ordinari (el favorito del Marrueco d'en Batlle) i alli he trobat á n'aquest animal, qui m'ha demanat mil perdons per boca de la seva respectable muller, car ell dormía.
Am l'amenáça de que no portaríen cap mes recado meu, l'hi he fet prométrer que avuy meteix portaríen el cabaç de márras al "Sr Masó" i les carteles sota balco (que també ha tingut la grácia de guardarles tots aquests dies) al Sr aquell de Sarriá.
A les nou del matí, tu deurás rebrer l'encárrec susdit. Si no'l tens aquest demati mateix, pósam dues ratlles (que pots donar a l'ordinari, que surt á la una de les voltes de "câ la Rosaria") notificantmho. Aíxis, me estaré amb ánsia.
De totes maneres, te demano per amor de Deu que m'escriguis diéntme quelcom de lo que't demanava en la meva anterior. No m'atreveixo à girar al Sr Batlle, sens saber avans alguna cosa... i créume que ho necesito!...
Maleint els ossos d'aquest vulgata animalis d'ordinari, dormiré tota aquesta nit. Tant que'm va costar tenir llest el teu encarrec, el mateix día que vaig rébrer la teva postal!!!
No m'en sé avenir com hi ha germans tant bésties!
Adeu i Deu me guardi de pecar... que les ganes no hi falten! Teu Joan

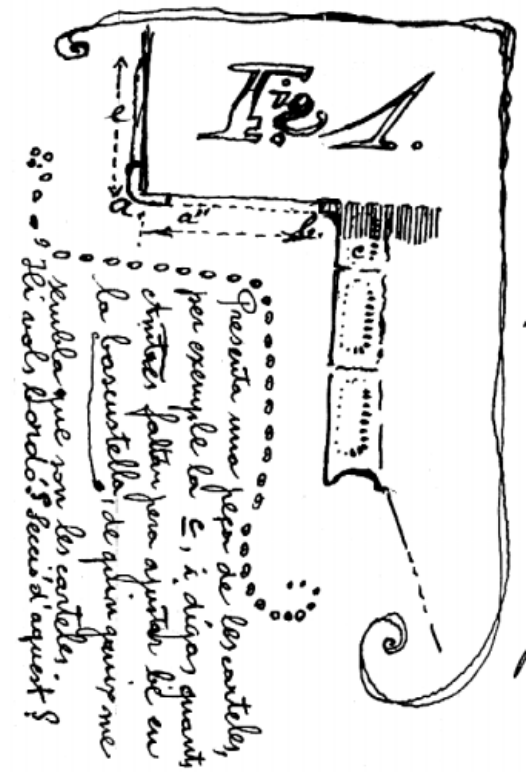
****

[122] Vegeu "Engalba" a *Glossari*.
[123] Vegeu "Escoles de Sarrià de Ter" a *El punt sobre…*

[1910]
reg. 2118

Estimat!
Avui he rebut la teva árida postal! ... Ho comprenc! Pro jo, amic meu, no puc pas fer impossibles. Malgrat els meus esforços i els del meu actiu germá (que d'aixó si que n'es mes que jo, sobretot si's tracta de coses materials) no ha pas sigut possible enviar mes aviat lo que deurás rebrer cuan llegéixis aquestes ratlles: 6 sarrións de terriça. En ells hi van: 152 rejoles garlanda, totes les "panxes" i accessóris i moltes de les peces de les carteles sota tribunes. D'aquestes carteles t'en parlaré mes avall; are déixa que t'espliqui com deurá emplear el material que t'envío, aquell terricer d'Olot:
Dirigit á tú, he donat al ordinari un cabaç d'engalba en el que hi va lligat un paquet am blau i una taça que servirá de mesúra. Ho tens al teu poder? Si ho envías al olotí, digali que pera preparar el color-engalba deu ferho del modo següent: 1er el blau del paquet déu fer-lo tornar polç impalpable molent-lo en una pedra de les que úsen els pintors pera els colors al oli. Que tinga molt de compte en que l'hi quedi molt i molt fi, perque el mes petit granet sería una taca massa visible despres de cuit sota el barniç.
Cuan siga polç impalpable el blau, que'l barréigi, tot el que hi ha, am vint mesúres de polç de la engalba de la del cabaç.
Pera porfiritzárla, la engalba, l'hi recomano que ho faci en un morter d'arám. Que la polç —digali— deu esser prou fina pera passar en un cedaç[124] fi de metall-tela. !Entesos?...

I som á les carteles sota tribuna:

Fesme un croquis per l'estil del present en la Fig. 1 (una miqueta millor!) indicantme les mides de a", b, pera que jo puga
construir la peça que continuará la c, que te acció de rébrer. Diga'm si per a, es angular la tribuna i apúnta l'altura de la peça e
M'enténs?..

[124] Vegeu "Sedàs" a *Glossari*.

Presenta una peça de les carteles, per exemple la c, i digas quants ctmetres faltán pera ajustar bé en la bascutella de quin gruix me sembla que son les carteles. Hi vols bordó[125]? Secció d'aquest?

Cuan jo tinga aquéstos datos, podré acabar difinitivament les cartéles. Inmediatament me posaré á fer el bordó (d'el que't parlo en la nota de la plana passada) que deurá ajustarles á la bascustella.

 Les rejoles garlanda van endavant. La fornada següent, confio en cóuren unes altres 150. Quants acabaments s'haurán de fer? No't descuidis de dirmho cuan mes aviat mellor.

 : El Sr Texidor, á hores d'are, ja deu tenir les carteles sota balcó. Avui les he donades al ordinari.

 : De les peces d'en Batlle, si n'hi ha alguna que no fáci'l compte (de les panxes n'ha dues ó tres d'afegides, car han anat malament de forn) retórnales, les inutilisables, que les farém noves! Les he ficat al sarrió perque com que les vaig córer justes, no'n tenía d'altres!...

¡Estás content are Sr arquitecte? No! ... donçs encare hi ha mes!: Mentres jo tot el sant día enmotllo rejoles, am la unció del bou qui llaura la terra, es cosa de véurer amb el salero que'l meu germa se treu els poyos de l'esquena! Sembla que siga bufâ i fer ampolles, pera ell, el fer aquella brutalitat de peces tan dignes sustitutes d'els pergamins! Quédan molt bé. Ja veurás!

Ah! .... Encare hi ha més!
Els parts, les mans que s'espatllen i han d'enviarse á Snta Coloma i els quatre repassos diaris... costen mes diners d'els que jo'm pensava:
Una limosnita cabayéro!:
Digues, al bon adroguer si puc girarli una lletra de 150 ptas. Suposo que am lo que va dirme, primer ell i despres tú, no hi tindra inconvenient. Sobretot si te en compte que la terriça eviada exedeix á lo que te entregat i l'hi demano.
Apa! Ja que tens una postal pera renyarme, tingas un mot pera acontentarme, que si no sabs lo que es trista la necesitat... Deu te lliuri de conéixer aquesta ciencia en tota sa esferehidora nuesa!

Cuan tinga un moment meu t'escriuré parlante de la Dona mes admirable que he conegut... entre tant, cománamhi humilment!

També parlaré de la font d'en Coll... He reformat molt i molt el concepte que tenia d'el nostre Crist! E molto bello!

I are, am la tranquilitat del qui ha cumplert una obligació i el teu permís... ah! i l'esperança que no't descuidarás de cumplir de que am tanta necesitat te demano... m'aniré á dormir una estona que avui, créume ho necesito de debó!

Adeu; un abraç d'el teu afim amic

Joan B. C.

****

[1910]
reg. 2119

Estimadissim!
Vols créurer que'm cáusa un poc d'estranyésa aixo de que, després de tant pregarte, no rebo ni un mot teu?
Com es això? Potser estas malalt! ... ó es que sencillament has sigut aquets últims dies fora de Girona?
Potser te dongui ànsia d'anar á topar à l'adroguer pera demanarli lo que jo am tanta necesitat te demanava.

[125] Vegeu "Bordó" a *Glossari*.

Si es aixis, no't preocupi pas aixo car ja he trobat el medi d'evitarte el mal rato que se que t'ha de produir el demanar calers al bon burgés. Puc fer com fan am mi les cases de comerç: "Muy Sr mio, tengo el honor de notificarle que con fecha tantos hemos librado una etc... que no dudo se servirá... etc" No't sembla? Jo crec que no está mal pensat sobre tot si tenim en compte el magnánim mot d'el bon Sr Batlle "... i quan necesitin mes... mes!"
El cas es que tothom gira i jo necesito també girar!
Dígasme alguna cosa, si no me pensaré que'm tens oblidat dolent!
Ah! i quan tingas una estona fésme la mercé d'alguna lletra que diga quelcom! Jo ja sabs que de peresós poc ne soc gaire i... si no fossin les rajoles (que G. á D. ja s'acaben!) me recordaria mes sovint de tu i t'hauria escrit parlante llargament de coses que no m'atreveixo á apuntar aqui per esser aquesta massa... comercial!
Espero una postal teva á volta de corréu dientme si t'esta bé lo que he pensat, ó si no, noy! hauré de ferho per força!
Suposo que despres de la filipica, el recader degué complir el meu encárrec. Vares rébrer el cabaç? I les carteles sota balcó del sr de Sarria?
M'interessa molt tenir el cróquis que't demanava de les carteles sota tribuna. Quan pugas enviámel.
Adeu amic i no t'oblidis de que ho es de tot cor teu en
Joan

****

2 de març de 1910
reg. 2120

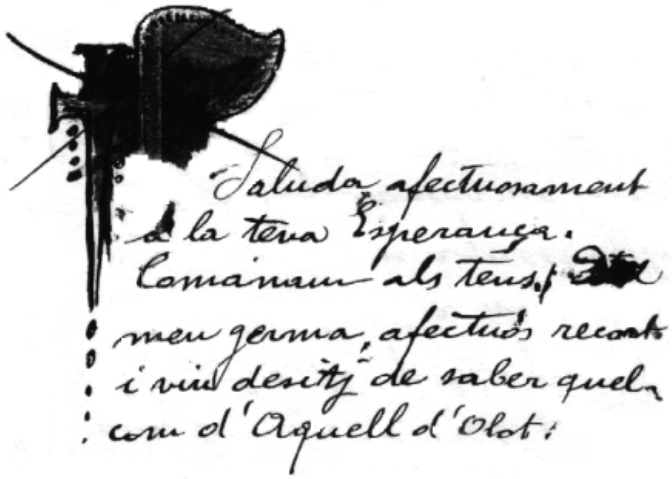
Estimadíssim!
Quanta mala nova en tan poc paper! La teva postal s'assembla mes á esquela mortuoria que á vulgar Cartolina á l'ús. Decididament: may les vulgars postals de correus havien sigut transgressor de tanta desgracia! Ni el malahurat Ulises, cuan era reclos á l'illa en companyia de la graciosa Calypso, n'havia rebuda cap! Milló per ell.
Estaré content, no obstant, si les calamitats fisiques que han enutjat els teus passats dies, son ja ben lluny de tu: primer, perque el Dolor haurá deixat l'hostatje del teu cos pera cercarne de mes propi, i segonament perque amb el tresor de la salut (que per are es del únic que'n soc possehidor) se véuen mes clares totes les coses. I la serenitat, ho dolç amic, prou te conve... suposo!
Ja veurás: aixó de la serenitat, t'ho apunto aquí, perque'm figuro el teu estat anímic després del plan magne de supressió que ha florit en l'agre-dolç (estic per dir aigua-poll) cervell del nostre colossal Adroguer-Pobre[126]. May potser un motiu havía sigut tan ben aplicat!
Es un Gran home el nostre droguer. No hi ha cap dubte! Imaginatel, avans d'anársen al llit á la claror d'una espelma foradada, am la clássica brusa pudenta á aquest aliment insuls que porta el péssim nom de xacolata, imaginat aquest ser tan espiritual (!?) repassant els seus comptes —sempre repassant comptes!— i procura crearte l'esquema d'el seu esperit. Quina pobresa! Caláixos numerats, ne dic jo d'aquesta bona gent. No't sembla be?
De totes maneres, tinc de ferte constar que m'he indignat de debó al véurer la grapada que el burgés ha sapigut donar á la teva obra. Que? Tindrá de quedarse sense pinácols, ni garlandes, ni res (com dius tu) la teva casa del carrer Nou? No pot ser. Si jo fos de tu, tindría valor pera amenassarlo amb un pal: potser fentli pô, se l'hi aplacaríen els nirvis al buen hombre.
Jo he passat tres dies d'un humor péssim després de rebuda la teva postal. Per xó no t'he escrit avans.
"Si no tens llestes les garlandes, parat ont siguis" dius tu. Pro el cas es que, quan el carter portava la postal a casa, estava jo acabant els ditxósos rejols que tant m'han fet treballar. Ja veus donç, que es imposible de no acabarlos perque ja ho son. I are que parlo de terriça, déixa que't dongui compte de tot: Falten poquissimes pesses pera enllestir la nostra féina; es dir nosaltres gairebé podém donarla per llesta, car es feina de pocs díes la nostra; pro lo que sí falta, es córer una barbaritat . Aixis es que tu podrás anar demanant per ordre lo que mes te precísi, pera que jo puga donarho á courer, perque com que aprofitém no mes que el millor lloc del forn, no'ns hi cáben mes que una certa quantitat de pesses.
Tinc embálats 3 sarrións de rejols garlanda que donaré al ordinari demá mateix si es posible. També procurare donarli una bona quantitat de pesses de les altres.
Amb el meu germa are estem fent probes admirables que'ns han convençut que podrém fer coses superiosíssimes á la terriça d'en Batlle. Ja'n veurás alguna mostra. Jo noy, m'hi engresco que es un gust am l'art del terricer!

[126] Fa referència a la interrupció en les obres de la Casa Batlle, usant en aquest cas el sobrenom habitualment destinat a Tomàs Cendra per referir-se a Batlle.

Are, bon Rafel, tinc desitj de parlarte de les coses íntimes que tansols tu tens paciencia pera escoltar i que tu sols sabs enténdrer. Perdónam si cánso la teva atenció, fente llegir mes estona!
Díes ha, m'enviáres una lletra de la teva Amor, aquesta dona única! Va esser pera mi una alegria fondíssima. En primer lloc tinc de ferte constar que l'agrahiment fou la flor que primer s'obri en la meva ánima. Si, agrahiment. Tu'm fas germa teu, comunicantme fins les teves emocións mes íntimes; perque, mentres jo llegía lo escrit per la Gentilissima, anava veiente a tu, i are'l dolor, are l'inefable joia, eixían del teu cor com un suau aroma. Del agrahiment, n'es filla una confiança il·limitada. Crec absolutament en Ella i crec absolutament en tu. I quina pena'm faig jo al compararme am vosaltres! En els meus llabis no hi ha florit l'ardentor d'un bes i el meu coll es orfe d'un abraç d'amor... Me faig llastima, i aquesta idea, m'atormenta ben sovint. Jo tinc llástima del meu cos. El meu esperit está per sobre meu, i el dinamisme constant d'aquest, es el meu Angel bo, malgrat els péssims resultats momentánis.
Vols un exemple? Que'n sía mostra la seguent experiéncia: Me proposo pintar: Aquell núvol i aquell cel amatista, aquella montanya i aquella fosca de bosc... la suavitat, la flonjor del vert forratje naxent... vetaqui la simfonía que impresiona el meu esperit, engrandintla, posanthi quelcom més. Pro al proposarme transportar l'impresió, resulta que sols ne traméto lo menys hermos de la visió esquisida... i vetaqui justificat llogicament l'odi que de tot cor sento per les meves obres. Angel bo, inquitétut, dígali com vulgas, es lo que judica de mes amunt é imprimeix el desitj constant de superiorisarse; ó millor: es la Superioritat ja ecsistent, arrastrant á la ineducada i primitiva materia.
No ho trobes racional aixó, i gens malaltiç? Potser, de petit, vaig equivocarme dedicantme á la pintura: si hagués estudiat sanscrit, grec i llatí, no dubto que hauria tingut condicións pera filosof; sobre tot potser pera pshicólec... Perque cada dia me sembla entrevéurer mes clar en aquest dificil terreno: Crec no equivocarme del tot en certes mentals difinicións que no comunico á ningu i que ni tansols apunto, pro que m'omplen de joia. En l'origen de la emoció he fet notables indagacións, (tot fent rejoles, aquesta feina tan monótona!) indagacións que may sortiran dels meus llabis; i tot treballant també, he classificat als meus amics amb una meticulositat digna d'un Sócras. Dues divisións generals am subdivisións secundaries forman el meu quadro: en la primera, els qui ténen Anima en el sentit llulliá: son els qui dintre la forma hi saben véurer vida, carn, esperit... en la emoció hi senten pressentiments de sobre huma etc... En la primera hi poso sens mica de pô d'equivocarme: ¡diré en Masó!... perque si ofendre la teva modéstia! en Casadevall, en Montsalvatje, en Gimeno l'Ankermman[127] ... i poquissims mes. En la segona (dels qui no senten res per sobre seu) la generalitat dels meus amics entre ells molt especialment á en Guinó. A en Guinó l'hi poso per moltes coses; principalment perque va desfer (que no m'atreveixo á dir fer car fer ja es quelcom) un Snt Francesch. L'hi ha posat ánima de canti! Aixó, aquesta iniquitat i un sens fi de coses que he sabut d'ell, m'han determinat a posarlo en la segona.
He començat parlante d'amor, i amb aquest pas potser acabaría anonciante comentaris de les "Estances" de Kayaman el Persa[128] , ó fent de vulgar preocupantme de gents que no s'ho meréixen i Deu m'ho aparti ben lluny!

[127] No hem aconseguit identificar aquesta persona: podria tractar-se del pintor Ricard Ankermann (1842 - 1907), professor a l'Acadèmia Provincial de les Belles Arts de Palma de Mallorca, on Joan Baptista havia seguit cursos l'estiu de 1907. Però els contactes que hem intentat establir amb aquesta escola no han tingut resposta i, per tant, no podem afirmar aquesta hipòtesi.
[128] Un extracte de les estrofes del poeta persa Omar Khayam (Nichapour, v. 1050 - v. 1123), traduït per R. Vives Pastor, havia estat publicat per la revista *Lletres* de l'1 d'agost de 1907.

Saluda afectuosament a la teva Esperança. Cománam als teus. Del meu germa, afectuós recort i viu desitj de saber quelcom d'Aquell d'Olot:
I del amic que desitja veuret, un bon abraç! Adeu es sempre afm.. Teu
Joan B. Coromina

La Bisbal Mar (me penso 2) 1910

[Març de 1910]
reg. 2122

Estimat Rafel:
No he contestat la teva última perque amb el meu germa Anfós tenim pensat ferte una mica de visita els dies de Snt Josep i Rams.
Deu n'hi dó de poguer passar un parell de dies á Girona! Ja estic desitjos de véurert i a l'Esperança també i a en Gimeno també.
Me torno optimista!
Com mes malament van les coses materials mes tranquilitat hi ha en la meva ánima. Aixo'm passa perque'm proposo desmentir in totum la teoria dels positivistes.
La India es un mon nou que't maravellara.
Adeu
JoanyAnfós

****

31 de març de 1910
reg. 2121

Rafel, potser t'estranyi el meu silenci: Se compren molt be home; Setmana Santa, Pascua Florida!
Oh! am quina joya he fruit de l'agradable pau d'aquets díes de flors; del dolç pasejar en el laberint del Calvari; de la riquesa vital del cossos femenins de setze anys, plens d'arómes de joventut ...! Uns ulls, ulls hermosos, s'han posat en el meu cor com una carícia. I, ja veurás, tindré la desgracia de no enamorármen!
Devegades ploraría... Es la Primavera que'm canta recorts apénes viscuts... recorts, recorts, recorts!
I es delicióса la lluita entre el cor i el cap: Lo que'm queda d'artista, l'anima romántica, floreix poruga sota el pes aclaparador d'alguna sentencia del "Pantchatandra" ó d'algún durissim anatema bíblic... pro Amor hi posa molça, hi posa flors a la duresa de la veritat. Despres de tot, lo que es veritat pera'l filosof, la dura veritat, no es pas tan gran en nosaltres com aquesta: Maya[129] = Ilusió Universal = Amor!

[129] La Reina Maya és una de les figures llegendàries del *Panchatantra*, recull de contes de la literatura sànscrit.

Are que tinc una estona vull esplicarte una cosa que he vist avui: T'interessara;
sobretot perque't suposo poeta Home mes que poeta aucell.
No hi ha pas molta estona que ha passat aixo: Jo anava sol am les meves meditacións i contemplacións favorites, pasejant per les suavitats esmeragda de la meva Terrera. De prompte —com la pedra llençada contra una ámfora— han estabellat els meus pensaments uns crits fortissims semblants als dels homes ó als del llop; no ho sé.
Es el cas que'ls meus passos s'han encaminat d'esma vers el lloc d'ont semblaven sortir les veus i vetaqui lo que he vist: Dos homes abraçats am l'abraç frenétic, rabiós i desesperat d'una lluita cor á cor. Tot l'entussiasme de la passió, tota l'amplada de l'ánima mediterrania hi eren condensàdes. Era una lluita estética: força i grácia. Praxitel[130] pera les seves figures i Homer per ses descripcións, debíen apéndrer molt en aquestes escenes passionals. Continúo: ... M'han semblat dues estátues moventse aquells homes de carn. L'un amb un elegant i nobilíssim geste s'ha desfet del nûs de braços del enemic i ha cullit un roc que ha arborat en l'aire... El durissim cuarz ha lluit en la seva ma bermella sobre el blau del cel i, com un llampec ha caigut demunt del cap de l'altre, qui ha rebut el braç ofensor, fisos els ulls, la boca oberta... que ha clos amb ánsia dins la tebia carn enemiga..... ¿Perque en aquest moment, m'hauré recordat am insistencia dels ulls dolcissims d'aquella noya?... I tot ha cambiat pera mi: he vist les cabres, les atrevides bestioles de línies clássiques, ingénues causadores del mal; el prat, les flors, el cel... tot am el somriure impassible de Natura ingrata... I la sang: una cortina vermella cobrint el parietal i desfentse en regals per la galta d'un home; un braç nafrat i la ma encesa del pastor, com una llaga...
Are, no vull parlarte dels Civils... Tu també en aquell moment hauries odiat à la justicia!

Axo ho vaig escríure el dilluns de Pascua. No t'ho he eviat avans perque he pintat moltes portes i m'han robat el temps.

El meu germa, diu, que espera amb ansia el día que podrá saber noves de la seva desitjada fugida. M'encarréga pera tu molts i afectuosos recorts.
Espero (Deu i en Peret ho facin!) tenir cuita tota la terriça d'aquell marrueco d'en Batlle dintre molts pocs díes. Ja t'en dire quelcom. Si necesites que pinti aquells caps de dona, corones i cintes, escriu, que'm donarás una alegria de poguer passar un parell de dies amb tu i en Gimeno...

Adeu Rafel! no tinc més temps.

Te abraça el teu
Joan B. Coromina

P.D.
Respecte á lo que't dic de terriça no'n facis paga! Are acabo de parlar amb en Peret, qui m'ha dit que no li es possible córurer de diferenta manera que com ho ha fet fins are. Paciencia!

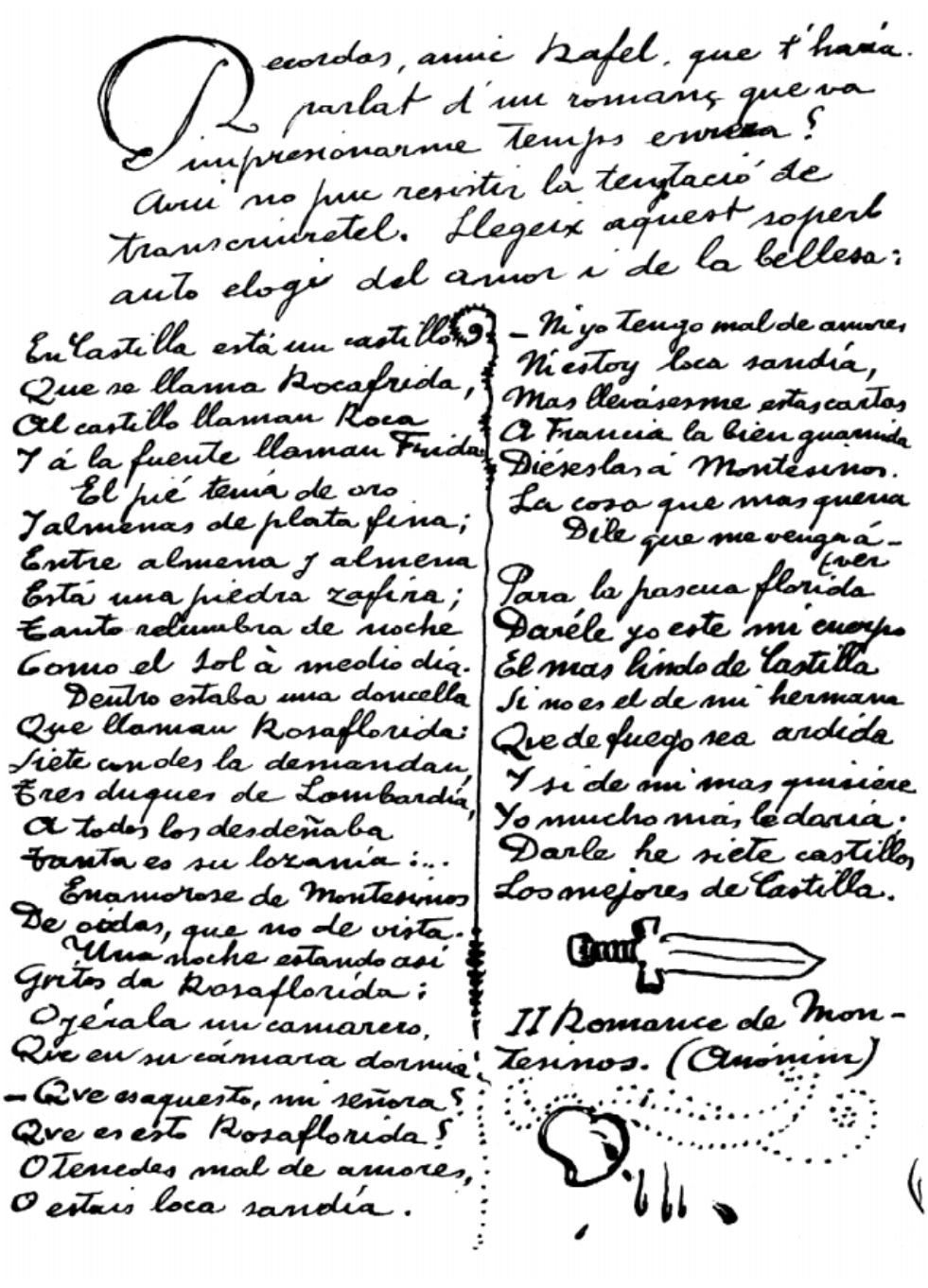
La Bisbal 31 de Març 1910

****

[130] Praxítel·les (v. 390), escultor d'Atenes.

12 d'abril de 1910
reg. 2123

Recordas, amic Rafel, que t'havía parlat d'un romanç que va impressionarme temps enrera? Avui no puc resistir la temptació de transcriuretel. Llegeix aquest soperb auto elogi del amor i de la bellesa:

En Castilla está un castillo
Que se llama Rocafrida,
Al castillo llaman roca
I á la fuente llaman Frida.
El pié tenía de oro
I almenas de plata fina;
Entre almena y almena
Está una piedra zafira;
Tanto relumbra de noche
Como el sol á medio dia.
Dentro estaba una doncella
Que llaman Rosaflorida:
Siete condes la demandan,
Tres duques de Lombardía,
A todos los desdeñaba
Tanta es su lozanía...

Enamorose de Montesinos
De oidas, que no de vista.
Una noche estando así
Gritos da Rosaflorida:
Oyérala un camarero,
Que en su cámara dormía.
- Que es aquesto, mi señora?
Que es esto Rosaflorida?
O tenedes mal de amores,
o estais loca sandía.
-Ni yo tengo mal de amores
Ni estoy loca sandía,
Mas llevásesme estas cartas
A Francia la bien guarnida
Diéseslas á Montesinos.
La cosa que mas quería
Dile que me venga á ver
Para la pascua florida
Daréle yo este mi cuerpo
El mas lindo de Castilla
Si no es el de mi hermana
Que de fuego sea ardida
Y si de mi mas quisiere
Yo mucho más le daría.
Darle he siete castillos
Los mejores de Castilla.

II Romance de Montesinos. (Anónim)[131]

Que t'ha semblat?... Es peix que's porta l'oli axó?...

Diu que pera renyir es necesari esser, al menys dos. I amb axó te raho el vulgo (I axó que'l vulgo no'n sol pas tenir de raho!) Perque, noy, ó tu tens molta féina ó jo no t'entenc pas! Qui ha sigut el mal Fat ó el Cíclop que s'ha menjat la teva barba-gália?... No'm fa pas res que no m'escriguis, car ja se que't recordas de mi, i jo estimo tant un recort com una lletra; pro per si acas vull donarte un concell: Procura tenir sempre una finestra ben ampla del teu esperit, oberta á tots els vents (sobre tot, á les corrents que regenéran) i no't deixis véncer per sotregades tranzitories. Reflecciona axó i veurás llógic com un falç concepte de Deber espatllaría tota una vida. Ho sents, tota una vida!
Espavilarse! tu ets prou llest pera entendrem i jo t'estimo massa pera omplirte el cap de Dialéctica.....

Jo no'm penso pas esser molt valent pro vaja, Deu n'hi do, he salvat alguns obstacles que be podien destorbar la meva via: Felicitat, Gloria, Grandesa... tots aquets mirallets els he sapigut reduir á polç; i (sembla estrany!) una calma un chic estoica, un chic esceptica també es capaça de posar flors al cor: Amb Amor sol, un hom pot anar á tot arreu (i axó que he tingut la dissort de no enamorarme d'aquella noya!). Solsament trobo á faltar l'entussiasme inconcient i noble de jove, are, despres de sacrificar molta part de les passións. Pro una serena confiança en la vida, mes que en la obra (i nescuda d'aquesta metexa desconfiança) omple d'agradable calma el meu temps. I soc relativament feliç, quan pinto portes, quan endevino una línia ó una nota de color, quan una noya'm mira, quan veig gosar als altres... i are trobo agradable el solfeig i
hermosa la formula π^2. Ja ho veus com ens torném!

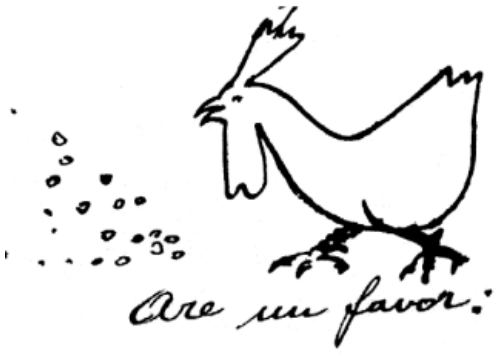
Ja veig que vaig malament! No se com ferho pera ferte entrar pe'ls ulls una veritat que la Esperança am un bon abraç podría fer víure en tu: Temo que encare duri la crissi que estás passant de temps en aquesta part per

[131] Aquest poema extret del *Romancero Viejo* també és conegut sota el nom de *Romance de Rosaflorida.*

cáusa de coses que, ben garbellades, no tenen pas la importancia que tu les hi concedéixes: I que es l'Adroguer Pobre i els seus interessos i la seva casa i totes les coses del mon plegades, comparat am un sol bes d'Aquells llabis ó am un somriure d'Aquella anima tant bella?... Llença ben lluny de tu la teva apatia i el teu pessimisme; son mobles corcats de l'esperit que no poden guardar cap sentiment noble i sant! Déixa que els droguers pobres facin chacolata que no impediran —pobrets!— que Shakespeare escrigues Hámlet!

Tandebó m'equivoqui al pensarme que no tornes a esser tu mateix encare. Deu vulga que al llegir aquesta't sembli que parlo de coses passades!

Axó sera pera mi una alegría.

Are un favor:

En Josep Berga y Boada[132] ha escrit demantme que per medi del meu pare pregués á en Ramio[133] (membre del Jurat que otorgará les places de Palamos i Snt Feliu d'Arts i Industries) que sia considerat amb els opositors respecte les asignatures de Mecanica i matematiques. El meu pare ja ho fara pro jo desitjaria que si tu tens franquesa amb en Ramió, li escriguis refermant el clau. Me faras aquesta mercé? El 18 crec que son les oposicións. En Berga am mi sempre s'ha portat molt be i s'ho mereix.

Será un favor teu que jo afegire a la llista interminable dels que'n tinc rebuts!

El meu germa esta enguniosissim esperant noves d'aquells d'Olot. Compta els dies, hores i minuts. No'n sabs res encare? Si hi ha res de nou escriu, que al pobre noy l'hi treurém un bon pes de sobre.

Adeu Rafel! Avui no tinc ni mes temps ni ganes de perllongar massa aquesta tola.

Els meus afectes á la teva familia a l'Esperança i a en Gimeno.

Un bon abraç del teu

Joan

La Bisbal 12 (penso) de IV-1910

****

[132] Josep Berga i Boada (Olot, 1872 - Sant Feliu de Guíxols, 1923), fill del pintor Josep Berga i Boix i també pintor, es presenta el 1911-1912 a les oposicions per professor a l'Escola d'Arts i Oficis de Sant Feliu de Guíxols. Obtindrà la plaça el 1912 i, des d'aquest moment, viurà en aquesta ciutat.

[133] Pedro Ramió Saura, enginyer industrial de la Bisbal.

[Abril de 1910]
reg. 2124

Amic Rafel!

Volía ferte no mes que una trista postal pera parlarte de les coses interessants - (!) de que convé parlar, pro això no ha pas sigut possible. Válame Dios! El diablet que es en mi, m'ha tentat massa ferm perque'm fos possible contentarme i dormir tranquil, diriginte solsament una cartolina verda.

Els esforços que faig cada día pera arribar, per medi d'una llógica especial, al coneixement de mi mateix, han sigut cáusa de que percebis avui quelcom lluminós que no puc deixar passar i esborrarse com banal impressió, sens dirten alguna cosa: Dura phsicologia, amic meu, que't fará apreciar mellor i de mes aprop la tempestuosa inquietut que tanca el meu raquític esperit de noy de dinou anys!

I gira full que allí va el pare de la criatura: Avui ha passat devant dels meus ulls una hermosissima dona; blanquissim el seu front, cla el seu mirar com l'ignoscencia, aixecats els seus pits i "como dos cabritos mellizos de gama, que son apacentados entre azucenas". Fa díes que cuan la trobo devant meu, sento que el meu cor s'omple de joia, com cuan veig un magnífic quadro ó una bella esculptura ó quan llegeixo á Homer o á Salomó.

Te semblará pueril aquesta sencilla declaració, després d'el (potser petulant) preámbul; potser un somriure d'alegre ironía haurá eixit á flor dels teus llavis i tu t'hagis dit: —Bó! Cúpit no perdona ni al pobre Joan!— T'haurás equivocat, si has fet semblant judici: No es pas amor lo que jo sento. Ni aquesta de que't parlo (i es la que mes me complau mirar, perque es mes bella) ni cap de les moltes que m'agraden desperta en mi aquest dolcissim i salvador sentiment. Pro sí dec confessarte que tampoc es la sola fruició estética lo que'm porta á admirar sovint la bellesa femenina. Si això fos, no hi hauría pas diferencia en la calitat d'admiració, i jo sé lo que resulta distinta en mi la sensació de femenitat ó de masculí. ¿Podré negar jo ni ningú l'atracció que existeix entre els diferents sexes?..... Ni això tampoc m'ha satisfet: no soc pas prou vulgar tampoc pera que lo animal domini en mí. Vetaqui lo que m'he cregut tréuren en clar:

La dona, actualment, m'inspira una simpatia composta d'amor, bellesa i (ápesar dels meus esforços, de les meves convicciónes i de la meva repugnancia) i, dic, sensualitat (Que siga maleída!) Afortunadament, crec que els dos components, el primer i sobre tot l'últim, hi son en petitissima escala.

Et voilâ ma confessión d'aujourd'hui!

Terriça De tota conformitat am lo que'm dius en la teva d'avui.

Pera que jo puga pagar la cúyta, verniços, térres, guix i demás zarandajas, necesito 60 $ que abonaré en c/ á Dn Lluis Batlle, desseguida que m'autorísi el giro d'aquest valor en lletra de cambi. Suposo que no hi tindrá cap inconvenient, tinguént, com té en son poder, gairebé la meitat de la terriça encarregáda, que bé sabs tú que val mes que això que demano —créume!— perque la necesitat m'hi obliga. Aquest Grá me convindría tenirlo avans de venir á Girona perque el terricer (pagat que sía) no tinga escrúpols per la meva marcha. Ja ho veus! estic entre l'espasa i la paret (l'espasa es en Batlle i la paret es en Peret) aixis es que confío en que tu, Rafel, seras l'áncora de salvació! Escríume per l'amor de Deu, cuan tingas al Sr Batlle convençut!

Fesho Rafel! Mire Vd que se lo pido con mucha necesidad!!!

****

[28 d'abril de 1910]
reg. 2125

Estimadissim!

Jo i madona Dissort som molt amics. Massa potser. Tant que desitjava que arribes dissabte! Us hauría abraçat a tu a en Xavier i a en Martí i content m'hauria fos per aquell be de Deu de montanyes...

Deu no ha pas volgut que puga trevallar una mesada am plena tranquilitat d'esperit: El meu pare está malalt, prou malalt pera que'l metje i la meva conciencia m'hagin prohibit dexarlo.

Confío, no obstant, que'l seu mal no será pas molt llarg... Deu ho faci!

Ahi vaig escriure al meu germa contantli la nostra conversa del matí de Snt Pere[134]. I tu ja l'i has enviat aquella lletra que'm prometéres?

Estic molt tristot i seria enva que'm proposes, avui, dedicarte unes hores d'amable conversa... no puc, no faría pas res de bo.

Afectuosissimament cománem a la teva Esperança, als de casa teva i al gran Pí.

Tu reb un fort abraç, fortissim del amic que t'estima

el germa Joan

****

[1910]

reg. 2127 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret de l'"Associació Regionalista del Petit Empordà"

Estimat Masó:

Ja he parlat am l'Anfóns! Esta conformissim en quedarse á esperar fins que siga necessari, mentrestant puga trevallar axô sí!

L'hi he esplicat la nostra conversa del peu del campanar y ja esta content.

Amb en Gimeno avui aném á Torroella.

Escriu á ca'n Ribó[135] (fesho aviat!) demanant-li 1/2 quintá d'Arena de la que ells posen al verniç d'estany[136]? Axis el meu germá ja començará a fer probes.

Un fortissim abraç dels teus Joan y Marti

****

8 de juliol de 1910

reg. 2090 - Tarja postal sense il·lustrar

Rafel! Dema al vespre tindre la sort d'abraçar-te.

Joan

Divendres 8 VII-10

****

9 de juliol de 1910

reg. 2129

Estimadissim Rafel: I com li plau á l'ánima, malalta de desconfiances la solitut d'aqui! Mai com are s'havía presentat clara la visió de la meva vida; s'aclarex als meus ulls un nou problema i la nova llum, m'omple el cor de la amarga satisfacció d'una veritat tardana... Estic content perque unes hores de meditació m'han fet lograr la determinació del meu aparent pessimisme, car jo no soc un pessimista! I la forta críssis que he passat i estic passant encare, no te altra cáusa que la falta de métode que he vingut sofrint durant tot el período d'educació de las facultats. Axo indubtablement representa una bancarrota moral ben manifesta, pro en cambi jo tinc una ventatja: no soc un desviat car com que no he treballat, no es possible que lo fet siga encarrilat en fals. Si no existex l'aranya, malament pot existir la trenyína. Aplícam el conte...

Cada día estic mes convensut de que els llatins, patim el grau defecte d'esser massa sensuals: gastém les nostres forces morals veient i tocant i dediquém massa poc temps á l'estudi i a la meditació: La contemplació, (el meu véurer i tocar) ja crec jo que es un bon medi educatiu, pro resulta incomplert quan es tot sol: Axo soc jo:

---

[134] Sant Pere Armengol se celebra el 27 d'abril.

[135] És al taller de Sebastià Ribó, ceramista barceloní instal·lat al carrer Dos de Maig, 218-220 on l'Alfons començarà a treballar alguns dies més tard, el juliol, per portar a terme el seu aprenentatge.

[136] Vegeu "Vernís" a *Glossari*.

incomplert. Además, en mi també hi ha un desequilibri fill directe, precisament de la poca educació de les facultats. La visió está, en mi, sempre per sobre de execució de la obra. I axó no's resol pas am traça: Solsament un estudi matemátic (matemátic en el fons) de les formes i dels colors, estudi llarguissim, podrá fer náxer enrrodonida la obra. No hi ha mes: es necessari que dexém, per un temps, el nostre bagatje de moderns (riquissim per altra part) pera educarnos en els severissims motllos clássics; clássics en el gran sentit de la paráula. Entenc que solsament axis, el nostre temps fará un art Etern, com el dels grecs, com el dels gods, com els del renexement italiá. Jo procuraré encaminar les meves escacissimes forces en aquest sentit: es a dir: sé el contagi de les idees i procuraré encomanar tínya d'aquesta: L'Aligieri i en Carducci[137] ho han vist i estalvíen el nostre esforç, el gran esforç mental que signifiquen aquestes senzilles idées: Studiare, Studiare, Studiare, Meditare, Meditare, Meditare.

Potser te semblara que desoriento la corrent dels meus pensaments, perque he començat parlante de la vida i acabo parlante del art, del estudi i de la meditació! Donçs si acas t'estranya axo, jo procuraré aclarirho am poques paráules: Per mi la vida no deu ser altre cosa que una persecució d'ideal; del home de ciencia el fi de la vida deu esser la ciencia, i del artista, l'art. L'art i la ciencia son sempre una tendencia a la idea suprema del Be. Axis solsament se véureho jo i axis queda justificat el meu concepte de la vida (que'm sembla haverte exposat) = Eliminar Mal =

Aquest pressentiment de projecte educatiu (ó auto-educatiu) el dec, com me sembla anonciarte mes amunt, a unes hores de meditació sotá'ls esplendits brozos que aqui a Béuda, tenim per campánes. El campanar es el meu lloc predilecte; es ample i l'aire puríssim passa a grans ratxes pels clucs finestrals romániques que les montanyes (pe'ls meus ulls) fan servir de marc. Además hi ha unes campanes que quan les toques, tansols am la molla del dit, sònen agradabilissimament. Ah! es inexplicable la sinfonía d'un tritlleitj en vigília de festa! Avui a mitjdía han tocat i jo hi ajudava, i creu, la festa (quelcom mes que la festa!) el pressentiment de festa, ja es en el meu cor. Adeu Rafel, que passis tu també un Sant Diumenge... si potser am l'alegria que deu donar un abraç de la Dona estimada! T'envia un abraç

el teu: Joan B. Coromina

Campanar de Béuda 2 Dissabte de Juliol de 1910

Si vols escriurer te demano dues coses: que no'm parlis de com van els meus quadros i que enviis la lletra a Xicu "Sastre" de Béuda per Besalú i para entregar a Fulano de Tal...

****

Matasegells: 12 de juliol de 1910
reg. 2128 - Tarja postal sense il·lustrar

Mare de Deu quines montanyes!
Potser si que m'engrescare de debó encare.
Saluda a tothom a qui estimis o't pregunti per mi.
Quan t'escrigui ja't posaré l'adressa.
Un bon abraç del teu
Joan
Besalu 3'50 tarde

****

6 d'agost de 1910
reg. 2092

Estimat Rafel! Desperta!

Encare que sembli que'm tens aborrit, jo ja sé que m'estimes com sempre i crec que no m'escrius perque deus correr com un esperitat derrera la féina tot el sant día. La feina per un costat i per l'altre aquelles roses, ofrena matinal d'amor..... Als ferits de cor no'ls queda pas un moment! Ja ho sé! De totes maneres, suposo que no't vindrá malament i que potser fins m'agrahiras que distregui, per una estona, les teves ocupacións amb aquestes confidencies, que si be es veritat que no tenen cap interés, te servirán pera passar bé el rato.

[137] Giosuè Carducci (Val di Castello, 1835 - Bologne, 1907), poeta i crític italià que preconitzava la tornada als valors antics.

Vetaquí que de lo que faig aqui, sense fer gran cosa, se'n pot dir aprofitar el temps: Primera perque visc tranquil i me penso que les galtes s'han colorejat de vermell; segona perque púc entregarme en cos i ánima al trevall que mes me plau sens remordiment de cap mena: uns estudis de pshicología íntima, son la meva obra millor —sens que vulgui dir que sia bona— de totes les coses que he fet d'ençà que soc en aquest reco de montanyes. Al principi que era aquí, vaig passar una temporada negrissima de vacilacións i dubtes; pro are s'ha aclarit, gracies a Deu, la boira que cobria la meva ánima. Una mostra de la malaltía passada la tens tu en la meva lletra anterior: Si la repasses, es facil que hi trobis una activitat de pensaments desequilibrada i potser malatissa. Are no; penso, medito, medito... amb la tranquilitat del que fa una cosa sencilla i de la qual res n'han de fer els altres. També pinto força de la matexa manera; encare que pintant, conec que pésen demunt meu molts prejudicis dels quals es precis que'm deslliuri un dia ó altre. De totes manéres no'm sab pas greu de sapiguerme defectes, car per combatre a un enemic es precis avans que tot conéxel.

El cas es que are estic força content de la vida, que dies enrera era pera mi una bona carrega...

Bueno: una de les coses que m'han fet agafar el mánec de la ploma, son les ganes que tinc de que coneguis la meva nova teoria del marc. Potser m'hi diras la teva i sempre véuen mes quatre ulls que dos:

Pera prepararte a la comprensió de la meva teoria, tinc de dirte en primer lloc que quan amb en Serra parlávem del marc sofríem una equivocació confonent aquest, —que des d'ara'n dirém gran element— amb una altre cosa bon xic menys digna: la mala fé. La mala fé, en el cas ont necessitém aplicarla, pot arrivar a ser noble, pro no puc consentir que se li dongui un nom que en cap manera merex. Ja veurás si se esplicarme com a l'últim creuras am mi que el marc es un gran element fins per el matex artista:

L'altre dia vaig descobrir aquesta veritat, pensant en una cosa delicadissima; tan com solen serho totes les coses molt conegudes i poc meditades.

Qui sab a quines altures de reflecció sobre l'amor a la dona, vaig adonarme de que tot lo que pensava d'aquella, podía perfectament aplicarse a una obra d'art. Al cap i a la fi, axó no es cap cosa estranya perque, com l'amor, l'art també es fill de la mare vida.

Me preguntava fins a quin punt son diferents i perque, aquets dos elements que compónen l'amor equilibrat: Platonisme i sensualisme. Donc per sentat que son els únics que integren tot amor verdaderament equilibrat. Ja ho veurás.

La cosa no's presenta pas ben sencilla, pro jo tinc el meu bon "Clavileño" pera cavalcar i anar ont se vulla per el cel de la metafísica i no m'espanto may:

Entenc el platonisme —o lo que volém expressar amb aquesta paraula— com una força inmaterial molt poderosa que atrau idealment a dues ánimes; l'una a l'altra.

No hi ha qui negui, en el blanquissim camp de les idées, que pensar en una acció es realitzarla idealment: are bé: jo concedéxo la importancia del pensament, al platonisme en amor i axis crec, molt llogicament, que n'es gérmen i essencia.

Resulta d'axó que per nosaltres, el platonisme es de necessitat el principal element d'amor, car te en si metex la facultat creadora. Pró axo no vol pas dir que per exelent i necessari que siga, no resulti limitat el seu camp d'acció en amor: Es un gran element, pro com element que es, podém determinarlo qualificantlo d'incomplert. I axó ens porta clarement a definirlo com a noble força necessaria, que al manifestarse en l'ánima humana produex el naxement i es essencia de l'amor.

Un desequilibri d'aquesta força, fará sublims als homes produint el místic.

I are hi som!: = Pera la defensa del marc, considera en art, a l'estatua, quadro etc, com havém considerat en amor al platonisme. =

Are me veuré precisat pera defensar la meva tessi, aváns de parlarte de marc ni de cap cosa de fusta o d'or o marbre, a fer una defensa del sensualisme; me sab molt greu no comptar ni am materials ni am ningu que m'hi ajudi: L'Eugeni d'Ors[138] sería, pera semblant féina, el colaborador mes excelent que conec; ell are es a Alemanya i com que no puc ferne paga, te'n faré a ne tu Rafel, que am les teves accións afirmarás els meus pensaments i tota la meva teoría:

Veig necessari en amor al sensualisme, perque'l trobo com a just complement del amor ideal; pro pera que axo se't faci comprensible, es precis que primer destruím la montanya de pregudicis que s'han acumulat demunt la idea que tinc l'honor de defensar:

El sensualisme no es lo lleig, no es lo que excluint tota participació als delicats goigs espirituals, servex pera satisfer la bestial fam de la baxa materia: axo te un altre nom: s'en diu pornografia.

Al sensualisme devém considerarlo millor que com a cosa material, com a bella emoció que, per medi dels sentits, rebém de la materia estimada. I d'aquesta manera, se pot assegurar que en amor son sensuals totes les manisfestacións entre'ls essers; desde'l delicat sagell am que tu decores la idea del teu llema, fins al mes efusiu abraç que t'unirá per sempre am l'aimada casta: element sensual, son pera tu les flors matinals, els delicats

[138] En diverses ocasions, Coromina evoca Eugeni d'Ors i Rovira, també conegut amb el pseudònim de Xènius, (Barcelona, 1881 - Vilanova i la Geltrú, 1954), ideòleg del moviment noucentista.

brodats i les gracioses cintes am que lliga la teva amor els seus desitjats "afectes", com ho son els seus ulls amorosos i les seves blanquissimes mans. I tot axó, no es pas el teu amor: Se marcirán les flors, i amb els temps, els seus ulls apagarán el foc i s'omplirán ses mans d'arrugues; pro el teu amor perdurará mentre duri la teva vida i després de la teva vida, com la flama d'una llántia inextinxible.

Com en amor, en art es noble el sensualisme: Indispensable, car coménsa en el marbre, el só i el color. Per emoció sensual percibím l'ánima artística que en la materia ha sapigut transparentarhi el geni. Perque, tu no'm negarás que per agradable que't siga una sola nota perllongada, un roc incult ó un color intens, no t'impresiona pas com una obra d'art complerta i ordenada. Els colors d'un quadro que servexen pera manifestarlo, son l'element sensual necesari com ho es la dona respecte l'amor; el Marc d'aquex quadro es l'element sensual complementári com ho son les teves flors i les teves carícies respecte la Dona estimada.

També com el platonisme, el sensualisme te els seus desequilibrats, sinó que aquest produex sempre desastrosos efectes:

En amor, un desequilibri produira pornografia; en art, si el desequilibri es concient, ne direm mala fé i si es inconcient la paraula art sera sustituída per la de quincalleria.

Si creus com jo que l'art pera ser verdader no pot prescindir dels elements creador i sensual (valgui la paraula!) déus aceptar el Marc com a poderós complement de la obra.

Axis ens ho ensenyen els pedestals romans, les filigranes dels mestres del XIIII i ultimament les obres musicals modernes.

No se pas si m'he sapigut esplicar; confio mes en la teva penetració que en les meves esplicadéres. De tota manera m'he entretingut una bona estona que val mes passarla axis, que no amb un bon mal de ventre.

I are perdonam! Considera que'l rumiar es la meva flaca i que aqui ont estic moralment tan sol, gairebe no's pot fer altra cosa!

No't parlo de res de les meves pintures ni d'aquestes montanyes perque de lo primer (t'ho dire a l'orella) no n'estic gens content, i de lo segón, ja'n parlarém dissabte si a Deu plau!

Estic acabant les municións i am tota la recança del meu cor me veure precisat a tocar retirada d'aquestes terres benehides. Dissabte a les nou seré a Girona. Tens gaires plànols a fer? (!)[139]

El meu germá es un valent (no semblem germans) m'escriu els seus avenços i les seves ratlles respiren una satisfacció que fa augurar bons exits pe'l pervindre.

Novament te demano perdó del meu abus de confiança. Ja conec que n'he fet massa de Marc i de pshicología!

No't descuidis de recordarme afectuosament a l'Esperança i als de casa teva. Saluda a en Pi, l'immortal Pi i tu reb molts abrassos de l'amic que t'ha anyorat i t'estima molt.

Joan B. Coromina

Beuda 6 d'agost de 1910

****

Sense data
reg. 2134

Avui he passat un dia dels mes tristos de la meva vida. Si'm preguntes perque, potser no sabría dirtho: potser perque el meu germa s'ha quedat tot el dia al llit, potser perque hi ha aquet cel tant trist... que sé.

No vui semblar sentimental; estic enrrabiat i prou!

Deu cambiará els temps!

Confiemi!

[139] De l'abril de 1910 al març de 1911, Joan Baptista Coromina anava sovint a Girona per ajudar Masó a preparar els plànols de la Farinera Teixidor. Vegeu *infra* "Farinera Teixidor" a *El punt sobre...*

El meu germá m'encarrega que't diga que dema, si pot vindrá al demati, sino al tren de la una.
Adeu; ja escriuré.
Vos estima en Joan

****

Sense data
reg. 2135

Estimadíssim:
He tingut un tropell amb el guerrer[140]. Afortunadament s'ha salvat. No t'estranyis que no t'hagués enviat el comers avans!
Adeu Joan

****

[Abril de 1911]
reg. 2136

Estimat frai:
Tinc tantes coses a dirte que no m'atrevéxo a contarte res perque acabaria molt tart i axó perjudicaria la meva respectable salut (!) i els nostres comuns interessos. El retaule[141]... la fabrica[142] ... els frisos[143]! tot axo es la meva pesadilla car quien mucho abarca poco aprieta i creu que'n tinc un fex pera donar cap a tot. Com si no ni hagués prou, carréga amb el pes al cor de la salut del meu germa que'm fa viurer amb una ánima com la cabuda d'un didal:
De totes maneres i a pesar de tot me queda una mica d'indignació pera protestar del procedir dels artistes olotins[144] encare que no sia mes que amb una humil carta comercial com la que llegirán, plens d'admiració sens dubte, els teus amables ulls. Comentar una cosa com la que t'está passant amb els mencionats Srs sería materia suficient pera un bon artigle pera la culta revista "Cataluña"[145] periódic que's publica a Barna pulcrement redactat en castella, ben editat i llegit am general aplaudiment per gran part dels que figuren a primera fila dels intelectuals espanyols i potser algun que altre extranger. Pro tu que'm tens el pols tan pres, ja pots suposar que jo no tindré ni l'atreviment ni la suficiencia pera redactar cap cosa semblant; pro com ja't dic mes amunt, me crec una mica venjat fent que valgui la meva firma sota unes ratlles ben comercials i ben boniques... De totes maneres la venjansa que mes me plauría seria poguer omplir la cara, dels tant esmentats Srs, d'una serie de lo que aqui ha nom bofetades. Ja veig que no es pas el dret cami, l'istil Leandre Tarragó, que am garbo i pinyol, pren el parragraf anterior, pera que ens entenguém en el terreny (any 2[146]) de la vida práctica: aquell istil me conduiría com aquell qui no hi toca a fer filosofies i are no es pas temps de gánxos...

---

[140] Aquesta estàtua de ceràmica que representa Sant Miquel estava destinada a l'església de Sant Salvador de Bianya.
[141] Vegeu *infra* "Altar i retaule de l'església de Sant Salvador de Bianya"a *El punt sobre…*
[142] Per primera vegada, Joan Baptista Coromina parla de La Gabarra, la fàbrica de ceràmica que va crear a la Bisbal amb Rafael Masó i que va començar a funcionar el 20 de març de 1911. Vegeu *supra* "Un somni fet realitat" a *Introducció.*
[143] Una carta de Rafael Masó a Esperança Bru posa de manifest que des del mes de febrer l'arquitecte treballa amb Coromina en un projecte de restauració i transformació de la Casa Salieti del carrer Ciutadans: "Aquests dibuxots que t'envio és el model de rajoles que faig construir per a el respatller de la escala Salieti i que ahir a la tarda ens va entretenir amb en Joan". (Catllar (Bernat), Doménech (Gemma) i Gil (Rosa M.),. *Op. cit.* pàg. 75). Aquests elements ceràmics seran executats a l'obrador Fill de Jaume Pujol i Bausis de Barcelona. (Tarrús (Joan) i Comadira (Narcís), *Op. cit.*, pàg. 371).
Els frisos als quals es refereix aquí Coromina són pintures sobre tela que il·lustren el poema èpic de Jacint Verdaguer Canigó. A les cartes Coromina s'hi referirà sovint com el *fris Canigó*. Concretament es tracta d'una decoració en tres parts que representen respectivament els guerrers, l'amor i el clergat.
[144] Coromina està indignat per l'oposició de l'arquitecte municipal d'Olot al projecte de Masó d'acondicionar una dependència de l'antic hospici per instal·lar-hi les oficines de la Caixa de Pensions i d'Estalvis. Projecte en el qual Masó treballava des de novembre de 1910. Finalment només es faran els interiors i La Gabarra fabricarà les rajoles de ceràmica necessàries
[145] *La Cataluña*, revista setmanal publicada a Barcelona des de 1907, amb seu al carrer Ferran, núm 57.
[146] L'any 1902 es repeteix com un leit-motiv a les cartes de Coromina i, sorprenentment, sense que es pugui determinar un lligam evident entre els diversos casos en què s'esmenta. (Vegeu les cartes reg. 2151, 2165, 2170 i 2223). Tanmateix,

L'Anfos may me calla perque no envíes el model (dibuix i tamany) de les escates del Sr Texidor, lo qual jo també desitjo i espero com candeletes dons aviat no sabrán que fer els operaris de la casa, que, dit sigui de pas, s'esta posant com un pom de flors. Avui l'Anfós ha trevallat, i jo també, en les probes pera el Sr Bernardi Martorell[147] (que Deu li toqui el cor) i dema quedarán llestes. Tan bon punt sigan cuytes te les enviaré perque les remétis al teu amic. Sobretot no descuidis el dibux de les escates dons pera repartir la féina, convé de debó. Jo am el retaule vaig fent tot lo que humanament permeten les meves escaces forces pro veig que si vull ferne massa avía, quedaria una cosa tant dolenta que'ns avergonyiría a tots dos i axó no ho pot consentir la bona fé artistica que'ns queda, que per poca que sigui no's pot comparar ni els mils am la de la maffia artistica Olotina!

Prou Rafel! Desseguida que la féina m'ho permeti vindré a véuret perque creu que ho necessito.

Ja pots comptar que desitjo que'l mal de véntre te minvi, minvi i ...mori com mes aviat millor perque tu també ja'n tens ben be prou, pera moléstia, de la féina i del mai prou rébaxat Sr Brú.

Ah! A l'Esperança recórdami molt afectuosament i digali que encare li agradexo aquelles mirades d'amistat que m'emviáva desde'l balcó que eren totes llum pera mi quan exía del soterriani de câ'n Texidor... que encare'm sembla que'n sento l'humitat i la fortor d'orins d'aquell nen, que per altra part era tant maco: "Nô, te tens un patet?"

Adeu! pera'ls teus, els meus afectes i pera tu, germa, un bon abas que dissimuli el neguit i la poca solta de les presents lletres.

T'estima en Joan.

No't descuidis les escates: ja veus que jo compléxo!

---

molts fets podrien explicar que aquest any estigui revestit d'una importància particular als ulls del nostre protagonista.

El context polític està marcat per dos esdeveniments majors: el febrer, a Barcelona té lloc la gran vaga general, de la qual el quadre de Ramon Casas La Càrrega ofereix un punyent testimoni. El maig, el rei Alfons XII puja al tro.

En un àmbit més local, Xavier Montsalvatge, Santiago i Rafael Masó són empresonats els dies 6, 7 i 8 de gener per haver manifestat el seu descontentament després de les eleccions municipals del novembre de 1901.

En aquest any 1902, el món literari perd una de les seves figures emblemàtiques amb la desaparició de Jacint Verdaguer. Però l'any veu concretar-se amb èxit la voluntat de renovació del grup format per Prudenci Bertrana, Xavier Montsalvatje, Josep Tharrats, Carles Rahola, Miquel de Palol, Narcís de Fontanilles, els germans Francesc i Antoni Viver i Rafael Masó. Gràcies a ells, els Jocs Florals s'imposaran en detriment dels antics *Certámenes literarios*.

En el camp de la premsa, apareixen *La Veu de Catalunya* i *Cu-Cut*. A Girona, els germans Masó i Prudenci Bertrana, amb la col·laboració de Josep Carner, creen la revista *Vida*, considerada per Vinyet Panyella com "*un dels símptomes de canvi i de transició del modernisme al noucentisme*". (Panyella (Vinyet), "Assaig de cronologia" a *El Noucentisme, un projecte de modernitat*, pàg. 341.

[147] Vegeu *infra* "Casa de La Campana" a *El punt sobre…*

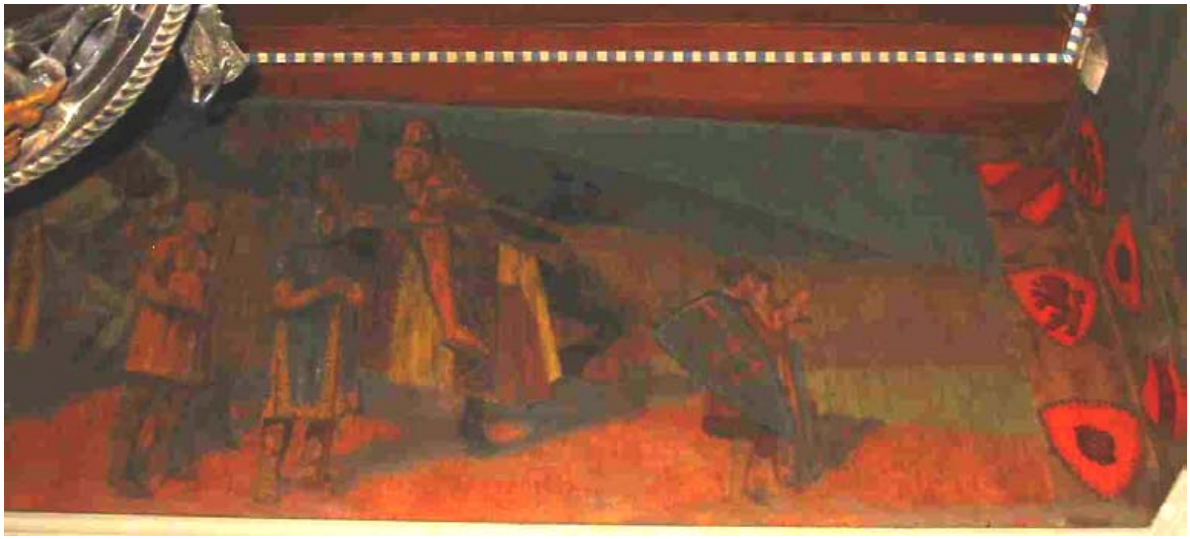
Joan Baptista Coromina, *Croquis del Compte Tallaferro, bisbe Oliva, patges, [il·legible] i cavallers*, s/d. Guaix/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Gentil Flordeneu*, s/d. Guaix/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, projecte per al *Fris Canigó*, s/d. Guaix/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Fris Canigó*, s/d. Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Fris Canigó*, s/d. Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Fris Canigó*, s/d. Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Matasegells: 7 d'abril de 1911
reg. 2137 - Tarja postal sense il·lustrar

May prou estimat i amic Rafel: No t'escric perque tinc feina i el trevall es mitja vida i la féina ets tu i la teva ja acreditada arquitectura qui me la proporciona:

Notes comercial: (Dicta l'Anfos): jo estic esperant (urgentissim) que envíi lo que s'ha d'acabar de fer pera Olot (els planos) i que envíi una mostra d'escata de les que s'haurán de fer pera el Sr Texidor; detallant el nombre exacte de les que s'haurán de fer. La comptaduria marxa com un rellotje.

T'estima com sepre el teu Joan que no espera res mes que els plánols d'Olot pera fer els models que manquen.

El gris de les escates (i axo soc jo qui ho dic) entona d'una manera gran. Uva!

****

12 d'abril de 1911 - Matasegells: 13 d'abril de 1911
reg. 2138 - Tarja postal sense il·lustrar

La Bisbal 12 Abril de 1910 *[sic per 1911]*

Estimadissim:

La postal obra en mon póder... lo que ja no hi obra tant son els plánols de la caxa d'Olot ni el model d'escates que tant a gust del Sr Texidó executarém si Deu plau... L'Anfós esta una mica desesperat perque diu "Aquet Rafel ens retrassa la fornada!"

Envia tot axo ben aviat que al pobre noy li treurás una dotzena de grans de la gargamella. Avui els paletes han acabat el forn[148].

El retaule es un treball que m'engresca molt i se'm va tornan dificil perque l'hi he agafat molt afecte.

¡Vitte mon cher! Adeu Joan

Merces per la teva. Sobretot no tardis! Adeu adeu! Recorts a tothom!

****

15 d'abril de 1911
reg. 2139 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret de "Café Centro Comercial Enrique Candalé"

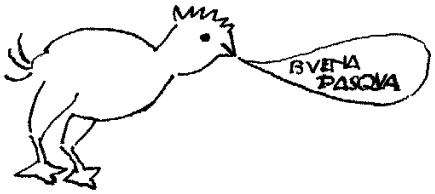
La Bisbal 15 de Abril de 19 once

Querido amigo: Por imposición del membrete y demás formalidades (incluso la palabreja "comercial") que van impresas en la cabecera de la presente, me veo obligado á redactar estas líneas en la plástica y armoniosa i may prou llohada habla de Cervántes.

[148] Vegeu "Forn" a *Glossari*.

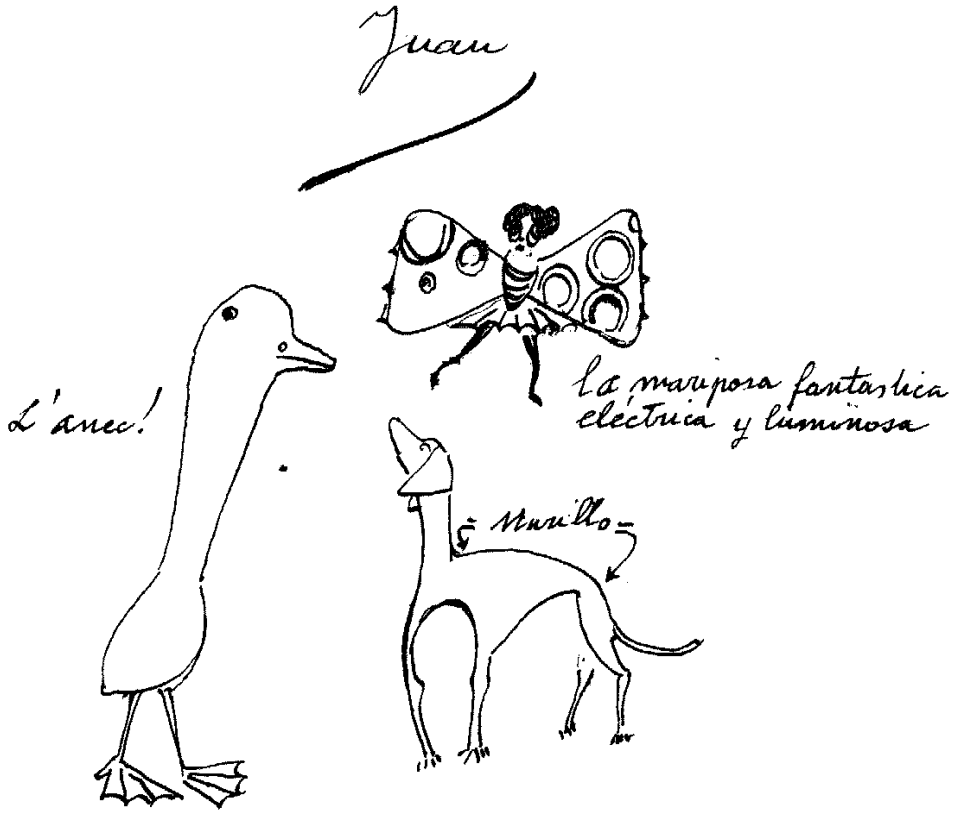
Sabrás que he recibido tu carta i que enterado de su contenido me apresuro (quan llegexo axo del apresuro me sembla que veig á un senyor d'aquells a qui escapa el tren i a mitj afeitar déxen la navaja pera no poguérse cordar tampoc el maleit botonet que aguanta el coll planxat de nou am la camisa) me apresuro pues a remitirte la sección que me pides.

Te la incluyo.

En cuanto al retablo eminentemente románico que tan á gusto ejecuto, (paródia Pedrell)[149] debo decirte que me está haciendo sudar la gota gorda; pues hijo el Sr Subidor tendrá que esperarse ó largarnos los cuartos (donar els quartos). Del [?] no he tenido noticias por ahora: le entregaré la zaca enseguida que llegue. También le entregaré una colección de Ilustraciones Artísticas para que se inspire. Si no logro que se inspire con eso quizas una botellica de ron fuerte logre mejores resultados. Enfin Dios aprieta pero .. (ahora no recuerdo que hace!) Claro! como que en los "arcos" están cantando los gozos el incomensurable coro "La Lira". Enfin repito que me dispenses y otro día que para gozos no canten "Els pescadors del gran Clavé"[150] que siempre concluyen en "els pescadors; si pescadors; si si pescadors; si pescaaaadors! ya seré mas extenso i coordinado. (Tambe es bonic axo de coordinado ... eh!)

Per lo demés (si! si! si!! pescadooors!) estoy esperando que te se presente hacer algo de yeso porque, hijo, tendras que mezclarle agua ... sinó que ya desea verte tu amigo que lo es. Juan

****

[149] Felip Pedrell i Sabaté (Tortosa, 1841 - Barcelona, 1922), compositor i musicòleg.

[150] Pere Lloberas, en el seu llibre *La Bisbal en la història i el record* explica el que era la Lira Bisbalense: "*Era una entitat ajustada als motlles dels Cors de Clavé (les benemèrites societats corals d'Euterpe, del gran pedago català de la música) amb tota l'organització i el repertori de cançons claverianes*" (Lloberas (Pere), *Op. cit.*, pàg. 230).

Matasegells: 30 de maig de 1911
reg. 2140 - Tarja postal sense il·lustrar

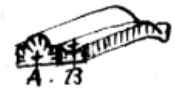
Estimat:
Desseguida d'arribat, amb el meu germa, hem fet pressupostos; son les deu de la nit i encare es hora que no hem acabat. Compto am que arribare a 1000 pts. Un Goya![151]
La fornada per ser la 1ª ha anat molt be; de totes maneres haurém de comptar amb un 30 % de rebutj. No't dic res d'axo difinitiu car no es pas fora gaire obra.
Demá escriurem un pressupost i mostres
T'estima
Joan

****

[Primers de juny de 1911]
reg. 2141

Estimat amic i frai Rafel:
Ja suposo que deus haver llegit la postal que ahir a la nit vaig enviar-te anonciante la present. Ja t'hauria ecrit ahir metex complint l'encárrec que donares al meu germa, pro, com que els pressupostos es cosa un xic delicada de fer, —i molt mes en els calamitosos temps que corren que sembla que'ns haurem de dícidir a menjar calderilla i a estimar els papers de 5 $ com a les ninetes dels ulls— vetaqui que pera madurar l'esmentat pressupost i calcular una miqueta be el temps necessari pera enllestir la feina, ens ha sigut precis disposar de mes hores que les que quedaven després de l'arrivada del meu germa.
I aném al grá:
Com a tu mateix m'ha sorprés de valent la redacció i ideia dels planols del Sr Martorell: no vull pas fer de reventador perque m'he ficsat el la parábola del "qui estigui net de pecat que tiri la primera pedra" i no vull cárrecs de conciencia; pro de totes maneres hem de confessar am la ma al pit, el cor a la ma, i, si massa'm fas dir, am les mans a la butxaca que pera véurer coses fresques no'ns fará pas falta l'arrivárnos fins a la molt il·lustre capitar de la R. Argentina banyada pel jove i ja célebre riu Plata.

Bé, deixém la gresca i el riurer (aquet gran material capás de retornar a un mort) pera els que tingán temps i humor pera fero, i tornant als pressupostos tinc de dirte que'ls hem confeccionat tal com encarregáres a l'Anfos, i potser mes escrupulosament i tot de lo que tu desitjaríes: Resultado = 23'85 metres lineals de mitjes canyes[152] i bordóns (carquinyolis) els compondrán 680 pesses d'aquesta forma

meitat pesses A. meitat -pesses.B
12 metres escocia[153] (que poden molt ben ferse segóns desitjós del Sr Arquitecte, ó sigui amb aquelles puntes) que'ls compondrán 142 pesses de les que ja conexes i 140 pesses rodones meitat grosses meitat petites de les que tenen una secció axis:

Tot plegat (comptant justet) costará de 950 á 1000 ptas. Amb aquet preu hi van motllos i originals i tot es dir que si li está bé, no s'ha de preocupar mes que de triar en el mostruari (!) els colors que mes li agradin i de res mes.
El temps necessari son uns tres mesos.

x
x x

La direcció d'en Gimeno (si no ha cambiat de poc) es la següent. R. Argentina, Calle del General Guido 860 = Lanus = Buenos Aires.

[151] Gràcies a *l'Asociación Numismática Española* instal·lada a Barcelona, hem pogut interpretar els mots de Coromina: fa referència als bitllets de 1000 pessetes amb l'efigie de Goya, posats en circulació l'1 d'octubre de 1886.
[152] Vegeu "Mitjacanya" a *Glossari*.
[153] Vegeu "Escòcia" a *Glossari*.

He llegit la seva carta que encare que plena d'incoerencies, atapahida de mala lletra i am les corresponents errades d'ortografía, no dexa de reflexar el temperament d'observador, ironista i gitano que es el nostre estimat Marti. Li escriure un día d'aquestos i imediatament que ho hagi fet ja't tornaré la seva que t'agrahexo molt.

x
x x

I are sols me falta donarte el disgust d'esplicarte les peripecíes per les quals ens ha fet passar la primera fornada.

De la primera part, me diu el meu germa que ja va cuidarse d'enteràrten: la segona me tocara a mi i ja es molt mes satisfactoria car després de tot el forn ens ha comunicat les petites reformes que haurém de ferli, am les poques paráules i els molts fets que acostuma a parlar el Sr Foc, probant amb axó tenir molt mes seny que els homes; que enrahoném molt i fem poca cosa. Lo que hi ha es que tot lo que no gasta el Foc en saliva ho gasta en fets i aquestos convéncen mes que les paráules... figurat si convéns, que de unes 600 rejoles que várem ficar al forn no n'aprofitarém mes que unes 400 (mugró[154] i cuxinet) que si no hi trobes inconvenient penso enviárteles dintre poc pera tapar la boca al Sr Texidor que ja deu punxarte am la seva angunia.

De totes maneres podem estar animats perque coneguent els principals defectes del forn[155] no'ns sera dificil de corretjirlos tota vegada que no son aquestos de construcció: Mira aquesta vegada lo que'ns ha fet gairebé tot el mal, ha sigut el dónarli massa llenya cada bocada i axó nosaltres no podíem saberho fins que hem desenfornat.

Un altre dels defectes que tindrán les rejoles que t'enviaré (que en aquestes el l'únic) son els agafats en el caire pro axó no ho evitarém fins que els de la fundició siguin servits de fernos el plat de ferro que vaig portar-te a fer, ó fins que tu tinguis l'amabilitat d'enviarlo (!) Fesho per l'amor a Deu! El necessitém de debó.

No dexis de manar la pressa a en Xirgu i Nonito[156] .

Recorts a l'E. i els meus afectes a la familia

Pera tu un abraç

Joan

****

[Primers de juny de 1911]

reg. 2142

Estimat amic: Acabo de llegir la teva lletra i encare que't presentes fet un valent, no m'estranyen les angunies que'm dius tenir ficades a dintre, dons comprenc que la postal que vaig dirigirte podía semblarte tot lo que volguessis; no es estrany l'escrivia, com en ella crec que't féia present, cansat de trevall i ple d'angunia de tot lo día i de díes anteriors.

De totes maneres, suposo que t'haura tranquilisat quelcom la meva d'ahir, perque en aquexa sí res mes no m'esplico.

I are vaig per acabar de parlarte de totes les coses que'm preguntes avui:

Tornaré a véurer al béstia d'en Cañá pera véurer si logro que dema cumplexi l'encárrec que fa 8 díes que li tinc donat, axo es, que passi a recullir els enmotllats. Te parlo d'axó en 1er lloc perque ja tinc la taca del Sr Bisbe[157] posada en fanc i com es natural, pera acabar el nostre personatje es necessari (ó al menys molt convenient) que jo puga consultar els relleus del "claustre". Creu que faré'ls posibles pera tréurer axó de devant quan mes prest millor.

En quant a lo del pressupost Martorell, tampoc m'estranya gens ni mica que t'hagis espantat del valor que hem donat a la féina, dons no som nosaltres qui'ns havém equivocat al contar, sino que m'inclino a créurer que

---

[154] Vegeu “Mugró espiral” a *Glossari*.

[155] Vegeu “Forn” a *Glossari*.

[156] El serraller Nonito Cadenas i Caballer (Sant Vicenç dels Alls, 1876 – Girona, 1930) estava instal·lat al carrer Calderers. Joan Xirgu, picapedrer, col·laborador de Masó des del primer moment, tenia el seu taller a les Pedreres de Girona.

[157] Vegeu *infra* "Altar i retaule de l'església de Sant Salvador de Bianya" a *El punt sobre…*.

(com jo a primera vista, també vaig fer) haurás apreciat malament la quantitat de material que el teu amic demana. Ficsat be en el n° de metres lineals que s'han d'omplir pera decorar (!) els 6 balcons i compta be la colla de pesses que hi entren. Si ara't fixes am les dificultats de construcció, els materials i n° de fornades (que seran 2 o 3) que hi emplearém, veuras que no ens sortirá pas mes a compte que la féina Batlle.

En quan a les modificacións de després que m'indiques, ho hem estudiat am el meu germá i estaries del tot acertat am les teves hipótesis si's tractes d'obra plana pro com que quan tindríem salvat l'inconvenient dels prims ens trobaríem que com que no sería possible plegar (posar una sobre l'altre) les peces, allavores resultaría impossible que aquexes no sofrissin torcedures, tant considerables que'ns faríen quedar molt malament. De l'altre manera encare que tambe ens exposem a trencarne alguna tot remenantles, tenim la seguretat de quedar be dons ens sera facil plegarles per testa. I en quant a la diferencia gran de preu, que aquesta modificació introduida a la féina, constituiría pel pressupost, te dic (tinguent en compte les anteriors observacións) que no li se véurer i que fins potser ens resultará mes ventatjos ferho segóns desitjos del comprador.

Quan t'hagis enterat de les presents, t'estimare que'm digas lo que'n penses que creu que'l meu desitj es de sigui lo mes rahonable el preu que li costi la estrena al Sr Bernardi.

T'advertexo que si demana pressupost a en Ribo, fará un salt que ira a parar a Canaletes!

Are, que estás enterat de la fornada (per la anterior meva) sols puc confirmarte tot lo que't déia en la anterior, afeginti que dissabte ó dilluns, podrás disposar de 391 rejols repartits segons el seguent programa:

152 groc fosc (mugró)
172 id clar (id)
66 id fosc (cuxinet)

Dels de rebutx te n'hi posaré un parell perque els teus ulls se convencin que no son aprofitables.

En quant a la facilitat de correcció del defectes de forn (que no es altra cosa lo que'ns ha ocasionat tan sensible como reparable pérdida) ja'm sembla que t'en déia quelcom avans d'ahir; pro com que no'm recorda bé, aqui va esplicat lo que tindrém de ferhi pera esperansar millor sort: tapar una serie de forats del mitj de la volta inferior, empetitir l'obertura de fugída dels focs central de la volta superior i donar les bocades de llenya am mes páusa i mes petites. Am axo i l'ajuda de Deu no es facil que la segona s'assembli molt a la primera i si no surt tot be (que de fornada no ni ha cap sense defectes) no hi haurá mai tants desperfectes.

Deu ens ajudi!

Recorts als teus i un abraç del teu amic que t'estima de veres

Joan

P.D.

El meu germa'm demana el n° de rejoles que necessitarás pera el Sr Encesa. Les mides dels medallons son 1 m per 0'35?

Tambe diu en Fonsitu que dema ó demá passat t'enviarem les papaletes de comptabilitat -

Vale (!)

****

20 de juny de 1911

reg. 2143 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret "Café Centro Comercial Enrique Candalé"

La Bisbal 20 de Juny de 1911

Molt Sr meu i mai prou estimat amic:

Fecha d'avui he entregat a l'ordinari (a falta d'en Cañá que ordinari i tot es un bon chico encare que un poc beneit) à un altre ordinari que ho es molt més que l'esmentat Cañá: De totes manéres confio que quan llegiras aquestes escaientes i dolentes ratlles ja les rejoles estarán tipes de véurer a l'obra del molt Sr Texidor.

Válgam Deu! i com deus esperar les meves disculpes are que amb en Fonsitu hem cumpler mes o menys malament! No, no i no! Tenía rahó el Sr Texidor de móuret avalots i tenies rahó tu tambe de móurensen a nosaltres.

La Defensa:

Es possible fer aná a rega a un milió de tiralinies:
Es possible convertir als ateus:
Es possible que l'assassí no tinga remordiments

Es possible fer créurer a la dona
Es possible fer ballar el câ l'os i el lleó am dues llissons
Es possible estudiar ciencies exactes
Es possible llegir la Bíblia en vers publicada per en Carulla[158] ..... Lo que no es tan possible es imaginarse els treballs, penes, fatigues i altres molesties tant físiques com morals, que degué passar aquell benaurat, sant Bernat de Pallissi[159] que Deu el tinga en Sant repós que be ho merex pobre home!

A la farmacia tens un paquet am mostres de les escates grises[160] (que van una mica be) i d'altres colors que no anomeno per no ferme pesat. El que no puc dexar d'esmentarte es la petita mostra de blanc que ímperfecte i tot será el blanc dels nostres futurs exits. En Vazquez s'ha engrescat i ens ha fet dur dues ampolles de "Extra Codorniu Extra" que espero destaparém plegats per lo que't diré mes avall.

L'Anfós (que no ha pas tingut prous forces pera continuar treballant a la nit) m'encarrega que't pregui am les llágrimes als ulls que vinguis encare que no mes pugas restar dues hores entre nosaltres. Tenim coses de massa interés pera comunicarteles amb el sencill paper i ploma i creu que es del tot precis que gíris una petita visita sino als teus amics, als teus interessos d'arquitecte i d'industrial (!) Ja sabs que jo, no seguint el teu etzemple, no exagéro mai. Te dic am la ma al pit que es necessari que'ns vegém.

Hem passat hores de lluita mes forteta que les lluites dels Rahola i Tarrats[161] i altres intelectuals i creu que a pesar d'entrevéurer l'aubada de la victoria... encara suho d'engunies!

En Martorell tenia raho: jo (acreditat matemátic) m'havía equivocat de mes de cent p^{tes}: Dema rebrás pressupost esmenat. No l'envío avui perque falta que l'Alfons acabi de determinar el temps exacte, com desitja el Sr Martorell.

Per la Vigilia del meu Sant, t'espero. Es una ordre, si es possible que un amic dongui ordres.

No't dic res de les coses que decoren i fan digna la vida perque el meu esperit no esta per assaborir ni expressar res. T'abrasso am tot el cor

Joan

Dema com te dic tindrás el pressupost Martorell, t'escriuré i te dire el preu de les escates. Adeu Perdó de tot!

****

[21 o 22 de juny de 1911]
reg. 2144

I el Sr Pujador!

I el Retáule.

I el Sr Salieti!

Vina per Snt Joan ó la vigília o avui o dema o quan pugas: pro Vina!

Te necessitem!

****

[158] Josep Maria Carulla, advocat, nascut a Igualada el 1839, va passar a vers el text de la Bíblia. El resultat va ser tan dolent que va fer néixer l'expressió "La Bíblia en vers", per fer referència a qualsevol cosa complicada i avorrida.

[159] Coromina evoca l'empresonament a la Bastille i la mort de Bernard Palissy (v. 1510 - 1589 o 1590), ceramista i savi francès que s'havia negat a abjurar de la fe protestant.

[160] Vegeu *infra* "Farinera Teixidor" a *El punt sobre…*.

[161] Coromina al·ludeix als combats polítics i culturals portats a terme pels homes de lletres Carles Rahola i Josep Tharrats i Vilà (Girona, 1886 - Barcelona, 1975).

26 de juny de 1911
reg. 2145 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret "Café Centro Comercial Enrique Candalé"

Estimat Rafelet:

T'incloc els pressupostos Martorell els quals han semblat be al Director de la manufatura, qui sembla que se posará bó. Perdona que no ho hagi fet mes pres dons el dia del meu Sant no vaig pas estar pera res i com que lin demá d'una festa tindria de ser sempre festa, tampoc ahir me va lléurer treballar. Veus avui en cambi i a pesar dels cambis barométrics m'han passat volant les hores bo i posant terra al guerrer que tinc la satisfacció d'anonciarte que a les vuit del vespre ha quedat llest de taca. No anirá pas malament. I com que'l que haji anat be, (la taca, la taca es el tot!) m'ha omplert de satisfacció (ara en aquet moment passa la Morta. Uva!) axis es que he determinat manifestártela escriguénte, i donar al meu cos lo que cada dia a les vuit de vespre demana: 25 cts de pta de bon café Puerto Rico. Es una llastima que, 'l pobre, son mes les nits que mígra que les que s'atipa! Sort dels dissabtes i diumenges.

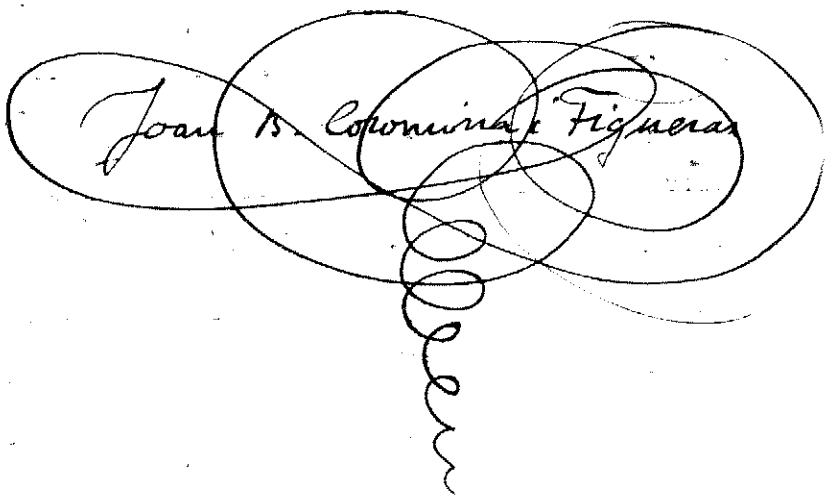

Bien! L'Anfós esta demanant els molins[162] que diu necessita com el pa que menja: Mira de fer que divendres vinent tinguém el petit aquí dons s'han comensat les escates i ens es penosíssim tenir de móldrer el blau amb el moló de ma. Son les del gris vert mes clar de tots eh? I are que parlo d'escates: Esta dicidit el Sr Texidor a posar el nostre flamant model? Cové molt que m'ho escrigas (o millor que vinguis, cumplint la teva promesa) pera que poguém treballar segurs.

Sí home sí! Vina d'una vegada: Donarás un cop d'ull d'ARQVITECTE al forn veurás els prestatjes, els bate aguas, les coques i les rejoles del Sr Ensesa[163] , si les escates ajunten, el diposit de la terra la premsa[164] de marras i ademes veuras altres coses dificils de recordar com son les noyes entre elles la Siseta i altres no menys corpulentes i macises. (?)

Dóna un afectuos recort als de casa teva i les gracies al teu germa Narcís per la seva felicitació, ompla de salutacións a la teva Esperança i dígali que la terrissa anirá be del tot si Deu plau.

Adeu espero llegir lletres teves ó am preferencia abrassarte.

[162] Vegeu “Molins” a *Glossari*.

[163] Aquestes peces de ceràmica com els medallons que ja es mencionen a la carta reg. 2142 varen ser fabricades a La Gabarra entre març i agost de 1911 per al magatzem de Josep Ensesa i Pujades situat al núm. 57 de la carretera de Barcelona a Girona. Al dietari de la fàbrica trobem anotat el 31 d’agost de 1911 el pagament efectuat per al Sr. Ensesa de "100 rejoles *mogró*, 180 bateaguas i 4 peses especials o bulades de 30 x 50".

[164] Vegeu “Premsa” a *Glossari*.

Joan B. Coromina i Figueras.
P.D.
Ja he modificat el presupost del arrimader Martorell: li conto les rejoles llises a 0'25 una.
Li he escrit avui: surt a 12 ptas m. linial. Ara en demana en comptes de 9, 14 m.
Uva!

****

[Principis de juliol de 1911]
reg. 2146

Estimat Rafel:
Estic fent foc i per ara el forn marxa. No mes que no tinc temps d'escriurer.
He rebut avui aquesta que t'incloc den Martorell pera véurer si t'está be. Tirela al correu avui matex si t'esta be: conto el "mugró" a 0'40, el cuxi a 0'32 i el fris claus a 0'15 ptas pessa.
A n'aquet Sr Martorell tot li esta be menys el que no's cumplexin els plassos. Pera que no tornem quedar malament amb tant bon parroquià es per lo que demano un xic mes de temps del que necessitem. Val mes que ell s'exclami.
M'entorno a la forqueta! Conve que'm retornis la seva desseguida. No tinc altre croquis.
El Dietari que en Fonso esta desconsolat.
Recorts a la teva E. i tu un abraç del teu gran comerciant
J. B. Coromina

****

Matasegells: 4 de juliol de 1911
reg. 2147 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic i frai:
Tant jo com el meu germa hem quedat molt contents del teu llibre d'avui. Conforme amb tot lo que dius: ja farém els recibets (alto! alto!) factures que'ns encarrégues. Molt be noy!
Ara sols falten molins i maquina de tallar[165] com el nostre pa de cada dia donámos Sr! Vina aviat: de lo que parlarém molt es dels rejols King Revats. Ja t'escriure.
t'estima Joan

Demanda dels molins i una abrassada
Anfos

****

[Juliol de 1911]
reg. 2148

Estimadissim frai:
Després de totes les coses que m'has comunicat en la teva curtissima estada aqui, m'ha quedat un bullit al cap que sembla talment una fornada dolenta o una exposició d'art, vuit dies avans de la overtura.
No obstant comenso a entrevéurer clares algunes de les coses que m'has exposat i comensa a semblarme natural el que jo m'atrevéxi a fer oposicións pera guanyar una de les places de director d'Arts i Industries[166] ! Al fi i al cap, ni en Pitagoras ni cap savi de la antiga Grecia tindré per émul i si solsament un alcoholisat i un idiota... (costum acreditada i antiga de maltractar enemics)

---

[165] Vegeu "Talladora" a *Glossari*.
[166] Es refereix a les oposicions per a una plaça de director de les Escoles d'Arts i Oficis de Palafrugell i de Palamós. Vegeu *infra* "Nomenament de Joan B. Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Industries de Palafrugell" a *El punt sobre…*

Dons tornanthi, creu que si jo m'hagués proposat axó un any endarrera tindría segur lo que ens convé a tots dos car hauría repassat aritmetica (lo que'm fa molt poca por), hauria estudiat un poc d'Algebra (no'n se absolutament res) m'hauría preparat be de geometría i una miqueta de Trigonometria i aqui tens un valent que no hauria temut ni al matex Berga i Boada (!!!)

Pro are desgraciadament, me trobo que els estudis d'aquestes materies coxégen molt en mi, tant que si'm tréuen d'Aritmética gral i geometría id faré un trist paper... Sort que amb el mes que passaré al costat teu i el poc temps que'm queda penso avensar quelcom... i després de tot, axó de les oposicións sempre he sentit a dir que es qüestió d'influencies i barra; de lo primer te'n cuidarás pla be tu que no ets pas manco per aquestes coses i de lo segón, no'n passis ánsia!

Convindría molt pera tots dos axó. T'imagines les coses que arrivarém a fer si logrém lo que t'has proposat? Verdaderament confesso (jo que soc el mes gran enemic de les colectivitats) que podém am un xic de bona voluntat tu i jo sols (orgull a part) destruir tot aquest ambient d'escola láica que disfressat am la paráula de "cultura", s'ha ensenyorit de la florida comarca Empordanesa i de part de la comarca Selvatana...

Que n'es de bonic l'exemple del Llongueras[167]? T'imagines com dégué trobar Terrassa? Debia ser terrible: cada individuo d'aquell poble devia tenir ánima de llensadora i esperit de cotó Fabra & Coats[168]!

Aquest Emporda ja's troba bastant malmés també pro jo crec que podrém tréuren mes partit que de Terrassa n'ha tret en Joan Llongueras car podém comptar am la qualitat "entussiasme" profusament repartit entre els meus paisans.

Enfi ja'ns lleurá de parlarne i d'orientarnos el dia que poguém comptar amb una seguretat, la primera, que es el que jo tinga el meu títul a la butxaca com Sanxo Panza el seu nombrament de governador de la famosa Insula Barataria. Ara la qüestio es que tu procuris de trevallarme les forces vives fent mans i mánigues pera arrancar totes les probabilitats de bon exit que siguin possibles. Manéjat fent la oposició i tractant d'ases als altres encare que cap culpa hi meréxin, dons la experiencia (aquesta Senyora que té tants anys) ens ha demostrat que unes oposicións son mes qüestió política que científica. No'm repugna pas tenir de valernos d'aquets medis: al fi i al cap jo, comptant amb que tu m'orientarás tinguent en la Ma la batuta, si jo logro els nostres propósits, seras tu el Director real; estic segur que farém una obra de caritat privant a la gent del pais de l'educació que podrien donarloshi la majoria del Srs opositors que's presentaran. Que ho farém millor nosaltres no hi ha cap dupte home!

Be: ara parlém un xic de lo altre que també es convenient:

El Dtr Xirgum (a) Xirgu Picapedrer No ha enviat els molins (!)

Les escates seran aprofitables totes dons sembla que un límpia botes ha passat a donarleshi llustre: N'he montat un m² i s'avenen molt be axis com desaparéxen les taquetes a molt poca distancia.

Dema se comensara la féina Martorell.

D'aqui 10 o 12 dies tindrás la obra Ensesa a Girona. (No deu o dotze sinó que potser d'aquí tres ó quatre. M'acaven de dir que els bat-aigües son un mirall; s'enten els del forn de l'Odal![169])

He rumiat la manera de fer l'escala de casa teva[170] i per are no hi trobo solució prou económica. De tots modos no s'escapará pas.

Compto am que la setmana entran se cuidara de enllestir els baxos relleus del retáule. Per amor de Deu el xapejat i la creu que no quedin endarrera!

T'incloc les papeletes pera que el teu germa en fassi l'us convenient.

I aqui acaba la cróniqueta mercantil.

Are te parlaria am molt gust d'altres coses si la obligació d'axecarme dema a les sis del mati m'ho permetia pro els díes que vaig al llit massa tart, l'endema no'm tréu el Fonso del llit ni amb unes estanalles.

Lo que no puc passar en silenci es el desitj que tinc de que comuniquis a l'Esperança els teus plans (si no ho has fet ja) perque am la dolçor dels seus ulls preguí a Deu que no surtin fallits els nostres desitjos. Es tan bona, que Deu sabrá escoltarla!

Jo no n'he dit res a casa d'axo del mestre dons apenes se avenirme de la teva idea. Espero donarloshi la sorpresa del sigle quan ho tinga un xic mes segur.

Recorts afectuosos als de casa teva i dels meus pera tu. T'estimo com sempre i t'estic mes agrahit que mai.

Joan

P.D.

---

[167] Joan Llongueras i Badia (Barcelona, 1880 - 1953), director de l'Escola Coral a Terrassa va instituir l'ensenyament de la gimnàstica rítmica, segons el mètode Dalcroze. El 1910 i el 1911, dues altres escoles de Terrassa, el Col·legi Mont d'Or i l'Escola de Vallparadís, apliquen aquests mateixos principis.

[168] Coromina al·ludeix a la gran fàbrica tèxtil barcelonina instal·lada a Sant Andreu.

[169] Eudald Fortuny Muñoz era un ollaire de Bisbal instal·lat amb els seus dos germans al carrer Nou. Es va casar amb la filla de *can Manyó*, Andrés Vives, que tenia una fàbrica de terrissa amb dos forns al carrer Indústria, al davant de La Gabarra.

[170] Vegeu *infra* "Casa Masó" a *El punt sobre…*

T'enviaré la llisteta aquella quan estiga un xic mes enterat del seu contingut i en faré una copia pera que no'm descuidi res.

Al Xirgu que per A. de D.!! Que no podrém fer res!!!

****

[Juliol de 1911]
reg. 2149

Rafel!

T'envío lo que puc avui: demá sera un altre dia si Deu vol i t'enviaré les papeletes. Aquesta lletra mitj de comerciant mitj de xicot qui necessita protecció d'arquitecte, m'ha costat tota classe de suors pro'm sembla que es lo que't convenía eh?

Am l'envío de demá t'hi posaré la llista que repassaré atentament i una lletra que procuraré que digui quelcom mes que aquet pobre i escuálit paperet d'ultima hora.

No he dexat de pensar un sol moment en lo altre. Se'm fá molt simpática la teva idea i creu que procuraré de no quedar ni ferte quedar malament.

Deu sobre tot!
I
una mica
de
confiança!
A Deu!

T'estima el frai
Joan
A demain

****

Matasegells: 18 de juliol de 1911
reg. 2150 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimadissim:

M'he tornat boig cercant aquella llibreta teva de Vich i he buscat inutilment. Jo crec que deu ser al taller! Com que no crec que necessitis els lleons i la vols per les lletres, patint un poc mes les trovaras en les reproduccións del museu. No't pots pensar el greu que'm sab.

L'Anfos m'ha encarregat tot de coses que començo a cumplir enviante a part les cartes i fractures que demanes. Lo altre no quedará tampoc en terra.

D'aqui 8 ó 9 díes tindré la féina de Vianya complertament llesta, bona i cuita, i espero que trobaré els repujats a punt d'orga.

Per Dio que no's retrassin!

T'estimo com sempre.

Ja t'escriuré.

Joan

Am l'altre correu, rebras les factures

****

13 de setembre de 1911
reg. 2151

Estimat germa:

Moltes coses tinc pera contarte i vull preguntarten altres tantes:

Encare li balla aquell ull al Sr de Cendra? I la Carmen, que tal?

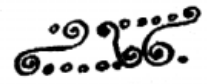
Axó ja son algunes preguntes, dons be, encare me'n queden:

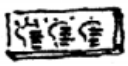
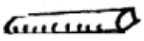
No t'has pas enfadat perque sens avis ni permis vaig endurmen la llarga historia d'auques de l'Historia del traje?[171] Ja hi tinc compte home! De totes maneres ja reconec que es una indiscreció i com el maleit joc un robo entre amics pro: Considérin Srs la trista i apurada situació del successor den Sucre[172] i tinguin llástima i compassió d'un pobret pintor decorador que de cop i volta i amb un tres i no res se troba convertit en ilustrador d'una obra tan inmortal com poética e histórica del gran autor catala del any 1902 Mossen Jacinto Verdaguer Prevre[173].

No estranyis del tot el bon humor que sembla exir d'aquestes lletres: El meu germa esta en cura amb un metje de Palamós qui sembla haverli entés el mal d'una manera assombrosa: 3 o 4 dies de tractament i l'Alfonso no es el matex. Els esputos verts (d'aquell vert que'm tenia el cor entre espines) s'han aclarit bona mica, la gana s'ha despertat en el seu pahídor d'una manera alarmant i aquell mal humor de malalt desaparex d'ell com per art d'encantament. Deu meu! L'Anfos es lo que mes estimo d'aquet mon: Fés que's curi del mal!

Té la monomanía de la fábrica: M'agradaría que la vejéssis perque't fessis creus, tot tan ordenat: la féina Martorell com un rellotje.

Aquet dematí me déia si'm semblava haver fet prou amb el mitj any que hem passat: "Quan cobrém lo den Texidor í lo den Martorell, tindrém guanyats tots els gastos i ens queda tot aquet munt de terra bona i picada per l'hivern" Te sembla a tu Rafel, n'ha fet prou?

Ja tinc enllestits els models de casa teva: he fet el rejol nou; aquet molt be i les tires[174] aquestes les tindrás d'aquí 12 o 14 dies. Tu no'm déxis de petxa a en Nonito perque com que lo den Martorell s'acaba, els obrers quedaríen sense féina precisa i s'eternisará lo de casa teva. Uva Uva!

Avui s'ha enviat tot lo que faltava al Sr Texidor axo es 820 escates que amb els anteriors envíos fan 2210, que am 450 rejoles fan 555'30 ptas. Escriu desseguida com i de quina manera vols i pots que fem efectiu aquet capital. Sería molt convenient que poguéssim girarli desseguida un lletrero i me sembla que no es pas fora de rahó perque ja fa mes de 4 mesos que va rebent mercaderíes. Dícidex tu matex respecte tan delicat assumpte.

Lo que convé de totes maneres es que vinguin fondos: S'ha comprat una barbaritat de terra (al hivern ens costaría 5 vegades mes cara) i queden 4 $ en caxa essent axis que dissabte s'ha de pagar la setmanada. Podríes enviar 50 ó 60 peles pera esperar el cobro den Texidor si es que aquet no autorisa desseguida el giro? Si vols aquet capital de 50 ó 60 peles pots carregárles al meu compte (bens d'altar) i axis ja comensaré a esser capitalista. Vols que fassi aquet petit giro o enviar en certificat el billetito?

Sobre tot no déxis passar avui sense dirme alguna cosa. La formalitat comercial! Eh!

[171] La *Historia del traje* de Friedrich Hottenroth es va publicar a Barcelona el 1893, a Edicions Montaner y Simón. Aquesta obra, dedicada als vestits, armes, joies, mobles, ceràmica i eines dels pobles antics i moderns, estava ricament decorada amb làmines i dibuixos en color.

[172] És en al·lusió al *Noi del Sucre*, pseudònim del líder sindicalista Salvador Seguí, afiliat a la Societat dels Pintors, que Coromina s'atribueix aquest sobrenom? O potser pensa en el pintor i poeta Marià de Sucre i de Grau (Barcelona, 1886 - 1969), que acabava de publicar *Apol noi* el 1910?

[173] Vegeu carta reg. 2136.

[174] Vegeu "Tires" a *Glossari*.

Repasso la part de matemáticas: m'he convensut de que lo que aprenc no ho descuido. Per lo que puga succeir no dexo las ciencias.

Adeu que'm cridarán a 2/4 de 6.

Recorts als de casa teva i l'Esperança.

T'estima en Joan.

Chison

La Bisbal 13 deSept. de 1911

****

[Setembre de 1911]

reg. 2152

Estimadissim Rafel:

He trevallat fins are pera lograr quelcom de lo que'm demanes (son les 3 de matinada i'm veig obligat a esperar despert les 5 a fi de donar a l'ordinari la caxa en que hi va el Sr Bisbe i els dos enmotllats salvadors) i no he pas pogut enllestirho tot: lo den Martorell m'ho miraré demá am detenció perque are estic rendit i aplanat. Me penso que estaré malalt.

He fet dugues cartes comercials pera que tríis la que millor te sembli: jo no cal pas que't diga si fos de tu per la que obtaría dons no tenim pas de créurer al Sr Texidor tant cándit que no sápiga trobar a l'ordinari i preguntarli quelcom... A demés, m'estic convencent que am mentidetes no s'enganya a ningu i cada cop que tinc de dirne s'hem posa un altre pes al cor qui pesa com un plom sobre totes les espines que tenen feta, moralment, un "Exe Homo" a la meva desgraciada i rebregada persona.

Al fi i al cap en la de bastardilla no s'hi veu mes que un terrisser bon home, que busca excuses pera fugir d'una tormenta arquitectorial: que es lo que en realitat se tracta de demostrar: També es vritat tot lo que conté el dit bastardillo menys l'anada a Palamós que be prou que's veu que es un rebuscament del pobre terrissaire! que es lo que en realitat soc jo. En cambi en l'altre escrit s'hi veu tota la negra malicia de la descarada i malcarada mentida i com que el No Fonso la comprobará (axo es mes que segur, car per alguna cosa es fabricant ¡i de farines encare!) perdrá la confiança que tingui am tu i no cal dir am tot el llorejat Emporda i les seves fábriques de terrissa. Reflexiona un xic i tu matex que ja ets grandet.

Dema per mica que'm puga valguer (no demà, avui que ja son 2 quarts de 4) t'escriure i t'enviare lo den Martorell tal com me demanes.

Esperem posar foc a les 12 del demati. Ens hem valgut de tots els medis imaginables pera lograrho. Deu ens ajudi en la cuita!

No puc mes. Tinc de clavar les fustes de la caxa i la tartana'm dexaría.

Adeu t'estima en

Joan

****

[Setembre de 1911]

reg. 2154 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret "Café Centro Comercial Enrique Candalé" - A la part posterior hi ha un dibuix d'una façana

Estimat,

No estranyis pas que no t'escrigui ni piu: M'he engrescat molt am la fabricació i no'm dexa pas un sol moment. En Puchixu ja t'en parlará.

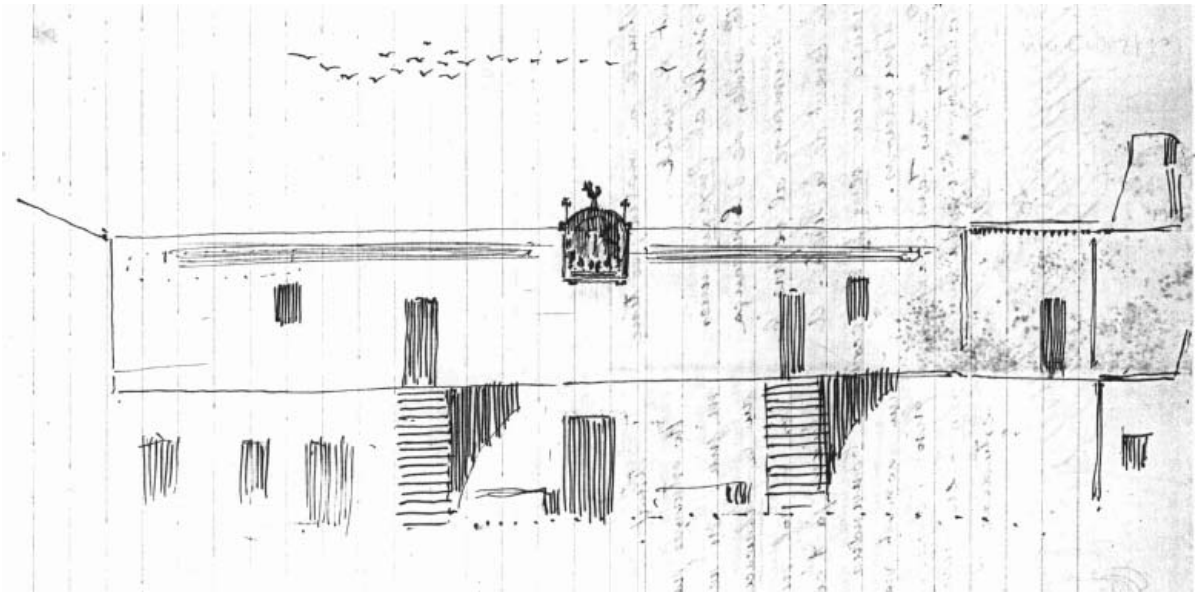
Convindria molt que si tens un moment procuris per la tela dels frisos i digas als Sr Salieti que en Sucre es a Roma a estudiar el Canigó.

El retaule ja marxa; el tinc a punt de pintar.

Donali al Puxixu unes quantes violes de l'Esperança que jo diumenge al vespre les lluiré devant de la Siseta. A l'Esperança un sens fi de recorts i d'admiracions.

Pera els teus també expressions ben afectuoses i pera tu un abraç d'aquells del teu

Joan

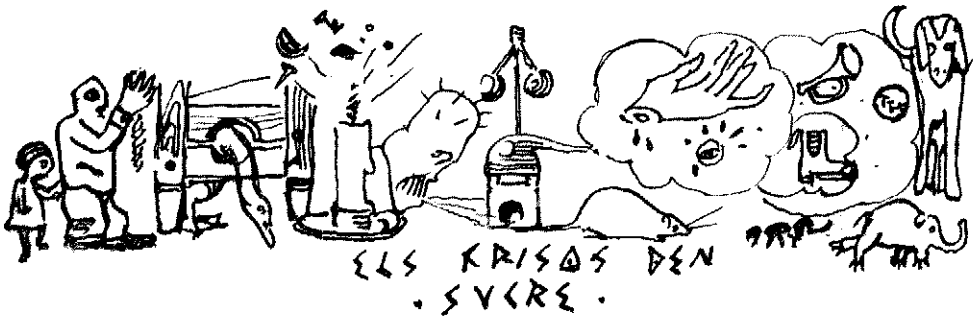

****

29 de setembre de 1911
reg. 2153

Estimat Rafel,

En vista de la perfecció de la maquineta de tallar (que Ribó ni que cojón!) me vaig desesperar de la irregularitat de gruxos que porta en si la fabricació de rejola am peus: El meu germa també estaba frenétic a cáusa de dita irregularitat que (a pesar de no sapiguer "mecánica") tinc la satisfacció de manifestarte que ja no existex ni por pienso. Are al contrari: Sabs aquelles ralletes que aparéxen a sota de tota rajola sortida de bona casa? Dons ja les hi tenim a les nostres! Sí home: si am tretze peles i un xic de bona voluntat, xicots com nosaltres se surten airosament de qualsevol compromís; Hi ha que véurer senyors, com funcióna aquell cargol[175] (maquina de fer tires) pera convéncers de l'existencia de les tres classes de vapor[176] i del mohiment contínuo!

La teva féina ja va endavant i no't nego pas que en Canyá es un esquena dret de 1ª magnitut perque jo ja l'he trobat dos o tres vegades i no hi ha maneres. Demá li enviaré a casa seva, amb un cop de carretó, les rejoles cuxí i tires corresponents. Si no t'agraden prou les avant dites rejoles no les pósis que ja n'hi han més a punt de cóure. Jo com que no les he vistes (quan vaig arribar ja eren embalades) no se quin género és, encare que soposo per lo que m'en diu l'Anfós que no es cap primerassa. Enfi: tu matex.

---

[175] Vegeu "Cargol" a *Glossari*.

[176] "Les tres classes de vapor" és clarament una al·lusió a la indústria tèxtil del segle XIX, i en particular a l'avenç tecnològic que representava la utilització de la màquina de vapor. Afegim que la Federació de Les Tres Classes de Vapor era una "*Societat obrera creada a Barcelona poc després de la Revolució de Setembre (1868), aplegant els tres rams de la indústria tèxtil: filadors, teixidors i jornalers. Adheria al Centre Federal de les Societats Obreres de Barcelona, era, de molt, el més important dels sindicats del seu temps, amb força organitsada als principals centres fabrils de Catalunya…*" (Hiperenciclopèdia, grec.net).

Fes l'obsequi de dirnos, imediatament que rebis noves den Martorell, ahont dimoni hem d'enviárli la féina! A hores d'are ha cessat el foc que li ha cuit les últimes pesses (a câ l'Odal) i dilluns o lo mes tart dimars podrém enviarho tot si no hi ha novetat al forn que no ho crec.

Tu matex que no quedém malament am tant respectable Sr a cáusa de no tenir l'adressa del seu domicili o lloc indicat a l'efecte.

Quan rebis lo den Canyá no't descuidis per amor de Deu de donarli l'ascensor dons ha arribat el moment oportú i será d'una gran utilitat com a complementarhi de la ultramoderna prensa que he tingut el gust d'ideiar

Els frisos del Sr Salieti? ... D'axó no'n parlém: en tinc un de dibuxat i confesso que distará molt de estar tant be com el poéma pare de la criatura. Demá que ja no faré cap mes prempsa, penso dibuxar tot l'altre: ja'n tinc el bocets. L'executat es la part dels guerreros, el de demá es el que representará la part de clero.

I l'Esperança no te res mes pera que li poguém robar?

Adéu m'en vaig a fer nona.

T'estima en Joan

La Bisbal 29 Sept. 1911

****

29 de setembre de 1911

reg. 2156

Estimat: *Item per la consideració que't mereixo en el primer parragraf de la teva rápida contesta.

Ja ho crec que es posible arretglar les pesses que'm demanes! Demà demati faré el model tal com indiques ultimament i se procedirá al inmediat enmotllatje en guix i desseguida en fanch; tot axó am la major urgéncia.

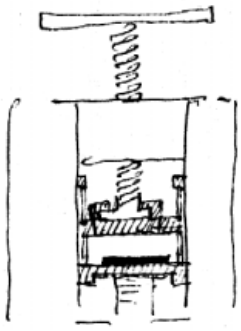
Respecte al (ascensor) efectivament: els carreters son el mes prodigiós retrat dels fabricants: uns verdaders lladres fotuts i pastats. He fet comptar a l'Anfós de quina manéra resultarém beneficiats, si enviant lo que dius am carretada, o fento valentnos de l'ordinari i comptat i debatut resulta que fent carregar al susdit ordinari, hi guanyarém unes 3 o 4 peles que Deu n'hi dô. Además la conveniencia de que tinguém l'(ascensor) aviat i la impossibilitat d'enviar res cuit de casa teva (escepte la barana terrat i les rejoles cuxí) fins a últims de setmana entran o primers o segóns de l'altra, fa cáurer la balansa cap a cãn Canyá. Ah! Ja he tret en clar perque no ha vingut a cercar les caxes! "Perque com que no més n'hi han tres..." Avui li he fet portar l'envío per l'aprenent i are resulta que no surt els dissabtes! Bien ja sortirá diumenge home! Si't sembla be, dilluns al demati donli l'(ascensor) i demés andrómines; si no't sembla be, fesho com vulgas. De totes maneres el rebutj que'm demanes, tant com tu de demanarlo, estic jo cansat de dirte que fassis l'obsequi de arrivarte a triarlo, perque si vols que't sigui ben franc no entenc ni que vols ni de que pot servirte lo que jo crec que'm demanes. Tu indica lo que vols i creu que no't faltará: pro no siguis tant abstracte home!

Axó del (cargol) es axó.

Res una prempsa que he inventat que fa mes de 500 anys que existex.

Lo ratllat es lo nou i lo negre la pobra rajola. Comprens!

Els (frisos) cada dia mes a gust del Sr Salieti i menys a gust nostre: avui he dibuxat casi tot el sobre porta que sera mes dolent que el sabé sacutrí. Pro que hi puc fer si els dies passen!

Te prometo que si no m'agafa el cólera ó altre malaltia de postració serán posats per Snt Narcis!
Molt bé lo dels testos blaus: no hi farán pas gota lleig a cãn Texidor!

Com passa el temps! No comprenc que no hi hagi plaç que no's compléxi ni déute que no's pagui! Digali que si vol lograr un resultat espatarrant que'ls pinti am nitrat de plata els pans morénos: posats al sol se tornen boles de billar.

Ah! Jo si fos de tu, tampoc la cambiaría am cap altra ni del mon ni de fora el mon: ni am la Ben Plantada que per mes que diga en Xenius també deu tenir algun defecte, com els te l'humil servidor i amic que t'estima

Joan

La Bisbal 29 Sep^{tre}. 1911

No descuidis l'affaire Martorell.
P - "Di algo!"
R - "Algo!"

*Aquest Item correspon a "mercés" (N de J.)

****

[1911]
reg. 2155

Estimat amic Rafel:

Amb els treballs de la fornada no hem estat pera res i axis el pobre Martorell s'haurá quedat sense talón fins a dimars vinent a cáusa de que nosaltres no'ns hem recordat de fer 10 sarrións (sarrións) fins avui que ja están encarregats i a hores d'are en construcció.

La fornada ha anat bé: millor el forn encare que la fornada doncs s'ha portat com un home! L'únic defecte que ha resultat de la cuita (que son uns quants bat-aigües "magres"[177] o sia semblants al passama[178] aquell d'Olot) es culpa del enfornador que es el metex qui varnissa. Els "claus" espatarrants i els rejols del quarto antic tots cuits i Deu n'hi do! Are anirem per lo altre.

Els frisos adelantan que es una barbaritat: imaginet que tinc molta part de pintura! Encare, no quedarán pas tant malament Mare de Deu!

Altrament en Canyá no te cap culpa si no va recullir l'(ascensor) dons nosaltres (amb el bullit de féina) de tot ens hem recordat menys d'encarregarli.

I el Sr Pujador?

Fondos, fondos!...

Escriu home de Deu i diguém quelcóm del teu assumpte.

Adeu! Demá a les sis hi han matines

****

5 d'octubre de 1911
reg. 2157 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret "Café Centro Comercial Enrique Candalé"

La Bisbal 5 y 1/2 de Octubre de 1911

Molt apreciat i simpátic amic: He rebut amb alegria el teu paquetet pocs moments després de tapar el forn: hem cuit una fornada que, tant per la marxa dels focs com per las mostras, com per el colô dels focs, i altres senyals de que's val tot bon terrisser, hem de suposar que será bona, si Deu no hi fa mes que nosaltres, que, en aquet cas, tot sortiría cremat i la tan esperada primera, un rebutj com una casa. Pro a pesar de tot, invoquém am tot el cor l'auxili moral de tan estimat Senyor, que si vol escoltarnos, es capas de que quedém sorpresos amb una cosa may vista: lo que sen diu un mirall. Amen.

La fornada d'avui conté: rajoles cuxi, (tornades a recórer a cáusa del crú dels cimals) fris claus (féina Masó) bat-aigües (id) i tot el paviment del quarto antic (id).

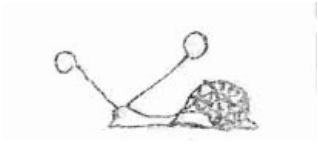
[177] Vegeu *infra* "Casa Masó"a *El punt sobre…*
[178] Vegeu "Passamà" a *Glossari*.

I ara que parlo de féina: dema i dema passat se tallarán les 1700 rajoletes[179]: 1000 per l'escala i 700 per el rera rexa de l'entrada; son ja fetes i premsades. S'esta acabant l'enrollatje del passama del terrat que's courá a câ l'Odal si es que no pots esperar la fornada entrant. Les rajoles sócol son totes fetes excepte les del teu pis que n'hem de parlar: Hem calculat am l'Anfos que es casí impossible de férles a cáusa de lo exorbitant del preu del colorant que es l'oxit negre de cobalt: 200 rajols (que son els que demanes) costarán de color 65 ptes que crec prudent no comprar per are, donçs no sé si la teva ermilla esta disposada a abocar tant respectable soma per un sencill sócol de câ teva. Enfi ja'm dirás que decidéxes: Podries triar per etzemple un altre gris més blavós, (mes lletj axó sí), molt semblant a n'aquell i resultaría doble més barat. Tú matex ja't quexarás si a cas!

He enllestit aquell rajol gra de rosari que, francament, no dexa res de desitjar: ja ho veurás.

I com es natural am tanta féina els frisos han anat un xic cóxos aquests últims tres díes pro no t'espantis! Dema passat comensaré la embrutada gral o sigui l'us i abus de coloraines a l'engrós. No'm canso de repetir que ni serán aquestes pintures prou bones pera que no meréxin la nostra mes fenomenal rebentada ni prou dolentes pera que meréxin els elogis del gran Sr Salieti. ¡Que s'hi fará!

Lo del Sr Martorell s'enviara dema o dema passat amb tots els documents que'm demanes i una amablilissima lletra comercial que'ls acompanyi.

Te recomano moltissim que si pots adquirir el no ho déxis per un altre día dons el que tenim (es dir "no tenim" car procedex d'un embarg i el día menys pensat ens tornarán afeitar) el nostre (cargol dic, no te prou pressió i no dexa pas prou bona féina.

El parrafet primer de la teva "L'home cuantra els parents i allegats" no te preu!

Ja m'enterarás de les teves jestións d'una manera un xic mes extensa de lo que ho fas en les curtes ratlles de la última.

Un bon abraç den

Joan

Ah! veure a en Canyá pera si puc lograr que passi a recullir el célebre i cada día mes indispensable (ascensor).

Adeu: estic molt cansat.

Ah! Dema enviaré les quatre peles!

****

[Octubre de 1911]
reg. 2158

Estimat Rafel:

Ja pots comptar les ganes que m'han dexat de escriurer les tristes noves rebudes ultimament a Girona. No estranyis, per aquet motiu, que res t'hagi dit de la rebuda de l'(ascensor) i demes fustes.

Avui he acabat un dels plafons del pobre Sr Salieti que per el preu ja resulta i sera un éxit casulâ de primera força. El dia 24 enviaré amb una carta den Sucre dos dels plafons bons i acabats: el de sobre la porta i els guerrers de devant.

L'altre (els amors) impossible de estar per fires.

Avui l'Anfós s'ha dedicat a fer les probes dels rejols escala que dema al mati acabará. Me penso que sortiran coses boniques.

Desseguida que poguém farém fornada de lo que tu a entrada d'hivern demanes al minut!

Adeu germa Rafel! Sort tinc del amat treball per anar passant en aquesta vall de llágrimes i d'alegries!

Mercés per la teva obtimista lletra ultima. Ah! quan m'escrigis no diguis res de particular respecte l'Anfos. Llegex totes les teves cartes! T'estima Joan

Ja t'escriuré llarc quan tingui llestos els guerrers.

****

[179] Vegeu "Rajoleta" a *Glossari*.

Matasegells: 11 d'octubre de 1911
reg. 2159 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat germa:
Avui envio al nostre Dn Bernardi el seu encárrec: taló, albará, calc i carta acompanyatoria: me penso que quedará content perque tant la féina com l'embalatje tot está molt be.
N'hi han 24 (seriones!) plens! Ha vingut un vagó a peu d usine.
Els teus rajols se van fent que es un contento i ja cal que busquis mes féina aviat.
Els frisos dolents à D. G. i endavant!
Deu abrassos del teu
Joan

****

[Finals d'octubre de 1911]
reg. 2160

Estimat amic Faquell:
Avui he llegit la teva deslligada i desconsolada lletra sense véuri res mes que una ma d'exclamacións i d'improperis pera la humanitat rosari que, com molt be tu sabs, acostumo a resar tots els díes.
Llástima que no siguém un xic més valents!
Jo continuo mes tristot que mai esperant (santa Esperança) que potser un altre dia tot lo que are son engunies i tristeses se convertiran en una alegría-trista de la que jo ja n'estaré content!
Creu que sento no poguerte complaurer vinguent per fires, pro estic tant malhumorat que les coloraines, les figures, el negrito i fins els tristíssims vensuts del "Pim, pam, pum" enegriríen macabricament la meva estada... Si al menys tu poguéssis contarme victories!...
Esperém que passin dos dies de bon temps pera assecar l'obra que'ns falta i fer fornada, incloent en aquesta tot lo demanat per tu ultimament.
Lo que demana el teu germa Jaume, no puc pas enviarho si ho vols del matex tamany, dons fou lo que primer va trobar col·locació, empetitit considerablement, pera les nostres féines a la fábrica: are si ho vols 25 ct^mes mes curt d'un cap, ho arrencarem i no'ns quedará mes remei que ferne una de nova. Val mes que hi fácis la de la imprempta i carrégala en compte de la fábrica.
No envio avui els dos desitjats frisos (que ja tinc embalats) pera gosar del sufriment del pobre Sr Salieti fins a l'últim moment. Es una venjansa de les penes i fatigues que m'ha ocasionat el fer un treball en el qual he perdut el temps i el credit artistic que't meréxo, per poc que aquet siga, dons están a l'altura els frisos Sucre, d'aquell de cãn Sobrequés[180] am l'agravant del or i de la mala fé.

Perdó!

Les proves dels rejoles de la escala les tindras d'aqui pocs dies: me penso que hi haura quelcom aprofitable i fins potser bonicot. I els dibuxos?

Comanam als teus i a la gran Esperansóna!
Adeu t'estimo mes que mai perque'm veig tan sol. Joan
Ah! La "Marieta"[181] ¡Be, Be, Be Be.!!

****

[Primers de novembre de 1911]
reg. 2161

Estimadissim Rafel:
He rebut i llegit la teva última tan carregada de literatura com aquesta meva.

[180] La Casa Sobrequés & Reig de Girona venia instruments de música i organitzava concerts.
[181] El poema de Rafael Masó "La balada de la Marieta" va obtenir el premi de D. Frederic Rahola als Jocs Florals de 1911 presidits per Eugeni d'Ors.

També avui hem rebut una altra lletra den Martorell que tampoc conté gaire retórica. Diu sencillament que ens retorna els 25 culs de llantia grocs i ens els demana gris fosc. Diu també que ja t'escriu a ne tu. I dons que váres apuntar? Papers canten i barbes menten que els culs de llántia tenían d'esser grocs i no grisos; perxó avans de contestar satisfactoriament lo que'm demana el Sr Martorell he cregut prudent escriuret.

Jo ahir (que era el dia que s'cumplia el mes just del envio) vaig enviar un avis de giro al esmentat Sr. Creus prudent que, del giro en descompti l'import dels culs de llántia pera cobrarlos mes tart?

Es precis que avui matex m'envíis indicacións respecte lo que dec fer perque la casa se trova a les engrúnes!

Deu t'ha castigat la equivocació dels tant repetits culs. L'enveja mata la cassa i jo he sigut massa envejós en la present fornada dons descontent de que en l'anterior m'hi varen quedar cuatre o cinc capses d'escates crues, vaig atrevirme (contra la voluntat del Anfos) a obrir un forat al mitj de la volta inferior del forn[182] el cual ha recuit (sinónim de rebutj) la mitat de les rejoles planes que precisament tu necessites mes.

Ja pots comptar els poquissims pels que han quedat a la meva barba i la formalissima promesa que he fet de no ficarme mai mes en coses que no entenc. El meu germa ahi estava fet una furia contra meu!

De totes maneres tot lo altre del forn sembla que hi han passat els llimpiabotes de net i lluent!

Ja son fetes (molles s'enten, i sense prensar) les rejoles que sustituiran a las que la meva poca solta va esguerrar.

Ho vols per tren lo que t'hem d'enviar? Are podén embalar els ditxósos passamans, les rejoles cuxinet i les cassola. Tot fet un mirall i etzemple de terrissa perfecte.

Cumplirem am tota la puntualitat possible les comanacións que fas en la teva tan literaria com industrial última.

No't descuidis d'escriure avui metex que hem de fer respecte el cul den Martorell! Per amor de Deu! Que no hay fondos! Que no hay dinero!

Tinc molta féina. Adeu.

Ah! No faig pas res mes que trevallar dia i nit per la casa.

Adeu. T'estima

Joan

N. El fris claus gris es tot enviat

Altre nota

Am lo que t'anuncio, t'enviaré també els rejols grisos i grocs que han pogut aprofitarse.

****

14 de novembre de 1911

reg. 2162

Estimat Rafel:

Avui hem donat a l'Estació tot lo llest i aqui incloc el taló dels 5 sarrións.

Ja pots comptar lo que va entristirme la lectura de la teva d'ahir! Desgraciadament (o afortunadament) no soc pas dels mes insensibles i en el medi que m'envolta, cada parragraf teu ha sigut pera mi una nova llaga...

Ja comprec que tens tota la rahó quexánte i fins força rahó renyantme de la manera que ho fas: pro ja'm guardaré de desitjarte els bons temps que pera mi corren actualment axis com me guardaré també d'esplicarte els motius de desesperació que fan de la meva vida actual una cosa insoportable. Ja'n tens prou, tambe tu, am la fatxa del Sr Brú, la lluita que't veus obligat a sostenir amb l'esperit eminentment burgés (per no dirne altre cosa) d'aquet Girona tan imortal, els maldecaps de la casa etc. ect. perque un amic, vinga a contarte mes miséries com fan els vulgars pobres, que ensenyen continuament les náfres pera excitar la compassió en forma d'una moneda de 5 céntims.

No sé pas com contestar la teva ni veig solució als problemes que per mi representa: Perque figúrat que mentre llegía els teus formidables "Dono a qui vulguis am la condició de que ho tinguém tot sense haber d'esperar una setmana" "..costant mes quartos o no costantne m'acaveu d'un cop tot lo que hi ha a fer" jo sabía del cert que s'acababa de carregar novament d'obra teva el nostre forn am l'esperança d'exit i am la tenacitat d'éxit del infelis monomaníac que trevalla... i que trevalla am foc.

---

[182] Joan Baptista intenta solucionar els problemes de cocció del forn obrint un forat central al garbell, la volta que separa la foganya del forn. Molt probablement la seva idea era fer penetrar el foc a la part central, perquè en la cuita anterior les peces dels costats van quedar massa cuites i les del centre, crues. Però, aconsegueix l'efecte contrari i les peces queden recuites. (Xavier Rocas, Terracotta Museu de La Bisbal d'Empordà).

Desitjaría, voldría que vinguéssis, per poc que t'ho permétin les teves ocupacións perque crec que es ben inutil tot lo que't puga dir escriguente: no'ns entendrém. Si fos cosa que jo pogués tansols esplicar, avui en comptes d'aquesta lletra, hauría vingut jo. No't será possible arrivarte i fer com Snt Tomás?

Perque creu que es ben trist per nosaltres sentirnos a la vegada que la fatalitat (i no dic fatalitat en el sentit vulgar de la paráula) de la féina, l'agulló d'una falsa aplicació del célebre "bufar i fer ampolles". Es tant mes trist, quan majors son els esforsos i cops al cor que costen les ampolles.

Vina, si pots: axis potser entre tots donarém una solució al problema que tant me preocupa i interesa perque't dona aquet disgust a tu.

De totes maneres ja pots comptar que no perdo moment pera adelantar tot lo possible la teva féina.

Lo den Martorell ho farém també tot lo depressa possible: Vetaqui un arquitecte que diu: "No mes s'ha de cambiar el verniç i axô sera cosa d'un dematí"

Deu l'encamini!

Espero que contestarás aviat alguna cosa i que si t'es possible t'arrivaras que creu, sería lo mes ben pensat.

Amb el sentiment com propi dels teus mals humors t'abrassa el

Teu Joan

La Bisbal dimars 14 Novbre 1911

****

[Mitjans de novembre de 1911]
reg. 2163

Estimadissim Rafel:

Moltes coses son les que precisan que't diga, en contesta a la teva de dissabte i vaig pera ferho com puga després d'encabcelar aquesta am la petita dossis de pessimisme a que't tinc acostumat per desgracia meva: Conec a un pobre beneitó, aqui al meu poble, qui cria perdiu. Tots els dematins netéja la gavia, bufa el menjar i avans de colocarlo a la respectiva menjadora pera que l'animal s'atipi, suministra a la pobra perdiu una bona dóssis de perdigóns. De que axis quan les mata, pésen mes. Jo crec que m'assemblo bastant al mentat aucell i comprenc que pera morir pesant quelcom es convenient que'm pásin totes les coses que'm passen.

Llastima que'ls perdigóns que per forsa t'engargalla el destí (Dn Destí) no maten; perque encare que sembla una gresca tot lo que de temps vinc escriguénte, te dic en veritat, que algunes vegades desitjo am tota formalitat una visita de les Set germanes Parques[183]. Afortunadament no's descuidarán aquestes, de cumplir am mi, com am tot mortal, en el seu degut dia que avui fos i dema festa. Perque, "dames i cavallers" es ben trist que despres de la tragedia que a l'actualitat pesa sobre meu, vinga també la comedia a transformar en trista la seva habitual ganyota d'alegria: Tu ja sabs lo molt que m'interessa la Siseta eh? L'estimo com a un bon gos, com a les éines de trevallar, com al xipré de Canapost, com a les festes Majors dels meus pobles...

Pera mi ella es tot axo: Guarda tots els meus afectes sense meréxer de mi cap passió. La meva alegría sería véurerla casada i plena de fills, ni pobra ni rica, amb un marit bon xicot i trevallador; lo que's diu un bon pare de familia.

Ay caray! Are aquest bon gos m'ha mossegat, are aquesta éina preferida m'ha tallat, m'han aterrat el bon xiprer i m'han tret am males paráules de l'alegría de la festa Major!

Figurat que ha fet dir per un amic, seu i meu, que jo li soc molt i molt antipátic i que no pot sofrir ni la meva estatura ni la meva barba. Que faríes tu? Girarli la cara? Jo axó no ho faré mai. Lo que he fet a estat posarme a pensar en aquell añejo refrán del "clavo saca otro clavo" i en aquell nostre que "de mals agrahits el mon n'es ple". Perqué m'ha de donar un xic d'alegría tot axó? Potser es una veritat la meva teoría de la voluptat en el dolor.

Si desembáles i envies els sarrións inmediatament podrém tornártels plens altra cop: Hi han 350 rejoles rosari magnífiques i 700 rejoletes verdes 9 ¼ x 9 ¼ id de id, els passamans que manquen i un grapat de fris claus engalva de Pals. Tot producte de la última fornada que ha anat com una verdadera seda. Tapar el forat del mitj de la volta (que a la meva desgraciada petició varém obrir la penúltima fornada) i curar el forn ha sigut tot hu. No estranyísis que haguém cuit les 700 rejoletes (cosa que no portava pressa) dons entre exposarnos a fer malbé aquexes o l'altra obra, várem preferir lo primer. I are ja son totes bones!

T'equivoques pensante que res várem aprofitar de la penúltima fornada: Teníem 40 rejoles coxinet i me sembla que n'has rebudes algunes mes i no pas lletjes! No teníem cap passamá cuit i els enviats ultimament tampoc son del tot despreciables. En Resúm: De la fornada penúltima no més várem treurer el següent rebutj*: les rejoles planes 20 x 20 que no has rebut, una trentena de rejolas cuxí i altres tants fris claus. Tenim encare de

[183] Les tres Parques, divinitats llatines assimilades a les Moires gregues, presidien el destí de l'home.

la fornada trista una bona pila de rejola cuxí de segona, que pera exteriors servirán com si fóssin de primera. Ja veus que no es tant gros el disbarat com tu't pensaves!

De totes maneres ahir vaig parlar seriament am l'Odal de la cuita de tot lo teu: No li es possible aquesta fornada córer ni una pessa. Pro com que veig que el nostre forn es petit pera tréurens del compromís d'una vegada, avui hem insistit amb el meu germa i hem lograt emparaularli una bona part de forn pera la setmana entrant. Respira Rafel!

Convindría molt que a la vista de les mostres de marras que t'enviaré (pleníssimes de defectes de técnica pro suficients pera bon entenedor), dicidéxis quelcom respecte lo de la escala.

Fesme les observacións que creguis convenient en vista de les probes i créume! quedarém be: El treball de pintar les mil rejoles es molt petit (3 jornals o 4) el de tallar les trepes[184] tinguent els dibuxos corre del meu.

compte enllestirlo amb un día.

Ja veus que no't puc dir mes! Axis tot iría a la cuita magna. Dema tindrás les probes.

He estudiat el pedido Martorell últim (els 6 jerros) i ja tinc una solució que dema t'esplicare. Me sembla que l'aceptara el teu amic de mil amores i nosaltres podrém continuar treballant pera parroquiá qui paga be i puntualment.

Avui tu i dema ells: Hem cobrat la lletra Martorell.

Com dic, dema te documentaré respecte el particular sense parlarte ni de pessimisme ni de Siseta si es que puc, com dec estarme de ferho.

I den Perícles? (Perícas) (que diria en Ximeno que are m'ha escrit que pinta parets) No'n sabs res de bo? Mira: dígali que are ja tenim terra pera executar el seu sempre agradable pedido.

Adeu t'estima aquet desgraciat Joan

La Bisbal dilluns.

* Rebutj vol dir dolent.

****

[Mitjans de novembre de 1911]

reg. 2164 - 2165, assignat al dibuix de la gerra Martorell.

Estimat Rafel:

Com ahir vaig prométret, he donat un paquetet de proves i mostres al ordinari que suposo deu obrar ja en ton poder. No t'espanti la tremenda presentació de les proves ni't desencoratjin les nafres i lletjors de que venen plenes. Tu entona la teva escala be i lo demés corre del nostre compte. I de les mostres del envio que t'anunciava ahir que m'en dius? S'ha de confessar que tant la rejoleta verda com la rosari están forsa benot: axis son totes les que estan esperant els embalatjes (que ja voldría que'ns hagessis enviat) pera que comensin a entretenirse aquets mals paletes que'm tenen que no puc dormir.

I continúo la promesa d'ahir: No es possible en cap de les maneres de fer tot d'una pessa, la jerra que projecta el teu amic Martorell dons si be no oferex cap dificultat de construcció resulta impossible de córer en els forns que crémen a la bona de Deu per aquest Emporda, mal anomenat Catalunya grega, per en Llaveries[185] i altres mals pintors per l'istil. No't sembla una solució aceptable (sobre tot per un refinat com en Martorell) la que jo hi donc en la lámina que acompanya aquestes lletres?

I si home! cinc pesses amb els seus corresponents encaxos, un xic de sofre i ferros artistics al canto! Axis hi tindrá nanses i tot amb els "primors de nacrat i perlats que sabém fer"

Tu matex fesli be l'artigle que en sabs mes que jo i no dubto que si vols, pescarém les sis jerres, que valdrien un grapat de pesos. Uva!

No't creguis que siga una invenció meva axo que't dic mes amunt de que les esmentades jerres no's póden córer en cap forn d'aqui: el qui mes te 55 centimetres d'amplada de porta i el Sr Martorell demana un diámetre de 75 cent[es] pera les seves jerres.

Aqui't copío —are que parlém den Martorell— un parrafet de la seva lletra autorisació del giro perque végis que tothom se fa els comptes...

---

[184] Vegeu "Trepa" a *Glossari*.

[185] Joan Baptista Coromina fa al·lusió a l'exposició d'aquarel·les de Joan Llaverias i Labró, que va celebrar-se a la Sala Parés de Barcelona el gener de 1906. L'exposició tenia per tema els paisatges de la Costa Brava i l'artista havia volgut intitular el conjunt *La Catalunya grega* contribuint així, segons Enric Jardí, "*a la formació d'un dels mites més arrelats en el noucentisme*" (Jardí (Enric), *El Noucentisme*, pàg. 69).

"Com li déia en aquesta última totas las pessas están be exepcio dels culs de llántia retornats, per lo tant Vte pot girarme pel valors dels balcons descomptant el transport que en la contracta envíada per el Sr Masó son preus lliures de transport i embalatjes:

Factura de Vte de 10 d'octubre.....	1 005'20	
Descompte per 25 culs de llántia		87'50
Taló f. c. pagat aqui.....		37'00
Total a descomptar	124'50	124'50
	880'70	

Pot girar dons per 880'70 i els culs de llántia els liquidarém tant prompte els enviin."

Que't sembla noy! Quina timada de sarrións mes espantosa! Jo com que vaig tenir por de fer una plancha comercial, no vaig atrevirme a reclamar res pro't demano per la mor de Deu que'm diguis com s'ha de fer pera dir que els sarrións els fan pagar molt cars pera regalárlos i que no'n volém pagar de viatjes! Una altra vegada ja irém am mes .

Ah! compréns are perque't demano embalatje pera enviar lo teu?

I den Pericas[186] no'n sabs res?

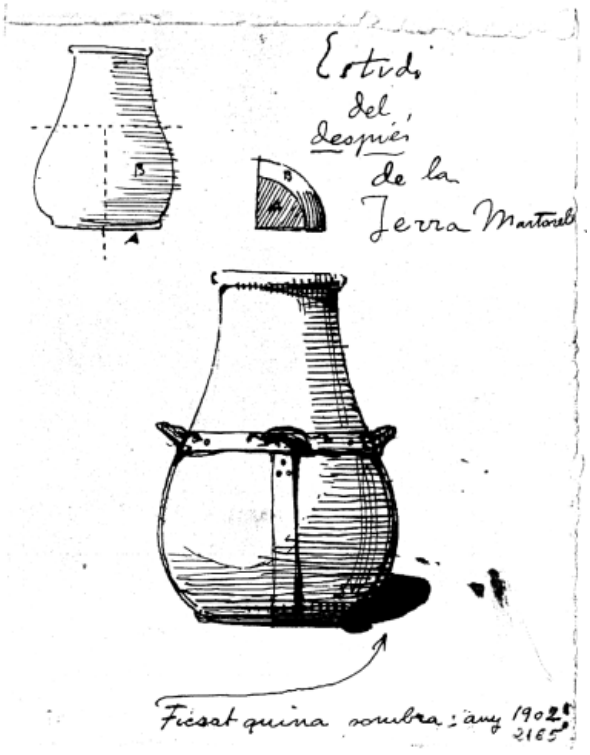
I de l'Esperança t'has proposat no parlármen? Home de Deu esplícam també quelcom de lo que't passa am tants notaris, sinó jo'm pensaré que no puc contarte les meves penes i trevalls i fatigues!

Ja allargaría mes aquesta, pro ferm a la promesa de no contarte mes pessimismes per avui plego.

Axis dema podré axecarme a les sis, que si vaig al llit massa tart no hi ha qui m'arranqui sense semblarme que déxo bocins de pell entre els tebIs llensols.

Adeu! T'estima el teu Joan

(Nota) El 25 comensaré d'acabar lo del pobre Sr Salieti.

****

[186] L'arquitecte Josep Maria Pericas Morros (Vic, 1881 - Barcelona, 1965), que formava part de la mateixa promoció que Rafael Masó, esdevé un dels primers clients de La Gabarra, a la qual es mantindrà fidel al llarg de tota la seva carrera, tal com en dóna testimoni la important correspondència comercial conservada pels seus descendents.
El primer contacte de Pericas amb els Coromina és per l'església del Carme de Barcelona. Vegeu *infra* "Església del Carme" a *El punt sobre…*

24 de novembre de 1911
reg. 2166 - Carta escrita sobre paper imprés amb membret "Café Centro Comercial Enrique Candalé"

La Bisbal 24 de Novembre de 1911

Estimat Rafel: Després de felicitarte com te meréxes per les teves gestións i per el resultat satisfactóri de les matéxes, en el tan delicat assumpte del teu futur matrimoni, no puc menys que condóldrem am tot el cor per les acaballes del célebre festeig, part del qual he tingut la sort de presenciar: Perque ningú'm negará (per autorisat que siga) que tot assoliment representa lo que en bon catalá s'en diu una arruga al front.

Axo del assoliment, com ja pots suposar es una paráula que m'és tant antipática, que ni sé perque l'uso mai: l'haurém de tréurer del léxic catalá, a hores d'ara ja en vía de depuració[187] . Perque assoliment no vol dir absulatament res i si a cas pot significar alguna cosa, es en verdadera llógica: camí d'anar a alguna banda i qui no ho vulgui créurer que ho repassi be i tu perdona aquesta aclaració digressória, que diu el teu célebre parent Sr Valentí i Camp. Vull dir am totes aquestes rahons, que no t'espantis per lo de l'arruga, dons mira si'n te aquell bust den Séneca ("el célebre filósofo andaluz") i mira si n'es de respectat i estimat per el jovent que are púja! I de la matéxa manera que m'ha vingut a má el citarte al célebre Séneca, podría haverte anomenat als no menys celebérrims Snt Pau i Snt Agusti altres bons amics meus i de tot home que en materia de pensament vulga posarse una mica a la rahó.

Pro, perque tinc de parlarte d'aquestes coses! ... Tu no estas pas per máximes ni reflecciónes en les circunstancies en que segurament t'arreplegará aquesta lletra; per lo tant, la prudencia i l'amor que't tinc, m'aconcéllan que, prenent un gran manat de cordes, m'afanyi com un bon campaner, a tritllejar am totes les campanes dels meus pobles de pagés Canapost i Creuilles... Axis al tocar a gloria pera tu, s'alegrará una mica el meu cor bo i oblidant aquest etern tocar a morts que d'uns quants temps ensa vé matantme el cuc de l'orella.

Jo també avui puc comunicarte unes alegríes meves: El día que el piano manubrío, ve a alegrar la pobreta vida de les noyes de l'airada (que viuen al costat de la fábrica) he observat que sol succeirme quelcom de bó: Figurat que mentres les pobretes esmentades ballaven a tot regalo, aquesta matéxa tarda al bell mitj del camí, me comparex aquell amic de la Siseta diéntme que alló "ho va dir per dissimular" "que per no comprométres am les amigues que li tiren tantes indirectes..." Ay caramba, caramba de mossa eh!

No esperava menys d'una "ben plantada" com cal; Tu has llegit el Quixot? Es Dulcinea —la Siseta— senyora dels meus pensaments i criada de les meves accións. Perque Dn Quixot estimava molt a la que tant desconexía, pro estimava molt mes al "Caballero de la Triste figura" i al "Caballero de los leones" No't sembla? Decídit estic a cercar un promés un xic mes acomodat que'l que li desitjava l'altre dia, a n'aquesta Siseta mirall de cortesía, reunió de virtuts i riu ont s'abóquen a enmirallarse les alabades tres grácies de l'antiga Grecia. I axo que no soc en Cervantes!

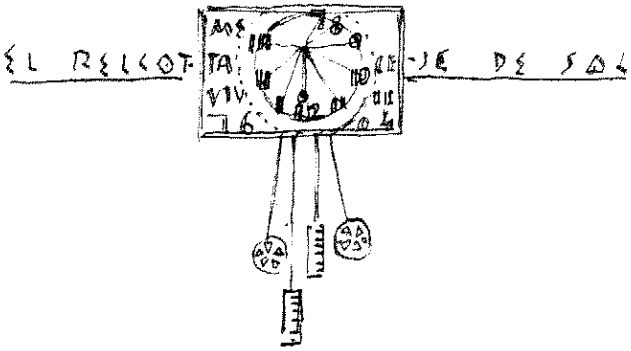

Totjust avui he arreplegat (saltant de vagó) els embalatjes que enviáres l'altre día: demá tornarán plens alguns d'ells.

Se fá tot lo que humanament se pot de terrissa. El pobre del meu germa, a força d'oli de fetje va aguantant i aguantará fins a dexárnosho tot arretglat, com sembla ser la fatalitat de la seva vida: are ha iniciat un projecte convenientíssim que convé li sentis de viva veu. Perxó m'ha pregat que't demanés, si convé am les llágrimes als ulls, que dessiguida, desseguida! que't siga possible, t'arrivis á véurens car en les circuntancies que's presenten es qüestió de volar en quest afer.

Espero que cumplirás lo que't demano tant encarescudament, am major motiu, comptant am la teva oferta d'avui d'"arrivarte un dia d'aquests"! Vina home: No veus que hi tens obligació!

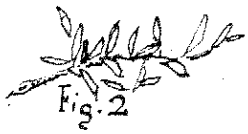
[187] Al·lusió a la reforma lingüística iniciada el 1911 per Pompeu Fabra.

T'estimo que en les cartes que'm dirijéxes no'm parlís de la salut del meu germá: es un trapacer que encare no veu un sobre d'aquells grocs, ja l'empaita enterántse del seu contingut a pesar del Tabú que jo li tinc imposat.

Ah! sense llohances per les rejolas rosari tambe hauría passat; no estan pas tant be com tu díus tampoc home! En lo que fas molt be es en volguer estudiar mes les pintades de l'escala: perxó matex home, vina!

Fig.1.

Fig.2

Aquet ram de violes que representa la Fig. 1 es pera l'Esperança i el brot d'olivera que, encare que poc, se veu en la Fig. 2 dona clarament a compéndrer el meu desitj de que despres del diluvi per el que has passat vinga pera tu una pau mes durable que la del nostre avant passat Noé.

T'estima el teu germa

Joan

****

25 de novembre de 1911

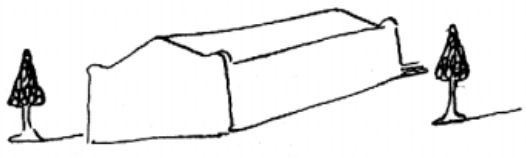
reg. 2167

Estimat Rafel:

Al gust d'inclóuret el present taló, hi afexéxo avui el que'm dóna el pensarme que ja t'haurás parlat (i potser besat i tot) amb la teva Esperansóna en plena possesió d'una llibertat provisional. Albrícias!

Ja sabs tu, molt i molt be, lo que a mi m'entussiasma Girona i no la ciutat levítica del idiota Rahola, sinó la ciutat humida que sols tu, en Gimeno, en Xavier i jo, compreném i sentim com a cosa propia: Perxó no't sera pas dificil ferte cárrec de la mica d'enveja que'm feu tu i la glorisíssima Esperansa bons i sentats en aquells pedrissos que suposo deu haverhi escampats per els patis del convent que guarda a l'actualitat la teva Joia mes preuada[188].

Aquet gat negre que'm fa companyia (sembla dexat de llimpia botes de pur net i lluent) es testimoni de que no es pas tot enveja propiament dita lo que'm fa la vostra felicitat actual: mes aviat, pensant en vosaltres, sento un contentament semblant al que deu sentir l'home bo al veures visquent i voltat de la gran meravella d'aquet mon. Perque jo, part n'hi vull, del vostre banquet de delicia i me sembla que no es pas demanar molt l'etzigírvos un recó en els vostres pensaments am lo qual ja'm consideraré pagat de la voluntat que a abdos us porto.

[188] Fa referència al Convent de les Josefines on va residir Esperança entre el 25 de novembre i l'11 de desembre de 1911.

Ja't parlaría d'una estranyíssima sensació de trágica bellesa que avui m'ha ferit en lo mes viu de l'ánima, pro no ho faré pas, per pô de deslluirla cambiant lo que no explican les paráules humanes, am trisstissima literatura: Odio les descripcións perque: com ho faríes pera esplicar alló d'aquell bronzo de Vich?[189]

Figurat alló viu! Alló surant blavós, iluminat, demunt els ulls del meu pobre germa!

He vist la Mort: la mort que no es el ximple esquelet ósi i la desacreditada dalla; la Mort, la verdadera mort, que es la llum, que es el pressentiment placidíssim de la Nova Vida!

Com que no'm compréns ni'm creus, perque no veiéntho es impossible, no continúo una descripció impossible.

Els meus vivissim afectes pera vosaltres dos que alegréu un xic la meva vida veiéntvos contents.

Adeusiau!

Vos estima en pobre Joan

Vina Rafel!

La Bisbal 25 Novembre de 1911

****

[Primers de desembre de 1911]
reg. 2168

Estimadissim Rafel:

Han passat quranta vuit hores desde la lectura de la teva última que va semblarme molt mes agre de lo que en realitat es: Desenganyarse, l'home es tan animal racional —sobre tot, animal— que basten quatre digestións de primera magnitut (repassos) pera posar a sogon terme disgustos i maldecaps. Potser perxó, es una de les mes grans condicións dels meus estimats semblants aquesta llei de renovació que sembla ser la destra ma que dirigex la batuta de la vida.

Siga com vulga i qui mes hi sápiga, mes hi diga, que be s'esta Snt Pere a Roma i tornant a la questió que interessa avui, te diré, que, reconexent la meva culpa —i precisament per axó— va constituir pera mi un bon disgust la teva esmentada lletra. Tu no hi tens cap mica de culpa, car jo, el meu propi acusador i fiscal en el cas present, m'arrencaría les barbes i les bufaria per l'aire bo i veient que no servexo pera certes coses. M'he convensut que visc a les beceroles del fabricant; crec i confesso que no hi entenc res; crec, axis matex, que pera mi el comers no passa de ser la célebre i esbelta figura den Buonarrotti axó es: un minyó am caduceo i ales als peus; confesso també que será pera mi tant dificil l'encarrilarme per fenici, que preferiria desseguida els grans treballs del refonsagut Hércules a semblant aprenentatje. Perque, are si que veig ben clar que l'Ofici es una cosa i el negoci n'es tan una altra, que resulta tot lo contrari del ofici, es dir: l'ofici representa la oració i el negoci la blasfemia.

Que no ho vols créure? Dons imaginat un esclopater: l'home agafa un pi —lo que s'en diu un bon plansó de pí— el serra en diferents trossos; porta dos d'aquets trossos demunt el piló de fusta ont hi jau la ganiveta i am quatre cops ben donats, fa dos escalaborns parións; després els buida amb els gánxos; després els pulex, els ratlla, els hi posa ganxóla, els pinta. I aquí tenim un parell d'esclops que no hi ha mes ulls pera mirar. Axó es l'ofici eh? Dons be: entra un home —estimat semblant— que per cert que te uns peus que no póden anar ni am rodes: duricies i ulls de poll s'han ensenyorejat de totes les faláng es i demés noms estranys que usen aquet be de Deu de metjes, tant enemics de la humanitat com amics de guanyárse la vida; entra l'home dels peus lletjos, com he dit, i demana un parell d'esclops que no li facin mal car "els que me váren véndrer ultimament me reconségren els peus que he tingut de dexarlos" diu.

D'aquet moment, l'esclopater ja no es l'esclopater: es el comerciant! Aqui veurás, si t'hi ficses una mica, com cambia la fesonomia d'aquell sant home que fins are era l'esclopater: ell prou comprén que no es pas en el parell que "ha tingut de dexar" ont radica el mal, sinó en els ulls de poll i duricies del parroquiá; també sab molt be que els nous li faran el matex mal, pro, el negoci es el negoci... El sant home d'are fa un moment, se convertex en impostor: mentex i enganya. Diu que "aquets son mes prims i que quan li donguin una ungla de martiri li tornará els diners". (ell ja te propósit, fet de no tornalshi perque: Quina culpa hi te que el parroquiá siga delicat de peus?) Res, que si son verdes si son madures, calsa el parroquiá els nous esclops, paga un ral mes de lo que valen i de moment no sent molestia: es clar si les bones enganyoses rahóns, de moment convéncen tant com doloréxen els disgustos a primera vista! Fotut queda l'enganyat i l'esclopater content com unes Pasques, sens donarse compte que ha desonrat lo únic que val en ell: l'Ofici!

[189] Dos anys més tard, en una carta del març de 1913, Coromina evocarà aquest objecte. Es tracta d'un bronze exposat al museu de Vic que, per la seva gran semblança amb Esperança Bru, havia commogut molt a Rafael Masó.

A bon entenedor poques paráules i tu ets com aquell de Valls que am mitja en tenía prou. Potser he allargat massa l'historia d'unes sabates de fusta i ja reconec que es massa digressió la que he fet total pera dirte, que estic desencoratjat en vista de lo que espero ha de costarme el fer l'aprenentatje de fabricant, ofici que't diré a cau d'orella que'm ve mes gran de lo que m'hi vindría la camisa del gegant Goliat. M'aconsola el pensar am la facilitat am que s'adquiréxen els vicis: Mes prest i am mes poc treball se torna l'home lladre que caritatiu, no costa (de bon tros) tant jaure com treballar, ni pendrer es tant lluny de la nostra humana i selecta consciencia com donar. Enfí procuraré afegir el defecte de fabricant als molts que te adquirits ja la meva persona i m'esforsaré en concentrar a n'aquest objecte tota la molta activitat que axó requerex. Molt será que no m'en surti!

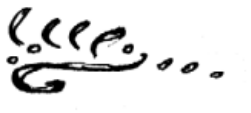

Les trepes estan a mitj tallar i queden bé; dema me penso que podrá acabarles l'Anfós i esperém acabar de secá l'obra (alló que vares véurer al forn) pera posarnos a pintar les rejoletes de l'escala i enfornar desseguida: Si s'asséca aviat lo del forn courém a fins de setmana. A la cuita irán totes les rejoles pintades i moltes (potser totes) les que't falten del rosari.

Jo vaig arretgant uns barrers[190] que'ns resulten indispensables i encare es hora que entre les trepes i lo del Sr Terré (espero que li diras que es bonic i que reduit en fototipia fara molt efecte. Inter nos: el titul d'aquet dibux pot molt ben ser "El pont encantat o el tiro del colom") encare es hora dic, que no he pas ni comensat a acabar lo del Sr Salieti... i tu vesme dient hermita i que no tinc res a fer! Hauré d'anar amb un dimoni a cada orella i total perque quedi mes malament aquet tapis que'ls anteriors. Maredeu si axó es viure...!

Compta també que ve el balans de fi d'any i que tampoc puc descuidar.

Ah! (m'en descuidaria!) alló que amb el fals nom de sorreta vares enviàrnos no servex pas ni poc ni molt per el vernis blanc[191]. Kaholin[192] mes pur que aquella mostra (car li falta blancor condició molt esencial del Kaholín) tenim nosaltres a Pals i tansols amb un pols que'n varrejem als vernissos ja'ns surten sense llustre. Es tota una altra cosa la sorreta silícea[193] (que es susceptible de cristallisarse am l'ajuda del plom) o els desprendiments particulars de diferentes rocas cuars, feldespat i silex, que constituexen el kaholin. Que ho es lo que váres enviárnos no pas dolent, no'm cap pas dubte: mollantlo i olorantlo n'hi ha prou pera convéncersen. El tindrém present pera si un altre día volém fer pasta blanca. Sobretot si resulta económic. Are pera fer vernis... en Brognart[194] mana lo contrari.

Envía els dibuxos de les rejoles verdes del teu menjador: son tallades i córren perill de secarse massa i allavores no's podran pintar am llanterna[195].

També convé molt que'm digas el n° de "cuxinet" que s'han de tallar amb angul pera Cassa[196] . Son fetes tambe i s'enduriran massa.

Avui es dilluns i no he pas rebut el Somni de Jacob[197] ni cosa que s'hi assembli.

---

[190] Vegeu "Barrers" a *Glossari*.
[191] Vegeu "Vernís" a *Glossari*.
[192] Vegeu "Kaolin" a *Glossari*.
[193] Vegeu "Sorreta silícia" a *Glossari*.
[194] Alexandre Brongniart, mineralogista i geòleg francès (Paris, 1770 - 1847), va ser director de la Manufactura de Sèvres des de 1800 a 1847, i va crear el museu de ceràmica de Sèvres el 1824. És autor d'un tractat de ceràmica, la primera edició del qual data de 1844.
Coromina tenia el costum de consultar aquesta obra de dos volums, conservada pels seus descendents. Brongniart, A. *Traité des Arts Céramiques ou des Poteries considérées dans leur histoire, leur pratique et leur théorie*, 3a. ed. amb notes i adicions d'Alphonse Salvétat, P. Asselin Editor, París, 1877.
[195] Vegeu "Llanterna" a *Glossari*.
[196] Vegeu *infra* "Cafè La Unió Republicana" a *El punt sobre…*
[197] Vegeu *infra* "Casa Masó-Bru" a *El punt sobre…*

Espero amb ansía que'm contis les "noves particulars" dels teus amors que m'anuncíes. En aquet terreno si que desaparexen com fum l'arquitecte que crida i el fabricant que no sab cumplir pera abrassarse el dos amics que a pesar de tot s'estimen com a germans

Joan i Rafel.

****

16 de desembre de 1911
reg. 2169

Estimat Rafel,

Tractem de lo que vulguis!

Entre la sorpresa que vaig rebrer per la nova nova del teu casament i la febre que continuament invadex el meu cos i ánima per lo que tu sabs molt be, no m'he recordat pas d'enviarte les 80 rejoles del cuxi que'm demanes. Avui aquesta tarda he rellegit la teva carta i ja pots comptar, m'he quedat groc del espant! Inmediatament he embalat les 80 rejoles (que son les segones que vares véurer)... i m'he quedat sense poguerlas enviar per falta de víes de comunicació. En Canyá no marxa ni'ls dissabtes ni diumenges ni'ls dilluns. I al tren tu dius que fan esperar massa. Ja he trovat una solució: El Jefe de l'estació m'ha dit que si un bulto no arriba a 100 kls s'hi guanya diners i temps facturantlo a gran velocitat. Com que no crec que les 80 rejoles hi arrivin, dema demati t'enviaré a G.V. les esmentades. Axis sabrém si el xef ens enganya.

He fet fer (d'axó si que m'en vaig recordar el matex dia perque els enmotlladors demanen feina) els passamans que falten. Ja son engalvats i s'assequen; els courém desseguida que ho sigan de secs que are a l'hivern ja sabs tu que triguen els anys de la picor.

Les rejoletes pintades s'enfornarán dilluns dons ja están envernissades. Han portat forsa mes féina de la que jo'm pensava. No hem enfornat avans, perque després de seques les rosari que falten pera casa teva, no hem tingut mes remei que assecar la fornada de lo de Cassá perque sinó també'ns hauríes fet crits perque s'aternisa. Axis desseguida de cuit lo teu irém per lo dels cassanéncs. ¿I el n° de cuxi que s'ha de tallar del angul? Les haurém de fer noves dons les que tenía preparades s'han endurit massa ja pera poguérles tallar.

Desseguida que acabi lo del Sr Salieti, que estic rematant en forma de la mes horrible fantasia, enmotllaré el teu Somni de Jacob. Ja voldría estar llest de lo del Sr Salieti pera poguerme dedicar absolutament en lo de la casa. Es indispensable que m'hi posi sense pensar en res mes: "Quien mucho abarca poco aprieta" es una gran veritat, perque per molt que fassi no tenen pas les coses de la fabrica aquell ordre que sento com una necessitat organica que han de tenir.

Si continués com are donant cap a tres o quatre coses seria la gran manera de matarme de passió d'ánima i mort per mort preferexo un llamp o un cólera.

Are de 6 a 8 del mati faig les papeletes que de tant temps [tinc] enviar al teu germa. Com que n'hi han tantes, hi ha féina per 5 ó 6 díes.

Dos o tres mil coses te diría que se m'acudexen comentant la teva amistat amb el Sr Brú, pro no ho faig perque suposo que no't trobes pas en disposició de rebrer comentaris, que sempre solen ser judicis equivocats que formula qui desconex absolutament una qüestió i se pensa tenir ciencia infusa. Quin mortal podrà parlar de compatibilitats o incompatibilitats anímiques? Qui conex a fons els caracters i les lleis que'ls regéxen pera judicar de dues persones?

Per la meva part confesso que estic tant desfigurat que ja ni a mi matex me conec. Entre tant, espero un llamp benefactor que vinga a tréurem de la pobrissima vida que d'un quant temps en aquesta part vinc saborejant en aquesta vall de llágrimes. Que vall de llágrimes! Si tinc la desgracia de no sapiguer plorar: Afortunades les dones!

La tensió nirviosa en que visc, en el meu carácter no te altre sortida que per la terrible mitja rialla que'm sento cremar als llabis nit i dia. Deu vinga a la meva ajuda!

Adeu i perdona totes les meves coses. Tu ets bo i dels dolsos de cor també.

T'estima el teu

Joan

La Bisbal 16 Desembre 1911

****

17 de desembre de 1911
reg. 2170

Estimat amic Rafel:

Cumplint la promesa d'ahir aqui t'envio el taló de GRAN Velocitat que d'un bulto continguent 57 kls loza basta he facturat avui vigilia de la Bellissima MaredeDeu d'Esperança a les 11 del matí.

Ja veus que estic enterat del santoral del día de dema: Oh i que vindrá be perque, com qui no es de res, podré felicitar a la teva bona i bella promesa en día tan senyalat. Es dir, puc fer extensiva la meva humil felicitació també, a la persona del meu amic, per la gran part que't toca.

Rafel es un nom, que si be es veritat que no fa pas com "Josephs Joans i Ases que n'hi han a totes les cases" no diu res de particular. En cambi Esperança! Esperança ja es molt diferent: perque: quin es el ric, el menestral, el pobre, el bort, l'alegre, el trist, l'orgullos, l'humil, enfi, tota persona nada, petita o gran, jove o vella, hermosa o lletja que no te en el seu cor una mica d'altaret am la viva llum d'una llantia que crema en honor de la Santa Símbol?

Ah Esperança! Dolsa companya de les nostres alegrías, flor de les nostres tristeses; amor dels contents, balsam dels oprimits, no dexis de viurer i governar en la nostra anima! car el funestissim dia que cedéxes el lloc que tens en tot cor humá, a la teva germana Desesperació (única qui pot sustituirte) pobre desgraciat del qui dexes! Es mort com tots els morts del cementiri. Búfali l'ull i fesli un nus a la cua!

Comprens are perque vaig descuidarme de felicitarte en el dia del teu corresponent Patró? Sant Rafel podra ser tant bo que vulguis, pro consti que no fa pas com la Verge d'Esperança que es Santa de tota la meva devoció.

Passéu un día ric i plé com a l'any 2 desitjávem tots els bons catalans a la nostra estimada pátria i si us queda un minut (que ja ho veig difícil) dediquéulo als bons amics que com jo (mal m'esta el dirho) us estimen am tota la mica de cor de que disposen.

Per molts anys.

Joan

P.D.

Quan torni a escriuret ja't diré de la manera que hem solucionat alló del lloguer de la fabrica (molt satisfactoriament per cert) esplicantho am tots els detalls. Dema se comensa la reforma al forn gran.

El meu germa Alfons fa constar la seva adessió in totum a les "logris felisses" que us envio i pera que consti aqui va un bon testimoni

Alfons Coromina

La Bisbal 17 Desembre 1911

****

[Desembre de 1911]
reg. 2172

Estimat Rafel:

L'ordinari te portará avui una caxa amb el fris "Canigó" que faltava pera completar la valiosa colecció que el Sr Salieti posseiex de riquissims tapissos. Dígali que amb aquesta joia, el Sr Sucre li acompanya les bones Pascues.

Avui hem desenfornat tota la rejoleta de la teva escala i les que faltaven pera completar les 600 rosari que de tant temps ens tenies demanades. Prepararém immediatament pera córurer lo de Cassá i els passamans del teu terrat.

No tinc pas valor pera demanarte com van els teus assumptos perque me penso que deus tenir molta féina preparant el teu casament. Desitjo de tot cor que tota la vida que se us prepara, siga tant diferenta de la meva "actualitat" com la nit amb el día: Amb axó sol ja podréu estar ben contents perque si algun xicot pot comentar i meditar i enténdrer les vides de Job i d'aquell imaginari Hamlet, soc jo.

Pera viurer son necessaries les alegries: son pera l'home, lo que'l sol pera les plantes. Convenen tambe les tristeses: son pera nosaltres, lo que la humitat pera les plantes.

Es indispensable, perxó, que les agradables i les penoses sensacións se compénsin com les soleyades i les pluges: De lo contrari viurá en nosaltres el dimoni Desequilibri que fa d'una vida lo que are es la meva: "Una tendéncia a la Mort" o lo que es lo matex en verdadera llógica:"Una gran pô à la vida". I no digo mas.

En pobre Maragall, com s'ha mort eh! N'he tingut un disgust tant fort com si s'hagués mort part de mi matex. De totes maneres estará molt millor a l'altre vida que aqui, entre'ls faritzeus intelectuals els de la pose, els

parnasiáns, els riquistes, els cubistes, els renaxentistes, els sinceristes, els classicistes i tantes especies de disfresses que cobréxen actualment la gran pobresa d'Esperit de la nostra literatura i de totes les altres arts.

Visca en Maragall! (com diu el gran Unamuno). Siga pera nosaltres el símbol de l'home contra'ls noms estranys.[198]

Podría escusarme de enviarte les "bones festes perque suposo que les passarás com cap any les havías passades, al costat de la teva amor.

Una cosa com la que t'está succeint deu ser tant alegre com els Reis a set anys.

Com els reis a set anys, sí, axis es com desitjo que't passin els dies de festa que comencen am la bella Missa del Gall!

No m'escriguis pas les bones Páscues. Sería inutil!

Ja t'enviaré unes quantes rejoles de l'escala, dema matex. La salsa del Galldindi. Ja veurás.

Adeu t'estima el teu Joan

****

28 de desembre de 1911
reg. 2171

Estimat amic Rafel:

Dema al mati t'enviaré 960 rejoles de l'escala que després de triades i retriades hem jutjat que pòden molt ben anar soles: tambe vindrán les que falten pera fer les 600 rosari de câ teva. Am la lletra i el taló inclouré les "papeletes per Girona" que avui he enllestit.

La casa ha lograt arrendament per 5 anys mediant 10 naps d'aument anual al lloguer que actualment paga (de 50 $) que comptat i debatut son 60 naps. Dema la mestressa de la casa firmará el compromis que portarém al registre. Els paletes ja son al forn gros[199] que'm sembla que será una cosa bona. Ja pots comptar que'ls obrers no'ns dediquem a altra cosa que a preparar la primera fornada monstre.

Jo dema i en Leonci ens en aném a Verges a fer un preu fet: se tracta de pintar un "tumol" i hi guanyarem 10 $ am dos jornals i mitj que fan de molt bon aprofitar sobre tot en les circustancies actuals en que tot és necessari com el pa que's menja!

Ha! Rafel, si sapiguessis la vida com me tracta!

I tu que ets mut?

Contam de la teva felicitat que m'alegrarás uns moments de la meva desgracia.

Adeu! No vui contarte tristeses.

T'estima com sempre el teu

Joan

La Bisbal 28 Desembre 1911

****

3 de gener de 1912
reg. 2173

Estimat Rafel: No es gresca: Si no'ns unissin les estretes relacións morals (i també materials) que ens tenen ajermanats, te prometo que no't contaría pas les meves miséries: al contrari anant de dret al gra, contestaría ratlla per ratlla les teves comandes comercials i fregaría, no més, am fredissim comentari lo que de verdarerament interessant te la teva última lletra: Pro axó ni puc ni sabría pas ferho! Conec massa el valor de la vida i li donc massa importancia pera acontentarme dedicantli no més que les estones perdudes. Ah amic meu! "En temps de figues ganxos" diu la vella dita: Tu'm contes de les teves agudissimes nafres; I que tinc de fer jo, que no disposo pas d'altre balsam pera guarirme les meves, que una gran confiansa en una Vida millor i els sospirs que surten contrets de dintre meu? Tot es negrissim al voltant meu: A mes del buit trágic que dexará en la meva vida la separació eterna del meu germá[200] un altre problema insolucionable s'axeca com un espectre. Tu

[198] Coromina fa d'aquesta manera un homenatge al poeta Joan Maragall, mort el 20 de desembre de 1911. Entre Unamuno i Maragall hi havia una profunda amistat i van mantenir amb regularitat una correspondència.

[199] Vegeu "Forn" a *Glossari*.

[200] Potser Joan Baptista fa al·lusió al seu germà David? Sembla estrany perquè no el va conèixer, però qui sap si el seu pare i

conéxes "Els pobres menestrals" de Gorki? Es la bancarrota d'una familia acomodada rusa: la mare es una dona que pensa amb el cor (=no pensar) com la meva; el pare un sant varó de l'época den Pitarra tot ell activitat per el treball i amor a la tradició: com el meu. I el fill un xicot instruit que porta la desgracia i el fracás dintre les seves entranyes de sentimental de població morigerada: res, una calcomania de la meva persona. El desenllás del drama del qual t'acabo d'apuntar els tres principals personatjes ja pots imajinártel: El pare se torna vell i de mal génit; acaba la féina de pintor de parets (de pintor de parets Rafel!) i la vida se torna penosa en aquella familia. La mare se torna vella també i axó en una bona dona equival a pérdrer lo poc de lo que es. El noi a última hora, am l'esperit plé de por a la vida, s'enganya a si metex creiént un amor que no pot pas sentir! Veus el drama Rafel? I ha un poc de romanticisme que'm rebenta molt, pro reconec que hi palpita en ell la veritat fredíssima de la meva vida i m'horroritzo! No!!

Jo no soc pas tant de població morigerada com sembla. Sento en mi el diamant de la voluntat i la roca de la responsabilitat com unes feres dormides: Potser tiraré bombes de dinamita, potser els meus jonolls se llagarán en penitencies i els meus ulls ploraran cercant la Suprema bellesa Divina. Qui sab?...Sols m'en salva del desequilibri el bon grec que porto dintre; pro com que la cabra tira al monte no confio gens en la continuitat de la meva situació present.

Envíam consols tu que ets gairebé feliç! Ay! que diferent el teu placit pervindre del meu.

No't veus ja amb els bailets que t'haurá criat la teva dolsa Esposa, cullint joncs i fent trenes pera ells a les riberes del Ter?

La casassa aquella será mes blanca, semblara molt mes gran; será vostra; hi haurán gossos que us esperaran saltant i remenant la cua i amb aquells ulls! ... Tambe tindrás algún disgustot: De tant en tant el petit te tindrá engines o alguna gastigóta. Pro no será res que caray! L'Esperança el cuidará molt i el portara a les Pedreres "a véure el papa que hi dibuxa" i se curará desseguida.

Jo us estimo a tots ja; als que viviu i als que han de néxer: al gran que sera d'ulls blaus com la Esperança i al petito que'ls tindra del pare: com unes môres. I entre tant espero en mi, millor dit, sento en mi l'anunciació d'un grandissim cambi de vida, creu que la pobre toya de les flors del meu cor, es pera vosaltres!

No t'havia contestat avans la teva per la sencilla rahó de que visc com una ánima en pena o com un condemnat a mort: no se de mi mes que estic o malalt o desesperat i que no soc el Joan d'avants n'estic segur.

He sigut dos dies a Verges: vaig guanyar 8$. L'Alfons no va entregarme ni enviarme la teva carta perque tant devía apretarlo el mal que al vespre de dissabte passat (quan jo ja era fora) va marxar cap a Barcelona. Ha vist a l'especialista que li va recomanar en Riera qui li crema el coll amb ácits i li ha donat esperances d'una curació en la qual —com tu jas pots suposar— jo no crec gens.

Avans d'ahir vaig llegir la teva i ahir vaig provar de contestarla cosa que no vaig pas lograr merces al desordre que governa el meu cervell. Avui me penso que si que acabaré aquesta.

De lo que'm dius que'm miri la llista de lo que falta fer pera casa teva ja ho he fet i només falten córer 100 rejolets "fris claus" i els passamans del terrat. Es dir! no comptant amb els rejolets del teu pis que s'estan assecant i inutilisant per falta de dibuxos llanterna!

La Santa Páula[201] haurém de ferla am llanterna perque el blanc "no estan maduras" encare: la formula de cân Pujol es massa dura de sílice i no ha fos en el nostre forn a la temperatura del vernis de jerrer: Ens veurém obligats a modificarla com várem fer per aquelles primeres probes que les várem carregar mes de fundent (plom). No mes tindrá l'inconvenient que será una mica morenet. De totes maneres me penso que la Santa Paula quedará molt be am llanterna perque vaig ficar al forn un d'aquells grecs i el negre ha sortit ficso i d'un color d'avellana superb que entona molt be amb l'humil vermell i groc.

Procuraré d'enllestir aviat el Somni que encare no he comensat a enmotllar perque altres coses precisíssimes m'han privat de ferho.

Aném fent el forn gros i carrils[202] i rejoles pera la primera cuita. El forn sembla que fa bona carota.

Lo de Cassá va endavant: dema acabaré els models i en Leonci ja'n fa motllos. Totes les rejoles mugro i cuxí que hi han d'anar ja son seques.

Are als dematins (1er quart de jornal de 6 a 8) me dedicaré a fer l'inventari de les coses existents a la casa pera sapiguer com estém de comptes.

I avans d'acabar tinc de molestarte amb el prec de que envíis una carteta al Sr Salieti demanantli si pot pagarte els frisos del Sr Sucre.

A casa estém amb els calaxos buids i sens un clau que no se com haurém d'arretglarnos si jo no cobro aviat, dons gasta tant el mal del desgraciat Alfons que hem hagut de matllevar 6o $ i are hem de tornarlos.

---

la seva germana Judit no li parlaven sovint d'ell, mantenint així un record pòstum. Potser tem la mort del seu germà Alfons que pressent a causa del seu precari estat de salut?

[201] Vegeu *infra* "Casa Masó" a *El punt sobre…*

[202] Vegeu "Carrils" a *Glossari*.

Fes que els tres Reis me portin un poc d'honra pera els meus pares, escriguent una carteta humorística (!!!) al bon Sr Salieti com aquell qui vol donar una agradable sorpresa al Sr Sucre qui s'ha portat tant be. T'ho agrahiré amb una llágrima.

Adeu Rafel!

Dema hi han matines i les hores de descans s'escursen massa pera el teu desgraciat amic que voldría no serho tant.

T'estima el teu pobre

Joan.

La Bisbal 3 de Janer 1911 *[sic per 1912]*

****

[Principis de gener de 1912]
reg. 2174

Estimat Rafel:

Son les 10 i a la una m'esperen 5 hores de fer foc al forn. Per aquet motiu no he vingut avui com me demanáves en la teva última.

Després de la carta que t'incloc no'm queda pas bilió pera res. He cregut prudent dirigirme a tu perque si li envío al pobre Sr Salieti el sello timbrat a La Bisbal m'hauría compromés massa.

Guardo pera dissabte les meves confidencies i les meves abrassades: Vindré i parlarém de totes les coses! Ay Rafel com estic!

Dels teus encárrecs últims no'n passis ánsia: el treball es la única cosa que distrau un xic aquesta vida meva tant insoportable!

Deu m'auxilíi en les meves tribulacións

Mercés, Merces Esperança! Bella i santa Esperança jo us agraexo, am la mica de cor que'm queda sencer, les paráules vostres. Us estimo com un bon vassall estima a la Reina; com un pobre estima les mans caritatives! Car sou Reina en bellesa i Caritat pera el trist.

Deu vos dô una llarga vida i ben felissa![203]

Adeusiau Esperança! Adeu Rafel

Vos estima en

Joan

****

19 de gener de 1912
reg. 2175

Estimat Rafel:

Potser te semblará estrany pro tinc de confessarte que els meus poetes no son pas ni Horaci ni cap grec ni romá dels bons temps de l'equilibri; no vull pas dir que no m'agradi lo clássic, lo seré en una paraúla lo verdaderament bell pro si vols que't siga franc, preferéxo una sola estrofa del gran Kayam (persa a qui segurament desconéxes) a moltes de les obres bones que com a tals ténen reconegudes totes les académies del mon. I no té res de particular, perque contra lo que'ns canten la majoria dels artistes contents de la vida, puc presentar el meu constant descontentament com a llas d'unió i simpatía a n'els que tinguent el pit ple de tristeses, han redactat en vers les sobrantes miséries, que córren impreses avui en dia amb general aprobació de tots els que com jo tenen la desgracia de sentir. Tot axo t'ho dic, perque a nit passada, a falta de son, m'entretenia llegint "Don Quixot" aquet meu bon company de la Triste Figura i acabada la meva llegida (perdona el purisme; m'ha escapat!) vaig pensar en tu que també tens les teves aventuras i en mi que tinc també no menys fracassos que'l célebre cavaller de qui parlo en aquest moment.: Tu no't trobes pas encare en l'apurat tranzit de Camacho el ric, car la xicota no't jugara la mala trota que la seva va jugar a l'esmentat Camacho; pro jo en el teu cas, procuraria estudiar molt be el paper de Basilio pera que ningú pogués ferme lo que s'en diu xafar la guitarra. Jo si que puc estar content: me trobo encamellat en aquet Clavileño d'ilusións (que poques ó moltes encare'n tinc) el cor ple de

[203] El casament de Rafael i Esperança se celebrarà a l'església de Domeny el 23 de gener de 1912.

promeses i la panxa d'aire com el camaleón del conte. I no es ben trist que un xicot de véntiun anys visca de les ilusións a que jo'm referéxo. Jo faré anys Rafel, per desgrácia meva. Veig la cafetera i el dolor d'estómac vetllant les meves velleses; aquets dos símbols de solteronía i el tabac que m'hauré d'acontentar amb anyorarlo, car algún mal cor de metje me l'haurá privat, son les ilusións espectre a que'm referéxo. I Deu i faci mes que nosaltres!

Tinc el somni enmotllat i demá penso engalvarlo si aquet boig de temps decanta per tremontana que tot podria ser donades les senyals que avui he observat en el cel que no es pas tant de plom com diuen. No't faltará aquet en el seu degut dia si es que tinc la gran sort que L'Odal cógui avans del 27.

Jo no sé pas que't deu haver passat pera que hi hagués tant misteri en la teva última lletra. Aquell començament... Cóntam, cóntam les teves coses, tu hi trobarás conçol esplicantles i jo que ja sabs que t'estimo bastant les compartire si son tristes que a mi no'm ve pas d'una.

Veus? A l'objecte de distrauret una mica escric avui i faig tots aquets xistets i dibuxots, que encare que un xic macábries no déxan perxó de fer riure.

He esplicat a l'Alfons les nostres converses i projectes de sosteniment de la fábrica durant el teu viatje de bodes i sabs que m'ha contestat?

Dons, que no sab com m'ho faig pera enrahonar vuit díes total pera no dir res. Te tota la rahó perque la veritat es, que ni tu ni jo hi tenim gaire trassa a portar una fábrica; es lo que ell diu: Bons pera treballar molt bona voluntat pro no hi ha idea.

M'ha obligat a fer un inventari i la mar de papers i números que está empenyat en portarte ell matex. Jo ja he procurat ferli véurer els inconvenients que per la seva salut i per la teva situació axó porta, pro he tingut de callar devant les rahons que m'ha fet: "Es per l'interés que a en Rafel te —diu— que es indispensable que jo vagi a Girona."

Jo he arribat a créureho com ell i no he pogut menys que consentirho. Necessita una hora, no mes que sexanta minuts, diu, que vol que tu li senyalis d'un día d'aquets, pera parlar am tu. Fesho Rafel per amor al próxim, es un malalt a qui si se l'hi trenca la voluntat (i are que te raho encare mes) se venja am si matex de mala manera. Espero dons, que quan me contestis hi posarás dia i hora de visita.

De salut, el pobre noi, va tirant: han cessat els vómits i sembla entrar en una revifalla característica en els malalts com ell. Deu faci que duri força!

Suposo que tens la terrissa que'm demanáres; de passama n'he enviat 5 metres que'm sembla que es lo que'm demanáves de més. Si'n necessites n'hi han una bona pila de la última fornada-mirall

Lo de Cassá s'está acabant; d'aqui deu o dotze dies ho tindrán sino tot una bona part. Ah! demá t'enviaré el dibux del motllo de cantoneres[204], que am tantes coses, no m'he recordat de fer fins avui.

Sobre tot escriu aviat! Per en Fonso, ho dic!

Ja sabs que els meus desitjos son de que s'allunyin de l'Esperança i de tu aquells núvols que menássen descarregar sobre el vostre camp de felicitat i alegríes. Perxó prego a Deu!

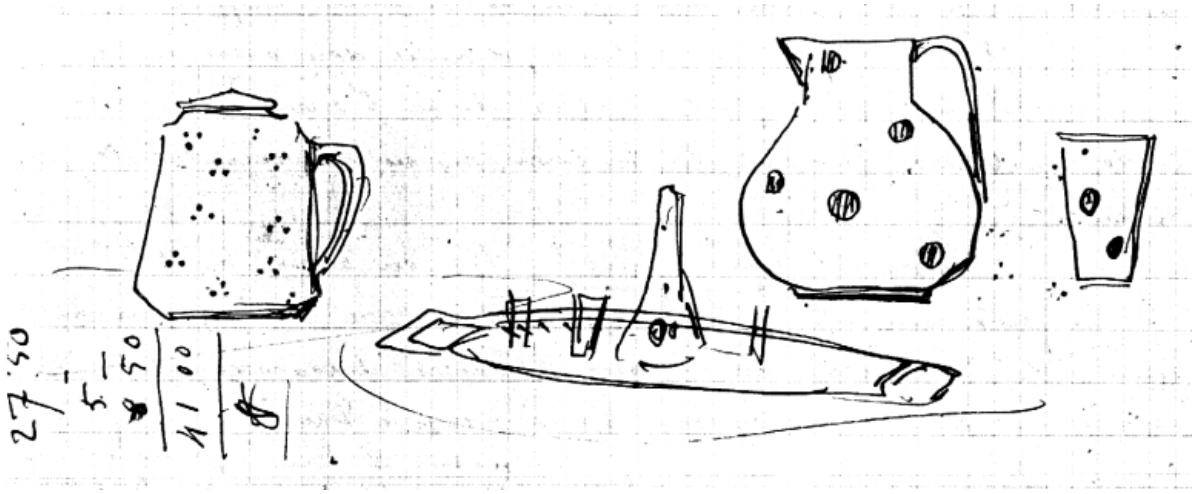
T'estima el teu Joan.

La Bisbal 19 Janer 1911 *[sic per 1912]*

[204] Vegeu "Cantoneres" a *Glossari*.

Penso en les creus i en el retáule!

Ah! Si pogués ser que'n Fonso per la seva visita no hagués de fer nit a Girona. Les nits del Ter li son terribles. L'últim tren surt a les [?]'13 de la tarda d'aqui Girona.

****

[Entre el 20 i el 24 de gener de 1912]
reg. 2176 - Carta incomplerta: probablement falta l'última plana

Estimat Rafel:
Aquet demati ja deus tenir a l'obra tot lo que'm demanes ultimament: axo es: 2 carteles , 4 rejoles , 10 id , 60 i unes quantes rejoletes de l'escala que son les que váren sortir crues la penúltima fornada.

A Cassá avui hi han marxat també juntes am lo teu (que naturalment, se queda a Girona) 180 miralls mugró i 75 cúxi (que son una segonassa). Recordes aquélles granadotes que vegéres quan váres venir a véurens? Dons aquelles. Les hi conto a 0'25 ptas perque ja faig constar en la f/ que son classe 2ª. Dígalshi que'ns l'hes has demanades per cercarloshi economía dons s'en haurien fet 10 cts mes de cada unitat Si les coloques per mont a la columna, son com les altres. Les 85 que falten dígalshi que ja seran de classe 1ª perque com que s'han de véurer de més aprop!... En fi tu matex!

I en quan a lo que falta no'ls hi fixis plasso. No s'asseca res ni a tiros!

Recordat de lo de la fornada que aquets Srs de Cassá ens obliguen a haver esguerat sense que siga certus!

Aqui va el dibux exacte de lo que ha de ser el motllo de les cantonéres que am tantes coses no m'havía recordat d'enviarte.

En farém moltes centes d'aquesta mercaderia per no tenirhi de pensar.

Procura que estiga aviat i racorda de la planxa groxuda que si no la blincará el Cargol.

Dema passat t'enviaré el somni de Jacob amb el sentiment de que no podrá ser de terrissa auténtic (perque l'Odal no cou fins passat el 27), sinó unes macnífiques reproduccions en gix que ja procuraré de patinar una mica. De terra n'he fet 6 reproduccions pera estudiar durant el temps del teu viatje 6 procediments distints i donarte el que millor quedi. Preferexo tréuret un xic d'alegría, are que no enviarte una grollería.

Després de tot com que vindrá aquell retaule del casament de Snta Cecilia[205], junt amb les reproduccions en guix, ja vos treurá el mal regust que aquet material dexa a la boca del public distingit i inteligent.

Am tot axó també vindrán les creus[206] .

****

[205] Joan Baptista Coromina regala aquest retaule als nuvis.
[206] Es tracta d'una escultura en forma de creu que havien vist a Vic. Rafael Masó vol fer-la servir de model per decorar la porta d'entrada de casa seva.

25 de gener de 1912
reg. 2177

Estimat Rafel:

No m'en sé pas avenir... Perque la alegría mes intensa no ha de ferme descuidar avui de totes les penes que rescluséxen la meva vida?

Tu't cases i axó tindría d'esser prou perque, per contagi d'amistat, arrivés fins a mi molt de goig del que (a pesar de tot) omplirá el teu cor quan, dintre poc, tindrás plena possesió de la dona que tant t'estima i t'estimes.

Jo crec que en mi la tristesa es ja un mal crónic que no sé pas ont té de portarme. Avui he vist baxar el tren i la lluentor del rails a contra llum i aquell sota de máquina, m'atréien com els ulls de la serpent al aucell...Ja se que la meva obligació sería de no contarte aquestes ximpleríes. No sé ser insincer. I tu que m'estimes no meréxes que t'enganyi; perxó avui també tinc de dirte la veritat i aquesta es que vaig de mal en pitjor: la mort, una mort sense sofriment, sería la solució mes justa del meu problema. Perque el mon s'hem fa insoportable i trobo en ell tantes complicacions i tants enigmes que soc incapas de desxifrar, que ja ni la ironía hi val. Jo que desitjo senzillesa jo que vui veritat jo que cerco nuesa!

Sort que la vida dura poc i crec que la meva no será de les que allarguen mes.

Déxo aquestes coses, o mes ben dit, me quedo amb aquestes coses pera mi i vaig a parlarte de lo que t'interessa de moment:

T'escric avui pera felicitarte pel teu casament: També t'escric pera acompanyar els regalos de boda que avui he donat al ordinari: I finalment pera parlarte del negoci!

(I axo és el Sant Ordre que'ns recomana mestre Eugeni d'Ors!)

Tornant a la impossible hilació d'aquesta desgraciada carta i comensant per lo primer tinc de ferte constar que si alguna cosa podía neutralisar els meus mals i ferme somriure de tant en tant es la conexénsa de la felicitat dels meus amics: Tu't cases! En Xavier tindrá un fill![207] Quan soc capas de pensar una mica en aquestes coses amb atenció verdadera, somric com els nois petits quan el Tió caga, o els Reis déxen: Perxó t'envio avui una de les coses que més m'estimava. Aquet retáule del casament de Santa Cecília representa als meus ulls els meus tretze anys i es tot ple del perfum del meu amor primer. Jo'l vaig robar pera la Lola i are reconec que us el merexéu vosaltres.

De les reproduccións del Somni i de les creus si que n'haurás de péndrer la bona voluntat perque la veritat siga dita que no es pas axo. Sort que es provisional! He fet mitja dotzena de reproduccións en terra del Somni i molt será que no'm surti alguna de bé; les creus les farém noves quan tu tornis de viatje. Aquestes no mes servéxen pera tapar.

I are va el negoci:

En Fonso m'ha contat les vostres converses, el balanç i demes zarandájas. Procura enllestir per tots els medis lo que váres dir que enrahonaríes amb el teu germá Joan. Els diners que donáres a en Fonso no més arriven a cobrir déutes (com pots haver vist per els numeros) i es precis que are que he arretglat els motllos rosari, poguém ferne alguns milers ó molts cents!

No'ns déxis penjats i que puga córer el forn gros! Mira que si'm desampáres no se pas que faré: me penso que no'm quedaria altre remei que ferme voluntari o seguir una ruta parescuda a la del pobre Marti!...

El trevall, l'amor dels pares i l'afecte dels tres o quatre amics que'm quedén son l'únic alicient del meu víurer: millor: son la única cosa que'm priva de tocar el dos d'aquesta vall de llágrimes anomenada pels geógrafs Globo Terráqueo.

Perdo! Jo no havia d'haverte escrit axis avui. Perque no tinc el valor de no ser franc?

Mes felicitat que la que disfruto desitjo pera vosaltres per axo tinc el valor de clóurer i enviar aquesta carta.

Adeu. T'estima el teu
Joan.

P.D. D'aqui pocs dies farém segona remesa a Cassá: Totes les rejoles cuxí que manquen, aquelles pesses del sócol i la corniseta de la columna se couen a câ l'Odal.

Podries enviarme els plánols d'aquells de Cassa per si'm demánen alguna consulta?

La Bisbal 25 Janer 1912

****

[207] L'11 de març naixerà Xavier Montsalvatge i Bassols (1912 - 2002) que esdevindrà el gran compositor que tots coneixem.

[Març de 1912]
reg. 2178

Estimadissim Rafel:

Digam tots els improperis i renys que't vingan a la boca que encare'n farás poc: Quan vaig rébrer la teva —i avans i tot— tenia cuits els bataigües i rejoles que totjust avui t'envio per conducte del célebre ordinari Cañá. I encare no ve mes que lo mes indispensable! Ni la Santa Paula, ni el jerro ni els aucells ni els pots!

Tantes coses me vénen al cap pera contarte que estic segur que no't diré res de lo que, si't tingues aprop, sortiria d'aquesta pecadora boca com pa beneit.

No, no; vull guardar pera la viva veu lo que escrit semblaria una cosa i n'es un altra.

Además: m'he fet una mula en el dit del mitj de la ma dreta (la corda del ascensor) que'm molesta d'una manera gran i no'm dexa fer la lletra bona.

Me penso que axó de no escríurer es un mal del terricer que s'encomana: ja en Serra, tampoc escriu a ningú.

x
x x

Are penso que'l motiu d'aquestes quatre lletres es pera demanarte que'm diguis el tren que penses agafar pera poder anar a esperarvos a la estació, dons vinguent am la Senyora, seria una descortesia el no anar a rébreus que ni a La Bisbal passa!

Item que si pots portar algun céntim pera esperar la desenfornada entrant, ho facis, perque ens trobém que sols tenim metálic pera pagar als obrers la setmana entrant (no, la present) i ni llenya pera córer tenim. Es dir: la casa conta amb existencies en grau de género, pro no te existéncia en caxa.

Item que el fris o lletrero[208], estará pel plaç que'm demanes i que quedará mes be de lo que no't penses perque tinc un ocre pel fons! ...

Item que are no't desdiguis, ni't refredis, ni aplacis la vinguda perque us espero com les animes del purgatori a l'àngel salvador.

Te prometo una agradable impresió de les coses de la fábrica i una anada a Canapost am l'Esperança!

Adeu T'estima
el germa Joan

****

20 de març de 1912
reg. 2179

La Bisbal 20 març 1912

Ah! Una sorpreseta nova
jo't portaré, jo't portaré...
(Gerret húgaro blanc i blau)
(Sn^ta^ Paula blanc i blau un
xic massa cuita, pro de força
carácter)
Ja veurás!

Estimadissim Rafel:

Tot aquet temps que a tu t'ha servit pera véurer terres i pobles[209] i pera béurer amors i dolsors d'aquell enigma d'ulls de la teva Dona, jo l'he empleat ben diferentment per desgrácia: He fet un túmol de flors (que no va agradar) a la meva nebodeta morta[210], he procurat cuidar aquella horrible tos del meu pobre germa i he treballat molt pera distreurer l'angel negre que a pesar de la meva oposició constant ve fentme les delicies de la temporada.

---

[208] Vegeu *Infra* "Ajuntament de Vilablareix" a *El punt sobre…*

[209] En ocasió del viatge de noces, Rafael i Esperança van visitar diversos llocs d'Europa durant més d'un mes i mig, entre el 27 de gener i el 16 de març.

[210] *L'Avenç del Empordà* del 17 de febrer de 1912 informa d'aquesta defunció: *"La familia del Director […], Sr Corominas, ha passat la pena de veurer morir una tendra y hermosa nena, neta de l'esmentat professor".*

No hi han Sisetas que hi valguin: solsament les nits que fá seré i el blau es fondíssim, com avui, son el meu bálsem: Penso en quan era petit (el balco de câ l'avi amb el pardal, les boles i el campanario) penso en els pares que ja's fan vells, penso en vosaltres els meus amics que sou felissos: tu, en Xavier, en Gimeno (que deu fer pobre noi!) en Bentura... son els personatjes que'm fan companyia... que't penses que he patit poc no poguénte escríurer? Sort que are ja ets aqui i ens veurém sovint.

No podré venir demá perque tinc d'enllestir dos models que he comensat avui d'una de les noves féines que he emprés d'ensá que tu ets fora. Que't penses? Tinc encárrecs per valor de mes de 500 ptas! I els que plourán si Deu vol!

Vui abrassarte i que parli la boca i no pas la ploma que hi está tant!
Dema passat, dema passat!
Afectuosíssims recorts a n'aquex ángel que Deu t'ha dat per dona. S'ha casat la Ben Plantada a l'últim!
T'estima el teu pobre
Joan.

****

Matasegells: 1 de maig de 1912
reg. 2180 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat Rafel:
T'estimaré que diguis a en Terré que el tranvia s'ha menjat el paper de marras; si vol que li torni à fer el lletrerám qu'envii mides i lo que hi te de dir.
No dexo res de les féines proméses enrrera. Penso en els pots!
Espero el Snt Pere [211] amb els brassos oberts i si pot ser les altres coses del gran Pericas.
Se veu que la suprema felicitat i la suprema infelicitat reduexen a postal, lo que, en veritat deurien ser llargues i epístoles.
Dona mil recorts à l'Esperança i reb altres tantes abrassades del teu pobre
Joan

****

6 de maig de 1912
reg. 2182

Estimat Rafel: Si'l bon humor me protegis, com altres vegades te tiraria requiebros diente que ets un trunfo i altres coses per l'istil: avui haurém de passarnos am la sequedat comercial i poca coseta mes i Deu ni dô! Me queda molta féina aquesta nit i dema molta mes encare axís es que ja'm perdónes.

Escriuré, quan acabi aquesta, a en Martorell enviantli el taló de les mostres que a gran velocitat li vaig madar ahir. No faré altra cosa que excusarme perque no té lo promes i dirli que cumplexo ordres teves al enviárli el mostruari de models teus. Convé que sápigues, pera que li facis notar, que els models rosari enviats son els vells, sense tallar a máquina i grisos de color perque com que les existencies de dit model son crues (pera que escullexi l'arquitecte qualsevol color de la serie B[212] i només d'aquesta) no disposava d'altres mostres. En quan al preu que'm demanes per el model cuxi me sembla prudent que'n contis 30 ó 32 centims, també en qualsevol color de la serie B. que son els únics que podém fer (barrejats al vernis) sobre la engalva blanca de que está cuberta tota la existencia en cru.

D'en Pericas avui n'he rebut el Snt Pere (que per cert es de les coses que no s'assemblen pas massa al nostres bisbes) i ja li pots dir que immediatament se procedirá al enmotllatje. Aquet Sant es un bon preu fet. Hi ha la metexa o menos feina en enmotllarlo que en el bisbe avans citat. He estat molt content del avis de lo de les Gerónimes[213] i aquesta comunitat creu que se m'ha fet simpática.

---

[211] Ana Colomer i Colomer va fer l'encàrrec d'aquesta estàtua de ceràmica feta a La Gabarra segons un model proporcionat per Josep M. Pericas. L'any 1906 aquest havia treballat per Ana Colomer per reformar la seva casa situada a la cantonada de la plaça de la Catedral de Santa Maria i del carrer de l'Escola a Vic.
[212] Vegeu "Color A, B, C i D" a *Glossari*.
[213] Vegeu *infra* "Església del Carme" a *El punt sobre…*

A Dn Robert Mercader[214] se li fara tot lo que siga necessari. Tu tira endavant i quan vulguis que m'hi presenti escríumeli una carta autoritsantme pera atracarlo que no he pas de quedar malament. Merces... per lo den Terre... M'has tret un pes de sobre!

Ja envernisso pots pera confits i espero cóurels molt aviat: es probable que divendres tinguin foc al cul una trentena. Lo del Fayans[215] tampoc quedará enrrera i el lletrero de Vilablarex esta ja pintat.

Rabio extraordinariament pera enfornar lo den Dalmau[216] i Deu vulgui que no'ns fácin passar cap disbarat al foc aquexes descomunals i imbécils de pesses. No crec que en aquesta fornada hi cápiga ni una sola rejola; lo demanat l'omplirá de sobres.

Desitjo que la present t'arreplegui am mes alegria al cor si es possible, que la que portaveu quan váreu ser aqui. I que la Esperança prenguis bona revénja dels disgustos i llágrimes que li costes! ...

Adeu póso mans a la obra, a la carta den Martorell.

T'estima el teu pobre

Joan

La Bisbal 6 maig 1912

****

8 de maig de 1912

reg. 2183

Estimat Rafel: Me disposo a contestar a correcuita la teva última que he rebut avui: Dic axo perque no'm maltractis i perque sápigues que les ordinacions particulars encare devegades estan per sota de les oficines de Correu. A les onze d'aquet demati (dia 8 de Maig, si mal no recordo) m'han portat la carta a casa que jo no he llegit fins a l'hora de dinar.

Pots escriurer al teu amic Pericas que la nostra terra se contrau 13 mm per cada 20 cntms. línials axo es: que una rajola quin model te 213 mm de lado despres de cuita resulta de 20 x 20. Estas enterat? Tu fes hi els teus cálculs que ho farás millor que jo i sobre tot tens la sort que no tens d'enfornar mai!

Jo crec que en la meva anterior ja't deia que el paquetet de mostres den Martorell es a Barna perque jo diumenge li vaig enviar a gran velocitat. Per si no t'ho deia (que no ho se pas del cert car tinc un costipat horrible i estic cansadissim de tot avui) t'ho confirmo pera que obris en consecuencia.

A véurer que sera la troballa de que'm parles. Jo ja pots contar que no m'en enric sino que conto que deu ser una cosa bonica. En Fonso diu que ni ell tampoc s'en enriu. Me demana que desseguida que estigueu del dietari l'enviu perque fa falta. El pobre apunta am papers de comerç (com la muestra) i diu que no li resulta.

Els pots ja van endavant!

Divendres posarém foc i en courém al menys uns 25. Els altres els pintare despres de la cuita (inmediatament després) i anirán la vinenta setmana a câl Mányo.

A Deu. Vaig a véurer si suho aquestes 7 ó 8 hores que quedan de nit que dema tinc una feinada.

Ja t'escriuré mes llargament, axi que tinguem la fornada cuita i si aquet catarro nassal no'm mata d'una vegada que creu que altra gracia mes gran no podria ferme Deu Nostre Senyor.

Recorts pera l'Esperança i un abraç del teu atrafegat

Joan

****

[214] Robert Mercader era propietari d'una fàbrica tapera de La Bisbal situada en el lloc on es construirà el Cine Mundial el 1914. Ja que en el dietari de la fàbrica no figura aquest encàrrec, no l'hem pogut identificar.

[215] El magatzem Faians Català, situat a la Gran Via de Barcelona, comercialitzava els productes de La Gabarra.

[216] El dietari de la fàbrica permet reconstruir aquest encàrrec de gerres ornamentals fet per Josep Dalmau Carles, fundador de l'editorial Dalmau Carles de Girona. Es dissenyen els croquis el febrer de 1912, les plantilles, el model i l'emmotllament es fan el març i les peces s'elaboren a l'abril. Un primer lliurament de 19 "mesetes vernissades" es porta a Girona i es cobra el 5 de juny. De seguida es comença a preparar una nova comanda, que es cobrarà a l'octubre. Aquest mateix procés es repeteix el maig de 1914 i el març de 1915. Potser algunes d'aquestes gerres encara es conserven, però el dietari no indica l'adreça del client i, per tant, no hem pogut finalitzar aquesta recerca.

16 de maig de 1912
reg. 2185

Estimat Rafel: Les teves paraules d'introducció de la teva justa, justíssima carta, me fan créurer que el magnetisme i la trasmissió dels pensaments no son pas tan veritat com diuen; perque quan aquí tot era alegrarse i saltar i ballar, tu per Girona deus haver passat els teus canguélos. Be! De totes maneres era just que si tu l'any passat esperaves una alegría i va arrivarte un desengany, ara tu esperessis un desengany i t'arrivi una alegría. Jo ja tenia escrites dues planes de lletra menuda l'indemá matex del desenfornament i no vaig enviárteles perque m'havia proposat escríuren 5 ó 6 contante fil per ratlla els resultats i la marxa de la fornada. No te les incloc perque penso prendrer la revenja avui que (gracies a Deu!) tinc tota la tarda a la meva disposició.

Primerament i pera treuret d'engunies, puc avensarte que tenim un forn eccellent: Ha cuit amb una regularitat perfecte totes les parts i recons am 26 hores de foc: i gastant 8 1/2 carros de llenya. Sabs aquella última fornada del petit[217] que va fernos quedar tant be amb lo de Cassá? Dons esta molt per sota de la primera (i dic primera perque en les dues anteriors no hi havía vernis apenes i eren purament d'observació) del forn gran, que ja tots estimem com si fos un fill nostre. Dona alegría, Rafel, destapar la porta —la sagrada porta— i trovarse am tota la féina, suada i esperada, lluenta com un mirall! No mes ho sab el pobre que s'ha trovat am tot lo contrarhi.

Ara una altra cosa: No es aquesta fornada lo que ha anat be solsament; son totes les fornades successives les que hi aniran, perque un forn i les lleys d'un forn no son cap cosa casuals. Es el forn lo que va be; son els forats de les voltes superior i inferior lo que's correspónen am la justa mida que'ls hi imposa una lley. Ara si n'esguerrém alguna (Gracies a Deu!) ja no'n tindra la culpa el forn. L'eina es exelent i si les féines no surten be, ara (gracies a Deu!) en tidra tota la culpa el reramánec. Tinc tota la confiansa en que si alguna desgracia ens succeiex, sera mes de lluny en lluny que les festes anyals i mes clares que l'aigua. Per alguna cosa hem aguantat tot un any el roséc i les angunies del forn petit de qui tantes experiencies tenim d'agrahir, com disgustos a recordar. No hi ha cap guerra que trempi els esperits i aquiloti les voluntats com la lluita amb el foc: No he sentit mai tant d'odi a cap enemic com n'he sentit, nits enteres, al lleuger i ágil deu dels primitius; es una cosa especial: si fos un cos du, t'hi faríes am les dents i les ungles. I ara trobo, no bonic! heroic! el temps, les llargues i amargues nits, passades de vetlla i de treball a la vora de la foganya del petit. Recordo que una frisansa especial tremolava en mi com una fulla d'acer i que'm sentía buid el cos com si jo no mes fos la meva pell i a dins ni aire!

Ara ja dormire tranquil, quan dexi la forqueta a en Milió i a en Leonci! A la vora del forn s'estará be; i el roncar del foc sera una fressa alegra.

Be, tot anantmen à la terra dels recorts me descuidaria de que soc a La Bisbal i que no es pas per axó que t'escric: dispensa!

Els gerros den Dalmau i els 4 den Cramany[218] estan divinament de foc. Tenen algun defecte que ja tenien de crusos pro tots poden divinament entregarse i cobrarse: axo (i perdona el xisto) sempre que als seus amos respectius els hi dongui la gana de pagarlos.

Les peces del passama den Cramany admirablement cuites: tenen el defecte de que varen ser enfornades dretes (pera que ocupessin menos lloc) i han sortit una mica carregades d'agafalls i escabotadotes. Ja comprens que tampoc axo te res de particular i que ni val la pena de pensarhi sobretot tinguent el remei a la ma: enfornar sempre i tot en capces. Es mes car pro es a tall de Ribó: s'hi guanya.

Els planos pera trencadis (26 m^2) den Martorell s'estan escatant pera embalarlos. No cal que't diga que estan be perque, per l'objecte que tenen, si estessis mil vegades pitjor encara serían tot primera. Els 7'50 m línials de bataigües Martorell també'ls enviarém. Son un xic diferents de color a causa de que n'hi ha d'una mica mes cuits que altres i aquet pillo de gris, desseguida cambia estraordinariament perque es a base de carbonat de cobalt[219] que puja de to de mala manera axís que se sent apretat per un petit cambi de temperatura. De totes maneres tot lo que fins ara t'he anomenat, es entregable i no pas com les desventurades escates del pobre Sr Texido!

De lo de Vilablarex, n'han quedat unas 35 o 40 rejoles pera tornarles córer, dons com que eren enfornades arran de la volta superior del forn son cruenques. Les hi varem posar en mal lloc a conciencia i ja ho esperavem lo que'ns ha succeit pro no hi havía altre remei: tot lo altre del forn era ple de cosa que precisava mes en-

---

[217] Vegeu "Forn morú" a *Glossari*.

[218] Des del mes de març de 1912 i fins a finals de l'any 1913, Rafael Masó dirigeix els treballs de reforma de la casa Pérez Xifra (antic Palau de Caramany), carrer B. Carreres Peralta, núm. 2, a Girona. La Gabarra fabrica diversos elements de construcció —tortugues, passamans—, un trencadís, uns bancs i quatre testos ornamentals, probablement destinats al pati recentment creat. El mes de novembre de 1913, Masó proposa a Coromina fer les pintures que han de decorar la casa, però, a l'estat actual de les nostres recerques, no sabem si aquest projecte es va concretar. Les factures són pagades per Pérez Xifra l'abril de 1913 i el desembre de 1914.

[219] Vegeu "Carbonat de cobalt" a *Glossari*.

llestir que axo. Les que son ben cuites donen idea de lo malaguanyat que sera aquex retol pera un poble de mala mort. La llanterna noy es l'invent del sigle!

I ara sí que junt am lo que forma aquet paquet tinc de donarte un disgust: que caray no han pas de ser tot flors i víoles: Com veuras per la mostra, els teus pots i les 4 capces de Vilablarex son lo únic que ha estat de verdadera pega. El mes lluent dels dos pots inclosos es el que ha quedat millor i l'altra el que ha quedat mes rebullit[220] dels 18 que hi han no se si m'atrevexo a dir aprofitables perque a mi, francament no m'agraden pas gens. Procuraré esplicarte la causa del rebullit present: Cuan en Fonso va fer la 1ª prova de vernis blanc am la fórmula de câ'n Pujol, várem trobar que les foganyes d'aqui, couen poc pera fóndrer la fosa a la duresa d'aquella fórmula i s'ens acudí afluxar el vernis am més cantitat d'oxit de plom que es la materia fusible. Ara ens trobem que en el nostre forn coém a la metexa temperatura que en Pujol i com que les nostres fóses van mes carregades de fundent, el vernís se cou massa que es lo que'ls hi ha passat als teus desventurats pots.

No't dic l'embolic i el temps que representa tornar a fer altra nova fósa mes dura... No't vui prométrer res pera no enganyarte i tampoc la meva decéncia'm permet aconcellarte les paperines de seda! Com ho arretglarem Rafel?

Si vols vindré a Girona: mátam i de la meva carn pots ferne butifarres pera regalar, en comptes dels pots!

Com que vaig tenir d'enfornarme tot el forn tampoc va acudirse'm courer ni'ls aucells ni el fris grec. Procuraré ferho tot lo aviat possible junt amb el Snt Pere den Pericas del qual demá s'acabará de fer el motllo. Negat de féina com he estat am la fornada, no he pas tingut temps de pintar la Snta Paula ni el Ram que'm dona ansia perque temo que'l verniç blanc que tenim se fongui massa (recordes aquell picat de l'altra Snta Paula; era lo matex dels teus pots en petita escala) i me fassi esguerrar la feina. Ho provaré perxó i ho courém alla ont queda mes cru del forn.

No't parlaré gaire d'aquell Sr de câ l'Hospied[221] perque no te res mes de particular que l'esser molt simpatic i llestissim pro no't facis ilusions: volen véndrer i no pas esplicar i com que encare que s'espliquéssin, —l'ofici, es de tant rigurosíssima experiència— no'ls entendríem. Va oferirse pera fernos tota classe de ressenyements per escrit pera que obtinguém exit al aplicar els productes que la casa elabora. De totes maneres un altra dia ens sera convenientissima aquesta relació adquirida. No li hem pas fet pedido per ara perque els produits chimiques no están encare al alcans de la fortuna de la fábrica: tot ho venen a pesseta pessa!

Les observacións que sobre contaduria ens fa no cauran pas en saco roto.: anirém posant cada dia mes cura a n'axo.

x
x x

Ara tinc gana de menjar alguna cosa que'm sembla tinc ben guanyada després d'escríurer tanta estona (jo hi estic molt) i perxo espero que ja'm perdonaras si no soc mes extensiu.

Crec haverte donat una clara idea de tot lo que'm demanaves i si no he sabut ferho no ha pas sigut per falta de voluntat.

Dígas a l'Esperança que no m'agafi rabia per lo dels pots: que si jo fos foc creu que d'altra manera hauría anat la cosa.

T'estima sempre el teu Joan

16 maig 1912

****

Matasegells: 25 de maig de 1912
reg. 2186 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat;

T'estimaré moltissim que quan m'escriguis ho facis per correu: Avui he trobat a l'entrada arrugada, molla i xafada la lletra teva en la que`m demanes contesta a la teva de 8 planes. La contestaré am 4 ó 5 dema a la nit que es dissabte.

No tinguis por que s'hi fará tot lo que's puga.

Recorts a la gran E. de tots un abraç del teu

Joan

---

[220] Vegeu "Rebullit" a *Glossari*.

[221] Empresa francesa, fundada el 1888 a Golfe-Juan, dedicada a la fabricació i comercialització de colors i esmalts, que esdevindrà proveïdora regular de La Gabarra.

P.D.

Avui han marxat els jerros Dalmau i els 60 balustres Palamos[222] . De dies ha que en Martorell te el picadis i bataigües. En Cramany ja posa les pesses.

****

Matasegells: 1 de juny de 1912
reg. 2188 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat Rafel:

Desgraciadament no ha sigut mes que un costipat molt fort!

Tot avui ja he estat avençant féina a la fábrica. Ara es la nit i no'm convé altra cosa que anar a la nona. Dema te donaré noves de tot i ben extenses.

Dels pots també que'm penso que es lo que'm fa estar malalt!

T'abrassa el teu Joan

Recorts!

****

1 de juny de 1912
reg. 2187

Estimadíssim Rafel:

En la teva postal d'ahir, contestada a rigurosa volta de correu pera treuret d'engúnies, hi tinc dues coses a contestar que si m'hagués de donar gust, ho faria omplintne tot un llibre: ja que axo no pot ser probaré de ferho estractant les idees com si fossin carn que en Liebig expén al comers en Pots (!) de terrissa. Al gra:

Es clar que no es pas per un exés de salut que vaig dicidirme a ficarme al llit abandonant per un temps indefinit la molta féina que m'apreta actualment! Ja feia dies que portava un costipat d'aquells que jo agafo pro no'n feia cas i fins a diumenge passat anava fent el cor fort. La nit del diumenge i tot dilluns i dimars si que'm créia emprendrer el viatje al pais de Xauxa que tan a gust de tothom —carlins i republicans— governen les germanes Parques. Si m'haguessis vist! Alló si que eren cal-frets, febre i respiració carregada! Jo perxó, cargolat com un cent-cames, interiorment me'm réia: ja sabia que soc rebutx fins per la senyora de la dalla ... Que s'hi fará!

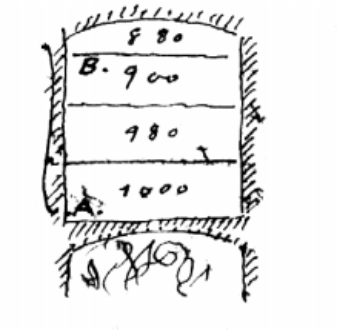
Me fa gracia la reflecció que'm fas "... de que ja no ets aquell Joan especie de rabaxi o ull de poll caigut perque si a La Bisbal i deslligat i molest per el reste dels ciutadans..." I t'agrahiexo el fons de bon amor que tanquen les paraules que acaben l'esmentat parragraf, perque estic cada dia mes convensut que una bona amistat com la teva, es un dels pocs alicients pera que s'estimi la vida en algun concepte. Ah! I la Siseta al balcó sempre que jo passo per anar, ó de retorn del treball, tampoc va malament: Si no fos tant burreta, aquesta noya sería lo que el ximple den Rahola en diu l'ánima germana o lo que el públic en general, am mes bon sentit sempre que els literats, anomena am les dues escaientes paraules de la mitja tronja. I encare, qui sab? potser soc prou beneit de despreciar una mossa tant revinguda: estic convensut que de burret tot lo mon n'es forsa i jo mes que tot lo mon; lo que hi ha, es que a mi m'han espatllat molt els llibres i les ilusions i a n'ella com que apenes sab de lletra i no crec que hagi sofert altres ilusións que les ignoscentes d'etrenar vestis bonics i el núvol de casarse amb un home ric i guapo, no crec que res l'hagi espatllada. Perxo que siguent bona, tampoc la merexo. Tinc el gust d'acabar aquesta primera part diente que no'm trobo pas gens be encare i demanant a Deu (que tambe si no ho fa avui tindrá de ferho un altre dia) que'm dongui una bona mort quan sigui hora Amen.

I ara vaig a contestar lo dels pots i tot lo altre de la industria: Respecte a lo primer me veig obligat a dirte, com en Serra quan li vares enviar la nena de l'oca[223] , que axo es tot un mon: dic axo perque si sapiguessis la varietat de cáuses a que pot atribuirse el rebullit que va esguerranos la cuita dels teus desitjats pots te quedaries de pedra: Aquets dies de llit m'han servit pera consultar al Brogniart en els capítuls que a n'axo fan referencia i m'he convensut que aquet caray d'art de cóurer terrissa no te res que no sigui una llegua de mal cami. Siga com

[222] Lligant caps amb les informacions que contenen les cartes i el dietari, pensem que el client de Palamós, al qual es fa referència aquí, és l'empresari Joan Cané.

[223] *La nena de l'oca* era una petita escultura feta per Gimeno per tal que Rafael Masó la pogués regalar a Esperança Bru a l'època del festeig. La seva elaboració en ceràmica s'havia confiat a Antoni Serra i Fiter, per demanda expressa de Masó.

vulga perxo, el cop d'ull del meu germa no va fallar dons he trencat varis dels pots pera véurer si podia atribuir a quélcom mes la cáusa que a lo que t'havía dit i forsosament he tingut de convencerme que no es altra que el massa cuit. Pueril es la solució que'm proposes de fer una fornada al petit dons a mes de necessitar el matex temps que pera córer al altre (pera ficarhi el Snt Pere es precis que siga sec, pera ficarhi els pots es necessari tenirlos pintats) ningu t'assegura que no'ns passés lo matex:

Mira: el foc al forn fa axó: alli ont hi ha el n° 1000 (que vol dir graus de calor) hi ha una temperatura superior a l'altre pis imaginari i a n'aquet superior a l'altre i axo no en el forn gros ni al petit, axo a tots els forns del sistema dels nostres[224]. Com pots suposar, si aquesta última fornada va ser un xic massa cuita en general i els pots se trovaren en A. i aqui va pujar mes del degut la temperatura el vernis que en realitat devia haver estat en una cuita normal en B no hi te cap culpa si va quedar malament. El matex fenómen váren esperimentar les rejolas de la Snta Paula encare que am mes petita escala i aquell pot que va quedar tant be (cuit al gros) va quedarhi gracies a ser cuit mes amón. Resumint: el verniç obeiex a n'aquesta llei: a mes cocció deu oposarshi mes duresa de verniç i reciprocament.

Els inconvenients d'una fornada al petit, ara representaríen un entorpiment fenomenal a la bona marxa de les féines: tenim lo den Martorell (rejola plana per l'arrimader ultim) a mitj secar, les peces dels bancs den Cramany id de id que tot cuan siga sec s'enfornará al gros. I encara lo mes important de les cáuses es que de moment no tenim ni els pots ni la santa Paula i gerret ni el Snt Pere den Pericas a punt de ficar al forn. Aquet bon senyor últim, que per cert ha quedat molt ben enmotllat (n'hem fet dos per lo que podria ser) s'esta secant amb aquella pausa i els pots i Sants no son pintats per la sencilla raho de que quan vaig pintar els altres va acabarse la existencia de color negre robat per en Fonso a câ'n Pujol.

Hi ha 3 ó 4 dies que várem fer un petit pedido de colors a ca l'Hospiet que esperém arribará d'aqui 4 ó 5 dies més i que tant bon punt siguin aqui comensarém a emplear en la pintura dels teus ansiats pots i Sants. L'acabament de tot axo es probable (si el temps no ens fa la santissima com per ara) que coincidira am que tot lo compromés será sec i podrém fer una fornada al gros de lo següent: 140 balustres pera Palamós (que tambe s'estan secant) 700 rejoles d'arrimader per en Martorell, les que resten cruenques de Vilablarex, el Sants Peres, els ninots del teu llit, els pots i sants, el fris grec, els aucells i poca cosa mes que caldrá pera omplirli el ventre.

No puc precisarte plaç perque sembla que te de plóurer sempre mes, pro si dema se posa a fer bon temps podria assegurarte la cuita per d'aqui 15 ó 20 dies.

Ah! me descuidava de dirte que várem córer un pot a câ l'Odal (de quin forn tampoc podém disposar ara dons no s'entén de féina i ni ell pot cumplir am compromisos) i malgrat haver quedat amb un xic de gra de sémola (cruenc) esta forsa ben estirat de verniç i m'ha acabat de convéncer de tot lo que en aquet respecte te he esplicat. Ademes una alegria ens ha proporcionat i es que várem probar de fer el color blau de pintar de ca'n Pujol i ha resultat magnific. Ja hi pintaré la Snta Paula!

Tot lo que déies en la teva de 8 planes den Pericas ja pots comptar que'ns alegrá de debó. Vinga feina ara que tenim forn! Lo que convé es que vinga com mes aviat millor perque en Milio[225] ja no te cap pessa difícil pera enmotllar. Ja veurás com al teu amic li vindrán ganes de fernos treballar quan vegi el Snt Pere. Miraré si li donc l'opit. Está mes be la reproducció que el Sant original.

(tiret)

- Estat de la casa -

- Aceptats, am lleuger arrufament de nas, els gerros den Dalmau. L'home vol pagar. Bon xicot.

- Id el passama den Cramany que ja es posat amb escantells i tot espera les pesses dels bancs pera pagar també.

---

[224] Vegeu "Forn morú, defectes de forn" a *Glossari*.

[225] Aquest diminutiu designa a Emili Puignau, que va treballar a La Gabarra des de la seva creació. El seu talent com a emmotllador encara està present avui en dia en la ment d'alguns artesans ceramistes de la Bisbal.

- Cobrat el picadis Martorell. I crits d'aquet senyor perque no está ja l'arrimader.
- Aceptat (quien calla otorga) l'avis de giro per 60 balustres enviats a Palamos.

Tot axo ja esta ben anotat i t'ho apunto no mes que pera tranquilitat de la teva conciencia.

Precisa que envíis el catáleg[226] i preus de la pedra artificial perque poguém aténdrens a quelcom respecte a comparansa de preus perque, noi, hem fet un pa com unes hosties amb el pressupost de les gerres Martorell, que li vaig dir que costaríen unes 35 ptas cada una i ara resulta que no podém ferles si no volém perdrer diners a menys de 55 ó 60. Avui li escriuré respecte el particular dientli la equivocacio sofrida i a véurer si's rectifica en el preu que de lo contrari, com que no vaig volguer comprométrermi ni en plaç ni en res, no les hi podrém pas fer. No't sembla be?

Tampoc aniría gens malament que incloguéssis amb el cataleg de la pedra els den Ribo, Romeu i Escofet[227] etc... Axo d'aquets catálegs sens fa necessari.

Sobre tot busca feines i no dexis de petja aquexa den Pericas que te de ser la nostra salvacio d'aquest istiu. Ah! i busca am les feines plaç pera poguerlas fer, que el trevallar am l'agulló de la pressa, com que les coses d'aquest ofici no's déxen apressar me faria aborrir el trevallar i venen ganes (formal) d'agafar una corda i penjarte d'una vegada!

Me sembla que ja no'm queda res mes pera comunicarte que siga de molt interes i com que ja fa molta estona que escric comenso a pensar que perdo molt temps.

Recorts a la teva gran Esperança i dígali pera conhort, que be será molt que entre la seva gran ansia de tenir els pots i la voluntat que nosaltres hi posarém, be sera molt dic, que també Deu no hi posi el coll i ens ajudi una mica.

T'estima el teu —de totes maneres— aclaparat amic
Joan
Recorts de tots

La Bisbal 1 Juny 1912

****

Catàleg Romeu Escofet. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

9 de juny de 1912
reg. 2189

Estimat Rafel:

Si es veritat aquell nostre refrán que diu que "qui't vol be te fará plorar", la teva carta última me confirma en la opinió en que ja sabs te tinc desde que'ns conexém: Molts s'haurien enfadat i farien el rebec si s'haguessin trobat en el meu lloc, pro jo que no soc pas de la pasta d'aquestos molts no he fet altra cosa que averiar les cáuses fonamentals de lo que'ns esta passant i en un sincer exámen de conciencia m'he sapigut atribuir a mí, i a mi sol, tota la culpa.

---

[226] Vegeu "Catàleg" a *Glossari*.

[227] Aquest catàleg, datat del 15 d'agost de 1905, titulat *J. Romeu Escofet, plaza de la Universidad, n° 6, Barcelona, Fábrica de productos cerámicos* es conserva als arxius de la família Coromina. En reproduïm uns fragments a continuació.

Tu que'm conéxes bastant i justament encare ultimament me tractes de sensible ja pots suposar l'efecte que va ferme la lectura de la teva carta: La vaig rébrer el día de corpus (m'en recordaré molt temps) i lo que els anys anteriors era pera mi una gran festa aquest any ha sigut un dels dies negres que puc afegir a llista d'aquest trist anar passant que faig. Perque el disgust que tant justament tu'm vares proporcionar va duplicarse per el que va proporcionarme el meu germa també molt just i merescut: Procuraré esplicarte lo que'm passa amb l'esperança de que tu que t'assembles tant am mi sabrás enténdrem: El meu desitj de fer les coses be, depressa, que no costin i que agradin me porta a enganyarme a mi metex i a fer tambe promeses enganyoses als altres. Axis reconec que m'ha passat aquesta vegada amb els teus pots i potser en mes gran escala que may perque sense contar am la huespeda (que en aquet cas era l'atreviment de créurem que una cosa no solucionada encare me serviria com un anyell) i amb el mes gran i bon desitj del mon va ferme prométrer els pots per un plaç que ha resultat impossible; axis ha passat am lo de Vilablarex i axis m'ha passat i me passará sempre si no se corretgirme d'aquest defecte tan romantic i estúpit que tinc de fer dels desitjos promeses. Perque, no hauria sigut molt mes senzill donarte un sol disgust diente per etzemple —Axo que'm demanes no pot ser perque no puc assegurartho: provem de pensar una altra cosa— que no pas trovarme ara am que el meu desitj me se torni contra meu? De moment m'haura servit de bona lliso aquet cas, perque prometo no fer per ara (fins que n'aprengui) cap mes pressupost ni cap mes compromis de temps. El meu germa que afortunadament te un temperament equilibrat ne sab mes que jo i es qui a contribuit amb els seus renys a fermho compéndrer, se cuidara d'axo per ara. Te citaré un etzemple fresc: l'altre dia me va comparéxer un meu condexeble dels H^{nos} —en Pelay Pages de Palamos— demanantme croquis i pressupost pera uns arrimaders de la séva farmacia[228]: vaig ferho i vaig ensenyaro al meu germa. Jo demanava 160 ptas i un més de temps, ell va esmerarho demanant 190 ptas i dos mesos i quan jo li vaig dir que potser no ho podriem fer, ell va contestar acertadament díent, que era molt preferible no ferho a ferho malament i exposantnos a que'ns passés lo de sempre exceptuant la feina que varem fer primer per en Martorell que es la única de la que tots hem estat contents gracies a disposar de temps i d'un pressupost rahonable. Estic segur que en Pelay Pagés, si li agrada el croquis, ens fara fer la féina tant per 160 com per 190 ptas i que lo matex se conformará amb un mes que am dos, axis com també tinc la seguritat de que si ens ho encarréga tots quedarém contents.

Tot lo que t'apunto anteriorment ho faig pera que servexi, no de disculpa dels meus actes, sino d'aclaració al meu comportament. Soc culpable de lleugeresa, no de mal intent; els meus intents —t'ho asseguro— han sigut sempre bons tant bons com irrealisables. Tu Rafel patexes el matex defecte i m'atrevexo a dir que has contribuit molt a desarrollar en mi aquesta péssima enfermetat.

En quan a lo que'm dius del Snt Pere den Pericas, de lo de Vilablarex i als pots no se pas que contestarte dons inutilment he buscat solucio al problema. En 1er lloc me dius que el Snt Pere devia estar llest a primers del mes que som i nosaltres el várem rebrer el 25 del passat. Lo de Vilablarex no ho podém tornar a córer (lo que falta) a câ l'Odal perque ell necessita el lloc del forn i els pots.... totjust avui hem rebut carta de câ l'Hospied que t'incloexo junt amb la cédula del meu germa pera que recullis el paquet postal a Girona i l'enviis desseguida dons aqui m'he enterat que no hi ha cambi postal.

El Snt Pere no es sec encare ni les rejoles del arrimader Martorell. Ho será dintre pocs dies si fa bon temps i ho courém tot desseguida que tinguém pintats els pots.

Que Déu ens ajudi aquesta vegada que jo't prometo que no'ns succeirá mes axó perque el trevallar amb aquesta nirviositat si no m'acabés la vida, m'acabaría la paciencia i potser a imitació den Gimeno també jo pendria la determinació d'escampar guerrilla cap a l'altre mon.

Havia llegit am tant disgust la teva carta (les lletres me cremen encare com foc els ulls) i tant m'ha desorientat que no m'he pas recordat d'enviar la Snta Paula a en Pericas ni res. Dius que la data del teu viatje a Barna es el dia 18 ó 19 de Juny i contant amb axó demá facturaré a gran velocitat la Snta Paula i alguna altra cosa si es que res trobo per alli la Fábrica.

Tinc la seguretat que t'estima i que fa tot lo que pot aquet teu
Joan.

La Bisbal 9 Juny 1912.

P.D.

Dona molts recorts a l'Esperança i dígali que de tot cor sento el que la meva lleugeresa li proporcioni el disgust que passa per els seus destijats pots. Soc embruxat Esperança! Tinc la fatalitat d'irradiar desventures i els primers que rében —per contagi— son aquells a qui mes estimo.

Que hi voléu fer!

****

[228] Pelayo Pagès Belleville, en els anys 1911-1912, s'havia fet càrrec de la farmàcia del seu sogre, situada al Carrer Major núm. 39 de Palamós. Tot i les recerques portades a terme per l'Arxiu de Palamós amb els descendents de Pagès i els seus successors a la farmàcia, no ha estat possible precisar en què van consistir els treballs aquí referits.

21 de juny de 1912
reg. 2191

Estimadissim Rafel: Amb alegría i content com unes Pasques he llegit la lletra que avui dirigéxes al meu germa: dona gust i fa treballar de totes veres el trobarse de tant en quant am coses axís!

No vui escriurer gaire estona perque son ja les deu del vespre i diu l'avi Andreu d'aqui al costat que "el cos que no pot descansar está fotut"; no obstant sense compliments ni retóriques vaig a contestarte tot lo que'm demanes:

El Snt Pere que hem eviat a en Pericas (es dir a la Sra aquella) si alguna cosa te de bo, es la patina[229] que gracies al pulvurisador, refrecs i pedra de brunyir, ha pres un xich de distinció que bona falta li feía: ja veurás per el que t'enviaré, en el qual no he pas mirat prim perque ja'l várem ficar un xic escardat del peu al forn, com tinc tota la raho: es dir si al teu amic li agrada l'estatua, pots estar segur que ballará per un peu quan vegi una tant acabada obra de trassa i de terrissa (modestia a part) com la que l'hi hem executat. Creu que es d'alló que no hi ha res a dir.

Les mostres que demanes, les tindrás avans de vuit dies dons les courém a la fornada del petit que ja comensém a omplir pera calarhi foc a la mayor brevedad.

Alli s'hi ficarán també els ansiats pots, am tant i molt mes compte que'l que posa el pobre pagés en la sembra del blat que li ha de valguer el pa per tot l'any i els prims i según per parolada. Els pots están del tot pintats ja, exepte les lletres que com que soc la criatura mes infelis i desgraciada de la capa de la terra... (ho dic?) se m'han estraviat. No t'enfadis! Rafel: si vols hi posaré tot el meu seny i sentits, fent un esfors de memoría inteligencia i voluntat pera recordarles i que molt será que no m'en surti! Sinó fes tu matex dos gargots i envials avui matex que axis jo dema pintaré la Santa Paula i el ram amb el pitxé i dema passat o a lo mes tardar l'altre, podria acabar i enfornar els pots. Perdónam una vegada mes que farás una obra de caritat que't pot valer de molt en l'altre vida. Creu que m'he dicidit a dirte axó despres de regirar tots els meus trastos i encare que sé molt be que tinc aquells dibuxos molt ben guardats, no puc pas recordarme, encare que'm piqui el cap, per ont rediastre poden ser.

Els projectets que'm demanes per Canet[230] no se pas si podré ferlos perque á mes d'avensarte que fare un buyolet, si els faig, me veig ara tant atiborrat de féina que no sé com sortirme: pro vatja! els faré diumenge i el 24 tu els podrás tenir, retocar i enviar i axis potser aquella gent tenen prou mal gust, i triaran els meus!

Enterats completament de la feina que tant generosament en Pericas comensa a enviar[231] (Deu li pagui concedintli tota mena de ventures) puc comunicarte la nota de preus que'm dona el meu germa tot dientme: — No badis boca que jo sempre penso en lo matex i se'l que tinc de fer— i tot comprenent jo que no he nescut per altra cosa que per pobre i infelis.

Aqui va especificada per si necessites ferla passar al teu bon amic Paricu:

	Ptas	Cs
Rejola cuxi una	0	35
" plana "	0	25
(1) " ó maho sardinell[232] el metre	14	00
(2) Passama 0'05 x 0,20 m. la pessa	0	30
" 0'15 x 0,20 m. " "	0	45
Bat-aigües 0'30 x 0,70 m un	0	55

(1) La nota corresponent a la rejola o mahó sardinell li faig pera preguntarte si hi hauria inconvenient en que els féssim buidats axis: d'una cara. Axó a mes de repornarnos ventatges a nosaltres també'n tindria per el client dons no tindria de pagar tant de ports i l'obra quedará molt mes be. El preu está calculat fentlos axís i donant a la cara vernissada (frentes) 5 centímetres d'amplada.

(2) En el croquis que'ns envíes del passama aquet que calco aqui l'costat, no hi poses la mida d'amplada A que creiem de 5 centímetres.

No se si m'esplico?

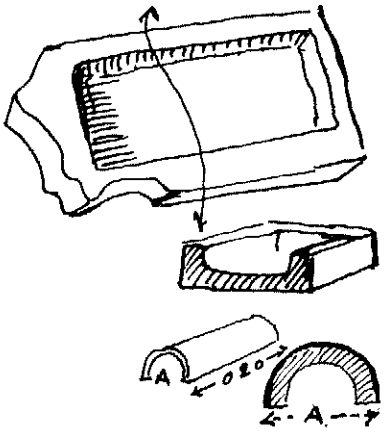
---

[229] Vegeu "Pàtina" a *Glossari*.

[230] Entre el juny de 1912 i el gener de 1914, La Gabarra fabrica diverses plaques amb els noms dels carrers de Canet de Mar. D'aquestes, cal destacar la del carrer Santa Trinitat dibuixada per Joan Baptista Coromina. Aquest encàrrec en un primer moment va ser pagat per l'Ajuntament, després pel Foment Catalanista i finalment per F. X. Serra.

[231] Vegeu *infra* "Casa Comella" a *El punt sobre…*

[232] Vegeu "Maó" a *Glossari*.

Hi ha aquí La Bisbal una sra mestra —Dña Adela Traiter— que fa cantar als nens tot de coses den Dalcroze[233]; també asséjan allo de les bruxes que en il-lo témpore vos arranjáreu tu i en Pecanins[234] . M'ha demanat (i la tinc penjada sempre a l'orella) la lletra de les teves "montanyes regalades" i jo ja fa mes d'un més que li dic que espero d'un día a l'altre que tu me la enviarás. Podríes ferho ó dírme en una carta que no'n tens ni un etzemplar? Axó últim me sabria greu perque al fi i al cap jo soc fill d'aqui i ja pots comptar que'm cau la baba quan sento en boca dels parvulets del poble les teves cansons... i no es adulacio carai!

Ja está dit m'en vaig a dormir.

Recorts del meu germa i dels de casa pera la teva Esperansona i a mi m'hi poses, com s'acostuma, als peus am tot l'afecte i estimació que ja sabs vos professare sempre de la vida.

Joan
21-juny-1912

****

[1912]
reg. 2195

Estimadissim Rafel: Després de tant de temps com fa que no escric a ningú, ja no sé si'm recordará la ortografía ni sé si sabré esplicarme: provarém de ferho pera contestar la teva amable lletra escrita a n'aquell Domeny que sols de pensarhi ja'm fa un sobrecor, veritable migrar de criatura.

I que n'es de particular el que púgas escríurem si mano ve, ajassat per aquelles arbredes i camps sentinten propietari! La pagesía d'aci, ara quan passes per camins i recs ja no deu fer aquella mitja rialla; ara tot lo més dirá plena de respecte "el jove Brú, es bon senyor..."

L'Esperança tampoc deu anar tota sola endavant quan anéu a Girona! El célebre mocadoret dels ous seguex amb el matex ritme de péndula de rellotje? Es clar que no pot fallar; pro ara el venerable Sr i amo del mocador haurá cambiat la seva cara seriota per una plácida mitja rialla...

Quin mon, quin mon! Alhá es gran i el Senyoret Desti fa lo que pot pera portar —com els tres Reys d'Orient— dulces i simes, juguets i carbó als noys que fan bondat. I á tu que n'has feta molta, no t'han pas firat del tot malament. Deu Nostre Senyor i la Mare de Deu t'ho consérvin molts anys i te donguin bones cullites fins

[233] Adela Trayter i Colls (Figueres, 1874 - Vic, 1968) havia començat a treballar com a mestra de parvulari a la Bisbal el 1891. A l'igual que el seu futur espòs, Josep Barceló i Matas, formava part d'una generació de professors partidaris de pedagogies modernes. Aquí Coromina ens en dóna un testimoni eloqüent: el 1912 escriu aquestes paraules, el mètode de gimnàstica rítmica creat pel suís Emile Jaques-Dalcroze (Viena, 1855 – Ginebra, 1950) tot just s'acaba d'instaurar a Hellereau, a Alemanya i *Doña Adela* ja l'havia adoptat per als seus alumnes. A més, aquest fragment demostra que Coromina estava al dia de les darreres innovacions pedagògiques i probablement les havia comentat amb Masó. En efecte, durant el viatge de noces, Rafael i Esperança havien anat a Hellereau a veure el seu amic Joan Llongueras. Aquest els havia fet visitar l'Institut Dalcroze on estudiava. Llongueras posarà en pràctica la formació rebuda creant l'Institut de Música i Plàstica a Barcelona.

[234] Coromina evoca aquí l'"Oració de la nit", inspirada en el conte "Hansel i Gretel" publicat pels Germans Grimm el 1892 dins el recull *Contes de nens i de la vora del foc*. Rafael Masó, pel que fa al text, i el seu amic Joaquin Pecanins, pel que fa a la música, l'havien adaptat i presentat a Girona el 1906 en ocasió de la inauguració del Saló Gerió.

que ple el vostre cap de cabells blancs i d'arrugues els vostres fronts, tíngan a be enviárvos una bona mort i si pot ser d'aquelles que quan la muller mor de vellor el marit tremola de pô.

I que, no hi ha res de nou? ... vull dir si ja anéu per un. Maredeu!

M'agradaría, véus, molt m'agradaría!

Jo vaig fent, si, vaig fent tots els esforsos imaginables pera tornarme bisbalenc, pera arrelarme: comptat i fet i fet es aqui ont sembla que la Sra Sort m'ha encasillat i ont tinc de fer mort i vida i com que no m'agrada fer el rebéc, ans perferéxo com la tendra oserda —aquí't planto aquí crexo— fer bondat i semblar lo que soc (al fi i al cap un bon Bisbalenc) perxó es que ara el meu ideal se reduex al anar fent veritable bandera dels meus honrats conciutadans gent tota d'aquí caic aqui m'axéco.

Te quéxes am tota la raho de que no t'escric mai i m'en demanes la cáusa:

Tu matex la endevines; sí, la féina en te molta culpa, la Siseta també en te un xic car si els motllos, els forns i els obrers se m'emporten totes les hores del día aquesta dolsa minyóna me'n roba alguna de la nit: perque tens de sapiguer, Rafel, que d'ensa que jo comenso a semblar una garantía s'ha posat la noya i familia que sembla una coloma de suau. Axó com ja pots suposar me rebenta en gran manera... pro que s'hi fará val mes axó que res. Per un com jo que mai s'ha atrevit a pensar que cap dona podía estimarlo, no déxa de ser forsa axó de que se végi carregat amb un chantage amorós com el que m'está ocorreguent...

Deu provehirá! Un altre día será! I si no, ja estic content també: féina i salut hi hagi que a l'hora de la mort ja hi arrivarém i com que no soc envejós, amb una senzilla creu pintada de negre i enterrat a sis pams, m'acontento de sobres.

Rumiant rumiant, hem mitj trobat la manera de fer tornar barato l'encarrec del canaló Pericas: fent dues pesses per cada metre línial i suprimint la caxa podem oferirli el metre a 9'50 ptas que son 120 metres en comptes de 1500 ptas 1140 idem i si tant ens fa dir tambe li farém a 9 ptas que axís seríen no mes que 1080. En vista de la rebaxa, ja he comensat el model i motllo. Convéns al gran Pericas díentli que es regalat, com ho es en efecte. Tota l'altra feina va avensant i no pas poc a poc. El pressupost d'aquella bitlla que m'envíes l'enviará en Fonso dintre poc; ha d'estudiarlo. L'aíguamanil ja pot ferse per 30 ptas si es com el que tens tu ep!

Tinc el Flos-Sanctorum[235] . M'agradaría que d'aqui a 4 ó 6 dies m'enviessis a buscar. Respiraré un xic i triarém el ninots del Flos-Sanctorum junts. Fes véurer si m'escrius que jo no te n'he dit res d'axó, en Fonso cridaría. Sabs per cualsevol excusa: no tens a encarregarme féina per Vianya? Dons axó aniría al pel.

Adeu ja't tornaré a escríurer parlante dels pots retaules etc. Lo millor sería que'ns veiessim, no ho trobes?

Dona mil i un recorts a la teva Eva i perdóna al teu amic que mai escriu.

Joan

En Fonso s'ha cuidat d'enviar avui matex la tola aquella de Vilablarex. Ja pots anarhi descansat.

Adeu t'estima i t'abrassa el germà. Joan

****

[2 d'agost de 1912]
reg. 2196

Estimadissim amic: No seré jo qui t'abrassaré avui: aquet paper se veu obligat a representarme porque la santa obligació me priva de donarme el gust que significaria pera mi el poguer assistir a la missa Major de Domeny.

Estic enfornant el forn gran i aquesta feina, que sempre es compromesa, i cansada, ho es mes avui que hi fico les célebres gerres den Martorell. Me penso que m'hi cabrán la meitat de les pesses solsament perque no mes puc posarles a sobre 3 altures de capces i al torn del forn.

No crec que les coses que tens a contarme sigan d'una gran urgéncia i per xó esperare a venir que tinguém aquesta fornada cuita que sera el dijous de la vinenta setmana. Ja t'escriure avans.

Lo que mes sento es que la Esperança me tingui cambra a punt; li estimo com si la habités. Fiquéuhi a algún foraster dels que may falten per les festes Majors!

I passéula ben falissa la primera festa del vostre poble.

---

[235] Molt probablement Coromina fa referència a *Flos Santorum: vida de los santos de los cuarenta y un primeros días del año*, escrit per Ortiz de Cisneros, conegut com Pedro de Ribadeneyra (Toledo, 1527 - Madrid, 1611). Aquest text fou il·lustrat en el segle XVIII . Els gravats que representen unes escenes de la vida dels sants eren obra de Juan Antonio Salvador Carmona (Nava del Rey, Valladolid, 1740 - Madrid, 1805) segons dibuixos d'Antonio González Velázquez (Madrid, 1723 - 1793).

Recorts de tots els de casa pera vosaltres i abrassades del teu Joan que demana li perdonis la poca literatura en atenció al seu cansat trevall de forné.

La Bisbal 2 Agost

****

Matasegells: 5 d'agost de 1912
reg. 2197 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimadissim Rafel

Es la primera carta meva que perdo; perque la postal teva d'avui me demostra que no deguéres pas rebrer les noves que vaig enviarte avans d'ahir.

No m'es possible venir fins a dijous —te deia— perque dilluns courém el forn gros i ja sabs que es una obligació ineludible pera mi l'estarme al peu del canó com un bon artiller. Potser vinga dijous.

Sento moltissim no poguer utilissar la cambra que dius me tenia preparada la teva esposa.

Ja t'escriuré avans de venir pera que'ns poguém trobar.

Adeu t'estima el teu pobre Joan

Recorts pera l'Esperança el meu agraiment

****

[Entre el 5 i el 15 d'agost de 1912]
reg. 2198

Estimat Rafel: No he vingut ni vinc ni'm será possible venir a pesar de les repetides invitacións i súpliques teves, fins passada la festa Major[236] pera la qual quedéu invitats tu i la teva airosa Esperança. "L'esbrinar las cáuses i motius que motiven i produéxen aquesta qualitiva i quantitativa retirada o millor abstenció momentania i repentina, es qüestio de cantarho de viva veu"

A) Una fornada al gros que fa bellugar les pedres. Que ha sorprendido a la misma empresa. No hi han paráules vatja. Geres Martorell (16 cuartes parts) mirall. 30 Mostruaris 30!: verdaders monstruaris. Rejola plana i cuxi: Miralls.

B) Necessitat imperiosa d'una altra fornada avans de la Mare de Deu d'Agost en la qual hi aniran els 800 mahons 800 sardinell Pericas que ja son fets i que com a fabricació no hi ha res a dir i les 16 1/4 de gerra Martorell que falten á courer pera complir amb aquest empalagós i burret d'arquitecte.

C) He rebut models (una caxa plena) del gran Pericas que estant molt be i que espero que'm diguis que n'hem de fer axis com també si li está be el preu de la canal aquella que no pot pas esser mes rebentat pro que ja'ns hi salvarém anant tant be com va el forn gran que es la base de la nostra fortuna i el niu de la nostra alegría.

Si vingués avans de la festa grossa, la fornada no's faría i després ens estiraríem els cabells; perxó es que compto que't farás cárrec de les circustancies i que, tant tu com la Esperança perdonaréu les meves dilacións que serien pesades si no tinguéssin tant bon fonament.

Adeu Rafel que ara si que aném be. Prepara féina!

Recorts al teu Angel de la Guarda

T'estima el teu

Joan

P.E. Avui hem avisat el giro del mort de Vilablarex. La casa está al cul de la caxa.

****

[236]La Festa Major de la Bisbal se celebra el 15 d'agost.

[Agost de 1912]
reg. 2199

Estimat Faquey:

Dues paráules pera manifestarte lo bon gust que a la boca ens va dexar tant a mi com al Bentura[237] l'anada a l'Escala. Mercés encare!

Se complirán les teves ordres al peu de la lletra: Be el preu finestres Pericas: Be les circulars.

I el dibux del sello "Gabarra"?

Tingueu un feliç viatje per montanya!

Convénen les canals com el pa que mengém i les finestres no les dexis pas escapar.

Ja tinc la plantilla del portal feta.

Tinguéu un bon camí!

T'estima el

Joan.

****

[Entorn al 15 d'agost de 1912]
reg. 2200

Estimadissim Rafel:

Saltant de Domeny, el poble dels bons recorts d'ahir i el dels bons exits d'avui, vaig atrapar el tren am quinze minuts d'anticipació i sens novetat notable (si no es l'alegría á dintre de la bona rebuda del Sr Brú) vaig arrivar a n'aquesta xalada capital del petit Empordá ont a hores d'ara tot s'en va am rellenos de pomes, ánencs i solos de corneti.

Jo faig un petit paréntessi a festes tan senyalades pera donarte una nova alegría que encara que volgués no'm sabria pas callar: Avui amb els meus germans hem vingut a la fábrica a destapar el forn i encara que ja savíem del cert per la marxa dels focs que ho havíem fet be, no'ns pensávem pas que la fornada actual fos una cosa tant acabada, lluenta i repulida com la que acáven de véurer els nostres ulls: Tot sen ha anat en exclamacións d'alegría de la bona, de la de dins i no hi han faltat els clássics ¡carays! d'admiració i de sorpresa.

Si pogués enviarte tot el forn, tal com está, te'n faríes cárrec; d'altra manera no es pas possible que ho lógris si no fas a la mayor brevedad lo que'm vas prometrer i tots necessitém que es com a continuació s'expressa:

Fer un parell de petóns a l'Esperança i agafar el maleti pera disposarte a dexárla sola la eternitat d'unes 24 hores.

Vina Rafel que es necessari que végis les coses d'aprop, que les toquis: I després! que no comprens lo que farás contents a tots nosaltres provantnos que viu en tu l'entussiasme per aquesta bonica obra comu! Farém tot lo que voldrém ara i tant be com voldrém dons tenim el lleó domat. En Fonso es un trumfo per el forn i el domina com a un gos; esta tant content que la nit de la passada fornada va quedarse a dormir al catre pera poguer observar el forn cada dues hores. Noi tot dona gust de véurer per aqui. Jo aquesta nit li dedicaré una massurca, ballada am l'airosa i revinguda Siseta al exit de l'actual fornada. Me sembla que no puc fer mes!

Aniría molt be que vinguéssis dema o diumenge que podríem, sens destorbarnos, xerrar i desenfornar. Com mes aviat millor perque el forn no hi fa res axis ple i necessitém l'escalfor pera secar els mahons que falten á cóurer.

Si pots venir, telefóna i si no t'es possible ferho molt aviat escriu que allavores desenfornaríem pro vatja: no pot ser! Tens de véureo!

Adeu! perdona que siga tant breu: es que al passeig hi ha solo de fiscorn i qui sab si alguna mossa...

Recorts als teus especialment al teu Angel de la Guarda.

T'abrassa el frai

Joan

P.D. En Fonso me diu que't demani paper timbrat d'escriurer i pera factures: d'aquestes no'n tenim ni una i son necessaries pera l'envío de les gerres Martorell que tindrém que fer potser dintre tres o cuatre dies.

Post Scriptum

Ja'm recordo de tots els teus encárrecs!

****

[237] Coromina anomena així el seu amic Bonaventura Casadevall.

3 de setembre de 1912
reg. 2201

Estimat Rafel: A hores d'ara ja déus tenir feta la mar de propaganda per la industria dons me crec que déus haver vist a tota la récula de colégues de Barna quins no dubto s'haurán quedat encantats dels mostruaris, que no son pas tant bisbalencs com els célebres palillers a que ara se dedicará també "La Gabarra" pera complir un pedido americá de 300 d'aquets objectes[238].

Ja'm dirás quelcom de les teves gestións per la ciutat dels Comptes que desitjo hagin sigut afortunades i de profit pera el forn de la companyía.

He migrat un bon xic quan llegia la teva postal baxada de montanya, tant plena de perfums d'herbes i maduxa petita... Ja estic content perxo de que si jo no ho he pogut passar ho hagis passat tu que al cap de vall ets de tots els meus amics, el que t'hi sembles més. A mes que si jo hi hagués estat potser que hauría destorbat les hores de plena expansió amorosa a que te l'obligació d'entregarse tot aquell matrimoni jove que s'estimi... eh! que no tinc rahó?

Ara, posantme serio (si es que'ls tristos de sempre podém posarnos seríos alguna vegada) vull parlarte d'una qüestió que es d'un interés decissiu pera la meva vida i pera la prosperitat del negoci i tot. Pera no fer embuts i gastant la meva franquesa, que veus obligat a perdonarme si troves exessiva, te dire que m'he determinat d'anar a buscar la bola corresponent a les oposicións de Girona: Si Rafel; faig d'opositor pera les places de professor director de Palamos i Palafrugell dexant la de Sant Feliu[239] car no'ns convé per cap concepte. Tinc el terreno molt ben preparat dons l'indomable Sr Roca pare, está de la meva part mediant una visita del meu pare i uns certs oferiments de que ja't parlaré quan ens vegem que desitjaría que fos molt aviat. El niño Roca[240] no's presentará pas dons com que ha vist que no podía lograr à mes de l'escola d'arts de Palafrugell la nómina d'arquitecte muncipal d'aquell poble díu que l'hi dona mes resultat continuar per Girona fent de trust. (axo ho se per el meu pare que ho ha cullit de la conversa tinguda am l'avi Roca) Ja veus Rafel que la cosa no va malament: Al Sr Cazurro a mes de la presió que tu l'hi tens feta pera mi, hi tindrá el pes de les recomendacións que a tot i plè li vol fer de mi la familia Montsalvatje, i dic familia perque serán pare i fill els qui machacarán el dau de ferm.

Ara be el tribunal el compósen en N. Xifra i Masmitjá, en Cazurro, l'Azúa, Dn F. Nebot i en J. Berga patina olotina[241]. Si tu m'aprétes als Azúa i Nebot (sobre els quals m'has dit moltes vegades que hi tens ascendent) estic mitj encoratjat i gairebé amb esperança d'arrossegar la túnica de dómine d'una de les dues plasses, car lo principal es tenir simpaties en el tribunal, un secretari de Diputació que fassi l'abella contínua als de la mesa. Si logressim una de les dues plasses que t'he citat jo tindría el problema resolt i el resoldría a la meva familia: El meu pare ja comensa a ferse vell i tenim amb ell combinat que si jo guanyo una insula cambiaré desseguida de gobern dons ell demanaria el retiro a que te dret i jo cap a La Bisbal falta gent a enssenyar mainada i a cobrar del gobern la féina que tinguin a be estafarnos els clients de la Fábrica. Que't sembla la combinació!

Enfí, tu sabs véurer clares les coses i no dexarás de compêndrer les immenses ventatjes que reportaria al benestar de tots la solució del present problema.

Jo estudio 14 hores díaries i fins m'estranyo jo matex dels progressos que faig en ciencies matemátiques.

Per l'amor i bona voluntat que'ns portes te conjuro oh Rafel! a que escriguís el meu bombo als Azúa i Nebot i no dubtis que si no puc pagarte el favor d'altra manera te'l pagaré am carinyo i am mes de 4 botellotes de Xampany que hem de véurer a Sant Sebastiá junts amb la teva Esperança pera celebrarho. Amen.

---

[238] El 15 de desembre de 1912 i el 25 de gener de 1913, Josep Botta de Cornellà del Llobregat paga les factures dels palillers.

[239] Les oposicions per les places de Sant Feliu s'havien de celebrar l'11 de setembre i les de Palafrugell i Palamós el 13. Vegeu *infra* "Nomenament de Joan Baptista Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Indústries de Palafrugell" a *El punt sobre…*

[240] Joan Roca i Pinet (Girona, 1888 - 1970) obté el títol d'arquitecte el 1910.

Vegeu *infra* "Nomenament de Joan Baptista Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Indústries de Palafrugell" a *El punt sobre…*

[241] Segons els termes del Butlletí Oficial de Girona: Narcís Xifra i Masmitjà (Girona, 1848 - 1934) és "*Ingeniero industrial y Catedrático del Instituto técnico de esta ciudad*",
Manuel Cazurro Ruiz (Madrid, 1865 – Barcelona, 1935) és "*Doctor en Ciencias, Catedrático del propio Instituto y académico correspondiente de las Reales Academias de Bellas Artes y de la de Historia de Madrid y de la de Ciencias de Barcelona*",
Félix de Azúa i de Pastors és "*Arquitecto, ex-profesor por oposiciones de la antigua Escuela de San Feliu de Guixols y en la actualidad Profesor Auxiliar por oposiciones de la Escuela de Arquitectura de Barcelona*",
Francesc de Paula Nebot i Torrens (1883 - 1965) és "*Arquitecto y a su vez Profesor auxiliar por oposiciones de dicha Escuela de Arquitectura*",
Joan Berga Boix (la Pinya, 1837 - Olot, 1914) és "*Profesor de la Escuela de Bellas Artes de Olot*".

T'estima sempre el teu
Joan

La Bisbal dimecres 3-Septre 1912.

****

22 de setembre de 1912
reg. 2203

Estimat Rafel:

1er Tinc el gust de dirte que quedarás servit en tot lo que en la teva me demanes dons tenim un parell de fosas al forn que produirán un blanc del hu pera els Sants del teu menjador.

2on Altrament son ja enmotllades totes les rajoles del arrimader Font i Gumà[242] i no estan esperant altra cosa que secarse pera sufrir la calda corresponenta i marxar amb el tren que les hi vinga primer ma.

Nota Aquest fris fa forsa goig: més que el frisclaus de bon tros.

3er Me sab molt greu que en Pericas siga a "Como" perque como puedes suponer lo que més convé a la casa es enviar tota aquella farda de mahóns, portal, boles etc i tocarne algún de fresc.

Jo he passat tots aquests dies estudiant i executant la manera mes práctica d'enmotllatje dels canalóns que gracies al meu feliscissim ingeni aniran molt be si no s'hi espatlla res: T'esplicare el mecanisme per medi d'algunes figures i part de lletra menuda:

Enmotllarlos axis o siga am caxa, resultava molt car, dons l'enmotllador treballant molt m'hauria fet 6 enmotllats tot lo mes a causa de les parets A,A → BB y B'B' que son inútils y desaparéxen. Además teníam l'inconvenient del enrajolat mal pla que'ns hauría torsat les pesses.

Ho he fet axis o siga per medi de contra motllos de guix, representats per lo ratllat, ahont s'endurirán les pesses pera poguerles posar despres d'unes 30 ó 35 hores en la forma que indico aqui

o siga dretes a terra.

Aquex últim sistema si be es veritat que te l'inconvenient de la obra Morta dels contra-motllos (unes 40 ptas de guix i féina) elimina tots els inconvenients del anterior i permeterá duplicar al menys la féina del enmotllador. He dicho.

De les teves gestións per lo que toca a oposarme n'estic mes que content i agrahit i espero que, entre la teva presió i la part d'estudi que jo hi poso (4 heures par jour) ne sortirém mes que rebé, dons si en Berga fa

---

[242] L'arquitecte Josep Font i Gumà (Vilanova i La Geltrú, 1859 - 1922) va ser un gran col·leccionista d'objectes de ceràmica. Home de terreny, va fer nombroses excursions per realitzar meticuloses excavacions. En 1905 va publicar els seus estudis sobre les "*Rajoles d'Art vidriades valencianes y catalanes*". És interessant saber que La Gabarra comptava amb aquest eminent especialista entre els seus clients i remarcar que certes peces sortides dels tallers de la fàbrica portaven el seu nom.

El fris del qual es parla aquí va fer-se per a la Casa de la Caritat de Vilanova i la Geltrú. Hem intentat localitzar aquests treballs, però els elements de què disposem han estat insuficients. El dietari de la fàbrica registra dos cobraments relatius a aquesta obra: la primera factura està liquidada el 2 de novembre de 1912 per Josep Font i Gumà i la segona, el 4 d'agost de 1915, per N. Noguera. Després està anotat el pagament de dues factures més, amb data de 9 d'octubre i 29 de desembre de 1915, però en aquests casos la identitat del pagador no hi figura. Els contactes establerts a Vilanova i la Geltrú amb l'Arxiu Històric Comarcal, la Biblioteca del Museu Victor Balaguer, l'Arxiu de l'Hospital de Sant Antoni Abat —que Font i Gumà va ampliar el 1908— i la Casa d'Empara, regentada per les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül no van donar resultat.

daura no'm penso pas fer jo cap mal paper devant del respectable tribunal que si Deu vol i plou forsa, potser jutjará els meus conexements en la materia per el vinent Desembre. Tu apreta sempre!

Dispensa la mala lletra: es que vaig donarme un cop de xerrac al dit gros i'm veig obligat a escriurer amb un pulgar mes tiés que un rabe.

No m'allargo perque me fa forsa mal.

Recorts afectuosos a la Esperansa i al Sr Bru (!)

Adeu

T'estima el frai Joan

La Bisbal 22-9-12

I de Canet que se'n sab?

****

9 d'octubre de 1912 - Matasegells: 10 d'octubre de 1912

reg. 2207 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat Rafel:

Acabo de rebrer el paper timbrat que no dexa res que desitjar al mes etzigent.

Molt pro molt bé!

Estás ben segur de que el forat del mitj del teu capçal de llit no fa mes que 20 x 20? Jo tenia entes que eren 30 x 30. T'agrahiré que m'ho asseguris si pots avui matex.

Els Sants son pintats ja i que no serán pas lletjos. Ara anniré per els pots. Els cubets verts de marc dels Sants també acaben de secarse, també son fetes les finestres den Pericas que id id.

Dema t'enviare "La Divina Comedia", no ho faig avui perque l'ordinari te ja (les 10 del vespre) la porta tencada.

Ja t'escriuré. Adeu. Recots a la teva Esperansa.

T'estima Joan B.

La Bisbal 9 octbre 1912

****

18 d'octubre de 1912 - Matasegells: 20 d'octubre de 1912

reg. 2208 - Tarja postal sense il·lustrar

La Bisbal 18 ocbre 1912

Amic Rafel:

Llegida la teva d'ahir i les bones noves que sembla portar pera l'industria. S'ha de contestar extensament i avui no m'es pas possible de ferho a cáusa de trobarme a mitja cuita de Deu ens la dongui bona: A dins del forn hi han Sants i daus i pots; a véurer que'n resulta de quelcom de bo aquesta vegada.

Ja pots pensarte que ho enviare desseguida que puga, si surt bonic. Dilluns ho sabrem.

Escriure inmediatament tinguém tapat el forn Adeu recorts afectuosos pera la teva E. i pera tu un abraç del teu afm Joan

****

19 d'octubre de 1912 - Matasegells: 20 d'octubre de 1912

reg. 2209 - Tarja postal sense il·lustrar

Amic! Llegéxo la teva d'avui, retut i axafat de 26 hores de foc. Sembla que la fornada sera bonica del tot.

Ahir te tenia d'enviar la que rebrás simultaneament amb aquesta pro el fum del forn va portársen el Santo al cielo.

Dema rebrás informació.

Teu Joan

19 (dissabte) novbre *[sic per octubre]* 1912

****

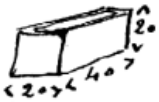
21 d'octubre de 1912
reg. 2210

La Bisbal 21 Octubre 1912

Estimat Rafel:

Ahir va ser un dia de gloria pera mi: sense avisarme va comparéxer en Montsalvatje al forn quan estaven desenfornant la mes perfecta de les fornades que mai s'hagin cuit: De totes les peces del friset den Font i Gumá n'hi han hagut 4 de dolentes, de mes de 300 rejoles cuxi unes 12 ó 13 i de lo den Pericas 4 ó 5 peces una mica cruenques, dels 300 palilleros no crec que arivin a 20 els que s'han de tornar á córer.

Tu com sempre, pobre Rafel, ets l'únic que no ha tingut prou sort en aquell jardi de vidre: m'esplicaré: Com veurás per el paquetet que rebrás avui, el blanc ha sortit cru; hi ha sortit tot lo blanc menys les dues mostretes-escarbat que van a dintre d'un dels pots. Aquexes dues benfactores ens han servit de pedra de toc pera poguérnos comprométrer per d'aqui en avant a fer tot lo blanc i pintat que sens presenti. Axo merex una llarga explicació que ara vaig a ferte perque no't pensis que son promeses sense fonament i excuses de mal pagador: Quan ens desesperávem fent probes i mes probes amb els vernissos de la fórmula Pujol, várem tenir de convéncens que era precis entendrir el vernis: ferlo mes fusible. Ja la fosa a la foganya quedava crua i quan despres de molta i feta vernis ho tornávem a córer, ó be hi quedava aquell clotet tant bonic de la Snta Paula grossa ó quedava cru i mes lletj que una mala cosa. Pera evitar aquets defectes varem fer probes d'una escala de fusibilitats diferentes i vistos els resultats de la formula actual no vaig dubtar un moment en prométret lo que avui no t'envio pas. No't desesperis! que no hay mal que por bien no venga home! En Fonso (com sempre) ha endevinat la causa de la última cruada: Les mostres d'escarbat que varém córer (i de les quals son les que avui inspecciónes) éren posades en una capça de la metexa terra i al matex lloc del forn ont no s'ha volgut córer tot lo altre — la Santa Esp[a], el Snt Rafel, un rellotje de sol pera la casa i els teus pots— perxó ni jo ni els meus germans sabíem a que atribuir la diferencia de cocció dels escarbats i de tot lo altre fins que en Fonso s'ha adonat de que la capça dels escarbats tenía un ters del grux de la dels Sants i demés cosa crua.

Recordes aquells caxóns grossos de terra que teníam fets? Tenen de grux mínim 2 ctm[es] quan la petita capsa hont s'han cuit els escarbats no arriva a un de bon troc. Se comprén molt be que l'escalfor tardi mes a penetrar una cosa mes groxuda. La prova n'es el resultat obtingut en lo últim que hem cuit.

Ara ja pots comptar que ens faltará temps pera enfornar tot lo teu en capces primes i portarho divendres a câ l'Odal pera que dilluns o dimars vinent tu pugas tenirho. Ens permet fer axó el que lo blanc, per crú, no es mai dolent, dons el primer pot teu que vaig fer, tambe va ser cuit dues vegades. En Fonso diu que está tant segur d'axó com de que el forn tenia d'anar be sense el maleit enfornat de carrils. A mi també me sembla molt llógic.

Ja pots comptar el disgust que va donarme el no poguerte compláurer com te meréxes enviante axó avui i lo molt que vaig pensar el refrán del sabater que es el mes mal calsat, pro es tanta l'alegría que fan les bones fornades... No t'ho figures pas: a l'ultim l'exit de la féina ens pagará tots els disgustos que'ns ha donat. Tinc paciéncia aquesta setmana Rafel!

x
x x

De la carta den B. Cunill[243] sen desprén que te moltes ganes de fer la féina que't proposa i com que convé tant la féina pera que poguém guanyarnos la vida, amb en Fonso creiém de tota conveniencia que si pots, a pesar de gastos i sacrificis procuris véuret amb el teu amic i pescar aquesta iglesia am la trassa i manya que per axó tu sols tens. Ara és veritat que tenim a fer els canalóns pro es aquésta una féina que durará molt poc. (potser dos fornades) i ja torném tenir la crissis a sobre i el problema de treball sense solució.

Ademès que no va mai be tampoc una cosa sola perque la distribució de féines se fa am molta mes dificultat. Ja veus si convé el que pesquis l'iglesia den Cunill i tot lo que's presenti! Ara ho podém fer; ara ho fém be.

x
x x

Quan en Pericas se vegi el portal i ho compari amb els rossetóns l'hi sabra greu no havernos encomanat els models a nosaltres:La perfecció suprema d'ajustatje d'aquell i els desesperats junts dels rossetóns el farán comparar. No es pas per alabarme pro l'escultor den Pericas noy, no sab pas tenir l'escaire al dits!

---

[243] Vegeu *infra* "Església de Lloret de Mar" a *El punt sobre…*

Aquesta setmana enviarém tota la féina den Pericas: els mahons les boles i peus el Portal el óvals i els rossetóns, tota la gresca excepte les canals i algunes poques peces que no arrivarán pas a 10 que tenen de tornarse a córer . Mare de Deu quina factura!

x
x x

Digues a en Joan que a fi de mes no li faltarán papeletes. Que ara ja podem comensar a ser ordenats!

x
x x

I ara tu que t'has enfadat, al llegir la tétrica paraula Crú, sigues un xic caritatiu i compadéxme perque mes va ferirme a mi... després de la teva crua postal ultimatum! I pensa que hi poso tot el meu amor am la féina i que amb aquests, vencerém als elements!

Recorts á tots i aplaca les justes ires de la teva muller fins a dilluns o dimars.

Adeu t'estima Joan

Ah! En Terré va ser un moment aqui tambe. Quan ell va arrivar encara contava am poguérvos enviar els pots i Sants dons totjust havia tret els escarbats.

Espero que'm tornarás els dos pots (que son els mes cuits) pera tornarlos a recóurer inmediatament

Val

****

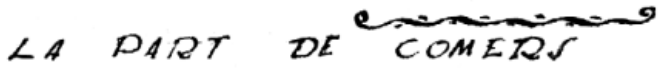
22 d'octubre de 1912
reg. 2211

La Bisbal 22 d'Octubre del Any 1912

Estimat Rafel: Dema t'enviaré els dibuxos dels Sants perque he rebut la teva ara en aquet moment i l'ordinari ja ha tencat perque ja son mes de les deu del vespre.

Ja esperava un escándol teu, pro molt mes fort del que m'envíes que a sota l'aspror de les paráules ja hi he filat la bondat dels conceptes! I axis ha de ser home: tu't penses el disgust que a mi m'ha donat el no poguérte compláurer? Si quan me vaig véurer crú vaig venir blanc com la paret! Perque la veritat es que soc la criatura mes desgraciada que hagi nat de dona; jo que hauria tingut un goig en pensar en que estaríes content per el teu Sant amb l'aiguamanil arretglat i l'Esperansa alegra am la satisfacció d'un teu desitj complert, tinc de véurem condemnat —per un maleit grux de capsa— a rosegarme les ungles. Deu castiga les meves culpes posantme continuament el reguerot de Tántal devant els ulls i com a n'aquet personatje, no'm dexa tampoc complir cap dels meus desitjos. Consti Rafel que si no m'es possible oferirte materialment els rejols en el precis día del teu Patró, te n'oferéxo la féina que hi he posat i l'amor am que l'he feta. Consti també que jo desitjo que la felicitat que goséu tu i la gran Esperansa, duri i crexi fins a l'hora de la vostra mort que siga ben llunyana, tant, que quan l'un de vosaltres dos mori de vellor l'altre ja tremoli de por. A n'aquet desitj hi afegéxo el de que, si ha de ser per un be de tots, tinguéu maynada que puga menjar pa a taula am vosaltres, plorant quan seran petits, fent entremalíadures quan serán nois, fent bondat estudiant i estimant quan seran adolescents i honrantvos i ajudantvos quan serán grans i cloent els vostres ulls a l'hora de que ja hem parlat, que per anys que feu, no es pas tant llunyana com axó, dons diuen els sabis i profetes que la vida del home es un moment: com una mena d'introducció a la vida eterna, que hem de suposar que no s'acaba mai.

Aquesta es la meva intenció i espero que la veuréu complerta perque ja us ho meréxeu prou tant l'un com l'altre.

LA PART DE COMERS

Avui hem enviat a la "Casa de Caritat" de Vilanova i Geltrú, els 36 m^ts de fris den Font i Guma. A n'ell el taló del F.C. No li hem pogut detallar f/ a cáusa de no recordarme jo del cert el preu per metre que tu li vares donar: era a 1'80 ptas m. veritat? O sia a 30 cent^ims pessa. Convé molt que m'ho asseguris perque axis quan li envíi avis de giro podré detallarli f/.

També necessitém la direcció i nom del destinatari dels rossetóns de les Gerónimes, dons aquestos ja están cuits, molt macos, i embalats i tot. Demá embarcarém tot lo altre den Pericas a petita v/ i facturat per n° de bultos.

L'Odal no'm pot córer res. Te tants compromisos que ni als mes precisos pot aténdrer. Farém una fornada al petit! La qüestió es que els Sants se cóguin. Si trobem llenya, aquesta metexa setmana posarém foc.

Recordat de la féina del gran Cunill!

Tots els de casa m'encarrégan que't feliciti per la teva Diada. Jo ja t'escriuré una postal demá, que espero será del teu gust i del de la teva dona a qui saludarás en nom meu molt afectuosament i ya sabes que lo es Joan

****

23 d'octubre de 1912
reg. 2212

Estimat Rafel:

En defecte de la postal promesa ahir i que no t'envio a cáusa de no haver trobat la classe que desitjava, t'escric aquestes quatre ratllas pera rectificar tot lo que vaig dirte ahir respecte els meus desitjos pera el dia del Patró.

He donat al ordinari els sants de paper i alguns dels daus (els que millor han quedat) pera que servexi de vermohut al formal envio de tot lo de debo, que com t'anonciava se courá al forn petit el dissabte si no hi ha novetat.

Siguéu ben felissos!
Adeu t'estima
Joan

La Bisbal 23 ocbre 1912

P.D. del Comers

Avui s'ha enviat tot lo den Pericas, menys els 3 ovals, pera la torre Capellà. A n'ell (en Pericas) li he escrit una comercial am la factura al pié i al consignatari li he enviat taló i carta acompañatoria.

Val.

****

30 d'octubre de 1912
reg. 2213

La Bisbal 30 Octubre 1912

Estimat Rafel: poques vegades havía pres la ploma pera escriuret am l'ánima tant compungida i amb el disgust que ho faig avui. Avans d'ahir ja ho hauría fet... i vaig dexaro pera dema; ahir tenia de ferho i també vaig deraro per avui. Avui no goso tampoc (no se pas si anira al correu aquesta) i me venen intencións de ferte sofrir mes encare i d'aplassar les males noves pera el día de Totsants que jo vindría a Girona a rébrer en persona els renys i les males cares am que, forsosament, tindríes d'acullirme. Pro es igual; les ires que descarregarás sobre aquexes lletres, ja me les sento clavades al cor en el moment que les escric, perque després de l'amenassa que'm féies utimament d'acabar la teva paciencia, no se pas com ferho pera dirte que els somniadíssims Sants no han pas quedat be i d'afergirte encare a n'aquet suplici, la convicció que tinc de la nostra incapacitat pera férlohsi quedar fins a tenir vensudes certes dificultats que volen, com ja veurás, temps i constáncia.

Ara que els forns van tant be, ara que les terres, les engalves, les formes estranyes i els vernissos de plom semblan no tenir cap secret pera nosaltres, no som capassos de pintar ni una sola rejola am vernis blanc. Axo t'estranyará molt i te semblará una montanya, després d'haver vist les Santes Páules, el jerret, i les mostres de blanc pintat enviades últimament; pro quan hagis vist els teus dos sants i els pots que t'enviaré dema i llegit lo que t'esplicaré ara, potser que ho comprenguis:

Nosaltres fins ara atribuíem els defectes del blanc nostre, a la fusibilitat i a la cocció del vernis; Perxó hem probat les tres formules següents:

1ª Pujol verniç dur 75 % sílice

		25 % óxits metalics i sals
2ª Id	id tendre	60 % silice 40 % óxits i sals
3ª Brogniart (dur)		55 % sílice 45 % óxits i sals

Am totes elles hem obtingut resultats semblants i sempre els matexos defectes: el rebullit —un principi— i l'embegut manifestat mes que mai ara amb els teus Sants fets am la formula 3ª la mes fusible de totes. Ara be; diu en Broguiart al ocuparse dels defectes en els banys (hi dedica una barbaritat de planes del seu tractat) que aquets dos citats, sols ocurréxen quan hi ha exés de cuita o be falta d'adherencia entre la cuberta i la terra. Aquéxa sols pot ser produida per un engrassat artificial o be per un exés d'alúmina de combinació am la terra. Axo ultim es lo que creiem que es lo que'ns passa a nosaltres vistos els resultats obtinguts sempre i am totes les tres formules citades. Ja veus dons que ara será qüestió ó be de desengrassar la nostra terra per l'adició de silex (cosa que sortiria massa cara) o be de cercar una marga mes sorrosa pera combinarla am les que ara gastém: Es dir hem de probar 1er: una escala de terres de grassa d'alúmina a magre de silex i 2on aplicar demunt tots aquets biscuits les 3 formules de vernissos coneguts. Axó es llarc pro es barato i pot conduirnos a un exit. En cambi lo d'ara "Allo tant hermos de la Snta Paula primera" a mi me portaria al manicomi de Salt; perque no hi ha res tant terrible Rafel com la pena instituida encare als penals inglesos, de fer feina i desferla un metex inmediatament. Jo'm penso que un dia me tiraria de cap al forn si axo d'ara tornes a passarme!

x

x x

Els Sants del llit me penso que serán del teu gust i que anirán be de mida aquesta vegada: vénen am el paquet del blanc i son duplicats pera que pugas triar i dexar pera l'exposició els que't fassin menos pessa.

x

x x

Per una pila de coses que tinc a parlarte referents totes a l'industria, convindria molt que'ns vegéssim; Esperaré una carta teva en la que'm prometis no anarme a esperar a l'estació amb un browing o tirarme per el balco quan me tinguis a casa...

De totes maneres per si no'm vols al costat teu pera estalviarte de fer una mort, conve que't diga avui dues coses que m'ha recalcat el meu germa. La primera es que m'indiquis com tenim de ferho pera cobrar la féina den Pericas (lo del capellá) per alli al deu o al dotze del mes entrant. A qui s'ha de girar, a quants dies i com.

Lo segón que no hi ha féina no més que per un ó un i mitj am lo de les canals den Pericas (que per cert quedará una cosa magna) i que convé com pa que'n trobis siga alla ont vulga perque tant en Fonso com jo ens migrém de véurer la molta que podém ferne i la poca que'n tenim.

x

x x

Avui he escrit al gan Sr Font i Guma anonciantli pera demá l'envío dels rejols de mostra i pera dissabte el giro de les 60 i pico de pessetes del fris que dies ha que te.

x

x x

Ja dic, si no m'escrius pas enviantme una garantía de la vida, (que considero perduda si vinc a Girona) no'm veurás pas aquestes fires ni podrás abrassar al burret que, pera el mitj pare i mitj amic no ha sapigut pintar un Sant amb rejola.

Aquet lo es Joan

Post Scriptum

Qui sab la Esperansa si seria capassa de tirarmhi a daltabax del balco?

Preguntali tu Rafel i digali que de totes maneres si no definitius, ja us faré uns sants pintats al vidre, o a la fusta o de guix que omplirán el buid del menjador.

Oh! I sabs que ara se m'ocorrex que fet am trassa, no quedarían gens malament al oli derrera dos vidres el Sant Rafel i la MaredeDeu d'Esperansa?

Rumiaho tu matex.

Val

****

[1912]
reg. 2214

Estimat Rafel:

Quatre mots de lletra no més, pera esplicarte quelcom que interessa de moment: Si tingués mes temps de tot parlaríem; dels recorts ben macos que guardo del pis teu del "Carril" que ja no es del barri, de lo encantat que cada día més estic de la teva sin par Esperança; del meu engorroniment (o no sé com) que tu'm penjáves al c[o]ll, a istil dels mestres d'estudi el cartell de **BVRRO**; de la revenja que espero poguer péndrer a la primera ocasió, etc etc. Pro "Cronos" avui ha fet mes via que de costum i dexarém al tinter molta cosa que, a primera vista, sembla inecessária. Ah! Respecte de lo inecessari ó supérfluo ja'n parlarém un altre dia: Es una paradoxa molt bonica que m'agradaría comentar avui matex; perque jo crec que la majoria de la gent aném equivocats en el concepte de lo necessari i de lo inecessari. Ja diu el refrán castellá, que no solo de pan vive el hombre... pro es tart i convé, convé més lo altre (?)

En Fonso ja pots comptar si va estar content am l'anonci d'una possibilitat de tenir galatera[244]; solsament te un xich de por de que no pugan ferla al taller del teu amic "perque —diu— me sembla una einia molt dificil i no puc créurer que anés bé com la maquineta de tallar que'ns va fer el gran Nonito". Jo ja vaig anar a câ'l Serradell[245] pera péndrer croquis del montatje dels cilindres[246] i amb un xich d'enginy, he resolt el montatje d'aquéxos en un bastiment de roure, que'ns fará un carreter molt amic meu i que resultará molt económic. Aquet xicot te una gran intimitat amb un tal Ubanell de Figueras que es l'amo d'una fundició de ferro, a qui, com a cosa propia, li ha enviat un planet pera demanarli preu dels dos cilindres de 0'10 m. diámetre x 0'30 llarc am ejes de 30 mm. i de dues rodes dentades d'un diametre máxim de 0'13 m. que son tots els objectes que'ns cálen pera poguer montar aquexa sospirada maquineta. A véurer quan ne demanarán. A mi'm sembla que si no passa de 50 ó 60 peles val la pena de que ho fem sense dubtar un moment dons per 14 ó 15 naps tindriem una éina que a preu de catalech (segóns el Sr Serradell) val per el cap mes bax 250 ó 300 peles.

No'n sabs par res de la galatera? Jo ja he trobat, en un tractat fracés, una cosa perfecta que podria servir de molt pera orientar al teu amic i donarli molta llum per lo que li várem demanar.

Avui a cáusa de no haver tingut contesta a la carta que tu vares escriurer a en Pericas demanantli que'ns autorizés el giro per avui i digués contra qui teníem de girar, ens hem vist obligats a anar contra teu a câ'l nostre Zoilo[247] per duescentes pessetes. Al nostre pare li vens dema una lletra de 100 ptas que ell contava pagar de les 225 que dies ha ens te dexades a la fabrica en forma de préstamo sin interés i nosaltres teniem de pagar la setmanada. Contant am que en Pericas no tardará pas 8 dies a autoritzar el giro (sobretot si tu tornes a escriureli recordantli la nostra pobresa) i trobántnos sense un clau a la caxa hem fet el giro a 8 d/v pera tornarte desseguida aquesta cantitat am la que podrás pagar el giro d'avui. Ara sols convé que tu apretis a en J. Mª pera que escrigui a la major brevetat.

Com sempre! vaig descuidarme d'apuntarme la direcció del consignatari dels rossetóns de les Gerónimes que, a hores d'ara ja serien enviats. Vols apuntarla en una postal i enviarla desseguida?

En Fonso desde dilluns estará a les teves órdres pera fer el viatje a Barcelona que tant i tant convé. Escriu dia i hora del tren en que vols marxar que ell anirá en el matex: axó a causa de no porguérse aturar a Girona perque te passe directe a 1/2 preu Flassa Barna. Aquesta garantía la disfruta perque tenim un cunyat empleat a la línia. Perxó conve que pugas anonciar amb exactitut día i hora de la marxa. Convindría que ja haguessim girat á en Pericas perque axis les coses quedésen aqui mes ordenades. Tu matex Rafel convina les coses d'una manera que estigan be.

Res mes precisa dirte avui.

No mes queda temps pera agrahirte les estones passades a casa teva aquexos dies últims. Que s'hi esta be! .. Ja dic: alló no es del barri del Carrill! Recórdam afectuosament a la teva Dona i ja li pots dir que estic rumiant la mostra pera poguerli fer uns Sants que no mes n'hi havia uns altres i la tramontana sels va emportar.

Adeu. Ah! Els rejols mugro espiral ja s'enmotllen: vols dirme quans? Al tanto eh!

Adeu! T'abrassa el frai

JoanB

Si aneu per Barna amb en Fonso, no'l facis caminar gaire i feste videncia d'anar a poc a poc perque s'afoga molt i ara am la fret sembla que ha decaigut una mica. Te ja un mostruariet arretglat i n'esta molt joyos. Deu ens el mantingui molts temps!

****

[244] Vegeu "Galetera" a *Glossari*.
[245] Les qüestions relatives a la premsa van ser tractades amb l'enginyer de la Bisbal Enric Serradell Pascual entre els anys 1913 i 1915.
[246] Vegeu "Laminadora de cilindres" a *Glossari*.
[247] Zoilo Feliu i Mensa era banquer, hisendat i president del Sindicat Agrícola de la Bisbal i sa comarca.

5 de novembre de 1912
reg. 2215 - Carta escrita en paper comercial amb el logotip de la fàbrica "La Gabarra" a color

LA BISBAL 5 NOVEMBRE 1912

Estimat Rafel: Sabrás que he rebut la postal que tenía de rebrer avans d'ahir, avui y la teva lletra la vaig llegir ahir metex de lo qual he deduit que aquets de correus díuen, com Jesus pro am perjudici del pobre industrial, que "els últims son els primers". Axo ja pots suposar l'enredo que ha portat am l'envio dels rossetóns Pericas: La direcció del consignatari es a la postal i per lo tant fins avui al vespre (passen el correu a les dues de la tarda pro a n'aquella hora jo ja soc a la fabrica) no hem sapigut a qui teníem de dirigir la mercadería que demá facturarém a petita velocitat o sían els rossetóns per dirho a tall de Gimeno qui les hagi lograt felisses.

Per la circonstáncia de trobarse aquell nostre cosí Lluis (aquell metje de la "Armada" tant llest i que tantes probes ens ha donat d'estimació) a Barcelona, en Fonso hi anirá el dijous 7 pera que, les receptes que li ha donat per carta puga confirmárles ó modificarles amb una bona visita y atenta inspecció vis a vis. A Barcelona t'esperará a casa la nostra germana Judit ont no li mancarán quefers de familia pera ocupar el temps. Ja s'endurá d'aqui el mostruariet pera que quan tu hi vagis, poguéu anar junts a véurer a en Casimiro[248] . Al correu de les 3 tarda del dijous pots passar a l'estació (ell no pot sortir del tren a cáusa del tirá billet especial) a recullir les 200 ptas del giro d'aquet día, dons vistes les afables rahóns de la última carta den Pericas i pera dexar arretglades les coses de la fábrica avans d'ausentárse el director-industrial, hem determinat avisar el giro al Dtr Comella pera dema y a 8d/v suposantlo avisat desde dilluns per en Pericas com diu aquet en la seva del dissabte passat. Ja hem vist al nostre Zóilo qui esta disposat a fernos el credit de les 1038'75 sense girar la vista bitllo bitllo. Hi ha confiança eh!

Dema t'enviaré els cubus que faré desenfornar de la foganya de l'Odal i els que estan esperant l'embalatje díes ha.

Dema repassaré la teva, pera si'm descuido d'alguna cosa avui i pera parlarte de la galatera que ja t'enviaré un catáleg, un tractat del "Briquetier" i algunes observacións necessaries. Amén les mides dels Ovals, pesses decoratives etc.

Avui es tart i estic cansat de tot lo día per lo qual esper que te'n farás cárrec i'm perdonaras si no mes afegexo a lo dit unes ben afectuoses expressions pera l'Esperança i un fortíssim abras de germa pera tu.

Joan

P.D. Tinc el model de la cantonera que ha d'anar amb el mugró espiral llest fa: 0'05 cnt de radi i cuit fará 0'047 m. Estará be de mida? No fos cas que amb axó tambe m'equivoqui Maredeu!

Els rejols, bons i engalvats a punt de pintar tots 40. N'he fet molts de mes per si'n surt algun de guerxo, crû, massa cuit, agafat, encendrat, esventat etc etc calamitats que no es pas facil que resultin!

Adeu!

****

[248] La relació entre Alfons Coromina i el magatzemista barceloní Casimir Vicens Ramos resultarà molt fructífera. En un primer moment Casimir Vicens compra mercaderia per la seva botiga i més tard, a partir de 1913, fa encàrrecs importants destinats a l'Ajuntament de Barcelona El dietari evidencia la diversitat i la quantitat de les compres: "rajoles mugró, espiral, ruses, pesses escocia, bordó, rosari, fris claus, bataguas, tortuges, pots florons, cantoneres, baranes".
Tot i les nostres recerques a l'Arxiu Administratiu de Barcelona, no hem pogut saber amb precisió de quines obres es tracta, però gràcies a un cobrament de factura datat del 9/2/1916, sabem que el mestre d'obres va ser Francisco Oliveras. A més, segons les referències citades a la primera pàgina d'un catàleg de presentació dels productes de la Gabarra, aquestes obres van ser fetes per a "*los nuevos interiores de las Casas Consistoriales*".

[Novembre de 1912]
reg. 2216

Estimat Rafel:

Avui el meu germa ha anat a ca'l banquer pera que retiréssin la lletra de marras i aquex li ha aconcellat que no ho féssim pas encare fins a sapiguer noves de Barna ben concretes. "Com que es protestada per falta d'aceptació —diu el banquer— pot mol ben ser que aclarit l'assumpte entre el propietari i en Pericas, aquell la pagui". De totes maneres convé molt sapiguer si la pagará, avans del día del venciment, que en aquet cas no hi hauria mes gasto que el del 1er protest que es poca cosa. De no volguer pagarla es precis que ho sapiguém també, perque allavores, o faríem la entrega dels quartos, o be portariem l'assumpte als tribunals, cosa que en cap manera ens convé a nosaltres que no estém pas al amparo de cap llei.

Ja veus Rafel que no es qüestió d'adormirse á la palla perque el caréxer de noves o den Pericas ó del Propietari, dintre poques hores, pot ocasionárnos disgustos forts. Per amor a Deu escriu avui matex dient si has rebut res den Pericas, i si no n'has rebut, fesli les reflexións anteriors encare que siga ó per correu o per telégraf ó per telegrafia sense fils!

Arretgléu aquet conflícte que tants maldecaps ens porta i Deu vulga que'l poguém contar!

Am les 500 ptas que vaig emportármen teves fa, la caxa, cupo just pera reitegrar al Zoilo de la cantitat de la lletra perque a la partida de comptes de tanteig que várem fer junts, vaig descuidarme d'anotarhi 125 ptas tornades al meu pare pera acabarli de pagar els 45$ que'ns havía adelantat avans del cobro Pericas part dels quals li varém pagar inmediatament despres del cobro den Font i Gumá.

Ara a casa no hi ha cap diner pera fer nova farmansa (i am tantes calamitats els mes justos per anar tirant) i si tenim de tornar les 1057'75 ptas no'ns quedará mes remey, pera la fabrica que girarte un nou centenar de ptas, a 30 dies pera arrivar als giros de 200 (o cosa axis) dels palilleros i a altres tantes dels rossetóns de les Geronimes.

Per axó que convé de totes maneres evitar aquell reintegro de les 1000 i pico i convéncer al amo de la "Quinta" que ha fet en Pericas, que es una gran injusticia negar el pago d'una cosa que tants suors, engúnies i ossos trencats costa!

Podrém fer la fornada aviat, aviat, dons casi son seques les 100 canals que penso ferhi québrer i no mes me falta acabar alguna niñeria pera enllestir tot lo teu. Compto, a últims de la setmana entrant, posar foc i cóurer també els 4 rótuls de Canet.

Perdóna Rafel el garbutx que es la present, i pensa que ja nomes me queden 5 1/2 o 6 hores de descans. Espero noves teves dema matex; si pots enviales, treuras d'engunia al teu

Joan

Recorts afectuosíssims a l'Esperança teva i tambe al teu callat Sr Brú.

P.D.

Pagat el reintégro, quedarán en caxa 8 ó deu pts. Ja veus que amb axó no podrem ni pagar la setmanada a en Milio. Te dic lo del giro contra teu, perque com que els rossetóns i els palillers no podem cobrarlos (pera no tornarnos a exposar a nous pebrots) fins al 8 ó deu del més entrant, i a casa, ja't dic, no poden pas dexarnos cap quarto, no'ns queda pas altre remei que l'exposat.

Val.

Demá escriu!

****

13 de novembre de 1912 - Matasegells: 14-11-1912
reg. 2217 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic: Quan en Leoncio acavaba les caxes pera embalar els daus, ha tingut d'anar a dalt a cercar una éina i com que féia una vesprada fosquissima, al anar a posar el peu a l'escala, s'ha equivocat i ha tingut la desgrácia de cáurer del terrat a bax sobre el muscle dret: S'ha dislocat la clavicula pro aconcellat per mi de fer un sobtat moviment de bras als pocs moments l'ha tornada a tenir a lloch. Quan han vingut els metjes ja han diagnosticat que la cosa no te pas importancia gracies a Deu, pro ja pots comptar el dolor que l'hi fa i el susto que jo i tots els de casa hem tingut. Paciéncia! i donc gracies a Deu, perque sembla mentida que hagi sofert una ferida tant lleu.

Axó ha sigut cáusa de que no rebis avui els daus i de que no t'escriga llargament contestant a la teva estimada lletra que agrahexo molt. Prometo ferho demá que estaré reposat. La equivocació de fetxa es a cáusa d'una maleit calendari de full enter que no va enlloc. El cremaré tan bon punt el vegi. Sua força! i pren ponx romá

Adeu t'estima Joan

13-11-1912

****

[Novembre de 1912]

reg. 2218

Estimat!

Aquesta nit t'escriuré incloente en la meva la "comercial" que'm demanes.

T'envio axo per l'ordinari pera estalviarme sellos, i ho he plegat de la manera que veus, perque acabi de semblar sortit d'una fabrica ahont el gust sol brillar per márfegues!

Ja m'esbravaré a la nit.

Un abraç del teu frai

Joan

****

15 de novembre de 1912 - Matasegells: 16-11-1912

reg. 2219 - Tarja postal sense il·lustrar

LA BISBAL 15 NOVBRE 1912

Estimadissim Rafel: En Leonci, encare que sense gravetat, sofrex de ferm la patacada. L'auséncia d'ell a la fábrica fa que se multipliquin les meves ocupacións fins al extrem de no quedarme temps ni per afeitarme. Calcula el que'm queda pera estudiar!... En Fonso a Barna, disposat a embestir al Casimiro i a tothom qui's presenti. T'anoto abax la direcció seva a Barna per si't convé enviarli instruccións pera que vagi a véurer al Cunill.

Tinc molt en compte tot lo que'm dius en la teva última postal; hi poso la féina d'aquets anguniosos dies.

Ahir vaig donar al Canyá els cubus i vaig enviar els rossetons i palillers (300). Entre una cosa i altra puja uns 80 naps.

Y tu que fas del refredat? Suposo que les camamilles i ponxs que't dona la dona (i no es xisto) t'haurán curat. Deu ho fassi! i Ell te dongui mes sort que al teu desgraciat amic que encare no pot escriuret i axo que ho desitja. Joan

Adressa den Fonso: C. den Serra n°2 - 3 pis 2ª

Barna

****

[Novembre de 1912]

reg. 2220

Estimat Rafel:

Bravo per la carta den Pericas! Bravo per la teva!

Jo trevallo, trevallo, trevallo. Farém l'encárrec del Sr Capella[249] A la mayor brevedâ"

Ho veus home com lo que l'hi ha agradat més al Pericas, es la Portalada.

Ja t'ho vaig dir home!

I ja píquen eh?

En Leonci no's vol pas posar bo encare. Ja millora poc a poc pro me sembla que, pera que treballi, encare en tenim per quinze díes o vint. Axó'm porta a mi una mar de féina dons ara tinc de fer la de tots tres germans.

[249] Coromina es refereix al capellà Jacinto Comella que va encarregar a l'arquitecte Pericas la construcció de la seva casa, carrer Casas, a Barcelona. Vegeu *infra* "Casa Comella" a *El punt sobre…*.

Ja's fan els passamans, ja's pinten les rejoles, ja's faran els pots allemands.
I se proben terres pera el sospirat i desitjat verniç blanc!
Adeu noi me toquen no més que 6 1/2 hores de fer nona i un cos com el meu les necessita molt i molt.
T'incloc les dues últimes den Pericas (ja he pres nota del encárrec) i no t'envío les altres que devém tenirne, perque el meu germa Alfons s'ho endressa perque diu que jo tot ho perdo. Te rahô eh?
Bueno: no podríes dírme com va quedar allô del ciratje? Vull dir la creu románica de Vich.
Adeu Faquey i Bonanit Esperansa! Jo ara guanyo la dona i la gloria del cel.
Joan B. C.
I la Galatea? Jo no se pas res encare dels cilindres.

****

22 de novembre de 1912
reg. 2223

La Bisbal dia 22 de Novembre de 1912

Estimadissim Rafel Maso home de la Esperansa Brú:
Llegida la carta del célebre coleccionador de rejolas Sr Font i Guma, la persona queda am les orelles calentes i amb un cor com una avellana; engolída després la teva i la del humorista del enginyer, la persona no sab pas fer altra cosa que dormirhi i dirse "veiam dema que contestarás". Avui ja som a dema i perque no pugas repetirme que "per lo curta no t'ha agradat" penso descarregar avui el pes de la meva conciencia sobre aquet desgraciat paper, que tant be imita el nípis, com la roba mes fina de fibres de lli.
Tornant al iniciat conflicte Font, no será la meva disculpa tant llarga com convincent: No hi havia fondos, quan várem véurens precisats a avisar giro tot girantlo, i s'havia de pagar la setmanada. Ja veus que la irregularitat comercial, aquesta vegada no ha pas sigut ni per ignorância ni per matar parroquians. Es senzillament un cas de gana i de pobresa que Deu vulga i ens ajudi pera que no torni a repetirse.

Bueno queda contestada una cosa i ara anirém por una altra: Fas be de recomanarme de nou la teva féina última perqué es veritat que tinc els meus tocs i punts de dexat pro ja que tal interés hi demostres, puc ferte un xic content diénte com tinc la féina: La rejola llísa o plana, com díus tu, está a la teva disposició, bona i cuita, de dès que vaig enviarte la que tens posada al menjador; de la matexa. Les rejoles del espiral, pintades totes, i gairebe seques a punt de vernissar i encapsar; els 20 passamans, fets i engalvats, assecantse: els 4 d'iguals pro de 18 cm. llargada id id; i els 10 cantoners id id id. També tinc el gust de comunicarte que pot molt ben ser que t'envíi els pots alemanys quan t'envíi tot lo altre, perque ja hi ha fil a l'agulla i dema penso pintarne algún. Lo que no vull ni puc prométret pera la fetxa que'm demanes, es el Sant Rafel i la Snta Esperança. Váren donarme un disgustet massa fort (am l'agravant d'amodorriment i tot) pera que vulga tornarme a cremar els dits tocant de moment el tal artigle: Ara, en aquets moments s'esta coent, a câ l'Odal, una capsa am mostres de terres de varies classes vernissades de blanc de tres diferentes dureses. Dilluns ja sabré (si es que el lloc del forn ont está posada la capsa, cou be) com ha anat la cosa i jutjant per el resultat que donguin les probes, segóns veurém farém. Ja pots contar que el meu desitj es poguerte enviar a cercar els dibuxos dels Sants depressa i corrent, pro devegades els desitjos córren mes que la realització de la nostra voluntat. Perxó'm cal recomanarte que no't fassis cap il·lusió respecte els Sants.
Mea culpa per lo dels daus del gra: váren sortir els 5 que't falten, inaprofitables: jo vaig sustituirlos per altres 5 de llisos contant am que el teu enginy esmenaria la meva falta. ¿Perque no hi fas un granet de guix viu, pintat am vert qualsevol, pera esperar els 5 que ja t'enviaré am tot lo altre?

En Fonso m'escriu avui participantme la seva arrivada pera diumenge a les 11. Pera quan ell siga am mi, guardo una pila de coses a contarte de la seva follia comercial: No se pas lo que ha fet pro m'escriu tant entussiasmat de la seva gestió per la Ciutat dels Comptes (oh! malestruc Olivars! Any 1902) que pressento que hi ha quelcom d'extraordinari. De moment puc anonciarte que vaig tenir d'enviarli un mostruari pera la patúm Doménec; que'm parla de la secció de cerámica del "Siglo"; de mostruaris "americanos" pera en Casimiro i que se jo que més. Es el seu element! Se troba, fent de gitano, com el pex a l'aigua.

Aquestes fulles de rosa que t'incloc son pera l'Esperansa. Que's convénci que el roser de la "Gabarra" no te parió en quan a durada de florida.

Adeu es tart i dema tinc matines, dons lo den Leonci no está pas ben resolt encare i per dies n'hi ha.

T'estima el Joan

****

29 de novembre de 1912
reg. 2224

La Bisbal 29 Nov^{bre} 1912

Estimat Rafel: Ja estic tranquil i mes que tranquil, content. Totes les coses surten mes be de lo que jo m'imagino i cada día comprenc mes clar que potser soc massa pessimista. Val mes axís, perque d'aquex modo a tot lo mes que m'exposo es a tenir algunes alegríes!...

Dues n'he arreplegat avui a l'hora; una per el cobro, l'altra (i no pas mes petita) per l'esperansa dels cilindres que me sembla una cosa del altre mon.

Vaig a contestarte ben suscintament lo necessari, perque ja recordarás que llegéxo la correspondéncia teva a les 8 del vespre i antes no he sopat, anat a ca'l Zóilo i fet els plánols (!!!) dels cilindres m'han passat tres horetes... i dema hi han matines.

Diu el nostre Zóilo —a qui he llegit part de la carta— que les rahóns esposades per el Sr Comella, son excuses de mal pagador que no mes pot créurer qui no tinga cap noció de lo que es comerç. "El cobrador ha anat forsosament a presentar la lletra a l'aceptació una o varies vegades i, o be siga per no trobarlo a casa o per una negativa del pagador, ha anat a cercar un notari qui ha donat fe de que la lletra no s'aceptava". Aquestes son les seves paráules. Dema de totes maneres el nostre bon Zóilo escriura al seu corresponsal de Barna donantli l'adressa de la rahó social Comella etc pera que vagi alli a cobrar la lletra de marras. "De totes maneres (diu el banquer d'aqui) convé que la páguin amb els gastos de protest i tot car el cobrador ho etzigirá i de no ferho, si es tosut, pot de nou durla al notari per falta de pago. Ara vostés —ha dit— si volen abonarli els gastos de protest, póden ferho escriguéntli, o be que giri contra vostés o be que ja li enviarán lo que aquells gastos impórten".

Sobres axo últim n'hem parlat amb en Fonso i ens sembla que, a pesar del absurdo que representa, en atenció al comportament d'aquest teu gran Pericas, ens hi veiem obligats per no ocasionarli cap disgust am el propietari. Fesli constar, Rafel! que es a n'ell i no al Sr Comella a qui tenim aquesta atenció i que es per ell per qui voluntariament ens perjudiquém els nostres interessos!

Ja cal que, seguint el meu etzemple, escriguis inmediatament enviant a Barna les noves clares i concretes que jo't dono sobre el particular. Fesho que els minuts van a nap cada un!!

Ja comprendrás, per els ninots que t'incloc, que els cilindres de magnific acer, que dius haver trobat anirán a les mil meravelles si es possible escursarlos de mida com t'indico. De lo contrari seríen escesivament fexucs i tindrien massa curts els ejes pera que passin per daus de llautó i portin a un cap engravacións i a l'altre (un d'ells) el volant que se representa en el dibux.

Si lógres posarlos a mida, ferhi els abres, les engravacións i els daus, a mes d'una gran millora pera la fábriqueta (que a no tardar suprimirá el diminutiu si a Deu plau) una gran obra de caritat. Si'm vegésses Rafel fent de xacolater, passant un jornal pera posar a grux, malament, 50 rejoles, ho faries inmediatament lo que't suplico am les llágrimes als ulls.

Adeu noy! Dos quarts de dotze i ara aqui a la "Gabarra" no tinc cap sobre. Malviatje!

Recorts a l'Esperansa i dígali que ja escriuré a l'avi que li fassi portar esquexos com els que va donarme a mi que ja tinc plantats.

En Leonci millora. En Fonso m'encarrega un bon abraç. Adeu T'estima aquet teu Joan

Ah! Al Sr Roberto, matéulo, trinxéulo, xaféulo, d[?]leguéulo, partíulo, mengéusel! ...féuli lo que volguéu!

La qüestió es que's complexi la teva ínsinuada promesa de la Galatea!

Sobretot escriu al enginyer-humorista que ens envíi direccións de cases constructores pera que poguém demanar catálegs i firarnos boibarato.

No t'envío les cartes avui perque en Fonso les vegi. Ho faré dilluns que tindré temps pera tornarte a escriurer i pera allavores guardo el glosarte l'impresió escelent que m'ha fet la teva nova empresa de la casa de Snt Feliu del local de 20 metres de llarc i de totes les coses que m'anuncies. M'en vaig a dormir am recansa de no poguertho fer, pro Rafel, no mes me queden 5 hores de nit!

Axó d'escriurer sempre ho faig un moment als vespres perque si ho fes al demati o a la tarda ja perdria un quart de jornal que la casa necessita. La Casa avant tout

Adieu!

****

9 de desembre de 1912
reg. 2225

La Bisbal 9 de Desembre 1912

Estimat Rafel: He enfornat tot avui i com que me tocará tot dema ferho i la féina aquesta es molt fatigada, no mes te diré lo mes just de lo que tinc la precisa obligació de contarte:

He arribat aqui i desseguida m'he vist amb el dependent de'n Zóilo (ell es a Barna i no tornará fins divendres) qui m'ha ofert esperar el reembols fins a que'ns convingui a nosaltres dons ja sab que el amo ens te en bon concepte: Jo li he demanat pera copiar els protestos i tampot hi ha tingut inconvenient. Hem quedat am que a les 7 del vespre jo hi aniría per axo i ara resulta que no l'he trobat a la banca dons un afer important l'ha obligat a anar a no se hont. Confio en véurel mentres sopi a casa seva i demanarli que'm dexi copiar els documents. Espero que podré transcriurels al peu, bons i estractats naturalment, dons de lo contrari demà passat encara copiaría.

Fesho tot tal com várem quedar que tots nosaltres descansém amb els teus modos i maneres. Jo ara vaig a veurer si pesco al individuo, que ja es la 6ª vegada que avui me fa passejar els neulers!

Adeu! T'estima el teu Joan,

Diuen els protestos: El 1er: En la ciudad de Barcelona a 29 de Novbre de 1912. Por cuanto se me ha indicado debe protestarse la letra del Tenor siguiente: "N° La Bisbal 13 de Novbre 1912 = Por ptas 38'75# A 8 % se servira Vd pagar por esta 1ª de cambio no habiendolo hecho por la 2ª a la orden de Dn Zóilo Feliu Mensa la cantidad de 38 ptas setenta y cinco céntimos valor recibido que sentara Vd en en c/ segun aviso de S. S. S. Alfonso Coromina = A Dn Jacinto Comella-Canuda 13-1° - En caso necesario a los Srs Martínez y Cia por Z F. M. = A lo necesario por Dn C. Martínez Dalmau Sres Martínez y Cia = Páguese a la orden de Dn C. Martínez Dalmau valor en Cta La Bisbal 13 de Novbre de 1912 = Zoilo Feliu Mensa = Páguese a la orden del banco Hispano Americano valor en cuenta . Gerona 14 de Novbre de 1912

PP de C Martínez y Dalmau firma ilegible (se halla extendida en un giro de clase etc ect n° etc) Concuerda con su original a que me remito.

Por tanto siendo la hora de las 14 a las 15 yo Dn Jose Torras Sampol Abogado Notario del Ilustre Colegio del Territorio de esta audiencia con residencia en la capital a requirimiento mediante separto del Banco Hispano Americano me he constituido en el domicilio indicado en la letra no habiéndo encontrado en toda la casa a persona alguna que indicara ser el librado ni dependiente suyo esposa hijo ni criado por lo que a tenor de lo prevenido en el Código de Comercio me he constituido en el domicilio del vecino con casa abierta Dn Jose Serra Vilaplana o sea en el piso primero, 2a puerta de la calle del Peu de la Creu habiendo encontrado al propio Sr Serra y puesto de manifiesto al mismo la original letra sobre inserta, le he requerido para su aceptación en el acto a lo que ha contestado que no la acepta por falta de poderes del librado. En su virtud he protestado la expresa letra ect etc, y ara Rafel tot de formulismes que no copio a cáusa de que tots els protestos son iguals. Com el transcrit n'hi han dos: el que t'he copiat de 38'75 ptas y el de 1000 ptas que diu lo matex. Ara vé la falta de Pago:

En la ciudad de Barcelona a 2 de Dbre 1912 Por aberme correspondido en turno evacuar al protesto por falta de pago de una l/ etc. que fue protestada por falta de aceptación en 23 Novbre etc ect (aquí copíen el text de la lletra altra vegada)

En su virtud yo Dn José Sanchez Garcia Notario etc - me he constituido con los testigos que diré siendo las dieziseis horas de este día al domicilio indicado en la letra transcrita y no hallándo al girado he practicado las diligencias de este protesto con la que ha dicho ser portera de la casa y llarmarse Rosa Miguel manifestando que el girado no ha vivido en la casa ni tiene noticia de el por lo que he requerido a la misma portera para que pagara la letra (estan de gresca aquets notaris!) etc etc ara venen fórmules y testimonis: es dir nada entre dos platos.

De protestos com aquet també n'hi han dos: l'un per la l/ de 1000 y l'altre per la de 38'75.

Cada document d'aquets, costa de Notari 20'50 ptas = 82 ptas De paper sellat 7 ptas cada un = 28/110 id

Després no se quins comptes de ressaca o de dimonis que es lo que fa pujar a 25 $ els gastos.

Estic llassat. Adeu Rafel i que Deu hi fassi mes que nosaltres!!!

Sobretot que el dijous no falti la plata Rafel Per Dio! Potser ens embargarien! Potser pensaria el banquer que volém estafarlo:

Tu matex

****

[Desembre de 1912]
reg. 2226

Estimat Rafel:

Com t'anonciava ahir t'envio el taló del caxó que he eviat avui. Hi he posat aquell pot i quatre miserables rejoles (casi rebutx) que son lo únic que he trobat. Dues de trepa i dues de llanterna 10 x 10.

Tinc els pots vernissats i espero el paquet dels colors pera pintarlos inmediatament.

No escric mes perque tinc el temps justissim.

Un abraç pera tu i afectes pera la teva Esperança.

Adeu

T'estima

Joan

****

13 de desembre de 1912
reg. 2227

Estimat Rafel: Després de llegir el protócol teu d'avui, moments després, hem acabat la cuita del forn que ja't prometo que m'ha costat, a mi particularment, mes féina que a Hércul els seus dotze treballs: No te la esplico pas per no ferte llastima la meva féina; no mes vull que sápigues que a nit passada he dormit 3 hores i que a força de suc de munyeca i cops de pit (que ara me fa un bon mal) he ficat llenya al forn 13 hores de les 25 que ha durat la cuita. Axo es la fi de festa o les postres de la pesadissima féina d'enfornar. Lo que hi ha Rafel es que me penso que els esforsos fisics no haurán pas sigut féina perduda com els de trista recordansa... Tenim el forn mes bo del mon! Espero que l'obra que hem cuit será un seguit de primerassa de lo que no's veu, i si no fos que es precis fer com Snt Tomás te diria que estic segur que tot absolutament tot lo cuit esta be. No ho faig perque podríem haver sofert una il·lusió d'optica tant el meu germa com jo i havernos equivocat en el moment de tapar pro si es axis, com que tot el forn ha cuit exactament igual, dalt i bax, mitx i parets[250], si ens hem equivocat dic, tot tindria de ser dolent. No ho crec pas ni ho espero dons en Fonso te uns ulls terribles i mes talent per aquestes coses del que aparenta. Deu vulga que no resultin falces les meves suades i les grans confiances que tinc de dema a la tarda ó dema passat al mati desenfornar amb els ulls mollats d'alegria els teus rejols, els 4 lletreros de Canet, les boles petites den Pericas i les 90 canals den Pericas que tot se troba en aquets moments ro-hent com un bitxo.

I a propósit de lo teu: me trobo en el conflicte del envío: tu tens de tenirho aqui a lo mes tardar el dilluns de bon mati pera que els paletes pugan montarho entre el dilluns i el dimars. Ja he pensat quatre o cinc maneres d'enviarho pro com que la cosa tindrá un pes molt considerable resultaria car de transport [?] ho envies per la via menys convenienta que es la tartanana del ordinari diaria. Els demanare preu. No se si en Canyá marxa dema a la nit: Si aquet va a Girona els dissabtes, ho portarém tots dos perque com que no m'en fiaría jo vindría amb el carro, els rejols i ell. De no marxar el dissabte l'imbécil den Canyá no tindrém mes remei que donarho al tren el diumenge i facturarho a gran velocitat. Fes inmediatament cuatre ratlles pera que me les porti avui matex el

[250] Vegeu "Forn" a *Glossari*.

Sidro de les tartanes, donantme dispocións o un parer teu. Faré tot lo que'm siga possible; ja sabs tu l'interes que hi tinc.

He tingut un espant am lo del color de les canals Pericas, que ara ja m'ha passat perque en una carta seva demana les canals del color que les hem fetes "El color haura de ser el groc rogent clar vernissat lluent[251]" diu en aquella: Mes endavant he vist al ganxo dels pedidos am lletra den Fonso "Els colors demanats pera les canals Pericas son el S.B n°5 y S.B n°2 i si pot ser un altre groc intermitx". Axó no s'ho inventa pas el meu germa: ho treu de les cartes que's rében i ho apunta i penja al gaxo dels pedidos.

Te felicito per la conquinsta de teulada, arcs, nius etc, etc. Feina! Feina! Que com mes ne vindra mes ne farém ara que sembla que hem apres de ferla! Viva en Pericas: Viva!!

Del negoci bancari, de les maquines i de la nova féina, espero parlârten dema passat. Ara es mitja nit i encara que he dormit un parell d'hores després de tapat el forn, tinc de pensar en que dema la meva mare me cridara a dos quarts de sis.

Adeu noi, t'abrassa el teu

Joan que t'encarrega afectes pera la gran Esperança.

P.D.

Si veus a en Tarré, digali que faré tot lo possible pera compláurel. Al teu germa Joan, mercés per la seva puntualitat.

La Bisbal 13 Desembre 1912

****

23 de desembre de 1912

reg. 2228 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat Rafel:

Avui e[?] Canyá, porta a Girona 3 mostruaris: un per tu, un per l'Azúa i un per l'altre arqte amic teu, del tribunal, que tindrá el gust de judicarme.

T'estimaré que no perdónis ocasió pera trevallarme el panyo.

Dema passat o l'altre, tindré els brassos ben oberts pera tu i l'ànim tan frescu pera sofrir la gran bola de vidre que correspón a la meva inaptitut (i no es modestia a part).

Adeu! Guardo tot lo que tinc que comunicarte pera la fetxa citada.

Recorts a l'Esperança teva

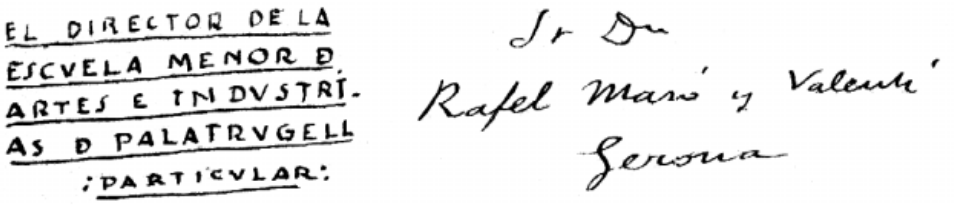
T'estima Joan B.

La Bisbal 23 Dbre 1912

****

[Finals de gener de 1913]

reg. 2232

EL DIRECTOR DE LA ESCUELA MENOR D'ARTES E INDUSTRIAS DE PALAFRUGELL: PARTICULAR

[251] Vegeu "Color A, B, C i D" a *Glossari*.

Sr Dn Rafel Masó y Valentí Gerona

Estimat Rafel: Per les histories i endrómines que pots véurer marcades aqui demunt, pots compéndrer que ja'm trobo exercint el carrec de mestre que varen confiarme després de ferme patir tant, aquells Srs tant sérios i tibats del "Instituto General y Técnico" de la Ciutat —3 vegades inmortal 3— de Girona.

Ara be: "El fer un análissis quantitatiu y qualitatiu" de lo nerviós, engunios, amohinat, sotraquejat, esverat i rebentat que he estat aquestos últims dies, "no es qüestió pera ser contada en breus ratlles" i tambe superior a les meves agotades forces: Probare, no obstant, d'ordenar quelcom els fets i ferten 10 centims:

Després de la meva partida de Girona, vaig passar un dia o dos (no ho recordo) veient les coses de la fabriqueta i tonificantme de sol el cos i d'alegria l'esperit amb les visites que vaig fer a la nostra estimada "Gabarra": Tot seguex ordenat alla dalt: Avui he tingut noticia telefónica de la cuita de les canals que vaig dexarhi gairebé seques: allí vaig véurer i admirar una vegada mes la cura que en Fonso sab posar en totes les coses i l'acabat encarregat que es el menut de casa. Algúns avisos de giro (2 me sembla) i algunes cartes a contestar junt amb unes disposicións pera la construcció del model dels gasómetres[252] varen ocupar el meu temps.

Veig ara per un bitllet del tranvia que tinc a la butxaca que vaig arribar aqui el dia 19 del present: Visites, compliments, copets a esquenes desconegudes, xerrameca artistic-industrial en gran, promesa d'una conferéncia als ateneistes d'aqui y sopars am xampany amb els Linares[253], Ferrer[254], Gallart[255] —intelectuals de 2.ª categoría— sería lo que constaria en el meu carnet de notes dels dies 19 y 20 si jo fos home de carnets de notes. El dia 21 al demati vaig tornar a La Bisbal a véurer els de casa pera donárlos impresións i pera recullir la roba i els llibres necessaris: Visita a la Gabarra, festeig am la Lola, Siseta i Carmeta i altre cop cap a Palafrugell ont després d'una visita violentíssima a la "Casa Miquel & Winquer"[256] pera parlar am l'enginyer de la casa Sr Manich[257] , després de conéxer a arcaldes i secretaris i després de presentar papers me fou donada possessió del cárrec que he comensat a ostentar. MaredeDeu Rafel! Quina escola m'he trovat! Ja'n parlarém a la vista, del bullit i de la féina que tinc a arretglarla, perque ara per ara, com que tinc el cap com un tabal, no mes puc sapiguer jo les animalades a corretjir i el mal que pot arrivar a fer am quinze dies un bon enginyer mecánic amb una trentena de dexebles a les seves ordres.

Enfin no'n parlém d'axo: Ara ja soc amo absolut de l'escola i ja ho faré de la manera que'm sembli.

Avui he rebut una llarga lletra del teu germa Siset que m'ha donat molta d'alegría: el xicot viu ple d'ilusions i trevalla per Tarrassa amb una fé estupenda[258]: La seva carta sembla el "Cant de la Primavera" de Wagner. Jo en cambi ara menys que may! Fora la fabriqueta i la salut del meu germa, son ben poques les coses que m'interessin. Deu ho vol axis i no si pot fer res sinó conformarse!

Dema torno anar a La Bisbal, dons encare que el teléfon ja m'ha dit que la cuita sembla haver anat espatarrantment be, vull tenir l'alegría de véurer rohents els forats del forn. De passo si en Fonso no t'ha enviat l'estat de comptes (com jo li vaig encarregar) a cáusa de la féina de la fornada, ho faré jo. També donaré les plantilles i seccións a el Leonci, perque'm faci els blocs de guix pera els models de la Sala de les Arts[259] .

Adeu noy. Perdó si no t'he escrit avans. No he estat per res; ara ho faig d'una manera atolondrada, ja ho veus, pro pren la bona voluntat.

Adeu, dona molts recorts a la teva E. y digues al Sr Brú que li envío un cordial saludo, que m'agrada molt el pais i que no ha vist cosa mes rica que les florades d'ametllers d'aquet bax Emporda i una anyada de blats que's prepara magnífica.

T'estima sempre Joan B. Coromina

****

[252] Vegeu "Gasòmetre" a *Glossari*.

[253] Joan de Linares i Delhom era omnipresent en la societat palafrugellenca, tant des del punt de vista de la política, com de l'economia i de la cultura. Nascut a Palafrugell el 1881, va morir exiliat a Mèxic després de la Guerra Civil.

[254] Josep Ferrer i Mascort (Palafrugell, 1875 - 1918), jutge municipal a Palafrugell. Vegeu *supra* "1916-1919: Canvis i continuïtat" a *Introducció*.

[255] Tomàs Gallart i Girbal (Palafrugell, 1884 - 1961). Vegeu *supra* "1916-1919: Canvis i continuïtat" a *Introducció*.

[256] La Fàbrica Miquel & Vincke, creada el 1900 per Joan Miquel Avellí i Enric Vincke Wischmeyer, es va situar a primera fila de la indústria del suro de Palafrugell.

[257] José Maria Manich i Elias, enginyer industrial, tenia el títol de la *Escuela de Ingenieros Industriales de Barcelona*. Ocupava un càrrec important a Miquel i Vincke, on havia entrat a treballar el setembre de 1912. Des del mes de novembre d'aquest mateix any exercia també les funcions de director interí de l'Escola d'Arts i Oficis de la ciutat, on ensenyava disseny industrial. Vegeu *infra* "Nomenament de Joan B. Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Industries de Palafrugell" a *El punt sobre…*

[258] Narcís Masó aleshores era professor a Terrassa.

[259] Vegeu *infra* "Athenea" a *El punt sobre….*

15 de febrer de 1913
reg. 2233

Palafrugell 15 Febrer 1912 *[sic per 1913]*

Estimat Rafel:

Per l'Alfons he sapigut la vostra entrevista i les moltes quéxes que del meu comportament li vares donar: Tens rahó: jo tenia de recordarme d'escríuret sovint, si res mes no pera remerciarte tot lo molt que váres fer per a mi durant les oposicións i per a complir com a amic comunicante impresións del poble en que he anat a cáurer. No he fet tot axo ni t'he parlat mai de la nostra terrissa, perque, contant am que ja conéxes el meu carácter i refiantme del teu natural bondados, he cregut que sabríes disculpar lo primer i perque estava convensut de que l'Alfons te tenía al corrent —interinament jo m'instalava— de les coses de la fábrica.

Sento vivament que els meus descuits i la meva exessiva confiança m'hagin portat als teus ulls en el desagradable concepte que, per lo que vaig sentir del meu germa, me tens actualment.

Estic segur de que si t'hagués anat enterant de les peripecies que m'han ocorregut durant el temps que hi ha que soc aqui, de tot lo passat, hauries sapigut disculparme: Res t'en diré ara dels successos i comedies que he tingut de representar a n'aquesta especie de Zeluan[260] empordanesa; te semblaria potser un recurs com el d'aquell presoner qui fou trobat tot llimántse els grillóns i que quan fou reptat per el seu intent de fugida, digué que no's volia pas tréurer les cadenes pera fugir, sino perque tenía un gra a la cama que se li enverinava amb el fregadiç.

Preferexo que sígan la meva disculpa les obres de dema: elles me reabilitarán potser als teus ulls. Axis sia!

Res he fet fins ara, es veritat, mes que péndrer possesió del meu cárrec i ordenar una mica el corralet de porcs que'm servex de sala d'estudi a n'aquesta insula Barataria, que sembla que no, i resulta de tant mal pelar com la que en aquell temps fou gobernada per Sancho Panza el meu desgraciat antecesor.

Ahir vaig esser a casa perque l'Alfons va telefonejarme si m'hi podia arrivar (gairebe cada dia tenim conferencia dons a la fonda jo hi tinc aparell i a La Bisbal amics que'l tenen a la nostra disposició) i es amb en Fonso que varem rellegir la teva carta pera concretar com s'haurán d'enllestir les féines que tenim entre mans.

Si no t'es possible enviar molt aviat el croquis del lletrero de la "Sala d'Arts" no tindrém mes remey de fer en comptes de refundides les lletres, pintades tal com tu havies proposat primer despres de cuites donç ara ja tenim els rejols a la fábrica i s'assecarán aviat —mes de lo que convé— pera ferho d'aquella manera.

Jo la setmana entrant fare els models dels rejols del "Saló" i els portaré a La Bisbal per a que sigan enllestits tot lo depressa possible. No'ls he pogut fer fins ara a cáusa de no tenir cap recó ont treballar: ara ja tinc taller.

Veurém de fer lo de Canet, probant (en Fonso diu que anira be donçs ell ja ho havia fet a cân Pujol) de pintar demunt rejola blanca cuita am colors de câ l'Hospiet.

Dema aniré altra vegada a casa, com cada festa faig, pera enterarme de lo que hi hagi a fer mes. Ja t'en dire quelcom.

Espero que anirás perdonant els meus descuits d'ara, a mida que vagis veient si'm prenc o no interes per a les coses de la fábrica.

Saluda molt afectuosament a la teva Esperança i a tots els de casa teva i de part meva, reb un abraç del teu Joan

****

[Febrer de 1913]
reg. 2234

A Rafel Masó de Girona.

Estimadissim Rafel:

Aquesta nit he tingut un somni terrible: Ell te la culpa de que t'escriga aquestes ratlles pera posarme tranquil. Déxam esplicar:

[260] Zeluan és una petita ciutat marroquina situada a una dotzena de quilòmetres del sud de Nador, poble proper a Melilla. El novembre de 1912, en ocasió de la Conferència de Madrid, el tractat hispano-francès reconeix el protectorat espanyol del nord del Marroc. El desembre del 1912, la *Compañia Española de Minas del Rif* posa en servei el tram del ferrocarril Nadar- Zeluan.

Jo havia vingut a Girona pera cobrar els dos primers mesos del meu ministeri i com es natural, la meva primera visita ha sigut a casa teva. Fillets meus! Tu, que ets tant bon noy, m'has sortit a rebrer a l'escala i no'm has pas dexat posar els peus a casa teva. L'Esperança —que encare es mes bona noya que tu— estava derrera teu, amb un braç estés senyalantme el carrer talment com l'estatua del angel del Paradis. A pesar de les meves supliques i excuses, no m'heu pas dexat entrar; heu tancat la porta de cob i tu he sentit que li déies: "Axis ho arretglarém ara amb els mal agrahits". He sortit com un ximple, he trovat el fang dels carrers mes negre i la llum del sol era espessa com el fang. En Paco també me n'ha fet una: Quan he trucat a la seva porta pera esplicarli la mala negada de'l teu rebement, m'ha contestat desde dintre "que sou en Coromina?" Jo dic "Sí" "Dons en Paco no hi es pas" Ell matex déia axo i jo estava desesperat com un enamorat que renyís amb la xicota. He anat allavores cab a câ l'avi[261] pera disculparme amb ells de no haverloshi escrit i l'únic que m'ha perdonat ha sigut ell que, pobret, era al llit tot acabat per els anys i les fatigues. Els altres de casa tots arrufaven el nas i me tractaven molt malament renyantme com quan era petit i els duien quexes del meu comportament al col·legi. Tib de calamitats he volgut dexárme cáurer al cláustre de la Catedral pera esbargir una mica la espessa boira de tantes desgrácies. Primer no hi trobava en cab de les maneres; a tot arreu el matex fang negre i la matexa llum espessa: a l'últim he vist la porta dels Apóstols pro casi no la conexía pas: tant desfigurada estava per unes altres recentissimes reparacións encara de mes mal gust que les últimes que s'hi han fet. A dintre de la Catedral hi havíen també modificat quelcom: tot eren espais tancats com altres tants "Chors" del matex istil tots del que actualment hi ha, axís es que per anar cab a la porta del cláustre, he tingut que passar per un laberinte de corredors estrets que eren els espais lliures que dexáven aquella serie de "Chors". Quan he arribat a la porta del claustre he respirat un xic: les lletres que diuen AVLA CAPITVLARIS eren demunt aquellas altras porta fermes i clares com les mirades d'un jutje bo. No m'hi he pas parat massa amb les lletres; he obert la porta que dona al altar de Nostra Senyora de Gracia i de Bellull i allaves se m'ha escapat un renec d'emoció —inversa a la que tu Rafel recordes?— vares sentir al museu de Vich quan váres véurer el bronzo aquell que s'assemblava tant a l'Esperança: ¡Les lloses de les tombes del paviment del claustre havian sigut sustituides per un enrajolat de mosaic! ..... Aqui, no poguent resistir mes, m'he despertat Gracies a Deu.

El quartet de la fonda, fret i llis com un nincho de pobre, sense cab encant mes que un lavabo esquifit i barato, una cadira de viena, la tauleta de nit (mes barata que el lavabo i la cadira) i la tauleta rodona de café (marbre ordinari i metall;) el quartet de parets llises, dic, m'ha rebut molt malament: Anyoro Girona! Noi, me sento descentrat a n'aquesta America petita; vos anyoro molt. Penso en lo que deu patir aquell pobre amic nostre del Gimeno ell que es a l'America gran i te encara l'inconvenient de tenirse de guanyar la vida am les suhors del seu front!

La veritat es que encara el cor me pesa del somni d'avui: El meu germa, cada vegada que m'ha vist tornant de ferta alguna visita, m'ha dit que tu estas molt enfadat de mi. Jo li déia que ja tens raho pro que sembla estrany que no consideris lo malament que'm trobo al desterro i la molta féina que m'hi donc am la preparació de l'escola (que es obra de molt temps i vull que siga d'aqui un parell d'anys un model del seu género i que no disculpís un xich el meu carácter d'anti-escriptor o d'escriptor a tall de ja ho faré demá.

Per acabarho d'arretglar en Perez Reyna (aquell duaner andalús) m'ha donat fa poc un recadet a l'orella "Eta Mazó de utè que vaya!!..."

Noy, jo estic, entre els somnis i recados amb una pô, que demá passat (dia de cobro efectiu) no m'atreviré pas a pujar la escala de casa vostre si tu i l'Esperança no m'escriviu una postal o d'alguna manera no'm dieu que no hem pas renyit del tot.

Ja sabeu que vos estima encare que no ho demostri aquest infeliç mestre-director de l'Escola Menor de Artes é Industrías de Palafrugell.

Joan

****

21 de maig de 1913

reg. 2248 - Carta escrita sobre paper imprès amb el membret il·lustrat "H. y CAFÉ de ORIENTE"

Palafrugell 21 de Maig de 1913

Estimat Rafel: Servexin les presents ratlles per a recordarte que'l temps passa i la Joana balla com aquell qui no es de res: Vull dir que si vols que concorreguém al concurs aquell de Mallorca[262] es qüestió que'ns treiém

[261] Pere Figueras Casellas, avi matern de Joan Baptista. Vegeu *supra* "L'entorn familiar de Joan Baptista: crònica d'una vocació anunciada" a *Introducció.*

[262] L'Ajuntament de Palma, que volia dotar la ciutat d'un monument en memòria de Jaume I, convoca un concurs d'idees el juliol de 1913. Masó decideix presentar el seu projecte en col·laboració amb Joan Baptista Coromina, que en fa el model

la son dels ulls i de que tu m'envíis el croquis i la planta del teu progecte per a que a mi me siga possible executarlo disposant d'un chic de temps si es que vols que la cosa quedi relativament be.

Ara no tinc cap féina molt precisa si no son les 3 ó 4 hores que necessito per a l'escola i desseguida que tinga els teus dibuxos posaré mans a l'obra am tot l'interés que'm te, el que el teu progecte siga el mes bonic de tots els que hi presentin els arquitectes i esculptors tan si son catalans com si son mallorquins o be del célebre extranger. Desseguida que m'envíis els plánols, comensa a escriurer literatura a l'un i al altre dels que remenin les cireres perque cada dia m'estic convencent mes que el merit de les obres es lo secundari i per a que una criatura siga ben batejada hi valen tant els bons padrins com el bon Patró.

Cumplint la promesa de que entre nosaltres s'han acabat (fins que'ns torni apretar la poesia) les relacions merament literaries acabo la present encomanante que'm posis als peus de la teva sens parió Esperança, que val mes diners que or no pesa i amb l'encárrec de que saludis al papá Bru i a tots els teus, me despedexo.

Diumenge i dilluns vaig esser (com cada setmana) a casa: tinc llestos els dibuxos que'n Fonso m'ha fet fer d'arrimaders, balustres passamans etc etc. La feina den Sabater[263] queda molt be i molt depressa. No se si en Fonso anirá a Barna avans o després de Corpus; ja'n deurás saber quelcom.

O[?]!: Passéula ben feliç la festa de la ginesta i dels paperets: Jo al mati, anire a "Aiga Xelida" perque a instáncia dels amics, tinc de quedarme a Palafrugell a véure els gegants aquest any. Teu Joan

****

10 de juny de 1913 - Matasegells: 11 de juny de 1913
reg. 2252 - Tarja postal sense il·lustrar

Palafrugell 10 Juny 1913

Estimat Rafel:
Ja deus tenir en ton poder la nova copia que'm demanes de lo del Sr Cendra[264] .
El monument va endavant com un gínjol: Diumenge i dilluns vaig tornejar[265] les piques que queden molt be.
No descuido pas tampoc la confecció de pressupostos.
Salve Girona i avant!
Adeu. Recorts a EB
T'abraça Joan

****

en guix i realitza les escultures del Rei Jaume I i d'una sirena, representació simbòlica de l'illa, que situa al bell mig d'una font subjectada per cariàtides. El projecte obtindrà un accèssit recompensat amb diners, que Masó refusarà per demostrar el seu desacord amb el veredicte del jurat.

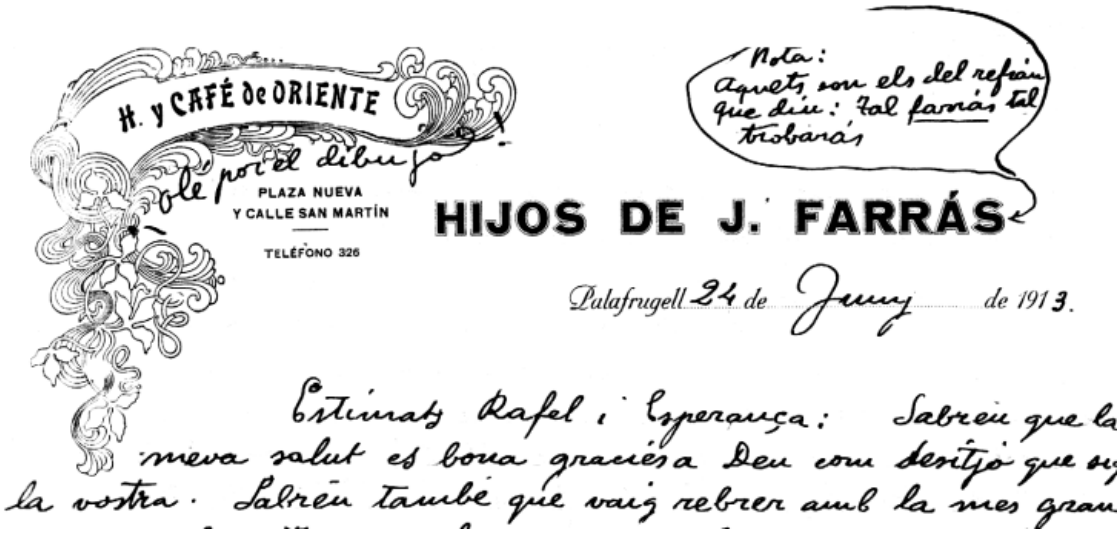
[263] Entre el mes de març i el mes d'agost de 1913, La Gabarra treballa per a Bonaventura Sabater i Burcet de Begur. La feina consisteix a "*tallar i fer plantilles per les peces del jardí*" (Dietari, 28/3/1913), "*fer motllo balustres*" (*Ibid.*, 5/4/1913), "fer motllo carteles" (*Ibid.*, 15/7/1913). Es cobren les factures el 29 d'agost de 1913 i el 31 d'octubre de 1913. Al mes de desembre de 1914, La Gabarra rebrà un altre encàrrec del mateix client.

[264] Tres anys després de l'acabament de les reformes al Mas El Soler de Sant Hilari Sacalm, Tomàs de Cendra torna a recórrer a Rafael Masó per transformar i ampliar la seva propietat del carrer Girona, núm. 7, a Anglès, coneguda com a Casa Cendra.
En aquest cas, una vegada més, la ceràmica serà molt present i serà La Gabarra la que assumirà tota la fabricació de les peces: "escates, bataigues, cantoneres, acabaments garlanda, remats de la porta, rejoles planes 20 x 20 et 10 x 20, boles de 30, coques pintades, escates, curbats grocs…".
El color groc subratlla els pilars emmarcant l'escala que porta a les terrasses. La repetició de boles col·locades sobre elements cúbics aporta elegància i noblesa al conjunt, el qual adquireix així una certa majestuositat, efecte perseguit per Masó.
Un plafó de nou rajoles de ceràmica de València de 20 x 20 cm., representant la Mare de Déu dels Dolors, realitzat per Joan Baptista Coromina el maig de 1914, presideix el portal del jardí.

[265] Vegeu "Tornejar" a *Glossari*.

24 de juny de 1913

reg. 2254 - Carta escrita sobre paper imprès amb el membret il·lustrat "H. y CAFÉ de ORIENTE" en el qual Joan B. Coromina afegeix comentaris

Palafrugell 24 de Juny de 1913

Estimats Rafel i Esperança: Sabreu que la meva salut es bona gracies a Deu com desitjo que siga la vostra. Sabréu també que vaig rebrer amb la mes gran sorpresa el vostre regalo que agrahiexo de tot cor i que excuso a dírvos que va agradarme mes que cap altra cosa. El suau peluche blanc i tou com una pell de conill no's pot pas negar que es una cosa verdaderament bonica, tant, com bo el cigarro que a hores d'ara ja es núbol; pro lo que mes atresora el vostre present es aquella décima, que per sapiguerne fer una per l'estil, pagaria jo un dit de la ma dreta. Els meus dexebles, tambe m'han fet un present que encaxa amb el vostre, com l'anell al dit: Es una magnífica boquilla d'ambar per a puros amb anell d'or i tot que el que menys els hi costa 14 ó divuit peles. Deu vos ho prengui a tots en be i que per molts anys poguém esser companys amb aquella alegria.

Bueno Rafel, ara convè que't parli de les coses que a continuació s'expressen:

M'agradaria sapiguer el paradero dels meus comptes i pressupostos de l'iglesia de Lloret; si es que tot es aigua avall ó be si ténen pit, els de les célebres playas cantades per el gran Arrieta[266] en la seva inmortal òpera "Marina", per a embestir la construcció de lláuna de la seva Iglesia parroquial amb els materials de "La Gabarra". ¿Quina cara hi va posar el Sr Canonge amb els 6500 ó 7000 $ que jo t'indicava?...

T'agrahire que si't queda un moment, m'en facis dos quartos de la sentada que deguéren tenir.

Jo vaig esgarrapant el monument de la manera que puc i sé: Dema demati quedara llest el sócol, les dues piques i les cariátides que com a bocet me penso que ja estara força be: Amb els dies que queden d'aquesta setmana, me penso enllestir a corre-cuita els dos bocets de les figures de Dn Jaume i l'isla de Mallorca.

De que no podran resultar depurades , si no disposo de mes temps, ja t'en responc, pro tambe'm sembla que no seran pas ridícoles. Jo vull portarho tot dissabte vinent pro tu tindrás d'encarregarte de fer serrar de fusta

allo

que es ont descansa el monument i que no he pas pogut fer de guix a cáusa de la seva escesiva primor (vull dir poc grux) Per si no tens les mides, dema t'enviaré un calc de la planta i grux.

Sens mes, que es tart i tinc d'anarmen cap a fer la lliçó, me despedexo quedant ben vostre af^im^ i frai. Joan

P.D.

Poc m'hauries convidat, noi a la overtura d'Athenea!.

Altra

[266] Juan Emilio Pascual Arrieta Corbera (Puente de la Reina, 1823 - Madrid, 1894) va composar diverses sarsueles, una de les quals és "Marina" del 1855, a partir del llibret de Francesc Camprodon i Safont (1816 - 1870). Aquesta opereta va ser adaptada a òpera el 1871. Aquí Coromina al·ludeix al cèlebre fragment "*Costas las de Levante, playas las de Lloret...*"

En Casimiro ha escrit demanant pressupost a la Gabarra per una féina que pujará unes 700 i pico de peles. Ja te'l preu donat.

Val.

****

18 de juliol de 1913

reg. 2255 - Carta escrita sobre paper imprès amb el membret il·lustrat "H. y CAFÉ de ORIENTE"

Palafrugell 18 de Juliol de 1912 *[sic per 1913]*

Estimat Rafel:

Acabo de llegir la teva postal (les 9 i mitja nit) i me disposo a contestarte suscintament i a corre cuita:

T'envío tot lo que tinc dels pressupostos que es una cosa verdaderament dificil de fer per el gran seny que es qüestió de posarhi: Com veurás ni estan enllestits (a pesar de que vaig trevallarhi tota la setmana passada) ni son veritat les col·lumnes de totals a cáusa de les moltes correccións parcials que amb en Fonso várem ferhi diumenge, que modificarán per complert els preus totals.

Guardat com d'escaldarte d'ensenyarne res al Sr Canónge d'aquets números!!!

Perque quan tinguem estudiat per complert el preu a que podém ferho, tenim de carregarhi un 20 % de gratificació a en Cunill que en Fonso va oferirli perque agafés afició a ferho de terrissa i que ell va aceptar in continenti. Alerta dons no facis el gran bunyol!!

Despres de estudiada la fatxada central (ara hi han no més els dos campanars de dalt a bax) jo crec que cóstara la nostra terrissa 6.500 ó 7.000 $. Ja sabs que tinc bon nas amb axo de preu fets eh? Aquesta quantitat inclos gratificacio arquitectural i tot.

Ja estas orientat eh?

Si no'ns donen cap allargo al plaç d'admisió del teu progecte jo, ni aquesta ni la vinent setmana, podré posar les mans als pressupostos, perque es tant difilot i hi ha tanta féina an el teu progecte que treballo com un manobre i la féina no s'hi conex. Tant debó que'ns donguéssin una mica mes de temps!

Ademes tinc el fin du cours de l'escola que no't dic tinya del remenament que porta.

Bueno no hi ha mes temps; el recader vol tancar i jo't vull suplicar que'm demanis les coses amb un xic mes de temps; perque axo de rébrer una postal a les nou i a dos quarts d'onze tenir d'haver entregat l'encárrec es una mica massa atropellat.

Consti que t'envio els esboços de pressupost pera orientarte, no perque'ls ensenyis a ningú.

Retorna desseguida que pugas els planos i pressupostos per via segura car no tinc copia de res.

Aqui al poble, per a saludar díuen: Oy! o bé Endavant!

Oy i endavant! donç.

Adeu! no tinc ni temps pera posarte recorts per a la teva Dona.

Adeu

Un abraç del teu

Joan

****

1 d'agost de 1913

reg. 2257 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret de l'"Associació Regionalista del Petit Empordà"

¡Visca Catalunya!

Al arquitecte Rafel Masó de Girona

¡Visca Catalunya!
Al arquitecte Rafael Masó de Girona

La Bisbal, 1 de Agost de 1913

Estimat amic: Aparentment, la cara tindria de caurem de vergonya per el llarc mutisme artificial de que, respecte a vosaltres, disfruto: No es pas tot or lo que llû ni cançóns tot lo que's canta, que gos hi ha que no lladra, i rosega, i aigua que no corra, i mulla, i gat que no miola pro esgarrapa. Enfin, que jo tots aquets dies no he fet altra cosa que anar al llit aviat que dema hi han matines, trevallar molt i estar content de mi matex com el primer pintat; La política gracies a Deu no'm preocupa; no he anat a sentir a en Lairet[267] ni sé res den Cambó[268] ni tinc noticies exactes de la vaga dels texidors[269] (i idem-ores) ni, ara matex, sabré si encara tenim la guerra al moro.

Se no obstant les lletres a cobrar de la casa tinc totes les plantilles i algúns models de les féines donades ultimament, la fornada gairebé preparada, montats els cilindres (paleta Joan B. Coromina) preus demanats per a embarrats[270] dels molins, mitjos tractes per a força motriu, pressupostos Masramón[271] i Oller[272] que ja no mes falta passarlos en net etc etc.

En Fonso no vol pas anársen fins que haguém fet aquesta fornada per a acabarme d'ensinistrar ben be del tot en el maneig del forn.

Jo vindré a Girona un dia d'aquets i te portaré els mentats pressupostos i parlarém de les féines i del progrés moral i material de la casa.

Gran sorpresa i content va donárnos en Pericas amb el seu nou encarrec[273]: No esperava pas tal cosa ni en Fonso tampoc: aquet diu, perxó, "que ja ha mirat algun altre terrisser"!

No hem rebut cap model encare del Paricu i com pots suposar, ara menys que mai, ens hem d'atrevir a donar pressupost d'una cosa que encare no sabém lo que es. De lo que diu del plaç 2 mesos, n'hem de parlar: Jo no m'hi veig pas am cor i crec que tenim que demanarni 3 per a no quedar altra vegada malament.

Si tingués mes temps te faría constar la meva mes enérgica protesta a la proposta que'm fas de renunciar al cobro del gran premi de 250 que han tingut a be concedirnos els grans regidors de Palma: Que fas Sant Cristiá!! Protesta, si vols! Pro cobra.

I la pexada? I Sant Sebastiá... i la Candelaria ... taula salvadora, áncora i port, joya i conçol del teu afim amic Joan B. Coromina!

Repénsat amic i pensa que la vanitat es una mal concellera nostra; pren eximpli del pobre, autentic ó falcificat, que besa el rosegó sec i diu: Deu n'hi dô! bo i sabent que'l vendrá per a fabricar chacolata.

Fesho per mi Rafel, que jo be ho hauria fet per tu, sobretot quan festejaves a la dolça i endressada Esperança que es avui la teva esposa i a mes d'esposa, la teva alegria i fins la llum dels teus ulls, la olor bona de casa i enfin, la pagesa mes maca dels camps madurs de Domeny!

Val

****

4 d'agost de 1913
reg. 2258

Estimat Rafel: Tinc el gust d'inclouret un dibux de l'APA[274] que ja veurás que no esta pas malament del tot: potser es una de les coses de la seva mellor época. Te faig aquet present, per si fos cas de que no'm recordés

---

[267] El divendres 25 de juliol el polític Francesc Layret i Foix (Barcelona, 1880 - 1920) va participar en un míting contra la guerra, organitzat per l'Ateneu Pi i Margall al Teatre Principal de La Bisbal: "*Hi parlaren respectivament els Srs Corbera, Casals, Layret, Corominas (Pere), i en Salvador Albert. Especialment en Layret i Corominas argumentaren eloquentment sobre'l problema marroquí escoltant forts aplaudiments de la concurrencia qu'assistí al acte*" (*Baix-Empordà*, núm. 193, 27/7/1913).

[268] Francesc Cambó i Batlle (Vergés, 1876 - Buenos Aires, 1947) havia estat elegit diputat de la Lliga Regionalista en 1907.

[269] La vaga general dels obrers de la indústria tèxtil de Catalunya, que va tenir lloc entre els mesos de juliol i agost de 1913, tenia com a objectiu la reducció de la jornada laboral a 9 hores al dia i denunciava la manca de respecte de les lleis pel que feia el treball de les dones i els nens.

[270] Vegeu "Embarrats" a *Glossari*.

[271] Vegeu *infra* "Casa Masramon" a *El punt sobre…*.

[272] Vegeu *infra* "Casa Oller" a *El punt sobre…*

[273] Aquesta nova comanda fa referència a l'interior de l'Església del Carme de Barcelona. Vegeu *infra* "Església del Carme" a *El punt sobre…*

[274] El pintor Feliu Elias i Bracons (Barcelone, 1878 – 1948) utilitzava aquest pseudònim quan exercia com a caricaturista; com a crític d'art, signava amb el nom de Joan Sacs.

del día del teu Sant o festa senyalada en que les gents desvagades o de curtes ocupacións miren el parenóstic i pensen en els cosíns parents i demes amics que's diuen Fulâ Sutâ, Mengâ i Perengâ.

Tinc el disgust d'inclóuret una carteta del Exi[m] Sr Don Tomas de Céndra que si no tingués ja la pell morta que te de tenir tot fabricant, siga del ram que vulga, m'hauria ocasionat un disgustet: Ara no: quan rebo coses axis, faig l'ullet al meu germa petit i tots dos en clavem a riurer com aquell qui ja sab de lo que's tracta. Aquexa carteta m'ha fet mes mercé (traduex: gràcia) per provenir del sarauista ull de Don Tomás que ja'm sembla que'l veig renegant contra la Ga-barra nostra. Si't sembla bona la contestació que li faig tant formal com amohinada, tírela avui matex al correu que perxo li poso una fetxa avensada.

Rebentaría moltissim, amic meu, si un s'ho escoltes, que després de treballar com una béstia per a una cosa (com hem fet i fem per a en Céndra) ens escoltessim el seu agradable llenguatge xiulant com qui sent plóure; perxo hi poso una mica de mossegadeta industrial a la carta d'aquet mentat senyor

x x
x

D'ensa que en Fonso es fora (a 1400 m. o siga a la propia mare de Deu del Mont) que no he fet mes que posar cos i ánima en el progrés de les féines encarregades i a hores d'ara força adelantades i tot.

Hi ha molta cosa perxó: fa pó lo que's fa i aturdex lo que queda a fer: perxo no t'escric mai ni escric a ningu i no mes faig que gratar i gratar com aquell qui fos boig perque crec que si m'entretingués en coses que encare que necessaries no indispensables, dexariam massa enrera lo mes precis.

Com que diumenge passat no vaig estar més que mitja hora a Palafrugell no vaig pas portarte l'Art Rus i Hungar[275]. Si't convé molt digaho que l'enviaré a cercar i t'el portaré dilluns o dimars vinent que tinc de venir a cobrar.

Adeu no m'allargo mes perque... ja he fet tota la crescuda i altres coses que menen la pressa.

Recorts als teus especialment a l'Esperança que quan me vegi ja no'm deurá conéxer de tant temps que no'ns veiém.

T'abraça el teu Joan

La Bisbal 4 Agost 1913

****

11 d'agost de 1913

reg. 2259 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret de l'"Associació Regionalista del Petit Empordà"

¡Visca Catalunya!

La Bisbal 11 de Agost de 1913

Estimat amic Rafel: Sembla que com aquell qui no es de res jo faig el gandul per aquet poble. I axó no es pas axís del tot: Per els papers que tinc el gust d'incloúret já comprendrás que encare que amb un chic de treball i de retràs, cumplexo. No ho he fet aváns a cáusa de la fornada que acabarém de desenfornar dema demati, i que com sempre, resulta un verdader mirall. Jo ja'm prenc el titol de forner per lo qual me penso tenir mes habilitat que per a mestre de l'Escola Menor. Espero donarne prova quan el meu germa me dexi, que ho fará, diu, am aquella confiança.

Bueno: ara per que les féines vagin endavant, me convé que'm diguis a volta de correu si pot ser, de quin color te d'anar lo que ara t'expresso:

Les boles de	20 c i de 30 c	Oller
" pesses capota		id
Els bataigües	20 x 20	id
" "	20 x 05	id
La rejola floró catala	20 x 20	id
" " plana		id.

_____

[275] La revista *Studio* havia dedicat un número especial a "L'art rustique en Autriche et en Hongrie", la tardor de 1911.

Els bataigües	20 x 20	Céndra
la rejola plana	20 x 20 i 10 x 20	id
Els remates Porta	id	
Les boles de 30		id
		id

Els altres colors ja te'ls demanaré, pro aquets me conve sapíguerho molt aviat.

Pots apuntarho al costat matex de lo indicat per mi, tallar el troc de carta i mandarho.

Ja m'escriuras quan vulgas venir. En Fonso porta l'aire de no anársen pas fins passada la festa.

Hi ha son i estic cançat avui de fer anar la estil-lográfica que hi he cambiat la plumeta i ja pots jutjar tu matex de lo molt be que va.

Avui no't quexarás de que't faig literatura!. Un altre dia será.

Aconsólat amb axò i unes molt afectuoses expressións per a el Senyor Brú i el tio Emili (?), a la teva sin par... no hi ha que dir!

Tu reb un abraç més am resignació i paciencia del teu frai Joan

N.B.

Veurás una diferencia d'unes 100 ptes en el pressupost Oller: al contar tu i jo les pesses "capota" ens vàrem equivocar. idem de idem al fer la suma. Els preus son els matexos —miraho be— que'ls que jo vaig donarte a Domeny.

Val.

Més N. B.

No he pas fet el model per fóndrer a cáusa de la molta féina. Anirá molt bé; ho he provat am un clixé que vaig anar a buscar a câ'n Balmes[276] i resulta un éxit.

Mes Val... anar sol que mal
acompanyat! (Matéulo!)

****

18 d'agost de 1913
reg. 2260

La Bisbal 18 agt 1913

Lletra endreçada a Rafel Masó
de
Girona
Conté i tracta negocis i literatura.

PROLEC

Tu ja tens, poc o molt, formada una idea de lo que devia ser, en els temps feliços i llunyans de Grecia, una Olimpiada: Sabs també com eren ufanoses i plenes les festes romanes: Deus recordar axí matex haver llegit, que quan els alarbs domináren l'Iberia, alla bax a Granada i a Córdoba els vells Califas i els joves capitans organitzaven torneigs i dançes i focs d'artifici i cursas de sacs.

Els empordanesos (que tenim de tot, de bo i de dolent) ve dia en que'ns sentim —com la bona gent dels temps antics— héroes en repòs: L'héroe no reposa! tu dirás, pro es que el repos del héroe es precisament "La Festa" que's compon de tantes i variádes féines que, fora l'anar a Misa, ni's conex que sia tal festa: Quan no treballa el cor, mogut a batec seguit per tanta i tanta forastera mudada, treballa l'inteligencia que te la interessant i seguida ocupació de judicar i apreciar la molta i furienta música - de Tosca, de I. Pagliacci, de Tanhauser, d'obligat de fiscorn, d'obligat de cornetí, d'obligat de viola... que arreu arreu omplena l'aire, l'espai i fins els cossos sólits. Déxes aquexa dificil ocupació intelectual per unes hores i allavores no tens mes remei que fer un xic i força d'exercici muscular, cultivant l'airós i bellugadiç art de Terpsícore[277] fins que quedes aglanat de

[276] Aquest nom no consta a l'obra d'Emili Massanas i Burcet, *Fotògrafs i editors a les comarques de Girona (1839-1940)*.

[277] Terpsícore és una de les nou muses, considerada a vegades com la mare de les Sirenes. Se li atribuïa la dansa i, en la tradició tardana, els cors dramàtics i la poesia lírica.

cames i braços. Sardanes i balls: 10 sardanes al dia! De Polkas i Mazurkas, no ho sé perque ja he perdut el compte.

Oh! i no acaba pas aqui la cosa: T'arriven amics d'infantesa que ja han acabat la carrera i al metje tens de parlarli dels mals mes horripilants; i al advocat tens de parlarli dels assassinats mes violents i dels plets mes embolicats; i al périt químic, de física; i al dependent de comerç, del género i de la vaga dels fabrils; i al músic, de Wagner i de l'escola russa; i al militar dels nostres exits a les terres africanes.

Hi ha encare una altra cosa a tocar, en un bon programa de festa Major de vila, que dexarém de banda: la gastronomía o golafrería: no he menjat mes que sopes de pa i algún biftec am patetes, si be es veritat que axó, acompanyat, amb un exés de cafés i cervéses que m'han dexat la gargamella un xic fosca i la veu molt rogallosa.

Axo ha sigut poc mes o menys
per a el teu amic, la Festa Ma-
jor de La Bisbal, que cada
any celebra aquesta pobla
ció per la diada de la
Mare de Deu d'Agost.
1 9 1 3

La mena d'Olimpiada que he tingut el gust de contarte, es lo que te la culpa que un cop llestos i cumplerts els principals compromisos que m'imposaven les teves dues agríssimes lletres últimes, hagi retardat fins avui (que ha recomensat per a nosaltres la vida de treball que's cobra) la contestació de les teves epístoles. Ja ho féia fort Snt Pau am les seves, pro no tant! I no hi havia pas rahó perque ja vares véurer que mentre tu escrivías la primera, jo ja tenia al correu la meva dels pressupostos que encare que no hi hagi féina, com dius tu molt be, tens de suposar que no es pas aquesta la sola, que ara me dona a mi la fábrica sino que es la mes principal, la que porta lo que hi diu en els pressupostos, que axo si que no pot ferse escriguent cartes, sino suant-hi la gota.

I vinga, ordenadament, rahó de les coses que'm demanes:

(a) Després de cuita la fornada última s'ha enviat el pedido Renom consistent en unes 64 caxes de rejola pera arrimaders: coincidía amb axo (vigilia de la "Festa") el pedido teu den Dalmau que ja deus haver vist bo i entregat o qui sab si ja'l teniu colocat i tot (!) Per lo que haurás vist, la obra que hem enviat a en Dalmau perruquer[278] no es pas cap cosa de porcelana pro com que de totes maneres els rejols son mes bonics que els que tu vares posar a l'escala de casa teva no vaig dubtar un minut en considerarlos com a superiosíssis, mes a mes, que'ns treiém de sobre obra de magatzém.

(B) En Pericas te a hores d'ara el pressupost i la nostra casí-promesa (sense compromis per avans dels tres mesos que la "Gabarra" etzigeix) de que tindrá la obra dintre mes i mitj. Ara com ara se fan els motllos de tot axo i no s'hi posara pas un moment de demora.

(c) Lo den Oller, be esta lo que'm dius en la teva última de que li reformém el pressupost. Efectivament estará content el bo del home i es una cosa decent que ho fem axis.

La seva féina i la den Céndra van adelantant de debó pro ara tardarém força a cóure perque sera més convenient, quan tinguém llestes de fer aquestes dues empreses que poguém fer dues o tres fornades de carrera 'per mor' de que si quedés alguna cosa malament en una d'elles, ho poguéssim posar a la inmediata. Axis es que si vols véurer cremar el forn (que es vergonyós que no ho hagis vist) tindrás d'esperar al menys una mesada a ferme la teva promesa visita.

(C.) No't dic res de lo dels cilindres-estereotípia perque ara tinc paralitzat l'invent: ja't vaig dir que axó no era pas qüestió d'un bull i ser cuit. Estic convençut del éxit pro ara no tinc pas temps per a dedicar a n'axo. Desseguida que puga ferho ja'n sabrás quelcom.

(d) Lo del verniç blanc ho resoldrém de moment fent una fosa am sorreta bona de la que va portar en Fonso quan va venir d'Esplugas que es amb la que varem fer aquell primer pot d'apotecari que fou l'esca del pecat perque va enlleminirnos. De sorreta d'aquesta en tenim relativament poca (una vintena de Kls tot lo mes) pro ja n'hi haura prou pera sortirnos d'aquet compromis. Aquell ximple de Barna, per mes que li escriguém no'ns torna contesta! Tindra d'anarhi un de nosaltres a la llarga.

Bueno noi! De cartes d'aquesta magnitut no n'esperis pas gaires perque la "Gabarra" hi pert molt entre literatura i tot s'hem has menjat la tarda que tant i tant tenia d'aprofitar en coses del art del terricer.

Adeu i a véurer si estarás content ara!

Recordat de saludar a la teva Dona, Sr Bru i tio. T'abraça efusivament encara que'm renyis sempre

Joan

****

[278] Aquest fragment dóna a entendre que La Gabarra treballava aleshores, d'una banda per a Josep Dalmau Carles, en un encàrrec fet per Masó, i de l'altra, pel barber Narcís Dalmau Prat, que vivia al carrer Ciutadans núm. 1. Per al primer la fàbrica feia, tal com hem vist, gerres d'ornament, i per al segon "rosari".

2 d'octubre de 1913
reg. 2261 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret il·lustrat "H. Y CAFÉ DE ORIENTE de HIJOS DE J. FARRÁS"

Palafrugell 2 de Octubre de 1913

Estimat amic Rafel: Tot lo que he pogut enllestir per a sortir dels compromisos més perentoris de la fábrica, ja está arreglat; me crec que demá els meus germans posarán foc al forn ont s'hi cou tot lo den Pericas i lo indispensable den Céndra (també els [rajo]ls rosari Dalmau!) Jo no he escrit perque he trevallat [f]ins a l'ultim moment enfornant. Ahir vaig arribar (?) la tarda a n'aquet poble per a inaugurar el curs i per ara me prova molt malament. Dispensa aquesta carta perque tinc molta febre i gástica i molt mal de cap i me sembla que tot balla. No mes t'escric perque com que'm dius que vols anar a La Bisbal; dema i dissabte deuran coúrer. Jo fos de tu esperaria l'altra fornada que farém desseguida perque hi ha obra llesta de sobres i jo sere a casa tot lo dia o un parell. Ara no puc dexar pas aquet poble i aquesta fonda tant antipatics per un que se troba malalt com jo. Me penso que ja'm curaré aviat perxo donçs prenc moltes purgues.

Aquet demati ha caigut un llam a la casa del costat del meu quarto que jo ja'm veia mort.

Adeu i dispensa que no allargui mes la correspondencia perque me'n vaig al llit.

T'abraça Joan

****

[Primers d'octubre de 1913]
reg. 2262

Estimat Rafel: Uns moments me queden per a contestar la teva lletra: Tot va tant be a la Fonda que no m'han donat les teves ratlles fins ara (les 10 nit) sent axis que han arrivat ja a les 12 del mati.

M'ha sorprés la teva mala nova d'una manera gran: Avui al mati, no se qui, m'ha dit que'l teu pare estava malalt pro sens donarhi cap importancia, de manera que ni tant sols m'havia preocupat gens la seva salut. Al parlarme de vosaltres, lo que si he recordat que va passarme el teu Sant sense adonarmen i m'havia dit; l'hi escriurás una carta-disculpa ben llarga i inclos se m'ha acudit posarhi xistos sobre el teu nom.

Desgraciadament, la lectura de la teva m'ha molt cambiat l'humor donç, com que les teves dissorts i les teves alegries son cosa que m'afecta de molt aprop, un mal humor mes negre del que acostumo a tenir sovint m'agafa ara. Res podém fer contra les coses fatals, i desgraciadament la vida d'aquet mon es mes feta de llagrimes que d'alegries. Jo voldría que ton pare se posi bo aviat. No desespéreu, que el seu atac pot ser una cosa pasatjera i pot resoldres be, donç, que ell encare es jove i fort. Deu vulga que siga com jo desitjo i que siga aviat!

— Jo dema telefonaré a n'aquells de Bagur[279] i ja ho arretglarém be. No'n passis ánsia. Cada 2 dies vaig a casa i a "la Gabarra" tot va molt endavant —.

— No'm donguis mai les gracies de res (com avui per lo de Bagur) donçs jo ja sabs que no't faig mai cap favor: per molt que fes per a tu, encara me quedarien sempre mes obligacions a complirte.

Fes el cor fort i anima als de casa teva donçs tu tens obligació de tenir mes seny. Deu faci que la salut del teu pare vinga ben aviat a casa teva! Adeu Joan

Ah! si necessites de mi, escriume desseguida!

****

8 d'octubre de 1913
reg. 2263 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret il·lustrat "H. Y CAFÉ DE ORIENTE de HIJOS DE J. FARRÁS"

Palafrugell 8 de Octubre de 1913

Estimadíssim Rafel: Acabo d'arrivar de Bagur ont no'm va ser possible anar ahir com t'havia promés a cáusa d'un model urgent que vaig tenir de fer a casa. Avui, de bon mati, he emprés la marxa per les montanyes de sorra a caball d'un ordinari que val una India. Exelent aperitiu de les coses que m'esperaven!

[279] Les persones que Coromina visita a Begur són el diputat Bonaventura Sabater i el col·leccionista Francisco Farriols, antic cònsol d'Espanya al Japó.

Tu que tens un caracter d'entussiassmes, si't trobessis en el meu lloc, m'escriuries una carta rica i plena de la inmillorable impressió de les coses vistes. Jo, que ja no soc del teu temps, (a pesar de sentir molt semblantment) no posaré pas gaires admiratius a la literatura que vaja! avui es gairebe precis fer una mica.

La vinenta Exposició d'"Athenea" podrá dírse d'Estampería i metalls antincs del Japó i será, jo crec, la mani[fes] tació mes espléndida que s'hagi fet mai a Espanya del art del renaxement Japonés[280]. Gens aparatós es lo que podrém exhibir per fires car —a part de les estampes— petits, diminuts gairebé, son els objectes, les joies, que ha portat un senyor (jove consul de no se ont al Japó) i fill del poble de les montanyes de sorra. Consistex la seva colecció, en una serie interessant de debó, de metalls repujats, lac.cats, esmaltats, incrustats, recuits, col·lorats, foradats etc etc que son una de les coses que m'han fet posar mes sério de tot lo que he vist: Son cassoletes de sabre i adminículs de l'empunyadura. El japones antic venerava l'Arma: era la seva defensa i el seu orgull; lo mes preuat i estimat de la seva vida. D'aqui aquet devassall d'originalitats i depuracions de que es plena la col·lecció que'ns ocupa i que podrán véurer i admirar els bons Gironins. Hi han, a part de les cassoletes i empunyadures de sabre, una terrible colla de marfils, capces de medicina, estatuetes dimites de fusta, carátules decoratives (petites també i delicióses) pipes de plata i or, punyalets d'acer i or, botons de marfil tallat... es dir: en Ruben Darío fet objectes d'orfebreria.

Les estampes (que no he pogut véurer totes) son una cosa molt interessant també: fermissims dibuxos hi he vist i riquíssimes policromies de que podrém omplir les parets dexant per a unes llexes (que ja crec tens fetes) lo dels metalls i marfils.

Lograda la conferencieta de presentació que donara el matex col·leccionador, que m'ha semblat una persona a mes de simpática, molt distingida i il·lustrada. Es un senyor de mitja edat d'una calva incipient i neta. S'ha estat 7 anys a l'orient ont ha agafat quelcom de la rassa moderna dels Nipons i conservant la dolçor dels llatins pares nostres.

Convé que vinguis Rafel, per a que't convéncis de lo que jo (10 minuts avans de veurer amb els meus ulls la col·lecció) no estava convensut; Se tracta d'una cosa anti-vulgar i discreta.

Molts recorts del Sr Sabater que t'espera a dinar i que jo t'hi acompanyi. M'ha demanat un xic de bombo anonciant la exposició- A la Veu o a ont siga; quan hauras vist l'interfecte (els objectes) tu matex me parlaras. Adeu i escriu desseguida. T'abraça el teu Joan

Recorts a la teva dona, que dit sia sense posarhi res de massa val molt mes que la colecció de Bagur.

No he telefonat perque no se del cert si ets a Girona o a Domeny.

Val.

Convindría Rafel que'm diguessis quan s'haurán de començar les restauracións de la volta de Snt Narcis perque els obrers Ferrán i Medir[281] estan trinant per a començar aviat.

****

Matasegells borrós: octubre de 1913

reg. 2264 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell. San Sebastián El Santuario" - Manuscrit a sobre la imatge: "Aquet cel es tant pur que gairebé podriem dir "puru""

---

[280] L'interès que Coromina demostra pels objectes que Sabater i Farriols li van presentar i la decisió de Masó d'exposar-los a Athenea per les Fires de Girona de l'any 1913, s'inscriuen dins el japonisme, moviment cultural de finals del segle XIX, suscitat per la descoberta a occident de la civilització japonesa després de l'obertura del Japó el 1854. En ocasió de la inauguració de l'exposició "Art Japonès Antic", que comptarà amb la presència de personalitats com Eugeni d'Ors i Josep Carner, Farriols farà una conferència que serà íntegrament publicada en els números 221 i 222 del *Baix-Empordà*, de 8 i 9 de febrer de 1914.

[281] Àngel Ferran i Coromines (Palafrugell, 1892 – Tolosa de Llenguadoc, 1971) i Lluís Medir Jofra (1893 - 1957) treballaven aleshores a l'Escola d'Arts i Oficis de Palafrugell com a assistents de Joan Baptista. Ferran tenia la intenció de ser professor de dibuix i pintura, però, al 1914 canviarà d'orientació professional i anirà a Barcelona a treballar per al diari *La Publicidad*. Medir, en canvi, seguirà la seva carrera de professor. Vegeu *supra* "1916-1919: canvis i continuïtat" a *Introducció*.

En la seva tesi inèdita *Àngel Ferran, obra literària (1916-1939)*, defensada l'any 1995 davant la Universitat de Cardiff (Gran Bretànya), Montserrat Lunati exposa que Joan Baptista Coromina havia posat en contacte Medir i Ferran amb Masó per tal de procedir a la restauració de les pintures a l'oli de Manuel de Tremulles que, des del segle XVIII, decoraven la volta de la Capella de Sant Narcís de l'església de Sant Feliu de Girona. Joan Baptista Coromina, per la seva banda, treballava en els plànols de consolidació de la volta de la capella.

Estimat amic:

Continuant la tasca empresa, t'incloc una vista del nostre Sant Patró d'aquet poble que es un dels Sants mes cumplerts que he conegut en tota la meva llarga vida de tractar amb Sants. T'envia una reverencia Joan

****

18 d'octubre de 1913

reg. 2265 - Carta escrita sobre paper imprès amb el membret "Manuel Almeda Navarro Farmacéutico"

Palafrugell 18 de Octubre de 1913

Estimat Rafel: Ja't tinc llástima i compassió per totes les moltes penes i fatigues que dius t'ocasiona la teva professió de Quixot (que Deu te conservi i aumenti) pro a n'aquexa llástima hi ha també part d'enveja barrejada: Perque: Que vols mes bonic ni que mes satisfacció puga [do]narte que axó que fas ara? La Cáusa sempre es la Cáusa i a n'ella s'ha llençat sempre l'home de tots els temps sense reparar en gastos ni sacrificis. Per a els que sentim com tu i com jo, l'art, es la devoció máxima i la fórmula essencial de la vida. Perxó no son mai prou importants, per molt que ho sigan, els sacrificis i les penes que per a l'art passém. Jo't confesso que a mida que les ocupacións i les necessitats dels meus va privantme del exercissi del art, va siguent mes trista la meva vida. Ara matex semblo una figuerassa que volguéssis criar en un armari; se moriría per falta de sol com jo tambe'm sento morir l'esperit per falta del precios exercissi del art, ja siga de la pintura ja siga del dibux ó de la esculptura. I prou miseries!

Desseguida que he rebut la teva lletra m'he dirigit al fonógraf-falcificat que es el teléfon que tenim a la fonda: "Centre!" "Ep! Centre!"

(Veu de gat que'm contesta:) "Digui"

I jo he dit. He esplicat al Sr Sabater la teva lletra i ell m'ha encarregat que't digués lo següent: que cap maldecap tenim de passar els d'"Athenea" per el transport a Girona de la col·lecció i que jo puc estalviarme dema d'anar a Bagur (si no es que vulga anarhi per gust ont ja sé que sempre seré ben rebut) donç en Ferriol (l'amo de la col·lecció) vindrá a Girona expressament el dimars o dimecres de la vinenta setmana. Al matex temps m'ha parlat, el Sr Bonaventura, de la teva carta que avui ha rebut i tambe m'ha llegit (agafat fort!) per teléfon (!) la seva presentació que siga dit en veritat, si no es cap monument literari es una cosa discreta (a part d'algun toc pintoresc que's dexa entreveurer) i fins bonicota i apreciable.

Jo ja l'hi he insistit molt sobre la conveniencia de que la colecció siga a Girona com mes aviat millor pro noi, ell sempre ha insistit mes en que ja s'en cuidara en Ferriol, i amb aquesta he tingut de dexar que passi la seva. De totes maneres sera facilissima la intalació dels ferros i estampes: tingas les llexes A.B. preparades i pintades o millor cobertes de alguna roba i veuras com ho dexeu llest en un demati.

Sento no poguerme lluir aquesta vegada als vostres ulls. El Sr Sabater no te auto... tant be com hauria anat!

Mana al teu Joan que ja sabs que no's pert mai per falta de voluntat.

Adeu.

Ah! No't descuidis de premiar (ja ho sab en Xavier) amb 10 $ ó la poësia el "mestre" o "visió Mediterránia" que son del meu amic Barceló[282] mestre director de la (graduada d'aqui) i qui espera aquets dob.bés per a reventarlos junts per fires.

Adeu.

****

15 de novembre de 1913

reg. 2268 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret "EL DIRECTOR DE LA ESCUELA MENOR DE ARTES E INDUSTRIAS DE PALAFRUGELL - PARTICULAR"

Estimat Rafel:

Dema t'escriuré extensament donánte mil mercés per les teves lletres: millor: per lo que'm diuen les teves lletres.

Ara no'm queda pas més temps que per a posarte dues ratlles a n'aquex pressupost que m'agradaria molt arrivés a ser una realitat, donç aqui si que veuries si som o no, terricers de punta.

Els preus els hem fet amb en Fonso a La Bisbal ont se cou una fornada amb casi tot lo den Cendra i algunes coses que convénen de precís.

No't donc gaires esplicamentes avui donç he tingut un dia ocupadissim a l'Escola i com que ara, que es la nit, he fet el pressupost ja no podria dormir i dema no seria bo a La Bisbal ni per a contestar les teves.

Procura dir al Sr Mata[283] que els nostres productes es lo que amb mes justesa imita el grê.

Adeu que'l correu s'espera!

Recorts i tu reb deu abraços anticipats als molts que demâ t'enviaré del teu Joan

Palafrugell 15 Novbre 1913

****

18 de novembre de 1913

reg. 2269

Palafrugell 18 Novembre de 1913

Estimat Rafel: Ara que tinc una estona, com aquell qui diu, lliure de trabes, me disposo a contestar la teva del 11 que bon xic n'es merexedora: Ja suposo que deguéres rébrer el pressupost de les col·lumnes que várem fer

[282] Des de 1907 Josep Barceló i Matas (La Bisbal, 1875 - Barcelona 1964) era mestre d'escola a Palafrugell (Vegeu *supra* "1916-1919: canvis i continuïtat" a *Introducció*). L'any 1917 Barceló deixarà Palafrugell per fer carrera a la seva ciutat natal. Al final de la Guerra Civil es veurà obligat a acceptar una jubilació anticipada. Aleshores es dedicarà a l'escriptura i els seus talents de poeta, ja evocats aquí pel seu amic i col·lega Coromina, li permetran publicar diverses obres.
Gràcies al *Diario de Gerona* del 16 d'octubre de 1913, sabem que "Visió Mediterrània" figurava entre les composicions presentades als Jocs Florals de Girona, dels quals eren membres del jurat Xavier Montsalvatje i Rafael Masó. Malgrat la demanda de Coromina, Barceló i Matas no obtindrà cap premi.

[283] Aquest nom no consta entre els clients que figuren als dietaris de La Gabarra.

amb el meu germa: com haurás vist la cosa resulta un xic cara pro, si con[side] res be les moltes dificultats que presenten unes pesses del seu tamany i lo molt exposada que es aquexa féina veurás com la cosa está molt ben comptada. No fa cap por, de totes maneres perque lo únic desagradable que pot succeir es que s'esquerdi o no's cogui be alguna de les pesses i a n'axo estem sempre exposats, amb totes les coses, els terricers de la terra.

Que no tinga pas por el Sr Cendra que dintre brevissims dies, tindra gairebé tota la seva féina llesta: En la fornada última (ahir várem desenfornar) hi hem cuit molta cosa seva, boles, escates, rejola plana, bataigües etc que amb una bona part que'n tenim al magatzem dies ha (des que'ns escrigué manantnos sospendrer l'encárrec) es gairebé tot el pedido. Faltarán algunes escates, cantoneres, el front aquell de la porta i poca cosa mes. Li enviarém tot lo que ara tenim perque no tinga mes motius de quexa aquex bon Senyor que sempre rondina.

Lo del Sr Oller estara avans d'un mes tambe donçs gairebe tota la obra es feta i ja'n tenim poca ó molta de cuita: les rejoles que demanes de mugro verdes hem tingut que pintarles a corre-cuita i posarles a bax a la foganya un poc a la aventura donç quan se va reber la teva ja acababa d'estar el forn ple. Axis várem fer tambe amb l'altre teu pedido de rejola ros[ar]i sino que com que'n teniem forces de crues n'hi várem posar mes de les que demanes pera véurer si'n surten prous de be: La foganya no es pas desenfornada encare a cáusa de la molta quantitat de foc encés que encare hi ha. Tant bon punt s'hi puga treballar ja pots comptar que'ns afanyarém a tréureo tot per a véurer si podem enviar desseguida tot lo que'ns demanes.

Les trones Pericas qui sab ahont paren ja i si com tu dius no váren agradar gaire al Sr Bisbe, en canvi varen complaurer molt al Sr Arq^te[284] i lo qual ens va manifestar en una lletra molt afectuosa al acusarnos rebut de la féina.

Per ara res sabém del Arq^te I. Mas[285] pro de totes maneres si per quelcom podem servirlo... estém sempre a les seves ordres esperant les seves comandes es de Vte af^ims.s.q.b.s.m.

Verdaderament rubor, i rubor del fi, m'han causat les teves paráules respecte la reproducció d'aquella Athenea que realment es una cosa tant sencilla... si. Divendres, que aniré a casa te prometo fer el motllo i inmediatament ferlo enmotllar per a córurer el medalló a la vinenta fornada.

Estudia, com dius tu, aviat els dintres de câ'n Masramón[286] que si be es veritat que ja hi ha féina per anar tirant, millor que sempre n'hi hagi en espectativa mes i força.

La part de pintura

Be me sembla la ideia que portes respecte la restauració de Snt Narcis i mes be quan endevines les vacances que ja estic desitjant com tot bon professor d'Espanya. Millor que comencéssim mes aviat els meus dexebles a pintar perque axis farém coincidir les vacances amb l'acabat de la féina i jo podré mes be ajudarlos. Pots confiar be d'ells moral i materialment: Ja't durán mostres de lo que saben fer que'm sembla tindrán que satisferte: especialment l'un pinta uns tremps que valen tots els diners.

Convindria que jo vingués un dia pera parlar exclussivament d'aquexa féina i veurer lo que's te de fer? Si a cas, t[u] matex m'avises i jo me fare venir be el venir diumenge a Girona. Axis enrahonarém tambe de les pintures que amb tant bon acert per part teva com agrahiment de la meva part penses col·locar al Sr Perez[287] que deu ser un artista de lo millor que hi ha pro que si res mes nos te el bon gust de dexarse arretglar per tu la seva casa. Tu matex si feu preu arretglaho d'una manera que estiga be per a tots.

En espera de les teves ratlles, me fas el favor de saludar á tots els teus, especialment a la dulenta (!) de la teva sens pario Esperança i tu ja sabs que lo es Joan

Câ teva C. Sol 37 Palafrugell

****

8 de gener de 1914
reg. 2271

Sr Dn Rafel Maso i Valenti
Girona
Estimat frai:

---

[284] La trona estava molt ben feta des d'un punt de vista estètic i artístic, però presentava un greu defecte d'acústica. Aquest fet explica que el bisbe i l'arquitecte tinguessin opinions divergents sobre el tema. Vegeu *infra* "Església del Carme" a *El punt sobre…*.

[285] Aquest arquitecte no consta a cap dels documents que hem pogut consultar durant la recerca.

[286] Vegeu *infra* "Casa Masramon" a *El punt sobre…*.

[287] Sr. Pérez Xifra. Vegeu nota a la carta reg. 2185.

Avui he vist a en Manel Almeda[288] a qui, ja ahir vespre havia preparat l'ánim: Tant i tant be li ha caigut la idea que váres exposarme que estic mes que segur que si en Joan se sab posar a la rahó, faréu bons tractes i aviat.

Ell té —se conex prou— unes formals ganes de viurer a l'hombra de la Seu Gironina i dels seus pares i mares. De moment ha posat les mans enlaire dues o tres vegades com qui vol anar a ballar una jota aragonesa.

Me prega que no ho diguéu a ningú que el teu germa veu l'establiment, fins que haurá parlat amb ell que será molt aviat.

Estic segur que podreu entédrervos.

Molt i molt be m'aniria a mi, no tenir que venir diumenge a Girona: hi ha a la fábrica féina precisa de modelatje que podré enllestir jo si puc dedicarhi dema i diumenge i dilluns.

Digali al Sr Rector de Sn Feliu que m'has escrit que, com que la meva presencia no es per a dema passat necessaria a Girona, m'has escrit que preferies que adelanti els estudis en plánol que tinc aqui Palafrugell dels caxetóns de la volta grossa... i tu matex dona féina á els dos xicots aqui jo ja escriuré també.

Ara puja la maynada i plego demanante que donguis molts recorts a la teva Dona que ja sabém tots que val tants diners i molts mes que or no pesa.

Adeu t'estima el teu Joan

Palafrugell 8 de Janer 1913 *[sic per 1914]*

****

Matasegells: 7 de febrer de 1914
reg. 2272 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat frai i pare i amic

Totes les nits somío la matexa cosa: Será un castell d'il·lusións no mes, el nostre —(i permet que'l faci meu també)— magne progecte?[289] Jo no ho vull pas créurer: me sembla ja cosa de carn i ossos: Carn de la nostra mare, patria, i ossos de nostre pare, tradició del nostre art soterrat. Nosaltres serém la sang. No'ns volguém perdrer per a massa confiats o per gandulejar !

Adeu: Sempre somnío lo matex ja te'n parlarê per lletra molt llarga.

Joan

****

4 de març de 1914
reg. 2273

Palafrugell 4 Març 1914.

Confessións. - Per a en Rafel Masó, bastidor d'edificis de Girona, del mestre de minyons Joan Coromina, bisbalenc, resident a la costa de llevant per accidens.

Yo tuve una vez amores
Hoy es día de recuerdos...
Yo tuve una vez amores
x
Hubo sol y hubo alegria
Un dia ya bien pasado
Hubo sol y hubo alegria
x
De todo que me ha quedado
De la mujer que yo amaba?
De todo que me ha quedado!
x

[288] La família del farmacèutic Manuel Almeda Navarro recorda que era un bon amic de Joan Baptista. En un primer moment va exercir a Palafrugell però ben aviat s'instal·larà a la farmàcia de Joan Masó del carrer Argenteria de Girona.

[289] Rafael Masó vol crear una Escola d'Arts i Oficis a Girona. Vegeu *infra* "L'Escola d'arts i oficis de Girona" a *El punt sobre…*

El aroma de su nombre
I el recuerdo de sus ojos
Y el aroma de su nombre.
(den M. Machado)

Dos grans acontexements son la meva vida: Els meus amors d'infant (de quins parla el poeta castellá) i la conexença teva, englobanthi en ella la nostra comú amistat al gran Xavier. Recordo molt be a n'aquell Senyor de nus de corbata gros i de cara afable que aparegué als meus ulls a l'Escola de Dibux de La Bisbal demanantme terriça, amb belles paráules i uns plánols que jo no entenia pas gaire... Ens han passat dies i dies, i coses i coses, i ens hem anat fent amics amb aquell Senyor. I ens hem fet tant amics, que si l'un moris, l'altre ploraria —potser mes— que si se moris un germa d'algún i estaría content de les seves llágrimes. I es perque en el paralelisme de les nostres vides hi tenim tantes guíes de contacte, que ens estimem tant: perque hem fet tantes coses junts; perque hem menjat sempre —potser en vaxella distinta— del matex pa del esperit, perque quan ha porat un, l'altre ha plorat i perque quan ha rigut l'un, l'altre ha rigut; i perque la nostra amistat es tant generosa i tant noble.

Me fas posar trist quan me dius que a Girona, feu axó o feu alló: Me sembla que tot lo que jo deuría contribuirhi i no ho faig, es cosa que me roba algún esperit dolent i que m'empobrexo. I devegades, soc mes pobre, que els polçosos de barba i garrot, que corren per aquets camins de Deu: Per Carnestoltes passat, me va escometrer de ple, la tristesa de la inacció (que es la mes espantable) i no hi valguéren disfreços que vaig fer del meu cos, ni copes de Ginebra: Anyorava QUI me volgues i m'entengués i jo volgués i entengués. ¿que, no hauría estat be que tu i en Xavier i jo, ens haguéssim anat a disfressar per algún indret de montanyes, de qualsevulga cosa, de lladres i guardia-civils per etzemple? Les coses d'infants, de nois grans que tots tres sentim! La exposició d'ara... vostra (volia dir nostra!) no es potser una continuació dels nostres teatrets de saques i canyes, i de les nostres llinternes mágiques de quan érem menuts? Jo crec que si, i que tota la vida nostra será lo matex. Tu i jo creyem —les coses que fem ho afirmen— a l'art mes art en tant siga mes infantil, - mes ignoscent o mes primitiu que tot es lo matex. El meu Deu es mes el Jesus dels aucellets d'argila o el Noy de les discussións amb les Patum de la Lley, que no pas el sever Jehova del triangle i el manyoc de llamps... que tambe es un noy en el fons. Per tot axó som tant amics! Per tot axó, tu qui m'has entés i estimat, també m'ets tant indispensable i el temps que m'anoncíes en que "per sempre't trovis a mon costat" me triga a venir com trigaría un elefant a anar d'aqui a la India. Vé perxo! Jo'l sento venir amb la calma reposada del elefant, pro també amb la seguretat tranquila dels passos del elefant.

En el nostre relatiu paradis, no hi haurán núvols. Habrá sol y habrá alegria i may podrém dir, com dic jo havui, dels meus amors a una dona, Hubo sol y hubo alegría.... i ara no n'hi ha. No n'hi ha, potser perque la dona dels meus amors era de carn i d'ossos i en canvi, els nostres amors son fets del aire i de la llum i dels colors de Deu.

x x
x

Divendres tarda

Rafel: Ara soc a La Bisbal trevallant com un dimoni al costat dels meus germans. Diumenge vindré a Girona i parlarem ben llarg de tot.

Rebuda la teva postal i en Fonso donará la mostreta al recader. De bataigues 10 x 20 vert mai n'hem fet cap. Si'ls vols 20 x 20, n'hi han.

Recorts als teus i un abraç d'avensáda del teu

Joan

****

20 de març de 1914
reg. 2275

Estimat Rafel:

Rebuda la teva desesperada lletra el dimecres al vespre que no he contestat fins ara, per no poguerte dir res del cert fins avui: El dimecres a la nit vaig anar (sortint de classe) en bicicleta a La Bisbal per a dirigir el forn, que ja cremava des del mitj dia i que va cremar fins ahir a la tarde.

Me sembla, per els clars indicis d'avui al demati, que m'hauré acredidat, jo i el Leonci, de bons mestres de forn. Conto amb que sortirá del ventre del forn (i ja n'está sortint en aquets moments) uns verdaders vidres:

Hi ha: tots els bataigües Masramón

: unes 200 rejola plana id (mes de les que demanavem en presupost, pro no tantes com bataigues dons s'han tingut de fer de mes les que equilibrarán les quantitats)

: tots els arrimaders interiors i fronts d'escala id

i moltes pesses capota petita.

Lo que en Masramón no sab que es, son les rejoles rosari gris fosc (700) que van als arrimaders interiors i de les quals convindría que retornés inmediatament les caxes per a enviarli la remesa dels interessants bataigües rejola plana i complement d'arrimaders fronts d'escala etc.

He donat nota als meus de les pesses que amb tanta rahó reclama el Sr Céndra al qual pots dir que som tant desgraciats que han tornat a quedar malament (en realitat es que no han anat al forn mercés a la poca complicació que porta el tenir que pensar en si hi ha alguna pussa morta entre un cabas de mill). També he encarregat que s'enmotllin de nou les peces grans, que s'han trencat a en Masramón pro ara resulta que jo ne se si son capotes A o id B. lo qual també fa que axó no puga realitzarse sens una mica de dibuxets dels d'Olot.

Te a l'actualitat rebut de nosaltres el Sr Masramón:

17 Febrer:				
98	curvais	athenea	pintats	(rodona a dreta)
164	Id	Id	"	(rodona á esquerra)
5 Març:				
101		athenea	"	(rodona a dreta)
36	curvais	Id	"	(" a esquerra)
700	Id	rosari	gris S^{e} a	n° 3 (fosc)
150	rejola	"	" " a	n° 1 (clar)
150	"	capota B	groc B^{e}4	(engalva)
20	"	"	color B12	(gris Font i Gumá)
4	pesses	A	" " 12	" " "
	"	"		

Importa la 1ª factura (que ara avisaré giro, per fer ja mes de 30 dies del envío) 439'50 pts de les quals s'han de descomptar els embalatjes i la 2ª factura 788'20 també sens el descompte d'embalatjes.

Ara desseguida que sia escatat i embalat lo que surt del forn, se enviará sens perdua d'un minut.

... I continuarém tinguent que ficarnos al llit, com dius tu fins que tinguém un mercat segur de coses que no tingan res que véurer amb art com a base de producció... d'una fábrica.

Espero els plánols de lo del Sr Encesa[290] i pajarera Oller axis com també la Mare de Deu dels Dolors del Sr Céndra.

El meu germa escriu de Barna dient que ja te encarregada la maquinaria i que ara corra visitant arquitectes coneguts.

Jo te dexo per anar a la féina. Adeu: recorts als teus ben afectuosos del teu Joan.

La Bisbal 20 Marc 1914

****

[290] Els treballs que tenim documentats de Rafael Masó per a la família Ensesa es refereixen a l'habitatge i a les oficines de la farinera La Montserrat, carretera de Barcelona, núm. 68. Aquests consisteixen a reformar la part ja existent i a construir una ampliació.

Les obertures de la façana són emmarcades amb una garlanda de ceràmica dissenyada per Masó i de la qual Coromina en va realitzar els motlles.

La ceràmica de les vores de les finestres, dels passamans i dels frontals dels esglaons de l'escala, es fabrica a La Gabarra. Es tria el model rosari amb les variants de gris —"Batlle fosc" i "Font i Gumà"— per a l'arrimador de la sala, mentre que per al del menjador —els elements del qual es fabriquen amb la premsa— Coromina crea models nous.

El pati disposa d'una pica decorada amb un àngel de ceràmica blanca realitzat per Joan Baptista Coromina, segons un dibuix de Rafael Masó, que és una adaptació de l'alt relleu fet per al retaule de Sant Salvador de Bianya.

18 d'abril de 1914
reg. 2276

A Rafel Masó de Girona.

Estimat i ex-manco amic: Tindrás raho molt sobrada si m'has tractat ja a dotzenes de vegades de poca pena: efectivament, si no'm coneguesses tant, podries culparme de mal amic i tot, car sembla poguer-se deduir de la meva conducta una absoluta manca d'interés per la teva rápida i sòlida curació. Espero que quand llegirás les presents ratlles, ja sabrás del cert ont tens la ma dreta, cosa que tens de confessar que no sabíes pas el dia que jo vaig trovarte estessat al llit i voltat del amor i de tota classe de cures de la teva Dona. Espero també que tant bon punt te vegis les orelles rependrás les tasques sportives que tantes estones d'agradable neguit te tenen que proporcionar. "Ara mes que mai, kilómetres i fora! siga la nostra senyera".

Disculpa un xic la meva dexadesa, la molta féina que m'he donat durant les passades Pasqües: He intervingut en la gran reforma del forn, he executat models del parallamps Masramon i altres menudencies, he escrit un sens nombre de cartes comercials (que resulten a meravella); amb en Fonso hem fet la mar de projectes per a la bona marxa de la nostra naxenta industria: La confecció d'un catáleg i nota de preus —bo, bonic i barato— i la invenció d'una prempsa per a enmotllar —bona, bonica i barata també— ens han fet rumiar força pro a l'últim hem donat en el quid. Tenim, ja hi ha dies, el motor electric que fa molt bona cara i que montarém tant bon punt se rebin les maquines que te de móurer. Les esperém per a últims d'aquet mes.

Dema diumenge será l'estrena del forn. Jo hi arrivaré a les 8 del mati i agafaré la forquilla per a fer foc tot lo dia i tota la nit (amb relleves naturalment). Ho hem acordat axis amb el meu germa tant per a poguér estrenarlo junts com per els molts inconvenients que portaría l'esperar mes: En Leonci te un coll ple de floróncos i li seria penós fer el foc. L'Alfons te que presentarse a reconexement a Girona el dimarts i en Masramón deu esperar l'obra que tenim al forn com candeletes: hi han totes les pesses tabal; tot lo que li falta dels arrimaders int^{ors} i fronts d'escala i la rejola plana grisa. També podrém mitj complir amb aquell de Pals dels gasógens, donç n'hi cohém alguns car en el forn, noi, ara hi cab tot. A véurer si l'exit corona els nostres esforços i l'alegria la nostra féina.

Mai com ara s'hauria presentat tant bona ocasió per a probar un forn, donç com que tota o casi tota l'obra es sens verniçar, ja no podém fer cap mena de disbarat.

No cal que't diga que hem tingut la precaució de posar mostres de verniç a tot arreu per a probarli la seguretat de la regular distribució del calóric.

x
x x

He vist en el diari que s'ha nomenat la ponéncia que ha de estudiar la creació de la nostra futura "Escola". Deu toqui el cor d'aquexa i de les institucións que la crearán per a que puga deslliurarme aviat del cautiveri actual i venir a l'heroic poble de Girona per a abraçarte per sempre mes fins que ens siga arribada la hora de la nostra mort. Amen.

Joan

Palafrugell 18 Abril de l'any 1914.

****

[Finals de maig de 1914]
reg. 2280

Estimat Rafel:

Vetaqui l'avis dels envios fets el dimarts passat:

Tot lo de l'Oller escepte les pesses ull de bou que reclama que'ls hi enviarém quan la pajarera:

Les rejoles del Sr Aragó 9 1/4 rosari tallades a biax[291]: 400 i pico de rejols-bataïgues i 200 de plans per a en Masramón. Totes les rejoles rosari (unes 400) que s'havien d'enviar de color de palla[292] 10 x 20; i molta part dels fronts d'escala i rejola gris-fosca per a els arrimaders interiors que no son pas encare complerts, a cáusa de que no han quedat totes les rejoles pintades be, ni les que porten els clotets tampoc. Com que, l'enviárne d'axo

[291] Masó treballa aleshores per al mas de la família Aragó a Santa Coloma de Farners. La ceràmica serà pagada a La Gabarra per Manuel Aragó, el 1/8/1914.
[292] Vegeu "Color A, B, C i D" a *Glossari*.

solsament una part, hauria portat per a nosaltres un bullit de confusións, quéden les bones, amagatzemades per a fins que puguí completarse el pedido que será a la 1ª fornada que farém.

No descuido un minut els teus encarrecs:

Ahir tant bon punt vaig rébrer la teva, me vaig posar a estudiar la pajarera i un cop entesos i anotats els models, vaig agafar el tren i cap a casa a dibuxar les plantilles[293] per a que no's perdi una hora en executar en guix lo que mes tart s'ha de véurer tant cagat de calándris, pardals, verdums i altres aucellets de colors variats, que arreu escampa i espargeix la pródiga natura.

En quant a l'ull del Sr de Céndra i de Recoletos, no tinguis pas por que se l'hi dispari: a la 1ª fornada també, li ficarém els 2 acabament garlanda i la Verge dels Dolors, en 9 rejoles 20 x 20 de Valencia, tal com es el tracte. Oh! i escolta: com es que tant i tant me recomanes que no embruti el dibux que m'inclóus? Bueno home! pro me sembla que no n'hi ha per tant: ni que fos un original d'Andréa dal Sarto o una "verónica" den Belmonte!

S'estan enmotllant també totes les pesses tabal per véurer si es possible —que no ho crec pas— que puguin satiferse els teus desitjos i les necessitats del Sr Masramón amb la promptitut que ho demanes: Máxima: "L'encárrec es la base del descredit de tot fabricant". Teoria den Puig, portada a la práctica per "La Gabarra" que no se deslliurá fins que tinga per base, la producció d'unes quantes coses de mercat general i en competencia: Nilhi est in intel·lectum quod primum non fuérit in sensum[294] —Aristótil—. Tu no pots pas enténdrer la meva afirmació, car no has palpat com jo els inconvenients del encárrec.

Sort que en Fonso —que siga dit entre nosaltres— es la única fusta de comerciant de "La Gabarra", ja hi ha temps que ho ha comprés, i ara matex acaba d'enviárme una carta diéntme que te resolt tot lo de la maquinaria per a últim d'Abril i furga per Barna per a trobar mercat d'exportació de rejola vermella i de colors llisa i, segóns se desprén de la seva, sembla que logra aquex fi.

x

x x

Beatus ille! Tu que podrás anar demunt de dues rodes que elles matexes se farán la féina d'aconduirte! Jo estic tentat de dexar les poques il·lusions que encare —malhaurat de mi— me queden de Loles Koïes i de Lluisetes Gelpi (una mossa asombrosa que he descobert a Calella, exel·lent model per a un quadro dels del intercambi de mainada) i tirant el cor al forn, casarme per a sempre més amb aquella montanya de carn i de dobles de quatre. Alli seria Xáuxa: Casa propia i de nova planta, amb jardi surtidor i pexos, amb uns inmensos dipósits de café i de puros, amb pisa nova i copes de les de beurer xampany i estovalles netes cada dia: tindríem, canot i

moto [i Ford] i passaríem els istius a la propietat de marina..... Pro, ay! que la vida es curta! Que seria aquexa Xáuxa per a mi, sino un alicient per a pensar en el Joan d'ara que viu en paus amb Deu i que te un centre, el cor, ont gosar totes les alegries i ont penar totes les tristeses? No, no, tornéu, ulls grossos de la Lola, a mirarme, torna Gelpi a ballar per la sorra! Tornéu mals de caps dels pares i dels germans malalts, que sou vosaltres —i no te pas de ser Xáuxa— la meva vida. I ara, dispensa Rafel que ja no recordava la súplica que'm féres, de que no t'escrigués gaire llarch.

Ja vindre al dia 1 i en parlarém de lo que falti. Te portaré els dibuxos i esplicacións de pressupostos per a el bon Marques de Granaditas i Castillitos.

Adeu i molts recorts a l'Esperança a qui pots dir que he descobert un Sport: S'agafa un Snt Rafel i una Mare de Deu d'Esperança, se posa devant dels ulls de dos casats de nou i se fan ballar —els Sants— una bona temporada: axis se logra "hacerles bailar el agua en los ojos"... i resulta una imitació del célebre suplici de Tántal

T'estima i espera abraçarte el teu Joan

P.S.

No tot va tant be com sembla per aqui: Un dels meus dexebles mes llestos (17 anys) l'altre dia va suicidársem tirantse de cap al mar. Unes il·lusións, uns amors i un xic massa de vivesa espiritual... D.E.P.

****

9 de juny de 1914

reg. 2281 - Carta escrita sobre paper imprès de l'Ateneu Palafrugellenc

---

[293] Vegeu "Plantilla" a *Glossari*.

[294] Tradició filosòfica que es val del pensament d'Aristòtil. Privilegia el racionalisme i l'empirisme, que volen que el coneixement procedeixi primer de tot dels sentits i que la raó ens permeti arribar a la veritat.

Ateneu Palafrugellenc

Palafrugell 9 de Juny de 1914

A Rafel Masó i Valenti.

Palafrugell 9 de Juny de 1914

A Rafel Masó i Valenti

Estimat: Tinc tanta literatura atrassada per a tu que no se pas com es que ara me determini a escriuret: Concretém o pleguém siga la máxima d'avui.

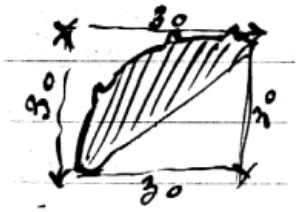
Sabrás que a més del meu habit de tot rient rient, estar sempre trist, ara n'estic mes que mai perque hi ha 15 ó 20 dies que no puc dormir de mal de caxals: Aquet mal que't dic, m'ha fet entrar en reflexió i deduexo lo següent: que si no puc venir a viurer a Girona me moriré molt aviat perque no puc soportar l'idiotisme col·lectiu de la població que actualment m'alimenta. Que si no tinc la sort de que Deu me mati a la brevetat possible, i tinc d'anar visquent en aquet barri de Buenos Aires me tornaré una cosa deplorable: la cosa mes deplorable del barri; perque ni soc útil per a taper ni soc prou fort per a sustráurem del medi. M'estic sentint com me torno idiota. Perxó tu comprendras, que m'interessaria molt que'm diguis com va lo de la "Escola del Foc" de Girona.

x
x x

I vosaltres que feu? Encara es tant bona noya la Esperança i t'estima tant? Encara de tant en tant fas excursións per campanars i teulades d'aquet Girona meu? I Athenea com va? La teva filla s'haura mudat molt eh, amb els quadros de la Mela Mutermilkc[295] ! Axó es bo i axó es bonic encare que costi sacrificis i disgustos: No mes (a la terra) hi tenim una vida i créume, es qüestió d'omplirla de quelcom: tu qui tens tanta sort l'omples d'aquestes coses: amor, treball, bellesa (i perdona l'analogía d'aquets lemas amb els títols de certes obres den Clavé) jo aqui, pobre de mi! no mes podria omplirla de pelíes de suro!

x
x x

Tant es el disgust que passo amb els meus pessimismes i amb els meus caxals que m'han fer tornar mentider. Vaig prometrer al meu germa que avans d'ahir t'escriuria com havia fet el model aquell de n'Encesa i que te demanaria dibuxos de la garlanda de dit Sr. Dexa que ho faci ara: En quant al 1er m'he cregut mes al teu

plánol que a la plantilla enviada axo es he fet que fessin 30 cntms de radi i lo matex de projecció del quadrant (naturalment!) com tu vares repetirme varies vegades. Si no esta be (que la plantilla no ho es pas axo) dígaho i ho corretgiré inmediatament.

Envia, com mes aviat millor el dibux que vares oferirme de la garlanda Encesa i els altres si pots, que jo faré els models desseguida. També voldria que me indiquessis en un paper les mides dels ninus i paneres de fruita Masramón amb una miqueta de croquis. Tu que tens tantes revistes fes una mica de rapinya home!

x
x x

[295] L'artista polonesa Maria Melania Mutermilch, anomenada Mela Muter (Varsovia, 1876 - París, 1967), va exposar les seves teles a Athenea el maig de 1914. El *Diario de Gerona* del 24 de maig de 1914 explica que "*Tal distinguida artista ha trabajado por espacio de dos meses en nuestra quietísima ciudad, que le ha proporcionado vasto campo de estudio, como lo prueba el que haya llenado más de quince telas interpretando sus más característicos y sabrosos parajes*".

Adeu a tu a l'Esperança i al teu braç que ja no deu cantar gall ni gallina de la trencadissa
Recorts al Sr Bru.
T'estima i abraça ton Joan

****

[Finals de juny de 1914]
reg. 2282 - Carta escrita sobre paper imprès de "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

Estimat Rafel: Si no tingués una excusa legal, tremolant de vergonya agafaría aquesta ploma que ara tinc als dits sense por i com aquell qui no hi toca: pro avui puc ferho amb un xic d'orgull i d'alegria, perque puc comunicarte coses grates de la "Gabarra" i presentar les meves excuses bo i demanant disculpes perque encara es hora que tinc d'agrahirte a tu i a la teva Esperança la postal de felicitació que malgrat no portar el puro s'apreciá mes que si l'hagués portat, car ja sabs que soc dels que saben estimar les coses per l'intenció i mai per el valor intrínsec.

Molt me plauria que lo que t'hauré de comunicar pogués ser de paráula i complaguent la teva solicitut, pro noy el cárrec (que te les seves traidories) m'ho privará fins d'aqui a alguns dies que hauré enllestit la exposició de fi de curs, que l'Ajuntament de Palafrugell m'obliga a fer per Snta Margarida.

x
x x

El forn gros es tot un home: no hi ha maneres de que cap forn ho faci tant be com aquet. Hem cuit hi ha dos o tres dies i els meus ulls se resistien a creurer lo que véien: Igualtat perfecta dalt i bax, mitj i vores i per acabarho de adobar la cuita tant endevinada de foc, que la fornada present, dexa enrera la penúltima que ja era bona del tot. Quan poguém courer la obra de decoració plana (que es a que tendexen ara tots els nostres trevalls) i feta amb el *timbre de palanc de la meva invenció i den Fonso, ja veurás quina cosa mes ben dexada! L'ideal del Sr Bru en cerámica (el seu arrimader de Domeny) sera una cosa factible i fácil per a nosaltres que jo no dubto que hi farem moneda donç podrém donar la obra en molt bones condicións de preu.

En Casimiro Vicens ens ha tornat a fer un altre pedido per a l'Ajuntament de Barna molt important.

Se tracta d'una serie de mils de rejols "cacahuet", i unes quantes centes escocies.

Dies ha (2) que es enviat lo del Oller (que resulta un subjecte molt murriot). Lo del Sr Aragó s'enviará demá ó demá passat i dema també vindra a cercar lo seu Salelles[296] que quedará molt ben servit (plafons i tot). I den Masramón s'ha cuit tot lo del pedido (A) que també li enviarém desseguida. Lo que li faltará a n'aquet boníssim Sr ho tindrá tot avans del 15 d'Agost (festa Major d'aquí) per a quina fetxa contém amb haver fet una altra fornada amb les teules den Garcia[297] i lo de'n Masramón.

[296] Aquest client no apareix en els llibres de l'empresa que hem consultat.
[297] Malgrat les dades contingudes en el dietari, no hem pogut identificar aquesta comanda a causa de l'homonímia entre diversos clients.

Els del centre Catalanista d'aquet poble tenen be llest el seu arrimader que excusat es dirte que ha entussiasmat al respectable públic d'una manera extraordinaria[298].

Te poso aquets dos calcs que demanes a en Fonso per lo del arrimader Salelles; suposo que ja ten podrás servir.

I plego perque tinc d'anar a dinar i perque puga marxar avui aquesta lletra. Les affaires son les affaires i val mes molt trevall i poca lletra menuda que molta lletra i poca feina.

Adeu! molts recorts a la teva dona de la meva part i de tots els meus i tu, un bon abraç

Joan

****

29 de juliol de 1914

reg. 2283 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic Rafel:

Hem cumplert amb tot lo possible de [lo] que'ns demanes en la teva catilinaria d'ahir.

Ets duret a vegades! ... Be home, jo estic disposat a desagraviarte d'aqui dos o tres dies que vindré a passarne un al costat vostre. Ja hauría vingut avans pro creu que quan arrivo al vespre les cames no'm volen pas portar: Feste el cárrec que no escric absolutament a ningú i que solsament me queda molt humor per a trevallar callant.

Perque estic molt trist i aclaparat hi ha molta temporada.

x
x x

Portaré la teva carta i de tot parlarem a la vista. Probablement vindré el dia 2.

T'abraça el teu Joan

29-7-1914

****

21 d'agost de 1914

reg. 2284 - Carta escrita sobre paper imprès de "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

La Bisbal 21 Agost 1914

Estimat Rafel:

Com t'havíem anonciat la fornada, está tant be com l'anterior, escepte els 6 ó 7 gerros den Dalmau que varem provar de cóure i Unes 50, ó 60 rejoles del arrimader popular Masramón. Tot lo demés una preciositat.

Me falten els següents detalls per a anar entés respecte les féines noves a fer: el color del fris i socol del arrimader Saleta Encesa que no várem pas determinar, i si sols el del fons que quedárem seria gris clar com el que vegéres posat a cà'n Quimet el color del sócol del arrimader menjador que te el fons gris Batlle fosc i el fris gris Font i Gumá.

x
x x

Com va anar el tragecte?

No hi hagé pas res al carburador? ni a la corretja? ni als pneus?

Deu vos dongui gasolina i bones carreteres!

x
x x

[298] Es tracta molt probablement del fris ceràmic encarregat per l'Escut Emporità de la Bisbal amb la inscripció següent *"L'ESCUT EMPORITA". Un poble és ric i gran si els fills ho volen. -FIDES. -PATRIA. -VINDICAMUS HEREDITATEM PATRUM NOSTRUM.* ("Vergonya eterna a aquells que despreciant son idioma alaben el dels altres"). Les frases quedaven separades per rajoles amb escuts d'armes, cavalls alats i altres detalls ornamentals. Aquest fris va ser destruït durant la dictadura de Primo de Rivera, però la fàbrica dels Coromina el va reconstruir el 1935 i el va recol·locar al cafè "L'Escut Emporità" (*Drac*, núm 29, 1996). Aquest cafè està cituat al carrer Les Voltes a la Bisbal.

Nosaltres aném fent roncar el motor que es un gust.
Adeu molts recorts a tothom.
T'abraça
Joan

****

[Finals d'agost de 1914]
reg. 2285 - Carta escrita sobre paper imprès de "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

Estimat Rafel:
Ja he escrit al Sr Encesa i me penso que ja t'hauré disculpat amb deguda forma. T'incloc la nota acordada i ho he fet axis perque com que nosaltres anèm trevallant sobre els pedidos no'ns hauría anat gota be de quedarnos sense les fúlles. Ja he parlat a en Fonso de les indicacións que te vaig donar sobre les féines i ho troba molt be, axis com també li sembla i gairebé ho assegura que tot lo de l'Encesa anirá cuit a la fornada de 1ers de Septembre. En cambi es materialment impossible courer res d'aquex Sr ara, com jo t'havia mitj parlat, perque resulta que en García ens te el pedido fet de hi ha molt temps i ens exposaríem a que'ns dexés les teules de compte; a demés que en l'estat en que ara se troba el forn, tampoc hi cabríen les rejoles rosari que tenen d'anar a l'arrimader Encesa.

x
x x

Avui acabo de rebrer un propi del Sr Ensesa demanantme una anada a Girona: He destruit la carta que ja tenía al correo (mercés la bondat del admor) i n'he fet una altra dientli que com que crec la meva anada a Girona no tindría altre objecte que el parlar de la rebaxa per ell demanada i ja'ns hem vist amb tu acordant avans d'ahir que aquexa rebaxa no podém pas fer-la en absolut, la crec inútil la meva visita. Després li esplico la cáusa de la meva impossibilitat d'havérvos complascut (montura de máquines) i m'hi disculpo i oferexo afm S.S. Joan B. Coromina

Amics Rafel i Esperanca:
Mercês per la vostra acullida, mercés per aquella enormitat de café i de puro i del viatjet en moto-side.
Ah! bons amics meus, que rebéu a la gent a crits i els despediu a abraçades!
Ah! bon tio Diego i bon Sr Brú que m'oferíu la vostra taula i les vostres flors: tot treballant i xiulant, (en els guixos i les terres i en el forn) jo vos tinc mes presents que al ferotje client qui espera l'obra i no'ns dexa víurer en repos!
Si gosés vos donaría les grácies en una décima com les que fan els nois "a sus queridos papas" els dies de festa senyalada.
Adeu siau! I que l'alegria sia l'Angel de la Guarda de la plácida masía vostra de Domeny.

x
x x

Vos abraça vostre
Joan

****

[Primers de setembre de 1914]
reg. 2286 - Carta escrita sobre paper imprès de "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

Estimat Rafel: Xafat i mort de tornada de Palafrugell ont he tingut que passar un parell de dies, cridat per les autoritats d'alli, per a el canvi de local-escola[299] que m'han fet fer ara, trobo la teva estimada del 28 rebuda el 30.

Bona es la teva suposició de que per aqui tot va molt millor que a les Nacións bel·ligerants si be també es veritat que no va pas com per alli tant depressa: Êl progecte que teniem de fer dues fornades en el temps que normalment ne fem una, ha resultat absolutament frustat i irrealitzable: Sabs aquella prempsa que vaig ensenyarte? donç resultava un artefacte inmanejable a causa del gran esforç que se tenia que fer al extrem de la

[299] L'Escola d'Arts i Oficis s'instal·la en un local de la Casa Consistorial de Palafrugell, avui desapareguda, al Carrer dels Valls.

palanca. No vulgas sapiguer els treballs i les modificacións que he tingut que ferhi per a excursar la resisténcia i ferla una cosa práctica: no mes te diré que vaig passarhi 8 ó 10 dies no fent altra cosa que de ferré, manyá i fuster. En aquet moment está funcionant la maquina amb una producció de uns 2000 prempsats diaris i resulta perfecta la féina que hi fem.

Comprens el retart de una fornada? Contavem amb els 3500 "cacauhets" den Casimiro per a omplir la panxa al forn i ara tot just s'acaven de fer amb uns 15 dies de retart. De tots modos farém tot lo humanament possible per a compláuret en lo que respecta a la féina Encesa (que tant i tant be sab portarse amb tu) assegurante l'envío dels fronts escala i sócols, que ara s'estan enfornant i si cab al forn l'arrimader rosari. Pro avans d'aquest tenim el compromis inexcusable de córer els rejols den Cassimiro que ja comensa a finir el plaç.

* La rajola de câ'n Quimet te 10 x 10 cmts.
* Enterat per complert de tot lo que fa referencia al escalfar-panxes Masramón i m'hi posaré a fer-ho
* Si podém córer l'arrimader rosari Encesa (que es probable que si) ja enviarém el croquis que demanes.
* El Sr Masramón ho rebrá tot d'aquesta fornada escepte els Niños, Caballs, paneres i la xemanéia.

x
x x

Molt m'agradaría que un dia ens portessis al autor dels glosaris donç, m'agradaría mes encare, conéxer la seva opinió sobre la guerra i també sobre la destitució del Sr Unamuno.[300]

Adeu! que molta mes féina de la que't pot semblar des d'aqui m'espera.

T'abraça ton Joan

****

7 de setembre de 1914

reg. 2287 - Carta escrita sobre paper imprès amb el logotip "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ" - Al final, amb tinta diferent, signa Rafael Masó.

Estimat Rafel: Es el meu desitj de que al llegir aquestes ratlles, ton pare estiga restablert: Me dona una mica d'ansia la seva recaiguda perque al seu edat qualsevol cosa els atropella molt i el seu mal es indubtablement cosa que te que cuidarse molt. Deu vulga que sigan infundades les teves inquietuts i les teves angunies i que ben prompte pugas donarme noves d'una millora que de vères desitjo.

x
x x

Estic tentat de posarte el sello aqui dintre que va descuidarme —ja m'he maleit els ossos— de posar al sobre escrit de la meva anterior: Un altre dia serás tu qui te'n descuidis (que tambe ets un xic fallat de memoria) i a les hores estarém en pau. Excuso dirte que va ser un involuntari descuit.

x
x x

De la filípica que m'engegues respecte al aigaliment i [?]adpeja del colors de la terrissa en parlarém en quan tinguém ocasió de véurens que, si tu ets a Girona, sera pera fi del present. No crec que axo siga cosa de tractar per escrit donç parlariem molt i seria dificil d'enténdrens

El meu desitj —ja pots comptar— es el de progressar i no perdonaré medi per a ferhi lo que sápiga en aquet sentit.

x
x x

[300] A través dels Glossaris publicats a la Veu de Catalunya, Eugeni d'Ors comentava els fets destacats de l'actualitat del moment. La destitució de Miguel de Unamuno de les funcions de Rector de la Universitat de Salamanca, el 30 d'agost de 1914, va provocar una onada de protestes amb recollida de signatures i diversos articles a la premsa madrilenya.
D'altra banda, si bé l'Estat Espanyol es mantenia neutral, el conflicte internacional que acabava d'esclatar era tema de debat entre els intel·lectuals. Miguel de Unamuno havia pres part en la unió francobritànica i els seus aliats, mentre que Eugeni d'Ors exposava la seva anàlisi a *Lletres a Tina*, correspondència fictícia unidireccional on posava en escena els dos blocs que s'enfrontaven.

Justes son les reclamacións del Sr Masramón i serán omplerts tots els buits (i encare alguns més) dels que tu me senyales en la teva lletra d'avans d'ahir donç el divendres posarém foc al forn i a demés de tot lo del Sr Encesa (socals, fronts escala i arrimader rosari) i de lo que'm demanes del Sr Masramón, hi cabrán els cubos Athenea, tots els balustres, la ximenéia, el plafó dels tres reis i els plafóns decoratius fatxada que jo no contava pas poguerloshi posar.

Lo den Cassimiro (3500 cacahuets entre altres coses) ja está enfornat.

La prempsa, admirable i les altres maquines, ni a la Terrestre i Maritima![301]

Adeu, dóna afectuosíssims recorts a la teva dona i tu reb un bon abraç del teu afim

Joan

La Bisbal 7 Septbre 1914

****

14 de setembre de 1914 - Matasegells il·legible

reg. 2290 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat amic:

Aquet mati hem destapat la porta del forn i tenim molt exel·lentes impresións de la fornada .

Amb el correo del vespre t'escriuré quin dia podrém enviar lo den Masramón i Ensesa que sera aquexa setmana, si tot a anat be com sembla.

Ens veiem precisats a desenfornar avui matex a causa dels escandols den Cassimiro.

Al vespre tornaré a escriuret. Joan

¡Aleluya! per la millora de ton pare!

****

14 de setembre de 1914

reg. 2288 - Carta escrita sobre paper imprès amb el logotip "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

La Bisbal 14 Septbre 1914

Estimat Rafel:

Com t'he anonciat aquet demati els envios a l'Encesa i Masramón podràn ferse el divendres i dissabte d'aquesta setmana de tot lo que ja te tenia promés i que t'especialitzaré per escrit axis que estigan comptades les pesses i a punt d'embalar per a que (com varem quedar) pugas orientarte respecte envios als teus clients. Aquestes notes probablement, t'arrivarán divendres.

Si vegéssis quins 3500 cacahuets a en Cassimiro!

Si id id tres Reys d'Orient a en Masramón!

Avui escrivim a aquest últim Sr anonciantli l'envío per a tréureli un pes del cor.

Si veus al Sr Encesa dígali que rebrá obra; que no s'espanti! I bonica eh.

Ja estic treballant en els motllos de la prempsa per a fer els arrimaders menjador i ja gairebé estan enmotllats tots els fòres o be fatxades.

Adeu que s'acaba la tinta!

Joan

****

[301] La fàbrica metal·lúrgica *La Maquinista Terrestre y Marítima*, constituïda en Societat Anònima el 1855 tenia els tallers a la Barceloneta. Era un dels símbols del desenvolupament industrial de Catalunya.

[Mitjans de setembre de 1914] - Matasegells il·legible
reg. 2289 - Tarja postal sense il·lustrar

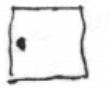
Estimat!
He sortit aquet mati de Palafrugell amb el propósit de venir a Girona.
Me trobo tant malament - fortissim doll de llágrimes é altres sucs...que no m'hi he vist am cor.
Del llit de casa estant, te poso aquestes ratlles.
Ja vindré diumenge si es que no'm surt res de nou que Deu ho faci!
T'abraça Joan

****

21 de setembre de 1914
reg. 2292 - Carta escrita sobre paper imprès amb el logotip "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

La Bisbal 21 Septbre 1914.

Estimat Rafel:
Avui hem enviat a Masramón d'Olot:

30 rejols 20 x 20 color B. 20
200 " 7 x 14 " B. 10
100 " 7 x 7 (plafó dels tres Reis) (*falta un rejol)
2 pesses capota especial acabament.
50 rejols arrimader pintat flor

10 fronts escala gris clar
10 rejols rosari gris clar 13 x 11.
70 bataïgues 10 x 20 (biax) B. 12.
26 " 20 x 20 " "
52 balustres (mitjos) model últim
20 " (cuartes parts)
1 rótul "Ave Maria" (*falten 8 rejols)
2 plafóns fatxada, decorat-llanterna (falten 4 rejols)
Les indicacións de falta* seran complertades avans de 8 dies.

Al Sr Ensesa (o millor, a l'Almeda[302]) també se li envia lo que t'anotava avans d'ahir en Fonso a demés 500 sócols que hem indicat a la nota d'envío amb la designació de "Socols aigües" perque't valgui com a arma defensiva si te diuen quelcom.

Li facturém els productes (i els arrimaders també) a preus de catáleg, axó es sens descompte, pro, tu li pots dir que al fer cobrables les factures, li descomptarém lo acordat Sobre els arrimaders. Sobre les altres pesses aquet descompte no será pas possible perque com que son encárrecs, si tinguéssim també de fer descompte, convé que'ns ho diguis, perque allavors facturariem els productes (ja en el pressupost que li enviarém demà o demà passat) a preus mes elevats.

Dispensa aquesta carta tant comercial: es que amb la molta feina no tinc pas temps ni de pensar en res.
Adeu, t'abraça el teu Joan
Ah! Recorts a la dona!... I el teu pare millora força?
Val

****

[302] Podria tractar-se d'Agustín Almeda, empresari a Girona.

14 d'octubre de 1914
reg. 2293

Amic Rafel: Acabo de llegir la teva desconsoladora lletra amb el petit atenuant que li fa de cul de llàntia: no es pas el meu estat fisic i moral, dels que se presten a llegir agrors com les que me dius —o mes be, he vist entre ratlles— perque, tens de sapiguer que corro per aquets carrers del odiat Palafrugell sol i malalt, quan a qualsevol mortal que's trobés com jo, li correspondría un llit ben tou i alguna ma humana que cuidès de la seva salut.

Vaig a contestar de la millor manera que sápiga als cárrecs que'm fas i a les coses que me preguntes:

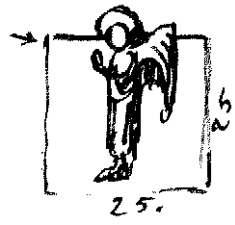
Quan el noi Encesa va parlar per teléfon amb en Leonci —jo tenia ocupació precisa a la fábrica— vaig créurer una equivocació seva lo dels 7 metres, perque la conversa nostra última a Girona m'ho feu pensar i m'hi refermà la nota de comanda que tu dictáres a La Bisbal, quan la vinguda amb la moto: aquesta diu ben clar: 5 mts lineals arrimader saleta. I son aquets el 5 mts que ara hi han crusos i disposats a ser gris-clar a la vinenta cuita. Per altra part, vaig pensar, "si en realitat son 7 els mts que necessiten, es possible fer del vert Quimet el 2 mts que falten, utilitzant les rejoles crues dels 5 mts a punt de vernissar i, en cambi, no pot ser de fer 2 mts d'obra nova que no serien pas secs pera la 1ª fornada". Me sembla que tot axó es molt clar i no hi se véurer la mala fe que tu dius hi ha vist el Sr Encesa. Espero que'm dirás, a la brevetat possible, lo que tenim de fer respecte tot axó.

x
x x

La teva lletra m'ha sigut enviada avui per en Fonso qui ha pres ja nota de lo que demanes per a el Sr Masramón:

Encare que se posin a enmotllar desseguida les pesses capota plana que demanes, no creguis que pugan pas enviarse desseguida: será impossible cóureles a la 1ª fornada (que jo compto podrá ferse d'aqui 12 ó 15 dies, donç ja estan acabantse les obres al forn i sols faltará secar la volta i omplir-lo) perque, ni serán acabades ni seques i tindrán que esperar la 2a que no puc pas precisarte quan será, encare que no crec pas que tardi gaire, donc ara a la fábrica estan trevallant en un gros pedido den Casimiro, que es de pesses per a l'Ajuntament de Barna, com les que li han sigut fabrides ultimament i força mes important que l'anterior. S'aprofitará l'escalfor de la 1ª fornada per a cóurer la 2ª axo es: s'hi assecará tot lo que hi hagi fet del pedido Cassimiro i lo que falti de lo que ara demanes per a el Sr Masramón que jo crec, no mes serán aquestes pesses capota-plana.

Me sembla que els 20 cubre cantos que demanes ja son fets i fins potser —no ho se del cert— enviats i tot, amb les poques rejoles que faltaven per a completar lo de llanterna que va enviarse ultimament. Amb aquestes rajoles s'ha enviat - o s'enviará d'avui a demà l'angelet de Vianya[303] en guix (no pas tot el plafó) fet axis

o siga tal com el demanaves en les tres ó quatre cartes que me cites. Les fulles que fan la garlanda que me dibuxes recorda que no tenen pas les mides que m'anotes: ja'n faré fer mes si no n'hi ha prou per a els 9 mts que'm dius i per tots els medis humans procuraré que s'coguin a la 1a fornada pro me tens de dir

si es indispensable que de fons tingan els 20 c mts que m'indiques perque als dibuxos que jo tinc rebuts de tu sols tenen 5 ctms i axis esta fet el model i motllo.

D'aquexa fornada en sortirán un grapat de mostres de rejola vermella i amb aquestes a les mans, veurém lo que hi haurâ a fer. També hi sortirá tot lo del Sr Salieti escepte les pesses capota[304] i tot lo de la fatxada Ensesa escepte els Niños que desseguida que jo me trobi mitj be me posaré a fer.

Per mica que vúlgan portarme les cames, vindré el diumenge i si a mi no'm fos possible, diré a en Fonso que vingui per a parlar de lo que no puc fer avui.

Estic molt fomut i dispensa que no siga mes extens perque ni el cap ni les mans me'n volen mes.

Adeu: recorts a l'Esperança i un abraç del teu

---

[303] Joan Baptista desitja tornar a utilitzar aquest model per a la Casa Ensesa.
[304] Es tracta de les peces per a la façana de la Casa de pisos Salieti, situada al núm. 1 del carrer de la Neu a Girona.

Joan
Palafrugell 14 Oct^bre 1914

****

6 de gener de 1915
reg. 2300

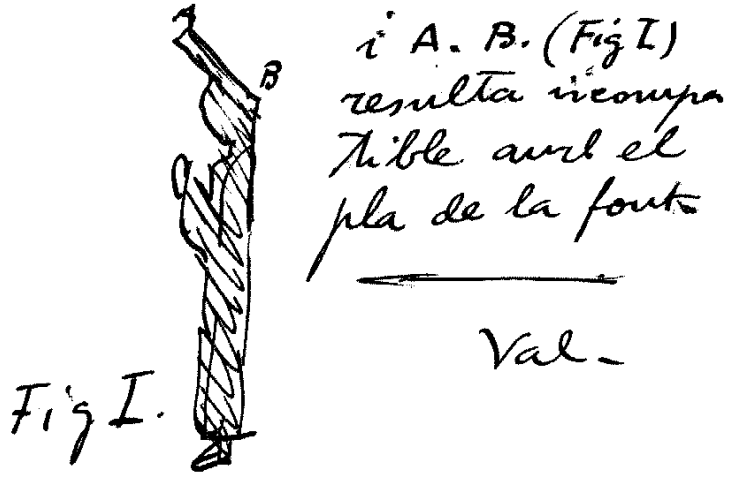
Sr Dn Rafel Masó Girona:

Molt estimat amic:
T'escric aquets quatre mots de lletra per a demanarte que me perdonis si aquesta vegada, que he vingut a Girona, no he estat a casa teva: Ja era el meu plan passar amb la teva dolça Esperança i tu la tarde d'avans d'ahir pro, com que vaig trovar als de câ l'avi[305] fets una mar de llágrimes, amb aquell vellet mitj moribond, me va donar un atac de sentimentalismes i els recorts antics vingueren a mi amb tanta força i tants de plegat que no me vaig pas sentir amb forces per a dexar l'espona del llit del qui fou per tants anys el meu Sant company de passeigs, qui me contava de les guerres de Girona del cólera de la Camáncia[306] ... qui m'estimá tant.
Si Deu se l'endû, jo perdrè l'home a qui més he estimat i més tendrament, i una pedreta negra se ficará al meu cor per a ferhi companyia a les moltes que a hores d'ara ja hi porto. I la vida es axis! Es negra i es trista i els daurats raits d'amor que vénen, de tant en tant, a posarse demunt nostres parpelles no servéxen per a altra cosa que per a contrast de la nostra eterna miseria i de la nostra eterna tristesa.
Deu vulga que siga per a tu i els teus, aquest any que comencém ben ple de fortuna i tranquil, com un riu petit d'herboses i humides vores. Jo l'espero amb la resignacio que ja'm conéxes i sens una ombra d'il·lusió. El meu estrany amor (que encara dura Deu meu!) i les meves eternes preocupacións, disfreçades d'alegries, continuarán siguent els espectres que m'acompanyarán durant aquest troç més en el cami de la meva vida.
Adeu: vos envio una abraçada de bon amic

Joan B. Coromina

La Bisbal 6-1-1915

S.S.
Les feines que vares recomenar al meu germa ja van endavant. El niño de la pica den Encesa l'he tingut que tornar a fer nou a cáusa de resultar inadabtable el de Vianya per portar una seccio axis

i A.B. (Fig I) resulta incompatible amb el pla de la font - Val

****

[305] L'avi de Joan Baptista va morir l'any 1915 a l'edat de vuitanta-set anys.
[306] És possible que es tracti de la revolta de la Jamancia que va tenir lloc a Barcelona el 1843, durant el transcurs de la qual es va bombardejar la ciutat abans que es rendís.

15 d'abril de 1915
reg. 2301 - Carta escrita sobre paper imprès amb el logotip "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ"

La Bisbal 15 Abril 1915

Estimat Rafel: Ara que tinc una estoneta passo a contestar la teva d'ahir que m'ha dexat content i enganyat, perque, amb ganes de fer tot lo que en ella me proposes me veig impossibilitat de ferho si no'm dones els datos que't demanaré ara:

Lo de Snt Feliu[307]: ¿Vols que faci axo que dius i que no vaig fer, perque me va semblar mes rahonable com vaig ferho, com aquell que ja t'hagués enviat el 1er pressupost general (axis tu podríes exhibirlos tots dos i semblará que hi ha hagut mes interés per part teva) i tu m'hagis demanat ara el desglosat? O per el contrarhí: ¿vols que faci aquet desglosat com si no n'hagués enviat d'altre? A mi me sembla que aniria molt millor que'ls pugas mostrar tots dos y aquet segon com una cosa complementaria del primer.

Tu matex; envia unes línies i ho faré desseguida.

Estic fent el Model dels rejols de Quart[308] que acabaré i t'enviaré desseguida que tinga llest. Si vols, dónam la direcció dels del poble dels cocis i alli anirá sens que tu tingas que rébrer i enviar paquets.

El que no podré fer, si no'm dius el n° d'estries que hi vols (donç va quedarte en blac la postal) es el del model Estries[309] per a en Llimona[310]:Per aquet Sr me convindria molt que a més d'una indicació de la secció del mentat model, m'enviéssis els croquis dels dibuxos del rellotje etc. Que ja estic veient que aquet rellotje, avans no tindrá corda, pendrer les inclinacions, meridianes i de mes ratlles celestials ja n'hi ha per dies. Mira que no'l podré pas pintar si no tinc el problema resolt! i tot a punt.

Confío i espero l'estudi de lo den Casas de Snt Feliu especialment les teules que'm tenen inquiet i aspettante.

Millor que no se tinga de fer cap cap de cap cubista!

Ventatja hi ha, de la primavera (que es la estació mes alegra i de menys trafec industrial de la línia) que sempre revifa una mica els polsosos i dolços amors i que imprimex una empenta a la sang ardenta ó sols tebia del public en general fent que ell, ella i nosaltres poguém anar contemplant, com unes momies, lo de la guerra Europea, sens que'ns cáigui la cara de vergonya.

T'abraça el teu
Joan

****

26 d'abril de 1915
reg. 2302

La Bisbal 26 Abril 1915

Estimat Rafel: Comprenc i no estranyo pas el retart amb que vinguéren les teves lletres que com que porten bones noves nunca es tarde cuando llegan. Tu tambe pots dir lo matex respecte les nostres, que si s'han entretingut un parell de correos no es pas estrany donç, sembla que no, pro hi ha hagut féina a donar una contesta. Aném per parts i vinga el Glorios Snt Narcís a interpretar l'overtura:

Tu matex cuida de que el Sostre que l'axopluga, puga pintarse i repintarse aviat i que siga en honra profit i gloria dels artistes que haurán intervingut en la present obra. A les teves mans encomano el meu preu fet, segur que tens que ser nau i pilot que'l te de conduir a bon port. A n'aquet fi ja vaig enviarte la carta a magna o a máquina que suposo ja en ton poder i crec interpretació dels teus exposats desidjos.

El senyor Cases, finida la overtura comença el preludi:

Factibles, pro un xic i força complicades son les teules del teu progecte en el qual es indispensable per a que nosaltres poguem executarlo una esmena que no crec pas alteri o impossibiliti la seva confecció: Tot se pot fer com tu indiques: Sortirán de la máquina; se poden tallar els soports afuats per medi d'un mecanisme de cordills; les cobertores poden tenir els punts de la plantilla superior i inferior perpendiculars; poden verniçarse en la

---

[307] Vegeu *infra* «"Casa Cases" a *El punt sobre…*

[308] Aquesta referència a Quart, centre tradicional de producció de ceràmica, ens fa pensar inevitablement en el taller de Can Marcó, amb qui Masó treballarà regularment a partir de 1916. De moment la hipòtesi que aquest model ceràmic anés destinat a Can Marcó no es pot provar documentalment.

[309] Vegeu "Model estries" a *Glossari*.

[310] L'escultor Josep Llimona tenia un taller a la seva propietat de Banyoles. Masó imagina i dissenya l'ornamentació en ceràmica de la façana. Segons el dietari de la fàbrica, els diferents elements es realitzaran entre juliol de 1915 i octubre de 1916: "rajoles, sants, rellotge i lletrero".

forma per tu indicada etc. Tot menys ferles del color vermell d'aquell echantillon d'uralita que amb el paquet vares enviarnos: Les rahons que impossibiliten aquet color son les següents: 1ª que la nostra terra solsament dona aquex color si l'obra es crua i si l'hi dexéssim les pluges se cuidarien de desacreditarnos donç desfarien el teulat. 2ª No poden ferse de terra d'oller, que es mes vermella que la nostra, perque no'n treuriem del forn ni una de dreta. 3ª No poden ferse de terra den Serradell[311] (que te un vermell molt bonic) perque per a adquirirlo se necessita una temperatura el·levadissima i sortirien del forn caragolades car no li surten torts els rejols a n'aquex fabricant perque cou les rajoles a plegues horitzontals que formen col·lumnes de dalt a bax del forn. 4ª No pot garantirse per fi cap regularitat de color donç no siguent l'obra encabçada (cosa impossible de fer per lo cara en feines com la que'ns ocupa) queda —a igual temperatura— mes o menys clara la obra segons siga mes o menys flamejada.

Ja veus donç, que es impracticable el donar a la teulada, per medi del foc, el to que tu demanes pro, com siga que tu vares parlarme de que podien pintarse les teules amb algun silicat resistent a les inclemencies de l'admósfera jo crec que a n'aquet medi tindras que apel·lar si insistexes en volguer el color roig pujat que jo no dubto tindria que ser molt bonic. Jo he fet una proba que potser no't desagradaria del tot i que't portaré el dissabte (que penso venir a Girona) i es lo següent: donar una pintada a la superficie que s'hagi de veurer, d'ácid fluoridric. Fa pujar molt el to de la terra i te la ventaja de no baxar un cop sec el fanc. De tots modos, perxó, seria convenient fer probes de la pintura que tu m'havies indicat per a assegurar l'exit i a n'aquest efecte faré posar una rejola cuita al paquet del motllo des de Quart que donarém avui al ordinari per a que'l dexi a cà'n Barangé.

En fulla a part te ve el pressupost de les teules que queda copiat com a document de la fabrica[312].

Enteses están les féines encomanades Llimona i teva: en elles si treballa ja. Lo que hi ha es que no'm será pas possible, en cap manera, enviar lo teu avans del 25 de Maig que es fetcha per la qual hem de tenir enllestides una serie de coses que'ns porten molt compromís. Ara per a acabarho d'arretglar, hi ha una temporada, que cada dia plou i no assequém un rejol per medicina.

Molt i molt bonic me sembla que sera l'arrimader de "quarto de bany" que has tingut el gust de progectar per lo qual te felicito de bon de veres.

I ara ja sols me queda a dirte que si't ve a ma comprarme un assiento al quint pis, t'ho agrahiria per a sentir a la Barrientos[313] .

Adeu, endavant, i salut hi hagi que la feina ja la farém i axó que gracies a Deu i a la pericie del Alfons, n'hi ha molta.

T'abraça

Joan

****

[Juliol de 1916]

reg. 2303

Sr Dn Rafel Maso. Girona: Estimat Rafel: No t'he escrit fins ara perque, com es natural, he necessitat aquets dos dies per a orientarme i per a dormir a raho de 12 hores per nit: Encare me balla el cap entre bovedilla incluso relleno enjuta i valor contado por unidad!

Bueno. Després de saludar com se merex à la teva dona (que siga dit entre nosaltres, val mes or que no pesa) i d'enviar els meus afectes al Sr Brú i al grandiós tio Diego, passo a notificarte que lo que'm demanes del Sr Casas de Snt Feliu anirá a la vinenta fornada de últims d'aquet més. Axo es, tot lo del teulat (unes quantes centes teules i la corniseta Masramón incluso. Lo dels exteriors no podrá pas ser tot fins a la seguent, que jo crec será per alli al [?]del mes entrant. Me sembla perxo, que a n'aquesta n'hi courém també una part. Respecte la féina d'aquet Sr, convé molt que'ns posém al tanto dels models. Podries enviarme un dibux per a jo fer el modelet aquell dels corns que ampliaria el teu escultor de Girona[314]? I la plantilla dels models tornejats? I el detall d'aquell rejoles del arrimader? Si ho fas axis ja veurás com jo desseguida me poso a enllestir aquets models i mans a la obra.

Fi del párrafo Casas.

---

[311] Ramon Serradell Molinas proveïa La Gabarra de diverses varietats de terra vermella i blanca.

[312] Sembla que aquest document no es troba en el fons conservat a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes Demarcació de Girona.

[313] Maria Barrientos, (Barcelona, 1884 - Ciboure, Francia, 1946), soprano, va ser una gran figura del cant líric.

[314] Es tracta de l'escultor Fidel Aguilar (Girona, 1895 – 1917). Vegeu la nota de la carta reg. 2301.

Aquet según párrafo o part de la meva lletra va destinat a parlarte, o millor, a recalcarte la proposició que per a l'escola de Girona vaig fer al Sr Director futuro, de que'm quedin dos dies laborables sense feina (!) i ara que torno a viurer l'ambent de la fábrica, ne sento mes encare la necessitat. I encare de que siguin agafats per un cap o per l'altre al Sant Diumenge que qui mes, qui menys, tots hem de celebrar. Axo ho dic per l'entrenatje o al tanto que neccessites posarte avans de fer féina a la fabrica que ja't fa perdrer un quart de jornal i com que el temps seria just millór que fora el diumenje quan el perdes aquet quart inútil. En fin; tu matex arretglat que a mi per una part l'aigua se'm fa a la boca pensant en lo molt i bo que tu amb el teu reconegut talent i jo amb el meu enginy celebrat, bons i junts fariem a l'"escola" i per altra i veig sempre la necessitat de no abandonar aquesta fabrica que es el niu dels meus amors.

S'acaba el párrafo según

Com a fi de festa vull parlarte encara d'una altra cosa que'm sembla que hi posarás el coll en lo que be i honestament pugas:

Es el cas que aquelles 100 pts que la teva generositat i insisténcia me posaren a les mans a pesar meu, no les he malversades, ni tampoc les 100 i pico que vaig cobrar a Girona com no estriparé les 200 i pico que avui vaig a cobrar a Palafrugell si Deu vol i no plou. Com ja veus ben poc me falta per a ser ric. Ja tindré 400 ptes! Ni jo matex se avenirmen. Ara be si tu poguessis encarregarme per a el Sr Casas, Burch, Coll, Marques de L o per a el dimoni quatre algun Plafó, mosaic, treball al box, retaula, pintura al oli, escultura en guix pedra o ciment etc per algún menjador, xemaneya, oratori, passadiç o lo que sia que valgués un xic la pena ja veuries ¡o gran Rafel! com amb poques empentes i grans economies jo tindria el meu ideal entre mans o millor dit entre cames perque seria una senzilla moto-cistell[315] .

Tinc pensat fer un quadro per a en Tharrats (!) que estic segur que serán 100 peles mes. Uva, uva!

En tus manos pues encomiendo mi espiritu incluso relleno enjuta i modillón almohadillado con su valor contado por unidades.

Salut i bona companyia que Deu mos do a tots.

Reb un abrac ben fort del teu

Joan

****

2 d'agost de 1916

reg. 2304 - Carta escrita sobre paper imprès amb el logotip "LA GABARRA. COROMINA HERMANOS"

COROMINA HERMANOS

FÁBRICA DE PRODUCTOS CERÁMICOS

La Bisbal, a 2 de Agost de 1916

Sr Dn Rafel Masó

Girona

****

La Bisbal, a 2 de Agost de 1916

Sr Dn Rafel Masó
Girona

[315] Coromina concretarà ben aviat el seu somni i comprarà una moto de segona mà, la primera que va circular a la Bisbal.

Estimat Rafel: Avui enviém per l'admirable Cañá un carro amb cerámica al contratista Vicens Simón (Plassa Bernardas). Dema li enviarem un altre carro complement del teu encárrec per a l'Escola d'A y O.

Tot ha sortit molt bonic escepte lo vert que jo no se si es super-bonic o que es: talment húngar! Com que tu may calles amb el vert fosc jo vaig apretar una mica la ma a ne l'óxit de coure i ara tens que les rejoles pintades amb motius dels oficis tenen el pintat com un verdader bronzo. A veurer que me'n dirás. Les grogues decorades estic mes que segur que t'agradarán perque han quedat molt encertades de tot. De forn, en general tot esta molt be; ja ho veuras.

Els dibuxos també els envio (els dibuxos dels célebres "corns") al contratista Simón de qui pots recullirlos.

Encare no tinc la ¡¡Moto!! arretglada! Quan estiga ja't vindré a véurer. Molts afectuosos recorts a l'Esperança y als teus y per a tu un abraç del teu Joan

****

1 d'octubre de 1917
reg. 2305 - Carta escrita sobre paper imprès "CENTRO FRATERNAL"

CENTRO FRATERNAL

Palafrugell 1 de Octubre de 1917

Estimat amic Rafel: Vetaquí que 'l mort ressucita!

Palafrugell 1 de Octubre de 1917

Estimat amic Rafel: Vetaquí que'l mort ressucita! I com Llatzer s'aixeca i camina - o millor obra la boca i parla: Per a dir al seu amic que s'alegra amb la seva alegría i s'enutja amb les seves tristeses, pro quan l'amic es trist calla el mort i es descontent de la vida i de les injusticies i de les lletjors i dels vicis del mon.

El convenciment de que soc mort ja hi ha temps que'l tinc perque passo pe'l mon com un gris cuc de terra. No hi han emocións; res vibra ara en mi si no es un especial descontent de mi matex que tambe podria acabar —un altre dia— en una paranoïa de semi-agitat que me portes a ocupar una cel·la del teu triomfador projecte[316] . En la secció de beneficencia s'enten perque noy, tiro a pobre també!

I es que m'he apartat del meu cami. I es que el cástic dels que no fem bondat es tant just i tant inevitable que no hem de fer mes que explotarlo: jo soc la pedrera i el remordiment es el minaire que trevalla sempre.

Sembla molt senzill penjar els habits, dexar l'ofici, cremar els pinzells, tallarse la barba; lo que se'n diu plegar el ram. Pro Rafel... no ho probis pas. A ne mi me costa unes moltes llágrimes —llagrimes per dintre— i dues arrugues als costat de la boca que son l'estigma dels descontens. L'angoixa del enamorat d'una dona o d'un ideal, fa feliç al qui la passa pro la d'un equivocat o la d'un malalt el fa lo que m'ha fet a ne mi: un mort.

No se pas si has llegit el "Cadavre vivent" de Tolstoï[317]: a n'aquet senyor, els vicis el porten a una abulia tant formidable, que els altres el senten mort i ell acaba tambe sentíntse mort per a els altres. A ne mi m'hi porta la errada de cami fonamental de la meva vida: jo no serveixo pas per a fabricant ni de rejols ni de res! Dues coses iguals me rebenten, dues germanes amb igual vestit, descomponen els meus cinc sentits. Ara conta, deu mil rejoles iguales? Ara conta deu mil comerciants rastrers i egoistes iguals, iguals, iguals!

I soc a la pendent. S'ha acabat la meva anyorada vida de Gil Blas[318] aventurer i interí; aquest enorme peix o senyor esteve (sic) ó alemany que desenrotllen en mi les circonstancies i han tolerat a priori les meves

[316] Masó i el seu amic Pericas tot just acabaven de ser informats oficialment que havien guanyat el concurs convocat per la Mancomunitat per a la construcció de la Clínica Mental de Santa Coloma de Gramenet.
[317] Obra de teatre del rus Lev Nikolaïevitch Tolstoi (1828 - 1910) publicada el 1911.
[318] El jove Gil Blas de Santillana era el protagonista de la novel·la del francès Alain René Lesage, publicada entre 1715 i 1735. Es tracta d'un personatje que vivia amb una certa innocència tota mena d'aventures.

concessións anteriors, acabará per a menjársem viu. E non redentio; i laschiate oñi speranza... mormola la meva conciéncia i te raho.

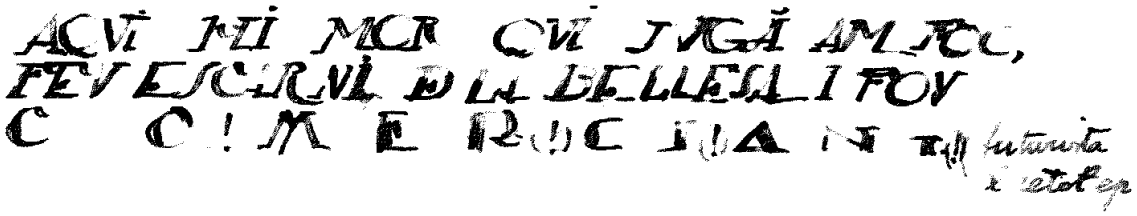
Me sento sol, Rafel, me trobo abandonat pro no pas com l'únic xipré del cementeri rural, no com l'illot d'un mitj de mar, car la meva soletat es menuda i trista com la d'un goç pobre que haguès perdut el cego.

Amor també me te les portes barrades —el noy dels ulls tapats i sagetes suaus i verinoses coneix els fabricants (!) d'una hora lluny— no vol tractes amb mi: te pô el pobriço de sofrir cotitzacións i cálculs de préu de cost i de preu de venta. I fa molt ben fet. Car l'industrial no enten d'ulls blaus ni de cabells negres ni d'animes ni blanques ni germanes. Al tanto, Al tanto! Quan val la Senyoreta B? Es net lo de madameta N? Lo demés son trons y lilaines que no interessen. Axis parla l'industrial i axis puc acabar jo car el gremi es una cosa que s'emporta, com una allou s'emporta les ovelles.

I aquest egoisme negre de les accións de tots els del gremi... Vaja jo encare no'n soc pas! I ho conec perque avui al llegir la carta que tu has escrit a en Medir m'he posat content amb una alegria exacte que la que recordo haver tingut alguna vegada quan era germa teu: a Vianya després de colocat l'altar; a Bassegoda; al negrito de les Fires!

Es lluny això Rafel eh? Per a mi es lluny perque ho trenca l'espai de la meva equivocació. Per a tu això es una cosa amb sol·lució de continuitat, d'anells de cadena...

Que l'éxit siga sempre un teu company i la humilitat la teva estrella de sempre es lo que desitja aquell teu amic que no demana altre favor sino que li basteixis una cel·la al nou gran manicomni amb una inscripció a la porta que dirá:

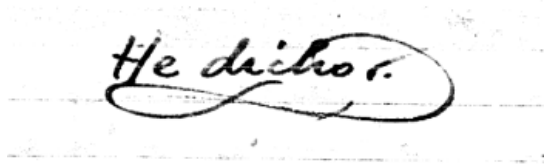
AQVI HI MOR QVI JVGÁ AM FOC,
FEV ESCARNI D LA BELLESA I FOV
CO (!) MER (!) CI (!) ANT (!)

(futurista es el retol ep!)

Ah! En Medir diu que vindrá per les fires i que está molt content. Diu que ja vos entendreu.
Tuyo que lo es Joan BC.

Aldorso

A l'Esperança, digali que no menjo ni he menjat ni menjaré may mes confitures com les que ella sab fer. Que no conec ni he conegut ni conexeré may mes hospitalitat com la de Domeny. Que encara li estic agrahint l'aigua fresca dels dematins i les tovalloles i els llençols i el sol (aquell sol que ara tambe fa i jo no veig may) de Domeny. I aquell llit tant alt i la companyía de les tórtoles i les brenades de la font.

He dicho.

****

6 de desembre de 1917
reg. 2306 - Carta escrita sobre paper imprès "CENTRO FRATERNAL"

Palafrugell dia 6 de Desembre de 1917

Amic Rafel Masó: Decididament els gironins som tant inmortals com heroics y tant historics com casolans i bones persones: Es dir que'ns atrevim a anar a pescar la consabuda xiulada de l'Apa i les ironies de les peñes del Continental, Maisón i fins potser dels bactracis "902" de l'Refectorium! Molt be home, molt be; pro me sembla que ja no son coses per a el nostre edat. Ja hi ha cinc anys que ensenyo el dibuix i creume, amic, que he

aborrert gairebe, la pura forma de la Venus de Milo. Potser perxó i sots un pseudo "Sr Surós (o bé siga Curós") m'atrevire a enviar alguna bestiesa, que si no vos fa peça, me fareu el favor d'arreconar amb els papers vells[319].

Confessions: Estic convençut que l'únic artista d'acció de la col·lecció que me cites es la teva humil persona; axis com també n'estic que jo soc l'artista de mes ultra-tomba de la col·lecció a que tinc l'honor de referirme. Bien caray! axó no quita que nosaltres tinguem la bondat d'acompanyar a tots els homes de bona i mala voluntat que tu me cites al escorxador mancomunat de la gran urbi et orbi, cap i casal, ara i sempre, de la hermosa i dolça Catalunya patria del meu cor i dels meus desenganys.

Catalunya, considerada com a troc de terra, d'aries i hectaries, va be; hi ha que desenganyarse. Les filatures, cotóns i altres industries similars, també van be: Pro ara com ara, artisticament podriem dir sense por d'incorrer en etzageració que va força coixa d'una cama. I es que els artistes catalans s'han deixat enganyar com uns xinos per els articulistes mes o menys bons i célebres dels diaris del pais i extrangers:

L'artista ha de ser, si no m'enganyo, molt semblant al bólido i aereolito que escoltantse com aquell qui sent ploure la qüestió de les órbites dels planetes encarrillats, pagats i manats per el Suprem Arquitecte, fa la seva via per allí ont li sembla al igual que Don Pedro por su calle i avall, avall... Ens hem deixat carregar de teoríes i la teoria mata, com mata la lletra; aqui l'unica cosa important es el dibux, el dibux i el dibux. Vull dir que s'ha d'encaixar encuadrar, compondrer, col·loretijar; sapiguer de l'ofici, car d'inspiració i d'ideies i altres galindaines a tots ens en sobren per a enviarne a cualsevulla museu.

Si m'emboliques gaire, potser no'n sortiria de vuit dies d'aquet sembrat i allavores m'exposaria a incorrer en el horrorós defecte de teoritzar. Oh! i justament ho dic a ne tu que sabs de dibuix i tot aixo va per a ells, que no'n saben pro que potser, com que amb temps i palla maduren les nespres, n'aprendran prou, o si no faran com jo: n'aniran aprenent amb penes i fatigues. Ara ja'n se una mica mes que hi ha disset anys que ja havia fet el "Laoconte".

Ja hi ha disset anys! Aqui esta el problema. Aquesta vida que fuig com una llebra perseguida per el cassador de la dalla i el rellotje de sorra! I res, res, res, hauré fet el comerç hauré enrajolat una determinada extensió de metres, de mils metres quadrats i m'hauré mort sens l'estimació veritable d'una mitja tronja que puga mitj anar. Es espantós no poguer sapiguer que ve despres de l'amor perque suposo i estic segur que te de venir alguna altra cosa... Com que totes les coses d'aquet mon tenen una fi suposo (a pesar de les moltes histories que porten lo contrari) que també un amor deu tenir una fi. I si no una fi algun canvi: Es a dir, de totes maneres resulta que l'home que no més enrajola parets i queda mort es com un que no mes ha viatjat per aquet mon en tartana.

No vull pas embrutir aquet paper dient que ja he complert el teus encárrecs-negoci: No hi tens pas dret tu a amargarme la existencia fentme pensar en que soc un gitano, un fenici! Tu fins avui i d'avui endavant has sigut un verdader amic de l'esperit i de la inteligencia i com a tal t'estimo molt mes de lo que tu no't penses? Te vull sense ventre ni butxaques com serán tots els homes el dia que jo puga imposar la meva voluntat al mon, que de segur que ja hauran tocat tres quarts de quatre. El dia que tingas comandes i músiques celestials, les envíes a en Fonso qui ha nescut per a aixó. A ne mi m'irriten aquestes coses fins al punt de produirme verdader dolor fisic. El dia, en canvi que pugas ferme caritat del vell menjar de que avans visquérem, (ah! Bassegoda, Domeny Canepost!) ho fas i besaré les teves lletres.

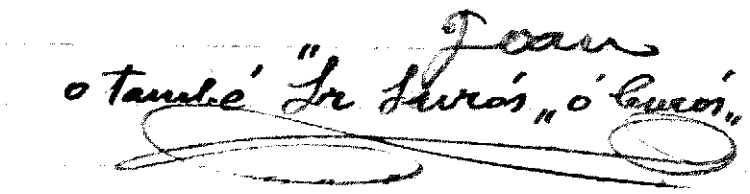
Estic saturat, estic fart, rebento de preus de cost i de preus de venta; de compte de jornals i del interés simple! Per favor te suplico que (si no vols que no't contesti) no me parlis de negoci.

Axó: l'Anti-negoci, será lo que si a Deu plau me fará acompanyarte a la vergonya pública amb terriça i tot! Pro terriça que no siga pas de pedido.

Digues a l'Esperança que me faig molt vell gracies a Deu i que enveijo —si fora possible!— poguer tornar a Domeny a robar alguna cadira si es que aixo tingues que fervos a tots dos una espurna mes feliços.

Del gran Gimeno no'n se pas res, no mes se que ja hi ha cap a sis anys que es fora.

Adeu vell amic meu: no me parlis pas mai mes de cap industria*. Teu sempre

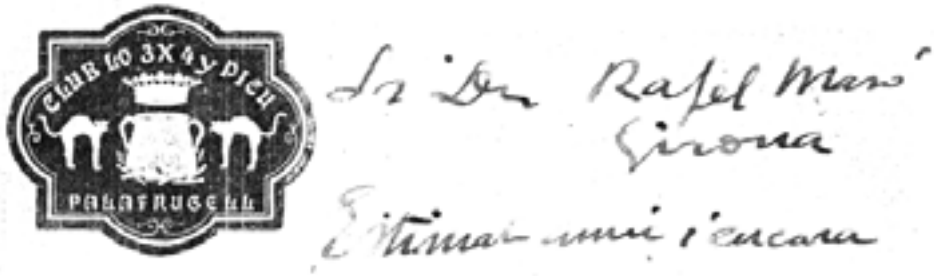
[319] Gràcies al contingut de les cartes posteriors podem deduir que aquesta està escrita en resposta a la proposició que Masó va fer a Coromina de participar en l'Exposició d'Artistes Gironins, del juny de 1918, a les Galeries Laietanes de Barcelona, i que reunirà l'escultor Fidel Aguilar, el dibuixant Joaquim Coll, el decorador Adolf Fargnoli, els pintors Joan Solà, Joan Corominas i Joan Baptista Coromina, el repujador Pere Vallmajó i l'arquitecte Rafael Masó.

Joan
o també "Sr Surós" ó "Curós"

(*) Industria= Cervantes; Quevedo; Caballero de industria = lladre. Le sacó por industria = Li va robar. N de A.

****

[Primers de gener de 1918]
reg. 2307 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret "CLUB 3 x 4 y PICU PALAFRUGELL"

Sr Dn Rafel Masó
Girona

Estimat amic i encara més:

Tothom se casa, tothom se casa! Ara va be que es la manera de que siguém mes al mon i com mes serém mes riurém.

No enviaré res a l'exposició i te tiraré per els tribunals de justicia, si t'atreveixes a posar-hi res de lo antic que me guardes. Jo seré qui renegará si ho fas!

No vull en cap manera —i va molt en serio— que hi figuri el meu nom al costat del meu homóleg el malo.

Si no te conformes amb "El Pobret d'Assis" (obra recent) "La escala de la vida" (obra mes rescent encare) aquell "rellotje de sol" i "La Montanya de la Mare de Deu" (que te en Xavier), no farém pas res. I encare, amb la condició indiscutible de que el meu nom i cognom no seran el del que firma aquesta carta, sinó el molt airós i simpatic de El Sr Surós que desde fa molt temps vinc usant com a nom de guerra.

Si no t'hi conformes, escriu, perque —t'ho dic molt emocionat— agafaria el primer disgust i el mes fort de tots els que he tingut de poguer suposar que ets capaç de comprométrerme —El Sr Surós d'ara no es l'antic romantic Joan B— enviant antigualles a plaça.

Soc senzillament un aficionat amb barra, pro no tant amb tanta, que vulga exposarme al gran sofoco.

I soc a mes a mes l'amic que encara que may escriu cada dia t'estima mes per lo molt que vals (¡no va valtr!)

Sempre teu
Joan B. Coromina

****

26 de gener de 1918
reg. 2308 - Carta escrita sobre paper imprès amb membret "CLUB 3x4 y PICU PALAFRUGELL"

Estimat amic Rafel:
El gran Mundet, empressari d'obres de Pala, me parla de no se pas quina cerámica per a la finca ò siga "quinta" dels Srs Vergés[320]. Espero que tindrás l'atenció de esplicarme que caray vol dir el gran Mundet.
Pinto, pinto i repinto tota classe de Sants i ginástica a plaça. No mes m'empipa que tindré d'usar pseudónim perque no me confonguin amb el Corominas "el malo"[321]. Ja está dit me posaré per nom "El Sr Surós S.A.".
Dona moltes expressións a la teva Esperança, que ja desconfio de tornar a veurer i tu reb el testimoni de la estimació que no mimva ni amb el temps ni amb l'espay d'aquet teu germa
Joan
o siga
Sr Surós S.A.
Palafrugell 26 Jener 1918.

****

Matasegells: 29 de març de 1918
reg. 2309 - Tarja postal sense il·lustrar

Estimat Rafel:
No puc fer l'envio fins a diumenge vinent; Ni marcs ni dibuixos són acabats encare.
Si no pot esperarse t'agrahiré un telegrama a Palafrugell dient-ho que en aquet cas no faré mes gasto de marcs ni vidres.
Adeu. Sobre tot que en el catáleg hi vagi la honrosa firma del teu servidor i sempre fray
El Sr Surós[322]

****

[Juny 1918]
reg. 2312 - Carta escrita sobre paper imprès "ESCOLA MENOR D'ART I INDUSTRIES DE PALAFRUGELL"

Sr Dn Rafel Masó: Girona

Molt estimat amic:

Ni Pelayo en Covadonga,
Ni el rey godo Dn Witiza
han comido de esta longa...
... niza!
Atíza!!!

Axo es la vritat en rute i no hi ha trampa ni engany ni cartes a la mánega. Es axís i bon pes, que com que no ho tinc pas que tornar a véndrer no te tinc pas de dir una cosa per altra: Es el cas que m'ha vingut a les mans el diari "La Publi" i en ell estampada una crítica del gran Apa; o mellor una ofensiva a fons contra el front Gironí amb el consegüent descalabre de totes les forces, salvat Verdún (que ets tu) i el sector d'Iprés que es el meu gran altre amic noy Monsalvatje. Això es llógic, clar, contundent i just, com justa es la meva profonda i gran i horrenda indignació de véurer que les persones que sían del meu agrado, me confondrán amb el burro den Tito al

[320] Miguel Mundet era el mestre d'obres dels treballs de transformació de la Casa Vergés, situada a la cantonada dels carrers de la Muralla i d'en Mura a Palafrugell.
[321] El pintor Joan Corominas i Casanovas també era fotògraf. Entre els anys 1913 i 1920 té una galeria a Girona a la cantonada de la Pujada del Pont de Pedra i la Rambla Llibertat. Dues postals enviades des de Barcelona i conservades al Fons Masó, posen de manifest que va participar en l'Exposició dels Artistes Gironins. Els seus quadres *Cuina* (Cadaqués), *El porró*, *El plat blau*, *La gerra verda*, *Cadaqués blau*, *Galligans* (carbó), *Exotisme*, *Myrrina*, *El Pont de Pedra* no seran gens apreciats pels crítics d'art.
[322] Efectivament és aquest pseudònim que consta a la invitació a l'Exposició.

llegir les garrotades (i en fa molt poc) que comensant per en Joan Sacs, li dedicarán tots els critics que tingan ulls a la cara.

Perque s'haurá de dir el meu nom aquet criminal? I ser pintor encare!

Lo que m'estranya es que no diga l'Apa, ni una paráula del Sr Surós que soc jo; perque, la humiltat a pams Rafel, pro me sembla que no hi ha dret a confóndrer el meu cap de nena "noya Litus" ni "El Sátiro" ni els "Snt Francesch i els aucells" amb les "Sardines a la llauna" del meu patibulari homóleg. Jo fins m'arrivo a créurer que no s'han exposat cap dels meus quadres perque o jo no tinc sentit comú o no n'estic d'influenciat de l'Smit[323] i encare de segunda mano.

Ara que dirán els ciutadans de Palafrugell i demés persones amigues, que veurán que tinc la paleta sucia i pobre i me donen 2500 pts a l'any? Me sembla que es massa diners 2500 pts anyals per una paleta sucia i pobre.[324]

Jo vaig enviar els meus quadres el dia 3 del corrent, a gran velocitat a Santiago Segura[325] port pagat a domicili. Veritat que no t'has pogut cuidar d'exposarlos[326]? Si es aixís i vols fer-ho, t'ho agrahiré tots els dies de la meva vida aixis com també que escriguis a Dn Feliu Elies demanant-li que passi a criticar la feina d'aquet Sr Surós, dientli —si vols— que no ho faci pas massa fort perque sinó, qualsevol dia que aquet Sr s'aixequi de mala Lluna, li fará una critica parlant-li de la segunda mano que ell es de Herrn Olaff Gulbrassön[327] que avant-guerra, publicava moltes caricatures en una revista, bastant vista, de München i que havia nom Simplicissimus.

M'agradaria molt que m'escrigas sobre tots aquets particulars, aixis com també m'agradaria que no fos dintre tres o quatre mesos, car com aixó no es res del negoci, ja te puc demanar el sacrifici d'anarhi una mica depressa.

S.S. - Salimos de Filipinas a remo y ahla! ahla! ahla! ahla!... llegamos a Hilo-hilo.
P.X. - Hola! Hola!...

Aquest diáleg final, es per a refrescarho.
Adeu! Que a l'artista Masó l'estima mes que may el campant i alegre Senyor Surós (S.A.)
Recorts afectuosos a la Dona.

****

[Juliol de 1918] - Matasegells: any 18 (resta il·legible)
reg. 2314 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell - Pins d'en Marqués"

---

[323] Ismael Smith i Marí (Barcelona, 1886 – Nova York, 1972), escultor i dibuixant.

[324] La indignació de Coromina es deu a l'article de Joan Sacs publicat al diari barceloní *La Publicidad* del 12 de juny de 1918 on comenta l'exposició d'Artistes Gironins a les Galeries Laietanes. Pintors i dissenyadors hi són acusats de tots els mals.
Per comprendre aquest fragment, cal tenir present el context internacional: la Primera Guerra Mundial ha començat des de fa quatre anys i la premsa espanyola se'n fa ressò cada dia publicant mapes del front amb la progressió de les línies de combats, cosa que explica les referències a Verdún i Ipres contingudes a la carta de Coromina.
També és necessari rellegir el que va escriure Feliu Elias ja que Coromina en fa una citació molt exacta: "*Lo peor, lo más imperdonable en ellos es que esa afectación aparezca, no ya plagiada, sino plagiada de segunda mano, sugerida por el detestable decadentismo y preciosismo de Ismael Smith, de Mariano Andreu, de Nestor y de otros artistas catalanes que lo pasticharon, a su vez, sin gracia y sin necesidad, de ciertos artistas del norte. El espectáculo es ridículo y lamentablemente vacua su significación. Joan Corominas, a pesar de su pobre y sucia paleta, se defiende en sus bodegones, que están libres de afectación*". ("Crónicas de Arte. Las exposiciones", a *La Publicidad, "Informaciones, política, literatura, ciencias, artes, sports, teatros"*, 12 juin 1918, pàg. 3.)

[325] Santiago Segura i Burguès (Sabadell, 1878 – València, 1918) dirigia "Galeries Laietanes" inaugurades al setembre de 1915, situades al núm. 613 de la Gran Via de Barcelona.

[326] Efectivament, no sembla cert que es va exposar complert el conjunt de quadres enviats per Joan Baptista Coromina perquè sota la signatura de "Joan Surós, pintor", la invitació anuncia *La escala de la vida*, *Rellotge de sol*, *La muntanya de la Mare de Déu* i *El pobrissó d'Assissi*. Si bé es pot admetre que aquest últim fos el *Sant Francesch i els aucells*, no hi figuren ni *Noya Litus* ni *El Sátiro* esmentats per Coromina en la seva carta.

[327] Olaf Gulbransson (1873 - 1958) era un caricaturista noruec que publicava els seus dibuixos humorístics en el diari satíric de Muncih *Simplicissimus*.

Aixo d'aqui derrera son unes noyes i una pineda: Amdues coses, plahentes son a hom i aduc a fembra si hagués possibilitat remota, de transformació del mossám en jovinzans braus i forts.

Noresmenys, a més a més d'un paisatje amb noyes, es portadora la present de la novitat de que estic mes que quelcom decidit a venir a menjarme la sopaboba a Domeny un parell de dies (divendres i dissabte?) car tinc histéric, neurastenia i de tot. De tot cor Joan.

****

Matasegells: 19 de juliol de 1918
reg. 2315 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell - Cala Pedrosa"

Hasta el fin nadie es dichoso: Si llegas a tiempo coje la moto y llegate a telégrafos i tiras uno que diga: Coromina La Bisbal bueno si te viene bien, si no te viene bien que diga: No vengas detalles carta. Si recibo el primero, antes de las dos tarde, cojo la moto mia i vengo con un estimado amigo Plà[328] el qual es un segundo Gimeno pero rico i mas bueno. Tu mismo

Juan Surós.

****

[Estiu 1918] - Matasegells il·legible

reg. 2316 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell.- Platja de Tamariu"

Amic Rafel: Totes aquestes pestes, malures i guerres, m'han privat, molt a pesar meu, de cumplir amb la meva paraula escrita. No he vingut, pro ara vinc. Pronto! pronto! Llegaran! Dissabte al demati si no hi ha altre cuantra temps seré al teu despatx com un vulgar Xirgu o Sr Cendra.

El Sr Surós

****

5 d'octubre de 1918

reg. 2313 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell. Faro de S. Sebastià"

Pala 5 oct^bre^ 1918

Estimat amic: Suposo que no has pas tornat de Barcelona pro es igual: Aqui de lo que's tracta es de ferte conéixer aquest hermos pais a peces menudes: Aqui tens una farola de 1ª classe que crema com un lluquet.

No estranyis que no't faci l'elogi de la farola perque ja se porta l'oli ella meteixa.

Joan

****

[328] A Palafrugell, Coromina fa amistat amb el jove Josep Pla que tenia set anys menys que ell. (Vegeu *supra* "1916-1919: canvis i continuïtat" a *Introducció*). Serà present a diverses obres de l'escriptor: *El quadern gris, El meu país, Notes disperses, Tres artistes, Retrats de Passaport, Homenots. Tercera sèrie, Prosperitat i Rauxa de Catalunya*, i *Caps-i-Puntes*.

Matasegells: 20 d'octubre de 1918
reg. 2317 - Tarja postal il·lustrada "Palafrugell - Llafranch - Vista general"

Estimat amic: Aquesta massa de rocas i pins que aqui veus al inrevés d'aquest escrit es, oh amic Rafel! molt mes important del que pots pensarte a primera vista. Nada menos es el rovell del ou, o be siga el centre del mon propiament dit, car s'ha de confessar que acabat aixo acabat tot: Ni la bellesa, ni l'art, ni la civilització hi han influit en res ni per a res i això es lo mes important de tot, que si no fossin els mosquits no hi hauría la mes petita molestia. Ja veus que la Pilar Pagés esta be eh? Donçs no compón res en vist l'ufanós planter de rosses i morenes, joves i altres no tant, que frecuenten aquestes platjes. Jo, aqui caic alli m'aixeco, hi he passat unes hores molt maques i altres de molt lletjes que ja t'esplicaré el divendres que arrivaré, si Deu plau a les onze amb el carga si me vens a cercar amb moto i la teva gran dona me prepara una arroçada. Parlarem tambe circunstancialment del negoci.
Joan

Reposta de Rafael Masó en la mateixa postal - Matasegells del mateix dia 20 d'octubre

Aviseu. Joan suspengui vinguda. Demá marxo Barcelona fins dijous vinent.
Rafel
Coromina - Carrer Robert
La Bisbal

****

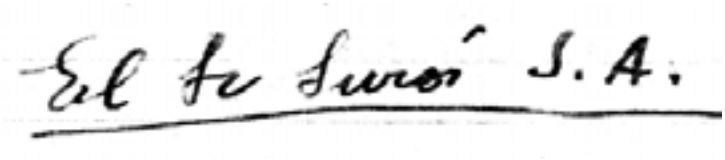
23 d'octubre de 1918
reg. 2318 - Carta escrita sobre paper imprès "CENTRO FRATERNAL"

Palafrugell 23 de Octbre de 1918

Amic Masónic: Si fos facil comunicarse amb telegrafia sense fils, la meva óptima felicitació seria amb música. Perque agotats i escorreguts tots els llocs comuns de mil felicidades no sabria pas ni que dirhi ni que ferhi. Enfin tu ja m'entens aixis com també faras extensiva la meva felicitació a la teva dona que no negará ningú que es un pom de flors que tal dia fará un any que segóns he pogut compéndrer es el seu cumpleaños que Deu ni dongui molts de vida i salut com es la meva a D.G.

Tinc el cor destroçat per una modista del ram de confecció aixis com també per una pentinadora molt aixerida que'm sembla que a l'ultim vindre boig perque no't pots figurar lo dificil que resulta triar i remenar en assumptes d'aquesta classe que no'ls entendrás pas may ni jo tampoc.

Si fossis fumador te mandaria un puru pro com que no ets del vici te manda la expressió del mes sentit afecte

El Sr Surós S.A.

P.S. Respecte la filosofia inventada per mi "Del moviment i la tendencia com a principi de tota acció flamanta que a la llarga ve a esser la felicitat" no te'n puc pas dir res de nou perque tinc el carro del pensament, encallat a ne la rodera de la mort inopinada, que me sembla que será el daltabaix de tot aquest sistema i també me convenceré que per aquet cami tampoc no anirém enlloc.

Avui en dia Oh! estimat Rafel, el cervell es l'órgan qui fa mes nosa als qui el fem servir per a pensar, perque la fenomenal guerra europea ens ha desorganitzat de tal manera totes les catalogacións intelectuals que gairebe pot dirse que en comptes de inteligéncies tenim cambres de mals endressos.

Ja ho arretglarém, perxo, i si no ho escatim pel clar nosaltres, dia vindrá que un qualsevol desconegut amb quatre discursos i quatre mots de lletra, ho posará mes planer que una taula de cafe ó establiment similar.

Jo, carregat de bona voluntat, com un ase, recomençaré a reconstruir l'edifici del pensament que, d'ença que m'ha caigut per sobre sembla que no puc remenar ni braç ni cama.

Vale.

****

[Octubre de 1918]
reg. 2322

Sr Rafel Masó

Molt estimat Rafel:

Com que no tinc pas gaire temps may escric a ningú.

Ara com que convé per la meva féina, si que te suplico encarescudament que m'envíis els dibuxos d'aquells Sants del Cel[329], que fare desseguida si no me fas regruar els dibuixos. Si me fas esperar masses dies, allavores, com que tindré molt trevall montant el forn, no te vull respondrer de si els Sants se'n ressentirán una mica.

Fesho desseguida. Eh?

[329] No podem interpretar amb precisió aquesta referència. En canvi, sabem pel *Diario de Gerona* del 28 de setembre de 1919 que, abans de morir, Joan Baptista Coromina treballava amb les escultures destinades a coronar la nova façana del cementiri de Girona.

Els meus afectuosos ameties per a el gran Sr Brú (que sempre me regala un puro!) i a l'Esperança recorts de cosí i a tu afectes de frai

Joan Coromina

Surós

****

31 d'octubre de 1918

reg. 2323 - Carta escrita sobre paper imprès "COROMINA, BUTSEMS Y C.ª"

Dn Rafel Masó Bayleloso

Girona

Aprehuat amic: Si t'envío aquet roc (prec en el catalá del nostre temps) per a que me cuantrarremetis qualque Sanct, avui que al cel fan "a tots", es perque me convé molt per la salut, al ensemps que a tu també te convé perque la "Juntá d'Ultra tumba" no't prengui tirria i amb la seva influencia norresmenys puría mandarte a la caxa donçs ja me consta per bona tinta que fruieix de poixanta influencia amb Madame Grippe.

Sens altre particular que felicitarte per Tots Sants i demanante amb gran urgéncia un Sant o un parell o tres per anâ fent; aixis com també que escriguis si tens vergonya i també tens que saludar als de casa teva i teva dona i demes famili[a].

Ja sabs que es sempre el teu mes afim amic que espera els dibuixos dels Sants.

Sr Surós S.A

La Bisbal, vigilia de Tots Sants 1918

****

Desembre de 1918

reg. 2324

Sr Dn Rafell Masó

Girona

Estimat amic: Quan el naç raja com una canal i els ulls ploren sense motiu sentimental; quan el cap sembla un estatje de males endreces i aquet caray d'aparatet de vidre i mercuri marca masses graus sota l'ala del hom — que es vulgarment coneguda per aixélla— dona gran pler escríurer a un amic com es ara a ne tu.

Me plau estar malalt per varies rahons 1ª: No s'ha de treballar. 2ª Se va mes ben cuidat. 3ª Se repassen recorts antics. 4ª Se sent mes fretura de tornar a véurer el mar i de xerrar amb les noyes que hom estima. 5ª S'esperen ara amb mes confiança que may els dibuixos d'uns Sants románics que serán sens dubte una utopía mes a la pregona nit del avenir. 6ª Se desitja mes salut i bon any nou als amics com tu i teva senyora perque puscan disfrutar d'aqueixes tardes de tardor que valen, ben be, un duru cada una.

La Bisbal —i llit— Debre 1918

Joan B Coromina

****

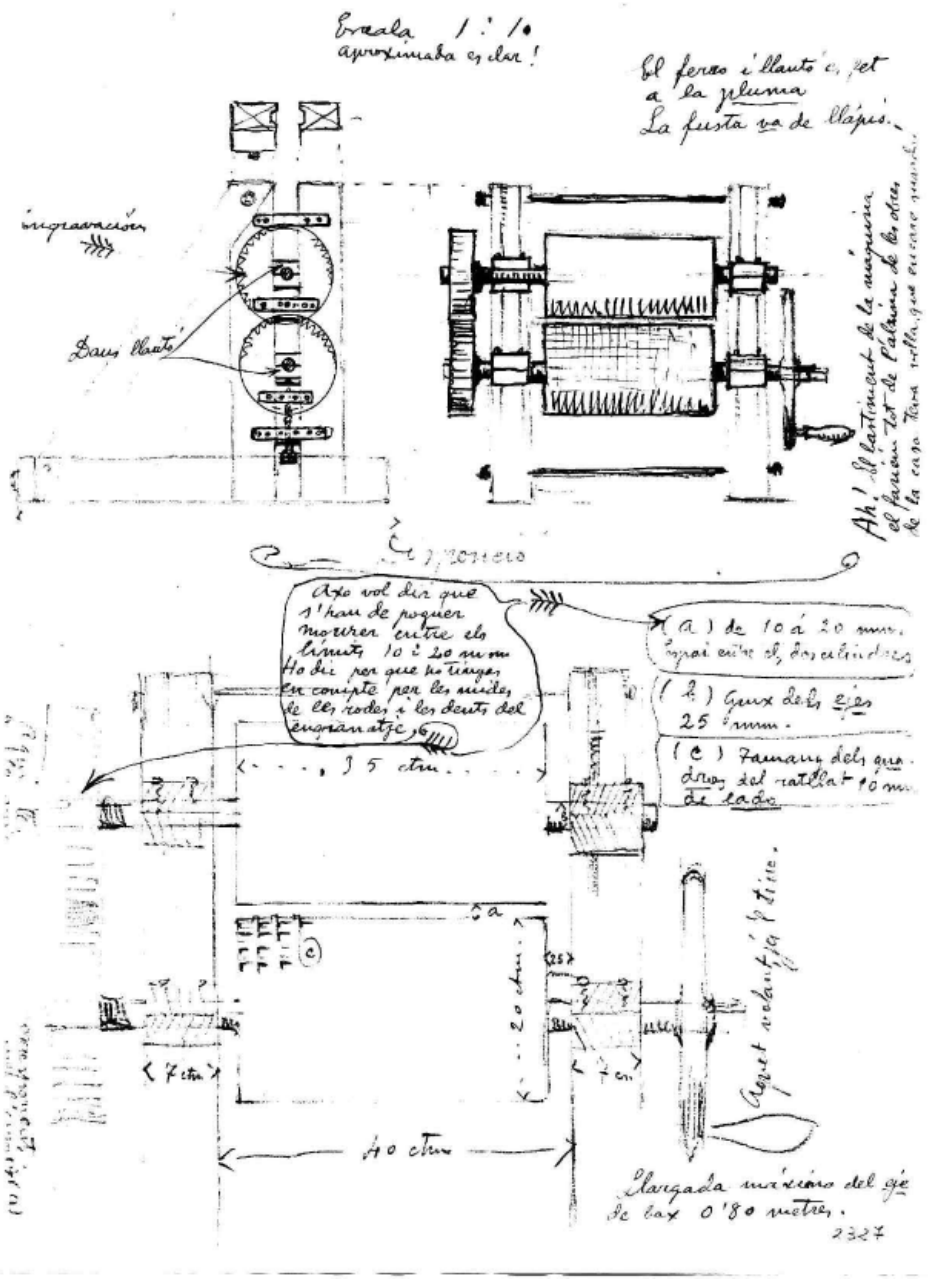
24 de juliol de 1919 - Matasegells: 25 de juliol de 1919
reg. 2325 - Tarja postal il·lustrada "Los autoproyectores que descubrieron el zeppelin de Revigny"

La Bisbal 24 jul[ol] 1919
Estimat Rafel: Les logris felices per la part que' t toca:
Dissabte vindrém a Girona amb en Fonso per a varies coses. També podém véurens amb tu a les 3 de la tarde al pis de C. de Snta Eugénia. No? I si no't ve be aixis, telefona ont ens hem de trovar.
Recorts a tots i molt especialment a la teva Esperança i un abraç per a tu, de ton
Joan

****

Croquis de màquines
reg. 2327

****

21 d'octubre de 1919
reg. 2326 - Carta d'Alfons Coromina a Rafael Masó

Mon estimat Rafel:
Fins avui las mevas forces no han pas sigut prou pera contestar les sevas estimadas cartas.
?Ques la vida¿ per que es mort en Joan¿?Perque, i am quin dret visch jo¿ Ningú m'contesta, en aquesta terra; sols la jent m'diuen que em de viure pera vetllar á als nostres pobres paras. Consell que a la fi hem arribat á entendre jo i el pobre Leonci.
!Rafel perque estich tan malament á n'quet mon¡ si d'importancia no en tinch cap.
?Perque Deu que dirigex las coses no m'ha portat a fer costat al meu Joan¿ Si ba ferho axi desde nostre naixensa, perque no ha continuat¡
La meva vida Rafel es d'27 anys, ja sap Vd que de aquets, sols ara en fe-ia tres que era feliç.
Tinch dret de sobres á preguntar perque he vingut al mon.
Un sol consol m'queda; es el de continuar ab mes interes que may l'obra en la cual en Joan avia posat tan amor (La Gabarra) i en la unica cosa que podré revelar les meves pobres qualitats, posanthai tots mos esforsos pera que las cuatre xameneias que volia en Joan pugan alsarse algun dia majestuosament coronant els esforsos allá on ell avia posat els fonaments, pera que tot lo que sei-fes no pogues esmoronarsen ni una sola pedra.
!Joan, Joan perque tas mort¡
Adeu Rafel vingui a veurens, que necesitem jermans de anima que ens aconsolin tan doló¡

Alfonso

El bon Leonci qui está desbetllat organitzan un museu[330] *à casa de las obres den Joan vol tambe que vingui á dirigirlo Vd pera que siga lo que ell se mereixia.*
Val

[330] Un any després, el setembre de 1920, en el seu llibret titulat *In Memoriam – Record d'en Joan B. Coromina en el primer aniversari de la seva mort*, Bonaventura Casadevall relata amb emoció la seva visita al "*Museu familiar, ont el gust i la devocio a la memòria de l'artista dels pares i germans d'en Joan B. Coromina, han reunit gran quantitat de dibuixos i pintures, obra de la seva ma, desde'ls seus treballs de l'infantesa fins a les últimes obres sortides de la seva paleta*" (Casadevall (Bonaventura), *Op. cit.*).

EL PUNT SOBRE…

Farmàcia Masó-Puig
(1908)
Carrer de l'Argenteria, 29 – Girona
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Quan decideixen instal·lar-se com a farmacèutics al carrer Argenteria de Girona, el germà de Rafael Masó, Joan, i el seu amic Lluís Puig, confien naturalment el condicionament del local a l'arquitecte de la família.

Rafael Masó hi troba l'oportunitat de poder posar en pràctica els principis que, durant la seva formació, han forjat la seva personalitat com a arquitecte. Entre d'altres, la utilització de la ceràmica forma part de les seves prioritats conceptuals.

Per comprendre aquest aspecte del projecte resulta essencial la carta que Rafael Masó envia a Esperança Bru, la seva promesa, el 19 d'abril de 19081. Es refereix a les rajoles de ceràmica escollides per decorar l'interior de la farmàcia com "*rajola de valencia* […] *de color mantega, que hem fet fer expressa que no es llisa sino que fa com uns botits semblants als que fa l'aigua d'un estany cuan hi tiras una pedra- ¡Fa molt bonic i treu la cruesa de la rajola llisa* [i] *a terra* […] rajols *blancs*".[331] Aquesta elecció respon, sobretot, a una preocupació per la higiene i per la funcionalitat i també a la facilitat de manteniment. A l'exterior, per contra, hi preval la funció decorativa de la ceràmica: "*tota la fatxada es de rajola vidriada blau clar i el sócal es terrissa negra com aquesta dels cantirs feta a La Bisbal". […] En aquest sócal de terra de canti hi va una garlanda de malvas que fa com un marc i volta tota la fatxada*". Masó insisteix en el valor simbòlic de la malva: "*es planta medicinal i axo es la primera qualitat que havia de posseir la planta escullida per a decorar una Farmacia. Pro ademes és simbólica. Jo hi se veure el seguent simbol de la Farmacia: Es la planta que treu la vida de la mateixa mort, perque creix als cementiris sobre dels morts. I la Farmacia fa analogament: brollar la vida en lo que ja esta a punt d'apoderarsen la mort!*".[332]

La realització d'aquests elements —tan importants pel que fa a la concepció que té Masó de l'arquitectura— és precisament confiada als Coromina i marca el punt d'inici d'una col·laboració que esdevindrà duradora i fructífera.

Per completar l'aspecte estètic de la façana, Masó disposa de "*tres grans gresols (el gresol es un aparato que usen molt els farmacèutics per a fondre substancies) de terra negre del que naxeran uns rosers d'enredadera i plantes medicinals*".[333] Joan Baptista Coromina s'encarrega d'estudiar les qüestions tècniques de la concepció i fabricació dels recipients, que mesuren 44 cm. de diàmetre.

Aquestes peces de ceràmica es fabriquen entre gener i abril de 1908, però el darrer pas –el de la cocció–, els Coromina el confien a un altre taller de La Bisbal, perquè ells no posseeixen cap forn d'afumat.

El mes de maig, Rafael Masó encarrega a Joan Baptista Coromina el retaule que desitja posar entre els dos armaris de la farmàcia, i que ha de representar sant Cosme i sant Damià, patrons dels farmacèutics. Aquest projecte inicialment previst en ceràmica, es durà a terme en pintura.

---

[331] Catllar (Bernat), Doménech (Gemma) i Gil (Rosa M.), *Op. cit.* , pàg. 64.
[332] *Ibid.*, pàg. 66.
[333] *Ibid.*

Joan Baptista Coromina, artista pintor

La impressionant col·lecció de dibuixos, croquis i pintures signats per Joan Baptista Coromina i conservats en la seva major part per la família, però també pels descendents dels seus amics i per alguns establiments públics, revela la veritable passió que habitava en l'artista.

Una breu revisió de la premsa de l'època permet donar uns quants punts de referència i visualitzar, a grans trets, la seva trajectòria artística sota la llum de les exposicions a les quals va participar:

Data	Títol i lloc de l'exposició	Obres
Gener de 1907	Exposició local d'Art, Saló de sessions de l'Ajuntament, la Bisbal	- "Molúcar" de Palma de Mallorca, - quadros de grans dimensions amb dugues barcasses en primer terme, - badia amarada de llum, - Vulpellach entre boyrina després d'una nevada, - caps d'estudi, - el roure centenari. - (20 cuadros al oli, 7 aquarel.les, 1 àlbum de dibuixos)"
Setembre de 1907	Exposició Coromina, Cinematògraf Model del Casino dels Archs, la Bisbal	- "Retrat de gran tamany, - estudis d'aigua, - estudi de nit, - caletes de Mallorca, - notes del port de Palma, - estudis de nú, - marines, - paisatjes. - (60 obres: quadros, pastels, apunts)."
Novembre-desembre de 1908	Exposició d'Artistes Gironins, Fomento de la Industria, Girona	- "Calvari, - xiprès i cloquer, - retrat de Coromina, - retrat de Masó, - "Peratallada", - "Daró Mort".
Febrer de 1909	El Arte Moderno, Girona*.	"Retrats: Montsalvatje, Rahola, Palol, Masó, testes y enters".
Agost de 1911	Taller de Miquel Pratmans, Girona	Pintura del retaule de l'església de Sant Salvador de Bianya.
Juny de 1918	Exposició d'Artistes Gironins, Galeries Laietanes, Barcelona	"El pobrissó d'Assissi", "La escala de la vida", "Rellotge de sol", "La muntanya de la Mare de Déu".

- * Aquesta galeria, creada pel fotògraf de Sant Daniel, Joan Llinàs i Badosa, es trobava a l'avinguda Jaume I de Girona.
- Fonts: *Avenç de l'Empordà*, *Diario de Gerona*, *la Publicidad*, *la Veu de Catalunya*.

Joan Baptista Coromina, Croquis, 1905.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Estudi, 1905.
Guaix/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Mallorca*, 1906.
Llapis/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Ocells, s/d.
Sanguina i guix/paper. Fotografia
Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Paisatge, 1906.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, la Bisbal d'Empordà, s/d.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Escena marinera, s/d.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

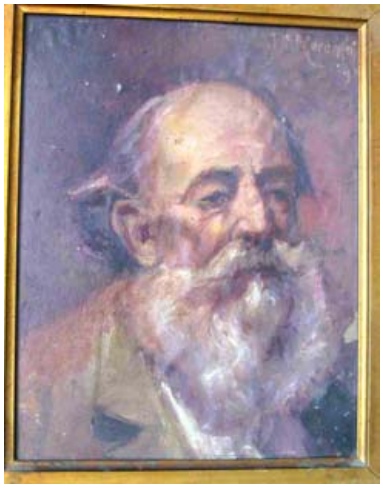
Joan Baptista Coromina, Poble, 1905.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Clar de lluna, s/d.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Retrat, s/d.
Carbó. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Retrat, 191[?].
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Bosc, 1906.
Llapis/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Arbres, s/d.
Oli/cartó. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Arbres, s/d.
Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Segador, s/d.
Guix, llapis, pastel, carbó/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Segador, 1906.
Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, Segadors, s/d.
Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Sant Francesch i els aucells*, s/d.
Oli. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Exposició d'artistes gironins
novembre-desembre 1908 - Girona

L'Exposició d'Artistes Gironins es va dur a terme a finals de 1908, de novembre a mitjan desembre, al gran saló del Fomento de la Industria, Comercio y Propiedad, al carrer Ciutadans de Girona. Rafael Masó hi va exposar els seus treballs d'arquitectura, Ricard Guinó les seves escultures i Joan B. Coromina els seus dibuixos i quadres.

Arran de l'exposició, Carles Rahola va pronunciar un discurs molt elogiós sobre Joan Baptista Coromina, destacant la profunda humanitat que es desprèn de les seves obres: "*En Joan B. Coromina es un jovenet, gayrebé un adolescent y es ja aquesta cosa tremada: una vida. No passen pas fredament, distretament devant dels seus quadros: els seus quadros son ell! No l'analisen pas tècnicament, am prejudicis d'escola, amb erudició crítica que en aquet cas sobra: veyeu-hi una humanitat que's cerca*". ("Crítica d'Art", a *L'Avenç de l'Empordà*, núm. 111, 15/11/1908, pàg. 2).

Ell cita diferents quadres que qualifica de manera magnífica: "*aquet Calvari de composició atrevidíssima, violenta; aquell exquisit estudi del xiprés que s'uneix amorosament amb el vell cloquer; l'admirable retrat del propi autor y el den Rafael Masó ont hi ha quelcóm més que l'efímera rassemblansa del rostre; ont l'expressió d'un carácter, d'una ánima s'es feta plástica y el dibuix vol dir ja imperi […]*". (*Ibid*., pàg. 3).

Gràcies a un article de la *Il·llustració Catalana*, sabem que el nombre de teles i dibuixos exposats va depassar la vintena. El periodista subratlla en primer lloc la "*riquesa de sentiment i de color",* després demostra que Coromina pinta amb el cor i els sentiments: *"Dins dels seus quadros hi hà una ànima, que's parla ab la del admirador y qu'es la matexa que no més els esperits depurats saben trobar en la naturaleza. Ell la porta als seus quadros, y aquest es el seu triomf*". ("Manifestació d'Art a Girona", a *Il·lustració Catalana*, núm. 289, 13/12/1908).

Sabem que es van exposar aquestes obres gràcies a un examen amb lupa de la fotografía de la exposició publicada a TARRÚS (Joan) i COMADIRA (Narcís), Op. Cit., pàg. 51.

Joan Baptista Coromina, Retrat, s/d. Oli/tela. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Autoretrat*, 1907. Sanguina. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Peratallada*, s/d. Oli/tela. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Església de Canapost*, s/d. Oli/tela. © Fons Museu d'Art de Girona. (Fot. Txús Sartorio).

Joan Baptista Coromina, *El Socós*, s/d. Oli/tela. Fotografia Annie Unland. Col·lecció particular.

Joan Baptista Coromina, *Convent de Sant Sebastià de la Bisbal*, s/d. Oli/tela. Fotografia Joaquim Coromina. Col·lecció ACBE.

Casa Batlle
(1909-1910)
Carrer Nou, plaça de Sant Francesc, carrer Fontanilles, 2 – Girona
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Aquesta obra, que consistia a reformar un edifici del segle XIX amb façana al carrer Nou, al carrer Fontanilles i a l'avinguda de Sant Francesc, va tenir un desenvolupament atzarós i mai va ésser acabada del tot.

Masó volia modernitzar radicalment l'edifici i, amb aquesta intenció, va decidir fer de la ceràmica l'element protagonista del projecte: "*L'element més secessionista és el coronament amb frontons de rajol vidriat en sardinell amb garlandes de ceràmica acabades per uns caps de mussol ceràmics*".[334]

A mesura que els treballs avancen van sorgint les dificultats. Finalment el propietari Lluís Batlle exigeix que el projecte, massa costós, sigui modificat. Aquesta decisió provoca un gran disgust a Masó que veu el seu projecte truncat, i a Coromina que gairebé ja havia acabat la fabricació quan li arriba la notícia. Aquesta decisió implica un trencament brutal a mesos de treball, de recerca i d'ajustaments.

Per encertar en el projecte de Masó, Coromina havia de resoldre el tema dels colors. Des de l'abril de 1909 fins al mes de setembre, fa nombroses proves de vernís per tal d'obtenir un groc i un verd que harmonitzessin.

D'altra banda el que distingeix la Casa Batlle és, sense dubte, el coronament de mussols ideat per Masó. L'original de la peça ceràmica és obra de Joan Baptista i Alfons Coromina, i es fa cap a mitjan juny. La seva fabricació es revelarà llarga i difícil perquè requereix una destresa particular i implica la reproducció d'un gran nombre d'exemplars.

Casa Batlle, detall mussol. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Des del febrer fins l'octubre de 1909 Joan Baptista i Alfons treballen també a la construcció d'un pinacle encarregat per Masó. El pergamí i la garlanda de roses que el composaven representaven una tasca difícil però el resultat va entusiasmar Coromina per la seva originalitat: "*La garlanda queda bé. No será pas gens monótona, malgrat guardi la matéixa amplada á dalt que á baix; jo crec que anirá bé aixó, car li treurá aquell caracter de*

[334] Tarrús (Joan) i Comadira (Narcís), *Op. cit.*, pàg. 169.

garlanda com totes que, es sabut i regla fixa, que han de començar estretes i acabar amples. La novetat li perdonará la rigidesa que puga tenir".[335]

Al setembre els materials ja estan llestos i Joan Baptista i Alfons comencen a col·locar-los a l'edifici. Però, a principis d'octubre van haver de retirar una part del pinacle, la del pergamí que s'havia d'enrotllar al capdamunt.

Aleshores Masó dissenya una nova garlanda que agrada a Coromina per la seva simplicitat. Així comença una segona fase del treball dedicada a la realització dels caps de mussol que falten, de les peces que han de substituir el pergamí, de la garlanda, de les panxes i de les cartel·les de sota la tribuna. Es preveu fer el lliurament a finals de febrer. Però, a principis de març Masó avisa Coromina que el projecte queda abandonat i que, per tant, cal aturar la fabricació. Les peces ceràmiques fetes fins aleshores restaran en poder de Lluís Batlle, però no seran col·locades.

Els Coromina presenten una factura al propietari, que els permetrà pagar el que deuen a Peret Martí, terrisser de la Bisbal, a qui havien subcontractat una part de la feina. És en el seu obrador on van ser fabricats maons i rajoletes i que foren envernissades i cuites les peces decoratives creades pels Coromina.

Coronament de la façana de la casa Batlle, avinguda de Sant Francesc. Fotografia Jean-Luc Dajon.

[335] Vegeu carta reg. 2101.

Escoles de Sarrià de Ter
(1910)
Carrer Major de Sarrià, 59 – Sarrià de Ter
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

L'octubre de 1909 Alfons Teixidor encarrega a Masó el condicionament de tres cases entremitgeres de la carretera de Sarrià de Ter per al seu ús com a escola. Per a aquesta obra els germans Coromina fabriquen les garlandes, les cartel·les de sota la tribuna, les mènsules gris verd de la façana i els balustres grocs per a la terrassa.

Escoles Sarrà de Ter, detall ceràmic de la façana. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Escoles Sarrà de Ter, detall ceràmic de la façana. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Escoles Sarrà de Ter, balustrada. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Farinera Teixidor
(1910-1911)
Carretera de Santa Eugènia, 42 – Girona
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Des del moment en què va rebre l'encàrrec d'Alfons Teixidor per fer la Farinera, Rafael Masó es va adonar que ell sol no podia assumir tota la dimensió d'aquell treball.

Per tant, conscient de les qualitats del seu amic, proposa a Joan Baptista Coromina que l'ajudi. Sap que és capaç de fer d'ajudant d'arquitecte perquè dibuixa amb molta traça i el comprèn a la perfecció. Masó està ben segur que Coromina sabrà interpretar els seus croquis i que els completarà sense que es perdi res de la gràcia del dibuix. El seu objectiu és compartir la feina: Masó dibuixarà a l'engròs i resoldrà els problemes de detalls i Coromina ho posarà tot en net i ho passarà a gran tamany.

Així doncs, durant alguns mesos Coromina treballa amb Masó habitualment al despatx-taller instal·lat als baixos de l'edifici en construcció.

Farinera Teixidor, detall ceràmic. Fotografia Annie Unland.

Paral·lelament a La Gabarra es fabriquen moltes de les peces ceràmiques de l'obra, com les prop de 2.200 escates del teulat, que varen necessitar un treball de recerca important pel que fa al color, les rajoles *mugró* i *coixinet* pel sostre i els testos destinats a les terrasses.

Farinera Teixidor, façana. Fotografia Annie Unland.

Altar i retaule de l'església de Sant Salvador de Bianya
(1911)
Sant Salvador de Bianya
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Segons una carta de Rafael Masó, a finals de l'estiu de 1910 el seu amic barceloní, el Sr. Pujador, li encarrega alguns treballs a la seva propietat de la Vall de Bianya. En aquell moment, ell no coneix encara la magnitud del projecte ni el ressò que aquest tindrà a la premsa, tant a Girona, en el *Diario de Gerona*, com a Barcelona, a la *Veu de Catalunya*. En realitat es tracta de restaurar l'església romànica i dotar-la d'un altar i d'un retaule. La pintura i les escultures seran obra de Joan Baptista Coromina.

Des del punt de vista artístic, Masó queda entusiasmat amb el resultat. Quan es refereix a les pintures que representen el Salvador, Elies i Moisès, a les escultures en alt relleu de Sant Joan, Sant Pere i Sant Jaume i a les estàtues del bisbe i el guerrer que coronen el retaule, expressa la seva satisfacció davant les qualitats expressives de cada element: "*La pintura, les esculptures… no se podien fer més ben fetes i am més regust de cosa revellida (…) ¡els veus aquells sants del retaule curts de cames i de posicions tan característiques. el redemptor, Moises, Elies, els àngels tot és una meravella de eczecució i te asseguro que el bon Coromina ha resultat serne un destre… ¡Miratel aquell Bisbe! […] Aquell caparràs que li don un aspecte tan gran de bondat i aquella boca de pex que li realça encare més aquesta virtud…[…] l'esquena la tenia tota pronunciada..! (repara que és també axo una característica de bondat) i fins en la manera de posar les mans se li revela aquest caràcter…I el guerrer o sia Sant Miquel…Pot més ben ecspresarse en la figura d'un guerrer la ingenuitat d'aquella gent del segle XII. To és espasa…i aquell axerrancament de cames i posició de mans és una trovalla*".[336]

Des d'un punt de vista tècnic l'èxit de l'empresa és complet perquè totes les peces de ceràmica van ser cuites al forn de La Gabarra tot just estrenat. El fet que hagin sortit del forn tal com es veuen i que s'hagin pintat provoca la sorpresa i l'admiració dels visitants.

Joan Baptista Coromina, *El bisbe*, escultura. Fotografia Jean-Luc Dajon.

L'altar i el retaule de Sant Salvador de Bianya prenen així, al nostre parer, un valor d'exemple pel que fa a la simbiosi del binomi Masó-Coromina. Això mateix és el que sent Francesc Montsalvatje quan escriu: "*¡Masó y Coromina! He aqui a dos artistas que se compenetran en sus inspiraciones, se funden, por decirlo así, en sus mútuas concepciones, y juntos marchan con paso firme y seguro por las esferas del arte, dando una unicidad (que es la forma de lo bello) á sus obras, que atraen y encantan*".[337]

---

[336] Catllar (Bernat), Doménech (Gemma) i Gil (Rosa M.), *Op. cit.* , pàg. 37.
[337] Montsalvatje (Francesc), "Una obra d'art", a *Avenç de l'Empordà* (21/8/1911), pàg. 2).

Casa de la Campana

(1911)
Rambla Portalet, 9-11 – Sant Feliu de Guíxols
Arquitecte: Bernardí Martorell Puig

Tal com s'expressa a la carta de Joan Baptista Coromina a Rafael Masó d'abril de 1911 (reg. 2136), quan l'arquitecte Bernardí Martorell Puig (1870 – 1937) treballava en la construcció de la Casa de La Campana de Sant Feliu de Guíxols, va encarregar els treballs en ceràmica als Coromina.

La Casa de la Campana actualment està inclosa en el *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Elements d'interès històric i artístic de l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols*, i hi és descrita en els següents termes: "*En aquest edifici fet construir pel barceloní Josep Roca i Rabell, es fan evidents vàries de les preocupacions constants del modernisme, com són l'expressió de la construcció mitjançant l'ús de l'obra vista, l'adopció d'elements ceràmics vidriats i la supervivència del ferro forjat, entre altres artesanies. […] També destaca el coronament amb motius geomètrics i un trencadís de rajola vidriada*".[338]

En aquest projecte Martorell utilitza generosament la ceràmica i la seva execució durarà un any i mig. A més del trencadís, cal destacar-ne les peces del balcó i els testos, de dimensions excepcionals.

Casa de la Campana. Fotografia Josep M.ª. Birulés. Fons d'imatges de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols.

[338] *Catàleg del Patrimoni arquitectònic i elements d'interès històric i artístic*, Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 2000. Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols.

Casa Masó
(1911-1912)
Carrer de les Ballesteries, 29 – Girona
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

En el cas de la Casa Masó del carrer Ballesteries, les obres varen consistir a ajuntar tres cases entremitgeres mitjançant una reestructuració completa dels volums interiors.

Masó opta per una àmplia utilització de la ceràmica tant als terres com a les parets. Diversos models —"cuxí grogues", "rosari groc", "fris claus"," sòcol gris", "rejoles verdes"— són triats en funció del pis i de la cambra a on van destinats.

A l'exterior de la casa, domina el groc present en el model *mugró*, les cartel·les en forma de pergamí, els passamans i la barana de la terrassa.

A la façana posterior que dóna al riu Onyar, sota la pèrgola de l'últim pis, Masó assoleix crear un motiu ornamental del tot original exclusivament composat amb rajoles de recuperació que disposa de manera astuta en un mosaic de colors jugant amb els degradats de matisos.

Joan Baptista Coromina, per la seva part, ha d'enfrontar-se a una multitud de problemes de tècnica decorativa, de color i de cocció, per aconseguir els dos plafons en ceràmica blanca i blava que decoren l'entrada de la casa. El primer, en homenatge a la mare de Rafael Masó, Paula Valentí propietària de l'immoble inicial, representa Santa Paula. El segon representa un gerro amb un ram de flors. Avui es conserva, al Museu d'Art de Girona, un plat amb aquest mateix ram de flors.

Les parets de l'escala estan recobertes d'un miler de petites rajoletes de ceràmica dissenyades per Rafael Masó per simbolitzar la família Masó Valentí. Narcís-Jordi Aragó aporta el significat de cada model: "*En els petits quadres, repartits i reiterats al llarg de l'escala, va dibuixar-hi una heràldica feta a mida amb els emblemes dels noms i dels oficis de la nissaga familiar, concretats en dinou models diferents: els noms de Jesús i de Maria, la data de l'obra, l'escut de la ciutat, la ballesta del carrer de les Ballesteries, els cognoms patern i matern, el símbol de la medicina exercida per l'avi, la muntanya evocadora del cognom de l'àvia, el pare representat per un gall, la mare com un arbre d'onze fruits, els poms de flors dels fills i de les filles, el lema al.lusiu a la futura esposa i els signes expressius dels oficis del pare i dels germans: el tòrcul de la imprenta, la rosa i el compàs de l'arquitecte, les balances del jurista, les fòrmules químiques del farmacèutic i la guardiola de l'empleat a la caixa d'estalvis*".[339]

[339] Aragó (Narcís-Jordi), "Les rajoles de Rafael Masó", a *Programa de la 14 Trobada d'Artisans i Brocanters 1999.*

Façana de la Casa Masó. La foto comprèn les tres cases adjuntades l'any 1911 i, a la dreta, la quarta afegida l'any 1918. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Masó, rajoles de l'escala. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Masó, Plafó *Santa Paula*. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Masó, Plafó amb gerro i un ram de flors. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Cafè Unió Republicana
(1911-1912)
Plaça de la Coma – Cassà de la Selva
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Durant els mesos de desembre de 1911 i gener de 1912, Coromina detalla regularment a les seves cartes l'estat dels treballs del Cafè de la Unió Republicana de Cassà de la Selva: "*rajoles cuxí per posar a una columna, rajoles mugró, cantoneres, pesses per el sócol i una corniseta*". Els plànols de l'obra són de Rafael Masó i els patrons i els motlles són executats per Leonci Coromina. El dietari de la fàbrica posa de manifest que els treballs, acabats a finals de març, són pagats per Salvador Cristià. Aquest, l'any 1892, havia restaurat la casa que posseïa a la plaça de la Coma, seguint un projecte del mestre d'obres Félix Torras i Mataró. Tot i que la petició de permís d'obres, conservat a l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva no ho precisa, el local esdevingué un cafè per a l'associació Círculo Recreativo. Cinc anys més tard, una ampliació permetrà afegir-hi un teatre i una sala de ball. El 1912, en els locals de Salvador Cristià el Círculo Recreativo és substituït pel Centre de la Unió Republicana.

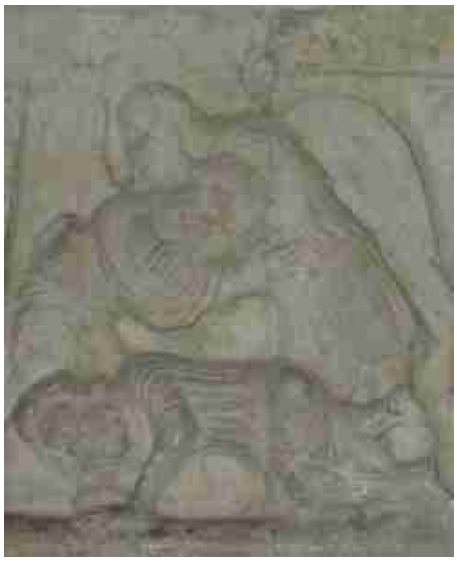

Centre de la Unió Republicana. AMCS/Col·lecció Joan Maymí. Autor L. Roisin.

Casa Masó-Bru
(1912)
Carretera de Santa Eugènia, 5 – Girona

Rafael Masó havia dissenyat el mobiliari i la decoració interior del futur domicili conjugal, inicialment previst al carrer Ballesteries i finalment situat al número 5 de la carretera de Santa Eugènia, al costat del pis del pare d'Esperança.

La realització de les peces de ceràmica incumbeix a Joan Baptista Coromina: el relleu del *Somni de Jacob*, emmotllat directament al damunt d'un dels capitells del claustre de la Catedral de Girona, i destinat al capçal del llit de matrimoni, els plafons ceràmics representant Sant Rafael i Santa Esperança per a un rentamans composat de cubs verds, un àngel per al capçal d'un bressol i nombrosos pots anomenats pots alemanys.

Capitell del claustre de la Catedral de Girona representant el *Somni de Jacob*. Fotografia Annie Unland.

Prova de terracuita del *Somni de Jacob*. Fotografia Jean-Luc Dajon. Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Somni de Jacob, capçal de llit de la família Coromina. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Joan Baptista Coromina, apunt àngel, s/d.
Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Prova de terracuita de un àngel.
Fotografia Jean-Luc Dajon.
Col·lecció particular.

Àngel, capçal de llit de la família Coromina.
Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Ajuntament de Vilablareix
(1912)
Carrer del Perelló, 142 – Vilablareix
Arquitecte: Rafael Masó i Valentí

L'any 1912, la Gabarra va fer un fris ceràmic destinat a l'Ajuntament de Vilablareix situat al carrer del Perelló, núm. 172.

Gràcies al dietari de l'empresa, sabem que l'obra va ser pagada per J. Gispert el 13 d'agost de 1912.

Aquest fris es troba sobre la porta d'entrada i indica el nom de l'ajuntament i l'any de la construcció.

Façana de l'ajuntament de Vilablareix. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Detall ceràmic, façana de l'ajuntament
de Vilablareix. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Església del Carme
(1913)
Carrer Bisbe Laguarda - Barcelona
Arquitecte: José María Pericas Morros

Coromina en les seves cartes a Masó informa sovint sobre el progrés dels treballs de les *gerónimes*. Per entendre a què és refereix aquest mot cal remuntar-se als esdeveniments de la Setmana Tràgica. Aleshores la Comunitat de Germanes de l'Ordre de Sant Jeroni ocupava el monestir de Maties, a la plaça del Padró. Aquest fou enterament destruït pels alçaments de juliol de 1909. Aleshores les monges es varen instal·lar al carrer Iradier. L'any següent, el terreny de l'antic monestir va ser dividit en dues parcel·les separades per un carrer —l'actual carrer Bisbe Laguarda— que atravessava pel mig del claustre en ruïnes. Una parcel·la va ser venuda a la Compañia de Coches y automóviles, el 3 d'agost de 1910, l'altra se la va reservar el bisbe per destinar-la a la construcció de la Parròquia del Carme. Josep Ma. Pericas va ser l'encarregat de parcel·lar el terreny, tal com testimonia el llibre de comptes de la Comunitat: "*Marzo 1911: Pagat cenvintisinch pts al Arquitecto Sr. Pericas venta terreno Planos*". Tot seguit, el bisbe Laguarda va confiar el projecte de l'església a Josep Ma Pericas el qual es va adreçar a la Gabarra per fer fabricar la ceràmica que necessitava. Tant al dietari com a les cartes dels Coromina cada vegada que es parla d'aquesta obra s'hi fa referència com les *gerónimes*.

L'església del Carme va ser incendiada durant la Guerra Civil i l'esmalt verd de les rajoles ceràmiques que decoraven el basament dels deu pilars de la nau es va perdre exceptuant alguna peça que va ser trobada i recol·locada a lloc. Els sants i els frares que foren encarregats en una segona fase també van desaparèixer. En canvi, es poden contemplar encara les rajoles ovals verdes, les rajoles planes grogues i el fris gris blau de la capella del Sant Crist on es troben la Gran Creu i les pintures modernes de la Verge Maria i l'Apòstol Joan. A l'exterior, a la façana que dóna al carrer Bisbe Laguarda, les canals grogues i les rosasses verdes es conserven intactes. Pel que fa a la trona citada a la carta del 18/11/1913 (reg. 2269), va ser ràpidament suprimida a causa de les raons clarament explicades per Fortià Solà, autor d'una monografia sobre la parròquia: "*La trona primitiva figurava en un dels angles del presbiteri. Era en si una obra de gust, de marbres i ceràmica, oferta pel tan notable orador sagrat, natural de la barriada del Carme, doctor Estabanell, la qual es feia admirar, però no tenia res d'acústica*".[340]

Vista de l'exterior de l'església del Carme.
Fotografia Jean-Luc Dajon.

Detall ceràmic de la capella del Sant Crist.
Fotografia Jean-Luc Dajon.

[340] Fortià Solà, Prev., *La Parròquia de Nostra Senyora del Carme de Barcelona*, pàg. 141

Casa Comella
(1912)
Carrer Nena Cases amb Milanesat - Barcelona
Arquitecte: José María Pericas Morros

El juny de 1912 Josep M. Pericas va encarregar a La Gabarra unes peces de ceràmica per a la casa de Jacint Comella Colom de Barcelona, de la qual n'era l'arquitecte. La ceràmica verda és utilitzada en les vores de les finestres, els passamans de la terrassa i les boles que decoren el teulat de la casa. La forma arrodonida de la porta d'entrada se subratlla amb unes peces ceràmiques grogues amb un motiu oval en relleu.

La Casa Comella va ser enderrocada durant la setmana del 14 al 19 de juny de 1971 tot i la petició que el 4 de maig del mateix any havia fet el Colegio Oficial de Arquitectos de Cataluña i Baleares y Cátedra de Historia de Arquitectura, el 4 de maig d'aquest mateix any, de declarar-la Monument Provincial d'Interès Històric Artístic.

Porta de la Casa Comella. Autor desconegut. Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectura de Catalunya

Casa Comella. Autor desconegut. Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectura de Catalunya.

Nomenament de Joan Baptista Coromina a la plaça de professor director de l'Escola Menor d'Arts i Indústries de Palafrugell

El projecte de crear una Escola d'Arts i Indústries a Palafrugell data de 1906, quan l'ajuntament manifesta el seu desig a la Diputació de Girona, en una carta del 28 de novembre de 1906. Havent acceptat la petició, es convoquen els concursos per a la provisió de les places de professor-director per a les Escoles de Palamós i Palafrugell en els anys 1907 i el 1909, però les dues places varen restar desertes.

La convocatòria del concurs, al qual es va presentar Coromina, surt publicada al Butlletí Oficial de la Província de Girona el 13/8/1912. S'hi informa que la data ha estat fixada pel 13 de setembre, s'hi dóna la composició del jurat, s'hi defineix el programa i s'hi descriu el procediment de les proves.

Un document —molt informal, per cert, ja que es tracta d'un simple full solt conservat tanmateix als arxius — dóna la llista dels candidats a les places de Palafrugell i Palamós: "Han solicitado la plaza de profesor los Sres D. Juan Roca Pinet, D. Juan Bta Coromina i D. Amado Camós Blanch y la de Auxiliar D. Benito Alberti Bosch". El fet que Roca renunciï a presentar-se dóna a Coromina, tal com veiem a la carta del 3 de setembre, grans esperances d'èxit ja que així pot comptar amb el suport de Roca "pare", Enrique Roca, secretari a la comissió.

Però el concurs va ésser ajornat al mes de desembre: la composició del jurat va ser idèntica pels concursos de Palafrugell-Palamós, d'una banda, i de Sant Feliu de Guíxols, de l'altra, i el calendari de les proves va esdevenir inviable. L'octubre de 1912 l'Ajuntament de Palafrugell desitja vivament que l'escola comenci a funcionar malgrat l'ajornament del concurs. Ja ha previst un local i ha comprat el material. Per tant, dóna suport a la petició de Josep M. Manich i Elias, enginyer industrial, que desitja assumir les funcions de director de l'escola, i afirma que es presentarà a les proves quan es convoquin. En la carta de 4 de novembre de 1912 la Diputació Provincial de Girona "*acuerda nombrar Director interino de la Escuela de Artes e industrias de Palafrugell a D. José Ma Manich, Ingeniero industrial por mientras no se celebren las oposiciones anunciadas y caso de que éstas quedaran desiertas facultar a la Comisión provincial para convocar immediatamente otras, a fin de que la plaza pueda proveerse por oposición*".

Quan finalment el concurs té lloc només s'hi presenten Coromina i Amado Camós Blanch. La plaça és assignada a Joan Baptista Coromina el gener de 1913.

Joan Baptista Coromina, s/d. Tinta/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

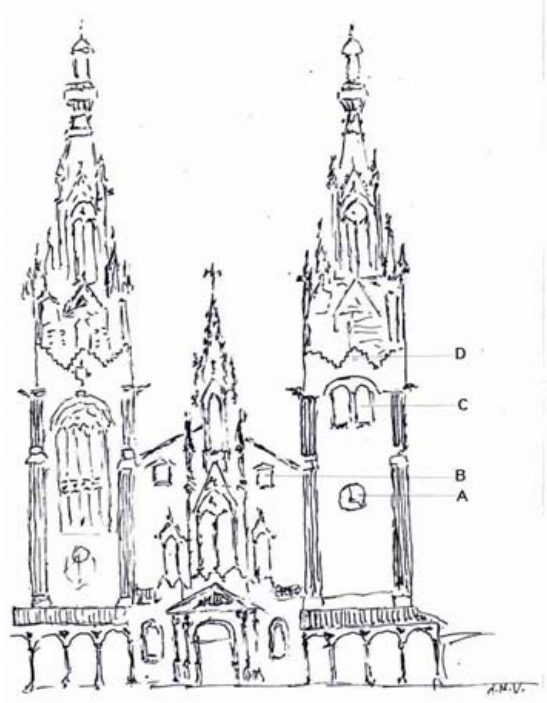
Joan Baptista Coromina, s/d. Guaix/paper. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Església de Lloret de Mar
(1912-1913)
Plaça de l'Església – Lloret de Mar
Arquitecte: Bonaventura Conill Montobbio

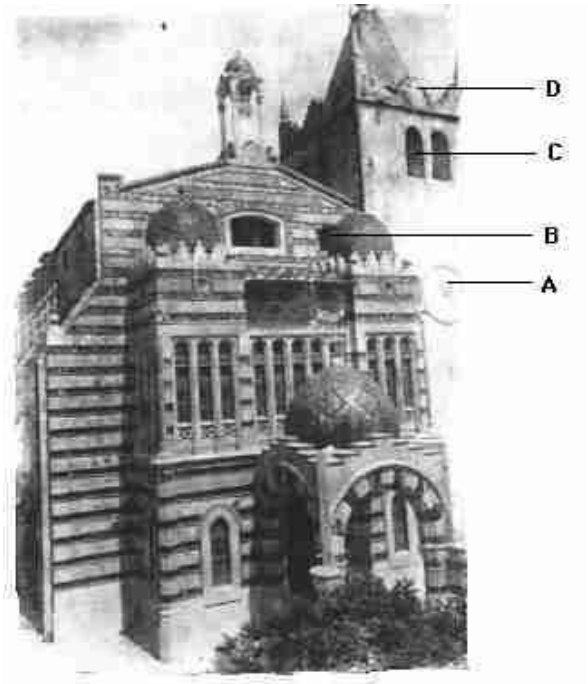
L'any 1912 el Canonge Agustí Vilà i Domenech decideix reformar l'església parroquial de Lloret de Mar, la seva vila natal.

El mes de maig rep el projecte de renovació de la façana de l'arquitecte Bonaventura Conill i Montobbio (Barcelona, 1876-1946) que és aprovat pel bisbe de Girona Francesc de Pol.

En una primera fase els treballs es varen centrar en l'interior de l'església, s'iniciaren el juliol de 1912 i s'acabaren dos anys més tard. Aleshores, i només aleshores, s'emprèn la restauració exterior com en dóna testimoni la "*COPIA de la ESCRITURA de Acta levantada con motivo de la bendición de las obras de la Iglesia Parroquial de la presente villa de Lloret de Mar*", datada 23/7/1914.[341] Però, per una raó que desconeixem, el primer projecte de façana va ser substituït per un altre, radicalment diferent, tal com es pot veure en els dos documents que reproduïm a continuació.

Reproduccó a ploma d'Agustí Ma. Vilà d'un estudi de Bonaventura Conill, projecte inicial no realitzat de reforma de la façana de l'església de Lloret de Mar.

Façana principal de l'església reformada de Lloret de Mar. Fotografia Emili Martínez Passapera. Arxiu d'Agustí Ma. Vilà.

Podem constatar que es va abandonar el projecte de construcció d'un segon campanar, la qual cosa modifica de forma singular la idea inicial de l'arquitecte. Aquest punt va ser detalladament estudiat per Agustí M. Vilà i Galí que ens ha comunicat les seves conclusions: "*Si analitzem els dos campanars del projecte sembla evident que l'arquitecte en el seu projecte vol aprofitar el campanar existent. Això es fa evident perquè respecta el rellotge (A), que fa*

[341] Vilà i Galí (Agustí Ma.), *El canonge Vilà i el seu temps*, pàg. 253.

anys existia al campanar, i les dues obertures on es troba l'habitatge de les campanes (C). També manté l'acabament existent sobre les obertures de les campanes, acabament que reprodueix en el campanar o torre que s'havia de construir de nou (D). En la part central de la façana del projecte apareixen dues obertures (B) que ja devien existir en la façana primitiva abans de la reforma. La part central de la façana del projecte Conill és, doncs, sobreposada a la façana primitiva".

Però a les cartes escrites per Alfons i Joan Baptista Coromina a Rafael Masó, entre octubre de 1912 i juliol de 1913, es parla clarament d'una església amb dos campanars; per tant, podem deduir que va ser pel primer projecte de Bonaventura Conill pel qual s'havia demanat un pressupost. No hi hagué continuïtat i per a la realització del projecte definitiu, Conill es va adreçar a un altre fabricant de ceràmica que encara no s'ha pogut identificar.

Athenea
(1913)
Carrer de la Galera, 30 – Girona
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Destinat a esdevenir el centre de l'activitat cultural de Girona, Athenea es va crear principis de 1913 per iniciativa dels intel·lectuals de la ciutat, particularment de Rafael Masó i Xavier Montsalvatge. La inauguració va tenir lloc el primer de juliol.

L'edifici concebut per Masó fa de la ceràmica un dels elements clau en la seva recerca de l'arquitectura simbòlica. Segons Tarrús i Comadira, Athenea s'ha d'entendre com "*una mena de manifest de l'arquitectua noucentista*".[342]

La ceràmica que decora la façana —pilastres curvais i rajoles pintades amb llanterna d'un groc rovellat— fou considerada pels mateixos autors com una veritable troballa; opinió compartida per Francesc Miralles que a propòsit dels frisos decoratius escriu: "*A l'extraordinari color s'uneix la recuperació d'una iconografia populista*".[343]

Joan Baptista Coromina havia de fer per a la façana l'emmotllat en guix del cap d'Athenea. A la seva carta del 18 de novembre de 1913 (reg. 2269) fa saber a Masó que aquest medalló ja es podrà coure en la propera fornada. Però aquest projecte no es durà a terme i la correspondència no ens aporta cap explicació complementària de les causes d'aquesta no-realització.

En una carta adreçada a Alfons Coromina, Masó explica la tècnica que s'ha d'utilitzar per a l'elaboració del rètol que serà obra de Joan Baptista Coromina: "*El procediment a seguir pera fer aquest lletrero no ha de ser el del refundiment, sino el de llanterna. Ja se d sobre del fumat es demanar gairebe un impossible pro ¡no importa! ja me'n contento de lo qe surti perque precisament es lo que vull. Cal per les lletres amb un broc forsa groxut, de manera qe les ratlles arrivin a fer 7 i 8 milimetres, procurant qe surti el major relleu possible. A la pasta engalba s'hi barreja lo que mellor vos sembli que l'hagi de fer distingir despres de lo demes.- ¿No hi haura cap terra o millor dit cap engalva, (blanca, vermella etc.) qe escupi o millor dit que no vulga pendre el fumat. Jo crec qe si perque be recordo que'm varen dir que pera el fumat era menester terres especials. Doncs be! Suposeu que no prengui una terra el fumat. D'allo en feu engalba, i e-hi pinteu am llenterna. Cualsevol cosa qe surti estará be! Engalva blanca sobre el fumat o be vermell sobre el matex tó gris, - ambdues coses me dexaran satisfet - Si a vos se os acudex alguna cosa mes, pera asegurar aquesta prova, com per exemple la de barrejar algun oxid a la engalva, o pintar la lletra am vernis ¡feuho! qe també ho acceptaré. - En ultim cas si la lletra no's distingis gens ni gens despres de cuita, nosaltres aqui la pintarem o daurarem sobre el relleu de la manera que'ns dongui la gana.*

Digueu a n'En Joan que conve pera aqtes lletres un trassat ferm o segur, constant els pals groxuts de tres ratlles cada un, tal com li dibuxo en la present. - Ja veureu que cada lletra interessa cuatre rejoles no mes i que els pics d'entre lletra i lletra interessan a dos - Numereulos!".[344]

Aquest document ens acosta a la dificultat de la feina i a la destresa i ofici que exigeix l'obra. Al mateix temps és un testimoni de la voluntat de l'arquitecte d'utilitzar els millors recursos que la matèria primera posa a les mans de l'artesà. En definitiva, esdevé un exemple de la complementaritat i de la confiança existent entre Masó i Coromina.

---

[342] Tarrús (Joan) i Comadira (Narcís), *Op. cit*., pàg. 170.
[343] Fontbona (Francesc) i Miralles (Francesc), *Del Modernisme al Noucentisme 1888-1917*, pàg. 179.
[344] *El Noucentisme, un projecte de modernitat*, pàg. 243.

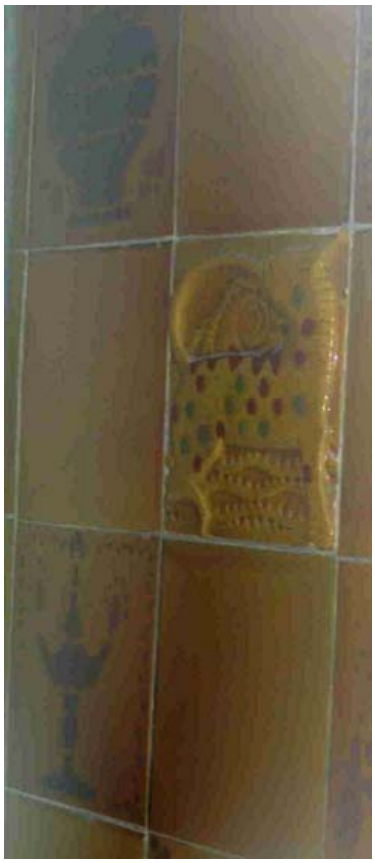

Procés de fabricació d'una rajola mitjançant la tècnica del motlle de guix (rajola del brau). Fotografia: Carles Mitjà. Fons Terracotta Museu, la Bisbal d'Empordà.

Rajola del brau. Fotografia. Jean- Luc Dajon

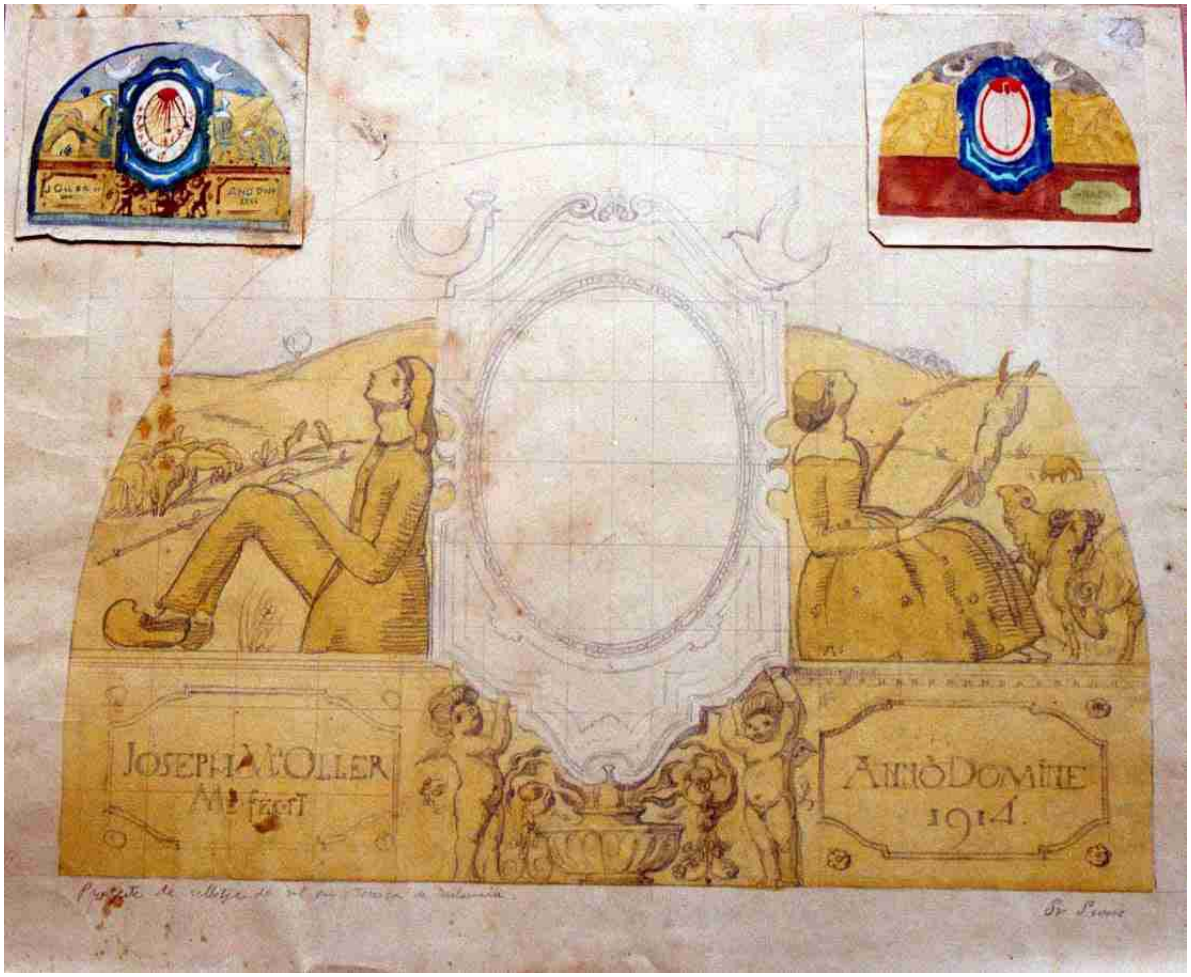

Rajoles decoratives de la façana d'Athenea. Actualment es troben a l'interior del Centre Cultural Caixa de Girona – Fontana d'Or, tot i que mig ocultes per un ascensor que s'hi ha col·locat al davant. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Oller
(1913 - 1914)
Sant Martí Sapresa
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

Situada a les afores del poble de Sant Martí Sapresa, enmig del camp, aquesta casa que, a l'època de les obres dirigides per Rafael Masó, era propietat de Josep M. Oller de Santa Coloma de Farners, ha conservat tot el seu estil gràcies a l'excel·lent estat de la ceràmica verda que la caracteritza, tant a l'exterior com a l'interior.

A la façana, hi són presents els revestiments murals en rajola floró català a sota de les finestres, les obertures en ull de bou, els bataigües i les peces d'ornament cúbiques i esfèriques. Només la decoració en semicercle situada al capdamunt de la façana i que representa a Sant Josep, no correspon al que havia previst Masó. En el projecte original hi figurava un rellotge de sol en ceràmica de València amb motius camperols, del qual Joan Baptista Coromina n'havia dibuixat i pintat el model conservat als arxius familiars.

Joan Baptista Coromina, *Projecte de rellotge de sol en terrissa de València*, 1914. Llapis, aquarel·la i guaix/paper. Signat Sr Surós. Fotografia Jean-Luc Dajon. Col·lecció particular.

Façana de la Casa Oller. Fotografia Jean-Luc Dajon.
Projecte. COAC Girona. Reg. 22-6

Casa Oller, obertura en ull de bou. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Oller, revestiment mural de la façana. Fotografia Jean-Luc Dajon

Casa Masramon
(1913 - 1915)
Carrer Vayreda, 6 – Olot
Arquitecte: Rafael Masó Valentí

La Casa Masramon d'Olot va ser la primera casa de nova planta que Masó va construir per a una família jove amb fills. Tal com expliquen Tarrús i Comadira, aquesta obra li proporciona l'ocasió d'expressar plenament el seu ideal de llar, donant gran importància al condicionament i la decoració interior. La ceràmica respondrà plenament a aquesta intenció.

Cal ressaltar, per exemple, el tema dels Tres Reis, triat per decorar la cambra dels infants. El plafó en ceràmica que els representa és el resultat de l'ensamblatge de 100 rajoles de 7 x 7 cm. Les paneres de fruita i els *ninus* responen igualment a la voluntat de Masó de vetllar pels detalls.

Aquesta mateixa voluntat es manifesta a l'exterior de la casa, amb elements com els caps de cavall en terra cuita, senyes d'identitat del porxo, fabricats per Joan Baptista Coromina.

Un altre gran recurs de l'art de la ceràmica és el ventall de colors —gris, blau, verd, groc— que és profusament explotat i declinat en les variants de matís més fosc o més clar. Els revestiments murals, tant interiors com exteriors, utilitzen una gran varietat de models, tal com es pot veure en la llarga llista establerta a partir de la correspondència: «rejoles rosari gris fosc pels arrimaders interiors, peces per la chimeneia, rejols arrimader pintat flor, rejoles planes grises, peces capota gris "Font i Gumà" petites, grans, especials acabament, fronts d'escala, curvais "athenea" pintats (rodona a dreta i a esquerra), plafons per la fatxada decorat llanterna, ròtul "Ave Maria"».

L'Escola d'Arts i Oficis de Girona
(1916)
Carrer Anselm Clavé, 32 i avinguda Jaume I, 3 i 5
Arquitecte: Rafael Masó i Valentí

L'any 1914 Rafael Masó i Joan Baptista Coromina comparteixen un nou projecte: la creació d'una Escola d'Arts i Oficis i una Escola de Ceràmica a Girona. Aquest projecte s'inscriu en el moviment de promoció dels oficis artesanals fomentat per les altes instàncies de la Mancomunitat.

Masó forma part del grup encarregat de redactar la memòria que cal presentar a la comissió d'estudi. Per recolzar millor els seus arguments, demana consell al seu amic, Antoni Serra Fiter, molt introduït en el tema i que ben aviat ocuparà la plaça de professor de pràctiques de ceràmica a l'Escola Superior dels Bells Oficis de Barcelona. En la carta que li envia des de Domeny el 29 de setembre de 1914, li exposa els principis generals de funcionament de la futura escola de ceràmica, per tal que Serra pugui respondre a les preguntes amb ple coneixement de causa. El concepte està perfectament estructurat: l'escola s'ha d'integrar en els plans d'ensenyament establerts, la durada dels estudis hi està limitada a dos anys, la llista de matèries està preparada. Els objectius també estan clarament definits: cal adreçar-se a un ampli sector de les classes obreres, procurant que se sentin atrets per l'ensenyament que se'ls dona.

En el pensament de Masó i de Coromina és evident que la responsabilitat de l'escola de ceràmica recaurà de ple en Joan Baptista. Però, el 22 de gener de 1915 el projecte és aprovat de forma parcial: la creació de l'escola de ceràmica es deixa per més endavant.

Es decideix que Masó serà el director de l'Escola d'Arts i Oficis i se li confia la construcció de l'edifici en un terreny situat al costat d'Athenea. Les obres comencen l'abril de 1916. La Gabarra hi participa activament produint una gran quantitat de peces del seu mostrari "habitual". Tanmateix, cal destacar l'èxit d'una nova fórmula emprada per Coromina per tal d'obtenir el color verd desitjat per Masó. La Gabarra dóna un segell propi a la façana del carrer Anselm Clavé, amb peces remarcables tant pels seus colors com pels motius representats, que esdevé un veritable himne popular als oficis artesanals.

Però, per motivacions polítiques, l'Escola d'Arts i Oficis no obrirà mai les seves portes i l'edifici acollirà l'Escola Normal de Mestres.

Domeny 23 Sept 1914

Amic Serra :

Demá es el dia en q^e^ tinc destinat anar a Quart per a veure El General. Si les noves q^e^ alli recullo son molt i molt bones i conec q^e^ os han se ser extraordinariament plaentes, tot seguit vos ho escriuré.

Are vos escric mes q^e^ per a res per a demanar-vos adjutori en la feina aquella per tots dos tan estimada de la creacio a Girona de la futura Escola d'art ceramic. […]

Tracta solament de q^e^'m dongueu resposta a les seguents preguntes q^e^ son trasllat fidel de les mateixes q^e^ en el cos de ma memoria hi deixo formulades.

I^a^ Quin plan de estudis complement del q^e^'s dongui a la Escola General podra seguirse per a l'ensenyament tecnic de la ceramica ?

II – Quina pauta, quin programa, pot establirse per a cada ensenyament ?

III – Utillatje minim d'aquesta Escola professional.

Feume sobre cada una de aquestes preguntes les advertencies q^e^ cregan convenient.

Per a mes orientarvos jo vos dire q^e^ tenia pensat q^e^ sols els alumnes q^e^ haguessin cursat el 1er i 2^on^ any de la Escola general poguessin passar a nudrirse dels coneixements q^e^'s donarien en la especial o professional. Aquets alumnes sortirien encinistrats en Aritmetica i Geometria, Fisica i mecanica elemental, Geometria descriptiva, Dibuix industrial, Dibuix decoratiu i Trevalls manuals.

Pensava jo q^e^ en dos anys mes poguessin adquirir tots els coneixements q^e^ es donguessin a la Escola professional.

Penseu amb allo q^e^ deiem : o sia q^e^ aq^ta^ Escola hauria d'esser en el dia de dema la Menor o preparatoria d'aquella altre gran i forta q^e^ seria la que donaria els verdaders i positius resultats.

Al respondre a la 2ª pregunta expliqueu la forma practica americana q^e^ donariau a cada ensenyament per a fer-lo assequible i estimat de tots els obrers. Penseu tambe en q^e^ a l'altre Escola no hi haurá cap classe oral. Totes serán practiques. En la Professional de ceramica s'hauria de seguir encare am mes motiu el mateix sistema.

Cureu de contestarme a tal preguntes a volta mateixa de correu si es possible. Dins d'aquesta setmana he de deixar pasada en net mi memoria i ja [?]q^e^'m conve. Jo procurare de donar bella forma a lo q^e^ vos me suministreu.

AmDeussiau Feumho i Deu nos ho pagara.
Saludeu als vostres petits futurs ceramistes.

De cor tot vostre

R. Masó

Carta de Rafael Masó a Antoni Serra, 23 de septembre de 1914. Museu Serra de Cornellà.

Casa Cases
(1914-1916)
Carretera de Sant Feliu de Guíxols a Palamós
Urbanització Urcatusa – Sant Feliu de Guíxols
Arquitecte: Rafael Masó i Valentí

En certa manera, la Casa Cases de Sant Feliu de Guíxols, la darrera gran obra privada en la que Joan Baptista va participar plenament, marca el punt culminant de la col·laboració entre La Gabarra i Masó. Els treballs es van desenvolupar entre 1914 i 1916.

La ceràmica hi és omnipresent. Lluminosa gràcies als grocs vermellosos que atreuen la mirada cap al primer pis i cap a les cobertes, es torna, aparentment, més discreta sota el porxo de l'entrada, on s'utilitzen gammes de blaus i de tons més suaus que, en realitat, es posen al servei d'una refinada voluntat identificadora: el nom de Joan Cases i l'any 1916 s'articulen entorn als corns de l'abundància, obra de l'escultor Fidel Aguilar.

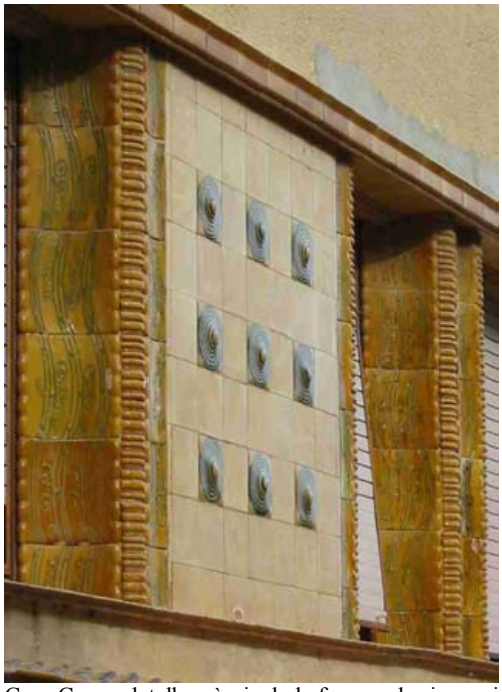
El groc és el color clau a l'interior de la casa on la diversitat de models, des dels més sobris als més recarregats, des dels més clars als més foscos, pren tot el seu valor gràcies a una combinació subtil que dóna fe del perfecte domini de la tècnica i de l'estètica.

Entrada de la Casa Cases. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Cases, detall ceràmic del porxo d'entrada. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Cases, detall ceràmic de la façana al primer pis. Fotografia Jean-Luc Dajon.

Casa Cases, detall ceràmic del porxo d'entrada. Fotografia Jean-Luc Dajon.

ANNEX: CARTES D'ALFONS COROMINA A RAFAEL MASÓ

29 d'abril de 1910
reg. 2126

Apresiadissim Sr Masó:

Tres alegrias intensisimas m'á causat la seva lletra; la primera es poger estar urgullos de tenir lletra seva, en l'cual s'hi vessa sempre un raix de llum, amor i poessia.

Felis vosté Rafel, qui te la sort de trobar per camins y carrers uns hermosos ulls que'l miran i antenan i que'l matex tems an sapigut distingur clarament lo que es un artista ple d'santetat, o lo que son las vulgaritats.

Cuan he posat els ulls demunt las sevas ratlles se me han entalat d'una boira que tot just na era pujada del meu cor.! tot era alegria i ben estar; ?Escreo cuantes coses i he vist¿ prou m'agradaria contarlasi ¡pero la ploma fa lo que vol i no lo que jo voldria ferli dir! Que i faré pobre de mi ¿si vax tenir la desgrasia de trobar un mestre que no tenia cap interes ab els seos dejebles ¿sols tinc un ramei ara que soc gran i ja hauria d'saberna, cuan tinc un moment fora del treball emplearlo à n'axo. No vull pas quedarme à la colla de l'gent bulgar, per que áquestes coses tanbé me agrada saberlas. Me dispensi dons Sr Rafel, i pensis que totes las faltas ortografiques, no son mes que abrasadas que li envia un seo am mirado i amic que l'apresia am tot el cor.

Estic desitjant cada dia am mes ansia l'carta d'avis que Vte m'te promessa (un gran consol es per mi poger asperar)

!Quantes coses i apandré á fer al costat d'à quet geni, que fa áquellas porcelanas i aquelles gerretes perflos tan de puradas¡Si alguna vegada ma en carregan fer foc al forn, la meva misio será vetllarlo y espiarlo com à nal meu matex amor: per que axis degut a V. i al Sr Serra, y tambe al forn, potser un altre dia seré felis.

Be dignisim Sr Rafel no vull que las mevas toscas lletras molestin mes als seos ulls. Ara no se quina cuantitat posari si deo millons o cincuanta d'millons de merces per lo que esta fent tan per en Joan com per mi.

Moltes gracies Sr Rafel! moltes gracies¡?com podré pagarli jo aixo¿

S'despadex de V. al seu amic que de debo l'astima

Anfos Coromina

La Bisbal 29-4-1910

Recorts à en Tarré: y tota la seva familia (de voste! ey)

****

[1910]
reg. 2130

Estimadisim S^{or}: Ja la esplicará en Juan totes las meves peripesias que he pasat á qui a Barna.

Hà Ve no podré serli gaira exstens dons, fins a vui no he trobat colocasió, i cregi que estic merejadisim.

El Sr Ribó á suspitat tot lo que jo me temia, i he agut de apalará el remei de dirli allo de que els que feren l'seramica per el So Batlle son els Corominas i que jo no avia intervingut per res á tal asumte. Ja li esplicará tot tal com á anat en Joan, dons á la que li envio á aquest matex correu li esplico tot.

Hará á V. sols dec dirli que com que me penso que la feina á cassa en Ribó será interina: Fasi el favor de molestarse escrígen á Mallorca, dons el So Bantura Cunill me diu que es á on jo podria fer mes cami, am lo que nos proposem fer. (que no dupti que se portará a fi) per que el meu esprit es de derribar tans obstacles com se presentin. ¡Tinc moltes ganes de fer feina! Si el Sr Ribó l'escriges, ¡¡sobre tot!! que cuan V. li contesti que no veji que jo soc el protejit per V per que, diu que esta segu que jo no vax alli a estudia; sino que ivax á trebellá (com que jo no me he dechat confondre está segu que no soc en Corominas. Bé Sr Rafel dema tindre que llevarme á las 5 per comensar el jornal i son las 11 demanera que aprufitaré un xic la nit

Rebi un forrt abras del seo Anfos C. F.!!

Sobre tot que aquest S^{or} no veji que jo le enterät derres perque llavors l'famaríam pla boná

Dispensim l'mal escrites que son á questes ratlles. Pero posis al meu puesto iveurá que tinc rao de tenir el sevell jirat.

¡Ma asepti una altre abrasada bon Sr Rafel !

****

[Agost de 1910]
reg. 2131

Estimadisim S^{or}:

Ja he llegit la seva carta no se cuantas vegades, no pot afigurarse V. la nova sensasió que hi rebo cada volta que paso els ulls per sobre de ella. Duges coses solsement me diu V. que aquestes soles, son capasas de no dexarme aturar, del convat, fins que jo tingi l'ultima gota de sanc. ¡Que en son de aconsoladores per mi las sevas ratlles!

No es estrany que per V. i agi un cor, que avans de deixar las dolsessas que V. li diu preferis morirse.

Be dons S. Rafel, avui capa á domeny falta jent, he?! Que na es de hermos tot aquell estany d'arbreda; veyenti pasar per aquells estrets corriols, una Verge que sap deixar caure á quelles flors am tan de amor ¡Esperán i estan segura, que á quell qui las recull es el seu unic amor d'aquest mont!

Oh bon So son coses á questes que no se m'aniran pas mai de la memoria¡¡

En la seva m'diu !cuidado¡abans no pacar moral o meterialment.

Y jo puc i bull contestarli que si V. sabes lo mol que jo estimo, ja veuria la meva vida plena d'una osteritat, que sa hi vesa. En fi Rafel ja veurá el meo comportament quin es.

Jo soposo que en Joan ja deu haberlo enterat de tot lo que m'está pasan (¿ja es á aqui veritat en Joan?) Dons si, ja vaveyent V. matex que al meu esprit és de trebellar de dabó. Y que cregi que am aquest cambi de cassa faré uns adelantos colosals, perque casi tot es de vernis de estany, (cosa que á can Ribó no ne vist ni un gram an lloc) i es que no saben ferlo bé (o almenys als trebelladors) bé ó díuen.

De totes maneres el tems que ja hauré pasat á casa de Ribó, no es mes que aprofitadisim, dons cregi que els i he pistpat tot lo prinsipal com son els forns, els motllos, la manera de fer el cairó es di he aprofitat bé el tems; i hara ja poca cosa i apendria mes. Resultat que hara iré á una fabrica que casi no beuré mes que al reves d'la altre, vinga vernis de estany i foris. ja veo si anem be.

Hara la prinsipal cuestió es de veura si jo podré estar mehi tems. Demanera que sino fosin las mevas tregerias que paso d'entan, a entan cada segon que pasa es un asglao mes per el trionf de las nostres coses.

¡¡Li prego que confihi am mi!!

D'lo de Mallorca per hara no en mogem res, ja li avisaré si acas am forses dias de antisipasio.

Em el S^{o} Pujol[345] me á costat mol de ferli dir que si; pero am las meves manyas le fet caure a la boca del llop que li pispará tot lo que puga, enfi ja o hiran veyent voste i en Joan, las millores que jo ara fax.

Digi á en Juan (si es que sigi á al seu costat) que anals motllos hara ja no i tirarem pas mes oli, sino un meterial que encar no ve á 1 céntim el litro.

Ja els iré esplican.

Bueno So Rafel, hara rebi una calorosa abrasada del qui l'estima am tot el cor.

Anfos Coromina

Recordim a els de casa seva.

****

[Agost de 1910]
reg. 2132

Estimadisim:

He rebut la sevas exquisidas ratllas, jo no vull pas dirli am quin entusiasme, perque per mol que diges sempre seria poc.

Cunforme del tot, am lo que m'diu de "bondat, amor i áfisio á traballà" no es solsament que i estiga conforme; si no que es lo que vinc fent, tota la meva vida. No savaria pasarla de altre manera. Sens l'amor no me seria posible viure, i com que jo cunsidero que el que no te bundat, i ganas de eser ucupat á alguna cossa, no pot estimar axis es que jo puseiré sempre; aquestes tres bonas cualitats.

Tinc el tems curt i no podre eser gaira llarc.

[345] Per tal de continuar la seva formació, Alfons treballava aleshores a la fàbrica Pujol i Bausis, instal·lada a Esplugues de Llobregat, proveïdora habitual de coneguts arquitectes com Gaudí, Rigalt, Gallissà, Puig i Cadalfach, Domènech i Montaner i Font i Gumà.

Bedons V. me parla de en Ribó de en Pujol. Y jo respecte á als dos, dec dirli que, primera, en Ribó no es cap ceramista, i que en Pujol si: a cassa den Ribo no i he vist ni un borrall de vernis de estany i á cassa de Pujol se en cunsum de mes de 8 quintas diaris. Es á di lo que fá en Ribó, am bonas einas, com te ell, ófari-am mol milló nosaltres. (i am el tems la hi farem). Mal á gunyat agera sigut el tems que me i ages entretingut. Per que hara fa cuatre dias que vaix a casa den Pujol i ja sé que son els vernisos de estany conec mes o menos als reflecses metallics, esadir am una tenporada que hi pasi me faré un seramista.

Tinc la gran ventatje que jo hi estic com a pintó decoradó de anforas, fe lletreros ó demes ojectes que si tingin de dibujá. Y com que soc l'unic que se mes o menos de divuix me ne enporto totes las bones feines.

El Sor Pujol me ha demostrat estar contentisim de el meu comportament, i me penso que disapte me dirá. Vueno de allò que aviam dit de donar l'hi 15 dias de feina; he acordat am el me conyat que si se vol quedá per sempre ja pot. (Axò es lo que jo veix á venir.) perque es am l'unic trebelladó que anraona, i vaja vex que està conten de mi.

Demodo que si puc pasar una bona temporada à qui me sembla que faré mol cami.

Esadi jo estic contentisim de tot lo que veix i practicu.

Per el 15 de Agost que es la festa major de La Bisbal si puc anari ja me aturaré una bona estona á pogerlo veura a vosté i parlá de las mils coses que jo podré dirli.

Treballo 11 oras de fabrica i dos de cami per anari. Ja me vuscaré un rellogat mes á la vora.

Tinc molta son i estic cansat un fort abras del seo

Anfos

****

Sense data

reg. 2133

Estimadisim:

Ja soc fora de tot perill, carnal. Visc entre mix de rellisteros de pins, i de la mateixa vegetasió que m'voltava à La Bisbal.

Soc à Esplugas de Llobregat, un pais esplendit, bon caracter de jent, i ple de sol i de alegria. A causa de haberi la fabrica à na qui, es lo que me ha portat à na quest poble daurat.

Hara que dic daurat; i penso am las coses hermoses de l'vida, recordo à quellas flors i la esquisit cor, i las mans que las dexavem colocades à 'l sol de trerrá.

¿Que, encar continua tota á quella grandiositat de refinamen?

Esdi, ja veía dons que faixmal fet de preguntaro, per que se del sert que ella espera am ansia la vesprade, per poger fer lo que ha ella mes la hi egrada del mont. Lo que jo dec haber de preguntà es, si el seo verdadé butxi se ha enterat de res. Y sino es axis ja estic ben segú que à quells corriols, se tornen à onpli de flors. ¡¡Que ne es hermos!! tot axò.

Tot el foc del meu cor, espera am ansia pogerna gaudi ¡tansols! una milesima part de amor axis senser, i ven entes.

!!Felis vosté, felis vosté¡¡Rafel.

Mes, (si es que i capiga) ne i desitjo, jo de felisitat. Esdi le i desitjo que à quella sombra tan afalagadora, desaparexi aviat del seu devant. Aquest es el seu unic i bon remei.

Jo faix molta feina i me convé mol pogeri pasar tenporada à naqui.

La meva dresa es. Alfons Cma

Carrer de la Carretera n° 178= baixos

Esplugas de Llobregat

(Barcelona)

Bueno Sor Rafel hara jo sols puc enviarli un forrrt abras, i que me recordo mol dels seus concells.

Un altre abras del seu Anfos Coromina

****

[Abril de 1912]
reg. 2181

Mol estimat Rafel:

¿Baritat que sembla que aben hanat a Alemania i tota aquesta recola de Nacións, sembla que a La Bisbal ja no s'i te de aná? Dons no amic no, V. i té conpromisos i fa falte per moltes coses no sols per esplicarnos totes las seves alegriess i felicitats; sino tanbe per demostrarnos que no ens te pas ben bé del tot aborrits. Ingnora que per comtes de aberi à la fabrica cuatre teballados com abans ni an sinch; em poseit à naquell que en Joan li diu en Serra degut à la semblansa que t'ab el d'Olot, es un bon chicot i treballadó per ara guanya onsse rals diaris, ja sels ben defensa. Després de axo conve mol que se parli den Pericas aveure si el fem aspabilar; som ja al mes de Abril i ens pasará la caló que no ens en darem comte. El forn gros tanpoc l'avist, ni lo den Cramany y Martorell i la infinitat de rejoles rosari que competexan ab els den Sr Ribo. Els balustes per Palamós, els llivres de comtes, esdi fa falta que l'home que te interesos sigin petits sigin grosos, no els tingi descuidats ab un exstrem tan gros com es aquest. Jo demano a nal entremeliat cupido, que el dexi un dia per el negoci; perque las abrasadas i petons no se refredan pas ab un dia.

L'seva Esperansa ba prometrem que vindrian,? ahon es la paraula,? ahon son els fets? !à cupido¡lladre, mes que lladre, tot te ovols pertu.

Baja un esfors i un cop de trench i tot serà arretglat. Jo he dit a la meva mara que seria mol fasil (si las meves lletres fan afecta) que vingesin Vostes dos i ella m'adit que el dia que vingin posi una postal per mor de ella poge fe las distribusións de (mara de femilia)

Nada, (que diuen els den Pitarra) espero que podrem conexer be a la seva estimada lo cual ens esperem ab ansia.

Tantas abrasadas com pugi del seu
Anfos.

****

Matasegells: 16 de maig de 1912
reg. 2184

Mol estimat Rafel:

Si, soc jo qui dec contestà la seva, en la cual, vex un home ple de pesimisme; com tot es al reves. !Mol bona fornada em fet¡ Es la mes hermosa que podiam esperar, tot bó, els jerros den Dalmau, lo den Cramany, lo den Martorell. Tot tot menus els pots tan esperats, esdi anami no m'agradan per que no son ben fins pro à V pode li agradaran mes ja ni enviarem dos dema matex. Jun ab una carta den Joan.

Respecte lo de las mostres i Exposició Fayans me sembla que es el plan (ara que el forn sembla que ira tanbe) mes bo per guanya els calers à cabasos. Sigi sempre obtimiste i no cridi el mal tems.

Dongi mols recors à la seva i ven seva Esperanssa i rebi un abras del seu
Alfons

****

18 de juny de 1912
reg. 2190

Molt estimat Rafel:

Fins abuy no sab res de nosaltres perque tot just ara que son cuars de nou de la nit no auria pogut dirli tot lo que jo volia. Mes puntual de lo que V. no escreya se afet tot lo que pressa portava. El San Pere demà marchará capa a Vich dons ara el jefe de estasiö me acaba de entregar el taló de gran velositat, el San es hermosisim de factura ceramica, potse mes be que el Bisbe i el Gerrer. Be dons, deximali esplica el perque de tanta puntualitat, tot segit de jo aver arribat á La Bisbal (portan já la distribusiö medurada a nal tren) vax fer enforna els balustres 160 que enfaltaven, envernisar lo den Cramany (per poge cobrà aviat) i l'arrimader den Martorell que per sert com que els balustres an ocupat tan lloc anal foc aquedat una part de rejoles sense coure las cuals com que ara

organisare una fornada al forn petit per mor de poger coure lo de Bilablarex i els seus pots (que a lultim ab tots els esforsos em arribat à trobà el paquet de colos) demodo que dama dimecres ens posarem à pintarlos i jo fare posibles per coure el dilluns o a quest disapte.

De modo que ja oveuen; si el dimoni no fa de las seves tenen els pots pel cami. La fornada ab jeneral es jermana de l'altre que barem fer tan l'fina Cramany com la Martorell ens acreditan els balustre son tambe mol bonics sino que ens an robat mol puesto del forn que es mal agoñat per obre sense vernis. ¿Pro que i farem? tanbe seran cales desegida. Tirem las jerres den Martorell andeban barem rebre una postal l'andema que deiha "Mol senyor meu tiri las jerres aban per el preu de 50 ps i acabi com mes aviat millo. S. A. Bernardi Martorell

¿Sembla que ba fer afecte aquella carta? Me sembla que sera un bon sistema, fore esplicasions de cap mena!

Dema anviarem 180 rejoles planes i 235 cuxi 110 fris claus à San Feliu.

Si beu à en Pericas li apresi la feina que el tems pasa i la Joana balla.

Aquesta carta la fax jo perque en Joan ab el fon se à cansat de mala menera desenfornan i m'a dit tu que bas al café posa cuatre ratlles à en Rafel i digali que jo dema li escriure. Jo tot avuy he pasat el dia polin el origina de la cuarta part de las jerres, per ara sera la pesa mes difisila que orem fabricat es mostrua.

Be Rafel jo ja l'anterat de la marcha, i de paso li he fet beure que de puntual en soch mes de lo que sembla. Jo la bondat de la meva anima ab la ploma no la se pas demostrá pro estigi ben segu que jo he pensat moltes vegades ab Vostes i he atmirat al poge veure entre el matrimoni dos animas tan jermanas i tan plenes de felicitats. Si Rafel si lo que jo me pensaba que no existia a nal 'mon tot just he pogut veuren un exsemple. !Ja recordo a quell cuarto tan felis¡

Saludi a l'Esperansa i V. de mi rebi una abrasada

Alfonso

****

[Finals de juny de 1912]

reg. 2193

Mol estimat Rafel:

Soposso que ahoras d'ara ja deu aber vist las caxes an las que enviem tot lo que a sortit del fornet petit per V. Jo aquesta carta l'escric à V. ab molta pena; pero encambi i ha un efecte en la fornada que es lo que fa que de tan gox que m'don ma suabisa la farida dels pots, Santa Paula i de mes ¿V. per ara no i enten res? be dons anem algrà. Si jo li diges que sense basilar un moment, m'jugari l'vida; que de mes dela maitat dels disverats que em fet densá què fem foc al for, ne tenen tota la culpa els carrils[346]. Dons si Rafel si aquesta malaida eina afet que la meva enfermetat no escures, i no sols axo sino que ja pode a fet meneres de que no puge curarse! Cada fornada asigut per mi un cop de ganivet à las entranyas i com que si em fet 20 fornades de ben perfectes nomes i hagut las que no eran enfornades ab carrils axis es que baji contan. La fornada den Cramany, Dalmau i demes que no i avia ni un carril al forn tot hermosisim lo del anterior petit sense carrils tanbe bonic esdi cregi que es un fastic aberlos conegut may i (ara comprenc perque el Sor Ribo nomes m'cobia tans pocs i tot lo inportan del forn era enfornat dret. Miri quin esperiment mes clà es el que jo li vax a dir, ana questa fornada i abia 5 alsades de capses de escates groges (colò delicat) i dos caxas cuadrades ab rejola plana de Bilablarex (colo encar mes delicat) Dons be tot axo a quedat perfecte tan de dal del forn com de bax i encambi l'enfornat dels carrils lletx las capses de Bilablarex eren abax de tot i perfectes encambi i avian cuatre o sinc rejoles ab els carrils i aquestes faran que que el lletrero em car no pot veni; tot el diumenge varem treballa i en Joan ba repetir à aquestes rejoles que li dic; confio que las tindrem aviat dons l'Odal las courà.

Jo lo que si tinc de dirli Rafel es que apart de aquestes engunias dels pots i aquestes frioleres, nem de di; devan de l'arrancádura fabricasió comes aquesta; Vex que anem per un dret cami mol maco perque axo dels forns fará com la carrabina den Carrera que ba arribá fins alla on ba poge; jo vex que densa de l'engrandida de forats dadal el for petit ba mol be te mol bon tiratje i esfa el foc sense aquelle engunia primera; del gros ja nem de parla perque la fornada den Cramany que estava divinament es una mostra de modo que jo crec que abolin els carrils ja per nosaltres seá ben acabat el fer rejoles sense bernis. Tot axo que ja li esplico me sap greu de aberli de di per carte per que ni potser que V. me entengi respecte el perque dels carrils ni el que jo puga esplicaro per

[346] Vegeu "Carrils" a *Glossari*.

escrit. Lo que mes li justificara la veritat seran las fornades de que esfarán cohen las rajoles ab cabses cuadrades[347] tal com els terrissers els plats.

Ja em enmotllat pasamans per en Pericas el motllo dels mahons ja es fet tot surt perfecte; entre V. i en Joan m'fan possa els mahons á 60 cens jo no els i posaria pas pero que i sigin. Respecte las bolas 15 pest peu i vola se serian de fer mes de 5 si no serian de fer mes de dos 20 pst peu i vola sense contar ni horiginal ni motllo.

La canal que envia que fará 33 llargara tres peses metres resulta inposible poger fer mes barato de 4 ptes la pesa. Tota aquesta obra pot quedar hermosa de forn dons tot se pot coure dret.

I are que parlem de Pericas respecte la factura barem enviar el metex dia: jun ab el gasto de envelatje.

Respecte els pots an tornat a ser desgraciats! es clar que com heran al costat dels maleits carrils tot el foc que aquestos retenian á bax, fehia mal anals pots, recremanlos com son, per que axó no es pas entrat de foc, axo es un echces de foc. Ja li fare una mica de croquis perque puga beura la diferencia que porta el forn enfornat de un modo o de un altre.

Las capses rodones es el sistema terrise. Ara V. ficsis be i mediti una bona estona fins que veji la cossa clara; Compari els espais per alla on pot pasá el foc que son tots els dexats ab blan, lo que es blanc pero ratllat es el gruix de carrils i capses. Dons be V. que sap ab rapidessa fer numeros conti sino i ha benbé l'maitat menos de espai anals carrils que no à las dos classes de encapsat: axo es ben clar he? Dons ara calculi be de quina manera treballan als focs ab un puesto i altre i cuan ora ben romiat veurà que els focs de las capses trevallen en sentit vertical axo es d'dal a bax, e en cambi els carrils es per forsa que el foc se veu obligat à treballà ab santit orizontal perque á cada vint sentimetros de espai i a dos parets, o sigi el metex carril que impidex pasà la llama; Explican aquestas causes i veyenles clares, mes cla encar esbeu el perque sempre els forns que desin rebullits de bax (puesto ahon se queda tota la llama) i fa a quell fenomen que fins ara a mi m'ha fet tornat malal i desgraciada la meva joventut! Deu fasi que d'aquestes ratlles à l'aveni no tigi de corretjirne niuna; resmes que la meva bida se allergara!

Una abrasada ben forta del que l'estima mes de lo que n'espensa

Anfos

Mil recors à l'Esperansa

La efecte que fa allo del ninots romanics se podrà fe sempre que esvulgi dons es fet per medi del pulvurisadó?es bonic he¿

****

[Finals de juny de 1912]
reg. 2192

Mol estimat Rafel:

El lletrero de Bilablarex i la pasada fornada (que encar m'endura l'alegria) fan que jo no esperi la carta que V. m'proment en l'seva postal.

Ja à sortit el lletrer del forn del Sor Odal ficsisbé, que el defecte que sembla una mica crú no es pas que osigi es que el colo del fondo osigi la engalve[348] que barrem aber de prapara es un colo que bol mes foc que el negre i la engalva blanca i per axo nohia esclatat tan be el barnis. El plano no li habiam enviat encar dons esperabem poge envià el lletrero.

Ma demana que hera lo que hi avia a ha questa fornada tan bonica, be dons eren tot rejoles planes groges B.3 [349]de las cuals senan enviat à Sn Feliu i sentenen de guardades per fer l'envio á en Pericas.

Ara que parlo den Pericas que espera¿à enbiá feina; jo esperava que à hores d'ara ja tindriam models de las Jeronimes. Respecte á la troballa de poger fer els canalons[350] mes baratos no se oposi pas al cap per que no espas posible, bal mol mes no fero. V. me parla den Guell de Olot pero no conte en que aquell S^{or} es botx i li agrade de perdre diners.

En Joan m'diu que ja te els models fets de las boles groses diu cuantes s'ne tindran de fer, que no osap. Em enviat á en Pericas las mostres rosari i fris claus.

V. me demana en la seva els mostruaris de colo per els Arquitectes jo per conteste puc dirli que de cuits ja en son una de menos que sent vist encorbats pero ara be el doló; baren ser cuits à la fornada dels maleits carrils

[347] Vegeu "Capses quadrades" a *Glossari*.
[348] Vegeu "Engalba" a *Glossari*.
[349] Vegeu "Color A, B, C i D" a *Glossari*.
[350] Vegeu "Canaló" a *Glossari*.

ja cassi no li tinc de di res mes, de modo que ne he aprofitat 20 mostres. Jo axo si li agés escrit ans de fer aqueste hermossa fornade de las capses auria patit mol pero ara no me fa pas jens de rabia aberles de torna fe.

Las jerres den Martorell ja niha dos de fetes sembla que cadarem mol bé. Son unas peses monstruas. En Milió anmotlla 4 peses diarias que formen una jerre, conti entre meterials puli i forn que costi contan mol gras 15 ps; son 35 ps que sobren (me sembla que ja pot ana) Els mahons tanbe ban endeban. Contestim cuan se t'de conta de aquest dixos lletrero que ens costa tan car i acarrec de qui s'te de fer fct.

¿Que fa la Esperansa?

Jo degut a l'elegria del forn ja enberniso com un home.

En Milió em crida per desenmotlla una pese de las jerres.

Contestim sobres lo que li demano de la fct.

Una forta abrasada del seu

Anfos

En Joan i Leonci me encarregan recors

¿Ahon se te de diriji el Lletrer de Bilablarex? ja es enbalat

****

Matasegells: 10 de juliol de 1912

reg. 2194 - Tarja postal sense il·lustrar

Mol estimat Rafel:

No puc agafar be la ploma de alegria i no se com esplicarli l'exsit de la fornada que a derrera de aquella dels carrils tan desgraciada ens em apresorat trebellan com negres, à fer àquesta [?]!! Si Rafel si ¡el forn petit disapta pasat ba taparse tot enfornat ab capses i rejoles planes, es hermos lo que ne em tret de dins aquestes glorioses capses. Soc feliz per que vex que las mevas observasións resulten sentencias! fora carrils ¡ab tot despresi!

He fet la fornada sense dirni res perque el meu cor presentia aquesta sorpressa per V. Lo den Pericas osigi aquells canalons jo no els daria pas à menos de lo que ja li he dit pero à deban de no fer los podran donarse à 3'50 ps la pesa. Els mahóns son ja comensats surten mol be. Las jerres den Martorell ávuy ja se na enmotllat una, mol be. pasamans Pericas ja son fets. Me sembla que ara à comensat la meva felisitat. En Joan diu que de lo del Sn Pere està conforme ab V.

Tingi ben present que la fornada mes hermosa que em fet es aquesta.

A l'Esperansa recors ia V. una abrasada

Alfons

Lo de Bilablarex ó coura Odal divendes; no barem couro per por de que quedes malament.

****

1 d'octubre de 1912

reg. 2204

Mol estimat Rafel:

Tot el diumenge pasat barem estar ansiosos per beure à quin tren arrivaria; ?que a sigut axo¿ Jo esperava poge parlá de una serie de coses que conve que ens orientem be d'elles. En primer lloc poge fe anvio de tot lo que tenim den Pericas, i dic axo per que la caxa se bá asecan que es un gust, al estrem que, per la setmana que correm ja i tindrem prus cales, pero per la que be, jun ab la llenya de la fornada, que tenim ja preparada, si que no entindrem pas ni un marabadis.

Jo penso jirà à al Sor Dalmau de aquelles cuatre mecetes que se li varen envià. I si [Vd] vol podre jira una lletre a carrec de Vd per inport de las rejoles cuxi i plenes que soposso à rebut.

De las factures no he sabut res. ?Son fetes¿

Tot lo de la exposició fem anaro be i de presa. Soposo que deu estar enterat de que em agut de fer un pedido de palillers aquelles coses tan horrorosas pero que dona mols calerots; estem esperan que sigin tots tres cents fets per colar foc. son benuts a bons preus benen à uns [?] per paliller.

Junt l'incloc l'estat de comtes que l'efet jo per en Joan teni masa feina ab lo de la exposisio coses de las que Vd li va donar i el motllo de las canals Pericas que per sert à portat mol ramanament abans de donà bons resultats. Jo tindria gran alegria que Vd vinges abans de enviá lo den Pericas no sols per lo que tenim a parla sino

tambe perque vejes las fornades que de aquells focs que semblaba bolian acabá ab la meva vida; les coses hermoses que de ells ensurten, ban com rellotjes.

Contesti encar que nosigi nomes que dos ratlles. Recors à l'Esperansa i Vd rebi el mes coral abas del Anfos.

LA Bisbal 1 de octubre

****

[Octubre de 1912]
reg. 2205

Mol estimat Rafel:

Solsament cuatre ratlles pera que s'convenci que estic ben enterat del contingut de las seves cartes enviades. Tinc ja feta la copia dels colos que senyala el Sr Font i Gumà i els del S Pericas tot pot ana mol be.

Respecte a lo que V me subrrallave ab tanta incistencia dec dirli que cada dia vex mes clara la seva rahó. Es baritat que bá molta diferencia de tractar ab jent de magatcem, ò ab el personal que ens rodeja.

Del Sants que V. me parla crec que no tindrà pas cap disgust dons m'sembla que estaran.

La impresio de las cartas jo no vull pas dirli la alegria que m'a fet, per que seria masa llarc esplicà el porveni que jo vex ab ellas i com que el forn m'ha robat las forse desenfornan i arretglan la fornada: à horas de hara tinc mes son i cansament que res mes; no puc enviarli mes que un mostruari dons no i a ni carterons arretglats ni res.

Lo de Pericas s'podria enviar to meny els obals, 2 o 3 boles i 2 peses de las boles dons axo se hatigut de fer nou junt també ab 3 o 4 rejoles del portal.

Jo tenia pensat fe dos envios ara el gros i despes envià l'altre.

No soc mes llarc en fer mes ratlles dons el cansansi i la son fan de mi un cos mort.

Saludi à l'Esparansa i a'en Joan (que avui espero carta) i à tota la de mes familia

el seu que l'estima

Alfonso Coromina

!Sino me fa fé paée timbrat me beure obligat à fer lo à qui La Bisbal i ab el gust que tenen aquestes imprentes me faran prospectes de teatres!

No tinc ni una fct perà poge envià per la feina Pericas.

Val

****

7 d'octubre1912
reg. 2206

Mol estimat Rafel:

Fins avui no agafo la ploma per contestà à la seva ultima, tot degut à la baga dels carrilaires; Vd m'diu per envià tot lo den Pericas pero fins avui, no podia pas pensarsi a en envià res i mes digenme com me diu que el papé timbrat no era fet a cause de la baga ?com volia dons que se envies res¿ i ara que dich del papé ens tenim de espabilar osino no se ab que farem constà l'envi den Pericas.

Contestan a'lo dels calers; no es pas estrany que una afillada com diu Vd que no mes i trevallin 4 i el cabo i tingi pobreta de fer com els grans, pagan un llogé aven de arraconà terra [per] l'ivern i fent encara credit a una feine de 1 000 i picu de pesetas aben de teni genero amagatzemat i tantes altres coses com forns de la seva botchaca engalvés i cilices a toneladas (per no perdre cuartos al cap del any) i dons be me semble que si totes las filles i fills produissin tan, cregi que dema jo m'casaria per pura conveniencia economica. Si Vd estudia be la vida de aquesta fabriqueta i fa numeros, ab lo que ella a sigut desgraciada ab forns, veura; que degut à las feines que Vd á portat i l'esfors del nostre mai està cansats, la fabriqueta à fet lo que no fa cap industria ni comers Español.

Isibe pensem respecte l'fabrica contem i rejirem, trobarem que si aquest negoci fos engran escala, (com tots me penso analem) serian incansables de mirá els contes que se poden fer desde que els forns ban be. Que Vd me digi que en l'estat ectual no live be de fer fermansa conforme pero no que se agi de fer mes de lo que esfá sobretot contan ab capital com contem, dine fa dine, diu l adaji. De tots modos el meu para m'a dit que per si

[ne]cesitavem 200 ptes ab condicsio que ell dintre un mes i mitx conte ab elles per pagà lletres com que m'semble que en Pericas ja podra avernos pagat li e dit que ja podria tornarlosi. Be dons per ara ja tenim i anem tiran.

Respecte els pots Sans i tot ba endavant se courà à la vinente fornada que será si fa bont tems dintre pocs dias, las rejoles dels Sans i els pots els he envenisat avui, encar no fa un cuart.

Lo de la exposisio tot ba endeban i mol be.

Ara se me acudex una cose que es necesari li fasi beure ben clár que si tingesim lo que tenim al magatzem com son rejoles rosari primerasas 1 500 cuxi 200 mogro 220 escates 2 000 rejoles planes 200 rejoles rosari verdes 150 etc etc si vengesim tot axo ?a on iriam à para¿ las finestres den Pericas ja se acaben, se an comensat els canalons. ?que men diu¿ Dons de un à de sorti la esfors? de Vd, menejanse boscan feines que les ganes de treballà no espas capas de acabarles. Isi feina be feina esfarà, natoralment ab mes brasos; pero sera allavors cuan Vd no tindra de ficarse may l'ma à cap butxaca.

Em benut à Josep Roca i Rabell de San Feliu per completà l'arrimader 100 rejoles planes 80 del cuxi i 40 fris claus Deunidò serà per la llennya de la fornada entran. Aviat cuan sigin cuits se cobraran els palillers que no dexen de ser un 30 durets.

Dons be Rafel guardi la farmansa per com sigi l'ultim estrem.

Saludi à l'Esperansa i Vd rebi un fortabras.

Anfos Coromina

La Bisbal 7 de oct. 1912

Me parla de una carta den Bentura Cunill no he rebut res.

!Las factures¡

****

22 de novembre de 1912

reg. 2221

Molt estimat Rafel:

La seva lletra es llegida ja i atesa avans de llegirle; Dich atessa perque com vax marchà de La Bisbal en Joan ba perlarmen de axo del Sr Cunill, y comque de feina ens enconvé molta no vax pas tenir fret desegit de arribà en ferli la visita que V. m'encomana avui; Em quedat entesos i diu que per pasat Nadal tindrá el projecte colorit apunt de entregarnos, em parlat de dos anys de tems, la feina es mol grosa es una reforma de tota una esglesia que te dos campanas es cuastio de forses sentes peles per no di milés. Diu tanbe, que ens ente una altre de fa poch tems, i que creu que podrá donarnos prime aqueste que la dels campanars; ab el modo de expresarse vax veure que es forse inportan, tanbe. Total dons que barem quedà que per alli pasat nadal jo tinc de tornari per recolli tot lo que ell porti orientat de colò. Em parlat mol de V. i meha dit com es que V. no aji pogut veni; jo l'he dit que jo ohatriboia a l'ditxosa lluna de mel, i no en el costipat que vadirnos tenia; ?I be ja es curat¿

Dons si Rafel jo soch arrgent viu i encar que nomes tingi una gota de sanch estich segu que las meves cames no quedaran may inertes devant del negoci. Aqui va una mostra ?Creu V que jo ab els dies que fa soc a Barna sols e vist a el sinpatic i sant home Sor Cunill i anal bon negociant Casimiro? No dons ba aquivocat si axis ò pensa; el meu viatje i la meva curta estada à qui Barna aurà asigut mes aprofitada que un calax de sastre. Son un farsell ja els magatzems i arquitectes que jo e corregut! Son mes inmenses de felicitat las inpresions que d'ells jo he rebut; ab magatzems i enpresaris de obres es cuan m'he convensut que nosaltres podrem compati ab Barna i ab els arquitectes deu vegades mes. Tinc ja à el Sor Domenech[351] enmirallat ja ab insistencia va demanarme mostruari i tres o cuatre d'altres que tanbe sembla se an interesat mol per el mostruari que porto. fa cadà badant a tomtom. el Casimiro va dirme que de jerraria no se avia pas vist may un mostruari axis. anaquet Casimiro em de enviarli mostres de tot. Ab el Sitgle[352] me sembla que mes andevant ab jenero de mecetes de jerré farem un gran comers. Ja he parlat ab el de la seccio de ceramique i ens em entes.! No renyexo ab ningú i m'entench ab totom ¡Coses com els visves de Vianya i aquell prosediment ens els pagaran molbe al Sitgle, i diu que senvent mol.

[351] En l'època en què l'Alfons fa aquesta prospecció a Barcelona, Pere Domènech i Roura reprèn les obres de l'Hospital de Sant Pau començades pel seu pare, Lluís Domènech i Montaner, l'any 1901. Però la col·laboració amb La Gabarra es concretarà.

[352] Magatzems El Siglo de Barcelona de venda al públic.

Cuan ens beurem ja parlarem de tot ara es ora de fe feina i per axó dexo la ploma.
Dongi mil recorts à l'Espansa i V. rebi de mi una forte abrasada.

Anfos

****

Barna 22-nobre 1912

Ja vex que el Sr Pericas à quedat content que fasi nou pedido
Val

!!! Ab l'nostre industria farem a qui Barna lo que jo no agera pensat may¡¡¡
Ja en parlarem que la ploma plora à als meus dits

Diumenge sino iha contre tems pasaré ab el tren que surt de aqui a 2 cuarts de cinc del mati i si V. es ala estacio li faré entrega dels cales.
Dema penso anà ab el Sr Gaudi.

****

[Novembre de 1912]
reg. 2222

Mol estimat Rafel:
Saré breu perque entre maquines, arquitectes, magatzemistes, i tota aquesta ollà m'tenen el cap fets una maquina de 15 000 rebulusions. ! Las impresions son perfectes interinament ja bax fer els gastos tres vegades ab un encarrec que ba ferme en Falgera[353] arquitecte entusiasmat. 22 m. l. de arrimader rejoles cuxinet planes i socol mugró. Demà pasat ire a Sabadell per comtà i acabà de treure si puc tot lo que tenim ab magatzem. Ma he vist ab l'arquit municipal que es el Sor Jose Ranom i a vist el mostruari i m'a dit per ferli escates (que mirare de endusa las que tenim y arrimaders que mirare si pot quedarse ab rejoles rosari. !Axis es que farem una neteja que fará fredat¡
!!Mes importan encare¡La casa Miro Trapat i C^{a} acaba de beure el mostruari ime ha fet dexa preus mides i condicions de las escates prometenme que si no las troba mes baratas nosaltres las farem es la friolera de 60,000 unes 8 000 petas.? Que ni sembla de las mevas camas encar que estigin malaltes? axó es casi segu que o farem el preu del cent es de 14 petas estació Bisbal.
De els ci[li]ndros i galatera pero an aquesta casa o fan mol car uns silindros[354] ens costarien badirme de 300 á 350 petes pero jo ja he trobat un fundidó que n'a fetes moltes i me penso que galatera i els cilindros tot ens resultará mol mes bararo els cilidros ba dirme 250 petes i jo li he dit que si penses i que a na quest preu era car de manera que me penso que el dia que i vagi per veure una galatera que fá ba dirme que me sabaria di el preu concret de tot de cilindros i de galatera. De la galatera aquet parla de unes 425 petes i els altres 1 700 aben de manaste casi igual forse.
Be ja parlarem de tot estic cansat de tan corre i apeu la major part !O malait Barcelona¡ puc ben dir jo que ets gran!

---

[353] La relació professional entre l'arquitecte Antoni de Falguera i Sivilla (1876 - 1947) i La Gabarra sembla que fou relativament limitada. Joan Baptista no hi fa cap referència i quan el 1920 l'empresa fa pública la llista dels seus millors clients, Falguera no hi figura.
Pel que fa a la comanda d'aquest arrimador és molt difícil atribuir-la a una obra. El dietari de La Gabarra ens proporciona poques indicacions: el juny de 1913 la fàbrica fa rajoles per a Falguera, el 9 d'agost es cobra "*la feina del encàrrec Falguera per el Sr Sans i Morell*"; i el 6 de setembre es paguen unes despeses de la "*lletra Antoni Novelles (Falguera)*".
Podem deduir que les rajoles estaven destinades a la Casa Sans de Tossa de Mar, de la qual Falguera n'era l'arquitecte i que el pagament hagués passat per Novelles, cunyat de l'arquitecte? Ni les informacions contingudes tant en l'estudi molt exhaustiu d'Aleix Catasús i Oliart, *L'Arquitecte Antoni de Falguera i Sivilla (1876-1947)*, ni l'article de Joan Vicens i Tarré "La Casa Sans o Falguera de Tossa de Mar", ni l'anàlisi de les fotografies publicades en les revistes de l'època, no ens han permès afirmar que la ceràmica citada en aquesta carta sigui destinada a la Casa Sans.
[354] Vegeu "Laminadora de cilindres" a *Glossari*.

Mols recors à l'Esperansa i Vt rebi un forta abrasada del seu Anfos

c. den Serra 7. 2on 2on

****

[Gener de 1913]
reg. 2229

Mol estimat Rafel..

Anaquest tros de papé parlaré de ben poca cossa dons es poc un papé pera portá paraules com V. se merex, !De la alegria de lo den Joan¡tanpoc puc parlarne à d'ser tot per paraula; un dia que pogen anar al cim d'la montanya de San Sebastià o sigi pera alli a l'agost à destapari bi de barromera que a na quells sims i és mol bo.

Es allavos que jo podré donarli gracies de tot lo que V. afet i de lo que à treballat. Ara sols bull complir ab l'encarrech que va ferme en Joan abans de anar apendre posesió; i es de que enviés aquest rotlla a V. (que ja es hora).

No seré pas gens llarc dons tinch l'espinada que m'fa mal d'entra peses dins del forn osigin aquelles canals den Pericas las cuals enplenen tot el forn i encar en cadarán 8 o 10 pera la fornada entrán que m'penso será dintre 10 o 12 dies mes; dema si Deu bol seposará foc al forn à las dotze del mitx dia, enquina hora penso tenirlo ja enfornat.

Fins ara el tems ens a enrederit mol; sembla que la cosa à canviat.

No puc mes Rafel ja he complert. tinc son i estich cansat.

Mil recors à la bondadosa Esperansa i V. una abrasada del que l'estima

Anfos

****

28 de gener de 1913
reg. 2230

La Bisbal 28-1-1913

Mol estimat Rafel:

Els tems canbien, fará un any que cuan agafaba la ploma sempre hera pera donarli una mala noticia del forn; !Si dons estimat¡ han ben canbiat els papers, sembla com si Deu agés bingut al peu matex del forn à dirigimsa la fornada. Las canals que baren quebrar a al forn baren 157 i las que an sortit, pero com de porcelana, son tanbe 157. No habia vist may ni en la nostre fabrica ni en cap altre una cossa tan perfecte. Per acabá de enplanà el poc forn que mancaba despres de las canals barem posari 10 capses en las cuals i anaben mostres per els magatzemistes, quines tanbe son superiors demanera que es una fornada sense rebutx cosse que no habia vist may.

Atjunt li posso la gama de colors que estan fetes las canals perque puga V. veurels i al matex tems en Joan ba dirme que comque el fosc era una mica masa fosc axis V. podrà escriure à en Pericas aconsellanli del modo que s'convinerian las canals. del coló groc clà nihá 78 groc fosc 69 carmelo clà 250'30 i carmelo fosc 67.

Si li sembla a V. que en Pericas pot trobarlo masa fosc me sembla ami que seria conbenient que V. li envies aquestes mostres, i despres de preguntá ahon i anom de qui deurà facturarse, i qui es el pagano, no estaria mal que l'aconcelles la manera de convinar las canals osigi habeura si serà per dagradasio de colos o si per convinacio de interquelat, enfi no tinc pas de dirli la manera en que V. ha de fer que ell trobi tots els colos sinpatics.

Per correo i ab paquet apart. Li envio trosos de las matexes peses que ab mol ciudado he pogut fer saltar.

Jo tindria un gran desitx que V. poges beni ha contemplà la fornada per mica que pugi fasi un cop de cap!

Si porten llenya aquesta setmana tornarem hà cohure els finestrals las tortuges i dos cuartes parts de las jerres Martorell que fa alguns dias bà escriure demananto.

Tot segit que sapige la adressa de las canals envihila que els enbalarem tot segit. Falten couren 5 que es couran aqueste fornada.

?Y lo de las Jeronimes que fa¿ Falta feina Rafel.

Una abrasada del seu Anfos

[Nota al marge]: "Mols recors a l'Esperansa"

****

[Principis de febrer de 1913]
reg. 2231

Mol estimat Rafel:
Desde dilluns à las 4 de la tarda fins avui dimars à las 8 del vespre no he tret un peu del llit. Demanera que li envio lo que demana i crec demà pogerme llevà i si m'trobo be per escriure o faré. En Joan tot el Diumenge i dilluns bà se à la fabrica distribuint las feines i fents el dibux dels lletrers de Canet.
Tot lo del saló ba endeban!
Saludi á la Esperansa i V. rebi el coral abras del seu
Alfons

Dispensi que tot axo es fet al llit

****

9 de febrer de 1913
reg. 2235

Mol estimat Rafel:
Dos causes m'han pribat de escriure mes aviat primera que en Milió ha fet tres dias de festa i jo he tingut naturalment mes feine. Ha naquest pobre xicot despres de agonitzarli 5 dies el seu fill, se nehi a hanat al sementiri. !Mala setmana, Rafel mala setmana!! No sols ha estat de desgracia ell que tanbe o hem estat nosaltres, ! Malait sigi el mont i les disors. Fà tres cuarts; que despres de buscarlo a per tot durant la setmana m'he vist ab el mal sobjecte de la galetera, i fenli el pape tal com ab V. barem quedar "de allo de parti las diferensias i ni tu ni jo" el pillet ha vist que axo hera molt necesari pera nosaltres, i la seva malaida resposta a estat la seguent" ! Uy encara no sabem lo que em de fer a naquest mont pude encar tornarem fabrica, i ab uns preus abandonats axis ems em pensat, i val mes que o dexem corre, per que axó son mols pocs diners. !Jo irat no he fet res mes que dirli ¡a dons sen axis nos metex! i ell ab catchasa se ha contanplat com m'na anava.
Estic nerviosisim i no se que fe per que aquest sobjecte m'ha fet una conteste que no i contava. ?I, ara que Rafel? à na quest bretol no se li pot pas dir res mes. Jo esperaria (¡dixos esperà¡) que en Cunill i en Pericas ens ajin fet guanyar algun calé i ò compraria nou flemant si res mes no, uns silindros i una galatera moderna que es lo que mes ens convé. Pero axo tindrem de fero ben abiat perque axo no pot pas ana. !Si ara els gasometres anesin be¡ Pude de ens permeterian fer mes sobint foc, lo del salo de las ars fà 5 setmanes que els rejols plans se asequeen i encar no en son la meitat.
Tinc mostres apunt de envia à en Pericas de espirals petis alas rejoles de 10 x 10 x i deu frares que se couran dema pasat junt ab els lletres de Canet que entre aquest demati i dema ha pintat en Joan.
Jono tinch pas umor per escriure i no mes li dire lo mes presis. ?Las lletres del saló¿
Terresaires llenyetaires l'Odal totom bol cobrà i se acabaran els cuartos ?A qui podrem jirà lo den Pericas¿ Li escrigi i digim qui es el pagano. !Perque Rafel axo de teni dines guanyats i sempre, sempre àbe de correr ab miseria¡ Ara pasa bontems es ora de probei de terres i ferles treballa? osino bindrá les feines grases i ens trobarem sense llenya sense terre i sense res.
Digim que ab lo de la galatera? aquest pillos si fan preu ens costarà mol.
Res mes que tich un cap com un bombo de enpipat.
Un abras del seu
Alfons

La Bisbal 9-2-13

****

[Mitjans de febrer de 1913]
reg. 2237

Mol estimat Rafel: Ara que ja l'em ben enterrat i estic lliurat de las coses del carneval o sigi de tot alló tan xhabacanot bull esplicarli l'exsit de la fornada que barem fer el dia abans del carneval, constaba la dita fornada de els 4 rosetóns Pericas infinitat de fris claus i rejoles baries per els mostruaris dels magatzemistes (que ja dehuen pensar que soch mort) !!Tot tot amic Rafel ha anat de primera¡¡ Demodo que si encar à d'escriure à en Pericas no s'descuidi de demaná l'adresa del consignetari dels rosetons (jo soposso) que dehuran anà à al matex.

Respecte à lo de las canals dec ferli una abvertencia, i es que si vol créurem ami fasi parlan del colo fosch com si fos una cosa natoral o sense inportancia; i dic axo per que si ell veu que a V. no li agrada ja està fumuda la cossa. ?Me compren¿ Pot dirli tambe que pensa à envia models, li recordi que el tems es or per aquest ofici. !Falta feina Rafel! Aquesta fornada entràn conto coure totes las tortuges? Beurem si ab aquest envio de mostruaris hà als megatzemistes donará resultat jo hi tinch forse confiansa.

Be Rafel ara sols m'falta enterarlo de lo dels gasometres i estarà enterat de tot; dels gasometres puc dirni que ens benen mol al derrera i que es veu que no els abian pas entes i enlloch ha naquest individus. Jo confio que nosaltres els farem! seria cuastiò de mols cents! El model ja es fet.

Es tart i tinch dehaná a desenforna.

Mil Recors à l'Esperansa i V. rebi el mes fort abras del seu

Alfonso

****

19 de febrer de 1913
reg. 2236

Mol estimat Rafel:

Senbla que aquelles temenses i grescas que jo en dic; li ban resultan alreves. I axo que per ara no pot demostrarnos la seva afició a la fabrica. Com mes endeban irem bayent ab el repos de teniro tot hordenat, !ja veurà¡ V. matex com bà ficar els peus à la galleda el dia que ba fer aitals pensamens.

Duran aquesta setmana li he enviat gix i dos caxes d'eines. Ell ba fernos els models de lo del salò de ars i serà prime sec lo de motllo que lo de las rejoles planes. I aproposit de las rejoles planes. No he dit res anaquell individu perque en Serradell tot just avans de ir ba portà las rejoles planes. Penso aquesta ò la setmana entran pogè plantaja la compra, ja ni faré sa bé el que tot segit.

Combe Rafel i ab molta presa que V. demani à en Pericas que fà? que ens trobarem que ab aquestos gastos que se preparen no podrem cobrà per que l'feine farà cuatre dies que serà enviade; tot i abense podrit de estar sense envià. Envihi la dresa de allà on te de anar, i lo del colos ja enparlarem cuan ò tingi.

Demà me penso que ja tindrem llum[355] electrica; fan bones condicions, si es axis que el gasto de instalacio el pagarem à aplasos ò sigin 10 pesetes per mes axo sense cap recarrec per el plas.

La feina del Salò de ars pot quedà una cossa de primera.

Com mes penso ab lo de las eines mes necesaries las vex me sembla que ara em trobat el cami de avansà. Sols ensfaltaràn las feines Pericas i Cunill que sarán lá salsa del platillo.

Demà ab las caxes que V. retorna enviaré à Olot las 50 de cada que se necesiten. He tingut una carta del Casimiro que la escriu ans deaber vist el jenero i diu que moltes gracies de la garentia del mostruari i que espera teni els jeneros pera treballà fermament.

Ara ja el tinch al corrent i aquesta jent de la electricitat me estan amoinan.

Un abras del seu Alfons

Mol recors à la Esperansa

La Bisbal 19-2-1903 [sic per 1913]

****

28 de febrer de 1913
reg. 2238

Mol estimat Rafel:

Fins avui no he pogut agafà la ploma per parla de las nostres coses ja beurà las causes.

Rebuda la carta de V. lo primer que vax apresà ba ser l'envio Pericas el cual en aquestes hores ja està ben següdal de dos vegons i à Flassà per asegurà l'envio com que son peses sueltes; el jefe de La Bisbal m'ha aconsellat que anes ha trobà à al facto de carga del tren gros lo cual he fet i em cadat mol entesos i amichs de modo que l'envio es segu fins a Barna. He enviat el rebut, que he acopiat del de V. à en Pericas junt ab una carta que li notifica l'envio. La factura ab nom den Riera i el talò tanbe.

[355] Vegeu "Electricitat" a *Glossari*.

De lo que m'diu en la enterior de las rejoles de Olot; son aquelles que V. ba encarregarme del espiral i planes 50 de cada mena. Las caxes jo estich segu que son portades per en Cañà i m'penso prosedens de casa seva.

Dema pasat penso tot fent l'orni anà a pendre café à lla on bá el de la galatera i dirli allo de "parti las meitats" que ba dirme V. abeure com irà.

La electricitat[356] dona resoltats esplendits aquesta setmana gastarem, ab contadó 1 kilobat o sigin 60 cent de llum tota la setmana! De gas s'en gastaben 40 diaris i uns cuans jornals de feine durant lany.

Ja dich à en Pericas que las mostres se farán de presa i m'i culpo jo.

En Casimiro Vicens se porta mol be ja ens ha enviat un croquis de un jerro per si ens entenem de preu ferne 12. me penso que serà cose de 130 pelas ò per aqui.

De las direccions que m'envia den Pericas i en Riera ja las tenia totes dos; lo que jo vax bolger fer es sabero del sert.

Dels gasometres no recordo si ab una altre li deia; que ja tenim el motllo fet sols falta que se asequi per fumbri foc i probà si hirem be.

Estic cansadisim del envio den Pericas dispensimi deximi repossà un chic els meus hosos.

Una braseda del seu

Anfos

Mil recort à l'Esperansa

La Bisbal 28-2-1903 [sic per 1913]

****

[Primers de març de 1913]

reg. 2239 - Hi ha dibuixos de rajoles

Mol Estimat Rafel:

Prou vax veure que am las lletres de aquella postal no ni avia pas rou i faltaven dos o tres coses primera es lo delas lletres del Salo d'ars que ara ni puc dona una idea ben clara per fe lo que V. bulgi en Joan els dias de setmana santa els pasarà tots aqui i avui abans de marchà em quedat que si V. envia las lletres dibuxades à volta de corrho se podran ab pasiensia encara refondi à las rejoles. Està à l'ma de V. si u envia en Joan las farà.

Els frares n'i avian 11 tots diferents terra vermella tanbe ni avia. De la terragreta que me parla be (no li podem pas dona menos).

Demana tanbe abeure si tinch forn per el afumat !no se apuri home! que axo son coses meves, de tot se trobarà i tot estarà en son dia.

I de aquell gré que Vtes n'diuen refactari den Cucurni no o podrem pas fer allo may de la nostra vida mentres sigém pobres de cuartos. Ara si lo que diu Vte li ages de agrada be. jo fare probes pera troba alguna cosa que l'hi agradi. Ja he complert i la feina no espera seu Alfons

Recors a l'Esperansa

****

[Primers d'abril de 1913]

reg. 2240

Mol estimat Rafel:

Jent que es quexa ab rahó, y jent que es quexe sense rahó.

Cuan podria escriure pregàn i demanan seria cuan la feine no es fes, pero mentres se fasi la feine, dexi el correho a un costat i aprasihi l'esfors per l'altre. Si no he escrit, ningu mes que els seus rejols n'tenen la culpa es ab ells que he mort el tems.

Abuy disapte acabem de teni el forn ple i dilluns posarem foc. i si ens es posible la matexa setmana acabarem de coure lo que falta a una altre fornada. Dilluns tanbé m'ha dit el terrise negre que podriem coure lo afumat. Pot comtar en que tot segit que estigi vindrà tot.

Aqueste part que ara vax à tocarli !si que nes de dolorosa¡

El dia 15 Mars avisarem el jiro den Riera per el dia 22 (sino mana al contrari;) el 16, rebem una carta d'aquest Riera digen no jiresim encara dons ell avia de dú la fc à aprobasió del Sor Pericas i que cuan aquest

[356] Vegeu "Electricitat" a *Glossari*.

l'ages aprobada ja ens enviaría un cheque ò avis per jirà. Nosaltres esperarem fins el 24 i abenli dit que era cossa que convenia per el 22 li escrigerem dient ens contestes à correho segit perque no sabiam res de lo que esperabem. Al bretol encara ha de contestà; nosaltres beyent axo tan indigne posarem el 31 de Mars una carte à en Pericas esplicanli tot i dient ens estrañaba mol el comportament den Riera i que esperabem de ell una rapida conteste esplicanos i treyenos de duptes! Dons si Rafel aquest altre bon S^{or} encara à de contestà... ?Que se te de fer¿pregunto deban de tanta informalitat?

La meva opinio no la vull dir perque potse picaria masa
Rebi un abras del seu
Anfos
Recorts à l'Esperansa
Las lletres Athenea ja son fetes.

*
****

[Abril de 1913]
reg. 2241

Estimat Rafel:

Li etjunto el talò i la fct/: ab el rebut que V. necesita. De lo enviat iha dos caxes senyalades ab una creu que es del lletrero lo que mes malament à quedat o sigin rejoles mol tortes de las cuals com que el terrisé à tornat à posà foc las em repetides pera beure si sortiran milló, dintre 4 dies podrien enviarse. Digi si i posaran àquestes o si bol las altres.

Dema comensarem á enforna nosaltres.
De existencia i ha

Mugro groc Casá ...	354
Rosari colo engalva	1393
Cuxinet groc Casá...	1082
Escates verdes de Sr. B. n° 10	1900
Pasamans del terrat de cassa seva	200

Be dons ja es enterat de tot lo que mes orjensia porta.
Saludi à L'Esperansa voste rebi el mes coral abras del seu Anfos
Son las 10 del vespre.

****

[Abril de 1913]
reg. 2242

Mol estimat:
Sosposo deu aber rebut el taló i fc que li varex enviar.
Depresa he fet l'estat de comtes pera que poges exsaminarlo i veurel avans de anar à Olot.
Referent à els silindros que l'sembla que i dirian els Sors de las canals de Barna ab aquets presupuestos?
O beu home com ana quest mon no sols tenen talent els que fan societat encomandita.
La meva resposta referent a aquest preu es la de una rialla ben forte.
En Joan me penso que Diumenge no podra pas beni.
Saludi als seus i V. un abras del que el bol Anfos.

****

[1913]
reg. 2243

Mol estimat:
Com un llam i depresa l'enteraré de lo que se ba fent. Fà 4 dies que ni en Milio ni l'aprenent no venen à la fabrica un per malalt i l'altre per coses de l'seva familia. Axis es que jo tinc de fer de Milio i de aprenent i de tot.
Be dons anem al grà ara surto del forn que son las 7 del vespre i demà i tornarem fins que pogem posà foc. Lo del lletrer que seá recuit per segona vegada ha quedat mol mes be ?bol que se envihi¿
Las rejoles del dibuxos que faltan tot està enfornat ja.
Mani à els paletes que enviin els serrións dons per envià lo que falta sentindran de fer de nous i serian nous gastos. ?Que els retornin¿
Aqueste fct endosila aviat que no els i vingi de nou el dia del cobro. ?Soposo li auré de jirá à V. en son dia aquest inport¿
Farem ens posibles de teniro tot cuit disapte.
¿Com anat el viatje à Olot?
?Que se sap den Pericas¿
Enterim de tot axo que estic ansios en sebero.
Saludi à L'Esperansa i V. rebi un abras del seu
Anfos

La Bisbal 22

****

8 de maig de 1913
reg. 2245

Mol estimat Rafel:
En Joan ba pasar el dilluns per aqui i mol depresa á la estacio ba esplicarme las jestions fetes el Diumenge. El desconte que se te de fer de la fc/ que Vte. te de la Ahtenea es el de 31 pesete dels envalatjes retornats dons se tenen de contá 15 ptes per desgaste de envalatjes i la extraviasio de un serrio i una caxa, son 8 els serrions rebuts.
De manera que aquestes 65 petes que m'mancan á cobrà cuan las necesiti ja li jiraré una lletra. A al Sor Perez Gifre esperaré uns dies mes perque seria masa aviat.
Ja soposo que en Joan li degé parla de aquestes fornades que semblen fetes per art de encantament ja pot beuro ab las peses Ahtenea; an sortit uns cairóns vermells que tot i sigent fets a la preistoria casi se poden posà à la primera den Ribó. !A pensi be en las existencies que tenim o sino serem capitalistes de rejols dintre poc tems, aquesta fornada la pila de las rejoles rosari á crescut mol. ?Li va di en Joan que en Martorell ba comprá fa pocs dies 175 rejoles mugro¿?I del mostruari que m'en diu Vte, que li sembla de aquellas rejoles¿
Està enterat que las obres del Hospital de Sant Pau ara tornaran à continuarse; tinc pensat aná ab el Sr Domenech i ferli un bon fex de bones condicions pera beure si axis i fiquem el nas que me sembla que allo es un mont per un ceramista. 42.000 pesetes ne ba cobrá en Pujol sense espina ni os.
Estich preparant fer molta feina á Barna ó al menys axis m'o proposo. En Joan m'a fet uns planos de arrimaders, i canons, balustrades et. que m'fasilataran molmes el pogernos donà à conexer.
!A i de lo den Pericas que; es que no cobrarem may, ò que carai es axo, ja m'ha dit en Joan que Vte no ha rebut res, pero es indispensable el que Vte escrigi dons tanbe podria aberse perdut axo recordi que en la que li escriu diu lo seguent "La cantita de la teva fc que a hores de ara ja deus teni" me sembla que deban de axo a de preguntarse à ell.
Jo estic esperant cobrà axo per poger ana à Barna i fe totes las coses que ja tenim discutides.
?Com ira lo del projecte Mallorqui¿en Joan està entosiesmadisim.
Mols recors à la Esperansa i Vte rebi un afecte del seu
Anfos

La Bisbal 8-5-1903 [sic per 1913]

****

13 de maig de 1913
reg. 2246

Mol estimat Rafel:

Rebuda la seva carte be per tot lo que me diu i de tot podrem parlá dintre 6 o 7 dies que jo m'aturaré à qui à Girona pera pogermen enportá lo necesari pera compra aquestos ditchosos silindros que tan s'an remanat. Me sembla per o que m'diu Vte que ab en Pericas han quedat altre cop amics jo m'ma alegro. Cuan vingi portaré alguns fulls de el cataloc de aquella casa de maquines que se m'han ofert entot i pertot lo de la industria i podrem axis parlar de que es lo que ens conve sibe uns cilindros sols o si una galatera mol sencilla que i ha i silindros.

Lo del Sor Encesa se pot fer pero no pas bufant ab 15 dies com Vte m'indica se courà tot al primer enfornat pero aquest pose serà dintre 20 ò 30 de dies. Se descuida de posà a la nota pedido, quines son aquestas 88 cantoneres? n'em fetes de moltes mides i clases gà, contesti dons las mides o sino despres no estaran fetes.

Li incloc la nova fc de la Ahtenea que me demana.

He avisat el jiro à Perez Xifre.

De allo den Domenech ja en parlarem ojàla res[o]ltes lo que V. se tem i li fà pó.

De lo dels rajols ultims torts tanbe m'agradarà de parlarne ?que tindria de estrany que axo del Sor Encesa si se fes depresa com Vte diu i cades de tort¿es lo mes natural i es per això que aquestes ultimes rejoles de cor de Ma i demes han sortit tortes baren ferse ab l'espai de una fornada al altre que son 8 dies; m'compren?

Be ja parlarem de tot cuan es veurem, ára m'esperan els rejols. Saludi à l'Esperansa i Vte rebi un fort abras del que el vol

Anfos

La Bisbal 13-5-1903 [sic per 1913]

****

Matasegells: 20 de maig de 1913
reg. 2247

Mol estimat Rafel:

Dema dimecres si no surt cap novetat arrivaré à las 3 tarde à qui Girona per marchà el Dijous el mati i poger fe Corpus à Barna.

Parlare de tot i tingi disposada una cuantitat pera poger fer compres dels cilindros i demes coses que acordem.

Sens mes ja parlarem de lo del Encesa et.

Seu Anfos

Saludi à l'Esperansa

****

Matasegells: 29 de maig de 1913
reg. 2249

Mol estimat Rafel

Las coses an anat tan i tan be que ja disapte tornaré ha casa.

Sigi a l'estacio a portarme la cantitat aquella per pogermela endu per que cregi que ab la feine que porto no en tindrem pas per res: si tot ba be i ens entenem de preus pot ser de mes de 18 mil petas lo que i ha ha fe. Ja parlarem de tot i llarcd. En Cunill m'ha donat els projectes.

Be dons Disapte sens falta m'esperi a al tren que surt de Barna a las 2 un cuart de tres tarde.

Un fort abras del que el vol

Anfos

Recorts

****

3 de juny de 1913
reg. 2250

La Bisbal 3-6-1913

Mol estimat Rafel:
He rebut lo de Vte respecte à el presupost dec dirli que ara tiro una carte al busón per en Joan que m'demana i diu que li inclogi pape timbrat ab el sello "La Gabarra". ja està fet. Demanera que ell dema li deura envià el presupost en net per que aqui sols barem teni tems de ferlo ab brut. Jo li vax enviar la carte de Vte.
Las lletres Athenea que me demana aqui van. Pro dec apbertirli que per el papé timbrat an de ser lletres ben llegibles i mes comercials que no artistiques! Ojo! dons.
Lo que demana per Athenea dema enviarem lo que estigi avuy no hem pas tingut tems. Pot comtar ab el meu viatje com estich per complir ab totom.
Rebi forte abrasada del seu sempre inolvidable
Alfons
Recors à la Esperansa.

****

9 de juny de 1913
reg. 2251

Mol estimat Rafel:
No seré gaire llarch en escriure dons estich enfeinadisim las coses ban mol be i es per axó que necesito els minuts. Acabo de rebre den Renom de Sabadell una comanda firmada demanant 44 m.l. de arrimaders, de ells dos que casi ja son fets ó sigi rejoles rosari coxinet i el tercer arrimader en Joan se à enportat els planos per ferlo[357]. Ma encarregá en Joan que li envihi aquest presupost junt ab la copia.
Referent à en Caña !que i farem si es botx! avui li faré portá las dos rejoles negres que an sortit del forn i li faré di que se à fet de aquell paquet. De granet rosari envio tot el que tinch, ja he fet ferne de nous falte courels.
Lo del Encesa penso couro tot à fins de cetmana ó aprimés de l'altre.
Be Rafel mil recorts i Vte rebi del seu Anfos un abras

La Bisbal 9-6-1903 [sic per 1913]

No poden pas faltari aquestes lletres que servirán de mansatje per portárli la meve mes coral felicitació per el projecte hermosisim que en Joan à portat i comensat à exsacutá.
!Es hermos del tot¡ L'exsit del seu premi es segú.
Val

****

[18 de juny de 1913]
reg. 2253

Mol estimat Rafel:
He rebut la seva lletra de lo que m'demana tot se pot enviar meny els tenca-aigues grocs que sols n'tinch l'meitat de cuits, no an cabut els altres à el forn.
Respecte à lo den Conill que es cose de mol interes per la bona martcha de la fabrica. Ja soposo que en Joan l'enterara mes o menys del prosupost tantejat insegu pero mol aproximat. No se si en Joan li ba parlá que en la meva martcha á Barna, els preus que jo oferia à als arquitectes eren; el preu que venem de costum mes un 25% carregat à el jenero per que ells axis i posesin iteres (de lo cual ja s'enpalpem resoltats) de aquest tan per cent no es per res perjudisial à els nostres preus dons es un recarrech sobre de ells...

[357] L'arquitecte Josep Renom i Costa (Sabadell, 1880 - 1931) dirigia aleshores les obres d'ampliació de la Casa Josep Buxó, 10 carrer de l'Illa, cantonada Concepció, a Sabadell. Els arrimadors de ceràmica dibuixats per Rafael Masó varen ser realitzats a La Gabarra. El juny de 1915 Renom torna a entrar en contacte amb els Coromina, que li enviaran mostres per a l'obra de la Farmàcia Costa de la Rambla de Sabadell.

Be dons astà aprobat que sense aquesta garantia ni en Conill auria portat el plano ni els altres, pedidos.

Jo l'atvertexo à Vte perque com a soci no se trobes ignorant de una cosa de tanta inportancia. Ab en Joan hem aprobat i acordat que aquesta obre den Conill no la farem si no li oferim 800 ó 900 duros. De plus per els seus gastos de (tabaco i demes). En l'meva visita a casa seva mentres no li vax parla del tant per cent no me parlaba de entregà res: pero encuan ba senti aquest cant mol depresa ba portá els planos.

Estigi al tantol dons.

Lo den Sabaté aquedat atmirable potse dilluns acabarem de coure lo de Vte i lo den Sabaté.

La presa m'tormenta estich fent motllos i el gix m'se escalfà.

Una abrasa i mil recorts a l'Esperansa.

Anfos

La Bisbal 18-1903 [sic per 1913]

****

24 d'octubre de 1913
reg. 2266

Mol estimat Rafel:

He rebut la seva postal en la que vex que en Joan fa tems que no li ha dit res. Be don jo l'enteraré, las cuites ban mol be i aproposit de elles ara estem desenfornan una fornada acselent en l'que se hi han cuit las coques den Cendra 900 escates per el matex els curbats grocs i trenca-aigues, mes 400 rejoles 15x15 espilal per el client Casimiro. 300 fris claus per ell metex i tot lo que faltave den Pericas (tot mol be)

D'en Pericas he tingut carta está mol content dels sans, i tot lo que fa dies se li vá remetre.

A en Cendra fa dies li varem fer un envio mol gros i reberem carta de ell digen que com que feia mal tems i no podien treballà, no fesim cap mes envio fins que se poges fer tot de un cop.

He dit à en Sidró que en Xirgo pasaria a recullir la cartela. Las rejoles axanfranades s'enviaran demá.

En Casimiro fa forses notes i paga bé.

Ve ara ja está enterat i nosaltres tenim mol afer. Saludi à l'Esperansa i Voste rebi un coral abras del seu Anfos

La Bisbal 24-octubre

(Lo del Oller tot es fet falta couro)

****

[1913]
reg. 2267

Mol estimat Rafel:

Disapte al vespre vax arribar a casa aben vist à al simpatic Bordas[358] i a al entipatic burges del cine. En Bordas voldria fer mol pero el S^{or} amo del cine es un tipo com en Mercader de La Bisbal i ja esta dit tot. no han encarregat res, pero m'prometeren que satindran de fer arrimaders. Poc m'iteresa axo, lo que si ma proporcioná, alegria fou la visita feta á casa den Terrats i den Colomé per que alli vax convencerem de l'exsit que tindran nostres productes de venta continua com son rejoles vermelles i de altres colors. Bingi i parlarem mes llarch el forn m'dona feina.

Mols recorts a l'Esperansa i Vt un abasada del seu
Anfos

Envio aquexos planos pera que Vte puga hana a lo den Cendra descansat.

****

[358] Joan Bordás i Salellas (Figueres, 1888 – Sant Feliu de Guíxols 1961) obté el títol d'arquitecte a Barcelona el 1910. Al 1912 és nomenat Director de l'Escola d'Arts i Oficis de Sant Feliu de Guíxols. Un any més tard, l'Ajuntament el tria com a arquitecte assessor del municipi.

18 de març de 1914
reg. 2274

Molt estimat Rafel:
Fins avui ne he parat de corre derrera politjes, velles i noves, corretjas velles i noves, motors, envarrats[359], dons, galatera et. ct.
En concret que fora las corretjas i politjes de fuste he dexat tot lo altre encarregat á en Bartran ó sigi el que se cuidará de fernos una galetera que semblará un piano ab cua.
Ahi vax firmar el contracte de compra à la cassa Siemens Eschuquert per el motor; que despres de aber preguntat preus en tres cases, resulten aquestos els mes bons mes segurs i mes baratos. He enviat á buscà á casa 200 pesetes las cuals les necesito per la primera paga. Referent á las fustes me sembla que tan cares las trobarem a qui com à Palamos ò Sn Feliu.
Avuhi a questa tarda visitaré arquitectes coneguts.
Sens més per ara rebi un abrasada del que el bol
Anfos
Recorts á la Esperansa

Barcelona 18-Mars 1914

****

23 de maig de 1914
reg. 2278 – Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ - LA BISBAL (GERONA)"

Mol estimat Rafel:
Fins avui m'ha estat del tot inposible de pogerli parlá de las nostres alegrias i dels nostres grans adelantos. Si Rafel si son grandiosos nostres treballs i adelantos, tan que no se com comensar. Comensaré dons per lo mes monstruo i es que el forn gros es la marabella de tots els forns que jo he vist i tocat, tots aquestos dies del meu silenci han estat pera mi dies de grans estudis i grans trionfs, deguts à la constancia incansable. El forn gros ha donat a llum a una fornada tan perfecte que no pot sero mes. Lo den Masramon ha quedat tot be lo del Olle idem (faltan a coure unas cuantes peses) i els arrimaders del meu amic Carreras tambe hermosisims, igual una 3000 rejoles cuxi i rosari que pera ompli la grandiosa bobila, i habiam ficat, una infinitat de frisos, rejola plana et et esdi cuan hem desenfornat ha quedat tota la casa plena de marquederias primeras.
De las maquines mol bones inpresions ja esta tot montat i tot bà. Sols falta que pera convenceres de tot, vingi à beuro. axis podre millò esplicarli. I me sembla que ab l'exsit de aquesta fornada i las que bindran per comtes de enmatllavà diners podrem dexarna.
Vol mellors inpresions !inposible¡
Adeu i fermesa á la feina per ambos pars que la cossa crex com un carbasé.
Saludi à la Esperansa i al Sr Brú i Vte rebi un abras del seu
Alfons

La Bisbal 23-Maix 1914
segex
Que m'en diu de aquest sello de fabrica tan bonich que degut a la rapidessa barem endevinar per chamba. ens barem trobar sense un full i abent de contestar 5 cartes i el bon Joan ba teni la cossa resolta ven prest. ?Es bonich oy¿
Val

****

28 de maig de 1914
reg. 2279 – Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra "LA GABARRA. COROMINA & MASÓ - LA BISBAL (GERONA)"

[359] Vegeu "Embarrats" a *Glossari*.

La Bisbal 28 Maig 1914

Molt estimat Rafel:

Ara, fá cossa de una ora se n'acaba de anar el Sor Salelles bo i, inpresionat del tot ab la feine que per ell se fa; ha vist las 1200 rejoles rosari bo i envalades (calitat primarasa) m'ha preguntat cuan estaria tot lo altre i li he dit que ni habia per uns 20 dies dons la fornade que Vte m'pregunta cuan se farà, comto que si no plou i odem asecar depressa las 2000 teules vernisades per en Garcia, que es lo que se nesecita pera poger onplir la bobila junt ab 33 m. lineals arrimader esprofes que ens te encarregat (i casi ja es fet) el centro Catalanista de aquesta pera pogerlo inegorar pera la festa major; mes lo den Salelles i tot lo que aspusqui den Ensesa. Lo den Olle (pajarera) sols falta coure unes cuantes peses i lo que Vte ba encarregar novament ja es fet ha la Aragó no li he enviat perque lo que tenim cuit es segona.

Ara m'toca ami cridà presa. Envihi desegida la pesa Ensesa que fa tan tems esperem dels 13 m. l. nova garlanda. ?Escolti que li servirien per aquest pedido els 18 m. bataiges que demana verts fosc? Li dic axo per que els tenim bo i cuits, fariam calers i treuriam noses. Contetim una postal sobre els dos particulars que si está be els faré envalá i els posré al reconet esperant lo altre.

Els plafons que demana Salelles poden ferse; digim també si es encarrech concret.

Mols saludos à la Esperansa i Sor Brú i Vte rebi una abrasada del seu

Alfons

****

18 de setembre de 1914

reg. 2291 – Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

La Bisbal 18 de septembre 1914

Mol estimat Rafel:

Hem ja desenfornat tota la fornade resultan un exsit tot menys els socals del Sr Ensesa els cuals com que eren ab el puesto que ha cuit mes del forn han quedat tots 500 tal com les mostres que li envio; pera esperar la aprovacio de Vte de si poden o no poden enviarse. Me sembla que si Vte diu al Ensesa que aquestes aigues i son espresament, no esent inteligent en el ram pot mol be creuro, i axis ja tenim la cosa salvada. Si es que pugen enviarse axis tal com les mostres que li porta en Caña podrem enviaro tot. Que es lo seguent.

14 metres lineals arrimader n° 1o (rosari) primera clase
408 rejoles 13 1/3 (Frons de escala) (primera clase
113 frons de escala (primera clase
500 socols sies que els vulgi tal com son.

M'diu en Joan que li digi que demá se enviará tot lo den Masramón que ja Vte està enterat, escepte algunes peses de natural rebuitx.

Lo del ajuntament de Barna que ens encarragá en Vicens ha sortit mol bonich.

Rebi una abrasada i vingi a veurens.

Anfos

****

20 d'octubre de 1914

reg. 2294 - Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

Mol estimat Rafel:

Ja puc comunicarli inpresions respecte lo del Sr Vicens i Garcia: abdos se lementan de lo matex i es que no tenen cuartos pero el Sr Vicens diu que si el giro se li poges allargá 30 dies seria del unic modo que ell podria pagá. En vista de axó em acordat ab el banqué retirà el giro i ferni un de nou. En Garcia diu que tanbé pagará pero vol que li fem dos lletres una per el dia 10 de Desembre i una per el 10 de Jener i que nosaltres carragem ab gastos de banca. Avui li contestem una carta que ja podrà està content. En resum per ara ens anem sortin del pas. En Quimet ha pagat 200 petes à comte.

He enviat avui a el seu jermà Santiago els 14 m.l. gris que ab la seva nota demana, han pogut ser peses de 20 x 20 com ell volia dons iha 35 aigues de la vida i 35 socols comuns. Els 19 m.l. que demana groc han agut de

eser 190 rejoles rosari "palla fosc" que son de aquella cuita que ba fe en Joan cuan jo hera à Barna. Lo dels 6 frons de escala Ensesa noho he enviat per que no els tenim! A al Sr Ensesa a hores de ara ja te una carta fentli las esplicasions que ab Vte barem di.

Be dons Rafel ana tirant i aveure que en sortirá de tot axó, (per ara sembla que se decanta per be.)

Una abrasada del seu

Anfos

La Bisbal 20-Octubre 1914

****

13 de novembre de 1914

reg. 2295 - Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

Mol estimat Rafel:

Amb en Joan aquest demati hem fet un recomte de lo que jo vax enviar ahi al Sr Ensesa tot esta mol be escepta els treca-aigues que son tots grisos, i ni havian de aber de grocs axo ba eser una aquivocasio den Joan. Ja veurá que ha fet dos croquis dels arrimaders pera que puga Vte convinarlos milló. De la nota de preus que li henviem se tindrá de abonà a al Sr Ensesa el tan per % ofert a lo que correspon arrimaders.

Dema enviarem à el Sor Salieti el seu pedido; i el facturarem estació. I la carta dirigida "Sor Salieti Calle Ciudadanos". De el Sr Masramón puc dirli que tanbe podrem enviarli els caps de caball frisets i rejoletes del arrimader [?] i las capotas ultimament demanades.

En resum que la nova volta del forn sembla que ba be com totas las que sehisaben fer hana. Em servit ha totom i tot bonic. Lo que si que ha quedat una mica tort son las rejoles adorno del arrimader Ensesa degut a al seu rapit secatje pero es cosa que sols la comprenem els inteligents en el ram.

Ara lo que faltan son pedidos i per axo; sembla que el toco. Coratje i miri de fe descambià algun norí a quets que entenen.

Sens mes per avui saludi afusivament a la Esperansa i Vte rebi un fort abras del seu

Anfos

P.D.

Tenim carta escrita a la ajuntament no hem sabut res encara

La Bisbal 13 Novembre 1914

****

3 de desembre de 1914

reg. 2296 – Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

La Bisbal 3 Desem 1914

Mol estimat Rafel:

Per culpa de la moto ó sigi aquest insturment que sempre bá depresa, ara tindre de fer una carta i no ens entendrem tan be com si el dia que bá pasá ages pogut aturarse. Prime de tot dec dirli que las rejoles Ensesa no podrán pas enviarse fins ha primers o ultims (axó el tems ó ha de di) de la vinenta setmana dons jo contava courels a cal Odal i tindran de coures à la nostre fornade que m'sembla será ó disapte ó dilluns. I en la cual se hi couran els sospirats Sans. Els cuals vindrá dema divendres a pintà en Joan.

Ma convé en gran manera que el Sr Salieti dessenvali tota la marcadaria i envihi els envalatjes tot segit dons ens faran gran falta pera envià lo de l'Ajuntament fasihu fe ab orjensia. prepari à dit S^{or} pera que pogen afectuà el jiro a nal seu dia dons be Nadal i es de ordre pasà comtes, el venciment de la fct/ es el dia 12 del corrent que si Vte no diu elcontrari avisarem á dit Sr el dia 6 corrent. I entre aquests comtes i altres que em de hana cobrant podrem pasà ab mes ó menys desahogo el enferfec de aquesta malahida gerra que tanta feina ens ha privat segons inpresions rebudes del eccelent i diligent Sr Regordosa[360]. Aproposit de axó hem rebut carta del conyat del Sr Urcola de San Sebastian en la que ens demana si bolem donarli la representasió de nostres productes per aquelles terres Viscaines lo cual hem ja fet. Diu ell que li sembla que se pot fer mol negoci tota

[360] Lluís Regordosa Planas és agent comercial de l'empresa a Barcelona, instal·lat al núm. 34 del carrer Universitat.

vegada que ell conex tots els arquitectes[361]. De el seu conyat no ens hen diu res. A mi me sembla que espera que li autoritsem la representacio pera axis teni ja el tan de comisio sobre las feines que deia en Llimona en la carta escrita à en Paco.

Vetx cada dia mes un cam obert i estrahordinari en aquesta industria per las inpresions que busco i trobo. Cuan aquesta gerra se acabi ens faltaran forns per coure i brasos per obrà. Lo que si se m'fa mes nesesari cada dia es la intervensio den Joan per las coses artistiques; si es axis que vull mirà si logro de ell el que se puga molestar a veni diariament i com que axó si tingesim de fero ab el tren ens costaria mol car tinc ja mitx enparaulat un carret i caball que servirá per dos coses que tan inportan es la una com la altre Osiga, la del desenrotllo del cairó vermell que ens fará consumi mes terra de la que podrà trejinà el pobre caball, i laltre l'estalvi de viatjes á Pala[frugell]

Ara que dic de cairó vermell no he enviat las mostres a en Masgrau perque m'i he pensat be i repensat, i me sembla que no fariam res ab las cases exportadores dons la comisio de dit Sr encariria mol el producte i axo faria que no pogesim tractar. Sigen com son segurs els cobros vetx mol mes clar i segur el negoci enviantalsehi mostres directament a Barna i escriure a el Sr Masgrau que dada á la diferencia de preus que compren els S^{ors} de Barna ens es inposible fe el negoci per intermediacio de una segona má. Aquesta fornada na courem un milé i axis ja vaurem mes segur el tan per % de segona i rebutx quehia.

Dema cuan arribi en Joan li lantauharé la cuastio de ferlo ana i veni diariament, me fa una mica de pó que no ho asepti pero miraré de ferli beure be i me sembla que i caurá! Es tan refrectari ab axó del vestià; en fi ja o veurem. Ben seu Alfons

Recorts

Nota

En Regordosa diu que ab un catalech fariam grans negocis. Em enviat à dit S^{or} projectes pera en Joday pera la cassa de correhos[362].

Val

En Joan ha portat un parell de pedidos. ?Que fa Vte¿

****

10 de desembre de 1914

reg. 2297 - Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

La Bisbal 10-Desembre 1914

Mol estimat Rafel:

Fins avui no hem pogut veure el resoltat de la fornade que acabarem de coure el dia del Sant de ma mara, o siga la Purisima Concepsio. Resultan tota la fornada exselent i ben cuita del tot. Com es mol natural lo que ab mes ansia jo m'esperava es lo que seha trobat a al lloc del forn, unich reconet ahon hem fet cru; Sant Rafel i Santa Esperansa. ¡Dons si, auqestos bons Sors no podrán enviarse per aser l'unica cose que no ha sortit be de un forn que te la cabuda de 10 000 rejols de 20 x 20. Jo no se pas si estan enbruxats o que. De tots modos com que sols elshi faltaban 50 graus de tenperatura per estar ben be, els tornaré porta a al forn de la vila, que cogi mes aviat i axis mirarem de poger compli lo promes. !Demá cuan en Joan vingi tindrá un disgust, jo ja he tingut una enmeragada, sobre tot perque he vist que es lo unich que no ha quedat ben cuit.

Lo del Sr Ensesa se enviará demá per recade ó ordinari per que otingi mes aviat.

Abui he rebut una carte la cual l'incloch; del Sor Salieti, que contesta á el nostre avis de jiro. Má sembla que ens entendrem milló que Vte el veji, que no escrigenli, lo que lihauriam de escriure. Estem esperant de aquest S^{or} tots els envalatjes dons els necesitem en gran manera per fer el envio a Barna. Ma contesti digentnos quin dia li vindrá be de pagá á aquest bon Sr.

Miraré per tots esforsos de poger complaure a la Esperansa ab lo dels Sans.

Seu Astimat

Alfons

Nota

[361] En el decurs del primer semestre de 1915 La fàbrica treballarà per l'arquitecte Luis Elizalde de Sant Sebastià.

[362] L'arquitecte Josep Goday i Casals (Mataró, 1882 - Barcelona, 1936) acabava de guanyar, juntament amb Jaume Torres i Grau, el concurs per a la Casa de Correus de Barcelona; però les obres no es duran a terme fins al 1927.

Hem rebut uns horiginals del Sor Salieti que si Vte no m'escriu no en comensaré res. Aquests models son enviats per en Pericot[363], junt ab factura. ?Que em de fer respecte axó¿ pagarla nosaltres o el propietari¿
Val

****

21 de desembre de 1914
reg. 2299 - Carta escrita sobre paper imprés amb segell La Gabarra

La Bisbal 21-Desembre 1914

Mol estimat Rafel:
Perfi i ab la ajuda de Snta Esperansa hem arribat ha sorti dels plafons que semblaba que no se havian de fer may. Justament el dia de la Mare de Deu d'Esperansa es el dia que se estaven coen a al forn del Odal i fins avui no em pogut veurels. han sortit be pero iha dos rejoles del Sn Rafel que son encara mes o menos crues las cuals si a Vte li sembla, pot tornar enviarnos i las tornarem coure, ami me sembla que no niha necesitat. Son dos de un cix borroses, ja las endebinará.
Demodo que ab tot axó jo tambe envio avui á la Esperansa la meva felicitasió, ja que es el dia que m'puc rebindicá ab l'envio dels rejols.
De lo que m'diu del Sr Salieti ja podrá veure la carta que li atjunto i Voste matex miri de sortirne aviat.
A al Sr Ensesa com que varem teni carta de ell li em fet un estracte de comtes mol ben fet i li em jirat l'inport de las nfc. vensudes, descontanli el 15% dels arrimaders i abonantli el retorn de tots els envalatjes. Se esta fent el pedido de las rejoles "anell" que m'demana.
De cairons vermells se en coheren la fornada pasada me sembla que irem mol be.
De lo den Masgrau dec dirli que ens es inposible trectari tota vegada que els Srs Esportadors son mol et-zijents ab els preus i condicions ja li esplicaré cuan ens veurem. Em escrit una carta mol atenta a en Masgrau dienti que se ens es inposible fer aquest negoci abdos i donantli las grasies de la seva atensio.
Respecte a la feine dels mahons o peses aplantillades dec dirli que m'he fet un fart de riure de beure un pedido tan gros i que Vte el vol coure ab dos fornades del forn petit: ha de sapiger que el forn petit es 12 vegades mes petit que el gros y ja del forn gros ni aurà dos fornades ben bones ?Com bol dons sortirne ab dos del petit¿ Si Vte ages enfornat al gun dia segu i ben segu que no auria tingut una aquivocacio tan grosa. Dons be, miri si m'ha interesat a quest pedido, que tot segit de teni la seva carta m'envax anar a fer proves i las he ficat á el matex forn que el Sans, de las cuals li envio á la matexa caxe dels Sans la que ha quedat just, just, lo que Vte m'demana ó jo he entes. La unica diferencia que i auria es que com que aquestes peses se tindrian de fer ab la galetera la terra auria de ser mes fin que aquesta que es sobre un tros de maho com pot mol ben veuro. Aquet refregat que ihà, que de un costat es llustros i del altre no es cose que no podria pas presisarse esacta. Tingi ab comte que el maho es solsament probat de la cara que ihá el llustro. El preu en que se podrian fer contan just i mol ben fets. Es de 55 petes el cent. els llisos i a 60 els aplantillats. Es de tota nesesitat i casi inpresindible el que Vte dongi com a sentat aquest pedido dons ab la crisis de feines vindrà de primera. Li prego i posi tots els seus pocs merits de comeriant. Si vol parlarne mes concretament, un cop de moto i a diná a La Bisbal.
Si se comensesin tot segit m'sembla que podrian quedar be ab el plas de tems.
Moltas mémorias, i Vte rebi un abrasada del seu
Anfos

Nota
Soposo que aquestes peses sols tindrien de ser llustroses del canto m'sembla que es un sardinell veritat?
Val

[363] Pericot, artesà del guix, treballava en les obres dirigides per Masó i executava els elements decoratius segons els models fets per Joan Baptista Coromina i Fidel Aguilar.

GLOSSARI

a cura de Xavier Rocas Gutiérrez

El llenguatge relacionat amb la indústria de la ceràmica com tot llenguatge tècnic reduït a un cercle concret de parlants, no és altra cosa que un argot; és a dir, una mena de parla especialitzada, distinta de les maneres comunes a tots els usuaris d'una llengua.

Els llenguatges argòtics, ja sigui pel pas del temps, ja sigui perquè s'estenen entre àmplies capes de parlants, són llenguatges que caduquen molt ràpidament: o desapareixen o són absorbits per la parla comuna. I això sol passar en tots els tipus d'argot (en el d'un ofici, en el tècnic, en el del jovent...). També passa, és clar, en el llenguatge de la ceràmica i més específicament a aquell referit a l'utillatge i procediments de fabricació.

El llenguatge del món de la ceràmica es nodreix de termes nous, manllevats de llengües estrangeres, de llenguatges específics, formats a partir d'efectes metonímics (noms que prenen el nom d'una altra cosa, ja sigui per semblança, ja sigui per aproximació, ja sigui per conseqüència...).

Aquest recull de mots ha estat realitzat prenent com a base els diccionaris específics de Pere Noguera, dins el llibre *Terrissa de la Bisbal. L'argila com a matèria, el procés d'elaboració com a pràctica*, i el publicat per Andreu Bover a *La ceràmica*. També s'ha consultat el *Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció*, de Miquel Fullana. La part de forns ha estat elaborada a partir de la consulta de l'estudi *Els forns tradicionals de ceràmica de la Bisbal*, realitzat per Joan Carreras. El treball de documentació oral amb terrissers i industrials antics i actuals, especialment fructífer amb els senyors Antoni Coromina i Albert Vancells, ha permès, d'una banda, afegir un seguit de noves paraules a les ja recollides pels autors anteriorment citats i, de l'altra, precisar la definició d'alguns mots. A part d'aquestes fonts, s'ha utilitzat, com és lògic, el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, així com el *Diccionari de la llengua catalana* (primera edició, desembre del 1982) de la Fundació Enciclopèdia Catalana i el *Diccionari manual de la llengua catalana* (primera edició, desembre del 2000) de l'Institut d'Estudis Catalans.

Arrimador: Composició feta amb xapats de rajoles que revesteix els baixos de les parets d'una habitació per decorar-les i protegir-les. Tot sovint, els arrimadors ceràmics es localitzen a les parets del vestíbul o entrada i, en alguns casos, a les façanes i estances principals de la casa.

Els arrimadors clàssics presenten sempre un desenvolupament horitzontal i estan compostos (generalment) per un sòcol a la part inferior, un fons, una tira o una sanefa a la part central i, a la part superior, una motllura o fris (val a dir que aquesta composició no sempre es respecta). Les característiques d'aquests elements són diferents segons la seva localització dins el conjunt. La motllura superior és rectangular (10 x 20 cm) i presenta sempre relleus; la tira és molt estreta (5 x 20 cm) i pot presentar també relleus; el sòcol és quadrat i presenta estries a la part superior. La sanefa, quan n'hi ha, és un element que serveix per delimitar i enquadrar la composició central. El cos central, finalment, està format per rajoles quadrades de 20 x 20 cm i, en alguns casos, per rajoles rectangulars de 20 x 15 cm.

Barrers: Prestatges per posar les peces sobre els quals es recolzen els taulons o posts de fusta (d'una certa llargària, més amples que gruixuts i de secció rectangular) utilitzats per acomodar les peces acabades de fer i traslladar-les fàcilment. Els barrers són usats també per a l'assecatge de les peces.

Biòxid de cobalt: Usat per fer els colors blaus.

Bordó: Motllura convexa de secció circular.

Calorífic. Calorífer o caldera: Aparell emprat per escalfar o fer bullir aigua i produir vapor.

Canaló: Conducte amb la concavitat descoberta que, en combinació amb altres, serveix per formar canaleres de recollida de l'aigua de pluja de la teulada i que, sol, es pot col·locar en el ràfec com a gàrgola per escopir l'aigua pluvial al carrer.

Cantoneres: Peces ceràmiques que fan cantó, adequades per a formar cantonades d'edificis. També, genèricament, totes aquelles peces que fan cantó.

Capses quadrades: Les peces acolorides (amb engalbes i vernissos) necessiten una protecció per impedir que la circulació de cendres del forn i l'acció directa del foc puguin malmenar la cuita. Per evitar-ho, els ceramistes s'han proveït d'un utillatge fet de fang que garanteix la protecció dels atuells. La capsa per enfornar rajoles és un element cúbic que presenta dues cares obertes, per tal que el foc hi passi, i dues cares més proveïdes de fileres verticals de forats pels quals s'introdueixen els claus de sosteniment de les rajoles.

Carbonat de cobalt: Ceràmicament actua com a monòxid de cobalt. És un colorant blau.

Cargol. Màquina de fer tires: Aparell mecànic compost d'un dipòsit i un encuny del qual surten **tires** d'argila.

Carrils: Suports per coure la rajola plana, constituïts per peces prismàtiques de forma quadrada o rectangular separades entre si i disposades dues a dues damunt de les quals es col·locaven unes **tires** d'argila (de forma cilíndrica) que, al seu torn, suportaven la rajola. Dins el forn, s'havia de tenir cura que les peces envernissades no es toquessin entre si, ja que en fondre's el vernís haurien quedat enganxades; els carrils són, justament, un sistema per enfornar rajoles envernissades.

Cartel·la: Peça arquitectònica semblant a una mènsula, però amb més altura que no sortint, i que, fixada en una paret o una altra superfície vertical, serveix de suport a un cos volat, com un balcó o una cornisa.

Catàleg: Llista, feta segons un ordre establert, de diferents productes. A la Bisbal, els primers catàlegs impresos de productes ceràmics, esplèndidament il·lustrats, són de finals del segle XIX, principis del XX i corresponen a la fàbrica de cairons fins de Ramon Serradell. Aquests primers catàlegs es converteixen aviat en un instrument de mercat i aconsegueixen una comunicació més fluida i múltiple entre la clientela potencial i la fàbrica.

Color A, B, C i D: Els Coromina havien dividit els colors en 4 sèries (A, B, C i D). La sèrie A corresponia als colors per al vernís de galena (fets amb engalba); la sèrie B, als colors per barrejar el vernís de plom (fets amb vernís); la sèrie C, als colors a l'engalba destinats a pintar els motlles de terrissa, i la sèrie D, als colors mats de polvoritzador.

Electricitat. Llum elèctrica: a partir de la incorporació de l'energia elèctrica, en les primeres dècades del segle XX s'optimitza tot el cicle de fabricació. L'electricitat s'aplicarà sobretot a la motorització de les premses, a millorar els rendiments de les operacions de preparació de la terra, i possibilitarà la incorporació de noves màquines, entre elles la galetera.

Engalba: Terra de color palla (blanca) o vermellós (vermella) que serveix per donar color a l'argila corrent i, alhora, tapar-ne les possibles imperfeccions. Engalbar: banyar la peça amb engalba.

Embarrats: Arbres de transmissió formats per corretges i politges que comuniquen el moviment generat per un o diversos motors a les diferents màquines.

Era: Lloc d'assecatge de la terra situat a l'aire lliure, prop del lloc de colar. També, lloc d'assecatge de la peça per "fer bo" (moment en què l'argila de la peça arriba al punt just d'humitat per poder-la enllestir, és a dir, per engalbar-la o posar-hi els guarniments) i per a l'assecatge definitiu.

Escòcia: Motllura còncava formada per dos quadrants d'arc de cercle de radi diferent, més gran el de la part inferior, i limitada per dos filets. En alguns casos (com en el de la carta reg. 2141), sembla que els filets foren substituïts per uns motius ornamentals formats per una espècie de grans de rosari ("pesses rodones") aplicats.

Esmeril. Màquina d'esmeril: Màquina composta d'un o dos discos de corindó, granular i abrasiu, que es fa girar ràpidament al voltant del seu eix i que s'utilitzava per escatar o polir la peça bo i traient-li els enganxalls, grans i senyals produïts durant la cuita.

Forn: Reactor químic en el qual es produeix calor a costa de transformar altres energies en energia calorífica per tal d'aconseguir la transformació física o química dels materials. En el món de la ceràmica, el forn és l'instrument que utilitza la indústria per coure els seus productes. L'increment de la capacitat productiva que ha

comportat la tecnificació no hauria estat possible sense un desenvolupament paral·lel dels forns. L'augment de la seva capacitat, la millora del control de la corba de calor, la reducció de les pèrdues calorífiques, la uniformitat de la temperatura dins la cambra de cocció i la reducció de les hores i la mà d'obra necessàries per a la cuita i per a les tasques d'enfornar i desenfornar són algunes de les millores assolides els darrers cent anys. L'evolució tecnològica registrada des dels forns moruns tradicionals de feixina fins als forns de flama invertida alimentats amb llenya o carbó, els intents de millora d'aquests forns amb la incorporació de noves fonts energètiques (com ara el gasoil o el gas), els forns túnel de monococció ràpida de gas propà o els forns elèctrics utilitzats actualment mostra d'una manera fefaent els canvis produïts en la indústria.

Forn de flama invertida. Forn de *remberse*: El forn de flama invertida és un element de forma cilíndrica cobert amb volta esfèrica. Situats a l'exterior, i a tot volt, té sis apèndixs de forma cúbica: els *alanderos* o calderes d'obra per fer-hi el foc. Una porta oberta a la paret permet accedir a la cambra d'enfornar. A l'interior hi ha un envà de rajols que fa de cambra d'aire i pel qual entren les flames i el fum. Un cop encès el forn, el foc puja a través de la cambra o doble camisa fins a xocar amb la volta; per l'efecte de la reverberació, el foc baixa aleshores a la part inferior tot circulant entre l'obra. Els fums provocats per la combustió, estirats pel forat del tiratge, s'esmunyeixen a través d'un llarg conducte soterrani fins a la xemeneia situada a l'exterior de la fàbrica.

Joan Baptista Coromina començà a interessar-se per aquest tipus de forn l'any 1916, però no fou fins al 1919 quan, a can Coromina, es construí el primer forn de flama invertida de la Bisbal, que va ser assimilat ràpidament per altres indústries i terrisseries de la nostra ciutat.

La incorporació d'aquests forns dins el procés de fabricació significà un avenç notable per a tota la indústria, ja que comportà una superació qualitativa molt important respecte als forns tradicionals de flama directa o forns moruns utilitzats fins aleshores. Els principals avantatges d'aquest tipus de forns residien en el fet que les cuites de peces eren molt més uniformes, atès que el foc, per l'efecte de la reverberació, quedava molt més repartit. Una altra conseqüència important derivada d'aquest sistema de cocció era l'estalvi de combustible (alzina o olivera), ja que en els antics forns de flama directa es perdia una gran quantitat de calories, mentre que en els forns de flama invertida la pèrdua era molt més insignificant.

Forn morú: Forn de tipus tradicional, de flama directa. Com el mateix nom indica, prové de la tradició àrab i presenta com a característica més important el tiratge directe, és a dir, que la flama procedent de la combustió té un contacte directe amb la càrrega. El forn morú comprèn dues parts ben diferenciades: una de soterrada i una altra cambra quadrada o circular on es col·loca l'obra que es vol coure. A la part inferior es troba la foganya (espai on es fa el foc), sobre la qual hi ha uns arcs de rajol massís que aguanten la volta que la separa del forn pròpiament dit. Aquesta volta, anomenada *garbell*, està plena de forats a través dels quals passa el foc. La part superior del forn està coberta igualment per una volta, proveïda també d'alguns forats gràcies als quals el foc respira i que permeten conduir-lo i controlar-lo.

El tir natural d'aquest forn és el motor de la seva evacuació de gasos i, per tant, difícil de regular, ja que tendeix a anar pel centre o pels costats, en els quals troba un pas més fàcil. Quan s'enfornava el gènere, doncs, calia preveure uns espais buits perquè hi pogués passar el foc i, alhora, mirar de no col·locar les peces gaire amunt, atès que, si no, la flama no hi arribava. Un altre factor important era el combustible, que havia de tenir molta flama per poder coure a la part més elevada del forn. Habitualment s'usava llenya de bruc i d'arboç.

Forn morú, defectes de forn: En els forns moruns es produeixen grans diferències en els resultats d'una mateixa **fornada**, i només les pot pal·liar la destresa del fogater. La cocció es fa a ull, guiant-se majoritàriament pels senyals exteriors que dóna el foc i que es veuen per la part superior del forn, la qual, a la vegada, fa de xemeneia. La dificultat de coure en els forns de tradició àrab és evident i augmenta quan es vol portar el foc cap al punt més convenient, ja que el foc, com l'aigua o l'aire, tendeix a passar per l'indret on troba menys resistència.

La solució dels problemes de cocció no és senzilla. Per exemple, si en una **fornada** una part del gènere surt cruenca, és fàcil pensar que deixant una separació més gran entre les peces en aquella part del forn el foc hi passarà més bé. Si, per contra, la **fornada** surt massa cuita d'una zona, el que es farà en la propera serà ajustar més l'obra perquè el foc no corri tant per aquella zona i la cocció resulti més correcta. Tot i així, en un forn intermitent com el morú no és gens fàcil realitzar-hi correccions, atès que, normalment, les repercussions de la correcció no es limiten estrictament al lloc que es pretén esmenar, sinó que afecten, a més, les altres zones de cocció.

Fornada: Quantitat de terrissa que es cou d'una vegada en un forn. Defineix tot el procés: fer foc i refredar. Quan es construeix un forn, la primera fornada és allò que permet treure conclusions i decidir si s'hi fan rectificacions o si es dóna per bo.

Galetera: Màquina consistent en un tub de secció quadrada o circular recolzat sobre un suport i proveït d'un vis sens fi a l'interior que s'acciona amb una politja i gràcies al qual fa un moviment rotatori circular que pasta la terra. L'argila surt a pressió per una boca a la qual s'aplica un motlle metàl·lic que dibuixa el perfil d'una peça determinada, de tal manera que la planxa de fang resultant presenta la forma del motlle. A les galeteres més antigues l'argila s'introduïa manualment, prement-la amb la mà a través d'un forat per tal d'eliminar les bosses d'aire que podia haver-hi dins el tou d'argila. La seva introducció va permetre, d'una banda, substituir una de les feines manuals més feixugues de la ceràmica, la de pastar el fang a mà, i, de l'altra, modelar, mitjançant un motlle de ferro col·locat davant la boca de la màquina, una extensa gamma d'objectes de secció longitudinal uniforme.

Garlanda: Ornament en forma de trena penjant composta de fullatge, flors i fruites que s'utilitza per decorar frisos, plafons...

Gasòmetre: Dipòsit per emmagatzemar gasos. Els motors de combustió interna han utilitzat des d'un principi els combustibles transformats en gasos; un dels sistemes emprats per generar gasos són els gasògens, aparells externs al motor en els quals es destil·len els combustibles capaços de produir gasos.

Kaolin: S'anomena *caolí*, equivocadament, l'engalba blanca procedent de la muntanya del Quermany de Pals.

Laminadora de cilindres. Màquina cilindradora: Màquina senzilla de concepte i molt eficaç, utilitzada per unificar el gruix de les rajoles provinents de la premsa, un cop seccionades, i per afaiçonar les cares fent-les passar entre dos cilindres que roden en sentit invers l'un respecte a l'altre. El seu funcionament és molt simple i es basa en l'acció de dos cilindres: un de superior, metàl·lic i de superfície llisa, amb moviment giratori i desplaçament lateral, que afaiçona l'anvers de les rajoles, i un altre d'inferior, també metàl·lic i de moviment giratori, que afaiçona el revers de les rajoles. Si es volia, aquest cilindre inferior podia tenir la superfície gravada amb un seguit de solcs paral·lels per marcar un ratllat al revers de la peça. Les primeres laminadores eren mogudes amb un volant manual, però més endavant es van mecanitzar.

Llanterna: Tècnica decorativa que rep el nom del recipient amb el qual es realitzava. La llanterna és un estri en forma de pera que, aproximadament a la meitat de la seva altura, té un forat en el qual es col·loca un trosset de canya que gradua la sortida d'engalba. En l'actualitat, la llanterna ha estat substituïda per la xeringa de goma. La llanterna s'utilitzava sobretot per perfilar plats, plates, etc. i per fer vies, faixes, ziga-zagues i espirals. L'aplicació de decoracions amb la llanterna exigia al terrisser una gran habilitat. Sovint, els motius decoratius més comuns (els geomètrics) es combinaven amb motius figuratius de gran efecte.

Maó: Amb el nom de *maó* es fabriquen peces de diferents formes, mides i característiques que, en funció d'aquests trets distintius, reben noms diversos. El maó ordinari, o totxo, és una peça massissa de 14 x 29 cm i 5,5 cm de gruix que, ordinàriament, s'empra en la construcció de parets. S'anomena *sardinell* el marxapeu, llindar o escaló d'entrada a una habitació fet de maons col·locats de cantell, de manera que es besin cara a cara; aquesta disposició permet buidar o rebaixar una de les cares i estalviar material.

Mitjacanya: Motllura còncava de secció semicircular.

Model estries: Rajola decorada amb estries en forma de mitja canya disposades en sentit longitudinal.

Molins: Màquina utilitzada per moldre el vernís.

Motlle: Negatiu en guix d'un objecte original, anomenat *model*, concebut de manera que, en omplir la cavitat amb argila, la peça resultant prengui la forma d'aquest. L'emmotllament es feia pitjant l'argila contra les parets de guix, de manera que quedés ben marcada la decoració, i donant a l'objecte un gruix suficient perquè tingués prou consistència. Així que la peça s'havia assecat una mica, es procedia al seu desemmotllament i decoració. Per facilitar l'extracció de la planxa d'argila emmotllada i allargar la durada dels motlles, s'incorporaven al perímetre interior de la caixa (forma externa del negatiu) uns elements prismàtics anomenats *postissos* que eren desmuntables i que deixaven lliures les vores de la planxa de fang. L'aplicació de la tècnica del motlle de guix a la realització de ceràmica arquitectònica va permetre fabricar en sèrie un tipus d'element que fins aleshores només s'havia fet en pedra (cornises, cartel·les), metall (coronaments de teulat) o guix (motllures i estucats interiors) a causa de les dificultats tècniques que oferia la seva producció normalitzada en ceràmica.

Mostres: Petita quantitat d'una mercaderia que es mostra per fer-ne conèixer la qualitat. També reben el nom de mostres les peces col·locades estratègicament dins el forn. A falta de piròmetres, el control del foc i de l'estat de la cuita es realitzava antigament a partir de les mostres. Aquestes mostres acostumaven a ser tasses en la terrisseria o bé rajoles amb un forat en la ceràmica de revestiment, ja que, d'aquesta manera, es podien extreure fàcilment amb un ganxo de ferro. A la part superior de la volta del forn i situat al bell mig hi havia un forat que es coneixia amb el nom de *forat de la mostra* a través del qual s'extreia la mostra esmentada.

Mugró espiral: Rajola quadrada de 20 x 20 cm amb una protuberància situada al bell mig de la cara vista (de forma semblant a la d'una mamella) el centre de la qual serveix d'eix per a l'inici d'una decoració en espiral pintada amb la tècnica de la llanterna.

Mussol: Caps de mussol ceràmics que decoren la Casa Batlle. Els mussols es localitzen als finals dels coronaments fets amb frontons de rajol vidriat en sardinell amb garlandes de ceràmica que decoren la façana de dita casa.

Passamà: Peça llarguera de ceràmica a la part superior d'una barana d'escala.

Pàtina: Brillantor d'un objecte brunyit. S'aconsegueix gràcies als treballs de llustre realitzats damunt la peça, d'una banda, amb el polvoritzador (màquina emprada per aplicar de manera polvoritzada els vernissos sobre la rajola) i, de l'altra, amb els refrecs aconseguits amb la pedra de brunyir.

Pinacle: Element arquitectònic generalment acabat en punta.

Plantilla: Patró de cartó, de fusta o de planxa retallada o vogida amb el perfil, en negatiu, d'una determinada peça i que s'aplica en el moment d'obrar-la.

Premsa: Màquina que servia per modelar les planxes de fang mitjançant la seva compressió. Està constituïda per dos elements plans metàl·lics, l'un fix i l'altre mòbil, normalment accionats per una palanca de moviment vertical o un volant rotatori. Donant la força de dalt a baix a un cargol s'acostava el plat superior a l'inferior; la sola pressió comprimia la planxa de fang en estat plàstic i tallava la rajola a mida. Canviant el model o motlle es podia fer la peça que hom volia. Les primeres premses instal·lades a la Bisbal foren possiblement les anomenades de *boles* o de *volant* amb cargol de pressió.

Rajola: Material de construcció fet d'argila pastada i emmotllada en peces o blocs prismàtics de poc gruix (generalment, de forma quadrada o rectangular) que, un cop cuits al foc, s'empren com a material de construcció per fer paviments, parets i pilars o com a revestiment.

Rajoleta: Rajola petita, sovint acolorida.

Rebullit: Defecte de cuita quasi sempre atribuïble a un excés de foc (per massa temperatura o per una cuita excessivament ràpida). El resultat és la formació de bombolles més o menys grans en la superfície de la peça.

Roda de torn. Màquina de tornejar o torn: Aparell que s'utilitza per modelar l'argila, especialment peces de terrissa. Consta de dos discos: un de gran a la part inferior, anomenat *pala*, que l'operari fa voltar amb el peu i un de petit a la part superior, anomenat *rodell*, sobre el qual es col·loca l'argila que s'ha de modelar. Aquests dos discos es disposen horitzontalment i estan units per un eix vertical que comunica el moviment de rotació.

Sedàs: Teixit més o menys clar de cerres amb un muntant de fusta (circular, quadrat), utilitzat dins el procés de producció de la ceràmica per passar diferents matèries: així, hi ha sedassos per colar la terra, per passar engalba, per passar vernís o per repassar engalba i vernís.

Sorreta silícia: Quars.

Talladora. Màquina de tallar o banc de tallar: Màquina utilitzada per escairar i tallar a la mateixa mida les diferents peces de revestiment, com ara rajoles de diferents formats, cairons de màquina... El seu funcionament és molt simple i es basa en dos elements principals: la guia fixa, o carro, i la part tallant. La peça a escairar se situa damunt el carro tallador, el qual, accionat manualment, es desplaça damunt la guia, i amb dos filferros verticals lligats als extrems de dos braços metàl·lics es talla la peça a la mida desitjada. Un cop realitzada la

primera operació de tall en dos dels costats oposats de la peça, aquesta s'aixecava a mà i es tornava a col·locar damunt el carro per tal de rebre el segon tall lateral, que usualment era perpendicular al primer.

Tires: Trossos d'argila tendra de forma cilíndrica que es col·locaven com a element de protecció dins el **forn**, entre les **capses** o entre peces, per tal de falcar-les i per evitar enganxalls entre elles.

Tornejar. Treballar a la **roda**: Genèricament, part del procés d'elaboració que es caracteritza i se singularitza pel fet de donar forma a l'argila. Modelatge.

Trepa: Tècnica decorativa i, per extensió, el dibuix que en resulta. La trepa possibilita l'ornamentació d'un objecte ceràmic (plat, càntir, rajola...) a partir de la utilització d'una plantilla flexible amb un dibuix retallat. Emprada en diferents centres terrissers catalans (fora del Principat, el seu ús és molt rar), a la Bisbal es comença a utilitzar a partir del segle XIX. Les trepes més antigues eren fetes amb paper vegetal banyat amb oli de llinosa (en l'actualitat, són de plàstic). La seva aplicació és molt senzilla: la plantilla es posa damunt la peça crua i engalbada i el buit s'omple d'engalba d'un altre color. Els dibuixos de les trepes solen ser molt simples i esquemàtics, a causa de les limitacions del calc, i la temàtica és habitualment de caire popular.

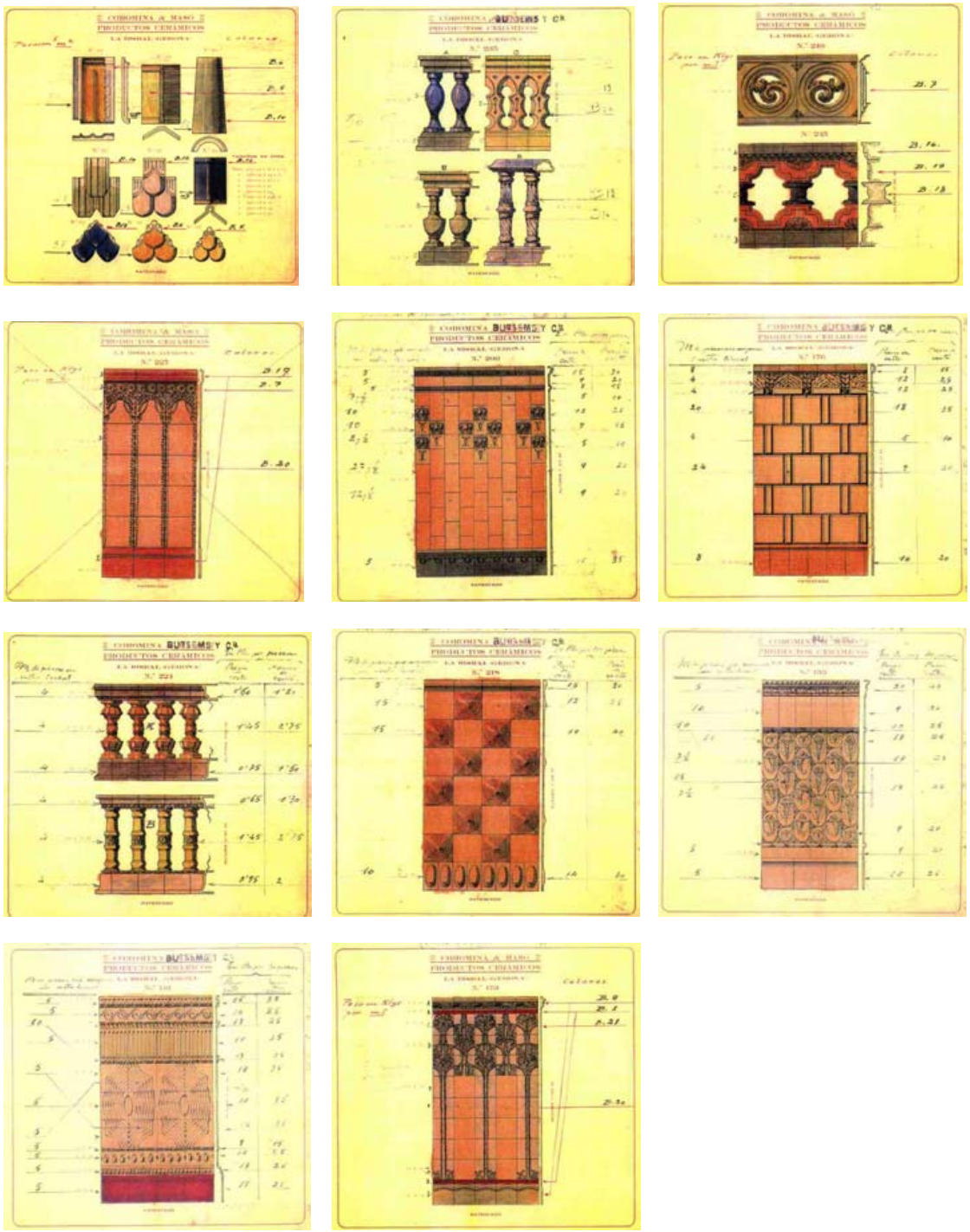
Trituradora. Desterrossadora: Màquina utilitzada per capolar a gran escala els terrossos més compactes que surten de l'extracció de la terra. Substitueix la maça manual.

Vernís: Preparació de sulfur de plom, alúmina i engalba que es vitrifica amb la cocció i que impermeabilitza la peça ceràmica. **Vernís blanc**: Base de vernís de sulfur de plom (galena) més vernís d'estany més caolí (engalba blanca de Pals). **Vernís groc**: Base de vernís de sulfur de plom (galena) més òxid de ferro en proporció (com menys òxid s'utilitzi, més clar serà el groc). **Vernís verd**: Base de vernís de sulfur de plom (galena) més **òxid de coure** (pols d'aram) en proporció (si el verd es vol més fosc, caldrà afegir-hi més òxid de coure); les diverses combinacions possibles expliquen les proves i els diferents tons de verd que s'obtenen. **Vernissos d'estany / reflexos metàl·lics**: Actuen com a reductors de compostos de coure, per la qual cosa afavoreixen les seves metal·litzacions.

Envernissar: Bany que es dóna a les peces seques a base de vernís.

CATÀLEG COROMINA & MASÓ

El dietari de l'empresa conservat a l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà mostra que Joan Baptista Coromina va fer 20 dibuixos per al catàleg i va pintar-los entre el 8 de gener i el 31 de març de 1916. El catàleg que reproduïm a continuació consta de més de 20 dibuixos. No podem, per tant, atribuir-ne la globalitat a Joan Baptista Coromina, però la capçalera "Coromina & Masó" permet confirmar que es va realitzar durant els primers mesos de l'any 1916.

Fons Coromina i Cia – la Bisbal d'Empordà.

FONS DOCUMENTALS I

BIBLIOGRAFIA

FONS DOCUMENTALS i HEMEROTEQUES

Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà

Administració: 1911-1920, lligalls 1- 4, Fons Coromina i Cia, ACBE.

Comptabilitat: 1911-1919, lligalls 7-10, Fons Coromina i Cia, ACBE.

Contribucións industrials: 1911-1919, Fons Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, ACBE.

Documentació de l'Associació bisbalenca "l'Escut Emporità", Fons Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, ACBE.

Drac núm. 29, 1996, Hemeroteca auxiliar de l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà.

Emili Casas fotògraf. Album de reportatges, la Bisbal, 1906-1947, Biblioteca auxiliar de l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà.

L'Avenç de l'Empordà, setmanari de l'Associació Escut Emporità: 1906-1912, Hemeroteca auxiliar de l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà.

Llicències d'obres: 1916-1918, Fons Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, ACBE.

Padróns d'habitants de Fonteta: 1924, Fons Ajuntament de Fonteta, ACBE.

Padróns d'habitants de la Bisbal: 1886, 1889, 1892, 1897, 1910, 1920, Fons Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, ACBE.

Padróns d'habitants de Sant Climent: 1889, Fons Ajuntament de Peratallada, ACBE.

Registre fiscal de finques i solars del 1894, Fons Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, ACBE.

Programa Festa Major 1919. Escut Emporità, Col·lecció de programmes de Festes Majors, ACBE.

VIè Concurs literari musical. 4. Rts. Jochs Florals de l'Associació Regionalista (l'Escut Emporità de la Bisbal), 1909, Imprenta y encuadernació de Jovés Germans y C., Biblioteca auxiliar de l'Arxiu Comarcal de la Bisbal d'Empordà.

Arxiu Parroquial de Santa Maria de la Bisbal d'Empordà

Llibres de baptismes núm. 27, 28, 29, Arxiu Parroquial de la Bisbal d'Empordà.

Llibre d'òbits núm. 12, Arxiu Parroquial de la Bisbal d'Empordà.

Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya Demarcació de Girona

Arxiu d'imatges, COAC Demarcació de Girona.

Catàleg de l'Exposició d'Artistes Gironins, juny 1918, Imprès de l'exposició Galeries Laietanes 1918, Imprenta Masó, COAC Demarcació de Girona.

Correspondència, Fons Masó, COAC Demarcació de Girona.

Projectes, Fons Masó, COAC Demarcació de Girona.

Arxiu Històric de Girona

Expedient de l'escola d'arts i indústria de Palafrugell, subvencionada per la Diputació:1906-1931, Fons de la Diputació, sèries de cultura, AHG.

Expedient de l'escola de belles arts de la Bisbal: 1891-1930, Fons de la Diputació, sèries de cultura, AHG.

Expedient de les oposicions de professorat de les escoles d'arts i indústries de Palafrugell i Palamós: 1909-1912, Fons de la Diputació, sèries de cultura, AHG.

Arxiu Municipal de Girona

Cartes de Joan B. Coromina a Carles Rahola, Fons Carles Rahola, AMGi.

Diario de Gerona: 1907-1919, Hemeroteca, AMGi.

Il·lustració Catalana: 1908, Hemeroteca, AMGi.

Jochs Florals: 1904-1919, Biblioteca, AMGi.

Padróns d'habitants: 1910, 1915, Fons de l'Ajuntament de Girona, AMGi.

Revistes Lletres, Girona, abril - desembre 1907, Hemeroteca, AMGI.

Revistes Lletres, Palafrugell octubre 1908 - octubre 1909, Hemeroteca AMGi.

Arxiu Municipal de Palafrugell
Baix Empordà: 1910-1919, Palafrugell, AMP.
Correspondència: 1913-1919, Fons de l'Ajuntament, AMP.
Documentació Municipal, Instrucció Pública, Escola d'Arts i Oficis, Idiomes i Dibuix: 1906-1926, Fons de l'Ajuntament, AMP.
La Crònica, 3a època: 1907-1909, AMP.
Llibres d'Actes: 1913-1919, Fons de l'Ajuntament, AMP.
Nomenament director interí Escola Arts i Indústries 1919, Fons Lluis Medir Jofra, AMP.
Nomenament profesor auxiliar Escola Arts i Indústries 1917, Fons Lluis Medir Jofra, AMP.

Arxiu Administratiu de Barcelona
Documentació del Servei d'actuació sobre el patrimoni municipal, Obres públiques municipals, AMA.
Fitxer de la plus-valúa: Casa Comella, AMA.

Arxiu del Monestir de Sant Maties de Barcelona
Llibre de comptes 1911.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
La Cataluña: 1911, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Hemeroteca
La Publicidad: 1915-1918, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Hemeroteca.

Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya Demarcació de Barcelona
Casa Comella, Fons Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Barcelona.

Biblioteca de Catalunya, Barcelona
La Veu de Catalunya: 1911, 1918, Biblioteca de Catalunya, Barcelona

Arxiu Històric Comarcal d'Olot
Correspondències de La Carmelitana: 1901-1911, 1911-1913, 1911-1914, Fons Pere Llosas, AHCO.
Registre Civil 1850-1853, Fons Municipals, sèrie Olot, AHC Olot.

Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
Catàleg del Patrimoni arquitectònic i elements d'interès històric i artìstic, Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 2000, AM Sant Feliu de Guíxols.

Arxiu Municipal de Vic
Obres particulars, expedients 5/1902, 5/1906, Fons de l'Ajuntament, AMV.
Pla especial de protecció del patrimoni arquitectònic i natural de Vic, sector fora muralles, Generalitat de Catalunya, 1985.

Biblioteca Museu Vìctor Balaguer, Vilanova i la Geltrù
El Vilanoví, setmanari d'interessos locals, núm. 159, 29/7/1922, Biblioteca Museu Vìctor Balaguer, Vilanova i la Geltrù.
Llista de treballs realitzats per Font i Gumà, Catàleg d'arquitectes, Arxiu Administratiu de Barcelona, 1998, Biblioteca Museu Vìctor Balaguer, Vilanova i la Geltrù.

Museu Serra de Cornellà
Carta de Joan B. Coromina a Antoni Serra i Fiter, 1915, Museu Serra de Cornellà.
Cartes de Rafael Masó a Antoni Serra i Fiter, 1910-1914, Museu Serra de Cornellà.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

BAGUÉ (Enric), CARRERAS (Joaquim) i GUTIÉRREZ, (Obdúlia), *Cassà de la Selva*, Quaderns de la Revista de Girona núm. 30, Girona, Ed. Diputació de Girona/Caixa de Girona, 1990.

BASSEGODA AMIGÓ (Bonaventura), "José Font y Guma: ilustre arquitecto", in *Vanguardia,* 13/7/1922.

BONELLS (Jordi), *Histoire de la littérature catalane*, Paris, Presses Universitaires de France, 1994.

BOVER (Andreu), CASADEMONT (Dolors), *Arquitectura i Ceràmica*, Girona, Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Girona, 1991.

BOVER i PAGESPETIT (Andreu), *La ceràmica*, Quaderns de la Revista de Girona núm. 42, Girona, Ed. Diputació de Girona/Caixa de Girona, 1993.

BUSQUETS (Joan), MOLERO (Josep), *L'ensenyament a Palafrugell*, Quaderns de Palafrugell núm. 1, Palafrugell, Ed. Ajuntament de Palafrugell - Diputació de Girona, 1993.

CAIMÓ (Pere), *Reseña histórica de los sucesos de la Villa de La Bisbal y su distrito en la insurrección republicana-federal del mes de octubre de 1869*, Girona, Gràfiques Darius Rahola, 1933.

CARRERAS i BOTEY (Joan), *Els forns tradicionals de ceràmica de la Bisbal*, Girona, Diputació de Girona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Girona: Universitat de Girona, Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció, 2002.

CASADEVALL (Bonaventura), *In Memoriam – Record d'En Joan B. Coromina en el primer aniversari de la seva mort*, la Bisbal, Imprenta Jovés i Gispert, 1920.

CASAMARTINA i PARASSOLS (Josep), *Josep Renom Arquitecte*, Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach, 2000.

CATASÚS i OLIART (Aleix), *L'Arquitecte Antoni de Falguera i Sivilla (1876-1947)*, Locvs Amœnvs núm. 5, Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 2000-2001.

CATLLAR GOSÀ (Bernat), DOMÈNECH (Gemma), GIL (Rosa Maria), *Masó explica Masó*, Girona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona, 2001.

CATLLAR GOSÀ (Bernat), *Masó - Punts de llibre*, Girona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya. Demarcació de Girona, 2000.

COL·LECTIU, *Bisbalencs d'abans* Vol.1, La Bisbal, Ed. Emili Casas i Genover, 1999.

COMADIRA (Narcís), "El noucentisme a Girona: Rafel Masó", in *Recerques, Història, Economia, Cultura núm. 14*, Barcelona, Curial Edicions, 1983.

COSTA i TORRÓ (M. Concepció), "Joan B. Coromina i Figueres, dibuixant, pintor, ceramista i escultor (La Bisbal 1890-1919)", in *Áncora*, Sant Feliu de Guíxols, 6/3/2003.

DANÉS i TORRAS (Joaquim), *Història d'Olot*, vol. XX, Olot, Ajuntament d'Olot, 1999.

DOMÈNECH MONTANER (Lluis), "En Josep Font i Gumà", in *Anuario de la Asociación de Arquitectos de Cataluña*, 1922.

El Noucentisme, un projecte de modernitat, Catàleg de l'exposició, Barcelona, co.ed. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1994.

FONTBONA (Francesc) i MIRALLES (Francesc), *Del Modernisme al Noucentisme 1888-1917*, Història de l'Art Català, vol. VII, Barcelona, Ed. 62, 1990.

FORTIÀ SOLÀ, Prev., *La Parròquia de Nostra Senyora del Carme de Barcelona*, Barcelona, Imprenta Revista Ibérica, 1933.

HERNÀNDEZ i BAGUÉ (Santiago), *Palafrugell i el suro*, Quaderns de Palafrugell núm. 11, Palafrugell, Ed. Ajuntament de Palafrugell - Diputació de Girona, 2002.

JARDÍ (Enric), *El Noucentisme*, Barcelona, Aymá S. A. Editora, 1980.

LLOBERAS (Pere), *La Bisbal en la història i el record*, la Bisbal, Ed. Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 1993.

LLOBERAS (Pere), *La Bisbal, anys enrera 1900-1939*, la Bisbal, Ed. Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 1998.

MASSANAS i BURCET (Emili), *Fotògrafs i editors a les comarques de Girona (1839-1940)*, Quaderns de Fotografia, Girona, Diputació de Girona, 1998.

MATES (Joan), *El Pintor Gimeno*, ed. La Ma Trencada, Barcelone, 1935.

OLLER (Dolors), *La poesia de Rafael Masó*, Girona, Col·legi Universitari de Girona, 1980.

PARALS EXPOSIT (Susanna), FIGUERAS BRUGUERA (M. Dolors), *El teatre d'aficionats a la Bisbal: un segle de vida*, Col·lecció Fontanetum, 3, la Bisbal d'Empordà, Ed. Ajuntament de la Bisbal, 1997.

PLA (Josep), *Obres Completes*, Barcelona, Ed. Destino, 1966-1992.

PUIG ROVIRA (Francesc Xavier), *Els Serra i la ceràmica d'art a Catalunya*, Barcelona, Ed. Selecta, 1978.

SÁNCHEZ Alejandro (Collectif dirigé par), *Barcelone 1888-1929, Modernistes, anarchistes, noucentistes ou la création fiévreuse d'une nation catalane*, Paris, Ed. Autrement, 1992.

TARRÚS (Joan), COMADIRA (Narcís), *Rafael Masó arquitecte noucentista*, Barcelona, Lunwerg Editores S.A., 1996.

TERRACOTTA MUSEU, *Enrajolats la Bisbal (1839-1980)*, la Bisbal, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, 2002.

VICENS i TARRÉ (Joan), "La Casa Sans o Falguera de Tossa de Mar", in *Revista de Girona núm. 197*, Girona, Diputació de Girona, novembre-desembre 1999.

VIDAL OLIVERAS (Jaume), *Santiago Segura (1879-1918), una història de promoció cultural*, Sabadell, Museu d'Art de Sabadell, 1999.

VILÀ i GALÍ (Agustí Ma), *El canonge Vilà i el seu temps*, Lloret de Mar, Club Marina, 1994.

XARGAY i OLIVA (Xavier), *Escriptors a Palafrugell*, Quaderns de Palafrugell núm. 7, Palafrugell, Ed. Ajuntament de Palafrugell - Diputació de Girona, 1999.

ESTUDIS I TREBALLS CONSULTATS

ARAGÓ (Narcís-Jordi), "Les rajoles de Rafael Masó", in *Programa de la 14 Trobada d'Artesans i Brocanters*, Girona, 1/11/1999.

CARRERAS i GÜELL (Jordi), *Cassà de la Selva 1860-1935, Urbanisme, arquitectura i construcció*, Treball final de carrera d'Arquitectura Tècnica, juny 1999, 6 volums (inèdit).

LUNATI (Montserrat), *Angel Ferran, obra literaria (1916-1939)*, tesi inèdita defensada a l'Universitat de Cardiff, Gran Bretanya, 1995.

VILÀ i GALÍ (Agustí Ma), *L'església parroquial de Sant Romà de Lloret de mar: de l'estil gòtic a la reforma modernista*, Conferència donada a Lloret de Mar dintre del cicle "Coneguem el nostre patrimoni", 1998, 52 pàgines mecanografiades. Text no publicat però conservat i consultable a l'Arxiu Municipal Lloret de Mar.

<< Anterior **Inicio**